ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
1-2
SAMEDI-DIMANCHE
1-2 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.963

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 14.963

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՆԻ՞ ՏԱՐԻ ԵՒՍ

Երբ յիսունվեց տարիներ առաջ Թերթիս առաջին թիւը լոյս կը տեսնէր, ոչ ոք, ոչ իսկ հիմնադիր խմբագիրը կրնար երեւակայել թէ Յառաջ այս տարիքը պիտի բոլորէր։ Տակաւին Սփիւռք չկար. կար տարագիր սերունդ մը՝ մեծ մասով արմատախիլ երիտասարդութիւն։ Այդ երիտասարդութիւնն էր որ իր արմատները ձգեց ի սփիւռս աշխարհի՝ ուր հասաւ, ուր կրցաւ։ Ան էր ղեկավարութեան յանձնուած եղաւ անմիջական, երազատես։ Ջանդրադարձաւ, չուզեց անդրադառնալ աշխարհին – գալ տարի Մայիս 28–ը Հայաստանի մէջ...։ – Ու Հայաստանը աշխարհագրականօրէն այնքան փոքրացաւ, հեռացաւ, որքան մեծցաւ տարագրութիւնը ու դարձաւ Սփիւռք, որքան մօտեցանք հայրենիքին մեր նոր իրականութեամբ, համահայկական նոր մտահոգութեամբ։

«Յառաջ» կը հիմնուէր սերունդ մը փրկելու համար եւ աւելի քան արդարացուց իր առաքելութիւնը։ Տուաւ անմիջականը, լեզուն, շունչը։ Բերաւ խրագը։ Եթէ սերունդները չվերանորոգուեցան պատճառը այն է որ իրենք իսկ, առաջինէն սկսած թերացան իրենց պարտականութեան մէջ, դեր չստանձնեցին։ Իրենց մտահոգութիւնները եղան առաւելաբար անմիջական, առօրեայ՝ համայնութային գետնի վրայ իսկ։ Բացին դըպրոց եւ ակումբ հոն ուր անհրաժեշտ էր անշուշտ, բայց նաեւ՝ դիւրին։ Շարունակեցին զօրացնել, կատարելագործել եղածը, բայց ոչինչ սկսան այլուր՝ վաղուան մտահոգութեամբ։ Ցրուեցան ամէնուրեք չարունակելով, դժբախտաբար, կեդրոնանալ միա՛յն Արեւելքի մէջ։ Այսօր Արեւմուտքի մէջ նոր արձակուած ծիլերը, իրատես ըլլանք ու խոստովանինք, թէ այլեւս չեն կրնար անտառ կազմել։ Անշուշտ սփիւռքեան նոր իրականութիւնը ի՞նչ պիտի բերէ իր ճշմարտութիւնը. կարելի ըլլայ գուցէ այլապէս եւս Հայ մնալ, բայց ինչ որ հայերէն չէ՝ չի կրնար կոչուիլ Հայ մշակոյթ ու քաղաքակրթութիւն։ Ինչ որ հայերէն գիր ու լեզու չէ՝ չի կրնար հայերէն մամուլ կոչուիլ։

Կարեւորը այսօրն իսկ չէ։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ վաղը։ Վաղը հայերէն պիտի կարդա՞ն։ Ո՞վ, ո՞ր սերունդը։ Ճիշդ է, այսօր, թէ «Յառաջ»ի աշխատակիցներու միջին տարիքը երբեք այսքան երիտասարդ չէ եղած, ճիշդ է որ ինչ կը փափաքէր թերթիս հիմնադիրը եւ չյաջողեցաւ, այսօր կ'իրագործենք՝ «Յառաջ Միտք Եւ Արուեստ» հրատարակելով։ Բայց վաղը, ի՞նչ պիտի ընենք վաղը։ Յանձնուե՞նք. երբե՛ք. այլ մտահոգ՝ վաղուան հեռանկարով։

Վաղը «Յառաջ» պիտի շարունակուի նոյն առաքելութեամբ, մերժելով քաղքենիութիւն ու բանկալ, թայֆայութիւն ու կիրք, մնալով, ինչպէս միշտ, պարզ ժողովուրդին, երիտասարդութեան կողքին։ Ուրախութեամբ միայն կրնանք հաստատել թէ Սփիւռքի մեր երիտասարդութիւնը երբեք այսքան չէ մօտեցած հայութեան, մանաւանդ քաղաքական մեր դատին։ Կը մնայ որ անցեալէն իր ծայր աստիճան դժգոհութիւնը չվերածէ տեսակ մը մտասեւեռումի, նպատակի։ Ընկերային մեր դիրքորոշումները, իրաւունքները մնալով հանդերձ քաղաքական պէտք չէ դառնան քաղաքականութիւն։ Ինչպէս մեր թշնամին, մէկ է մեր քաղաքականութիւնը եւս՝ Հայրենիքէն Սփիւռք։ Անկէ որեւէ շեղում, արկածախնդրութեան վերածուող որեւէ յանդգնութիւն մեզ աւելի եւս կը հեռացնէ մեր նպատակէն, մեր հողերէն։

Վաղը «Յառաջ» պիտի շարունակուի միմիայն հայերէն, արեւմտահայերէն։ Երկրորդ ակնարկութիւնը աւելորդ պիտի ըլլար, եթէ երբեք վտանգուած չըլլար ժողովուրդի մը մէկ թեւը ամբողջ իր մշակոյթով, լեզուո՛վ։

Քանի՞ տարի եւս։ Այնքան ատեն որ շարունակենք հայ տունէն ներս մտնել ամէն առաւօտ իբրեւ ոչ միայն հայերէն օրաթերթ, այլեւ, ու մանաւանդ, հայ հանապազօրդ։ Այո՛, այս երկրին մէջ մանաւանդ ուր ամէն ճաշակի, տարիքի ու հոսանքի մամուլն ու ամէն տեսակի հաղորդումները աւելի քան այլազան են ու առատ, եթէ երբեք պիտի չբերենք, ամէն առաւօտ, այն աւելի՛ն, այն ինչ որ Հայուն կը պակսի, այն ինչ որ Հա՛յը կ'ուզէ, մենք դաւաճանած կ'ըլլանք Շ.ի ոգիին, չեղած իր ճամբէն։ «Վէրքերը» սպիացած են այլեւս եւ չեն ցաւցներ, «երգը» հիւսեցինք՝ ինչպէս կրցանք. այս գաղութին հունձքը վկայ։ Վաղը «Յառաջ» կը շարունակուի, մանաւանդ վաղուան հունձքին հեռանկարով, հաւատքով։

Զ. Գ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՆ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ

«ՄԱՀ ԺԻՍՔԱՐԻ, ՄԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ, ՄԱՀ ՖՐԱՆՍԱՅԻ»

Հինգշաբթի ամբողջ օրը եւ գիշերը աւելի քան երկու հարիւր ցուցարարներ, հաւաքուած Թեհրանի ֆրանսական դեսպանատան առջեւ, հակաֆրանսական լոզունգներ թափեցին Ֆրանսայի դէմ, պահանջելով միշտ Պանի Սատրի յանձնումը։

Երէկ քանի մը տողով գրած էինք թէ Այաթոլա Խալխալի ազդանշանը տուած էր հակաֆրանսական ցոյցերու, յայտարարելով թէ դեսպանատունն ալ բանի մը չի ծառայեր։ Այսքանը կը բաւէր արդէն որպէսզի մոլեռանդ ցուցարարներ, «Աստուծոյ խենթերը», հաւաքուած դեսպանատան շուրջ, պոռան – կանչեն «մահ Ժիսքարի, մահ Միթերանի, եաք տուէք Պանի Սատրը»։

Դեսպանատունը քսան պաշտօնեայ կայ դեսպանէն զատ։ Պարսկաստանի արտաքին նախարարութիւնը ոչ մէկ պատասխան տուած է այն հարցումին թէ՝ ի՞նչ միջոցներ կը խորհի ձեռք առնել պաշտպանելու համար դեսպանատունը։

«Անկցի Ֆրանսական աշխարհակալութիւնը, Փինոշէ (իմա՝ Պանի Սատր) պէտք է վերադառնայ որպէսզի գնդակահարուի», այս է Իրանի հակազդեցութիւնը, որ Պանի Սատրէն զատ կը պահանջէ նաեւ Մասուտ Ռաճավիի յանձնումը։

Հէրըլտ Թրիպիւն ալ Ուրբաթ առաւօտ, կ'անդրադառնար այս խնդրին եւ ճիշդ կը գտնէր, որ Ֆրանսա ապաստան տըւած ըլլայ Իրանի նախագահին, բայց, կ'ըսէ ամերիկեան օրաթերթը, պէտք է քաղաքական ոչ մէկ յայտարարութիւն ընէ, ապա թէ ոչ Ֆրանսա իրաւունք կ'ունենայ վտարելու։

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Ցաւով իմացանք, որ Չորեքշաբթի գիշեր, Յուլիս 29, 48 ժամ պայքարելէ ետք, ուղեղային արիւնահոսութեան դէմ, իր մահկանացուն կնքած է Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի երբեմնի վաստակաւոր տեսչուհի Տիկին Էլիզ Այվազեան, ծնեալ Գավուքճեան։

Ծնած Պոլիս, 1893–ին իր նախնական կրթութիւնը ստացած էր ծննդավայրը՝ Գատըգիւղի Արամեան եւ Փալանդաչեան վարժարանները, ապա չարունակած ու աւարտած է Անատոլուհիսարի ամերիկեան գոլէճը։ Ուսանողական իր շրջանը անցուցած է Ժընեւ եւ վկայուած տեղւոյն համալսարանի կենսաբանական ճիւղէն, աշակերտելով աշխարհահռչակ փրոֆէսէօրներ՝ Կլափարետի եւ Բովէի։ Օգնական ընտրուած էր Կլափարետի փորձնական հոգեբանութեան տարրալուծարանին մէջ։ Վարած է Ժան - Ժաք Ռուսօ վարժարանին մէջ, հոգեմանկավարժական հետազօտութիւններու կեդրոնին պետի պաշտօնը։ Աւելի ուշ, հետեւած է Փարիզի Սորպոնի մանկահոգեբանական դասընթացքներուն։

Պոլիս վերադարձին, նուիրուած է ուսուցչական ասպարէզի, քսան տարի դասախօսելով (1929 – 49) Կեդրոնական վարժարանը, նախ իբրեւ ուսուցիչ, ապա, վերջին տասը տարիները որպէս՝ տնօրէն եւ դասախօս, հանդիսանալով իբրեւ միակ կին ներկայացուցիչը Ազգային Կեդրոնական վարժարանի պատմութեան տեսչական ցանկին մէջ։ 1950–ին եկած է Ֆրանսա, ստանձնելով Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տնօրէնութիւնը։

×

Ապրիլ 5-ին, Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը մեծարանքի ցերեկոյթ մը կազմակերպած էր Կիմէ թանգարանի սրահը, ի յարգանս Տիկին Էլիզ Այվազեան – Գավուքճեանի, որու աւարտին, հանդիսութեան նախագահը՝ Պերճ Ճէզվէճեան, յանուն Միութեան յիշատակի ոսկէ մետալ մը նուիրեց յոբելեարին։

×

Հուսկ, թարմ յուշ մը, ողբացեալ Տիկին Այվազեանէ։ Ճիշդ շաբաթ մը առաջ էր, նոյն սեղանին շուրջն էինք, բարեկամի մը հարսնիքին առթիւ։ Իր մաքի եւ խօսքի արթնութիւնը երբեք նախատեսել չէին կրնար տալ այսքան արագ վախճան մը։ Մինչ պարի աղմկալի տիսքօ եթաժշտութիւնը կը խուլցնէր ականջները, ինք կը փորձէր մեզի փոխանցել իր մշտական մտահոգութիւնները կեդրոնական մարմնի մը կազմութեան համար։ Քանիցս արտայայտուած էր արդէն այդ մասին «Յառաջ»ի մէջ, որու կանոնաւոր կ'աշխատակցէր։ Աղմուկը արգելք էր որ զիրար լսէինք, ու թուղթ մը առաւ, քանի մը անուն թելադրելու համար մեր հաւանութեան։ Այնքան եռանդով ու հաւատքով համակուած էր, որ անկարելի էր մտածել թէ այդքան մօտ է, իր վերջնական լռութեան։

Ոչ իր յառաջացած տարիքը, ոչ իսկ առողջական վիճակը (դժուար կը քալէր) արգելք էին, որ միտքն ալ դադար մը արձանագրէ։ Ընդհակառակն, կ'ուզէր գիտնալ թէ պատրաստ ե՞նք հրատարակելու Կեդրոնականի իր յուշերը, ու մեր դրական պատասխանը ուրախացուց զինքը, թէեւ կիրքով աւելցուց. – «Վը տանգաւոր են, չե՞ք վախնար»։

Այսպէս է կեանքը, ու յանկարծ՝ վերջակէտ։ Բոլորը, աւելի ճիշդ՝ բոլորս, կը խորհինք միշտ թէ մահը ուրիշներուն համար է, ու կարեւոր ծրագիրները օրէ օր կը յետաձգենք, մանաւանդ ութսունէն ետք, ու յուշերն ալ կ'երթան գերեզման ենթակային հետ։

×

Մեր ցաւակցութիւնները իր ամուսնոյն՝ Պ. Եղիշէ Այվազեանի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ջարդին մանրամասնութիւնները, որքան մէջտեղ կ'ելլեն, այնքան սարսափ եւ զզուանք կը պատճառեն։ Ժաք Մասիէ եւ իր ընտանիքի հինգ անդամներու սպանութեան հեղինակներն ալ խոստովանեցան իրենց ոճիրը։ Պարզուեցաւ նաեւ թէ ահաւոր վայրագութեամբ գործուած է սպանութիւնը, թէ քննիչ ոստիկանին կինը բռնաբարուած է սպաննուելէն առաջ, ութ տարեկան մանուկն իսկ չախչախուած է երկաթէ ձողով մը, նախքան սրտէն դաշունահարուիլը։ Գտնուած դիակները այնպիսի վիճակի մէջ են, որ կարելի չէ եղած ընտանիքին ցոյց տալ։ Դիակ ու ոճրագործ գտնուած են բայց դեռ խորհրդաւոր շատ բան կայ, մանաւանդ՝ դրդապատճառները։

ԼՍԱՏԵՍՈՂԱԿԱՆ հաստատութեանց տնօրէնութեանց փոփոխութիւնները կը շարունակուին, Ֆրանսայի նոր վարչակարգին կողմէ եւ հեռատեսիլի երեք կայաններէն ետք, Ռատիօ – Ֆրանսի տնօրէնուհին է՝ Ժաքլին Պոտրիէ որ այլ պաշտօնի նշանակուեցաւ (Ֆրանսայի դեսպան Իւնէսքօ–ի մօտ)։ Իր տեղը կ'անցնի ծանօթ լրագրողուհի մը՝ Միշէլ Քոթա, որ 1980 Յունիսէն ի վեր Լիւք - սանպուրկի (ԷՌ – ԹԷ - ԷԼ) ձայնասփիւռի քաղաքական բաժինը կը վարէր։ Գըրականութեան լիսանս ունի եւ վկայուած է Փարիզի քաղաքական ուսմանց հաստատութենէն։

ՏՈԼԱՐԸ նոր մրցանիշ մը կոտրեց, մէկ առ հարիւր եւս շահելով շուկաներուն վրայ։ Հինգշաբթի օր 5,859–ի հասած էր Փարիզի սակարանը, 5,804–ի փոխարէն նախորդ օրը։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 24–27)

ՇԷՅՔՍՓԻՐԻ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ յառաջ կը տարուին Շէյքսփիրի թատերախաղերու փառատօնի նախապատրաստական աշխատանքները։ Փառատօնին յատկանիշն այն է՝ որ առաջին անգամ ըլլալով հայկական բեմի վրայ պիտի բեմադրուին Շէյքսփիրի «Տիտոս Անդրոնիկոս» եւ «Հանրի Դ.» թատերախաղերը, զորս անգլերէնէ թարգմանած է բանաստեղծ Հենրիկ Սեւան, հեղինակը՝ Շէյքսփիրէն այլ տասը թատերախաղերու թարգմանութեանց։ Հայաստանի մշակութային կեանքի մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ Շէյքսփիրի թատերական ժառանգութիւնը։ Քանի մը տարի առաջ Երեւանի մէջ հիմնուած է շէյքսփիրագիտութեան կեդրոն մը, որուն գրադարանը ունի աւելի քան երեք հազար գիրք՝ Շէյքսփիրի գործերը եւ իրեն նուիրուած աշխատութիւններ, 31 լեզուներով։ Երեւան, Պիրմինկհամէն, Ուաշինկթընէն եւ Վայմարէն ետք, աշխարհի մէջ չորրորդ քաղաքն է, ուր ըստեղծուած է շէյքսփիրեան գրադարան մը։ Այս մարզի մէջ մեծ վաստակ ունի ակադ. Ռուբէն Զարեան, որուն կ'աջակցին Ամերիկայէն, Անգլիայէն, Լիբանանէն, Սուրիայէն եւ այլ երկիրներէ Հայեր։

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինեան Ուղիով–ի մէջ, Երեւան, որ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի տեսաբանական – քաղաքական ամսագիրն է, էջեր ազգային հարցի լուծման պատմութիւնից խորագրուած երկար յօդուած մը հրապարակած է Է. Առաքելեան:

Յօդուածագիրին նպատակն է եղած, փաստագրական կէտերու մատնանշումով հաստատել, թէ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութիւնը առաջին օրէն իսկ հետեւողական կերպով վարած է «ազգային անվստահութեան եւ թշնամանքի վերացման, ազգերի միջեւ վստահութեան ու բարեկամական կապերի ստեղծման եւ ամրապնդման լենինեան կուրսը»:

Այս առաջադրութիւնը իրականացնելու համար նախ անհրաժեշտ նկատուած է հողերու բաշխումը, – բնակութիւն եւ մշակութիւն, – փոքրամասնութիւններուն: Յօդուածագիրը գրած է, թէ Վեդիի (Արարատ), Բասարգեչարի (Վարդենիս), եւ այլ վայրերու Ադրբեջանցիները, Վորոնցովկայի (Կալինինօ), Բասարգեչարի (Վարդենիս), Դիլիջանի Ռուսերը, ինչպէս նաեւ Արագածի ստորոտներուն ապրող խաշնարած Քիւրտերը ձեռք ձգած են հող եւ արօտավայր:

Աւելցնենք մեր կողմէ, մօտաւոր անցեալի պատմութեան շրջագիծին մէջ, թէ Հայաստանի Անկախութեան շրջանին երկրէն հեռացած Թուրք – Թաթար (Ադրբեջանցի) 235.000-ի հասնող զանգուածին 80 տոկոսը, ընդառաջելով Խորհ. Հայաստանի իշխանութեանց հրաւէրին, եւ վերադառնալով իր նախկին վայրերը հաստատուած է: Առաւել 2.500 Քիւրտեր: Այս ուղղութեամբ ուրիշ մանրամասնութիւն մը. Զաւէն Կորկոտեան խորհրդային Հայաստանի բնակչութիւնը վերջին հարիւրամեակում՝ 1831 – 1931 մեծադիր հատորին մէջ, լոյս տեսած Երեւան 1932–ին, արձանագրած է հետեւեալը. – Շնորհիւ Դաշնակցութեան «մաքրողական» քաղաքականութեան, Հայաստանից 1919 թուին քշուած էին ոչ պակաս 200.000 Թուրքեր, Քրդեր եւայլն ... 1920 թուին խորհրդային իշխանութիւնը Դաշնակցութիւնից ստացաւ ոչ աւելի քան 10.000 Թուրք բնակչութիւն» (էջ 184):

Հայաստանի Ժողկոմխորհը 1923 Դեկտեմբեր 8–ի որոշումով հողեր յատկացուցած է վերադարձող Թուրք – Թաթարներուն եւ Քիւրտերուն:

Երկրորդ կարեւոր քայլը առնուած է այս անգամ լեզուին ուղղութեամբ: 1920 Դեկտեմբեր 9–ի դեկրետով Հայերէնին հետ Ադրբեջաներէնը իրաւահաւասար լեզու հռչակուած է Ազերի բնակչութիւն ունեցող շրջաններուն մէջ: Յատուկ հրահանգ – ցուցմունք ալ կատարուած է 1923 Նոյեմբեր 21–ին, Կենտգործկոմի Նախագահ Ս. Համբարձումեանի ստորագրութեամբ: Հրամանագիրին մէջ արձանագրուած է. – Այն վայրերում, որտեղ ազգաբնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմում են այլ ազգութիւններ, բոլոր գրագրութիւնները պէտք է տարուեն նրանց մայրենի լեզուով: Զանցառուները ենթարկուելու են օրինական պատասխանատուութեան»: Ասոր հիման վրայ տրուեալ վայրերուն մէջ կեանքի կոչուած են փոքրամասնութեանց լեզուներով դատարաններ, դպրոցներ եւայլն:

Հոս եւս փակագիծ մը բանալով արձանագրենք հետեւեալը: Հայաստանի Ադրբեջանական լեզուով ուսուցմամբ միջնակարգ հանրակրթական դպրոցներուն մէջ, ներկայիս, ուր հայերէնը կ'ուսումնասիրուի, ինչպէս գրուած է ուսումնական ծրագիրներուն մէջ, կը դասաւանդուի Հայոց լեզուն շաբաթական 12,5 ժամ, սկսելով 3–րդ դասարանէն (Ա. դասարան 7 տարեկան): Գրականութիւն չի դասաւանդուիր: Հայաստանի ադրբեջանական դպրոցներուն մէջ, – մեծ մասը, – դասաւանդութիւնը միա՛յն ադրբեջաներէն է՝ ռուսերէնի եւ ռուս գրականութեան դասաժամերով:

Ադրբեջանական դպրոցներուն զարգացումին մէջ, Հայաստան, կարեւոր դեր խաղացած է այն համաձայնութիւնը, որ գոյացած է 1921–ին Հայաստանի եւ Ադրբեջանի Լուսժող – կոմատներուն միջեւ: Յօդուածագիրին համաձայն երկուստեք համաձայնած են դասագիրքեր, ժամանակացոյցեր փոխանակել: Սկիզբները նկատուած է ուսուցիչներու պակաս: Թրքերէն գիտցող հայ ուսուցիչներ պաշտօնի կոչուած են:

Փոքրամասնութիւն կազմող երկրորդ տարրը Քիւրտերն են: Զանոնք նստակեաց դարձնելու ճիգերը սկսած են 1920–ական թուականներէն սկսեալ, այսինքն՝ խորհրդայնացումէն անմիջապէս ետք: Անոնց հող տրուած է ընդհանրապէս Թալինի եւ Ապարան շրջաններուն մէջ:

Յօդուածագիրը գրած է, թէ Քիւրտերու կեանքին մէջ առանձնայատուկ արժէք ներկայացուցած է 1925 Դեկտեմբերին Շամիրամ գիւղին մէջ գումարուած Էջմիածին գաւառին անկուսակցական Քիւրտերուն Համագումարը: Հոն, այդ առթիւ որոշուած է պայքարիլ մշակութային – դաստիարակչական զարգացումը արգելակող երեք երեւոյթներու դէմ. – Թայֆայականութիւն, Ղալիմ (հարսնցուին համար ճշդուած գլխագին, օժիտ) եւ Բազմակնութիւն:

Քիւրտերու կրթական – մտաւոր զարգացումին համար կենսական նկատուած է քրտական տառերու յօրինումը: Յօդուածագիրին մատնանշումով, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան եւ կառավարութեան անմիջական օժանդակութեամբ Յակոբ Ղազարեան հայկական տառերու հիման վրայ ստեղծած է քրտական այբուբենը 1921–ին եւ առաջին այբբենարանը՝ Շամս, այսինքն Արեւ. ատոր ձեւաւորումը եւ նկարազարդումը կատարած է նկարիչ Վրթանէս Ազեկեան: 1929–ին, ինչպէս ճիշդ կերպով ըսած է յօդուածագիրը, հայատառ այբուբենը փոխարինուած է լատինատառ այբուբենով:

Քրտական այբուբենին կապակցութեամբ փորձենք տալ յաւելեալ մանրամասնութիւններ՝ համապատասխան այսօրուան իրականութեան: Նաեւ մօտաւոր անցեալին:

Յակոբ Ղազարեան, առաւել ծանօթ Լազօ անունով, Մշեցի, Դաշնակցական գործիչ, հայկական տառերը յարմարցնելով քրտական հնչիւններուն ստեղծած է հայատառ քրտական այբուբէն: Շամս այբբենարանը լոյս ընծայած է 1922–ին, Էջմիածին: Յետագային հրապարակ դրուած է նոր տառերու անհրաժեշտութիւնը: Այս տեսակէտը արտայայտած են Յ. Օրբելի, Կ. Պատրխան, Շարկունաց, Ա. Շամիլով եւ ուրիշներ: 1928–ին կազմուած է յատուկ մարմին մը, որուն մաս կազմած են՝ Ա. Մռաւեան, Ա. Շամիլով, Շ. Թեմուրով: Տարեվերջին պատրաստ եղած է լատինատառ այբուբենը, որ 1929 Մարտ 25–ին վաւերացուած է Հայաստանի Լուսաւորութեան մարմնին կողմէ: Գործածութեան դրուած է 1930էն սկսեալ:

Ի դէպ, միայն Քիւրտերը չեն եղած, որ այդ թուականներուն իրենց ունեցած կամ նոր յօրինուած տառերը փոխարինած են լատինատառերով: Մինչեւ խորհրդայնացում գիր չունեցող ժողովուրդները, ինչպէս օրինակ Ադըղէները (Ադըղեական ինքնավար մարզ), կամ արաբերէն տառերով գրականութիւն ունեցող ազգերը, ինչպէս Կեդրոնական Ասիոյ բնակիչներն են Ադրբեջանցիք, կամ այլ տառեր օգտագործողները, ինչպէս Վրաստանի Աբխազները, նպատակայարմար նկատած են լատինական տառերուն գործածութիւնը: Մոսկուայի ճնշումով բոլորն ալ 1938 - 40–ական թուականներուն հարկադրուած են գործածել Կիւրեղեան, ռուսական գիրերը: Պաշտօնական բացատրութիւնը այն եղած է, թէ ռուսական տառերը, այբուբենը աւելի ճիշդ կ'արտայայտեն այդ լեզուներուն հնչիւնները եւ առաւել չափով կը դիւրացնեն այդ լեզուներուն ուսուցումը: Միաժամանակ այդ ժողովուրդները դիւրութեամբ չփում կ'ունենան ռուս եւ Խորհ. Միութեան այլ մշակոյթներուն հետ:

Այս պատճառաբանութիւնները պարզապէս ծածկած են Մոսկուայի գլխաւոր ձգտումը, այն է՝ ռուսական տառերու պարտադրութեամբ նպաստել ռուսացման հոլովոյթին:

Քրտական դպրոցներուն թիւը 1924 – 1925–ի ուսումնական տարեշրջանին հասած է 13–ի՝ 305 աշակերտով:

Մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը հոն ապրող ռուս – մոլականները ունեցած են աղքատ տարրեր: Կառավարութիւնը գրաւած է հարուստներուն հողերուն մէկ մասը եւ զանոնք բաժնած է հողազուրկներուն: 1921 Հոկտեմբեր 24–ին, Կեդր. Կոմիտէին նախագահութիւնը երկար քննութենէ մը ետք որոշած է ռուս – մոլականները մասնակից դարձնել Հանրապետութեան տնտեսութեան եւ մշակութային աշխատանքներուն:

Հոս եւս անհրաժեշտ է քանի մը խօսքով պատկերացնել ռուս – մոլականներուն Հայաստան բնակութեան պարագան: Կովկասն եւ Անդրկովկասը նուաճելէ ետք, Ռուսիա ձգտած է ռուս տարրին տեղաւորումով շրջանը ռուսացնել: 1830 Հոկտեմբեր 20–ին, ռուսական Պետական Խորհուրդը կը հաստատէ Անդրկովկասը Ռուսերով բնակեցնելու օրէնսդրական ակտը: Համաձայն այդ որոշումին, Անդրկովկաս պէտք է հաստատուէին՝ արտաքսումի ճամբով, ռուս աղանդաւորները: Այդ ուղղութեամբ Ռուսիոյ կեդրոնական նահանգներէն՝ Տամբով, Սամարա, Սարատով, Պենզա, Վորոնեժ, Օրէնբուրգ, Ենիսեյ, Տավրիկեան, ինչպէս նաեւ Բեսարաբիա եւ այլ նահանգներէն Անդրկովկաս կ'արտաքսուին Մոլականներ, Դուխոբորներ, հրէացած եւ ուրիշ աղանդներու պատկանող Ռուսեր մեծ զանգուածներով: Այսպէս է, որ ներկայիս Հայաստանի մէջ կը գտնուին ռուս – մոլականներ առանձին գիւղերու մէջ եւ այլուր:

Այս յիշեցումէն ետք, կատարուած մեր կողմէ, արձանագրենք յօդուածագիրին գրածը: Ռուսաբնակ բոլոր գիւղերուն մէջ, Հայաստան, յատուկ խորհուրդներ կը ստեղծուին եւ գրագրութիւնները կը կատարուին ռուսերէն «Ոչ լրիւ տուեալներով, 1923 թ. Մայիսին Հայաստանում կար ռուսերէն լեզուով վեց լիկկայան. Լոռու գաւառում՝ 4, իսկ Երեւանի եւ Ղարաքիլիսայի գաւառներում՝ մէկական»:

Ռուս – մոլականներու գիւղերուն մէջ բացուած են դպրոցներ: 1921 - 1922 ուսումնական տարեշրջանին 15 ռուսական դպրոց գոյութիւն ունեցած է, իսկ յաջորդ ուսումնական տարեշրջանին՝ 24. աշակերտութեան թիւն է եղած՝ 1799:

Այլ փոքրամասնութիւններ՝ Յոյներ եւ Ասորիներ, առաջինները Լոռի գաւառի, իսկ երկրորդները Երեւանի գաւառի բնակիչներ: Ասորիներուն պարագան դժուար եղած է, որովհետեւ անոնց կրթական մակարդակը ցած աստիճան ներկայացուցած է: «Չկային ո՛չ միայն ասորական լեզուով գրքեր, այլեւ դժուար էր տպագրելը»: Դժուարութիւնները յաղթահարուած են, բարեբախտաբար, քանի ասորական դպրոցները օժտուած են մինչեւ երրորդ դասարանները մայրենի լեզուով դասագիրքերով:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ (*)

Ս. Աթոռոյ Սուրիոյ երեք պատր. փոխանորդութիւնները այս նոր կացութեան առջեւ կարելի ամէն ճիգ ու ջանք թափեցին, ըլլայ եկեղեցական, ըլլայ դպրոցական տեսակէտներով: Միւս կողմանէ նաեւ, իրենք ըլլալով Սթաթիւ – Բէրսօնէլի եւ էթա Սիվիլի ի պաշտօնէ ճանչցուած հայ պաշտօնատեղիները, կատարեցին նաեւ այդ ուղղութեամբ ալ իրենց պարտականութիւնները:

Մէկ կողմանէ իրենց ունեցած միջոցները սահմանափակ էին, եւ Ս. Աթոռն ալ ի վիճակի չէր ընելու սպասուած զոհողութիւնները, որոնք արդէն բազմապատկուած էին բաղդատմամբ նախորդ շրջաններուն. միւս կողմանէ՝ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը իր եկեղեցական կազմով ապաստան գտած Ֆրանսական հոգատարութեան ներքեւ գտնուող հողամասերուն մէջ, կ'ուզէր՝ հայկական եկեղեցական հաստատութեան գովելի նախանձախնդրութեամբ՝ պահել իր նուիրապետութիւնն ու աւանդութիւնները, եւ իր հոգեւոր իշխանութիւնը՝ իր ժողովուրդին վրայ: Այս տեսակէտով ալ բնական է որ չէր կրնար ենթարկուիլ երուսաղէմապատկան այդ թեմերուն Ս. Աթոռոյ ներկայացուցիչներուն: Այս կերպով երեւան կու գար ժողովրդեան հոգեւոր մատակարարութեան գործին մէջ ակամայ մրցակցութեան եւ երկուութեան պարագայ մը:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան սկզբնական ջանքերը եղան՝ Ֆրանսական հոգատարութեանց ենթակայ այս երկիրներուն մէջ փոխել իր հիւրի հանգամանքը, եւ ստանալ՝ Կաթողիկոսական Աթոռը Սուրիոյ մէջ հաստատելու մասին հոգատարպետութեան բարձրագոյն հրամանը:

Նորին Ս. Օծութեան կողմէ, 26 Յունուար 1924-ին Սուրիոյ Ֆրանս. Բարձր Գոմիսէր Ն. Վ. Ժէնէրալ Վէյկանին ուղղուած պաշտօնագրին ի պատասխան՝ Բարձր Գոմիսէրութիւնը իր 13 Մարտ 1924 թուակիր պատասխանագրով շնորհած էր այդ արտօնութիւնը, եւ մանրամասն տեղեկութիւն ուզած էր, կաթողիկոսութեան այդ տեղերուն մէջ ունենալիք կազմի մասին. բայց էթա – Սիվիլի ու Սթաթիւ – Բէրսօնէլի գործերու վերաբերմամբ ալ վերապահութիւն ցոյց տուած էր: Նորին Ս. Օծութիւնը, հիմնուելով այս նամակին վրայ, ուղղած էր Ձեր Ամենապատուութեան 14 Մարտ 1924 թուակիր հետեւեալ գրութիւնը:

×

(Պատճէն)

Կաթողիկոսարան Հայոց
Կիլիկիա

1924 Մարտ 14, Պէյրութ

Համար 711/78

Ամենապատիւ
Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարք Հայոց
Երուսաղէմ

Մեծն – Լիբանան եւ Սուրիան հովանաւորող Ֆրանս. Կառավարութեան հետ բանակցութեան մէջ ենք հարիւր հազարէ աւելի հայ գաղթականաց ազգային եկեղեցական կազմակերպութեան եւ Կիլիկիոյ ութդարեան կաթողիկոսութեան յարատեւութիւնը ապահովելու համար:

Խտացնելով ամբողջ խնդիրը իր էութեան մէջ, ընդհանուր ժողովուրդին այլ եւս անյետաձգելի համարած պահանջն է, պահանջ մը զոր կը շեշտեն շարունակ արտասահմանի Հայութիւնը ու ազգային լրագիրները, ինչ որ Ձերդ Սրբազնութեան ուշադրութենէն վրիպած չէ անշուշտ, – Ֆրանս. Մանտայի տակ գտնուող Լիբանանեան եւ Սուրիական բոլոր հողամասին վրայ համախմբուած 100 հազարաւոր հայութիւնը օժտել վերջապէս եկեղեցական ու վարչական միօրինակ ու միաձոյլ կազմակերպութեամբ մը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին՝ իբրեւ իրենց Գերագոյն Պետին՝ վերին նախագահութեան եւ ուղղակի անմիջական վերահսկողութեան ներքեւ: Առանց այսպիսի ամուր կազմակերպութեան մը շուտափոյթ իրականացմանը, մեր ժողովուրդին ինքնուրոյն անհատականութիւնը եւ մեր եկեղեցական հնամեայ առանձնաշնորհումները վտանգի տակ պիտի մնան այս երկրին մէջ:

(Շար. 2)

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). – Կիսադարեան կեանք ունեցող սկաուտական այս շարժումը, տարիներու ընթացքին, իր վրանները հաստատելէ յետոյ Ֆրանսայի զանազան վայրերը եւ օտար երկիրներու մէջ, տասնեւվեց տարիէ ի վեր իր սեփական հողին վրայ, ամէն տարի գնահատելի յարատեւութեամբ եւ կանոնաւորութեամբ կը կազմակերպէ իր տարեկան բանակումը:

Վօզլիւզ նահանգի, Պասթիտ – լէ – ժուրտան գիւղաքաղաքին մերձակայ բլրակի մը վրայ կը տարածուի բանակավայրը հրջապատուած Ալփ Տը Հօթ Փրովանսի լեռներով, ուր ընդհանրապէս կը տիրէ չոր եւ արեւոտ կլիմայ մը, բարձր եւ լուսաւոր երկինքով: Շոճիներ, կաղնիներ, փշոտ մացառներ կը կազմեն առաւելաբար բուսականութիւնը:

Այս տարի բանակումը ընթացաւ Յուլիս 12-էն Օգոստոս 3: Յիսնեակ մը բանակողներ՝ արենոյշ, թեւիկ, գայլիկ կեանքով լեցուցին բնութեան այս գեղեցիկ վայրը: Երիտասարդ առաջնորդներ ընդհանուր ղեկավարութեամբ Մանոյշ Նահմիրեանի զբաղեցան զանազան խըմբակներով: Կեդրոնական շէնքի մը շուրջ, որ կը ծառայէ յատկապէս խոհանոցի ամէնէն փոքրերուն համար ննջասենեակի եւ շատ աննպաստ օդերուն ընդհանուր ապաստանի, ցրուած են վրանները արենոյշներու, թեւիկներու, գայլիկներու խըմբակ առ խըմբակ: Օրուան յայտագիրը, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, բաժնուած է սկաուտական, հայկական դաստիարակութեամբ եւ ընդհանուր զարգացման խաղերով, պտոյտներով: Կը գրենք «կարելիութեան սահմաններուն» մէջ որովհետեւ այսօր ան որ կը զբաղի միութենական հաւաքական գործերով գիտէ թէ որքան դժուար է իրականացնել ծրագիր մը, հետեւելով ճշդուած առաքելութեան մը, նպատակի մը, առանց զիջելու հիմնական սկզբունքներէ: Արդիական կեանքի հրամայականները, նոր մօտյնութիւնները, երբեմն ծնողքները եւ մանաւանդ լեզուի խոչընդոտը կը բազմապատկեն դժուարութիւնները: Ահա թէ ինչու, գիտակցելով անդերձ անբաւարարութիւններուն, կը յանձնառենք նման ձեռնարկ մը, կը գնահատենք «քոյրիկին» եւ իր օգնականներուն անսակարկ նուիրումը, նոյնիսկ եթէ ինչպէս ըսինք, երբեմն թափուած ճիգերը չեն տար ակնկալուած արդիւնքները: Բայց կը բաւէ սիրել, հաւատալ գործին, աննահանջ կերպով դիմագրաւելու համար ամէն դժուարութիւն: Այս տեսակէտէն օրինակելի է Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը որուն գործունէութիւնը, թէպէտ ելեւէջներով, բայց առանց ընդհատումի կը շարունակուի տասնեակ ու տասնեակ տարիներէ ի վեր:

Կիրակի, Յուլիս 26-ը, ընդունելութեան օր էր բանակավայրէն ներս: Ծնողքներու եւ բարեկամներու հոծ բազմութիւն մը փութացած էր Մարսէյլէն եւ այլ քաղաքներէն: Կէսօրուան ճաշէն եւ հիւրասիրութենէն յետոյ տեղի ունեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Սկաուտները համազգեստով շրջանակ մը կազմեցին իրենց դրօշակներու տակ, որոնց շարքին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները: Խմբերգ, նուագ եւ հայկական պար ուրախութեամբ եւ գոհունակութեամբ լեցուցին ներկաներու սիրտերը: Արդարեւ, գեղեցիկ օր մը, ուր ոչ միայն փոքրիկները վերագտան իրենց ծնողքները, այլեւ նախկին Արենոյշներ եւ Արիներ մեծ հաճոյքով իրարու հանդիպեցան վերյիշելով իրենց սկաուտութեան տարիները, վերարծարծելով իրենց յիշատակները որոնք տարիներու կնիքով աւելի կը տպաւորուին եւ կը գեղեցկանան:

×

Կ'արժէ քաջալերել, թիկունք ըլլալ Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութեան, տալ անոր բարոյական եւ նիւթական անհրաժեշտ զէնքերը որպէսզի ան ալ աւելի ամուր եւ հաստատ քայլերով շարունակէ իր ճանապարհը, իր առաքելութիւնը մեր ազգային կենսական գոյապայքարին մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՆՇԽԱՐՆԵՐ ՀԱՅԿ. ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԷՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

× Պուլկարիոյ մէջ հայկական գաղութները հաստատուած են քաղաքական եւ պատմական երեք տարբեր ժամանակաշրջաններուն՝ պուլկար առաջին եւ երկրորդ թագաւորութիւններու եւ բիւզանդական տիրապետութեան շրջանին (է. - ԺԴ. դարեր), Պուլկարիոյ թրքական տիրապետութեան տակ ինկած ժամանակ (ԺԶ. – ԺԹ. դարեր) եւ հայկական կոտորածներու եւ Ա. Աշխարհամարտի տարիներուն:

× Ըստ Ստեփան Ասողիկի, Ժ. – ԺԱ. դարերուն ապրած պուլկար Սամուէլ թագաւորը ծագումով Հայ է: Ան սկիզբը ծառայած է Բիւզանդիոնի հայկական զօրամասի մը մէջ, որ Բարսեղ կայսեր հրամանով կը տեղափոխուի Թրակիա՝ Պուլկարներու դէմ կռուելու: Կարճ ժամանակ ետք Սամուէլ կ'ապստամբի Բիւզանդիոնի դէմ եւ կ'անցնի Պուլկարներու կողմը: Այնուհետեւ Սամուէլ աչքի կը զարնէ իր քաջութեամբ եւ նուիրումով, կը վայելէ տեղացիներու յարգանքն ու վստահութիւնը եւ կը դառնայ Պուլկարիոյ թագաւորը:

Ի դէպ, Մակեդոնիոյ Պրեսթա շրջանի Գերման գիւղին մէջ գտնուած է Սամուէլի գերեզմանաքարը, որուն վրայ եղած յունարէն արձանագրութիւնը կը վկայէ, որ անոր հօր անունը Նիկողայոս էր, մօր անունը՝ Հռիփսիմէ, եղբօրը՝ Դաւիթ: Անուններ՝ որոնք պուլկարական չեն:

× Փիթէր ցարի թագաւորութեան ժամանակ (927 – 969) արքունիքի անուանի դէմքերէն եղած է իշխան Գրիգորը՝ Փիթէրի քեռին: Գրիգոր Բիւզանդիոնէն եկած իշխաններէն էր եւ կարեւոր դեր խաղացած է պուլկար դիւանագիտութեան ասպարէզին մէջ:

×

Պուլկարիոյ հնագոյն յուշարձաններէն մէկն է Պաչքովոյի վանքը, զոր 1084-ին հիմնած են հայ իշխան Բակուրեան եղբայրները:

× Պուլկարիոյ հայ գրչութեան օճախներէն մեզի հասած հնագոյն ձեռագիրը Կիրակոս երէցի Արդիանապոլսոյ մէջ 1007-ին ընդօրինակած ձեռագիրն է:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ, Յունիս 14-ին, նախաձեռնութեամբ Իրանահայ Միութեան Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին ոգեկոչուած է Էլլէն Բիւզանդի մահուան տասնամեակը: Այս առթիւ 2 գրութիւններ ալ լոյս տեսած են «Հայրենիք» օրաթերթի Յունիս 30-ի թիւին մէջ: Հոն կը յիշուի թէ Եղիսաբէթ Սթամպոլեան, որ Էլլէն Բիւզանդ գրչանունը պիտի ընտրէր յետագային, ծնած է Կիւմրիւ: Կանուխէն մտած էր Հ. Յ. Դ. շարքերը եւ տարած կուսակցական բեղուն գործունէութիւն: Մեր կողմէ չեշտենք սակայն, թէ Էլլէն Բիւզանդ, որ ամուսնացած էր մեր գաղութին ծանօթ եւ յարգելի Տոքթ. Քիւթիւկեանի (գրական անունով՝ Տոքթ. Կիլիկեցի) հետ, իր ամէնէն լայն ազգային գործունէութիւնը ունեցած է Ֆրանսայի մէջ: Դեռ այսօր, Ալֆորվիլի մէջ, շատեր իրեն կը պարտին իրենց հայեցի դաստիարակութիւնը կամ հանրային կեանքի հանդէպ իրենց զգացած նուիրումը: Մեծ աշխատանք տարած էր նաեւ Կապ. Խաչի մէջ:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ Սահակ – Մեսրոպ վարժարանի տնօրէնութիւնը, Յունիս 26-ին, կազմակերպած է դասախօսութիւն մը «Պագըրճեան» սրահին մէջ: Բացումը կատարած է Անի Քիրէճեան: Դասախօսած է Աւետիս քհնյ. Թորոսեան՝ «Պատասխանատուութեան զգացումը» նիւթին շուրջ: Գեղարուեստական յայտագրի մը գործադրութենէն ետք Մարթին Քէշիշեան ցուցադրած է Հայաստանի տեսարժան վայրերէն լուսապատկերներ:

×

ՎԻՍԵՆԹԷ ԼՈՓԷՍԻ հայկական համայնքը, Յուլիս 5-ին, նշած է Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ օծման 13-րդ տարեդարձը: Պատարագած եւ քարոզած է Հարաւ. Ամերիկայի Հայոց Կաթողիկոսական պատուիրակ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան, շեշտելով եկեղեցւոյ դերը եւ Հայուն եկեղեցաշէն ոգին: Յաւարտ պատարագի, վարժարանի «Գարլոս Կարապետեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը, մասնակցութեամբ մօտ հինգ հարիւր հոգիի: Գեղարուեստական յայտագրի մը գործադրութենէն ետք հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Վարուժան Աղաճան, գրաւոր տեղեկագիրով մը ներկայացուցած է վարժարանի եւ դաշտի շուրջ տարուող աշխատանքները: Դաւիթ Եպիսկ.ի արտասանած փակման խօսքէն ետք ցուցադրուած է եկեղեցւոյ օծման հանդիսութեանց եւ առաջին տարեդարձի տօնին ժապաւէնը:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Յուլիս 10-ին, մեռած է Ազարիա Պապահէքեան: Ծնած էր 1887-ին՝ Հաճըն: 1920-ական թուականներուն հաստատուած է Արժանթին եւ տարիներ վարած Հայ Կեդրոնի դիւանապետ – քարտուղարի պաշտօնը: Եղած է նաեւ ուսուցիչ եւ «Նոր Հաճըն» ամսաթերթի պատասխանատուներէն: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յուլիս 11-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր դամբանական մը խօսած է Յարութիւն Ծ. Վրդ. Մուշեան: Գերեզմանատունը դամբանական մըն ալ խօսած է Արամ Թօսունեան, յանուն Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան եւ «Նոր Հաճըն» ամսաթերթի:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ (Արժանթին) ճաշարաններէն մէկուն մէջ, Յունիս 19-ին, Գաղութին Վարչութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է ի նպաստ Ազգային Վարժարանին: Խօսք առած է Կարլոս Մանուկեան եւ անդրադարձած վարժարանի դերին մեր կեանքին մէջ: Տեղւոյն «Էրեբունի» եւ Պուէնոս Այրէսէն հրաւիրուած «Գուրգէն Ալեմշահ» նուագախումբերը խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են: Եղած են սրտաբուխ նուէրներ ի նպաստ վարժարանին: Պուէնոս – Այրէսէն բարերարուհի Տիկին Սիրանոյշ Արզումանեան – Մեծատուրեան տասը միլիոն փէսօ նուիրած է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ

Հեղինակ՝ ԵՂԻՎԱՐԴ

Յառաջաբան՝ Շահէ Արք.

Նկարիչ՝ Ալբերտ Նարալեան

Պրիւսէլ 1980

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՑ

«Ժողովուրդը, ուրախութենէն ինքնիրմէ ելած, Սպիտակ Ձիաւորին կը պոռար: Ձին այնտեղ էր: Սպիտակ փորին վրայ արեան բիծեր էին ցատկած: Մարտիկ, ձիէն վար իջած, թամբը կը ժրեցնէր, երբ ժողովուրդի ալիքին վրայ [illegible] իր հասակն ու ճակատը: Մարտիկ մօտեցաւ ժողովուրդին, մտերիմ աչքերով: Քիչ վերջը թափօրի մէջ վեր բըռնուած խաչվառի մը պէս Մարտիկ ժողովուրդին մէջն էր: Ժողովուրդը երեխայի մը պէս կը ժպտէր, կ'աղմկէր, կը լար, կուլար: Ուրախ էր, ուրախ: Անոնք կարծես հողերէն դուրս ելած ըլլային, այնքա՛ն տանջուած էին: Այդ ուրախ ցոյցերուն մէջ ժողովուրդը կ'ըսես իր աչքը երազին մէջ բացած էր:

«Ժողովուրդը լացով, ուրախութիւնով Մարտիկի անունը կը պոռար: Այդ երեւոյթին առջեւ Մարտիկի դէմքը անհանգիստ տխրութիւն մը առաւ, կարծես կոպերուն տակ արցունք կար, որ ծածկեց իրմէն, ժողովուրդէն: Ան ոչ ոքի հետ կրցաւ խօսիլ: Օգնեց ծերուկի մը, որ մօտը խռնուած բազմութենէն հրմըշտկուած՝ ծունկին վրայ ինկած էր:

«Սպիտակ ձին ժողովուրդի այդ աղմուկին մէջ անհանգիստ շարժումներ կ'ընէր: Գիւղացի մը մէջ ինկաւ եւ ուզեց ժողովուրդը հեռու պահել սպիտակ ձիէն: Սակայն, ձին աւելի կ'անհանգըստանար, ոտքերը գետնին կը զարնէր, այնպէս խրխինջ կը ձգէր, որ ամբողջ մարմինը կը սարսռար: Մարտիկ, ձին հանդարտեցնելու համար, անոր կռնակին հեծաւ: Ժողովուրդը երբ Մարտիկը ձիուն վրայ տեսաւ, ուրախ աղաղակներն աւելի եւ աւելի բարձրացան: Մինչ զօլամները ձիաւորներու մէջ կեցած էին, վայրի կենդանիներու նախիրի մը պէս իրենց ճակատագիրը Սպիտակ Ձիաւորի ամենափոքր շարժումին կապած:

«Այս ցոյցի ու խանդավառութեան պահուն էր, ազբրտիք, որ մտածեցինք մի քանի գիւղացիներով գիւղերը իջնել ու յաղթանակի լուրը հասցնել»:

– Ըսէ՛, ըսէ՛, ի՞նչ եղան բռնուած զօլամները, – հարցուց հնագրակցի մը, որ աչքերը բաց՝ մտիկ կ'ընէր անհամբեր:

– Զգիտեմ. ես ճամբայ ելայ՝ լուրը Խոտրջուր ու Հնագրակ հասցնելու համար:

Հողգարի վարժապետը լրացուցած էր իր պատմութիւնը ու Ջրաղացներու ճամբով վար իջաւ:

×

Միջոցին մէջ շոգ մը կար, ու կը լըսուէր Ջրաղացքի Ջուրին ձայնը: Եկեղեցին հրդեհը տակաւին կը ծխար:

Այդ պահուն էր, որ Հնագրակի ճամբաներուն վրայ հսկող հացեկցի ձիաւոր մը, ձին ետեւ ձգած եւ երեխայ մը գիրկը, արտերուն մէջէն մօտեցաւ իրարու մօտ հաւաքուած հնագրակցիներուն:

– Քա, Ալմասին պզտիկն է, – վրայ հասաւ տարեց պառաւ մը, երբ ձիաւորի գրկին երեխան տեսաւ:

– Զգոյշ, ծանր է, ծանր, ծանր, – խօսեցաւ ձիաւորը՝ երեխան պառաւին յանձնելով:

Ընկեր ձիաւորներէն մէկը նկատեց, որ Միքայէլի դէմքը տժգոյն էր, եւ ան յաճախ կրկնած էր «ծանր» բառը: Նոյնիսկ մտիկ չըրաւ իրեն, երբ ուզեց Հողգարի լուրը իմացնել:

Հացեկցի Միքայէլի դէմքին վրայ, ոտքերուն մօտ ինկած ձիուն շուքին պէս, անհեթեթ յուզում մը կար:

– Ի՞նչ ունիս, Միքայէլ, – հարցուց ընկերներէն մէկը:

– Ոչինչ, ոչինչ. միայն թէ երեխան շատ ծանր է, ծանր, ծանր:

(Շար. 369)

Այրի Տիկին Անժէլ Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պելէ, Տէր եւ Տիկին Լէոն Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տարագճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Քլօտ Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէռ Պառնինկ եւ իրենց թոռները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 29–ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Օգոստոս 3, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ – Լաշէզի գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հասցէ· –

9, rue de la Maison-Neuve
78600 Maisons - Laffitte
Adresse télégraphique :
KEBABDJIAN
Maisons - Laffitte FRANCE

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները:

Պ· Եղիշէ Այվազեան, Տէր եւ Տիկին Արա Տէյիրմէնճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Ժերանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քիւրքճեան, Տիկին Շաքէ Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գավուքճեան եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ ազգականին՝

Տիկին ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 29–ին:

Յուղարկաւորութեան թուականը յաջորդով:

×

ՓԱՐԻԶ· – Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կ'ողբայ իր վարժարանի վաստակաւոր, նախկին տնօրէնուհի՝

Տիկին ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ ողբացեալին ամուսնոյն՝ Պ· Եղիշէ Այվազեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Բերկրուհի Հայոցեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Եսայեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Փօլ Թովմասեան եւ զաւակները (Պէյրութ) ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԳԵՂԱՄ ՀԱՅՈՑԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

«Յառաջ»ի 56–րդ տարեդարձին առթիւ, իր սաներէն մէկը, թերթին հիմնադիր եւ վեթերան ընկեր՝ Ամենայն Հայոց խմբագրապետ՝ Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին 1000 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Շաւարշի վերջին հաւատարիմներէն, «Յառաջ»ի առաջին շրջանին խմբագրական կազմի «հաւանաբար վերջին վերապրողը», 1000 Ֆ· կը նուիրէ, թերթին 56–րդ տարեդարձին առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աւտօեան, իրենց սիրելի ընկերոջ Բարսեղ – Բարսեղեանցի մահուան Բ· տարելիցին առթիւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն 100 Ֆ·:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Պուլվառ Օտտոյի Կապ· Խաչի մասնաճիւղը ստացած է հետեւեալ նուէրները· – Հանգ· տիրամօր՝ Լուսիա Գույումճեանի թաղման առթիւ, Այրի Տուտու Պօղոսեան 20, հանգ· Զապէլ Արզումանեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Պ· Կարապետ Տէրտէրեան 20, Պ· Հէրթիւքեան Ռուբէն 50, Պ· Երուանդ Ծօրօեան իր հանգ· զաւկին Ժ· Զաքարեան (ծնեալ Ծօրօեան) 100, Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոեան իրենց հանգ· հօր մահուան յիշատակին 20, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Կօթիէ 10, հանգ· Յարութիւն Դարբինեանի քառասունքին առթիւ Այրի Տիկին Կոնոեան 20, Տէր եւ Տիկին Կոնոեան Կարօ 20, Այրի Տիկին Փերուզ Արմաղանեան 10, Պ· Տէր – Մարգարեան 50, հանգ· տիրամօր՝ Լուսիա Գույումճեանի քառասունքին առթիւ Այրի Տիկին Փերուզ Արմաղան 20, Այրի Տիկին Կոնոեան 10 Ֆրանք:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ· Ը· Փէ· Սէ–ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ
Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11–ԻՆ·

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ· վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50–ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր, բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

×

ԼԻՈՆ·– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7–ին, *Casino Charbonnière.*

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Հեռաձայնել·–

– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375· 27· 89
– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376· 68· 19

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2–ԻՆ:

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա·– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ·– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ–ի աւարտական դասարան՝ Ա· Բ· Գ· Դ· բաժիններով:

Գ·– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ·– Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե·– Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ·– Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ:

Հետաքրքրուող ծնողները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ· իս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէներու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, տալով անպայման երկու հասցէները (ընթացիկը եւ նորը) եւ 12 Ֆ·–ի դրոշմաթուղթ:

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կըրնան իրենց թաղի թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մեծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած Վարչութեան աշխատանքը:

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, թղթատարական անկանոնութեանց պատճառով:

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱՒՈՐ: Հեռաձայնով չընդունուիր:

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն փակել իրենց առկախ հաշիւները, արձակուրդներէն առաջ:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

- OUVERT EN AOUT -

Le Restaurant

EREVAN

a ouvert

son magasin
de TRAITEUR et de COMESTIBLES
29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN	TRAITEUR EREVAN
26, Rue Bergère, 75009 Paris	29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi	Tél.: 523.44.73
40 Sortes de Hors - d'œuvres	*Toutes sortes de Hors-d'œuvre, Charcuterie et Spécialités Arméniennes*
25 Sortes de Plats	

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAIN DEPARTS
Δ 14 Août 1981
Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.
Cette année des formules originales:
1e/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*
— Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).
— Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.
— Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.
2e/ *Voyages combinés:*
— 1 semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.
— 1 semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)

Départ de Lyon vol direct le 14 août

en raison des nombreuses inscriptions nous avons affrêté un appareil plus important dans lequel il reste encore quelques places libres
Dépêchez-vous de vous inscrire auprès de la Maison de la Culture de Décines
15, rue du 24 Avril 69150 DECINES tél : 7. 849. 42. 97

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours
67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
75003 PARIS
Telex : 211 324 F.
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, *Avenue du Prado* 13008 *MARSEILLE*
Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:
MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
Jusqu'à 16h.00: *Mme. BARAVIAN — de* 16h.00 *à* 18h.00: *Mme. ANTABLIAN*
15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES Tél.: 849. 42. 97

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
4
MARDI
4 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN
Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.964 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 14.964

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ԱՊԱԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Անապարանքէն անդին, նոյնիսկ հապ-ճեպով է, որ կը շարժի կառավարութիւ-նը, իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր, ժամ առաջ եւ արագօրէն օրինագիծերը քուէարկել տալով Ազգ. Ժողովին։ Այդ-պիսութեամբ երեսփոխանները ստիպ-ուեցան զոհել իրենց շաբաթավերջը եւ գրեթէ առանց դադարի ժողովի նստիլ։

Նախկին մեծամասնութիւնը, այսինքն նոր ընդդիմութիւնը, ջանաց մինչեւ վեր-ջը «ժամացոյց» խաղալ, ինչպէս կ'ըսեն, այսինքն փորձեց ժամանակ շահիլ, ա-նընդհատ բարեփոխումներ առաջարկե-լով։

Ինչ է՞ պատահածը։ Ասկէ վերջ կը ջըն-ջուին Նահանգապետները (փրեֆէ) եւ անոնց տեղը կ'անցնի Հանրապետութեան մարզպանը (քոմիսէռ տը լա ռեփիւպլիք), համաձայն Նաեւ Նահանգապետարանը (փրեֆէքթիւռ) կամ աւելի ճիշդ կը վե-րածուի Նախանգատունի (օթէլ տիւ տէ-փարթըման)։ Կաստոն Տէֆէրի սրտին այնքան մօտ այս ապակեդրոնացումը կը նշանակէ ուրեմն աւելի իշխանութիւն տալու տեղւոյն ընտրեալներուն, որպէսզի այլ-եւս ամէն ինչ Փարիզ չորոշուի եւ Փա-րիզը չըլլայ երկրին տէրն ու տիրականը։ Նահանգին մէջ, այլեւս գործադիր իշ-խանութիւնը Նահանգապետէն կ'անցնի՝ Ընդհանուր Խորհուրդի Նախագահին, որ երեք տարուան համար կ'ընտրուի ընդհ. խորհրդատուներուն կողմէ։ Ինք է, ընդ-հանուր խորհուրդի Նախագահը, Նահանգի պատասխանատու պետը։ Քաղաքավայ-րերը (քոմիւն) նահանգէն կրնան թեք ջ դրամական օժանդակութիւն ըս-տանալ։ Նոր նահանգապետը, այսինքն Հանրապետութեան մարզպանը նախա-րարներուն (եւ ոչ միայն Ներքին նախա-րարին, ինչպէս էր ցարդ) ներկայացու-ցիչն է նահանգին մէջ։ Թղթածրարները պիտի քննել տեղւոյն վրայ եւ Փարիզ ղրկել։

Ուրեմն շուրջ 100 բարեփոխումներէ ետք (առաջարկուած թէ նոր թէ հին մե-ծամասնութիւններու կողմէ) Կաստոն Տէֆէրի ապակեդրոնացման ընդհանուր օրինագիծին Ա. եւ Բ. բաժինները, որոնք կը վերաբերին նահանգներուն եւ քաղա-քավայրերուն, քուէարկուեցաւ Կիրակի օր ժամը 19.30-ին եւ երեսփոխանները կրցան օդափոխութեան մեկնիլ բայց ոչ երկար ատեն, քանի որ Նախարարապետը՝ Փիէռ Մորուա յայտնեց թէ նոր արտա-կարգ նստաշրջան մը նշանակուած է Սեպ-տեմբեր 8-ին համար եւ շատ հաւանա-բար, ուրիշ մըն ալ՝ Մարտին։ Այդ նիս-տերն ալ պիտի գրաւին մահապատիժի ջնջումով եւ ազգայնացումներով։

Այս նիստին ընթացքին, փոքր միջա-դէպեր պատահեցան անշուշտ նոր մեծա-մասնութեան եւ նախկինին միջեւ, դըլ-խաւորը՝ Ներքին նախկին Նախարար՝ Պոնէի և ներկայ՝ Կ. Տէֆէրի միջև, երբ այս վերջինը կ'ըսէր թէ նախկին մեծա-մասնութիւնը «իրը» կը նկատէր նահան-գապետները եւ որու Պոնէ կը պատաս-խանէր «ապարէզ կը կարդամ ռեւէ մէ-կուն, հարցուցէք ձեր նահանգապետե-րուն որոնք իմս եղած են, եթէ երբեք քաղաքական հարահանգներ, որոնց կ'ակ-նարկէք, տուած եմ»։ Այս «ձեր» եւ «իմ» բացատրութիւններուն է, որ Տէֆէռ ա-ռարկեց «իմ եւ ձեր նահանգապետներ չկան, կան Հանրապետութեան նահան-գապետները»։

Հիմա, կարճ դադար մը մինչեւ Սեպ. 8, Փիէռ Մորուայի փակման ճառով։

×

ՊԱՆԻ ՍԱՏՐ ՊԵՏՔ Է ԼՌԷ

Իրանի նախկին նախագահը Բաշանէն տեղափոխուեցաւ Օվէռ-Սիւռ-Ուազ, իրանցի իր մէկ բարեկամին ապարանքը, ուր հսկողութիւնը աւելի դիւրին է։ Պանի Սատր Ֆրանսայի ամէնէն պաշտպանուած անձը կը նկատուի ներկայիս բայց իբրեւ քաղաքական ապաստան վայելող, պէտք է խուսափի որեւէ քաղաքական ելոյթէ, ինչ որ Պանի Սատր չըրաւ, հարցազր-րոյցներ շնորհելով օտար մամուլի թըղ-թակիցներու։

Ըստ երեւոյթին, Պանի Սատրի յիշո-ղութիւնը տկարացած է, քանի այնպիսի թշնամական ոճ կը գործածէ Խոմէյ-նիի դէմ, որ կը թուի թէ երբեք կապ չէ ունեցած, մինչ կ'որակուէր անոր «հոգեզաւակը» եւ ի վերջոյ եթէ նախա-գահ ալ ընտրուեցաւ շնորհիւ Խոմէյնիի էր։ Մնաց որ կարելի չէ զինքը «անմեղ» նկատել այն բոլոր մաքրագործումներուն եւ գնդակահարումներուն համար, որոնք կատարուեցան իր օրով։ Հիմա, Պանի Սատր կ'ըսէ Սընտէյ Թայմզին թէ Խո-մէյնիի վարչակարգը ամէնէն բռնատի-րականն է զոր Իրան երբեք ունեցած ըլ-լայ, կը նախատեսէ անոր անկումը ի մօ-տոյ, նաեւ մինչեւ ամրան վերջ իրան-եան տնտեսութեան փախճանը։ Նախա-պէս ալ գերմանական Տէռ Շփիկըլ շա-բաթաթերթին յայտարարած էր որ քանի մը ամիսէն Իրան կը վերադառնայ տա-պալելու համար Այաթոլլան, բայց պէտք է արգելք ըլլալ, աւելցուցած էր, որ փո-փոխութիւնը արիւնալի ըլլայ։

Պանի Սատրի աքսորակիցն ալ՝ Ռա-ճավի Հիթլէրէն ալ դէշ կ'որակէ Խոմէյ-նին։ Իրան վարող իմամն ու մոլլաները, ոչ միայն չարչարանք, գնդակահարու-թիւն կը կիրարկեն, այլեւ կը կողոպտեն ու Ռաճավի օրինակ մըն ալ կուտայ. -մարդու մը, որ 250 տոլարի ուտելիք եւ հագուստեղէն գողցած էր, աջոցով ձեռ-քը կտրեցին։ Այդ միջոցին, Այաթոլլան-րը իրենց գրպանները կը լեցնեն, Ներքին ներկայ Նախարարը, կրնաք անունը տալ, մէկ միլիոն տոլարի հնութիւն գողցած ու Եւրոպա ղրկած է...»։

× Փարիզի մէջ, շաբաթ օր տասը վի-րաւոր կար, իրանցի ուսանողներու բա-խումներու ընթացքին։ Խոմէյնիստ եւ հակախոմէյնիստ անգամ մը եւս իրար ինկած էին Ուսանողական տունը, որ կեդրոնատեղին է այլեւս Իրանցիներու եւ իրաւ կամ սուտ ուսանողներու «Հայտ փառքը» (Լոնտոնի այն հրապարակն է, ուր ուզողը՝ ուզածը կ'ըսէ)։ Այաթոլլայի կողմնակիցներուն միացած էին Թուտէհի անդամ (համայնավար) ուսանողները։

× Թեհրան միշտ կը սպառնայ Ֆրան-սայի եթէ չյանձնէ Պանի Սատր, փոխա-դարձութեանց դիմել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԸՆԵՒԻ կայարանի եղեռնափորձին ատեն ծանրօրէն վիրաւորուած 22 տարե-կան երիտասարդը մեռաւ առջի օր։ Ծա-նօթ է, որ այս, եւ նախորդ երեք ա-հաբեկչական արարքներուն (Պերն, Ցիւ-րիխ, Լօզան) տէր եղած էր Հայ Գաղտնի Բանակը։

ԻՐԼԱՆՏԱ երկու երիտասարդ եւս մե-ռան, բանտը, կամաւոր ծոմէ, 8-ի հաս-ցընելով այս ձեւով մեռնող իրլանտացի յեղափոխականներու թիւը։ Ձեւ մը կը փնտռուի սակայն վերջ տալու այս «անձ-նասպանութիւններուն», որոնք բոլորո-վին անտարբեր կը թողուն բրիտանական կառավարութիւնը ։

«ՎԱՐՊԵՐՈՐԴԻ ՎԱՅՐԻ ԵԶ»ին (պիզոն ֆիւթէ) խօսքը մտիկ ընող չեղաւ եւ ա-մէն մարդ արձակուրդի մեկնեցաւ Շա-բաթ օր (մինչ «ան» հրահանգած էր «մի՛ մեկնիք Շաբաթ») ամէնէն ահաւոր խը-ճողումներէն մէկը արձանագրել տալով Ֆրանսայի ճամբաներու երթեւեկի սա-րեգրութեանց մէջ։ «Խցանը» (իմա՝ պու-շոն) երկարեցաւ 860 քիլոմեթրի վրայ, 12-էն 13 ժամ։ Երկուշաբթի, առաջին հաշուեկշռի մը համաձայն 40 մեռեալ կար արդէն եւ բազմաթիւ վիրաւոր-ներ։

ԻՏԱԼԻՈՅ Կարմիր Ջոկատները գոր-ծադրած են իրենց սպառնալիքը քանի որ Երկուշաբթի առտու Հռոմի մօտ գըտ-նուեցաւ Փեչիի դիակը։ Այս վերջինը, առեւանգուած Կարմիր Ջոկատի կողմէ եղբայրն էր Կ. Ջ.ի զղջումի եկած ան-դամի մը։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ զինուորական խոր-հուրդը գումարուեցաւ եւ պաշարման վիճակ ալ հռչակուեցաւ երկրին մէջ, ուր ուտեստեղէնի պակասը շատ ծանր հա-մեմատութիւններու հասած է։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ կարգ մը զի-ջումներ ըրաւ կրօնաւորներուն։ Ասոնց կարգին՝ հանգիստ՝ Շաբաթ օրը (Էլ-Ալի օդանաւերն ալ պիտի չթռչին), միլիոններու յատկացում կրօնական հաս-տատութեանց, եւլն. եւլն.։

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՆԱԼԵԱՆԻ 280ԱՄԵԱԿԸ

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅ-ՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ Ա-ՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԱԽԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈ՛ՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻ՛ՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԵՐՈՒՍԱ-ՂԷՄԻ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ ԵՊԻՍԿՈ-ՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ-ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ, ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱ-ՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ

Բարեխնամողն Աստուած, մեր Մայր Եկեղեցու բազմադարեան պատմութեան ընթացքում, մեր ազգին յաճախ է պար-գեւել Ս. հոգով ներշնչուած եկեղեցական դէմքեր, որոնք լի երկնատուր շնորհնե-րով եռանդնայորդ գործունէութեամբ, նոր լոյսերով փառաւորել են մեր բազ-մադարեան Առաքելական եկեղեցու ան-դաստանը։

Ինչպէս յայտնի է, ԺԸ. դարի առաջին կէսին, այդպիսի բազմաշնորհ դէմքերից մին հանդիսացաւ Յովհաննէս Կոլոտ Արքեպիսկոպոս Բաղիշեցին, որ, իբրեւ Կոստանդնուպոլսի Հայոց պատմական աթոռի գահակալ, հոգիների լուսաւո-րութեան լայն գործունէութիւն ծաւա-լեց, իր հիմնած բազմաթիւ դպրոցնե-րով, տպարաններով ու դրական եւ կըր-թական բեղուն իրագործումներով։

Այսօր, մենք երջանիկ ենք յիշատա-կելու անունը եւ գործը Նրա ամենաշնոր-հալի աշակերտ եւ Նրա լուսաւորչական առաքելութիւնը շարունակող լուսարնակ Տ. Յակոբ Արքեպիսկոպոս Նալեանի, Պատրիարքը Հայոց Կ. Պոլսի, որի ծը-նընդեան 280-ամեակը լրանում է այս տարի։

Տ. Յակոբ Արքեպիսկոպոս Նալեան եր-կու անգամ բազմել է Կոստանդնուպոլսի պատրիարքական աթոռին՝ 1741 - 49 եւ ապա 1752 - 64 թթ., իսկ 1749 - 52 թթ. եղել է գահակալը Ս. Երուսաղէմի Հա-յոց Պատրիարքական Աթոռի։ Այսպի-սով, նա շուրջ 24 տարիներ շարունակ բախտորոշ դեր է կատարել արեւմտա-հայոց հոգեւոր - կրթական ու գրական վերածննդեան ճանապարհի վրայ։

Մեծահամբաւ իր ուսուցչի օրինակով, Նալեան պատրիարք եղել է եկեղեցական կեանքի կազմակերպիչ հզօր ոգի, բա-նիմաց քարոզիչ, մանկավարժ եւ մատե-նագիր, հասցնելով ինքը եւս շնորհալի աշակերտներ, հոգեւոր գործիչներ, կըր-թական մշակներ։

Բարձր գնահատանքի են արժանի հո-գելոյս պատրիարքի դաւանաբանական, բարոյախօսական եւ գրական գործերը, որոնք իրենց արժէքը պահել են մինչեւ այսօր։ Նալեան պատրիարք առաջինը հանդիսացաւ, որ հմուտ ուսումնասի-րութեամբ վերարժեւորեց Ս. Գրիգոր Նարեկացու եւ Եզնիկ Կողբացու գրա-կան - աստուածաբանական մեծ ժառան-գութիւնը։ Նրա «Վէմ Հաւատոյ»ն, «Զէն Հոգեւոր»ը, «Գիրք Աղօթից»ը եւ այլ գործեր, մնայուն արժէքներ են մեր ե-կեղեցական մատենագրութեան մէջ։

Մեր օրերի մեծանուն պատրիարք՝ Մաղաքիա Օրմանեանի վկայութեամբ՝ «շատ մեծ եղաւ Նալեանի արդիւնքը հայ եկեղեցիի համար. իրաւամբ արժանի է, որ որոնեցիէ եւ Տաթեւացիէ ետքը՝ մեր ուղղափառ Սուրբ Եկեղեցւոյն բազ-մերախտ վարդապետներուն հետ յիշուի իր անունը»։

Այսպէս է, որ Յակոբ Նալեան Պատ-րիարք իր անձնուրաց կեանքով ու բազ-մարդիւն գործունէութեամբ հանդիսա-նում է ԺԸ. դարի մեծագործ մեր պատ-րիարքներից մէկը։

Մենք սիրով եւ խոր գոհունակութեամբ ենք ընդառաջում ամենապատիւ մեր եղբօր, Կ. Պոլսի Հայոց Պատրիարք Տ. Շնորհք Արքեպիսկոպոս Գալուստեանի 25 Մարտ 1981 թուակիր դիմումին եւ սոյն մեր կոնդակով հրաւիրում ենք մեր Մայր Եկեղեցին եւ համայն մեր հաւա-տացեալ ժողովուրդը որ ի Հայաստան եւ որ ի սփիւռս աշխարհի, սոյն տար-ուայ աշնան արժանավայել կերպով տօ-նախմբելու պայծառ յիշատակը եւ ան-կորնչելի վաստակը Յակոբ Նալեան Սրբազան Պատրիարքի, նաեւ ջերմապէս աղօթելու Նրա հոգու խաղաղութեան համար յաւերժութեան մէջ։

«Յիշեցէք զառաջնորդս ձեր որ խօսե-ցան ձեզ զբանն Աստուծոյ. հայեցեալք յելս գնացից նոցա՝ նմանողք եղերուք հաւատոցն» (Եբր. ԺԳ. 17)։ Ամէն։

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ կոնդակս ի 24 Յունիսի
1981 Փրկչական ամի,
եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԼ
ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի։
ՀՄՐ. 1063

ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐՆ ՈՒ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

«ԻՄ ՄՇԿԵՆԻ, ԾԱՂԻԿ ՈՒ ԾԱՓ ԳԻՒՂՍ...»

Ա.

Բարձրի՜կ – բարձրի՜կ լեռներ եւ կապո՜յտ – կապո՜յտ երկինք: Այդ լեռներու եւ երկնքի դէմ – յանդիման ծուարած էր Բինկեանը՝ Խարբերդի նահանգի նոյնանուն գաւառի Ակնայ գաւառակի 102 գիւղերէն մէկը: Բինկեանը, կամ այլ անուանումներով՝ Բենկան, Բինկան, Բենկեան, հին մատենագրութեան մէջ վկայուած չէ: Աւանդութիւնը կ'ըսէ սակայն, որ Մեծ Հայքի այս գիւղը հիմնած է Արծրունեաց Սենեքերիմ Թագաւորի որդի Բենիկ իշխանը (ԺԱ. դարու առաջին քառորդ): Մեզի չէ հասած նաեւ Բինկեանի վերաբերող վաւերական որեւէ պատմական անցք կամ իրողութիւն: Նոր ժամանակներուն միայն ճամբորդներն ու բանահաւաքները նկարագրած են գիւղի «խիստ ամուր դիրքը», «նեղ ու խոր կիրճերը», «մեծն Եփրատես»ի վրայ կառուցուած փայտեայ հանրածանօթ կամուրջը, եկեղեցիները եւ մատուռներու աւերակները: Ո՞վ գիտէ, թերեւս Բինկանը յիշատակուէր միայն աշխարհագրական բառարաններու եւ երկրագիտական նիւթերու մէջ, եթէ չդառնար Միսաք Մեծարենցի ծննդավայր - ներշնչարանը: Այո՛, պատանին «յայտնագործեց» Բինկեանը, բայց եւ «աշխարհէն հեռու» այս գիւղն էր, որ պարգեւեց անոր բանաստեղծի աստուածեղէն ձիրքը ...

Կէօթէի ծանօթ միտքը, թէ բանաստեղծը ճանչնալու համար պէտք է գըտնուիլ անոր ծննդավայրը, Մեծարենցի վերաբերեալ հարկ է ձեւակերպել քիչ մը այլ ձեւ. Մեծարենցը անկարելի է ճանչնալ՝ առանց ճանչնալու անոր ծննդավայրը: Ուրեմն՝ փորձենք տասնամեակներ յետոյ գրողի, անոր մտերիմներու, այլ Բինկեանցիներու եւ ժամանակակիցներու ուղեկցութեամբ ճանչնալ այն գիւղական աշխարհը, որուն կուսական անտառներէն ան կորեց եղեգնեայ իր սրինգը, որու բնութենէն խլեց իր կախարդական գոյներն ու հնչիւնները...

×

Կ'ըսեն թէ հեռու – հեռաւոր ժամանակներուն Բինկեանցիները բնակած են Արածանիի աջ ափը, բերրի տափաստանի մը մէջ: Բայց խուժդուժ ցեղերու յարձակումները ստիպած են զանոնք տեղափոխուիլ գետի ձախ ափը, ուր ծովէն 1069 մեթր բարձրութեան վրայ, ժայռերու մէջ կառուցուած են իրենց տուները: Բինկեանի Թիկունքը կան Խաչմիջի ու Սօսիկի անմատչելի լեռները, իսկ դիմացը՝ Արածանին, որ գիւղի մօտ կը հոսէր մինչեւ 50 մեթր լայնքով: Հանդիպակաց ափի հետ, ուր պարտէզներ ու դաշտեր կային, Բինկեանը կը կապուէր փայտեայ կամուրջով, որուն երկաթէ դռները ամէն իրիկուն կը գոցէին, իսկ արհաւիրքի օրերուն՝ ընդհանրապէս կը հանէին: Տարիներ ետք բանաստեղծը այսպէս վերարտադրեց իր ծննդավայրի պատկերը:

Կիրճին խորը, ժայռին ծոցն է
Գիւղանըկարը փռուած,
Տարտամօրէն, հսկայական, արծիւի
մը ձեւերով,
Մագիլները խորասուզած խորշերու
մէջ մրթամած:

«Ժեռուտ խորշի մը մէջ ամփոփուած» Բինկեանը համարած է «համակ բանաստեղծութիւն»՝ մատնանշելով, որ «Ծիածան»ի մէջ նշմարելի է ծննդավայրի «հետքը»: Ոչ միայն այդ հաւաքածոյին մէջ, այլեւ «Նոր Տաղեր»ու եւ չափածոյ ու արձակ այլ գործերու մէջ ուշադիր ընթերցողը կրնայ տեսնել Բինկեանի անկրկնելի գեղեցկութիւնները յուշող տողեր ու պատկերներ.

Ահա գիւղին կամուրջը.

Մշակներ ու ձիւորներ պարտէզներէն
կը դառնան տուն,
Խարխուլ կամուրջն անոնց բեռին տակ
կը հեծէ խոնջ ու նրկուն...

Կապոյտ դարը՝ Ջրաղացներու մօտ գտնուող այն կապտահող բլրակը, որու կողքէն կ'անցնէին կարաւանները.

Ջրաշօգին գետի վրայէն ամպանըման
կը բարձրանայ.
Կը փողփողին լազուարթ գոյներ
ճամբան ի վեր Կապոյտ – դարին.

Վարը աղբիւրի մօտ կառուցուող անուաւոր Ջրաղացը, որ կիսատ մնաց Ջարդերու պատճառով.

Ու կը դառնան ջրաղիներ
ծերունի,
Կափկափելով համբարուի
հէքեաթներ.

Այս ալ գիւղէն տասը վայրկեանի հեռաւորութեան վրայ գտնուող Երից մանկանց կամ Վարի վանքն է.

Սարերուն մէջ կը կոծկոծի այգուն՝
կոչնակը վանքին,
վանքին քովի արահետէն
կարաւանները կ'անցնի՞ն,

կամ՝

վանքին բակը կ'աղօթեն հսկայ
ծառեր տարօրէն՝
Որոնց տամուկ շուքին մէջ
Աստուածամարն է կայներ:

Իր գործերուն մէջ հանդիպող գիւղակի դիմաց նստած «երիտասարդ ու աչքոտ» պարտէզները, դէպի գետափ դիմող եղնիկները, գետեզերեայ ծառաստանները՝ յացող ուռենիներով, բարտիներով, սօսիներով, թմբլիներով, բազում – բազում ծաղիկներն ու բոյսերը՝ վարդն ու նարկիզը, չահպրակն ու ռեհանը, այծառուեն ու արծպան, թեֆարիկն ու լելակը, ծաթրինն ու հիրիկը, հուսամն ու ուրցը, մոլոշն ու կակաչը, աննուխն ու քրքումը, մրտենիի բոյրէն գինովցած հովը, հոս ու հոն իր թոթով կափկափը ցանող արագիլը, կարկաչող լեռնային աղբիւրները, ամէն բան բանաստեղծին մօտ ու մտերիմ էին իր գիւղէն:

Աշխարհագրական բացառիկ նպաստաւոր դիրքը երկար տարիներ գիւղացիները ապահոված է ասպատակութիւններէ, անոնք ապրած են խաղաղ ու բարւոք: Բինկեանը կը պահէր անկախ վիճակ: Գ. Սրուանձտեանց, որ 1878-ի Յունիսին գտնուած է այս գիւղը, վկայած է. «Բենկեանցւոց մեծն ու փոքրը զէնքեր ունին ... ընտիր նժոյգներ ունին, քաջավարժ հեծեալներ են և արագոտն գիտեն վազել քարեր ու լեռներ ... Քրտերը այս կողմի հայ եւ թուրք գիւղացիներէն տուրքեր կ'առնուն, կը կողոպտեն, կը սպաննեն եւայլն. միայն Բենկացիք իրենց քաջութեամբ ոչ միայն ազատ կ'ապրին, այլեւ կը սարսափեցնեն Քրտերը»: 1884-ի մէկ նամակով Բինկեանի Յակոբ քահանան կը հաւաստիացնէ. «Սկիզբէն ի վեր մեր նախնիք ինքնապաշտպանութեան եւ քաջասրտութեան մեծ փորձեր տուած են. անոր ապացոյց է ցայժմ Քրտաց տուրք չվճարելնին, որոյ համար Բենկա իւր շրջակայ գիւղերու մէջ միմիայն է»: Երբ հարկերը հաւաքելու համար կառավարական պաշտօնեան գիւղ եկած է, զինք տեղաւորած են յատուկ կառուցուած սենեակ մը եւ ան «իրաւունք պիտի չունենար իր հասակը ցցելու գիւղին փողոցներուն մէջ, վասնզի գեղանի հարս ու աղջիկներ աղբիւրներէն գլխաբաց, երեսաբաց ջուր կը տանէին իրենց տուները»: Գիւղը այնքան ինքնիշխան էր, որ շրջանառութեան մէջ դրած էր ոչ պաշտօնական, տեղական նշանակութեամբ իր «իւրայատուկ դրամը՝ դեղին թիթեղէ, վրան հայերէն գիրերով, ոչ միայն Բինկեանի մէջ առեւտուրի ատեն գործածական, այլեւ շրջակայ 6 – 8 ժամուան հեռաւոր գիւղերը կը ճանչնային այդ դրամը եւ անոր վաւերական արժէքը»:

Բինկեանցին զրաղած է երկրագործութեամբ, այգեմշակութեամբ (ունէին երկու հարիւր պարտէզներ, որոնք կը կոչուէին Ջրարբիք եւ կը հաւաքէին խնձոր, տանձ, ծիրան, բալ, կեռաս, սերկեւիլ, խաղող, նուռ, թուզ, ընկոյզ, նուշ, թութ), շերամապահութեամբ, մեղուաբուծութեամբ, որսորդութեամբ (շատ էր քարայծը, աղուէսը, կուղբը, գայլը, արջը, կաքաւը), ձկնորսութեամբ (Արածանին հարուստ էր ձկներով): Երբեմն Բինկեանցիները հպարտութեամբ կը պատմէին, որ բնակիչները հագած են պոլսական շքեղութեամբ, կանայք զարդարուած են ադամանդներով ու մարգարիտներով, նոյնիսկ գիւղէն դուրս՝ դաշտերու մէջ, ճամբաները ոչ ոք համարձակած է «կիներուն ծուռ աչքով նայիլ»: Բինկեանցիները սիրած են գիրն ու դպրոցը, պահած են երկու Մեսրոպեան ու Նունեան աղջկանց վարժարանները:

Մեծատուբեաններու ընտանիքը ապրած է գիւղին կեդրոնը՝ Ս. Հրեշտակապետի թաղին մէջ: Գարեգին (յետագային՝ Գէորգ) Արսլանեան, որուն եղբայրը Մեծարենցի քեռայրն էր, տուած է Մեծատուբեաններու տան նկարագիրը, հետեւեալ տողերով. «Մեծարենց տունը՝ համանուն ժայռաշերտի մը վրայ զօրանոցի մը հսկայ փռուածքովն ու կեցուածքովը ժայռաշատ շարքին տիտան երեւոյթով, թեւերը երկարած. մէկ կողմէն Վարի Մեծարենց ու Աւագենց տան, միւս կողմէ Խարմանենց քար կողերուն, որուն ոտքերուն տակ երկու պարտէզներ հովանուտ ծառերով, գլգլան աղբիւրներու աւազաններովը եւ ազատ ու բզզուն մեղուներուն փեթակներովը հարուստ երամակ կազմած էին ու բիւրազգի թիթեռնիկներ աւելի եդեմինած էին: Իր կուրծքը հարուստ ու արուեստ տուած էր էդէ քարին արեւու մազրային ու ոսկեզալի Կոծոյկա, որոնց գրկերէն Եփրատը կը պոռթկար հազարումէկ սեղմումներու ենթարկուելէն վերջ ... Մեծարենց տունը ամբողջ թաղ մը լեցուցած էր իր 66 դռներովը (բաժանումներ). Համբաւաւոր էր մանաւանդ Այվանը, որ տանը հաւասար ու ուղիղ շինութենէն դուրս ելած բոլորշիայն պատուհաններովը ու գեղակերտ զարդարանքովը ճոխ ու սիրուն ... ամբողջ արեւը իր ծոցին կ'առնէր անմիջական արեւածագին, որ Կուլուլի (Բինկեանը շրջափակող լեռներու ամէնէն բարձր գագաթը) գլխէն կը փրթէր ու կը յորդէր ուղղակի: Շատ մը ճամբաներ Մեծարենց տան առջեւէն կ'անցնէին եւ ամէնուն վրայ ինք իշխող էր, տիրող: Եւ այդ ճամբաներէն կ'անցնէին ամէն առաւօտ աղբիւրէն ջուր տանողներ՝ օրիորդներ, հարսներ, սպասուհիներ ու ծառաներ, նաեւ ջրավարը, խոտ ու քաղի գացողները, օրանկիրները, պարտէզ գացողներն ու ամէնքը:

ԱԼԲԵՐ ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ (*)

Ժամը, արդէն յապաղած, բարեպատեհ է սակայն կրկին պատճառներով: Առաջին՝ այն բարեացակամութեան պատճառաւ, որուն հանդիպած է մեր այս խնդիրը Ֆրանս. Բարձր Գոմիսէրութեան կողմէ, ու երկրորդ՝ ըստ որում միւս քրիստոնեայ հասարակութիւններն ալ արդէն վաղուց կազմակերպուած ներկայիս ալ հետամուտ են նոր իրաւակարգին հանդէպ հաստատելու ու օրէնքի կարգանցընելու իրենց եկեղեցական եւ վարչական ուրոյն կարգն ու սարքը:

Ժողովուրդը թողուլ ներկայ անկազմակերպ վիճակին մէջ, ինչպէս ակնարկեցինք, եկեղեցին կործանումի եւ ժողովուրդը տեղական քրիստոնեայ տարրին հետ ձուլումի պիտի առաջնորդէ: Ամէն կողմէ արտայայտուած փափաքանաց վրայ կը մտածենք Հալէպի ու Անտիոքի Կիլիկեան թեմերուն վրայ երկու նոր թեմեր կամ առաջնորդութիւններ աւելցնել Լիբանանի եւ Սուրիոյ անունով: Բայց յառաջ քան գործին ձեռնարկելը փափաքեցանք Ձեր Սրբազնութեան կարծիքն ու խորհուրդը ունենալ, որուն համար ներկայ գրութեանս հետ Մեծարգոյ Տիար Անդրանիկ Կէնճեանը ղրկեցինք, որ բանիւ բերանոյ պիտի բացատրէ մտադրուած ծրագրին կենսական ու անհրաժեշտ պէտքը ու այն վտանգները, որ անխուսափելի են, եթէ օր առաջ կազմակերպութիւնը գլուխ չհանենք:

Ի Պէյրութ, ի Դամասկոս ու Լաւոդիկէ եկեղեցիներ ունի Երուսաղէմ, որոնք թէեւ իրենց անձկութեամբ չեն բաւականացներ բազմահազար ժողովուրդի հոգեւոր պէտքերը, բայց իբրեւ ազգային կնիք կրող հաստատութիւններ՝ պէտք չեն թողուր օտար եկեղեցիներու մէջ կատարել մեր պաշտամունքները, ինչպէս ի Զահլէ եւ ի Թրիփօլի, եւ ժողովուրդը ընտելացնել սեպհական եկեղեցի չունենալու գաղափարին: Եթէ Ձեր Սրբազնութիւնը հաճի Պէյրութի եւ Դամասկոսի եկեղեցիները մեր տրամադրութեան տակ դնել, անգնահատելի ծառայութիւն մը ըրած պիտի ըլլայ Սրբոց Յակոբեանց Վանքը բազմաչարչար ազգին եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, որ իր դարաւոր Աթոռն ու Մայրավանքը կորսնցնելէն ետքը, այս կրկին եկեղեցիները պիտի ըլլան իր գոյութիւնը ապահովող յենարանները:

Երուսաղէմի իրաւատիրութիւնը եւ իրաւասութիւնը վտանգել մեր մտքէն շատ օտար եւ շատ հեռի է: Ազգովին կորսնցուցինք ամէն բան, միայն չէն եւ անարատ մնաց Ս. Յակոբեանց Վանքը, որ ամէնուս աղապատանքի առարկան է: Դամասկոսի մէջ Երուսաղէմ կալուածներ ունի, անոր եկամուտները Միաբանութեան արդար բաժինն են, որոնց հսկելու եւ կառավարելու համար փոխանակ ամսականաւոր վարդապետ մը պահելու, աշխարհական գործակալի մը կարելի է յանձնել, ինչպէս Հալէպի ու Եգիպտոսի կալուածները: Երուսաղէմի միակ զոհողութիւնը պիտի ըլլայ եկեղեցիները եւ անոնց յարակից ու վարդապետաց յատկացեալ բնակավայրերը մեր տրամադրութեան տակ դնել առժամապէս:

Թերեւս ըսուի, որ Երուսաղէմի փոխանորդներու ներկայութիւնը արգելք մը չէ՛ ըլլալիք կազմակերպութեան: Մեր մէջ եւ մեզ համար այս առարկութիւնը մինչեւ մէկ աստիճան իրաւացի կրնայ ըլլալ, եթէ նկատի չառնենք առաջ գալիք խաչաձեւումները եւ բարդութիւնները, իսկ օտարներու համար առեղծուածային եւ ծիծաղելի պիտի ըլլայ մէկ հօտին երկու հովիւ եւ մէկ Եկեղեցւոյ երկու առաջնորդ ունենալը: Այս երկուութիւնը Հայ Նահատակ Եկեղեցւոյ կուրծքին նոր խոց մը չը՞ պիտի ըլլայ:

Սրբազան Եղբայր, ամէն նորութիւն զոհողութեամբ կը հնանայ եւ կ'արմատանայ: Եթէ յուսոյ բեկոր մը ունենայինք վերադարձի, առանց որեւէ խնդրանքի կը մնայինք երկար տարիներ ներկայ վիճակով, ինչպէս մնացինք չորս երեք տարիներ. սակայն առայժմ յոյսերը խուսափուկ երազներու պէս կը ցնդին ու հետզհետէ ներքին գաւառներէն հայութեան վերջին բեկորներու կարաւաններ գալով կ'ստուարացնեն գաղթականութեան թիւը:

Պալքաններու մէջ երէկի ապաստանած Հայերը կազմակերպութեան փորձեր կ'ընեն. եթէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ գաղթականութիւնը իր սեւ բախտին ձգուի, Պատմութեան դատաւճիռը միայն անէծք պիտի ըլլայ: Այս դատապարտութենէն զերծ մնալու համար էր, որ երբեմն մըտածեցի թողուլ քաշուիլ եւ Սրբազնութենէդ խնդրեցի յԵրուսաղէմ կամ ի Բեթլեհէմ պարզ ու անպաճոյճ խցիկ մը շնորհել կեանքիս արեւմուտքը հոն ողջունելու, սակայն եղբայրական անոյշ յանդիմանութեամբ մը յուսադրեցիք «այնքան զոհողութիւններ չփոխանակել անփառունակ առանձնացումով մը, եւ խուճապի սարսափ մը չաւելցնել ինքզինքը անհայր եւ անտէր զգացող խեղճ ժողովուրդի մը տառապած ոսկորներուն»:

(Շար. 3)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՆ ՀԱՒԱՏԱԼԻՔՆԵՐ ՈՒ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԲ ԵՐԱՇՏ ԸԼԼԱՐ

Բնական ոչ մէկ աղէտ հայ հին հաւատալիքներու եւ ծիսակատարութիւններու մէջ այնքան ուժգնութեամբ արտայայտուած է, ինչպէս երաշտը:

Երբ երաշտէն փճացած են արտերն ու բուսականութիւնը, հայ գիւղացիութեան մէջ այսպիսի սովորութիւն մը գոյութիւն ունեցած է. կանայք բազմութեամբ, բոպիկ դիմած են եկեղեցի եւ հոն աղի արցունքներ թափելով անձրեւ խնդրած են:

Հետաքրքրական է Նուրի (խուչկուրուբիկ, խուրձկուլուլու, չիչի - մամա) պըտտելու սովորութիւնը:

Հայաբնակ կարգ մը վայրերու մէջ, մասնաւորաբար՝ Լոռի, փոքր երախաները ցախաւելին խամաճիկի ձեւ կուտային, հագուստներ կը հագցնէին եւ Նուրին ձեռքերուն՝ կը հրջէին գիւղը: Անոնք կը կենային իւրաքանչիւր տան առջեւ ու կ'երգէին:

Խուշկուրուրիկն եկեր ա,
Շալէ շապիկ հագեր ա,
Զոլէ գոտիկ կապեր ա,
Երկնքուց ցող ա ուզում,
Գետնից պտուղ ա ուզում,
Եղ բերէք՝ պորտին քսէք,
Ջու բերէք՝ թաթին դնենք:

Կիները սկիզբը ջուր կը լեցնէին Նուրիի եւ երախաներու վրայ, ապա հաւկիթ ու իւղ կուտային:

Երախաները գիւղէն դուրս ելլելով, Նուրին կը նետէին գետակի կամ առուի մէջ, յետոյ ձուածեղ կը պատրաստէին ու կ'ուտէին:

Կարգ մը այլ վայրեր նոյն ծիսակատարութիւնը կ'ընէին ծեր կիները: Անոնցմէ մէկը, որ չիչի – մամա կը դառնար, ճերմակ շապիկ կը հագուէր, ձեռքին խաչ մը կը բռնէր, ապա խումբը կը հրջէր տունէ տուն: Տանտէրերը ջուր կը լեցնէին չիչի մամայի վրայ:

Երաշտի հետ կապուած է նման ուրիշ աւանդոյթ մը: Այրի չորս կիներ տըղամարդու զգեստ հագուելով, կը լծուէին արօրին, հինգերորդը կը դառնար մաճկալ, իսկ ուրիշ մըն ալ՝ հօտաղ, ապա հորովել երգելով, կը սկսէին վարել երաշտէ չորցած առուի կամ գետակի յատակը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎՇՏԱՄԱՏԵԱՆ
Գրեց՝ ՆԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ
Տպարան «Ատլաս», Պէյրութ 1981

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ («Յառաջ»). – Հայ Մշակութային Ակումբի կազմակերպած դասախօսութեանց շարքին 4-րդը տեղի ունեցաւ Յուլիս 24-ին, Ուրբաթ իրիկուն, Օշական սրահը: Երեկոյթին բացումը կատարեց Վահէ Սրապեան:

Նիւթը այժմէական բնոյթ կը կրէր եւ, հետեւաբար, շահեկան էր: Կը ձգտէր սահմանել Հայ եկեղեցականին դերը գաղութներու ազգային կեանքին մէջ:

Դասախօսը՝ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, առաջին վայրկեանէն իսկ ընդգըծեց այն անվիճելի իրողութիւնը, թէ Հայ հոգեւորականը տեւական կերպով իր ներկայութիւնը ապահոված է մեր հանրային կեանքին մէջ՝ կրօնականէն մինչեւ մշակութային եւ քաղաքական, երբ, անշուշտ, ասոր անհրաժեշտութիւնն եւս նկատուած է արտաքին թէ ներքին իրադարձութեանց հետեւանքով:

Այս թէզը հիմնաւորելու համար, – ապահովաբար չեշտելու համար ալ, – ան ակնարկ մը նետեց անցեալին վրայ՝ 301 թուականէն ցայսօր: Բնութագրեց Ոսկեդարին արժէքը, անոր յաջորդած դարերուն կերտուած հարստութիւնները մշակոյթի բոլոր երեսներէն ներս, Հայ հոգեւորականներու կողմէ: Պատկերացուց դէմքեր գրչի, միտքի, վրձինի եւ քանդակի: Շարքը՝ միշտ պատմութեան շրջագիծին մէջ, անուններու տողանցք մը պարզեց ունկնդիրներուն առջեւ: Տեսակ մը վերապրում: Տեսակ մը պատկերացում անցեալի: Մանաւանդ՝ սահմանում Հայ հոգեւորականին այնքան կարեւոր դերին եւ առաքելութեան մեր ալեծուփ պատմութեան բոլոր էջերուն, շրջաններուն մէջ:

Դասախօսը յիշատակեց նաեւ Հայ հոգեւորականին արի կեցուածքը ազգային դժբախտութիւններու, – ինչպէս Մեծ Եղեռնի օրերուն, – եւ ազգային գոյատեւման ձգտող մեծ գուպարներուն ընթացքին՝ Աւարայր, Սարդարապատ, ասոր նախորդած հերոսամարտեր եւայլն.:

Տարօն Վրդ. հիմնական քանի մը եզրակացութիւններու յանգեցաւ իր դասախօսութեան ընթացքին: Հայաստանեայց Եկեղեցին միաձուլուած է իր ժողովուրդին եւ հայրենիքին հետ: Հայ արժանաւոր եկեղեցականներուն համար Աստուծոյ ընծայուած հաւատարմութիւնը միաժամանակ նկատուած է ծառայութիւն մը ազգին, մարդկութեան հանդէպ: Կէտ մը եւս յատկանշական. – Հայ եկեղեցականը ազգային բեմին վրայ հրապարակ ելած է երկու դիմագիծերով, համարժէք երկուքն ալ: Առաջին՝ ան եղած է Վարդապետ Բանին կենաց, այսինքն կրօնքին, քրիստոնէութեան քարոզիչ. երկրորդ՝ գիտութեան ջահակիր, դպրութեան ուսուցիչ: Այս իմաստով պէտք է հասկնալ մեր իրականութեան պարզ, այլ յստակ երեսը. – Զօրավիգ կենալ հայ միտքին եւ գրչին վերելքի ճիգերուն, իր մասնակցութիւնը բերել ասոնց զարգացումին բոլոր ժամանակներուն եւ ամէն տեղ: Ուրեմն, ո՛չ միայն խորան, այլեւ դպրոցի ամպիոն, ո՛չ միայն Աստուածաշունչ, այլեւ Մեսրոպեան տառ եւ լեզու:

Հոս, հակիրճ խօսքերով փորձեցինք ներկայացնել գլխաւոր գիծերն ու միտքերը դասախօսին:

Օրուան եւ ժամանակին հետ կապուած հարցերը առաւելաբար հրապարակ ելան հարցում - պատասխաններու շրջանակին մէջ: Նկատելի մնաց ներկաներուն գլխաւոր հարցադրումը՝ Հայ Դատը: Մեր հողային պահանջներուն արծարծումին, ցեղասպանութեան ճանաչումին Թուրք իշխանութեանց կողմէ եւ յարակից կէտերուն շուրջ, յատկապէս երիտասարդներ, հարցում – նկատողութեան ձեւին տակ ուզեցին գիտնալ դիրքորոշումը հայ հոգեւորականին, պայքարին մասնակից դառնալու տարողութիւնը: Պատասխանը եղաւ պարզ. – Հայաստանեայց Եկեղեցին ազգային հաստատութիւն մըն է եւ, հետեւաբար, հայ եկեղեցականը չաղախուած է իր ժողովուրդին հետ: Հայ Դատը համազգային նկարագիր ունի եւ հոգեւորականն ալ, որ հայ է, իր ժողովուրդին պայքարող մէկ բազուկը կը ներկայացնէ: Իր առաքելութեան եւ կոչումին սահմաններուն մէջ, բնականաբար:

Դասախօսութեան յաջորդեց քանի մը տասնեակ տիափոզիթիվներու ցուցադրութիւնը: Յակոբ Յակոբեանի ցուցադրած Հայկ. Եկեղեցիները մեկնաբանուեցան, նկարագրուեցան դասախօսին կողմէ: Եկեղեցիներ աշխարհի գրեթէ բոլոր վայրերուն մէջ՝ անցեալին եւ ներկայիս:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ԱՐԵՒԸ ԵՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Արեւուն բարերար ազդեցութիւնը արդիւնքն է արեգակի լուսապատկերի մանուշակագոյն ճառագայթներուն, որոնք յատկութիւնը ունին խթանելու արիւնին շրջանառութիւնը եւ սնուցիչ փոխանակութիւնները հիւսուածներու մէջ, նպաստելով, այսպէս, ոչ միայն օրկանիզմի ընդհանրապէս կազմութեան եւ կազդուրման, այլեւ կարգ մը բորբոքիչ գործողութիւններու հականեխումին, ոսկրաթեքութեան բուժումին, կոտրակուած ոսկորներու ամրապնդումին, երախաներու մեծնալուն, մէկ պայմանով սակայն, որ արեւուն ցուցադրումները ըլլան բանական կերպով, առանց չափազանցութեան:

Արեւուն ցուցադրութեան չափազանցումները վնասակար են նոյնիսկ անոնց համար, որոնք յատակօրէն յանձնարարուած են արեւարուժումի բժիշկին կողմէ: Նոյնպէս, կրնան վտանգաւոր ըլլալ նաեւ կարգ մը անձերու, որոնք կ'ենթադրեն թէ կատարելապէս առողջ են, հակառակ անոր որ իրականին մէջ կրնան ներկայացնել կարգ մը քրոնիկ հիւանդութիւններ, որոնք յանձնարարելի չեն արեւու ճառագայթներու ազդեցութեան: Այս առումով, բացառիկ ուշադրութիւն կը պարտադրուի մանաւանդ անոնց որ անցած են 50 – 55 տարիքը, ինչպէս նաեւ բարձր երակաճնշում ունեցողներուն:

Արեւաբուժումը յանձնարարելի չէ նաեւ անոնց՝ որոնք կը տառապին վահանագեղձերու ախտէ կամ թոքային հիւանդութիւններէ, ինչպէս նաեւ լանջաթաղանթի հիւանդութենէ ու թոքատապէ ապաքինողներուն: Ջղային, զգայնական, երակայտուցի (վարիս), երիկամներու եւ լեարդի հիւանդութիւններէ տառապողները, որոնց, այսուհանդերձ, այլ հիւանդութիւններու համար անհրաժեշտ է արեւաբուժումը, շատ խոհեմ պէտք է ըլլան չափաւորելու համար արեւու ցուցադրումները:

Զանց չառնել նաեւ այն իրողութիւնը որ, ցանկալով արագօրէն պղնձագոյն մորթ մը ունենալ, կարգ մը կիներ, մանաւանդ եթէ անցած են 30 – 35 տարիքը, չափազանցելով արեւացուցադրումը, կը խանգարեն ներծոր գեղձերու գործունէութիւնը եւ, չորցնելով հիւսուածքները, կը նպաստեն մորթի խորշոմներու երեւումին:

Բացի մորթի ցաւալի այրումներէ, արեւացուցադրումի չափազանցութիւնները, կարգ մը պարագաներու մէջ, կը պատճառեն այլափոխիչ խեփորային խանգարումներ, խթանելով նախախլիրդային գործողութիւնները:

Մարմինին նախքան արեւուն ցուցադրումը, յանձնարարելի է չօգտագործել հոտաւէտ ջուր, խուսափելու համար մորթի վրայ արատներու երեւումէն, եւ ոչ ալ դէմքի շպարում, որ արեւու ազդեցութեան տակ կրնայ պատճառել կոպերու կամ շրթունքի բորբոքումներ: Ցուցադրումներու օրական ընդհանուր տեւողութիւնն է առաւելագոյնս 2 – 3 ժամ, աստիճանաբար, 10 – 12 օրուան ընթացքին, օրական բարձրացնելով 10 – 12 վայրկեան:

Ա. Վ.

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՑ

Միքայէլը շատ էր ազդուած, երկար չէր կրնար խօսիլ: Երեխան եկեղեցիին մօտ, կանեփներուն մէջ, մօր դիակի մը կուրծքին վրայ գտած էր: Ան իր կուռի կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով՝ ցնցում մը զգացած էր, քունքերը տաքցած էին եւ մարմինը պաղ քրտինք մը բռնած: Մայրը սպաննած էին կանեփներուն մէջ: Զարհուրուած մերկ մարմինը ծխախոտի գոյն առած էր, ու սրունքներուն, կուրծքին վրայէն մողէզներ կ'անցնէին, մինչ երեխան մօր կուրծքին փակած՝ անոր քրջած ստինքը կը ծըծէր:

Միքայէլ այդ զարհուրելի պատկերին առջեւ զգացած էր, որ պարտուած էր: Այո՛, այո՛, երեխան դիակին ստինքը բռնած՝ իրեն նայած էր, նոյնիսկ ժըպտած էր դաշտին մէջ մեծցած ծաղիկի մը գոյնին պէս: Միքայէլ վախցած էր այդ ժպիտէն, մանաւանդ անոր միւռոնի նըման իմաստուն աչքերէն: Ցեխոտած դէմքով, դեղեցիկ երեխայ մըն էր, այտերու երկու փոսիկներով: Աչքերուն մէջ կաթի պէս կակուղ անրծութիւն մը կար՝ հին նկարի մը անծանօթ մտածումով խառնուած: Այնպէս կը թուէր, որ երեխան պիտի խօսէր իր հետ տարրերու անհասկնալի լեզուով մը: Անոր փոքրիկ ղանկին մէջ կ'ըսես արեւը բոց էր առեր վարդի թերթերուն պէս ու պիտի խօսէր այդ բոցի երեւակայութիւնով:

Միքայէլ երբ երեխան մօր դիակէն վերցուց, այնպէս զգաց, որ դիակէն մաս մը կը փրցնէր: Երեխան սկսաւ լալ, չէր ուզեր բաժնուիլ: Իր թեւերուն մէջ ան աւելի բարձր ձգեց իր լալու ձայնը, երբ Միքայէլ հեռացաւ կանեփներէն: Կարծես անոր լացին հետ կապուած էին դաշտի կանանչն ու արեւը:

Հացեկցի Միքայէլ լաւ կռուող եղած էր եւ սակայն առաջին անգամն էր, որ իր շուրջ ուղեղի, դիակի հոտով ամայութիւն մը զգաց. տերեւներու շարժումին, եկեղեցիի ծուխին ու մօր դիակին հետ խառնուած բան մը: Երեխան կուլար իր բազուկներուն մէջ, եւ բազուկներուն մէջ հետզհետէ կը ծանրանար անոր մարմինը: Միքայէլ չէր համարձակեր խօսիլ, ձայն տալ, երեխային լացը կտրելու համար: Անոր ձայնը կ'ըսես իր ոսկորներուն մէջէն կուգար, ու երեխան հետզհետէ աւելի կը ծանրանար իր բազուկներուն մէջ, Յիսուս մանուկի մը իմաստութեան պէս: Դիակի մը ստինքէն վերցուած դիակի մը մասն էր, որ ժըպտաց ու հիմա կուլար նորէն դիակին դառնալու տենդով:

Երեխային լացը այս անգամ կարծես Միքայէլի գլխին մէջ ինկած էր, եւ ճամբուն վրայի արեւին լոյսը մօր դիակին ձեւն ու գոյնը կը ստանար: Հողը կարծես իր բազուկները վար կը քաշէր:

Միքայէլ ուզեց ձայն տալ իր ընկերոջ:

– Մանուկ, Մանուկ ...

Ձայն չկար: Կէս ժամ առաջ ընկերը տեսած էր թթերու ճամբուն վրայ: Կ'ուզէր, որ ընկերը օգնութեան հասնէր իրեն: Իրեն այնպէս թուեցաւ, որ ձայնը շատ բարձր ձգած էր ու մինչեւ հորիզոնին վրայ լռողներ եղան:

Ծառը կորած՝ Միքայէլ թթերու ճամբէն դէպի Հնագրակ շտկուեցաւ: Երբ մօտեցաւ ջրաղացքին, հանդիպեցաւ անոնց, որոնք խրամու մօտ հաւաքուած էին: Այնտեղ էր իր ընկերը՝ Թիլցի Մանուկը:

– Զլսեցի՞ր, Միքայէլ, – ըսաւ Մանուկը, – Հողդարի մէջ Մարտիկ 30 զոլամներ բռնած է:

Միքայէլ կարծես չլսեց: Աչքը երեխային վրայ էր, որ այս անգամ պառաւին գիրկն էր:

– Շատ ծանր էր, Մանուկ, ծանր, ծանրը: Գնա՛, խօսէ հետը. ան կը հասկընայ, ամէն բան կը հասկնայ, ամէն բան, ամէն բան, միայն թէ չէր գիտեր, որ դիակի մը ստինքը կը ծծէր, – Կ'ըսէր Միքայէլ, որուն աչքերուն մէջ շուքով լեցուն մթնշաղ մը իջած էր:

(Շար. 370)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սաթենիկ Հայթայեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՅԹԱՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ԽԱՉԻԿ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Խաչիկ Քէպապճեանի մահուան առթիւ, ըստ ողբացեալին փափաքին, կը խնդրուի ծաղկեպսակի փոխարէն նուէրները ընել Ազքատախնամին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.– Վրամշապուհ Ճըն-տիկեանի *Թաղման առթիւ, Յակոբ Ճնտիկեան 200, Գ. Արապիկեան, 200, Հեքիմեանի մկրտութեան Ստ. Տէր Մինասեան 500, Հոգ. Վ. Ճնտիկեանի, Պ. Յ. Ճըն-տիկեան 200, Ճնտիկեան ընտանիք 400, Տիկին* Վէրտիէյի *մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Աւետիսեան ընտանիք 100 Ֆ.:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի՝ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Եղիա Մելքոնեան 50, Զատկուան առթիւ Փիէռ եւ Ազատի Գազանճեան 100, Սիլվա Տէր Խորէնեան 100 իրենց ապաքինման առթիւ, Մուրատեան Ժօ 100, Ֆրանչեսքեթի Մոնիք 50 Ֆ.:

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՓԱՐԻԶ –

Ա Զ Դ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Կեդր. Գրասենեակը փակ է ամբողջ Օգոստոս ամիսը:

. . . .

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ. –

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍՕՖԻԹԷԼ *պանդոկի սրահներուն մէջ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3–ին*
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 *sont ouvertes.*

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élèmentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller - retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.

26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Նորայր Մուխալերեան եւ զաւակները (Պրիւսելէն) խաչատուր Քէ-պապճեանի *մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆ. կը նուիրեն Կարմիր Խաչին (Սատնալ «Յառաջ»էն):*

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Սոնըվիլ, Բլօտ Պատեչեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գէորգեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Պ. Օհաննէս Պատեչեանի (Շաւիլ):

Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տուն

Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութիւն

Վիլէօրպանի
Հայ Մշակութային Միութիւն

Հայերու եւ Բարեկամներու
Իւնէսքօ – Ակումբ

ԿՈՉ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ
ԱՌԹԻՒ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
17-էն 25
(Լ Ի Ո Ն)
ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՏՈՀՄԻԿ ԻՐԵՐՈՒ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զարդեղէններ – տարազներ – գորգեր – տնական առարկաներ – աշխատանքի գործիքներ – ձեռագործներ – զէնքեր – գիրքեր – լուսանկարներ – բացիկներ – երաժշտական գործիքներ – եւայլն...

1915–ի ցեղասպանութեան հետեւանքով հայկական տեղահանութեան ընթացքին, Արեւելեան թէ Արեւմտեան Հայաստանէն Սփիւռք բերուած զանազան գործածական իրեր:

Կը խնդրուի բոլոր այն հայրենակիցներէն որոնք այս կարգի առարկաներ ունին իրենց մօտ, հաղորդակցութիւն հաստատել Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տան հետ Սեպտեմբեր 15–էն առաջ:

15, rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines
tél. 16 (7) 849 - 42 - 97

FÊTE CHAMPÊTRE

Home Arménien - St. Raphaël

- ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ -

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, Շաբաթ, Օգոստոս 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107 Ավընիւ տիւ Մառեշալ Լիօթէ):
Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10–ին եւ խաղող կ'օրհնուի, – Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Ժամը 12–էն մինչեւ 21:

- *Հայկական ճաշեր.*
- *Հաճելի մթնոլորտ* Մարթէն Եօրկանցի *ներկայութեամբ.*
- *Թոմպոլա.*
- *Գեղարուեստական բաժին:*

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ֆրանսայի համասեռաստահայ վերաշինաց միութիւնը, առ ի գիտութիւն կը տեղեկացնէ որ Միացեալ – Նահանգներէն «Նոր Սեբաստիա» պարբերաթերթին խմբագիր՝ Վահան Ղազարեան եւ Թորգոմ Փեհլիվանեան, ուխտագնացութիւն մը կազմակերպած են դէպի Հայաստան Սեպտեմբեր 19–էն Հոկտեմբեր 2:

Ֆրանսայի այն հայրենակիցները, որոնք կը փափաքին միանալ այս խումբին, պէտք է դիմեն հայրենակից՝ Ժաք Շելելեքեանի, վարը տրուած հասցէին: Խումբը ներկայ կ'ըլլայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին գահակալութեան 26-րդ տարեդարձին, կ'այցելէ նաեւ Սեւան, Գառնի, Գեղարդ, Սարդարապատ եւլն., ղեկավարութեամբ Ժ. Շերելեքեանի:

Արձանագրուիլ. –

J. CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, 13001 Marseille
tél. (91) 95 - 90 - 12
Lic. A. 1037

Մեկնում նոյն թուականին Փարիզէն, Լիոնէն, Մարսէյլէն:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 *Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.–*
– *Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ* 375. 27. 89
– *Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ* 376. 68. 19

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2–ԻՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ
Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11–ԻՆ.

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. Վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50–ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝
Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր,
բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

×

ԼԻՈՆ.– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7-ին,
Casino Charbonnière.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 *Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:*

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 *sont ouvertes.*

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981
AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.
Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:

3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.
du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre
— 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.
○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin
○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէներու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, տալով անպայման երկու հասցէները *(ընթացիկը եւ նորը) եւ 12 Ֆ.–ի դրոշմաթուղթ:*

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կըրնան իրենց թաղի թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մեկնումի ծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած Վարչութեան աշխատանքը:

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, թղթատարական անկանոնութեանց պատճառով:

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱՒՈՐ: Հեռաձայնով չընդունուիր:

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն՝ արփակել իրենց առկախ հաշիւները, արձակուրդներէն առաջ:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
5
MERCREDI
5 AOUT
1981

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.965

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57e ANNÉE — No 14.965

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ.

ՊԱՀԻՐԷԻ մէկ ժողովրդական թաղին ...նուպրահի, Ղպտի եկեղեցիի մը առջեւ ...եղեռնափորձ մը կատարուած է պսակի ...արարողութեան մը աւարտին : 3 հոգի (մէկ քրիստոնեայ, երկու մահմետական...ներ) մեռած են եւ 56 հոգի ալ վիրաւոր...ուած : Այս առնչութեամբ եկեղեցւոյ Ղպտի հոգեւոր հովիւը «արուեստական» ...րակած է նման եղեռնափորձ մը, որ կը ...գտի թունաւորել երկու համայնքներու ...յարաբերութիւնները, ճիշդ այն ատեն ...երբ Նախագահ Սատաթ Միացեալ — Նա...հանգներ կ'երթայ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդի ...որոշումը՝ «սառեցնելու» ծրագրուած ...հինգ հիւլէական կեդրոններու իրագոր...ծումը, գործադուլներու եւ ցոյցերու ...դուռ բացաւ հոն ուր աշխատանքները ...սկսած էին : Գործադուլ, ցոյց ուրեմն ...տակին իրարանցում ստեղծեցին Քա — ...թընոմ (Մոզել), Կոլֆէշ (Թառն — է — ...Կառոն) եւ շատ մեծ համեմատութիւն — ...ներ առին Թիոնվիլ : Կառավարութիւնը ...որոշում ալ տար արդէն, մէկը դըժ...ուարնցի պիտի ձգէր, քանի որ երբ աշխա — ...տանքները դադրին, ինչպէս հիմա, Սէ — ...ն - Թէ, Էֆ — Օ եւ ձեռնարկողները ...ռաջ ձեռքի կը բողոքեն, եթէ չդադրե — ...ցնէ բնութեան պաշտպանները կը բո — ...ղոքեն : Դադրեցումը սակայն վտանգա — ...ւոր կը նկատուի տնտեսութեան համար, ...ուր կայ անգործութիւնը... :

ԽՍԱՆՍԸ կրկին կը սղէ, քանի քարի...ւղը եւ տոլարը նկատի չեն առներ վար — ...չակարգերու փոփոխութիւնը եւ աջէն ...ձախ, այսօր ալ ձախին կը խաղան իրենց ...խաղերը : Փարիզեան շրջանը «գեր»ին ...գինը կը հասնի 4 Ֆ. 12-ի, մինչ տոլա — ...րը, մրցանիշները կոտրելով 6 Ֆ.ի կը ...հատենար Երկուշաբթի օր :

ԹԵԿԸՆ վճռած է գլուխ ելլել ամե — ...րիկեան օդանաւային գիծերու «ուղեվար— ...ներուն» հետ, որոնք գործադուլի դիմած ...են, տակնուվրայ ընելով երթեւեկը : 15 ...հազար է անոնց թիւը բայց չարժումը ...ապօրինի կը նկատուի, որովհետեւ ար— ...գիլուած է հանրային սպասարկութեանց ...պաշտօնեաներուն գործադուլ ընել : Կա — ...ռավարական սպառնալիքը զանգուածա — ...յին պաշտօնազրկման, եթէ մինչեւ Չո — ...րեքշաբթի 13 հազար բանթողները աշ — ...խատանքը չվերսկսին, շատ մեծ ազդե — ...ցութիւն չէ ըրած :

ԻՐԱՆԻ մէջ եղեռնափորձերը կը շա — ...րունակուին : Ահաբեկչական արարք մը ...հրամանչահ 13 մեռեալ պատճառած է, ...աղէկ մը՝ Թեհրանի մէկ բանուկ փողո...ցը 2 : Ֆրանսա անշուշտ Պանի Սատրը ...ը յանձներ բայց առայժմ երեք վըտէք ...յանձնեց, զորս Շահը ապսպրած էր, ...1974-ին : Ֆրանսական կառավարութիւնը ...հաստատեց է այն պայմանագրութեանց ...որս իր նախորդը ստորագրած է եւ այս ...նաւերը մաս կը կազմէին 12 վըտէքներ...ու, որոնց վերջին երեքը ցարդ պահ — ...ուած էին Շեռպուռ : Թեհրան կը զգու — ...շացնէ սակայն Ֆրանսան, ինչ կը վերա — ...բերի Պանի Սատրի «եթէ դրական կեր — ...պով չպատասխանէ իրանցի ժողովուր — ...դին արդար դիմումին, իրեն վերադար — ...ձնելով, արագօրէն, իր փախստական ...ոճրագործները» :

ՖԼԱՆԻԿ ԵՒ ԾԽԻԿ կը սղեն Ֆրանսայի ...մէջ եւ Կօլուազներուն ծրարը կը բարձ — ...րանայ 3,40-ի եւ 4,40-ի՝ ծիթանները :

ՓԱՆԱՄԱՅԻ ազգ. պաշտպանողական ...ուժերի հրամանատարը՝ զոր. Օմառ Թո—ռիխոս մեռաւ, առջի օր, օդանաւի ար — կածի մը ընթացքին : 52 տարեկան էր եւ 13 տարի է երկրին բուն «զօրաւոր մար — դը» կը նկատուէր եւ մեծ ժողովրդակա — նութիւն կը վայելէր մանաւանդ Փանա — մայի գերիշխանութիւնը վերահաստա — տած ըլլալով Ջրանցքին վրայ, Ամերիկա— ցիներուն հետ բանակցելէ ետք :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ կառավարութիւնը յայտ — նեց ՊԱԿ—ի որ պէտք է ետ կանչէ Վիէն — նայի իր ներկայացուցիչը՝ Ղասի Հիւ — սէյն, որովհետեւ կապեր ունի Արաֆաթի թշնամի՝ ահաբեկիչ Ապու Նիտալի հետ : Այս վերջինը ձերբակալուած է առջի օր Վիէննայի օդակայանը, ուր իրեն կը ըս — պասէր Հիւսէյն : Ժամանած էր ուրիշ մէկուն հետ եւ իրենց պայուսակներուն մէջ գտնուած են չեխ գնդացիր մը եւ չորս կալաշնիկով հրացան : Աւստրիական մամուլը անկարելի չի նկատեր, որ ծը — րագրուած ըլլար սպաննել Նախագահ Սատաթը որ Օգոստոս 10 եւ 11-ին Սալց — պուրկ պիտի գտնուի :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ կացութիւնը պայթուցիկ էր Երեքշաբթի օր, բանակցութիւնները դադրած ըլլալով Երկուշաբթի : Վալեզա վճռած է տեղի չտալ բայց կը թուի թէ ինք իսկ ի վիճակի չէ այլեւս իրենները զսպելու, եթէ հարկ ըլլայ :

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 28 – 30)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Բ. ԴԱՍԱԿԱԳԻ ԽԱՂԵՐԸ «ԿՈՏԱՅՔ»՝ ԴԱՍԱԻՈՐՄԱՆ ԳԼՈՒԽԸ

Խորհրդային 44–րդ ախոյենութեան Բ. դասակարգի մրցաշարքի 9–րդ խմբակի դասաւորման գլուխը միշտ կը գտնուի Աբովեան քաղաքի «Կոտայք» ակումբը : Մրցաշարքի 27-րդ հանդրուանին Աբով — եանցիները Մինգեչաուրի մէջ (Ազրպէ — ջան) 2–ի դէմ 4 կէտով յաղթած են տեղ— ւոյն «Աւտոմոբիլիստ» խումբի, իսկ Սամտրեդիայի (Վրաստան) «Լոկոմո — տիվ»»ը պարտուած է Նախիջեւանի «Ա-րազ»էն՝ 0 – 1 : Միւս կողմէ, իրենց խա— ղերը յաջողութեամբ աւարտած են նաեւ Լենինականի «Շիրակ»ը եւ Հոկտեմբեր — եանի «Սպարտակ»ը : «Շիրակ» 0–ի դէմ 1 կէտով յաղթած է Բաթումի «Դինա — մօ»ի, իսկ «Սպարտակ» 1-ի դէմ 5 կէտով պարտութեան մատնած է Փոթիի «Կոլ— խեթի»ն : Այսպէսով, «Կոտայք» 44 կէտով կը գլխաւորէ դասաւորումը : Իրեն կը հե— տեւի «Լոկոմոտիվ»ը 39 կէտով : «Շիրակ» 31 կէտով կը գրաւէ 4–րդ տեղը, իսկ «Սպարտակ» 30 կէտով՝ 6–րդ տեղը :

×

ԳՐԱԳԷՏ ԱՂԱՒՆԻ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուր— դի պրեզիտիումի հրամանագրով գրա - գէտ Աղաւնի (Ա. Գրիգորեան) պարգեւա— տրուած է ժողովուրդներու բարեկամու — թեան շքանշանով, ի գնահատութիւն իր վաստակին : Ծնած է 1911–ին, Արեւմըտ— եան Հայաստանի Կարսի մարզի Տայլար գիւղը, ուրկէ 1918–ին գաղթած է Ալեք— սանդրապոլ : 1930 – 1951 թուականնե — րուն աշխատած է խմբագրութիւններու ապա արտասահմանի երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերութեան մէջ : Իր առա— ջին գիրքը լոյս տեսած է 1930–ին՝ «Ար-տերի լերկան» խորագիրով : Յետագա - յին լոյս տեսած են «Մանթաշ», «Կաքա - ւաձոր» եւ բանաստեղծութիւններու 18 այլ հաւաքածոներ : Գրած է նաեւ «Հայ-րենի մանկութիւնը», «Ծամբաների ղօ - ղանջը» պատմուածքները, ինչպէս նաեւ «Շիրակ» (ինքնակենսագրական) եւ «Բա-րի լոյս, արեգ» վէպերը :

×

ՀԱՅ ԸՄԲԻՇԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԽԱՂԵՐՈՒՆ

Պուքրէշ տեղի ունեցած համաշխարհա-յին ուսանողական խաղերուն, դասական ոճով ըմբշամարտի իր ծանրութեան դա - սակարգին (52 քիլօ) մէջ, առաջին հան— դիսացած է Երեւանէն Բենուր Փաշայ - եան, որ մաս կը կազմէր Խորհ. Միու - թեան խումբին : 22–ամեայ ըմբիշը տար-ւոյն սկիզբը արծաթէ մետալ շահած էր Խորհ. Միութեան ախոյենութեան, ապա գարձած Եւրոպայի ախոյեան :

×

ՍԻՐՎԱՐԴ ԷՄԻՐԶԷԵԱՆ ԴԱՒԻԹ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆ

Թիֆլիս տեղի ունեցած Խորհ. Միու - թեան ախոյենութեան մրցումներուն, Երեւանէն Սիրվարդ Էմիրզեան՝ ջրացատ— քի մէջ, նուաճած է առաջնութիւնը : 15-ամեայ ախոյենուհին անցեալ տարի, Մոսկուայի ողիմպիականներուն, արծա — թէ մետալ շահած էր : Թիֆլիսի մրցա — շարքին, 25-ամեայ Դաւիթ Համբարձում— եան՝ աշտարակէն ցատքի մէջ, շահած է ոսկէ մետալը : Երկու ախոյեանները Խորհ. Միութեան խումբին հետ, Սեպ — տեմբերին, կը մասնակցին Նուկոսլաւիոյ Սփլիթ քաղաքին մէջ տեղի ունենալիք Եւրոպայի ախոյենութեան մրցումնե — րուն :

×

ՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՐԿՈՒՈՐԵԱԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մոսկուայի երաժշտական շրջանակնե — րու մէջ, չորս տարիէ ի վեր, իրենց մա— սին խօսիլ կուտան դաշնակահար երկ — ուորեակներ՝ քոյր ու եղբայր, Նատա — լիա եւ Ալեքսանդր Բաղդասարեան : Ա— նոնք յաճախ հանդէս կուգան իբրեւ սո-լիսթներ Մոսկուայի Ֆիլհարմոնիայի : Վերջերս յաջող նուագահանդէս մը տը — ւած են Մոսկուա, մեկնաբանելով յատ — կապէս իրենց համար գրուած գործեր : Անցեալ տարի երկուորեակ դաշնակա — հարները նուաճած են Մինսկի միջազ — գային մրցումի յաղթանակը : Բաղդա — սարեանները իրենց նուագացանկերուն մէջ կ'առնեն Արամ Խաչատրեանէն, Ա— լեքսանդր Յարութիւնեանէն եւ Առնօ Բա— բաջանեանէն գործեր :

×

ՊԱՀԱԾՈՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի պահածոներու ձեռնար — կութիւններու մէջ լրիւ թափով կ'ընթա — նայ արտադրութիւնը այս տարուան բեր— քէն : Տասներկու ձեռնարկութիւններ ըն— թացիկ տարուան մէջ կ'արտադրեն աւելի քան 400 միլիոն պայմանական տուփ զանազան պահածոներ, մրգահիւթեր, մրգանոյշ, լօլիկի մածուկ, բանջարեղէնի պահածոներ եւայլն : Արտադրութեան կարեւոր մասը կը ղրկուի Խորհ. Միու — թեան տնտեսական զանազան շրջանները՝ ծայրագոյն հիւսիս, Սիպերիա, հեռա — ւոր Արեւելք, Ղազախստան : Միայն Մա— սիսի գործատունը կը պատրաստէ աւելի քան 30 միլիոն տուփ 28 տեսակ պահա — ծոյ :

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՇԱՀՆԱԶԱՐ ԳԱՐՈՒՆԻ

Ցաւով իմացանք, որ Ուրբաթ, Յուլիս 31-ին, իր մահկանացուն կնքած է «Փա-րիզի տղոց» սերունդէն արուեստագէտ՝ Շահնազար Գարունի, աւելի ծանօթ՝ մի-այն Շահնազար փոքր անունով :

Ծնած էր 1897–ին, Շապին – Գարահի-սար : Յաջորդաբար յաճախած է Սեբաս-տիոյ Անապատ որբանոցը, ապա Շապին Գարահիսարի Մուշեղեան վարժարանը : 1912-ին, գծագրութեան ուսուցիչ Արսէն Մարկոսեանի աշակերտած է Թոքատի մէջ, կանուխէն մասնաւոր ձիրք ցոյց տուած ըլլալով նկարչութեան :

Ֆրանսա հաստատուած, աւարտած է Գեղարուեստից վարժարանը (Պօ – զ'Ար), Հռոմի մրցանակ ստացած եւ նուիրուած նկարչութեան : Վարժ գծանկարիչ էր եւ մասնաւորաբար գծած է ֆրանսահայ ծանօթ մտաւորականներու դէմքեր : Ար — հեստով լուսանկարի վերյարդար (ռը-թուշէօn), Շահնազար միշտ շարունակած է նկարչութիւնը, մասնակցած հաւաքա — կան զանազան ցուցահանդէսներու : Իր արուեստը առաւելաբար դասական էր եւ վարպետ էր դիմանկարներու մէջ :

Բնաւորութեամբ համեստ, սակաւա — խօս, երբեք ինքզինքը չէր ցուցադրեր :

Մոնփարնաս, Սէն – Միշէլ գլխաւոր թաղամասներն էին, զորս երեսունական թուականներու մտաւորական այս սե — րունդը ընտրած էր իր հանդիպումնե — րուն համար : Քիչեր կը մնան որոնք դեռ յիշեն, Գիսակ եւ Սիրան Փափազ — եանի այնքան ջերմ ««Ֆլորիա» ճաշարա— նը, որու վերնայարկը տրամադրուած էր դասախօսութիւններու կամ վիճաբանա - կան հաւաքոյթներու : Հոն կը հաւաքուէր նաեւ «Ցարդգողը» որու հիմնադիր ան — դամներէն էր Շահնազար :

Ամբողջ սերունդ մը, ամբողջ շրջան մը, ամբողջ մթնոլորտ մը եւ անուններ, որոնք օրէ օր պակսեցան Փարիզի հայ կեանքէն : Անոնց ամէն մէկուն մահով, արդէն մշուշապատ, անցեալ մըն է, որ կը թաղուի : Դէմքեր, այսօր, մեծ մա — սամբ անհետացած, բայց որոնք կեանք ու շունչ եւ մանաւա՛նդ ապրում տուած են Փարիզի նորակազմ մեր գաղութին :

Վերջիններէն մէկը՝ Շահնազար, կը մեկնի իր կարգին, հետը տանելով ամ — բողջ շրջանի մը անգիր պատմութիւնը : Ոչ ոք մտածեց այս «տղոց» պատմու — թիւնը գրել, ոչ իսկ իրենցմէ մէկը, ու հիմա, երբ վերջին վկաները կը մեկնին, իրենց կենսագրականն իսկ գիտցող չկայ այլեւս : Եւ սակայն, իրենց ամէն մէկուն կեանքը, կենսագրութիւնն է արմատա — խիլ ամբողջ սերունդի մը, որ Փարիզի լպրծուն պողոտաներուն վրայ, կրցաւ առաջին արմատները նետել Սփիւռքեան նոր կեանքի մը :

×

Շահնազար Գարունիի թաղումը կը կա-տարուի այս Ուրբաթ, Օգոստոս 7, ժամը 14·45–ին Մոնփարնասի գերեզմանա — տունը :

ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐՆ ՈՒ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

«ԻՄ ՄՇԿԵՆԻ, ԾԱՂԻԿ ՈՒ ԾԱՓ ԳԻՒՂՍ...»

(Բ. և վերջին Մաս)

Ահա այս «պալատանման» տան մէջ էր, որ 1886-ի Յունուարին ծնաւ Միսաք Մեծատուրեան: Բանաստեղծին հայրը՝ Կաբապետ աղան, բարեպաշտ ու ձեռներէց մարդ մը, հայրենի գիւղը նեղ համարելով իր գործունէութեան համար, զաւկին ծնունդէն ետք, տեղափոխուած է Կ. Պոլիս, սեղանաւորութիւն ընելու: Մայրը՝ Իսկուհին, կը սերէր Բինկեանի մէջ ծանօթ Աւագեաններու (Աւգենց) գերդաստանէն: Մեծատուրեանները գիւղին մէջ վարած են բարեկեցիկ ու ճոխ կեանք մը, պահած են ծառաներ, մշակներ: Տունը ունեցած են արծաթապատ իրեր, հարուստ ու ճաշակաւոր յարդարանք, «ամէն դի քանդակազարդ»:

1887-ին Բինկեանի մէջ եւ շրջակայ գիւղերը սոսկալի երաշտ եղած է, ծաղիկները չորցած են, հասկերը խանձուած, այգիները դեղնած ու թօշնած: Սկսած է ջերմախտի ու ժանտատենդի համաճարակը: Հոկտեմբերին ծանր հիւանդացած է նաեւ մանուկ Միսաքը, «անճանաչելի ըլլալու չափ կը հիւծի արագօրէն», Տիվրիկէն հրաւիրուած բժիշկ Թահմազեան որեւէ յոյս չէ տուած: Մինչ ազգականներն ու հարազատները, խռնուած հիւանդի մահիճին շուրջ, յուսահատ լացած են, մայրը դիմած է անոնց. «Տղաք, ինչո՞ւ կը տխրիք եւ ինչո՞ւ կ'արտասուիք: Աստուած տուաւ եւ Աստուած կ'առնէ, ան երկինք կ'երթայ, դուք ալ աշխարհի հարսնիքին: Բայց ես յոյսս չեմ կտրած եւ հաւատքս այնքան զօրաւոր է մանուկները սիրող Յիսուսին, որ պիտի ապրեցնէ Միսաքս»: Ապա, դառնալով զաւկին, ըսած է. «Չէ,՛ խուզիս (գառնուկս), չէ՛, Միսաքս, պիտի ապրիս ու պիտի ապրեցնես, որ օր մը հաւատքի երգն երգես ամէնուս...»: Եւ ինչպէս Գ. Արսլանեան կը յիշէ, մօր յորդորանքով մայր եկեղեցւոյ մէջ գիւղացիները գիշերային պաշտամունք (հսկում) կատարած են եւ առաւօտեան հիւանդը ապաքինած է:

Այդ անուս, աստուածավախ, բարի ու գորովալի կինը երկիւղած կը պահպանէր կրօնական ծէսերը, մանչուկի ձեռքէն բռնած եկեղեցի կը տանէր հետը կ'առնէր ուխտագնացութիւններու ատեն: Մահէն քանի մը ամիս առաջ «Հոգեհանգի՛ստ» քերթուածին մէջ Մեծարենց այսպէս ներկայացուցած է մայրը.

Նրբանցքին մէջ մայրս աղօթ-ք մը
կը հծծէ,
Կ'ապրեցնէ սիրելիներն իր ամէն,
Լոյսերու մէջ ընկողմանած՝
մեկնումէն
Վերջ իրիկուան, ժպտող՝ անտես
մէկ խուցէ:

Բայց Իսկուհին ունէր նաեւ «աշուղ»ի համբաւ: Ան օժտուած էր «մեղրահունչ» ու «հմայազեղ» ձայնով եւ իր «խուզի»ին համար կ'երգէր «Աւգենց յատուկ երգերը, տոհմիկ, անմեռ անտունիները հրեշտակաց մեղեդիներուն»: Իրաւունք ունէր իր մօրեղբօրորդին՝ քննադատ ու գրող Յովհաննէս Աւագեան, երբ կը նշէր. «Մեծարենցի յաջողութեան մէջ անպայման մեծ դեր խաղաց անոր ալեզարդ մայրը, որ Սամաթիոյ իր սենեակին մէջ, Բինկեանայ ծառ ու ճիւղերուն, հողին ու աղբիւրներուն կարօտովը տարուած, մօտը կ'առնէր պատանի Միսաքը եւ կը վիպէր անոր հմայքը Կապոյտ գարին ու Փշփշացող Եփրատին, Աստուածամօր վանքին ու գիշերուան Ջրտուքին, սափորաբարձ աղջկան եւ ձայնուած շերին ու հարեհին»: Իրաւունք ունէր նաեւ Իսկուհի «նէնէ»ն (այդպէս կը կոչէին զինք), երբ մահէն երկու տարի առաջ, 1925-ին, 93 տարեկանին, Պաղտատի մէջ, ձեռքն առնելով «Նոր Տաղեր»ը եւ դողդոջ մատներով թերթելով գիրքին էջերը, ըսած է. «Մանչս, աս իմ երգն է»:

Մեծատուրեաններու ասպնջական յարկին տակ, յատկապէս ձմեռները, ամէն իրիկուն հաւաքուած են անոնց ազգականներն ու դրացիները: Հիւրընկալ մայրը սեղան դրած է, շարած չաքարեղէն ու պտուղ, մեղր ու սեր: Այրերը տաք սենեակներու մէջ գինի խմած են ու զրուցած օրուան դէպքերու շուրջ կամ նարտի խաղացած, իսկ կանայք բոլորած են օճախի ու թոնիրի շուրջ:

Վեց տարեկանէն Միսաք յաճախած է Մեսրոպեան վարժարան: Դաստիարակութեան հին եղանակները, ծեծն ու պատիժները, աշակերտներու տարիքի տարբերութիւնները անտեսելը հնարաւորութիւն չեն տուած մանուկին արտայայտելու իր ունակութիւնները: Ան հետաքրքրութիւն ու հոգեկան անդորր որոնած է դպրոցի պատերէն դուրս՝ առանձնանալով բնութեան գիրկը կամ ընկերներու հետ խաղալով: Իր մանկութեան ընկերն ու դասընկերը՝ Վահան Արսլանեան, կը յիշէ, որ զինք ու Միսաքը պատժած են ոչ միայն ծուլութեան, այլեւ դասերէ փախչելու համար: Անգամ մը, օրինակ, անոնք լքած են դասերը, անցած Արածանիի միւս ափը, Սազեր կոչուած վայրը, անտառին մէջ թութ կերած են, արջի հանդիպած ու վախցած: Յաջորդ օրը ուսուցիչները ստիպած են անոնց մէկ շաբաթ շարունակ մնալ դպրոց եւ օրական երկու ժամ զբաղիլ գրավարժութեամբ: Ուրիշ անգամ մը դասերէ փախած ու գացած են Կոծողիկ՝ ձկնորսութեան: Մեծարենցի ազգական Զարմայր Մեծատուրեան կը հաւաստէ, որ Միսաք իրեն տարեկից տղոց պէս չէ մագլցած ժայռերու բարձր գագաթները, չէ իջած անդնդասոյզ ձորերը, չէ քանդած թռչուններու բոյները՝ հաւկիթ կամ ձագուկներ գողնալու, չէ փորձած լողալ Արածանիի խարունկ տեղերը, կառուներ չէ որսացած ու վիզերէն քար կապելով կամուրջէն վար չէ նետած ... Ան սիրած է Ծակ աղբիւրի մօտ թիթեռներ որսալ, դաշտերու մէջ ձնծաղիկ ու բամբուլ փնջել, վազվզել այգեստաններու մէջ: Արթնցած է Ս. Հրեշտակապետի Մայր Եկեղեցւոյ զանգակներու հետ, զմայլանքով ականջ տուած հովուական սրինգի դայլայլներուն, իրիկունները գիւղին ծայրը դիմաւորած է հօտաղները, առանձնացուցած իրենց գառն ու ոչխարը եւ քշած տուն: Դասերէ ետք ու Կիրակի օրերը հօրեղբօրորդւոյն՝ Գրիգորիկի հետ, ուլ ու գառնուկ արածած է: Պաղտիկ հօրեղբօր ու անոր զաւակներուն հետ իրենց արտերուն մէջ հետեւած է, թէ մշակները ինչպէս հնձած են ցորենն ու գարին, կամ ալ յոգնած ու հանդչած է դէզերու շուքին: Տեսած է այգեկութքն ու ոչխարներու խուզը, ձմեռները փոքր թիւով մաքրած իրենց երդիքի ձիւնը, յաճախ ալ դրացի տղոց հետ ձնագունդ խաղացած: Մեծ գոհունակութիւն ստացած է գիշերային Ջրտուքներէն: Զ. Մեծատուրեան կը պատմէ. «Ցերէկուան Ջրտուքներէն աւելի մեծ հրապոյր ու խորհրդաւորութիւն ունեցած է Միսաքի համար գիշերային Ջրտուքը, որուն ներկայ գտնուած է յաճախ: Իր խնդրանքով, լրանալէ ետք, հօրեղբօր կամ հօրեղբօրորդւոյն ձիուն գաւակին հեծած առջեւի հեծեալին մէջքը պինդ բռնած արշաւասոյր անցած է մութին թեւերուն վրայ կամ լուսնկայ պարզ գիշերով, պարտէզներու ու այգեստաններու երկար շարքերէն, ունկնդիր բնութեան մեծ խաղաղութիւնը խեղդող ահեղ Եփրատին գոռում - գոչիւնին: Հոգին արբեցած ցերէկուան ու գիշերուան իրերայաջորդ այս պատկերներէ, տունդարձին քնաթաթախ աչքերը կը փակէր անպատմելի երազներուն անձնատուր»:

Տարիներ յետոյ մանկութեան այս յիշատակները վերակենդանացան «Որթին տերեւը» արձակ բանաստեղծութեան մէջ. «Իրիկնավերջը դալկոտ տերեւի մը պէս հողմավար անցեր է. բացաստանին մէջ գիշերը թեւաբաց կ'ընկողմանի. դաշտ, բուրումնացան, նազելի գիշերը: Աշխետ զամբիկս նիւսը կը թօթվէ ու փվքվալով կ'անցնի այգեստանին մէջէն, ուր խաղողին գլխիչ բոյրը, գինիին նախերգանք, ու ցերեկուան արեւին եղկ շողալին՝ կը բարձրանան ... Կ'անցնիմ, կ'անցնիմ անվերջ այգեստաններուն մէջէն, ուր անտես գիւղի մը մշկենի ալքը կը ծփծփայ ու պտղառատ լարերէ հողին արդաւանդ ծոցը կ'ուռի, գոյութեան եթերածին երակ մը անդադրում կը բաբախէ. ա՛հ, վայրկեանին քաղցրութիւնը...»:

Միսաք Մեծարենց ականատես ու մասնակիցն էր գիւղին մէջ կատարուող հանդիսութիւններու եւ տօներու: Օրինակ, Համբարձումին, ինչպէս Վ. Արսլանեան կը յիշէ, ընկերներով, վաղ առաւօտեան իրենց հետ առած բրինձ, ձաւար, հաւկիթ, իւղ, շաքար գացած են լեռները, եփած են աւանդական կաթնապուրն ու փլաւը, խարոյկ վառած են, երգած եւ ուրախացած: Աւագ տօներուն գացած է եկեղեցի եւ տղոց հետ խաղացած է ծառերու տակ ու վանքի սանդուխներուն վրայ: Ամէն կիրակմուտքի Երից Մանկանց վանքին բակը Մեծարենց անհամբեր սպասած է, թէ մայրն ու միւս հաւատացեալ ազգականուհիները երբ պիտի վառեն մոմերը եւ երբ պիտի աւարտեն իրենց աղօթքը, որպէսզի մարգագետնի վրայ բանան սփռոցը ու սեղան նստին: Հապա ուխտագնացութիւնները, զորս Բինկեանցիները կը կատարէին աշնան՝ այգեկութքէն ու բերքահաւաքէն ետք: Առած ուտեստեղէն ու մատաղցու անասուններ, մեծերն ու մանուկները, ոմանք ձիերով ու ջորիներով, ուրիշներ ալ հետիոտն, ճամբայ կ'ելլային գիւղէն 2 - 3 ժամ հեռաւորութեամբ Մնձուր լերան ստորոտը գտնուող Ս. Փրկչի երեւման, երբեմն նաեւ Արեկայ վանքերը: Երբ կարաւանը տեղ կը հասնէր, ուխտաւորները սովորական արարողութիւններէ ետք երկու - երեք օր ծառերու տակ սեղան կը բանային, ծանօթութիւն կը հաստատէին շրջակայ գիւղերէ ու քաղաքներէ եկած ուխտաւորներու հետ, դհոլ - զուռնա կը նուագէին, կը կատակէին, կ'երգէին ու կը պարէին:

Աւելի ուշ կ'արթննան նաեւ Միսաքի մտացի հետաքրքրութիւնները: Դպրոցի ընթերցասրահին մէջ եւ Աւգենց հարուստ գրադարանը ան կը կարդայ Կ. Պոլսո 1882-էն մինչեւ 1889 հրատարակուած «Բուրաստան Մանկանց» հանդէսի հաւաքածոները, Գ. Սրուանձտեանցի «Մանանայ»ի (1876) ու «Համով հոտով»ի (1884) հէքեաթները: Բայց առողջ ու առոյգ մանչուկը հարկադրուած էր կիսատ թողուլ ոչ միայն ուսումը, այլեւ ընդմիշտ հեռանալ հայրենի գիւղէն:

Սասունի ողբերգական դէպքերէն ետք հերթական կոտորածներ սկսան Թուրքիոյ հայաշատ քաղաքներու եւ գաւառներու մէջ: 1895 Հոկտեմբերին ասպատակուեցան Ակնը եւ շրջակայ գիւղերը: Միսաք եւ իր մայրը երէց եղբօր՝ Գէորգ Մեծատուրեանի խորհուրդով ու հրաւէրով (ան իրաւաբան էր եւ հաստատուած էր Սեբաստիա) կը թողուն ծննդավայրը եւ 1895-ի աշնան կը տեղափոխուին Սեբաստիա:

Միսաք Մեծարենց ընդամէնը 9 տարի ապրեցաւ Բինկեան: Ան այլեւս չտեսաւ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ (*)

Այս սրտապնդիչ տողերը գրուած օրէն տասնեւհինգ ամիսներ անցած են, բայց ժողովուրդը միշտ անհայր եւ անտէր մնաց ոչ թէ չկամութեամբ, այլ նիւթական ու բարոյական միջոցներու պակասութեամբ: Ժողովուրդը ընդհանրապէս մեզ նման հացի խնդիրով կը տագնապի: Առաջնորդներ, մանաւանդ եպիսկոպոս առաջնորդներ, առանց առաջնորդարանի ու պաշտօնէութեան, ըլլան կամ չըլլան, միեւնոյն է: Այս դիւրութիւնը մասամբ Երուսաղէմէն կ'ակընկալենք. երբ ժողովուրդը օր մը ինքզինք գտնէ եւ տնտեսական տանելի վիճակ մը ձեռք բերէ, Ս. Գլխադիրը սիրող հայ բարեպաշտք, ինչպէս յանցելումն, նոյնպէս մերձաւոր կամ հեռաւոր ապագայում կրկնակի կը փոխարինեն Երուսաղէմի զոհողութիւնը: Այս արդելաւիթ պարագաները ժամանակին խօսած ու բացատրած ենք Բարգէն Ս. Եպիսկոպոսին, վերջերս ալ Գարեգին Եպիսկոպոսին ու Զաւէն Ս. Պատրիարքին, թէեւ նոքա նիւթական պակասութիւնը մեծ արգելք չեն համարիր, սակայն տառապանքի ու կարօտութեան փորձառութիւնը, եւ թէ՛ ազգերու նիւթապաշտութիւնը այս դռեհիկ գաղափարը ծնած է, թէ նիւթն է միայն ամէն բարեկարգութեան ու կազմակերպութեան գլխաւոր ազդակը:

Ապահով եմք թէ, Պատ. Տնօրէն Խորհուրդը պիտի համակերպի Սրբազնութեանդ ծանօթ ժողովրդասիրութեան: Հակառակ պարագային պէտք ունիմ Ձեր անձնական կարծիքին ու խորհրդին: Ընկճուած ենք անօրինակ վշտի խաչին ծանրութեան տակ: Չեմ ըսեր բաժնեցէք այդ անըմբերելի ծանրութիւնը. գոնէ բարոյապէս եւ եղբայրական խորհրդատուութեամբ թեթեւցուցէք:

Եղբայրական սիրալիր ողջագուրմամբ,
Մնամ աղօթարար
Սահակ Բ. Կիլիկիոյ Կաթողիկոս

Այս նամակը, որ Սուրիա փոխադրուած Կիլիկեան Կաթողիկոսութեան եւ Երուսաղէմի աթոռին միջեւ առաջին անգամ ըլլալով հարցը պաշտօնապէս մէջտեղ կը դնէր, ինչպէս գիտէք, Սրբազան Հայր, առարկայ եղաւ մասնաւոր ուշադրութեան, եւ տեղի տուաւ լուրջ ուսումնասիրութիւններու:

Ձեր Ամենապատուութեան կողմանէ 25 Մարտ 1924-ին Ն. Ս. Օծութեան Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին ուղղեալ հետեւեալ պատասխանագրին մէջ պարզուած էին ժամանակին Ձեր Բ. Սրբազնութեան եւ Ս. Աթոռոյս Տնօրէն Ժողովին տեսութիւնները այս խնդրոյ մասին:

2156/8 — 28 Մարտ 1924

Շնորհազարդ
Տ. Տ. Սահակ Բ. Կաթողիկոս
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Պէյրութ.

Սրբազան Տէ՛ր,

Սրտի մեծ գոհունակութեամբ կարդացինք Ձեր Ս. Օծութեան այն պատուական գիրը, որով Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ Կիլիկեան Նժդեհացած Աթոռին ի Սուրիա հաստատման մասին ցոյց տրուած հաճութիւնը, եւ ընդ նմին՝ հարիւր հազարէ աւելի հայ գաղթականութեան մը ազգային - եկեղեցական վերակազմութեան անհրաժեշտութիւնը կը հաղորդէիք մեզ:

Հիմնաւորելու համար այդ անյետաձգելի ձեռնարկը, որը որչափ կենսական նոյնչափ եւ պատուաբեր պիտի ըլլայ իր հայրենի հողէն բռնի վտարուած դժբախտ հայութեան յոյժ կարեւոր մէկ մասին համար, պէտք տեսած էր Ձեր Ս. Օծութիւնը՝ իբրեւ զարնուած հովուապետը վիրաւորուած հօտին՝ ինչ ինչ զոհողութիւններ ակնկալել Երուսաղէմի Աթոռէն, յուսալով իրաւամբ՝ թէ Ան չէր կրնար անտարբեր մնալ պատմական չաբաշուք շրջանի մը աղէտքը մասամբ մը դարմանելու նուիրուող անկեղծ ջանքերուն:

Ձեր Ս. Օծութիւնը իրական օժանդակութիւն մը խնդրելու համար Երուսաղէմի Աթոռէն՝ կ'առաջարկէր որ եթէ կարելի է, Պէյրութի եւ Դամասկոսի վանքերն իրենց մատուռներով Կիլիկեան Աթոռին թողուին առժամապէս, հոգեւոր հաստեսչութիւնները դադրին եւ այդ հաստատութեանց վերաբերող կալուածները յանձնուէին աշխարհական գործակալի մը՝ Մեր հսկողութեան ներքեւ:

(Շար. – 4)

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՈՒ ԺՊԻՏՆԵՐ

—o—

ԱՌԱՋԻՆ ՑԱՂԹԱՆԱԿԸ

Դերձակեան վարդապետ փոքրիկն Սո–ղոմոն հեռաւոր Քէօթահիայէն բերած էր Էջմիածին: 11 – 12 տարեկան երախան կը ներկայանայ Ամենայն Հայոց Կաթո–ղիկոս Գէորգ Դ.ի:

– Բայց դուն հայերէն բառ մը չես գի–տեր, կ'ըսէ Հայրապետը Թրքերէն, ի՞նչ–պէս կ'ուզես ճեմարանի մէջ ուսանիլ:

Տղեկին պատասխանը յաւականչական եղաւ.

– Բայց չէ՞ որ ես եկած եմ հայերէն սորվելու:

Այնուամենայնիւ Դերձակեան վարդա–պետ կ'ըսէ.

– Վեհափառ Տէր, թող Սողոմոնիկը շարական մը երգէ:

Մանչուկը կը սկսի երգել եւ արցունք–ները կը գլորուին Կաթողիկոսի փառահեղ մօրուքէն ի վար: Անոր նայուածքը ուչ մէկ վայրկեան կը հեռանայ երգող ման–չուկէն: Լռութիւնը կը տիրէ պահ մը եւ երգի աւարտէն ետք Կաթողիկոսը յուզ–ուած ձայնով կ'ըսէ.

– Գնա՛, տղեկս, գնա՛... Գնա ճեմա–րան, հայերէն ալ սորվէ եւ ուրիշ ինչ ալ որ սիրտդ կ'ուզէ, սորվէ:

×

ՓՐՈՖԷՍԷՕՐՆ ՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏԸ

Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը ա–ւարտելէ ետք, Կոմիտաս 1896–ին մեկնե–ցաւ Պեռլին՝ արքունական համալսարա–նի երաժշտական – փիլիսոփայական – պատմագիտական դասընթացքները հե–տեւելու: Աւարտեց 1899–ին, պաշտպա–նեց աւարտաճառը: Իր ամբողջ թոշակը կը ծախսէր ուսման, դաշնակի ու երգէ–նի վարձքի, գիրքեր ու ձայնագրութիւն–ներ գրելու համար եւ հազիւ կրնար օրը անգամ մը ճաշել:

Անգամ մը Փրոֆ. Ռ. Շմիտ հեռուէն կը հետեւի Կոմիտասի, որ կը մտնէ պան–դոկ: Ամբողջ օրը, փրոֆէսէօրը Կոմի–տասի սենեակին տակ կ'ունկնդրէ վար–դապետին երգել – նուագելը: Կ'անցնին ժամեր, կ'անցնի ընթրիքի ժամը եւ Կո–միտաս սենեակէն դուրս չելլեր: Ամէն բան պարզ էր այլեւս:

Գիշերուան ժամը 10–ն էր: Փրոֆէսէօ–րը կը զարնէ իր աշակերտին դուռը:

– Դուք կ'ապրիք այսպիսի նեղ պայ–մաններու մէջ, – դառնացած կ'ըսէ բարի Գերմանացին: Թերի սնունդ կ'առնէք ու տակաւին ինծի ալ վա՞րձք կուտաք դա–սերու համար: Ես ձեզի կ'արգիլեմ այ–սուհետեւ ինծի փենիք մ'իսկ վճարել:

Անկէ ետք, փրոֆէսէօրի հարկադրան–քով, Կոմիտաս շաբաթը երեք անգամ կը ճաշէր անոր տունը: Իսկ իրիկունները ուսուցիչն ու աշակերտը միասին կ'այ–ցելէին Պեռլինի Օփերան:

×

Ի՞ՆՉՈ՞Ի ՈՒՇԱՑԱՒ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԵՆԷՆ

Նիւթական նեղ պայմաններու մէջ կ'ապրէր Կոմիտաս նաեւ Փարիզ: Հոն, ան յաճախ կ'այցելէր իր աշակերտուհի եւ երկրպագու Մարգարիտ Բաբայեանի տունը: Անգամ մը այդ ճամբուն վրայ վարդապետը մայթեզրին կը նկատէ մա–շած քսակ մը: Կը կենայ, կը վերցնէ: Բայց չի կրնար յառաջանալ: Անձկու–թեամբ կը նայի անցորդներուն:

Կ'անցնի մէկ ժամ, երկու, երեք ու ոչ ոք կուգար կորսնցուցածը փնտռելու: Վերջապէս հեռուէն կ'երեւայ մէկը, որ ոտքին առջեւ պրպտելով կուգար դէպի Կոմիտաս: Մանկամարդ կին մըն էր, համեստ զգեստով, տժգոյն տագնապա–հար:

Կոմիտաս ընդառաջ կ'երթայ:

– Ի՞նչ կը փնտռէք, Տիկին:

– Հացի երթալու ատեն կորսնցուցի վերջին սանթիմներս, հայր սուրբ, իսկ տունը զիս կը սպասեն անօթի զա–ւակներս:

Կոմիտաս կը ժպտի գոհունակ, գըր–պանէն կը հանէ քսակը, կը յանձնէ կը–նոջ, յաջողութիւն մաղթելով ու կը շտապէ Բաբայեաններու տունը:

Առաջին անգամ ըլլալով իր կեանքին մէջ ժամադրութիւնը չէր յարգած:

×

ԱՆՑԻՇԱՉԱՐ ՄԱՐԴԸ

Կոմիտասի մօտ հիւրեր կային, կը զրուցէին, կը նուագէին: Կոմիտաս կը դառնայ Վրթանէս Փափազեանի.

– Վրթանէս ճան, բան մըն ալ դուն չալէ, ես լսեմ:

– Ուրախութեամբ, – կը պատասխանէ Փափազեան ու առնելով ջութակը, կը սկսի նուագել: Իսկ Կոմիտաս կը մօտե–նայ իր բարձր գրասեղանին ու ծնօտը ձախ ձեռքի բռունցքին յենած, աչքը չկտրելով բարեկամէն, կ'ունկնդրէր...

– Ի՞նչպէս էր, Կոմիտաս, հաւնեցա՞ր, – ջութակը կուրծքէն հեռացնելով, կը հարցնէ Փափազեան:

– Հիանալի է: Հաւնեցայ ու սիրեցի: Հիմա ես նուագեմ, դուն լսէ:

Այսպէս ըսելով Կոմիտաս գրասեղանէն վերցնելով ձայնագրութեան թուղթ մը կը սկսի նուագել: Ներկաները զարման–քով ու հիացած հայեացքներ կը փոխա–նակեն, որով անոր նուագածն ու երգա–ծը Փափազեանի քիչ առաջ մեկնաբա–նածն էր՝ մշակուած ու կատարելագոր–ծուած: Ամէնէն շատ զարմացածը, ի հարկէ, Վրթանէս Փափազեանն էր, որ կը դիմէ վարդապետին.

– Կոմիտաս, «Լուր – դա – լուր»ը ա–ռաջուընէ ձայնագրած ունէի՞ր:

– Ոչ, ձայնագրեցի, երբ դուն կը նը–ւագէիր:

– Բայց չէ՞ որ դուք ոտքի կը լսէիք Վրթանէսի նուագը, – կը բացագանչէ ներկաներէն Վանցեանը, տեսակ մը ար–տասովոր տարակուսանքով:

– Ի՞նչ կայ որ, ականջս կը լսէր, ձեռ–քըս՝ կը գրէր:

– Բայց չէ՞ որ չափազանց դժուար է ձայնագրել քրտական եղանակները, ո–րոնք լեցուն են կոտորակային ձայնամի–ջոցներով:

– Միթէ դուն կը դժուարանայի՞ր ճըշ–դութեամբ գրել հայերէն ուղղագրու–թիւնը:

– Միթէ անբարեխիղճ, անամօթ չէ՞ այն մարդը, – յուզուած ձայնով կ'ըսէ Փափազեան, – որ առանց ճանչնալու Կո–միտասը, առանց գաղափար ունենալու անոր շնորհքի եւ ընդունակութիւններու մասին, հրապարակաւ կը քննադատէ զինք եւ կը գրէ. «Երեքուկէս տարուան մէջ կոչկակարութիւն սորվիլ կարելի չէ, ուր մնաց երաժշտութիւնը...»:

Հոս է, որ Վանցեան՝ խեցգետինի պէս կարմրելով եւ ձեռքերը մեկնելով դէպի Կոմիտասը, կը թոթովէ.

– Այդ անամօթ մարդը ես եմ, Կոմի–տաս, եւ ներողութիւն կը խնդրեմ իմ անբարեխղճութեան համար ...

Կոմիտաս վարդապետ մեղմ կը ժըպ–տար:

ԱԼԲԵՐ ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Նոր շրջան, Ա. տարի 1980

Ցառաջաբան՝ Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս

Հրատարակութիւն ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈ–ՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, Անթիլիաս Լիբանան:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ԾՈՎԱԲՈՒԺՈՒՄԸ

—o—

Ծովուն ջուրը օժտուած է կարգ մը յատկութիւններով եւ բուժումի կարե–լիութիւններով, զորս մարդը յայտնաբե–րած է հին ժամանակներէ ի վեր: Շնոր–հիւ գիտնականներու եւ մասնագէտներու կատարած երկար հետազօտութեանց, կարելի եղաւ ապացուցանել եւ ստուգել ծովային կլիմայի եւ մասնաւորաբար ծովու ջուրին բուժիչ ազդեցութիւնները: Այսպէս, բժշկութիւնը այսօր իր տրա–մադրութեան տակ ունի դարմանումի նոր եղանակ մը – ծովաբուժումը: Ներ–կայիս, ծովաբուժումի շնորհիւ, կը կա–տարուին զանազան հիւանդութիւններու բարելաւումներ կամ բուժումը, օգտա–գործելով ծովուն ջուրը, տիղմը եւ ծո–վային մամուռները: Այսպէս, գնահա–տելի արդիւնքներ ձեռք ձգուեցան յօդա–ցաւերու, մէջքի ցաւի, ազդերային ցա–ւերու դարմանումին մէջ:

Ծովային մամուռներու բուժիչ զօր–ծողութիւնը արդիւնքն է իոններու բարձ–րաստիճան պարունակութեան, ներկայ նաեւ ծովու ջուրին մէջ, ըստ որուն ա–նոնք կ'օգտագործուին ծովաբուժումի համար:

Պէտք չէ մոռնալ, սակայն, ծովու ջու–րին մանրէասպան յատկութիւններուն առընթեր՝ նաեւ պաշտպանական յատ–կութիւնները: Մինչ կարգ մը ախտածին մանրէներ, սերմեր չեն զարգանար եւ նոյնիսկ կը մեռնին ծովու ջուրին մէջ, ուրիշներ՝ ընդհակառակն, լաւ կը զգան, ինչ որ կարելիութիւն ստեղծեց ծովու ջուրին պատրաստելու կարգ մը լուծոյթ–ներ, մաքրագործուած, որոնք մեծ յա–ջողութեամբ կ'օգտագործուին աշխարհի շատ մը ծովաբուժումի կեդրոններու մէջ:

Ծովաբուժումի բարերար ազդեցու–թիւնները կը ստացուին բազմապիսի ե–ղանակներով, այս նպատակով օգտագոր–ծուելով ծովային լոգանքները, մարմ–նամարզը ընկղմած՝ ծովու ջուրին մէջ, ծովային մամուռներու լոգանք, ջրային մարձումներ, տիղմով ծեփում, անդը–մանուշակագոյն եւ ենթակարմիր շողար–ձակումներ եւ այլն, մասնաւորաբար շարժական գործիքի զանազան հիւան–դութեանց բուժման համար:

Ա. Վ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Գառաւը երեխան դէպի գիւղ տարաւ՝ Տորգոյրին յանձնելու: Եւ սակայն երե–խայի լացը կը շարունակուէր Միքայէլի գլխին մէջ: Եթէ այդ ձայնը յանկարծ կտրէր, անոր այնպէս կը թուէր որ պիտի խելագարէր եւ աշխարհը անիմաստ ըլ–լալով մը պիտի ստանար, մութ ու թաց գերեզմանի մը պէս:

– Երեխան ո՞ւրտեղէն գտար, աղբեր, – հարցուց հնարագրակցի մը:

– Էնտեղ, էնտեղ կաներփներուն մէջ...

Մի քանի գիւղացիներ դէպի կանեփնե–րը գացին՝ Մակարենց Մուրատի կնոջ կմախքին դիակը թաղելու:

Գիւղացիները դէպի գիւղ շտկուեցան: Ճամբուն վրայ կեցած էին երկու պահակ զինուորները, Միքայէլն ու Մանու–կը:

Միքայէլ ձիուն շուքին մօտ, ձեռքե–րով գլուխը բռնած, կը խօսէր.

– Ինչքա՛ն ծանր էր երեխան, ինչքա՛ն ծանր էր, ծանր, ծանր:

– Խելքի եկուր, Միքայէլ, քեզի ի՞նչ եղաւ, – կ'ըսէր Մանուկ, – չիմացա՞ր որ Մարտիկը 30 ղոլամներ բռնած է:

Եկեղեցիին հրդեհը դեռ կը ծխար:

×

Կէսօր էր: Նոյնիսկ աքաղաղներու չէն ձայնը լռած էր գիւղերուն մէջ: Դաշտի ճամբաներուն վրայ շարուած էին գիւղա–ցիներն ու ձիաւորները: Իրարու բարեւ կուտային բարեւ կ'առնէին, իրարու մօտ կը կենային, պահ մը անցած դարձածէն կը հարցնէին, նորութիւններ կ'իմանա–յին ու նորէն իրենց ճամբան կը շարու–նակէին:

Լուր կար, թէ Խոտրջուրէն գիշերով ճամբայ ելլող կարաւանը ապահով մօտե–ցած է, թէ անոնց հետ են նաեւ Թոմուզ տայիին առաջնորդութեամբ ճամբայ ին–կող հնագրակցի բանուոր կիները, թէ Ճին Տուրսուն Դատուանի չայէն անցնի–լը տեսնողներ եղած են:

Երկու գիւղացիներ ճամբուն վրայ մօ–տեցան իրարու:

– Խոտրջուրէ՞ն կուգաս, աղբեր:

– Հա, աղբերս, Դատուան կ'երթամ, կինս իր զաւակներով մէկրանցը գնաց շաբթուան մը համար: Լուր չունիմ ողջ են թէ մեռած: Աստուծմով շուտ անցաւ էս փոթորիկը: Սպիտակ Ձիաւորը թող սաղ կենայ. թէ չէ՝ օրրանի երեխան իսկ ողջ չէր մնար:

– Աղբերս, Տէր Սահակենք վնաս ունե–ցա՞ն:

– Տէր Սահակը ձեր ի՞նչն է, աղբեր ճան:

– Մեր խնամոնք են: Էնոր աղջիկը մեր հարսն է: Երէցկինը մեր քովն է, լաց ու շիւան է կտրեր, կ'ուզէ տունէն լուր առնել: Ըսի՝ «վտանգը որ անցնի, Խո–տրջուր կ'երթամ, կը բերեմ լուր»: Էն կողմերը վտանգ չկայ, հէ՞:

– Չէ, վտանգը անցած է, գլխարկդ ծռէ պտըտէ, Սպիտակ Ձիաւորը թող սաղ կենայ: Ի՞նչ ըսեմ, աղբեր ճան, Տէր Սա–հակին տղան, Աստուած հոգին լուսա–ւորէ, կռուին մէջ սպաննուեցաւ:

– Ո՞ր մէկը:

– Մեծ տղան, Արիստակէսը: Հարսն ալ երկու զաւակներով կարաւանին հետ գը–նաց: Երբ գեղէն ելայ, կ'ըսէին, որ կարաւանը ապահով Թէք Ծառի ճամբան է հասեր: Տէր Սահակը սաղ է, կռուող–ներուն հետ մնաց: Ես որ գեղէն ելայ, խաչով խունկով մեռելները թաղելու կ'երթային: Մաս մը ճահիլներ ալ ճամ–բայ պիտի ելլէին Գողդար՝ Սպիտակ Ձիաւորին երթալու համար:

Ու այսպէս դաշտերուն, ճամբանե–րուն կը հանդիպէին. դաշտերուն, ճամ–բաներուն վրայ կը հանդիպէին իրենց ողջերուն եւ կամ մեռելներուն: Անկանոն թռիչքի, թեւերու աճապարանքի մէջ էին կարծես երկնուց հաւերը: Լաւ կամ վատ լուրը անոնց թեւերէն, կտուցէն կ'իյ–նար:

(Շար. 371)

ՎԱԼԱՆՍ. – Այրի Տիկին Մելինէ Տէ – միրճեան եւ զաւակները՝ Անահիտ, Վիոլէթ եւ Ժան – Փիէռ, Փիլիկեան ընտանիքը (Սէն Թ'էթիէն), Ժափալեան ընտանիքը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԽՈՍՐՈՎ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Օգոստոս 2–ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Օգոստոս 5, ժամը առաւօտեան 10–ին, տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

×

Այս տխուր առթիւ ընտանիքը 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Նոյն տխուր առթիւ, Սէն Թ'էթիէնէն Ս. Փիլիկեան ընտանիքը, փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Պ. Եղիշէ Այվազեան, Տէր եւ Տիկին Արա Տէյիրմէնճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Ժերանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քիւրքճեան, Տիկին Շաքէ Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գավուքճեան եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ ազգականին՝

Տիկին ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 29–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի Օգոստոս 5, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պաթինեոլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան Տիկին Էլիզ Այվազեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. – 500 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 500 Ֆ. Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանին, 250 Ֆ. «Աշխարհ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հմայեակ Յարէթնացուեան 225 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին փոխան ծաղկեպսակի իր սիրելի բարեկամին՝ Լեւոն Զօրեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ. Տիկին Տէրոյեանէ ի յիշատակ Վարդավառին նահատակուած իր ծնողաց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Շաբաթ Օգոստոս 15–ին, ի յիշատակ Երկրորդ Աշխարհամարտի ամբակոծութեան զոհուած Վալանսի հայութեան հոգիներուն համար:

×

Աստուածածնայ Տօնին առիթով Կիրակի Օգոստոս 16–ին, պատարագ ժամը 10–ին, ապա քարոզ: Պատարագէն վերջ Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11–ԻՆ.

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

L'UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE ET ENVIRONS

Organise le 5 Septembre

Un VOYAGE de 16 Jours

Dont: 3 Jours à Leningrad, 12 Jours à Erévan (l'Arménie Historique et Pélerinage à Nor-Césarée), 1 jour à Moscou.

Au prix forfataire de 4.350 F.

Hôtel de 1ère Classe.

Pour les inscriptions:

Au Trésorier: SAADETIAN KEVORK;
18, Rue de Picardie - 75003 Paris
Tél.: 887. 99. 06 — 412. 34. 04
C. C. P. 3413602 — LA SOURCE

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6))
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի և սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մանաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.Ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գումարները):

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.– Ապահովուած է յանձնաչարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.– Որոշուած է քոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.– Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ:

Հետաքրքրուող ծնողները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ. իս Տնօրէնութեան հետ:

26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*

Tél.: 534. 68. 28

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2–ԻՆ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէներու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, տալով անպայման երկու հասցէները (ընթացիկը եւ նորը) եւ 12 Ֆ.–ի դրոշմաթուղթ:

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կ'ընեն իրենց թաղի թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մեծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած Վարչութեան աշխատանքը:

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, թղթատարական անկանոնութեանց պատճառով:

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱՒՈՐ: Հեռաձայնով չընդունուիր:

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն՝ փակել իրենց առկախ հաշիւները, արձակուրդներէն առաջ:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

FÊTE CHAMPÊTRE

Home Arménien - St. Raphaël

- ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ -

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, Շաբաթ, Օգոստոս 15, Սէն Ռափայէլի մէջ (107 Ավրնիւ տիւ Մառեշալ Լիօթէ):

Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10–էն եւ խաղող կ'օրհնուի, – Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Ժամը 12–էն մինչեւ 21:

– Հայկական ճաշեր.

– Հաճելի մթնոլորտ Մարթէն Եորկանցի ներկայութեամբ.

– Թոմպոլա.

– Գեղարուեստական բաժին:

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

août: du 15 au 28

septembre: du 5 au 18

du 21 septembre au 5 octobre

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
Mº Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» — ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

= ԱՐՁԱԿՈՐԴԻՆ =

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

«ՔՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 ֆր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)

«**ՅԱՌԱՋ 50**» (1976)

ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՒՆԶՈՒ
(Գին 120 ֆր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ:

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : Nº 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
6
JEUDI
6 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.966

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 14.966

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ ԱՒՍՏՐԻԱ

—o—

Լեհ ժողովուրդին վիճակը օրէ օր սուր տագնապի բնոյթ կ՚առնէ եւ ոչ ոք կրնայ գուշակել թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ՝ վաղը: Չորեքշաբթի առտու, Քոթիտիէն տը Փարի կը խորագրէր նոյնիսկ՝ «լեհական այս տագնապը, որ կը սպառնայ միջազգային դառնալ»: Արդարեւ, Չորեք-շաբթի օր, երկու ժամ գործադուլի կը մղէին բոլոր աշխատաւորները բողոքելու համար միսի ամսական բաժնեչափի նուազումին դէմ եւ ուտեստեղէնի գի-ներու յաւելման: Ինչպէս գրած էինք, ...իշխանութեան եւ կառավարութեան մի-...ւ բանակցութիւնները ոչ մէկ արդիւնք ...ին եւ յետաձգուեցան Հինգշաբթիի, ...ղւոյն օրաթերթը՝ Թրիպունա Լուտու ...ը գրէ նոյնիսկ թէ զինուորականները ...ումթիւ ձերբակալութեանց ձեռնար-...ած են հնութեանց չուկան եւ Մոսկուա-...ի Պրաւդան ալ կը վախնայ որ եղածը ...նամանիւական Վարշաւա եւ տա-...ածուի ամբողջ երկրին մէջ: Փարիզի ...էջ, Նախարարապետ Փիէռ Մոռուա ...ընդունէր Լեհաստանի դեսպանը, այս ...երջինոյն դիմումին վրայ եւ Չորեքշաբ-...թի առտու Նախարարաց Խորհուրդը կ՚ո-...րոշէր անմիջական օգնութիւն մը, ընդա-...ռաջելով, ուրեմն, դեսպանին փոխանցած ...դիմումին իր երկրին կողմէ:

Անցեալ Մարտ 30-ին, երբ Լեհաստանի ...փոխ - նախարարապետը Փարիզ կ՚այցե-...լէր, յայտարարած էր որ Ֆրանսա երկու ...հարիւր հազար թոն ցորեն պիտի հայ-...թայթէր Լեհաստանի (հասարակապե-...տութեան յաւելուածներու կարգին) ո-...րուն պիտի կցէր երկու հարիւր հազար ...թոն ալ իր կողմէ: Երկու կողմերը հա-...մաձայնած էին, որ 5 առ հարիւրի կան-...խավճար մը ըլլայ երբ ապրանքը յանձ-...նուի, մնացեալը կը տրուէր ապառիկ ...եւ 95%-ով կ՚երաշխաւորուէր բայց Ֆը-...րանսական դրամատուներու դժկամա-...կութիւնն էր վճարման այս պայմաններն ...ընդունելու, որ առկախած էր տրուած ...խոստումներուն գործադրութիւնը: Լեհ ...կառավարութեան ուզածն այն է, որ այս ...հարցը կարգադրուի անյապաղ եւ միա-...ժամանակ աւելնան յանձնումները: Գա-...ռով Խորհ. Միութեան, բաւական նեղ ...կացութեան մատնուած է, քանի որ չի ...կրնար նոյնիսկ բացատրել իր ժողովուր-...դին որ Լեհաստանի «անօթութեան եր-...թերը կ՚ըլլան բողոքելու համար ամսա-...կան անձ գլուխ երեք քիլօ միսի անրա-...ւարար բաժնեչափի դէմ, երբ յաճախ ...խորհրդային կարգ մը գաւառներու ...բաղաքներուն մէջ ութ հարիւր կրամը ...չունենար...:

...ժողովուրդին տրամադրութիւնն ալ ...եղբ ասուրման դէչ է եւ Մոնտ արձա-...նագրէ կ՚ըլլայ տանտիկիններու դժգոհու-...թեանց, ամենօրեայ պոչերուն առթիւ եւ ...անոնցմէ մին կ՚ըսէ. - «մեր երախաները ...ոխթ են, առոր՝ մարդկային ոչ մէկ

...արարած կրնայ հանդուրժել: Խանութնե-րու առջեւ պոչերու մասին, բոլոր լը-րագրողները կը խօսին աշխարհի մէջ: Բայց գիտե՞ն թէ ի՛նչ կը ներկայացնէ աւելա, որպէս նուաստացում: Երբ, օրինակ յանկարծ կը զգաք որ սկսաք առել ան որ պոչին մէջ ձեզմէ առաջ է, այն միակ պատճառով որ թերեւս վերջին սպասարկուողն ըլլայ, ճիշդ ձեզմէ առաջ»:

Կարելի չէ, կ՚ըսեն թղթակիցները, դեռ սովի մասին խօսիլ բայց երախաներուն առնուազն մէկ երրորդը քիչ սնունդ կ՚առնէ:

Անդին, Ֆրանսայի հարաւը հողագործներ ճամբաներու վրայ կը թափեն եւ կը փճացնեն Սպանիայէն ներածուած պը-տուղն ու բանջարեղէնները...

× Արտագաղթն ալ սկսած է անշուշտ եւ ամէն առտու Վիէննա հասնող Ֆրե-տերիք Շոփէն ճեպընթացը հարիւրաւոր գաղթականներ կը բերէ: Ցարդ ութ հա-զար են, որոնք ապաստան կը ստանան մինչեւ որ Ամերիկա, Գերմանիա կամ Ֆրանսա գաղթելու վիզա առնեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ խորհրդաւոր հըրդեհներ կը ծագին հոս - հոն քանի մը օրէ: Ցարդ մէկ մեռեալ կայ եւ չորս գործատուն քանդուած է: Ըստ համայնավար կուսակցութեան ոճրագործ տարրեր են, որոնք կ՚ուզեն խախտել երկրին կայունութիւնը: Չորեքշաբթի օր, սպառնալիքներ կային կրակի տալու Խորհրդարանը, Հիլթըն պանդոկը եւ ուրիշ հաստատութիւններ: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, գնդապետներու վարչակարգի կարօտով ապրողներն են, որոնք կը պահանջեն բանտարկուած զինուորականներու ազատ արձակումը: Չորեքշաբթի առտու, Աթէնքի բնակելի շրջանը պաշտպան վի-ճակ հռչակուած էր եւ խուճապն ալ մեծ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ծանօթ քաղաքապետը՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, որ տարեցներու ենթանախարար է, նոր կառավարութեան մէջ, անակնկալ այցելութիւն մըըրած է, առջի օր, Նանթէռի մէկ ծերանոցը եւ տնօրէնը ցնցելէ ետք, մամուլին ալ յանձնած է իր վրդովումը ի տես անըն-դունելի պայմաններու, որոնց ենթար-կուած են ծերերը: Ֆրանչեսքի կը յայ-տարարէ Քոթիտիէնի, որ դայթակղած է տեսածէն: Մէկ հիւանդապահուհի իսկ չկայ գիշերը հազար հարիւր պատսպար-եալներուն համար: Ենթանախարարին այցելած հաստատութիւնը մեծ հա-մադրոյթ մըն է որ կը պարփակէ անկե-լանոց մը, ընդունման կեդրոն մը եւ հի-ւանդանոց մը: Ֆրանչեսքի բուռն բա-խում ալ ունեցած է տնօրէնին հետ, որ յայտնած է թէ չէր գիտեր բացառնենե-րու գոյութիւնը: Երեքի վրայ երկու մեթրնոց խցիկներ են, ուր երկու անկո-ղին կայ եւ հոն կ՚արգելափակուին «գը-լուխ բռնողները»: 4500 հոգի կ՚ապրին այս կէթթոյին մէջ, որ ոչ մատակարար մարմին ունի, ոչ ալ ոչ մէկ կանոնաւոր կազմակերպութիւն: Կայ սակայն գինիի սեւ շուկայ մը (15-էն 25 Ֆր. շիշը), «տանթէական տեսիլք» մըն է զոր ունե-ցած է ենթանախարարը:

ՊԱՊԸ Չորեքշաբթի առտու մէկ ժամ տեւող վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուեցաւ, Ճեմելլի հիւանդա-նոցը եւ որ յաջողած է, ըստ առաջին յայտարարութեանց: Այս գործողութիւնը սկիզբէն նախատեսուած էր եւ նպատակն էր բնականոն դարձնել աղիքային գոր-ծարաններու վիճակը:

ՖՐԱՆՔՖՈՐԹԷՆ հասած լուրերու հա-մաձայն (մարդկային իրաւանց պաշտպան կազմակերպութենէ մը) շուրջ հինգ հա-րիւր բանտարկեալներ կամաւոր ծոմ կը պահեն երեսուն օրէ, Անգարայի բանտը: Ասոնցմէ վեցը ծանր վիճակի մէջ են:

ԻՐԱՆ կը շարունակէ իր յարձակում-ները Ֆրանսայի դէմ: «Ֆրանսայի կա-ռավարութիւնը, որ ինքզինքը ընկերվա-րական կը դաւանի քաղաքական ապաս-տան տուաւ այդ մարդոց (իմա՛ Պանի Սատրի նման «կոյր ահաբեկչութիւն» գործողներ) յայտարարած է խոր-հրդարանի նախագահը՝ Ռաֆսանճարի: Ջայնասփիւռն ալ կը մեղադրէ Ֆրանսան որ «ամերիկեան աշխարհակալ քաղա-քականութեան կը հետեւի»: Նախագահ Միթերան թէեւ, շնորհաւորական գիր մը ղրկած էր նորընտիր Նախագահին՝ Ռա-ճայիի եւ որու մէջ կը մաղթէր որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները զար-գանան ըստ երկու ժողովուրդներու հին եւ խոր բարեկամութեան:

ՌՈՊԷՐ ՀԵՐՍԱՆ սկսած է իր ձեռքով իսկ կազմալուծել իր անունը կրող մա-մուլի խմբակը, որ 35 տիտղոս կը հա-մախմբէ ինչ որ դէմ է մամուլին վերա-բերող 1946-ի օրէնքին: Առաջին առթիւ ծախեց Փարի - Նորմանտիի բաժնեթուղ-թերուն մեծ մասը, նոյնը կը փորձէ ընել Ֆրանս - Սուարի համար եւ միշտ յաճա-խորդ մը կը փնտռէ՝ Օռոռի, դրեթէ գը-տած է մէկը լա Նուվել ռեփիւպլիք տէ Փիռէնէի: Հակառակ ասոր մամուլի գըլ-խաւոր խմբակներէն է, քանի դեռ ունի 13 օրաթերթ, ինը շաբաթաթերթ, 13 պարբերական:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորականները, ըստ թղթակիցներու, կ՚ուզեն ժողովրդավա-րութեան ատրճանական վերադարձ մը ապահովել սահմանադրական ժողովի մը կազմութեամբ, որ պէտք է նիստ գու-մարէ Սեպտեմբերին: Կը թուի սակայն թէ շուրջ վեց ամիս պէտք պիտի ըլլայ այդ ժողովին, նոր Սահմանադրութիւնը շարադրելու համար (որ կրնայ օրինակ առնել Ֆրանսականին վրայ, մեծ տեղ տալով գործադիրին) ինչ որ արդէն 1982-ի գարուն կը նշանակէ: Ապա՝ հան-րաքուէ, յետոյ ժողովը պէտք է պատ-րաստէ ընտրական նոր օրէնքը եւ կու-սակցութեանց կազմակերպութեան ալ վերաբերեալ օրէնք մը: Կ՚ըլլայ 1982-ի աշուն, երբ կուսակցութիւնները պէտք է կազմակերպուին, կ՚ըլլայ 1983՝ գարուն: Այս ընացքով կարելի չէ ուրեմն 83-ի աշունէն առաջ նախատեսել խորհրդա-րանական ընտրութիւնները:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 28 – 30)

ԻՋԵՒԱՆԻ ԳՈՐԳԵՐՈՒՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՄԸ ԵՒՍ՝ ՍՈՒՐԻԱ

Իջեւանի գորգագործները, Խորհ. Միութեան արտաքին առեւտրական կազմա-կերպութիւններու միջոցով, Սուրիա ղըր-կած են զանազան չափերով երեսուն գոր-գեր, հայկական նախշազարդերով: Վեր-ջերս Հայաստան դացած էին սուրիացի մասնագէտներ, որոնք այցելած են գոր-գի ձեռնարկութիւններ եւ բարձր գնա-հատած հայկական գորգերու որակն ու գոյները: Մեքենայով բանուած հայկա-կան գորգերը ցուցադրուած են Լայպ-ցիգի եւ Մոնրէալի միջազգային տօնա-վաճառներու մէջ եւ մրցանակներ շահած: Հայկական գորգեր կը ղրկուին նաեւ Քուէյթ եւ Լիբանան:

×

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի Նկարիչներու Տունը բացուած է ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են Գեղարուեստա - Թատերական Հիմ-նարկի այս տարուան շրջանաւարտներու գործերը: Վրձինի, հատիչի, կիրառական արուեստի ապագայ վարպետները իրենց աւարտական աշխատանքները ցուցադրած են համապատասխան վկայականներու տիրանալու համար:

×

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ՉՈՐՍ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՆԵՐ

1983 Յունիսին կը լրանայ Արամ Խա-չատրեանի ծննդեան 80-ամեակը, որ մեծ շուքով կը նշուի Հայաստանի մէջ: Այդ առթիւ «Երեւան» հեռատեսիլի շարժանը-կարներու արուեստանոցը ձեռնարկած է ողբացեալ երաժիշտին կեանքին ու գոր-ծունէութեան նուիրուած չորս ժապաւէն-ներու պատրաստութեան: Սենարիօներու հեղինակներն են Եդուարդ Միրզոյեան, Լաերտ Վաղարշեան եւ Գրիգոր Մելիք-Աւագեան: Վերջին երկուքը նաեւ բեմա-դիրներն են: Շարժանկարներէն իւրա-քանչիւրը 70 վայրկեան կը տեւէ: Առա-ջինը կը ներկայացնէ Խաչատրեանի ման-կութեան, ուսանողութեան տարիներու գործերը, «Երկրորդը՝ Բ. Աշխարհամար-տի տարիներու իր կեանքին ու գործու-նէութեան կը նուիրուի: Երրորդ ժապա-ւէնը կը ներկայացնէ երաժիշտին հա-մերգային շրջապտոյտները, ինչպէս նաեւ անոր հանրային եւ մանկավարժական գործունէութիւնը, իսկ չորրորդը՝ Խա-չատրեանի կեանքին վերջին տարիները, անոր հանդիպումները եւ ունեցած կա-պերը զանազան երկիրներու ծանօթ երա-ժիշտներու հետ:

×

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՀԱՏՈՐ ՄԸ

Մոսկուայի «Սովետական Գրող» հրա-տարակչականը ռուսերէն լոյս ընծա-յած է Յակոբ Յակոբեանի գործերէն հա-տոր մը՝ «Բանաստեղծութիւններ եւ պօէմներ» խորագրով: Գիրքին յառաջա-բանը գրած է Ս. Մանուկեան:

×

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՆՈՐ ՍՐԱՀ ՄԸ «ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ» ԱՆՈՒՆՈՎ

Երեւանի մէջ, Հայաստանի Ժողովր-դական Տնտեսութեան Նուաճումներու ցուցահանդէսին մօտ, բացուած է շար-ժանկարի նոր սրահ մը «Վասպուրական» անունով: Կառոյցը ունի երկու սրահներ, մէկը՝ 200 տեղնոց, գեղարուեստական ժապաւէններու ցուցադրութեան համար է, միւսը՝ 100 տեղնոց, մանկական եւ փաստանկար ժապաւէններու համար: Այսպէսով, Երեւանի շարժանկարի սը-րահներու թիւը հասած է 20-ի:

ՄԻՋԱԿՈՐԵԱՐ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ

Եունայթըտ Փրեսի երկու նախկին լրագրողներ փորձած են պատկերացնել միջակորեար Ամերիկացին, անոր կենցաղին, առօրեային, սովորութիւններուն եւ, առհասարակ, բոլոր մանրամասնութիւններուն քննութեամբ: Մայք Ֆայնսիլվըր եւ Ուիլեըմ Միտ առանձին հատորով մը (*) իրենց քննութեանց արդիւնքները հրապարակած են: Շահեկանն այն է, որ հոն բնութագրումը կատարուած է Ամերիկացիին, եթէ կարելի է այսպէս ըսել՝ միջինին:

Եօթնէն մէկ Ամերիկացին եւ հինգէն մէկ Ամերիկուհին հանդարտեցուցիչ դեղահատ կը գործածեն, որոնց համար բժիշկները տարին վաթսուն միլիոն դեղագիր կը ստորագրեն: Իսկ բոլոր կուլտուղները միասին հաշուած, տարին կէս միլիոն տոլարի հաշուեկշիռ մը հրապարակ կը հանեն:

Ամերիկացին, իր ծննդեան թուականէն կրնայ յուսալ, թէ պիտի ապրի գրեթէ 73 տարի, իսկ Ամերիկուհին՝ 76 տարի: Եթէ կիները կը պահպանեն իրենց միջինը, անդին այրերը նուազեցուցիչ կը հաստատեն՝ 69: Ահա թէ ինչու երեք այրի կին կայ մէկ այրի մարդու կողքին: Միջին հաշուով ճերմակները «միւսներէն», ինչպէս կը գրեն լրագրողները ակնարկելով սեւերուն և այլոց, 5 տարի աւելի կ'ապրին: Սակայն, շատ յառաջացեալ տարիք ունեցողներուն մէջ սեւերը առաւել թիւ կը ներկայացնեն:

Անձնասպանութիւնը մահերուն տասը պատճառներէն մէկը կը մնայ: Տարին 25·000 անձնասպանութիւն «յաջողած» եւ 200·000 «ձախող փորձ»ի: Այրերը քառապատիկը կիներուն բաղդատմամբ: Երեք քառորդը կը բացատրուի աշխատանքէ արձակուելու եւ նիւթական աղբիւրներու նուազումով: Նկատելի կը մնայ անքունութեան երեւոյթը: Այսպէս, համաձայն լրագրողներուն հայթայթած տուեալներուն, չորս Ամերիկուհիներէն մէկը եւ տասը Ամերիկացիներէն մէկը կը տառապի անքնութենէ: Ամէն տարի 15·000 Ամերիկացի կը մեռնի քնաբեր դեղահատներու չափազանցեալ գործածութեան հետեւանքով (օվըրտոզ): Միջին հաշուով չորսէն մէկը խլիրդ կ'ունենայ:

Տասնէն մէկը կրօնական հաւատքը կը նկատէ շատ կենսական: Հաւատքի դետնին վրայ Ամերիկացին կրնայ մրցանիշ հաստատել: Միայն Իտալացին է, որ կը մերձենայ չափով մը: Ամերիկացիներուն հարիւրին 94 տոկոսը կը հաւատայ Աստուծոյ (դարասկիզբին՝ 98 էր): Միշտ միջին հաշուով Ամերիկացին տարին 160 տոլար կը նուիրէ իր եկեղեցիին: 94 հաւատացեալներէն մէկը Բողոքական է, 27–ը Կաթողիկէ, 2ը Հրեայ եւ 4–ն ալ այլ կրօնքի պատկանող:

Լիսէները յաճախող 100 ուսանողներէն 30–ը կը ծխէ, 9–ը մարիխուանա կը գործածէ, իսկ 6-ն ալ ալքոլէ խմիչքներ կը խմէ: Ամերիկացի ուսանողուհին շաբաթը չորսէն եօթը օր պլու - ճինս կը հագնի, սակայն դուրս ելլելու համար կը փոխէ իր տարազը եւ կը շպարուի: Միջակորեար պերճախիճը տարին 36·000 տոլար կը շահի՝ տուրքէ զերծ պայմաններու մէջ: Միացեալ - Նահանգներու մէջ, ինը վայրկեանը մէկ կին մը կը բռնաբարուի:

Ազատախոհ նկատուած Միացեալ - Նահանգներու մէջ, սեռային դաստիարակութեան նկատմամբ վերապահութիւն գոյութիւն ունի ընտանիքներուն մօտ: Եօթը մայրերէն եւ տասնեւչորս հայրերէն մէկը միայն բացէ ի բաց կը խօսին իրենց զաւակներուն հետ՝ սեռային հարցերու մասին: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, սեռային յարաբերութիւնները կ'աւելնան: Ցատկապէս երիտասարդութեան մօտ: Ուսանողութեան կէսը մինչեւ 17 տարեկան եւ ոչ – ուսանողութեան երեք քառորդը մինչեւ նոյն տարիքը փորձը կը կատարեն: Նկատելի է գիրքին մատնանշումը· – Ապրելակերպի պայմաններուն բարելաւումով՝ կ'աւելնան կապերը: Օրէ օր յարաբերութիւնները շըրջապատ կը փոխեն՝ հեռու ծնողքներու տուներէն· առանձին բնակարաններ, համալսարաններու անկիւններ եւ մօթելներ:

Նորահարսի սպիտակ հագուստ – քօղով ներկայացած երիտասարդուհիներուն մօտ մէկ հինգերորդը կ'ընդունի, թէ սեռային կապ ունեցած է· կէսը՝ միայն մէկ երիտասարդի հետ, ընդհանրապէս ապագայ ամուսինը: Անդին, երկու այր մարդու համեմատութեամբ միայն մէկ կին է, որ կը խաբէ ամուսինը:

Միջակորեար Ամերիկացին տարին միջին հաշուով 16 գիրք կը կարդայ: Հինգէն մէկը անդամ է ակումբի մը, որմէ կանոնաւոր կերպով կը ստանայ նոր հրատարակութիւններ:

Միջին դասուած ամերիկացին տասնէն – քսան հազարի հասնող բառապաշար մը ունի, գործածական անշուշտ: Ոչ – գործածականն ալ կամ հազուադէպ գործածուածն ալ հաշուելով բառապաշարին քանակը կը բարձրանայ քառասուն հազարի:

Ամերիկացին շաբաթական 27 ժամէն քիչ մը աւելի կը հետեւի հեռատեսիլին· յամենայն դէպս հեռատեսիլը բաց կը մնայ 45 ժամ շաբաթը: Եւ սակայն առանց դասակարգի խտրութեան: 1978–ին, միջին հաշուով, իւրաքանչիւր ամերիկացի «ռմբակոծուած» է 195 տոլար արժողութեամբ ամէն տեսակի ծանուցումներով: Զափահասներէն երեքէն մէկը պատրաստ է գումար մը վճարել ազատելու համար այս ծանուցումներէն: 54 տոկոսը տաղտկալի կը գտնէ հեռատեսիլին ծանուցումները· աւելին՝ անճաշակ:

Միջին հաշուով մէկ ինքնաշարժ կայ երկու բնակիչի վրայ:

Նկատելին այն կը մնայ, որ այս թուանշաններու եւ տոկոսներու լաբիւրինթոսին մէջ գրեթէ ոչ մէկ յիշատակութիւն կայ տարեկան արձակուրդներուն մասին: Ամերիկացիք քիչ ունին եւ, մանաւանդ, կը սիրեն իրենց ապրելակերպը՝ հոպիները, ինչպէս կ'ըսեն անոնք: Ասոնք կարեւոր տեղ կը գրաւեն: 48 տոկոսը կը սիրէ զբաղիլ իր պարտէզով, 39 տոկոսը ձեռարուեստի կը հետեւի, 29 տոկոսը կը նկարէ եւայլն: Ամուսինները, ընդհանրապէս, կը զբաղին տնային աշխատանքներով, կ'օգնեն կիներուն: Ցաճախ գընումներ կը կատարեն հանրախանութներուն մէջ երեկոյեան ընթրիքէն ետք:

Տուն մը ընտանեկան պիւտճէին 30 տոկոսը կը սպառէ, ուտելիքը՝ 18–ը: Համպըրկըրը տունէն դուրս ազգային ճաշը կը մնայ:

Աշխատունակ ամերիկացին տարին միջին հաշուով 960 տոլար կը ծախսէ իր հագուստ – կապուստին համար, իսկ քատր նկատուած ամերիկուհին՝ 1·460 տոլար:

Երկու լրագրողներուն հրատարակած գիրքին մէջ այլ եւ այլ տուեալներ ալ կան ամերիկացիին առօրեային եւ կենցաղին մասին: Հոս յիշատակեցինք քանի մը կէտերը:

Ժ. Մ.

(*) *American Averages. Amazing facts of everyday life.*

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ

Վերջին տասնամեակներուն հայագիտութիւնը աննախընթաց վերելք կ'ապրի ո՛չ միայն Հայաստան, այլեւ Խորհ. Միութեան զանազան հանրապետութիւններու մէջ եւ արտասահման: Կը հրապարակուին գիրքեր ու յօդուածներ, որոնք կուտակուելով տարբեր դարերուն եւ երկիրներու մէջ ստեղծուած օտար լեզուով հայագիտական գրականութեան վրայ, փաստօրէն այսօր պատկառելի գրադարան կը կազմեն: Անկասկած, այդ բազմալեզու նիւթերու հետ ծանօթութիւնը կարեւոր նշանակութիւն ունի հայագիտութեան յետագայ զարգացման համար: Դժբախտաբար, այդ անգնահատելի գանձի չնչին մէկ մասը միայն գիտական շրջանառութեան մէջ է, ան ալ շնորհիւ առանձին յօդուածներու մէջ հանդիպող կցկտուր մէջբերումներու· գլխաւոր նիւթը անմատչելի եւ անհասանելի է հայ ընթերցողին: Պատճառը պարզ է՝ լեզուական պատնէշը: Անկարելի է պահանջել հայագէտներէն, հայ ժողովուրդի պատմութեամբ, ազգագրութեամբ եւ բանահիւսութեամբ, բանասիրութեամբ ու երգարուեստով, հայկական գաղութներով զբաղող գիտնականներէն, որ անոնք անթերի տիրապետեն շուրջ երկու տասնեակի հասնող այն լեզուներուն, որոնցմով գլխաւորաբար ստեղծուած է հայագիտական գրականութիւնը: Զմոռնանք նաեւ, որ հայագիտական այդ գիրքերէն շատեր ժամանակին տպագրուած ըլլալով փոքր տպաքանակով, այժմ մատենագիտական հազուագիւտ նմոյշներ են, կամ բոլորովին չեն պահպանուած, ինչպէս շուէտացի հայագէտ Հենրիկ Պրեննէրի թարգմանութեամբ ու ծանօթագրութիւններով 1723–ին Ստոքոլմ հրատարակուած Խորենացիի «Պատմութիւն»ը:

Արդ, ո՞ւր է ելքը: Միակ ելքն է թարգմանել այդ գիրքերէն ու յօդուածներէն կարեւորագոյնները (տակաւին չենք խօսիր հայ ժողովուրդին վերաբերող աշխարհասփիւռ հազարաւոր դիւանային փաստաթուղթերու մասին): Իսկ ո՞վ պէտք է հայերէն թարգմանէ զանոնք, եթէ ոչ մենք, քանի որ աւելի մեզի անհրաժեշտ են անոնք: Վերջին շրջանին Հայաստանի Ակադեմիայի պատմութեան, լեզուի, գրականութեան, հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկներու, Մատենադարանի ջանքերով որոշ բաներ հրատարակուած են (յատկապէս արժէքաւոր է «Օտար աղբիւրները Հայաստանի եւ Հայերու մասին» Մատենաշարը), այսուհանդերձ կատարուածը կաթիլ մըն է ծովու մէջ:

Օտար լեզուով հայագիտական գրականութեան թարգմանութիւնը շատոնց օրակարգի հարց է, արժանի լուրջ վերաբերումի, սակայն կ'ուզենք գոհանալ մէկ գիրքի օրինակով: Խօսքս աւստրիացի հայագէտ եւ արուեստաբան Եոզէֆ Ստրժիգովսկիի (1862 – 1941) «Հայերու շինարարական արուեստը եւ Եւրոպան» թանկագին աշխատութեան մասին է, որ գերմաներէն լոյս տեսած է Վիեննա, 1918–ին: Հարկ չկայ ներկայացնելու ոչ հեղինակը եւ ոչ ալ գիրքը, քանի որ բոլորը գիտեն, թէ Ստրժիգովսկի եղաւ առաջին անձը, որ Եւրոպայի ցոյց տուաւ հայկ. ճարտարապետութեան ինքնուրոյնութիւնը, անոր դերն ու ազդեցութիւնը կարգ մը երկիրներու՝ մասնաւորաբար Արեւմուտքի ճարտարապետութեան եւ շինարարական արուեստին վրայ: Ծանօթ է, որ այս գիրքին մեծ օգնութիւն ցուցաբերած է Թորոս Թորամանեան, որուն չափագրումները, գիտական բազմաթիւ կռահումներ ու տեսակէտներ օգտագործուած են աշխատութեան մէջ: Հեղինակը ինք կը խոստովանի· «Պէտք չէ զարմանալ, եթէ հոս խօսուի շատ բաներու մասին, որ մինչեւ հիմա ծանօթ չէ եղած: Անով մենք պարտական ենք Թորամանեանի, որ երկարամեայ իր փորձառութեամբ մեզի ճամբայ ցոյց տուաւ դէպի յուշարձանները, որոնց վրայ մինչ այդ գրեթէ ուշադրութիւն չէ դարձուած»:

Ցիշեալ աշխատութիւնը ժամանակին մեծ աղմուկ յարոյց եւ ձեւով մը աղբիւ-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Սրբազան Տէ՛ր,

Հակառակ բոլոր մեր փափաքին՝ որով պիտի տրամադրուէինք աջակցիլ Ս. Օծութեանդ՝ որպէսզի յաջողութեամբ գլուխ հանուէր առաջադրուած Կազմական Ծրագիրը, ստիպուած եմ դիտել տալ՝ իբրեւ Գահակալը Ս. Յակոբեանց Վանքին՝ թէ այդպիսի տնօրէնութիւն մը վե՛ր կը մնայ մեր իրաւասութենէն, ցորչափ Երուսաղէմի Վանքն իր բոլոր իրաւունքներովն ու սեպհականութիւններովը Մեզի աւանդող Ազգին՝ Կեդրոնի կամքը չէ կարելի հարցընել ներկայ ծանօթ պարագաներու բերմամբ: Տրուած ըլլալով ուրեմն որ Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռը ինքզինքն անձեռնհաս կը նկատէ հրաժարելու Պէյրութի եւ Դամասկոսի եւ նոյն իսկ Լաթաքիոյ Տեսչութիւններէն՝ որոնց ի վաղուց հետէ յանձնուած է տեղական հայ ժողովուրդին հոգեւոր մատակարարութիւնն ու կրթական հոգածութիւնը· հարկ կը համարինք աւելցնել նաեւ թէ՝ Պէյրութի հոգեւոր տեսուչը կալուածական հասոյթ մը չունենալով՝ իր որոշ ամսականը կ'ստանայ Երուսաղէմէն, եւ Դամասկոսի կալուածներն ալ հազիւ կ'ապահովեն տեղւոյն հոգեւոր տեսչին տարեկան համեստ թոշակը: Նոյնն է եւ Լաթաքիոյ համար: Այս պարագան կը հարկադրուինք յիշեցնել, որպէսզի գէթ ուրիշներ չկարծեն թէ Երուսաղէմի Աթոռը տնտեսական հայեցակէտով կշիռ մը կ'ուզէ դնել իր անտեղիտալի իրաւունքին մէջ:

Բայց, ինչ որ ալ ըլլայ, նուիրական պարտք համարելով Ձեր Ս. Օծութեան ըստ կարելւոյն օգնել եւ դիւրութիւններ ընձեռած ըլլալ՝ կ'առաջարկենք, հաւանութեամբ Տնօրէն Ժողովին, ժամանակաւոր պատշաճ կարգադրութիւն մը· ա՛յն է՝ վերոյիշեալ քաղաքներուն մէջ Երուսաղէմի Աթոռէն անուանուած հոգեւոր տեսուչները Կիլիկիոյ Աթոռին ալ ի սպաս դնել անվերապահօրէն, եթէ Ձեր Ս. Օծութիւնը հաճի զանոնք իբրեւ Իր Առաջնորդական Փոխանորդները ճանչնալ: Այդ կրկնակ պաշտօններու մէջ դժուար չէ որ հաշտուին Երուսաղէմի Վանքին եւ Կիլիկեան Աթոռին շահերը միանգամայն· վասնզի Մեր այդ հոգեւոր տեսուչները՝ կալուածական հսկողութեան մը գործը կատարելով միայն, մընացեալին համար պիտի նուիրուին ժողովուրդին ամէն պէտքերուն վարչականօրէն, ինչպէս կ'ընէ ցարդ Լաթաքիոյ հոգեւոր տեսուչը, որուն Ձեր Ս. Օծութեան խնդրանքին համաձայն՝ ասկէ իբր երկու տարիներ առաջ յանձնուեցաւ Անտիոքի Հայոց հովուութիւնն ալ: Ի հարկէ Ձեր Ս. Օծութիւնը՝ ժողովրդային – սահմանադրական կամ ընտրական իրաւունքը մէջ բերելով՝ անպատեհութիւն մը պիտի փութայ մատնանշել այդ օրինակ անուանումի մը վերաբերմամբ: Սակայն կը կանխենք ըսելու որ՝ ժամանակաւոր այդ կարգադրութիւնը Կիլիկեան նորակազմ վարչութեան համար դիւրացում մըն է ըստ Մեզ, մինչեւ որ Աթոռը ձեռք բերէ ամբողջական կազմակերպութեան մը ամէն հնարաւորութիւնները եւ սահմանադրական ինքնուրոյն վիճակի մը նպաստող բոլոր հանգամանքները սուրիական հողին վրայ առհասարակ:

Եթէ Ձեր Ս. Օծութիւնը Իր բարձր հաւանութիւնը յայտնէ այս մասին, երկու Աթոռներու միջեւ համերաշխաբար գործակցելու պէտքը օրինական կապ մը կ'ըլլայ ինքնին՝ որչափ ատեն փորձը ներհակ արդիւնք չխտայ, ու երկրորդական խնդիրներու շուրջ այժմէն հարցեր դնելու փութկոտութիւնները յարմարագոյն ժամանակի մը կրնան վերապահուիլ: Մենք կը խորհինք թէ՝ Երուսաղէմի եւ Կիլիկեան Աթոռներու միջեւ մտերիմ մերձաւորութիւններ պէտք է ստեղծուին, մանաւանդ որ եկեղեցական պաշտօնէութեան մը պատրաստութեան հոգն այսուհետեւ ա՛լ աւելի պիտի ծանրանայ Ս. Յակոբեանց վանքին վրայ, ուրկէ ամենայն իրաւամբ պիտի ուզէ օգտուիլ Կիլիկեան Աթոռը: Անդրադառնալով անգամ մըն ալ հոգեւոր տեսչի եւ առաջնորդական փոխանորդի միացեալ պաշտօններու շուրջ, կը կարծենք թէ Երկուց տերանց ծառայելու պարագան, ինչպէս պիտի դիտուէր, վարչական անտեղութեան մը հարցական կէտը պիտի չցցէ Մեր առջեւ, եթէ խնամով ճշգրտուին կրկնակ պատասխանատուութեան սահմանագիծերը Երուսաղէմի եւ Կիլիկեան Աթոռներուն միաժամանակ հաւատարմօրէն ծառայող հոգեւորականին համար:

(Շար. – 5)

ՄՈՄԻԿ

Մոմիկի անհատականութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ հայ արուեստի պատմութեան համար իբրեւ բազմակողմանի ստեղծագործող, որ արտայայտուած է արուեստի զանազան ճիւղերով. ան ճարտարապետ է, քանդակագործ, մանրանկարիչ, մեծ անհատականութեան տէր վարպետ մը:

Մոմիկի կենսագրութեան վերաբերեալ տուեալները շատ քիչ են. ըստ յիշատակարաններու ան երկար ատեն եղած է կիլիկիա, ուր կեռան Թագուհիի պատուէրով նկարազարդած է ձեռագիր մը, այնուհետեւ հաստատուած է Գլաձոր եւ ղեկավարած տեղւոյն դպրոցը: Հոս, Վայոց ձորի սահմաններուն մէջ՝ Նորավանք, Թանատ – Գլաձոր, Արփա եւ այլուր, ան ապրած է ու ստեղծագործած շուրջ հինգ տասնամեակ, կառուցանելով եկեղեցիներ, ստեղծելով կարգ մը բարձրարուեստ մանրանկարչական ու քանդակագործական յուշարձաններ, նաեւ խաչքարեր: Անոր վերջին ձեռակերտը եղած է 1339-ին կառուցուած Բուրթելաշէն եկեղեցին, որուն գմբէթէն, ըստ աւանդոյթի, վար նետուած է ու մեռած:

Քանդակագործական աշխատանքներէն ամէնէն հետաքրքրականն ու կատարեալը 1321-ին կառուցուած Արենիի Աստուածածնի եկեղեցւոյ առաղաստներու վրայ զետեղուած չորս աւետարանիչներու խորհրդանշաններն են, ուր Մոմիկի տաղանդը բացայայտուած է իր ամբողջ ուժգնութեամբ: Ձեւի մէջ կատարեալ, կառուցուածքի անթերի լուծումով ըստեղծուած այս քանդակները ակամայ կը յիշեցնեն Վերածնունդի վարպետներու գործերը: Այս քանդակներէն, Մատթէոս աւետարանիչի խորհրդանիշ հրեշտակը եւ 1292ի ձեռագրի աւետարանիչներու պատկերները նման են, իբրեւ ձեւերու նոյնատեսակ ըմբռնումի արդիւնք: Յիշեալ ձեռագրի մէջ Մոմիկ հանդէս կուգայ իբրեւ կոթողային մտածումի տէր նկարիչ մը, որուն մէջ դժուար չէ տեսնել քանդակագործն ու ճարտարապետը: Բայց պրպտող նկարիչին միտքը կանգ չառներ, չի գոհանար ձեռք ձգածով. տարբեր ձեռագիրներ կը պահանջեն նկարչական տարբեր լուծումներ, տարբեր մօտեցում: 1302–ին նկարազարդուած, իր չափերով շատ փոքր աւետարանին պատուէրը տուած է ԺԳ. դարու պատմիչ Ստեփանոս Օրբելեան, դրիչն է Սիւնիքի եպիսկոպոս Յովհաննէս Օրբելեան: Հոս արդէն Մոմիկի նկարելու ձեւը կը յիշեցնէ իր արուեստին լաւ տիրապետող ոսկերիչի գործը. ձեւերու մանրակրկիտ դրուագուորում, նուրբ մշակում, չափերու ճշգրիտ պահպանում, դէմքերը համակուած խորունկ հոգեբանութեամբ:

Մոմիկ ծաղկողի կարողութիւնները երեւան ելած են յատկապէս մարդկային կերպարներու վերարտադրութեան մէջ՝ դէմքերը արտայայտիչ, շարժումները բնական ու կենդանի: Անթերի է նաեւ Մոմիկի ճաշակը գոյներու ընտրութեան հարցերու մէջ. մասնաւորաբար տպաւորիչ են ոսկիի ու սեւի համադրութիւնները, որ կեդրոնական Հայաստանի արուեստին մէջ առաջին անգամ կը կիրարկուէր: Իսկ պատկերագրութիւնը իր հիմնական գիծերով կը յարի վաղ – քրիստոնէական արուեստի յուշարձաններուն, հանդիսանալով հին աւանդութիւնները պահպանողը Մերձաւոր Արեւելքի քրիստոնէական արուեստին մէջ:

Ուշ միջնադարեան արուեստի վերջին ոստիկումներէն էր Մոմիկի ամբողջ արուեստը, իմաստաւորուած անոր տաղանդի ու զօրաւոր անհատականութեան ուժով:

ԼԻԼԻԹ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

...ի արժէք ձեռք ձգած է: Գիրքը ունի նաեւ ուրիշ գնահատելի կողմ մը՝ տեղեկատուական մը բանալի դարձաւ մեր ժողովուրդի բարեկամներու համար «յայտնագործելու» եւ ճանչնալու Հայաստանը: Ահա ... ինչ կը գրէ 1929–ին ռուս բանաստեղծ Անտրէյ Պելի իր նամակներէն մէկուն մէջ. «Ամբողջ ժամանակ կը յաղթահարէինք Ստրժիգովսկիի (Վիէննայի փրոֆէսէօր) «Հայերու շինարարական արուեստը եւ Եւրոպան» (գերմաներէն) աշխատութեան երկու հատորները: Ստրժիգովսկի ճարտարապետութեան դասագիրք – տեսարաններու շարքին ... մըն է, այդ ճիւղին մէջ արտայայտուած բոլոր միտքերը գերազանցող իր մտածումներու եւ նիւթի հետազօտութեան իմաստով»: Կարելի է մէջբերել բազմաթիւ ուրիշ հիացական կարծիքներ: Այսօր ալ գիրքը չէ կորսնցուցած իր արժէքականութիւնը եւ թարմութիւնը: ... 1978–ին հայ արուեստին նուիրուած երեւանեան միջազգային Բ. Սիմփոզիոնը, ուր բազմիցս հոլովուեցաւ Ստրժիգովսկիի անունը:

Հետեւաբար, զարմանալի է, թէ ինչու եւ ինչ պատճառով անցեալ վեց տասնամեակներու ընթացքին գերմաներէնէ հայերէն թարգմանուած եւ թարգմանուող գիրքերու ընդարձակ ցանկին մէջ Ստրժիգովսկի տեղ չունի: Իսկ ընթերցողը կը սպասէ: Թարգմանաբար հրապարակելով «Հայերու շինարարական արուեստը եւ Եւրոպան» թանկագին աշխատութիւնը, ոչ միայն երախտիքի տուրք կուտանք հայ ժողովուրդի բարեկամին, այլեւ թանկագին նիւթ կը տրամադրենք հայագիտութեամբ, հայկ. ճարտարապետութեան հարցերով զբաղող գիտնականներուն: Վստահ ենք, որ ան կը դառնայ նաեւ արուեստաբաններու, ճարտարապետներու եւ ուսանողներու սեղանի գիրքը:

ՍԵՐԳԷՅ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի գլխաւոր հրապարակը, Նախարարաց Խորհուրդի շէնքի աշտարակին վրայ գտնուող ժամացոյցին կը յառին աչքերը բոլոր անոնց՝ որոնք օրուան որեւէ մէկ պահուն հոնկէ կ'անցնին գործի երթալու կամ հրապարակին վրայ զբօսնելու համար: Սակայն շատեր չեն գիտեր, թէ ով է այդ ժամացոյցը ստեղծողը եւ սկիզբէն իսկ անոր հսկողը: Ան կը կոչուի Արծրունի Եավրուեան: Ծընած է 1907–ին՝ Վան: Կանուխէն կորսնցուցած է հայրը: Հարիւր հազարաւոր հայրենակիցներու նման, Եավրուեան ընտանիքը 1915–ին կորած է տառապանքներով ու զրկանքներով լեցուն ճամբայ մը եւ փրկուած թրքական եաթաղանէն: Մեծ դժուարութեամբ հասնելով Արեւելեան Հայաստանի սահմանները, հաստատուած է Էջմիածին, ուր մեռած է մայրը: 1920ին Արծրունի Եավրուեան աշխատած է հիւսնի արհեստանոցը: Պատանի տարիքէն ձգտումը ունեցած է հետեւելու արուեստագիտութեան: Աշխատանքէն դուրս, իրիկունները հետեւած է ելեկտրագիտութեան եւ կարճ ժամանակ ետք ձեռք ձգած մասնագիտութիւն: 1930–ական թուականներու սկիզբը նշանակուած է հեռագիրի ու հեռաձայնի կառավարական եւ այլ յատուկ գիծերու անխափան աշխատանքի պատասխանատու: Ինք է, որ ագուցած է Քանաքեռի Ջրելեկտրակայանի եւ Հայաստանի քիմիական արդիւնաբերութեան անդրանիկ բաղադրական ձգախէժի գործատան ենթակայանները: Խումբ մը երիտասարդներու հետ կատարած է Երեւանի ձայնասփիւռի ելեկտրական ագուցումը:

Երեւանի գլխաւոր հրապարակի աշտարակին վրայ ժամացոյց մը զետեղելու գաղափարը ծագած է նախքան Բ. Աշխարհամարտը: Սկիզբը որոշուած է այդ գործը յանձնել խորհրդային մասնագէտներէն մէկուն: Սակայն պատերազմը խանգարած է: Ժամացոյցը թ է ե ւ հասած էր Երեւան, բայց չէր ագուցուած եւ զայն զետեղող ու աշխատցնող մարդ չկար: Այդ ժամանակ է, որ խնդրուած է Արծրունի Եավրուեանէ, որ գործը գլուխ հանէ եւ, եթէ կարելի է, ժամացոյցը ագուցէ աշտարակին վրայ: Դըժուար եղած է վարպետին գործը, քանի որ ան մինակը աշխատած է, իր օգնականներն ու աշակերտներէն շատեր ռազմաճակատ մեկնած ըլլալով: 1941 Նոյեմբեր 7–ին, առաջին անգամ ըլլալով, հնչած են Երեւանի ժամացոյցին զանգերը: Այդ օրուընէ ի վեր անխափան կ'աշխատի ժամացոյցը: Միայն մէկ անգամ կեցած է, ան ալ վարպետին ձեռքով, 1946-ին, երբ Երեւանը ենթարկըւած է տարերային աղէտի. հանդարտահոս գետակը անակնկալ կերպով վարարած է գարնանային տեղատարափ անձրեւներէ եւ յորդելով քանդած է ամէն բան, որ կը գտնուի իր ճամբուն վրայ: Քաղաքին մէջ հեղեղի ենթարկուած են ժեներաթէօրի կայանները, ելեկտրականութիւնը կտրուած է, ջուրի տակ մնացած են կեդրոնական հեռաձայնի կայանն ու հեռագրատունը: Քաղաքը զըրկուած է հաղորդակցութենէ: Ամէն կողմէ խումբեր օգնութեան ձեռք կ'երկարեն եւ առժամեայ գիծեր կը հաստատեն կապի, իսկ այդ պահուն Արծրունի Եավրուեան ժամացոյցէն կը հանէ հզօր կուտակիչները՝ քաղաքին մէջ անվնաս մնացած ուժի միակ աղբիւրը եւ կը միացնէ առժամեայ գիծին, շնորհիւ ժամացոյցի կուտակիչներուն 14 օր կը բանի, մինչեւ որ ջրհաններով ջուրը կը քաշեն եւ կը բանեցնեն կայանը:

×

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՑՈՒՑԱՆՄՈՒՇՆԵՐԸ

Երեւան գտնուող Եղիշէ Չարենց տուն – Թանգարանը վերջերս ամբողջացած է նոր ցուցանմուշներով: Ներկայացուած են բանաստեղծին վերջին տարիներու ձեռագիրները, անոր անձնական գրադարանի գիրքերը, ինքնահոս գրիչը, ինքնագրերու ալպոմը, հարազատներու լուսանկարները: Երբ Չարենցին հարցուցած են, թէ Երեւանի մէջ ուր կ'ուզէր բնակիլ, ան պատասխանած է. «Որտեղից Մասիսը երեւայ»: Քաղաքին կեդրոնը գտնուող այս տունը ծանօթ է շատ մը Երեւանցիներու: Իր կեանքի վերջին տարիներուն հոն ապրած է Չարենց եւ յաճախակի հանդիպումներ ունեցած ընկերներու, ծանօթներու հետ, գրած է Աղասի Խանջեանի յիշատակին նուիրած սոնետներու շարքը, «Իսպանիա» եւ Կոմիտասի նուիրուած պոէմները, ինչպէս նաեւ կարգ մը բանաստեղծութիւններ: Այցելուներու ուշադրութիւնը կը գրաւէ «Չարենցը եւ գեղանկարչութիւնը» մնայուն ցուցահանդէսը, որ ներկայացուած են անոր գիրքերու նկարազարդումները, բանաստեղծին նկարչական, գծագրական եւ քանդակագործական դիմանկարները, որոնց հեղինակներն են Մարտիրոս Սարեան, Ալեքսանդր Բաժբէուկ – Մելիքեան, Արա Սարգսեան, Գէորգ Գրիգորեան (Ջոտտօ) եւ ուրիշներ: Քանի մը տարի է, որ գոյութիւն ունի այս թանգարանը, ուր այցելած են արդէն հարիւր հազար հոգի: Խորհ. Միութեան բազմաթիւ քաղաքներէ եկած զանազան մասնագիտութիւններու տէր մարդիկ, տպաւորութիւններու մատեանին մէջ արձանագրած են բանաստեղծին ուղղուած երախտագիտութեան ու դրուատանքի խօսքեր: Եղիշէ Չարենց տուն – Թանգարանը մասնաճիւղեր ունի Չարենցաւանի եւ Բայկալ – Ամուր մայրուղիի Տայշեթաւանին մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ԹՈՒՇԱՆԱՅ

Դատուանցիները իրենց մեռելները թաղած՝ գերեզմաններէն կը վերադառնային ... քահանայով, երբ իմացան, որ Սպիտակ Ձիաւորը, Հողդարի մէջ, թթուածառերուն վրայ մէյ – մէկ զոհ կախել տուած է հողդարցիներուն ձեռքով: Երեւան թթուածառերուն վըրայ երեւան ղօլամներ, նաեւ Շէյխ Ճէլալի փեսան:

Դատուանցի համետագործ Գրիգորը ուրիշ ծանր լուր մըն ալ իմացեր էր համբէն անցնող ձիաւորէ մը: Իմացեր էր, որ թրքաց բանակը Սպիտակ Ձիաւորի վրայ կուգայ, որ էս երեկոյ Խուրշիտի հողերէն հայ գիւղացիներու կարաւանը էս տեղերը պիտի հասնի, որ գիւղերով զետը պիտի անցնին՝ Վարդաձորի լեռները բարձրանալու համար:

– Խպէս, Միսի, – կ'ըսէր համետագործ Գրիգորը, – տուն – տեղ պիտի ձգենք էս գիշեր, էս գիշեր: Սպիտակ Ձիաւորին հրամանն է:

Իրիկնադէմին Հողդար գացող մի քանի Դատուանցիներ վերադարձան: Այո՛, այո՛, անոնք իրենց աչքերով տեսած էին թթուածառերէն կախուած երեսուն ղօլամները, Ճէլալի փեսին դիակը, կաթնաղբիւրի հրապարակը, այն վայրը, ուր Սպիտակ Ձիաւորը ողջ բռնած էր երեսուն ղօլամները: Դատուանցիները սակայն, տեսած չէին Սպիտակ Ձիաւորը: Անոնց Հողդար հասնելէ մէկ ժամ առաջ, Մարտիկ 50 ձիաւորներով Ախուռ գացած էր, որովհետեւ լուր կայ եղեր, որ հայտարանցի Քիւրտեր արեւելեան լեռներէն Ճէլալի հողն իջած են: Նաեւ Ախուռի մէջ ձին Տուրսունը տեսնողներ եղած էին:

Հողդարէն վերադարձող Դատուանցիները ոչ միայն հաստատեցին համետագործ Գրիգորի տուած լուրերը, այլ եւ պատմեցին, թէ հողդարցիները սկսած էին իրենց բեռները կապել, քէօշով կարւանով դէպի Ախուռ՝ գետամօտը իջնելու համար: Աւելցուցին նաեւ՝ որ հայ գիւղացիներն ալ Խուրշիտի հողը ձգած՝ բեռներով, տաւարներով, ապահով էս սահմանները մօտեցած են ու գիշերով պիտի մտնեն Ճէլալի շրջանը:

Իրաւ ալ, երբ երեկոյ եղաւ, Դատուանի ճամբաներուն վրայ հսկող ձիաւորները գիւղ մտան: Հրամանը Ջէրչէի կիրոսէն էր: Լուր ղրկած էր, որ պատրաստուին նաև Ճէլալի գիւղացիները. կէս գիշեր չեղած՝ պէտք է անցնէին գետը, Շէյթանի կամուրջով:

Բոլոր գիւղերուն մէջ սկսան բեռներ, կարւան կապելու աշխատանք մը: Հետըղհետէ իջնող մութին հետ, դաշտի ճամբաներուն վրայ ելաւ կիներու եւ երախաներու ժխորը: Ձիաւորներու կերպարանքներ, տաւարներ, բեռներ: Մութին մէջ իրարու կը պոռային, իրարմէ ձայն կ'առնէին: Քարերու զարնուող հեծեալի մը աղմուկը կար: Դատուան, Խորտըրջուր, Հնագրակ կը պարպուէին՝ իրենց ետեւ ձգած օճախները, եկեղեցիներն ու մեռելները:

Թոմուզ տային կիներու կարւանով խոտրջուրցիներուն հետ ճամբայ ելած էր, առանց Հնագրակ մտնելու: Անոնք դաշտի ճամբաներուն վրայ հանդիպեցան հնագրակցիներուն: Կարւանները իրար խառնուեցան, լացին, ժպտացին: Մէկն իր ամուսինը կը գտնէր, ուրիշ մը իր զաւակը կը սգար: Բոլորը, բոլորը դէպի Ախուռ շտկուեցան:

Պատասխան հօրքոյրին ամուսինը գիւղն էր մնացեր: Կինը կուլար, կը գանգատէր. «Ես ըսի, ես լսեցի: Էս մարդը նէ՛ խօսաց, նէ՛ ձէն հանեց: Ջուրին օրն է՝ ըսաւ ու բահը փէճին արտը ջրելու գընաց: Ջեկաւ, չեկաւ: Ոտքը ինկայ, աղաչեցի: Մինուճար կնիկ, ի՞նչ կրնայի ընել: Եղան վրայ բեռ մը ալիւր կապեցի ու թոռներուս հետ ճամբայ ելայ»:

Սափրիչ Առաքել հեղինակաւոր շեշտով մը կը պատմէր, որ Սպիտակ Ձիաւորի թուրը հինաւուրց եկեղեցիի մը փլատակներուն մէջէն հանուած է: Մարտիկ տակաւին շատ փոքր, այծերը եկեղեցնայ փլատակները տարած ատեն, օր մը ալ կը տեսնայ, որ էն աւերակներուն մէջ, սատկած շան մը մօտ, հողը վեր վեր կը նետուի:

(Շար. 372)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աղաւնի Գույումճեան իր ղաւ-կին՝ Վռամի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութիւնը կ'ողբայ միութեանս հիմնադիրներէն՝ Տիկին Էլիզ Այվազեանի մահը եւ իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Եղիշէ Այվազեանի եւ իր սանին՝ միութեան նախագահ Պ. Արա Տէյիրմէնճեանի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գրմզեան, իրենց սիրելի Տիկին Էլիզ Այվազեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութեան 500 Ֆ. եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆ. Այրի Տիկին Օլէմփիա Գազանճեանէ իր ամուսնոյն՝ Արամ Գազանճեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ. Օր. Եւգինէ Գազանճեանէ իր հօր՝ Արամ Գազանճեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ 1000 Ֆ. Պ. Արման Նշանեանէ, 500 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ֆլօռ Ծոլօլեանէ, եւ 100 Ֆ. Պ. Հաճի-Արթինեանէ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէներու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, տալով անպայման երկու հասցէները (ընթացիկը եւ նորը) եւ 12 Ֆ.-ի դրոշմաթուղթ:

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կըրնան իրենց թաղի թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մեծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած Վարչութեան աշխատանքը:

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, թղթատարական անկանոնութեանց պատճառով:

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱԻՈՐ: Հեռաձայնով չընդունուիր:

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն՝ փակել իրենց առկախ հաշիւները, արձակուրդներէն առաջ:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

ՆԻՍԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՕԾՄԱՆ 54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՒ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 16
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Շաբաթ Օգոստոս 15, ժամը 15.30-ին՝ ժամերգութիւն, 16.00-ին՝ Մատաղի պատրաստութիւն:

Կիրակի Օգոստոս 16, ժամը 9-ին՝ ժամերգութիւն, 10-ին՝ Ս. պատարագ, 11.45-ին՝ Խաղողօրհնէք:

Երկուշաբթի Օգոստոս 17, ժամը 10ին՝ Ս. պատարագ, 11.45-ին՝ հոգեհանգիստ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
60-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ – 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Առանց նիւթական ակնկալութեան. հետեւաբար՝ անմրցելի գիներով:

Արձանագրութեան համար դիմել՝
Հայ Կարմիր խաչի գրասենեակը
32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ:
Երկուշաբթի օրերը, ժամը 16 – 18,
եւ կամ հեռաձայնել.-

— *NAVASSARTIAN*; 985. 36. 53
— *SAGHATELIAN*; 854. 35. 74
— *SIRICA*; 790. 30. 53

- OUVERT EN AOUT -

Le Restaurant

EREVAN

a ouvert

son magasin
de TRAITEUR et de COMESTIBLES

29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT
EREVAN

26, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi

40 Sortes de Hors - d'œuvres
25 Sortes de Plats

TRAITEUR
EREVAN

29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 523.44.73

Toutes sortes de Hors-d'œuvre, Charcuterie et Spécialités Arméniennes

Ecole St. Grégoire de Nareg

— Les inscriptions à l'Ecole St. Grégoire de Nareg sont dès maintenant ouvertes pour l'Année Scolaire 1981-1982.

Pour tous renseignements s'adresser au Père ZABARIAN.-

38, Route de Collonges
69450 - St. Cyr au Mont d'Or
Tél.: (7) 847. 28. 65

FÊTE CHAMPÊTRE

Home Arménien - St. Raphaël

- ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ -

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, Շաբաթ, Օգոստոս 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107 Ավընիւ տիւ Մառեշալ Լիոթէ):

Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղող կ'օրհնուի, – Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

ժամը 12-էն մինչեւ 21:

– Հայկական ճաշեր.

– Հաճելի մթնոլորտ Մարթէն Եռկանցի ներկայութեամբ.

– Թոմպալա.

– Գեղարուեստական բաժին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Շաբաթ Օգոստոս 15-ին, ի յիշատակ Երկրորդ Աշխարհամարտի ռմբակոծութեան զոհուած Վալանսի հայութեան հոգիներուն համար:

×

Աստուածածնայ Տօնին առիթով Կիրակի Օգոստոս 16-ին, պատարագ ժամը 10-ին, ապա քարոզ: Պատարագէն վերջ Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ
Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11-ԻՆ.

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50-ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝
Հոկտեմբեր 11, կիրակի օր,
բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

×

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍՕՖԻԹԷԼ պանդոկի սրահներուն մէջ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ:

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élèmentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller-retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.

26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՋՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՈՋԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Միութեան զուիցերական երասանիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լոզան փակ պիտի մնայ Օգոստոս 7-էն Սեպտեմբեր 6-ը:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄՆՈՅ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200	(235,20)
Հոգեհանգիստ	100	(117,6))
Շնորհակալիք	100	
Հարսնիք, նշանտուք	100	
Ծնունդ	100	
Կը փնտռուի	40	(47,04)
Կ'ուզուի	60	(70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի և սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գումարները):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ-ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
7
VENDREDI
7 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.967

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 14.967

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ-ԻՐԱՆ՝ ԽԶՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՃԱՄԲՈՒ ԿԸ ԴՐՈՒԻ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ 140 ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

—o—

Հակառակ Նախագահ Միթերանի շընորհաւորական հեռագրին Իրանի նորընտիր նախագահին, յարաբերութիւնները ժամէ ժամ լարուեցան եւ Չորեքշաբթի օր, Թեհրանի կառավարութիւնը երեք օր պայմանաժամ տուաւ Ֆրանսայի դեսպանին, որ պայուսակները պատրաստէ եւ տունը վերադառնայ, այսինքն Իրանէն արտաքսուեցաւ: Այս արտաքսումէն քիչ առաջ էր, որ Նախագահ Միթերան Փարիզ կանչած էր դեսպանը խորհրդակցութեան համար, ինչպէս կ'ըսեն դիւանագիտական լեզուով: Բայց պարզուեցաւ որ դեսպանը երթուդարձի տոմս մըն ալ չկարենայ առնել: Վերջ գտաւ ուրեմն, այն ժամանակը ուր Այաթոլա Խոմէյնի եւ իր հլուհնազանդները տարբերութիւն մը կը դնէին Ֆրանսայի եւ «ամերիկացի մեծ սատանային» միջեւ եւ Նէօֆլը - լը - Շաթօ անունով կը մկրտուէր Թեհրանի ֆրանսական դեսպանատան փողոցը: Այս փոփոխութիւնը հետեւանքն է քաղաքական ապաստանին, զոր Ֆրանսա շնորհեց Խոմէյնիի նախկին հաւատարիմ եւ երբեմնի «որդի»՝ Պանի Սատրի:

Այս վերջինը բնաւ չի քաշուիր ծանրօրէն քննադատելէ Խոմէյնին եւ Իրանի նոր վարչակարգը, արտակարգ արագութեամբ մը մոռնալով, որ աւելի քան տարի մը, որպէս նախագահ իր օրհնութիւնն ալ բերած է այն ամէն բանին, որ կը կատարուէր երկրին մէջ, դղրդահարութիւն, մաքրագործում եւլն. եւլն. եւ բուռն ելոյթներով ալ ամբոխները հրահրած:

Հակառակ անոր որ բացարձակապէս չի կրնար տեսակցութիւններ շնորհել մամուլին եւ քաղաքական յայտարարութիւններ ընել, Պանի Սատր հարցազրոյց մը ունեցած է Լիպերասիոն օրաթերթին հետ (լոյս տեսած Օգոստոս 6, էջ 16): Հոն, նախկին Նախագահը կը բացատրէ թէ ինչու հեռացած է Իրանէն, քանի որ պաշտօնազրկումէն ետք, ըսած էր թէ չի հեռանար հայրենիքէն: Ըստ, ուրեմն, իր տուած բացատրութեան, Մուճահետտիններն են, որոնք նախընտրած են որ մեկնի, որովհետեւ իր ներկայութիւնը կը սպառնար որ չատ ուժեր միայն իր ապահովութեամբ զբաղին փոխանակ իշխանութեան դէմ պայքարելու: Յետոյ նոյն Մուճահէտտինները ըսեր են «ձեր պարտականութիւնն է՝ ողջ մնալ, Իրան ձեզի պէտք ունի»: Ուրիշ պատճառ մըն ալ կայ, ըստ Պանի Սատրի «ամերիկեան փանդը», հարկ է արգիլել հանդիսանալ որ Խոմէյնիի ընդդիմադիրներու ամերիկամէտ ձգտումները կրօնաւորներու բացած պարապը լեցնեն: Պանի Սատր սըխալ է Խոմէյնիի մասին, որու յայտարարութիւնները սակայն ինք կը գրէ երբ: Չէ խորհեր երբեք, որ 82 տարեկան ծերունի մը կրնայ 12 տարեկան երախաներ սպաննելու հրահանգ տալ (23 գնդակահարում): Մինչ, կ'ըսէ Պանի Սատր «սկիզբի սարսափը միայն Շահին գործակիցներուն կը վերաբերէր եւ ժողովուրդին չէր դպեր, այսօր ժողովուրդին զաւակներն են որ կը գնդակահարուին»:

«ԿԻՆՍ Է…»

Լիպերասիոն թղթակիցը կը հարցնէ «Ի՞նչ բան ձեզ մղեց գործօն դիմադրութեան անցնիլ Խոմէյնիի դէմ» ու Պանի Սատր կը պատասխանէ. – «Կինս է: Ճակատագիրս փոխեց: Կ'ուզէի արդիական Իրանի Սիհապոշն ըլլալ: Սիհապոշը Իրանի դիւցաբանական թագաւորներէն մէկուն տղան է: Դաստիարակուած է մեր դիւցաբանութեան ազգային հերոսներէն՝ Ռոսթանի կողմէ: Հօրը տունը կը վերադառնայ երկար ճամբորդութենէ մը ետք եւ հօրը կինը իրեն կը սիրահարի: Կը մերժէ այդ սէրը բայց կնոջ սէրը երեւան կ'ելլէ եւ ինք ալ կ'ամբաստանուի: Սիհապոշ այն ատեն կ'առաջարկէ ճերմակ հագուիլ եւ փաստել իր անմեղութիւնը. – Եթէ յաջողի բոցերու երկար նըրբանցքէ մը անցնիլ, առանց որ հագուստը բռնկի, անմեղ է: Սիհապոշ կը յաջողի: Հայրը կ'ըսէ. – «Որդիս, քեզ անմեղ կը յայտարարեմ, այդ կինը չես սիրած, կրնաս մնալ» բայց Սիհապոշ համաձայն չէ «կը մեկնիմ, որովհետեւ չհաւատացիր տղուդ»: Յետոյ պատերազմ կ'ըլլայ, յետոյ խաղաղութիւն արքային եւ Չինաց կայսեր միջեւ: Նորէն կը հեռանայ հօրմէն: Այն ատեն խառնակիչներ կ'ըսեն թէ պետական հարուած կը պատրաստէ արքային (հօրը) դէմ: Կը գլխատուի: Սիհանպոշ անմեղ զոհն է իշխանութեան խաղերուն եւ նոյնիսկ արքային որդին չի խուսափիր: Կը պատմեմ այս պատմութիւնը, կը շարունակէ Պանի Սատր, որովհետեւ երբ պաշտօնէս վար առնուեցայ, ես ինծի կ'ըսէի՝ «դատապարտուած եմ իմ ժամանակաշրջանիս Սիհապոշն ըլլալու», կինս այն ատեն դէմս ապըստամբեցաւ «ինչո՞ւ Սիհապոշ եւ ոչ՝ Ռոսթան, ան որ կը դիմադրէ»: Կը խոստովանիմ որ դժուար էր ինծի համար ընդունիլ որ Խոմէյնի կրնայ մինչեւ ծայրն երթալ: Չէի հաւատար: Կինս երբեք վըստահութիւն չէ ունեցած Խոմէյնիի: Թեհրան չվերադարձած կ'ըսէր իր մասին «անկեղծ չէ, այդ մարդը»: Չէի հաւատար: Կ'ըսեմ՝ կինը Աստուծոյ արուեստն է: Արուեստը՝ անկարելիին իրագործումը եւ կինը միշտ կարելի կը դարձնէ ինչ որ այր մարդը կարելի չի կարծեր: Այսպէս է որ դիմադրութեան մէջ մտայ»:

Այս քիչ մը տարօրինակ պատմութենէն ետք, որ առնուազն խոտոր կը համեմատի ձախ յեղափոխականի մը, քանի մը կէտեր կը պարզուին, առաջին՝ որ կինը իրմէ խելացի է, երկրորդ՝ ինչպէս կ'ըսէ Ֆրանսացին՝ «կինը փնտռեցէք»… Պանի Սատր որ ինքզինք «անմեղ» ալ կը նկատէ, կը շարունակէ իր յայտարարութիւնները, ամբաստանելով միշտ Խոմէյնին եւ հանելու համար սա եզրակացութեան. –

Հարցում. – Երկու եւ կէս տարի յեղափոխութենէ ետք, ինչ կը մնայ, ըստ ձեզի, ձեռք ձգուած:

Պանի Սատր. – Ոչինչ, ոչինչ կը մընայ…:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԲՈՒ ՏԱՈՒՏ, գլխաւոր գործակիցներէն Եասըր Արաֆաթի եւ Ֆաթ-աhի զինուորական ճիւղին պետը մահափորձի մը ենթարկուեցաւ է Շաբաթ օր, Վարշաւայի ինթէրքոնթինանթալ պանդոկը: Աբու Տաուտ, հիմնադիրը՝ «Սեւ Սեպտեմբեր» պաղեստինեան շարժումին, պատասխանատուն կը նկատուէր նաեւ Միւնիխի Ոլիմպիականներու ընթացքին, իսրայէլացի մարզիկներու դէմ ահաբեկչական արարքին (1972-ին, 11 մարզիկ մեռան): Ծանօրէն վիրաւորուած է եւ կը խնամուի Վարշաւայի մէկ հիւանդանոցը:

ՖՐԱՆՍԱ անմիջական եւ ծաւալուն օգնութիւն մը որոշեց Լեհաստանի հարիւրէն հարիւր ապառիկ: Մինչեւ շաբթու վերջ, 300 հազար թոն ցորեն, եօթը հազար թոն միս, տասնեւհինգ հազար թոն շաքար, ինչպէս նաեւ պտուղ, դեղ պիտի ղրկուին օդէն, ցամաքէն թէ ծովէն:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ կարգ մը նշանակումներ ըրաւ վերջին նիստին ընթացքին: Ռոնոյի գլուխը դրաւ Պերնար Հանոն, որ Տրէյֆիւսի «հոգեւոր զաւակն է»: Երկաթուղիի նոր նախագահն է՝ Անտրէ Շատօ, ուղեւարի զաւակ եւ Էֆ - Ա - Թէ - Փէ.ի (փոխադրութիւն՝ հանրակառք եւ մեթրօ) առաջին անգամ ըլլալով համայնավար մը՝ Քլօտ Քուէն, մտաւորական մը, տնտեսագէտ:

63 ՀԱԶԱՐ նոր գործազուրկներ աւելցան Ֆրանսայի մէջ, Յուլիսին:

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌՈՒՑԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 31 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐԸ

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան Բ. դասակարգի ինններորդ խմբակի խաղերու 28-րդ շրջանին, Հայաստանի երեք խումբերը հետեւեալ արդիւնքները արձանագրած են. –

«Սպարտակ» (Հոկտեմբերեան) – «Լոկոմոտիվ» (Սամտրեդիա) 2 – 1
«Մետալուրգ» (Ռուսթաւ) – «Կոտայք» (Աբովեան) 1 – 0
«Շիրակ» (Լենինական) – «Ղարաբաղ» 4 – 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորման ցըլուխը կը գտնուէր միշտ Աբովեանի «Կոտայք» խումբը:

×

ՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐԻՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

ԹՐԻԷՍԹԷԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Թրիէսթէ (Իտալիա) տեղի ունեցած շարժանկարի 19-րդ միջազգային փառատօնին, «Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ Սուրէն Բաբայեանի պատրաստած «Աբարման ութերորդ օրը» ժապաւէնը արժանացած է կարճ ժապաւէններու գըլխաւոր մրցանակին: Առաջին անգամն է, որ խորհրդային ժապաւէն մը կ'արժանանայ յիշեալ փառատօնի մրցանակին: Դատական կազմի անդամները՝ Անգլիոյ Ֆրանսայի, Եուկոսլավիոյ, Իտալիոյ եւ Խորհ. Միութեան ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ շարժարուեստագէտներ եւ թղթակիցներ գրուատանքով արտայայտուած են հայկական շարժանկարի գեղարուեստական արժանիքներու մասին: Ի դէպ, մինչեւ միջազգային պատուահասնիլը, ժապաւէնը, անցեալ տարի Կիեւ տեղի ունեցած «Երիտասարդութիւն – 80» փառատօնին պարգեւատրուած էր դատական կազմի յատուկ մրցանակով: Սուրէն Բաբայեանի ժապաւէնը, փանթ-աթ-իք սեւի գործ մը, կը ներկայացնէ իրական կեանքի բարդ ու դժուար արահետներով անցած մարդու երեւակայական որոնումները: Փնտռտուքներ՝ որոնց գլխաւոր շրջագիծը թէեւ կ'ընդգրկէն տիեզերական հարցեր, սակայն արժէք ու կշիռ կը ստանան միայն այն պարագային, երբ կը նպաստեն հողի վըրայ ապրող մարդու երջանկութեան ու կը ծառայեն անոր բարի նպատակներուն:

×

ԴԵՂԱԲՈՅՍԵՐՈՒ ԲԵՐՔԱՀԱՒԱՔԸ

Այս տարի բացառաբար առատ է Հայաստանի լեռնային մարգագետիններու, կիրճերու եւ անտառներու խոտերու բերքը: Արժէքաւոր դեղաբոյսերու բերքը սովորականէն շատ աւելի կանուխ սկսած են հաւաքել դեղագործները: Արդէն իսկ հաւաքած են եզան լեզուի, եղինջի, երիցուկի, եղեսպակի, դաղձի եւ այլ դեղաբոյսերու հազար քիլոյէ աւելի տերեւներ: Սկսած է մասուրի բերքահաւաքը, որուն թուրմով Հայաստանի մէջ հինէն ի վեր կը բուժեն ցրտառութեան եւ ստամոքսային բազմաթիւ հիւանդութիւններ: Հայաստանի յարաբերաբար փոքր տարածութեան մէջ ծանօթ դեղաբոյսերու նմոյշներով թերեւս կարելի է կազմել դեղաբոյսերու քարթարան մը: Խորհ. Միութեան մէջ կուտակուող դեղաբոյսերու տեսակներու երկու երրորդէն աւելին կ'աճի Հայաստանի մէջ, իսկ շատեր կը գտնուին միայն Հայաստան: Զանոնք հաւաքելու համար կը կազմուին յատուկ խումբեր, որոնց մեծ օգնութիւն ցոյց կուտան լեռնային աւաններու աշակերտները, ճամբարներու եւ առողջարաններու մէջ հանգստացող երախաները: Կ'ուսումնասիրուի նաեւ անցեալ դարերու դեղաբոյսերու մասնագէտներու փորձառութիւնը: Այդ մարզին մէջ դեղագործներուն մեծ ծառայութիւն կը մատուցանեն Մատենադարանի ձեռագիրները:

×

ՀԱՅ ԱՐԱԲԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Հայ արաբագէտները աւարտած են Իրաքի արտաքին քաղաքականութեան նըւիրուած աշխատութիւնները: Մօտ ատենէն լոյս կը տեսնեն «Իրաքի հանրապետութեան յարաբերութիւնները արաբական արեւելքի երկրների հետ (1968 – 1975)» եւ «Իրաքա – սուրիական յարաբերութիւնները (1961 – 1967)» աշխատութիւնները: Իրաքի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան զանազան երեսներու հետազօտութիւնը կարեւոր տեղ կը գրաւէ Հայաստանի Արեւելագիտութեան Հիմնարկի գործունէութեան մէջ: Հիմնարկի արաբական երկիրներու բաժնի վարիչն է Փրոֆ. Նիկոլայ Յովհաննիսեան: Վերջին տարիներուն հրատարակուած են Իրաքի վերաբերեալ կարգ մը աշխատութիւններ, ինչպէս՝ «Ազգային ազատագրական շարժումը Իրաքում (1917 – 1958)», «Կապիտալի կուտակման պրոբլեմները Իրաքում (1958 - 1975)», «Իրաքի բանուոր դասակարգը հանրապետական կարգի ամրապնդման եւ դեմոկրատիայի համար մղուած պայքարում»: եւ այլն: Հայաստանի արաբագէտները շփումներ ունին իրաքցի գիտնականներու հետ:

ՄԵԾ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՏԻԿԻՆ Է. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

Ժողովուրդներու մէջ անձեր կան որոնք իրենց մահով կը համտեսեն անմահութեան բաժակէն։ Մենք ալ իբր ժողովուրդ, մեր սահմանափակ կարելիութեանց՝ ամէն ճիւղի ու ուղղութեանց մէջ տուած ենք մեծեր, որոնք արժանի եղան մասնաւորաբար մեզի համար անմահութեան կատարին հասնելու։ Մեր օրերու այդպիսի արժանաւորներուն վերջինն էր Տիկին Այվազեան, մեր իգական սեռին վերջին տարիներու կարկառուն դէմքերէն մին որ այսօր երբ մենք զինքը կորսնցուցած ըլլալու ցաւով ենք պարուրուած, ինք արդէն իսկ դասուած է մեր անմահներու շարքին։

Ծանօթ է բոլորիս իր կեանքը մասնաւորաբար իր գործնէութիւնը որ կը բաղկանայ երեք շրջաններէ։

Ա. – Կեդրոնական վարժարանի մէջ իբր ուսուցիչ կենսաբանութեան 1929 – 1939 շրջանի գործունէութիւնը։

Բ. – Կեդրոնականի իբր առաջին եւ միակ կին տնօրէնուհի 1939 – 1949 շրջանի գործունէութիւնը։

Գ. – Ապա վերոյիշեալ տարիներէն մինչեւ իր մահուան շրջանը 1949 – Յուլիս 28, 1981 շրջանի գործնէութիւնը։

Եւրոպայի զանազան քաղաքներու մասնաւորաբար Փարիզի մէջ իր ուսման պէսպիսուն շրջանները աւարտելէ վերջ, երբ ամրան արձակուրդին կը վերադառնայ Պոլիս իր ծնողքին քով, կրկին Եւրոպա վերադառնալու մտադրութեամբ զանազան գիտական ոստաններ իր ուսումնասիրութիւնները շարունակելու, պոլսահայ գիտակից անձնաւորութիւններ, որոնք իր մէջ նկատեր էին ապագայ մեծ դաստիարակի տաղանդը, կը համոզեն եւ առաջին անգամ կը տեսնենք զայն 1929-ին իբր ուսուցիչ կենսաբանութեան, Կեդրոնականի մէջ Տնօրէն Ատրունիի օրով, պաշտօն մը զոր կը վարէ գիտակցօրէն տասը երկար տարիներ առանց դադարի։ Այդ շրջանին վարժարանը անցուց զանազան դժուարութիւններ արդիւնք տեսակ տեսակ մատնութիւններու որոնց հետեւանքով Ատրունի ստիպուեցաւ հրաժարիլ։ Իրեն յաջորդեց վարժարանի տարրաբանութեան ուսուցիչ եւ Կեդրոնականի սաներէն Գրիգոր Սարաֆեան որ հազիւ մէկ քանի տարիներ պաշտօնավարելէ վերջ ստիպուեցաւ հրաժարիլ եւ այս կերպով թափուր մնացած տնօրէնութեան պաշտօնը տարուեցաւ փոխանորդաբար մինչեւ 1936 վարժարանին ուսուցիչներուն կողմէ։

Այդ տարին պոլսահայութեան համար տխուր շրջան մը սկսած էր (միակ Միթէվէլլիութեան շրջան) այդ թուականին վարժարանին տնօրէնութեան աթոռին վրայ կը տեսնենք Յովհաննէս Մերտինեան որ հազիւ Մարտ 1938-ին կրցաւ պաշտօնավարել ու մահացաւ ու կրկին մինչեւ 1939 թուականը վարժարանը փոխ – տնօրէնութեամբ առաջնորդուեցաւ, այսպիսի փոթորկոտ շրջանով մըն էր որ լրացաւ Տիկին Այվազեանին առաջին տասը տարուան ուսուցչական պաշտօնը դուռ բանալու համար աւելի կարեւոր եւ պատասխանատու նոր երկար տասը տարիներու։

Նեղ տարի մըն էր 1939 թուականը վարժարանին համար, տնօրէնութեան աթոռը թափուր էր, զանազան հաշիւներ կը դառնային անոր շուրջ, վարժարանը կարգ մը պատճառներով երկսեռի էր վերածուած, Երկրորդ Աշխարհամարտը սկսած էր, վարժարանը նիւթական անձուկ վիճակ մը կը պարզէր։

Ահա կրկին այս ժողովուրդին ծոցէն ելած, գլխաւորութեամբ վարժարանի հիմնադիր Պ. Աստուածատուրեանի եւ օրուան պատրիարքական տեղապահ, ազգային ու եկեղեցական գործերու բծախնդիր Գէորգ Արք. Արսլանեանի ալ համաձայնութեամբ, նոյն իսկ ստիպումով, ողբացեալ Տիկին Այվազեանը կը տեսնենք 1939 թուականին տնօրէնութեան աթոռին վրայ։ Վարժարանին համար մեծ փոփոխութիւն էր այս պարագան, վարժարան եկած անցած տնօրէններու փաղանգին առաջին կին տնօրէնուհին էր Տիկին Այվազեան որուն պատկերը կը կենայ մինչեւ հիմա ու պիտի կենայ քանի Կեդրոնականը կայ, մաս մը մեր անմահներով ու աշակերտական ու շրջանաւարտներու նկարներով ու յիշատակներով զարդարուն սրահին մէջ։

Պատերազմի արհաւիրքէն բախած երիտասարդներ եկան հաւաքուիլ Տիկինին հովանիին տակ ու ան բոլորն ալ պարտկեց Կեդրոնականի բոյնին մէջ, խմորելով զանոնք իր ստացած դաստիարակչական պաշարին համաձայն ու ջանաց տալ այն անունը որ պէտք ունէր այս ժողովուրդը նոյն շրջաններուն։

Այսօր ո՞վ կրնայ ըսել թէ ողբացեալ Տիկին Այվազեանի թեւին տակէն անցնելէ վերջ անկէ իրեն ինկած բաժինը չէ առած։

Հոս պիտի չմանրամասնեմ բոլոր այն անցուդարձերը, անհաճոյ ու դժուար պայմանները որուն նշաւակ եղաւ ան, նոյն իսկ ատեն ատեն վտանգելով իր անձը, պէտք է խոստովանիլ թէ թէեւ վարժարանը իրմէ առաջ ալ ունեցաւ դժուար նոյն իսկ շատ դժուար պայմաններ 19–րդ դարու վերջերէն սկսելով մինչեւ 20–րդ դարու սկիզբները եւ սակայն Տիկինին տնօրէնութեան շրջանին ալ երբ դժուար պայմաններու ենթակայ եղաւ վարժարանը. ան կրցաւ հակառակ այդ դժուարութեանց աւելի ամուր հիմերու վրայ նստեցնել վարժարանին նուիրական գոյութիւնը հակառակ անոր որ իր շրջանին ալ ըլլայ վարժարանին ըլլայ իրեն ու ընտանիքին հանդէպ եղան անիրաւ մատնութիւններ։

Իր շրջանին վարժարանը ունեցաւ յատկանշական յաջողութիւններ, մասնաւորաբար իր ջանքերէն մին եղաւ օժտեալ հայ երիտասարդներ գտնել, զանոնք հասցնել իր բոլոր կարողութիւնները ի սպաս դնելով։ Այսօր կարելի է հանդիպիլ աշխարհի զանազան հայ գաղութներուն մէջ անձերու, որոնք ուղղակի անոր ուշադրութեան արժանի են դարձած, այդ խմբակներէն կարեւոր թիւով մըն ալ կը գտնուին այսօր, հոս Ֆրանսայի մէջ, որոնք կը պարտին իրենց գիրքը Տիկին Այվազեանին։

Այս բոլորէն վերջ կուգայ 1949–էն ըսկսեալ երրորդ եւ վերջին շրջանը։

1949–ին հրաւէր ստացաւ Փարիզի Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Տնօրէնութեան համար, վերջապէս այս հրաւէրով իր բնակութիւնը տեւականօրէն հաստատեց Փարիզ եւ սակայն մէկ քանի տարի վերջ հրաժարեցաւ այդ պաշտօնէն։

Ես վստահ եմ թէ մեծ կորուստ մը ունեցած է Տիկնանց Վարժարանը անոր հրաժարականով։

Իր հրաժարումէն վերջ չդադրեցան իր ջանքերը, ջանաց ցանձ մը դնել մասնաւորաբար ձուլումի մեծ վտանգին դէմ, ատոր համար իջաւ ողջ ասպարէզին, սորվեցուց անոնց ոսկեղէնիկը, խօսեցաւ անով իր ժողովուրդին, գրեց, քննադատեց ստեղծեց, մասնաւորաբար կեցաւ երիտասարդ եւ չքաւոր հայ ուսանողներու օգնութեան հարցին, որոնց յատկացուց կրթաթոշակներ այն միութենէն որ կազմուած էր իր իսկ նախաձեռնութեամբ։

Իր գլխաւոր նպատակը եղաւ վերակազմել Հայ կնոջ միութիւնը իրեն յատուկ մտածումներու ուղղութեամբ, ինչպէս նաեւ կը փափաքէր կազմել վերին մարմին մը առաջքը առնելու զանազան միութիւններու եւ գործերու սանձարձակ եւ անպատասխանատու գործունէութեան եւ սակայն չկրցաւ հասնիլ իր փափաքներուն եւ իր առաքելութիւնը մնաց կիսատ։

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը Ապրիլ ամսուան սկիզբը իր յոբելենական հանդիսութիւնը սարքած էր որ մեծ հաճոյք պատճառած էր իրեն։ Երբ ինք չէր կրնար այլեւս իր միջոցներով ոտքի կանգնիլ, – նստած արտայայտուիլ առաջարկուած էր իրեն եւ սակայն ինք անօրինակ ուժով մը պատասխանեց․ «Ես ժողովուրդիս առջեւ ոտքի կենալ կ՚ուզեմ» այնպէս ալ ըրաւ։

Անհուն ուժ ու կարողութիւնով մը օժտուած էր ան եւ ատոր ապացոյցն ալ տուաւ դեռ անցեալ տարի իր տկար սրունքներով այցելելով Հայրենիք, վերադարձին մեծ հաճոյքով ու հիացումով արտայայտուած էր անոր կատարած նուաճումներուն մասին եւ հաւատացած էր թէ միակ փրկութիւնը կը կայանար Հայրենիքի շուրջ հաւաքուելու մէջ։

Դժբախտաբար ժամանակին ոչ առիթը ունեցաւ եւ ոչ ալ միջոցը այցելելու Հայրենիք, իր բաժինն ալ բերելու Հայրենիքի նուաճումներու։ Այս պարագան կամ փափաքը քանի անգամներ արտայայտած էր ինծի, որուն փոխարէն պատասխաներ էի իրեն «բայց Տիկին դուք ալ Ձեր մեծ բաժինը բերած էք հայ ժողովուրդի տեւականացման եւ կրթական մեծ գործին մէջ, երանի Ձեզի հազար անգամ»...։

Ունեցաւ զանազան աշխատութիւններ հրատարակելով ըլլայ Պոլսոյ, ըլլայ Փարիզի թերթերու մէջ. ըրաւ զանազան դասախօսութիւններ հայ կնոջ կարեւոր դերին շուրջ իր համայնքին։

Ունէր կարեւոր մանկավարժական ուսումնասիրութիւն մը որ կը բաղկանար երեք մասերէ։

Ա. – Տղայութիւն, Բ. – Պատանեկութիւն, Գ. – Երիտասարդութիւն. առաջին երկուքը իբր դասախօսութիւն ըրած է Պոլսոյ Խայեան Սանուց Միութեան մէջ եւ Խայեան Սանուցի ղեկավարները անջատ գրքոյկով մըն ալ հրատարակած էին Պատանեկութիւնը, որ կը վերջանար մանկավարժական քերթուածով մը, իսկ Երիտասարդութիւնը մնաց կիսատ։

Իր մահով մենք բոլոր զինքը սիրող աշակերտներս երբ կորսնցուցինք մեր մեծ դաստիարակը, հայ ժողովուրդն ալ կորսնցուցած եղաւ իր իգական սեռի առաջնորդներէն մին։

Յարգանք իր մեծ վաստակին։

Հանգիստ իր տառապած ոսկորներին։

Օրհնութիւններ իր խնկելի յիշատակին։

ՔՈՒՆԿ-ՖՈՒ

ԽՄԲ. – Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդր. Վարչութեան հրատարակած (Պէյրութ) «Մարզիկ» ամսաթերթի 14-րդ թիւին մէջ լոյս տեսած է հարցազրոյց մը քունկ ֆուի վարպետ Կարօ Քեպապճեանի հետ, որ Քունկ Ֆուի Միջազգային Դաշնակցութեան ներկայացուցիչն է Միջին Արեւելքի մէջ։ Կարօ Քեպապճեան մասնակցած է միջազգային բազմաթիւ մրցումներու։ 1974–ին, «Ազատ կռիւ»ի 4–րդ մակարդակի Միջին Արեւելքի մրցաշարքին, առաջին հանդիսացած է։ 1978–ին մասնակցելով Մեքսիքոյի Համաշխարհային Ա. Բաց Ոճի մրցաշարքին, իբրեւ Քունկ Ֆուի Միջին Արեւելքի ներկայացուցիչ, շահած է Քունկ Ֆուի պարի առաջնութիւնը։ Նոյն տարին, Պէյրութի մէջ հիմնած է «Հայկական Սեւ Գօտիներու Միութիւն»ը, որ Քունկ Ֆուի զանազան ոճերէն իւրացուցած է Թայ Նուչ Քուն խաղը, որ կը ներկայացնէ ներքին ուժի

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Եթէ Ձեր Ս. Օծութիւնը ներողամիտ ըլլայ, պարտք պիտի համարիմ մէկ երկու դիտողութիւններ ալ կցելու նամակիս, Ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրելու եղբայրաբար։

Ձեր գրով մտադրութիւն կը յայտնէիք կաթողիկոսական Աթոռը հաստատել Պէյրութի մէջ։ Այդ մասին Ձեր Ս. Օծութեան թողլով միանգամ ընդ միշտ վերջնական որոշումը եւ գործադրութիւնը, պիտի համարձակիմ դիտել տալ՝ թէ աթոռանիստ ըլլալու աւելի յարմարութիւններ կան Հալէպի համար, ո՛չ միայն պատմական ինչ ինչ աւանդութիւններու, այլ եւ փոքր ի շատէ Կիլիկեան Աթոռին վայելուչ ընդարձակ եկեղեցիով եւ յատուկ բնակարանով մ՚ալ օժտուած ըլլալուն շնորհիւ։ Աթոռին կառավարական կեդրոնին մօտ գտնուելու պարագան չենք կարծեր որ անմիջական օգուտներ կարենայ ընծայել, եւ շատ անգամներ ալ, պէտք է խոստովանիլ, դժուար կ՚ըլլայ գոհացում տալ պահանջուած բարձր դիրքի մը պայմաններուն՝ զանազան պատճառներով։ Ուստի ժամանակ մը եւս Պէյրութ մնալէ յետոյ՝ որպէսզի օրը օրին ֆրանսական կառավարութեան մօտ Ձեր Ս. Օծութեան միջոցաւ ըլլալիք դիմումները արդիւնաւորուին ընդհանուր կազմակերպութեան օրինագիծի մասին, լաւագոյն կը թուի Մեզ Կիլիկեան Աթոռը վերջնականապէս փոխադրել Հալէպ, ուր անձամբ անշուշտ պիտի վարէք տեղւոյն առաջնորդութիւնը, հոն կեդրոնացնելով կրօնական եւ վարչական ժողովները, եւ անոնց գործակցութիւնը ապահովելով Ձեր Ս. Օծութեան նախագահութեան ներքեւ։

Դարձեալ Կիլիկեան ազգային – եկեղեցական կազմակերպութեան մէջ՝ տարակոյս չունինք՝ թէ կարեւոր տեղ մը պիտի գրաւէ Կաթողիկոսական Աթոռի յաջորդութեան կենսական խնդիրը, եւ առ այդ՝ անհրաժեշտ պիտի ըլլայ, ինչպէս կ՚սպասուի Ձեր ծանօթ խոհականութենէն, չշեղիլ նախկին ընտրութեանց աւանդական ուղղութենէն, եւ Սուրիական Հայութեան անձուկ շրջանակին մէջ չամփոփել ընտրական այդ իրաւունքը, որպէսզի Աթոռն ունենայ իր նախկին հմայքն ու պատկառանքը՝ իբրեւ Երկրորդը Էջմիածնի Ընդհանուր Հայրապետութեան, եւ մանաւանդ դժնդակ անակնկալներու առջեւ կարենայ ազգովին իմն պահպանել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նուիրապետական գլխաւորութիւնը։ Արդ՝ Ձեր Ս. Օծութիւնը պետն ու հովուապետն ըլլալով Կիլիկեան Աթոռին՝ պիտի չթոյլատրէ որ լոկ առաջնորդի մը հանգամանքովը տեղի ունենայ իր յաջորդին ընտրութիւնը։ Եթէ իրաւունք կը տրուի Մեզի այս տեսակէտէն դիտել Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռին գոյութեան հարցը, անհրաժեշտ կը համարինք որ թէ՝ Պոլսոյ պատրիարքարանէն, թէ Եգիպտոսի առաջնորդարանէն եւ թէ ուրիշ կարեւոր գաղութներէն, ինչպէս եւ Երուսաղէմի Աթոռէն այժմէն իսկ խորհուրդ հարցուի եւ ըստ այնմ սահմանադրուի այդ ընտրական իրաւասութիւնը։

Այս ամէնուն մասին՝ որոնց համառօտ ամփոփումը փութացի տալ գրովս, քանի մը անգամներով առիթ ունեցանք խօսելու Ձեր Ս. Օծութեան պատուական նամակը Մեզի բերող Մեծարգոյ Տիար Անդրանիկ Կէնճեանի հետ, եւ կը յուսամ որ Մեր բարեկամին բերանացի բացատրութիւններն ալ լսելով՝ անվրէպ պիտի գնահատէք Մեր անկեղծութիւնը, եւ կրկին ուրախութեան առիթը պիտի շնորհէք Մեզի, Ձեր եւ Ձեր հօտին վստահութեանը արժանացնելով Մեր առաջարկներն ու խորհուրդները։

Աղօթակից

Պատրիարք Երուսաղէմի

Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Դուրեան

×

Սուրիոյ հոգեւոր իշխանութեանց երկուութեան վերջ տալու մտօք՝ Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաւոդիկէի երուսաղէմապատկան պատր. փոխանորդութիւնները Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան տրամադրութեան ներքեւ դնելու մասին Ձեր Ամենապատուութեան կողմէ եղած վեհանձն առաջարկը – առաջարկ՝ որուն արժէքը ա՛լ աւելի շեշտուեցաւ, երբ Սուրիոյ Ֆրանս. Վսեմ. Բարձր Գոմիսէրը, ի պատասխան Ն. Ս. Օծութեան դիմումին, իր 14 Օգոստոս 1924 թուակիր գրով կը յայտնէր թէ էքս սիվիլի եւ Սթաթիւ բէրսօնէլի խնդիրները լուծելու իրաւունքները չէր կրնար տալ Ն. Ս. Օծութեան ներկայացուցած եկեղեցականներուն, որոնք նշանակուած էին նոր կազմին համաձայն, – չգտաւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան կողմանէ այն ընդունելութիւնը՝ որ կը յուսացուէր։

(Շար. 6)

...րութեան: վերջերս Միութիւնը միացած է Հ. Մ. Ը. Մ.ին:

Մտրեւ կուտանք Կարօ Քեպապճեանի ...տուած բացատրութիւնները, Քունկ Ֆուի ...մասին յիշեալ խարցազրոյցի ընթացքին:

×

Քունկ Ֆուն ամբողջական խաղ մըն է, ...մէջ քարաթէն եւ ժիւտօն անոր որոշ ...մասերը կը կազմեն: Օրինակ, քարաթէի ...արագ եւ կտրուկ շարժումներն ու հարուածները առնուած են քունկ ֆուէն եւ ...յաւելեալ չեշտաւորում ստանալով դարձած են քարաթէի յատկանիշ: Քարաթէի ...հետեւողները աւելի այս յատկութիւններ կը զարգացնեն: Նոյն ձեւով, ժիւտոյի ...մէջ արժեւորուած է առանց վիրաւորելու դիմացինը գետին ձգելու թէքնիքը՝ ...խախտելով անոր հաւասարակշռութիւնը:

Քարաթէի եւ ժիւտոյի այս յատկանիշներուն վրայ, քունկ ֆու յաւելեալ ...ունի հոգեմտաւոր մաս մը, որ ինքնին ...մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ:

Հոգեմտաւոր մասը ֆիզիքական զարգացումներուն հետ ուղղակի կապ չունի: ...աւելի խորունկ եւ դժուար է ու այս ...պատճառով շատեր կը նախընտրեն հետեւիլ քունկ ֆուի պարզացած ձեւերուն՝ քարաթէի եւ ժիւտոյի, որոնք ...մարզական են ու միեւնոյն ատեն ...կը ծառայեն իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միջոց:

Քունկ ֆուի մէջ առանց հոգեմտաւոր ...մասին զարգացման կարելի չէ նոր աստիճան կամ գօտի ձեռք ձգել:

...իսկական քունկ ֆուի մէջ գօտիի դրութիւն չկայ, կան հինգ աստիճանաւորումներ՝ Եղբայր, Մեծ եղբայր, Ուսուցիչ, Վարպետ եւ Մեծ վարպետ:

...իւրաքանչիւր աստիճան ունի իրեն յատուկ գիտելիքները, մարզումն ու ոճը:

Ներկայիս, քունկ ֆուի զանազան ...ակումբներ քայլ պահելու համար ժիւտոյի եւ քարաթէի միջազգային աստիճաններուն եւ գօտիներուն հետ, ներմուծած են ...նմանօրինակ գօտիներու դրութիւնը: ...Այսպէս՝ ճերմակ, դեղին, նարնջագոյն, ...կանաչ, կապոյտ, սրճագոյն, սեւ: Սեւ ...գօտին իր կարգին ունի հինգ եւ նոյնիսկ ...աւելի աստիճանաւորումներ՝ տան: Հինգերորդ տան-էն ետք՝ կուգայ կարմիր ...գօտին:

ՔՈՒՆԿ ՖՈՒԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

...Հիմնուելով չինական խաղ մը քունկ ֆուն ...մեծ ազդեցութիւն կրած է չինական ...փիլիսոփայութենէն, ուր մեծ տեղ կը ...գրաւեն բնութեան երեւոյթները: Քունկ ...ֆուն օրինակ կ'առնէ բնութենէն, երբեմն պէտք է կարծր ըլլալ, երբեմն ճկուն եւ կակուղ, ուժ գործածել կամ տեղի տալ՝ աւելի զօրանալու համար: Իւրաքանչիւր ապրող էակ տեւական պայքարի մէջ է, պայքար իր բոլոր երեսներով: Առանց պայքարի կարելի չէ իր ...իրաւունքներուն տէր կանգնիլ, գոյատեւել եւ յառաջանալ: Անհրաժեշտ է յաղթահարել այն բոլոր խոչընդոտները, որոնց կը հանդիպինք իւրաքանչիւր մեր քայլափոխին: Քունկ ֆուն մեզի կը վարժեցնէ համբերութեամբ ու սիրով, նաեւ՝ անհրաժեշտ ուժով դիմագրաւելու ամէն տեսակի դժուարութիւնները եւ անակնկալները: Այս ուժն է, որ կը հաքացընէ յուսահատութիւնն ու վհատութիւնը եւ ինքնավստահութիւն կուտայ մարդուն: Այս ուժը սակայն հարկաւոր է որ հիմնուած ըլլայ արդարութեան վրայ եւ հոս է, որ հանդէս կուգայ քունկ ֆուի բարոյական, հոգեմտաւոր կողմը: Որքան կը զարգանայ ֆիզիքական ուժը, նոյնքան պէտք է զարգանան ու մարզուին հոգեկանը եւ միտքը: Հոգիին ուժն է, որ կ'ազնուացնէ մարդը եւ հակակշռի կ'ենթարկէ «ես»ը՝ էկօն: Քունկ ֆուի մէջ մեծ տեղ ունին հաւատքն ու կամքը, առանց որոնց կը քանդուի անձը:

Այլ խօսքով՝ մարմին, միտք եւ հոգի ամբողջութիւն մը կը կազմեն եւ ներդաշնակութիւն պէտք է տիրէ անոնց միջեւ:

Մարմինը կը զարգանայ սնունդով եւ մարզանքով, միտքը՝ ուսումով եւ նոր գիտելիքներու ամբարումով, հոգին ալ կ'ազնուանայ հաւատքով եւ կամքով:

Տարբեր չէ այլ ժողովուրդներու պարագային: Ազգերու պատմութեան մէջ դժուար չէ հանդիպիլ բազմաթիւ ժողովուրդներու, որոնք տէր եղած են զօրաւոր բանակներու, տարած են մեծ յաղթանակներ, իրենց կամքը պարտադրած են այլ ժողովուրդներու, նոյնիսկ ունեցած են մտաւորական բարձր մակարդակ, իրենց մշակոյթով նպաստ բերած են քաղաքակրթութեան, սակայն երբ տկարացած է իրենց հոգեկանը, կամ բոլորովին կորսուած, խախտած է անոնց հաւատքը եւ տկարացած կամքը, այն ատեն անոնք բռնած են անկումի ճամբան:

Հայ ժողովուրդը գոյատեւած է, որովհետեւ հակառակ ճակատագրի ամէն տեսակ հարուածներուն, ամուր պահած է իր հաւատքը եւ իր կամքը, բարձր՝ իր մտաւորական մակարդակը:

ՔՈՒՆԿ ՖՈՒԻ ՆՇԱՆԸ

Քունկ ֆուի նշանը կը ներկայացնէ Եինկ եւ Եանկի փիլիսոփայութիւնը, այսինքն՝ իրարու հակադրուող երկու ուժերու ըմբռնումը. լոյս եւ խաւար, կարծր եւ կակուղ, բարի եւ չար, եւայլն: Շրջանակը բաժնուած է երկու մասերու, սեւ եւ ճերմակ, սեւին մէջ ճերմակ եւ ճերմակին մէջ սեւ կայ: Այս կը նշանակէ թէ երկուքն ալ գոյութիւն ունին եւ այս իրողութիւնը հաշուի առնելով է որ ճկունութեամբ պէտք է ընտրել յարմարագոյն եւ ուղիղ միջոցը՝ հասնելու համար նպատակին:

ՔՈՒՆԿ ՖՈՒԻ ԲԱՐԵՒԸ

Քունկ ֆուի բարեւը կամ խոնարհութիւնը կը ցոլանայ երկու ձեռքերուն միացումին մէջ: Մէկը՝ բռունցքը, որ կը ներկայացնէ ուժը, միւսը՝ բաց ձեռքը՝ արդարութիւնը: Առանց մէկուն միւսը դատապարտուած է ձախողութեան: Արդարութիւնը ներկայացնող ձեռքը երբ կուգայ ուժը ներկայացնող բռունցքին վրայ, կը նշանակէ թէ արդարութիւնը գերիշխող է:

Քունկ ֆուն կը միտի ստեղծել զօրաւոր եւ ազդու ուժ մը որ պիտի հաստատէ արդարութիւնը, քանի որ առանց ուժի արդարութիւնը չիրականանար այս աշխարհին վրայ, ուր կը տիրէ անտառի օրէնքը:

Հայ ժողովուրդը միշտ ալ փնտռած է արդարութիւնը: Տիրանալու համար մեր արդար Դատին եւ իրաւունքներուն, անհրաժեշտ է զօրացնել մեր բռունցքները:

Իրենց ներկայացուցած վտանգին համար, արգիլուած են բարձր աստիճանի մակարդակով քունկ ֆուի մրցումները: Քունկ ֆուն Ողիմպիական խաղերուն մաս չի կազմեր, մինչդեռ քարաթէն եւ ժիւտօն ողիմպիական մարզական խաղեր են, սակայն կը կազմակերպուին քունկ ֆուի մասնակի մրցումներ, որոնք տեղ կը գտնեն միջազգային հանդիպումներու յայտագիրներու մէջ, ինչպէս՝ քունկ ֆուի պարի, արուեստի, արագութեան, կեդրոնացումի մրցումներ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕՅԻ մէջ, Յուլիս 17 - 19, տեղի ունեցած են միջ - պատանեկան հանդիպումներ, մասնակցութեամբ Պուէնոս - Այրէսի երեք շրջաններու եւ Մոնթէվիտէօյի պատանիներուն: Ձեռնարկը կազմակերպուած է Հ. Օ. Մ.ի Մոնթէվիտէօյի մասնաճիւղին կողմէ, գործակցութեամբ շրջանի «Վռամեան» ակումբի վարչութեան եւ երիտասարդական միութեան: Տեղի ունեցած են մարզական խաղեր, երէցներու եւ կրտսերներու միջեւ, շարադրութեան մրցում մը՝ նիւթ ունենալով «Խանասորի արշաւանքը», մշակութային հանդիսութիւն մը եւայլն:

×

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕՅԻ Ներսէսեան Կրթական Հիմնարկութեան սրահին մէջ, Յուլիս 17-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Տոքթ. Հրաչ Աբրահամեան (Միացեալ - Նահանգներէն) նիւթ ունենալով «Հայութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ»: Դասախօսը տեղեկութիւններ տուած է Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Իրաքի, Լիբանանի եւ Պարսկաստանի հայկական գաղութներու մասին, ծանրանալով լիբանանահայ եւ պարսկահայ գաղութներու ներկայ կացութեան վրայ:

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՌՈՄ. - Յուլիս 26, Կիրակի օրը, առաւօտ ժամը 10.30-ին, ձեռամբ Կարապետ Ամատունի Եպիսկոպոսին, քահանայ ձեռնադրուեցաւ Տ. Անտոն Սրկ. Շատարեւեան, ժառանգաւոր Լեւոնեան Վարժարանի եւ անդամ Զմմառու Կաթողիկոսական կղերի հաստատութեան:

Արարողութեան ներկայ էին՝ նորօծ վարդապետին մայրը եւ մօտ ազգականները՝ Սուրիայէն եւ Գանատայէն ժամանած:

Գերապայծառին առընթեր ներկայ էին Զմմառու վանքին մեծաւորը՝ Մանուէլ Ծ. Վրդ. Պաթաղեան եւ Գրիգոր Վրդ. Բեդրոսեան:

Դասին մէջ կային Հայ Կաթողիկէ պատրիարքութեան օգնական Եպիսկոպոս Անդրէաս Պետրոսեան եւ նորընտիր առաջնորդները Հարաւային եւ Հիւսիսային Ամերիկայի:

Եկեղեցին լեցուն էր Հռոմի մեր ազգայիններով: Անարատ Յղութեան հայ քոյրերը եւ Լեւոնեան վարժարանի աշակերտները կատարեցին սրբազան երգեցողութիւնը:

Յաւարտ Ս. Պատարագին բոլոր ներկաները համբուրեցին ձեռնադրեալ վարդապետին նորօծ ձեռքերը:

Կէսօրուան սիրոյ սեղանին ներկայ էին Արեւելեան Եկեղեցիներու Ս. Ժողովի քարտուղարը՝ Մարիօ Պրինի Գերապայծառը և նոյն ժողովի պաշտօնեայ Գերպ. Լուիճի Մարինէլլի, Լիոնի Նարեկեան վարժարանէն 15 հոգինոց աշակերտներու խումբ մը՝ իրենց տեսուչով:

Յաջորդաբար մաղթանքի խօսք ըրին՝ Լեւոնեան վարժարանի տեսուչը, Կարապետ Ամատունի Եպիսկ.ը, Զմմառու մեծաւորը, Անդրէաս Եպիսկ. Պետրոսեան, Վարդան - Վալտեր Պօղոսեան եւ Պրինի Գերապայծառները, որ իր խօսքին մէջ ներկաներուն ուշադրութեան առարկայ դարձուց՝ երկու Ամերիկաներու համար առաջնորդներու անուանումին կարեւորութիւնը եւ Ս. Քահանայապետին սէրը հանդէպ Արեւելքցիներուն:

Լեւոնեան վարժարանի կղերիկոսները եւ Լիոնի Նարեկեան վարժարանի պատանիները՝ միաբերան երգեցին «Դու ես քահանայ յաւիտեան» տաղը եւ «Լեռներ հայրենի» երգը:

Լեւոնեան վարժարանը Յուլիս 26-ին ապրեցաւ՝ մխիթարութեամբ եւ հոգեւոր շունչով օծուն՝ իր գեղեցիկ օրերէն մին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

LIVRES RECUS:

LA SOCIETE ARMENIENNE
AU XIXe SIECLE
par Béatrice KASBARIAN-BRICOUT
Ed. La pensée universelle, Paris, 1981

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՅ

Մարտիկ այս հրաշքը կ'երթայ դրացի ...Ջուլհակին կը պատմէ: Փոքրիկ Մարտիկի պնդումին վրայ, դրացի Ջուլհակը ...կ'երթայ եւ իրաւ, կը տեսնէ, որ ...եկեղեցիներ ...ուտուածին մօտ հողը ...վեր կը նետուի: Ջուլհակը կը փորէ ...ու դուրս կը հանէ ծանր սուր ...մը: Ջուլհակը բանդէտ մարդ՝ կը հասկնայ եղածը եւ թուրը տուն կը բերէ: ...Մարտիկ եթէ տղայ, Ջուլհակի ձեռքին ...կը մեծնայ: Երբ ձի նստելու տարիքին կը հասնի, Ջուլհակը թուրը Մարտիկին կը յանձնէ ու կ'ըսէ.

...Ձի հեծիր, առ էս թուրը ու աշխարհ ...ազատէ»:

Երկինքը հետզհետէ աւելի կը մթնէր: Բարակ լուսնկան ամպերուն տակ մտած էր: Կարծես պիտի անձրեւէր:

Կարւանը հետզհետէ կը մեծնար: Դաշտերու ազմուկէն վախկոտ կենդանիներու նման երբեմն կ'երեւէին ու կը թաքնուէին դաշտերուն մէջ ապաստան փնտռող Քիւրտեր:

Սուրբ Մամասի բլրան կողմէն քակուեցաւ ուրիշ կարւան մը: Հողդարցիներն էին, որ նոյնպէս Ախուռ կ'իջնէին: Դաշտերու մութ տարածութեան մէջ կենդանիներու ձայները անըստոյգ իմաստ մը ունէին: Կարծես ճամբաներուն վրայ շարուած ծառերն ալ եղներու եւ կովերու ձայներուն հետ ձայն կը ձգէին: Հողը, քարերը կը շնչէին, կը շարժէին կարծես ու իրենց հետ կարւան բռնած դէպի Ախուռ կ'իջնէին, գետէն անցնելու ու Վարդաձորի լեռները բարձրանալու համար:

Բոլոր գիւղացիներուն այնպէս կը թըւէր, թէ գիւղի տուները իրենց ծխնելոյզներով, փողոցներուն մէջ ձգած սայլերը, փեթակները, հին ու նոր մեռելները իրենց ետեւէն կուգային՝ մութին մէջ ուրուային լռութիւնով ու մեռելներու աղաղակով:

Ս. Մամաս տանող ճամբուն վրայ միացաւ նաեւ Հողդարի կարւանը: Անոնց կարւանը թեթեւ ոտքերով կ'քալէր: Ուրախ էին: Կարծես լայն ճակատով, ծանր ուսերով ու խոշոր ձեռքերով Մովսէս մը գիրենք՝ աստղերով լեցուն կապոյտ աշխարհ մը կ'առաջնորդէր: Անոնք տեսած էին Սպիտակ Ձիաւորին կռիւը ... Նոյնիսկ գիւղացի մը իր կատակներով ու զաւեշտական շարժումներով կարւանը կը զուարճացնէր:

Հողդարցի Այրոնն էր, որ հակառակ իր ծաղկոտ երեսին, կաղ ոտքին, փոքր ու շռած աչքերուն, միշտ ալ ուրիշներուն վրայ կը խնդար ու բոլորին զաւեշտական նմանութիւնը կ'ընէր: Հակառակ իր մարմնի եօթը տեսակ ողբերգութեան, Այրոն միշտ ալ ողբերգութիւններու մէջ զաւեշտ կը տեսնէր: Հողդարի կռուի ընթացքին Այրոն բաւական զաւեշտներ հաւաքած՝ կը պատմէր գիւղացիներուն: Կը պատմէր մանաւանդ «Մկայ Դայեկենց» Սողմանին հերոսութիւնը:

Ճէլալի փեսին ու զոլամներու կախուելու ատեն Այրոն հոն կեցեր էր հանդարտ, իր զաւեշտական կերպարանքով: Երեւոյթ մը, որ կ'ըսես կենդանիէ մը ծնած էր ու մարդկային շաղախով խառնուած: Ան դիտեց գիւղացիի փոթորկուիլը, դիտեց երբ երեսուն զոլամները թթաձառերուն վրայ կախաղան հանեցին: Այնտեղ էր Մարտիկը իր ձիուն վրայ, ձիաւորներուն մէջ, - միակ տեսարանը, ուր Այրոն զաւեշտ չկրցաւ տեսնել: Քիւրտերը ձայն - ծպտուն չհանեցին, լուռ համակերպեցան իրենց ճակատագրին. ոչ մէկ դժգոհ շարժում, այնպէս ինչպէս մեղաւոր մը կը հաշտուի դժոխքի բոցերուն:

(Շար. 373)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Գեղամ Հայոցեանի մահուան առթիւ Վարուժան Պատեմեան ընտանիքը եւ Վահան Պուրմայեան ընտանիքը 500 Ֆր․ կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փոխան ծաղ – կեպսակի ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏԻԿԻՆ ԼԻԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը փո – խան ծաղկեպսակի 2․500 Ֆ․ կը նուիրէ Հայ Ուսանողներու Օգն․ Մարմնին (ստա – նալ «Յառաջ»էն) ։

×

Կեդրոնական Վարժարանի 1937 – 38–ի շրջանաւարտները 1500 Ֆ․ կը նուիրեն Հայ Ուսանողներու Օգն․ Մարմնին ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

×

Լսաեան – Բարեկամական Միութիւնը 500 Ֆ․ կը նուիրէ Փ․ Ծ․ի Ալֆորվիլի Ս․ Մեսրոպ Կրթարանին ։ (Ստանալ «Յա – ռաջ»էն) ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհա – կալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի Եկեղեցւոյ պայծառութեան․ – Գրիգոր Գարաճեանի մահուան առթիւ․ – Այրի Տիկին Պէատրիս Գարաճեան եւ Այրի Տի – կին Վեհանոյշ Գինկէյեան 500 Ֆ․, Օրիորդներ Ռեմոնտ եւ Մելինէ Սեմեր – ճեան 400, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կառ – նիէ 300, Այրի Տիկին Սիւզան Գինկէյ – եան, Օր․ Ժանին Գինկէյեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Հասպանեան եւ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Գինկէյեան 900, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գիզարճեան, Տէր եւ Տի – կին Մամբրէ Սեմերճեան եւ Տէր եւ Տի – կին Տընի Զէչեան (Փարիզէն), Այրի Տիկին Արշակուհի Պալայէկիտեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Պալայէկիտեան (Մարսէյլ), եւ Օրիորդներ Հայրապետ – եան 200–ական, Վալանսի Հ․ Բ․ Ը․ Մ․, Տէր եւ Տիկին Հասպանեան (Էքս ան Փը – րովանսէն), Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Փա – փազեան եւ Օրիորդներ Թնկըրեան 100 – ական, Այրի Տիկին Անոյշ Թիւֆէնքճեան եւ զաւակները 50 Ֆր․ ։

Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տուն

Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութիւն

Վիլէօրպանի
Հայ Մշակութային Միութիւն

Հայերու եւ Բարեկամներու
Իւնէսքօ – Ակումբ

ԿՈՉ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ
ԱՌԹԻԻ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
17–էն 25
(Լ Ի Ո Ն)
ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՏՈՀՄԻԿ ԻՐԵՐՈՒ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զարդեղէններ – տարազներ – գորգեր – տնական առարկաներ – աշխատանքի գործիքներ – ձեռագործներ – զէնքեր – գիրքեր – լուսանկարներ – բացիկներ – երաժշտական գործիքներ – եւայլն․․․

1915–ի ցեղասպանութեան հետեւանքով հայկական տեղահանութեան ընթացքին, Արեւելեան թէ Արեւմտեան Հայաստանէն Սփիւռք բերուած զանազան գործածական իրեր ։

Կը խնդրուի բոլոր այն հայրենակից – ներէն որոնք այս կարգի առարկաներ ու – նին իրենց մօտ, հաղորդակցութիւն հաս – տատել Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տան հետ Սեպտեմբեր 15–էն առաջ ։

15, rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines
tél. 16 (7) 849 - 42 - 97

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2–ԻՆ ։

FÊTE CHAMPÊTRE
Home Arménien - St. Raphaël
- ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ -

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, Շաբաթ, Օգոստոս 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107 Ավընիւ տիւ Մառեշալ Լիօթէ) ։

Ս․ Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10–ին եւ խաղող կ'օրհնուի, – Հօմ Արմէնիէնի Ս․ Յովհաննէս մատրան մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք․ Մանուկեանի ։

ժամը 12–էն մինչեւ 21 :

– Հայկական ճաշեր․
– Հաճելի մթնոլորտ Մարթէն Եօրկանցի ներկայութեամբ․
– Թոմպոլա․
– Գեղարուեստական բաժին ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները բացուած են ։

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտու – հիները կը պատրաստէ Պէ․ Ը․ Փէ․ Սէ–ի քննութեան ։

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն ։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN
TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU 1° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ․ Բ․ Ը․ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍՕՖԻԹԷԼ պանդոկի սրահներուն մէջ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3–ին
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ ։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ․ վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

×

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ
Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11–ԻՆ․

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս․ Խաչ Եկեղեց – ւոյ հիմնարկութեան 50–ամեակի բացա – ռիկ հանդիսութիւնը՝

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր, բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապե – տական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ․ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ։

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային ։

VOYAGES
EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS
du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.

2° VOYAGES DE 14 JOURS
du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages
sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis
de 14 à 19 h.

S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN

Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom ....
Prénom ....
Adresse ....
.... Tél. ....
Ville .... Code postal.......

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du .... au .... ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :
....

Rayer les mentions inutiles

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ
ՆԻՍԻ Ս․ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՕԾՄԱՆ 54–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ
Ե Ւ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 16
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Շաբաթ Օգոստոս 15, ժամը 15․30–ին՝ Ժամերգութիւն, 16․00–ին՝ Մատաղի պատրաստութիւն ։

Կիրակի Օգոստոս 16, ժամը 9-ին՝ Ժա – մերգութիւն, 10–ին՝ Ս․ պատարագ, 11․45–ին՝ Խաղողօրհնէք ։

Երկուշաբթի Օգոստոս 17, ժամը 10ին՝ Ս․ պատարագ, 11․45–ին՝ Հոգեհան – գիստ ։

×

Ս․ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյս անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Օգոս – տոս 16, Կիրակի առաւօտ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ տեղի կ'ու – նենայ աւանդական Մատաղ եւ Խա – ղողօրհնէք ։

Ս․ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ պատարագ եւ հո – գեհանգստեան պաշտօն կը կատար – ւի Շաբաթ Օգոստոս 15–ին, ի յիշատակ Երկրորդ Աշխարհամարտի ռմբակոծու – թեան զոհուած Վալանսի հայութեան հոգիներուն համար ։

×

Աստուածածնայ Տօնին առիթով Կիրա – կի Օգոստոս 16–ին, պատարագ ժամը 10-ին, ապա քարոզ ։ Պատարագէն վերջ Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողու – թիւն ։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա․– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵ – ԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշա – կերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տա – րեկանէն սկսեալ ։

Բ․– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐ – ԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՑ–ի աւարտական դասարան՝ Ա․ Բ․ Գ․ Դ․ բաժիններով ։

Գ․– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահ – ուած է մանչերուն ։

Դ․– Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար ։

Ե․– Որոշուած է թօշակի վերաբեր – եալ յատուկ դիւրութիւններ կատա – րել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշա – կերտի արձանագրութեան համար ։

Զ․– Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱ – ԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ ։ Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրա – ւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ․ իս Տեսչութեան հետ ։

26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

Ecole St. Grégoire de Nareg

— Les inscriptions à l'Ecole St. Grégoire de Nareg sont dès maintenant ouvertes pour l'Année Scolaire 1981-1982.

Pour tous renseignements s'adresser au Père ZABARIAN.-

38, Route de Collonges
69450 - St. Cyr au Mont d'Or
Tél.: (7) 847. 28. 65

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
8-9
SAMEDI-DIMANCHE
8-9 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.968 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 14.968

ԳՈՒՐԳԷՆ ԵԱՆԸԳԵԱՆ

ԲԱՆՏԷՆ ԵԼԱԾ Է ՈՒ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Պոսթընի մեր պաշտօնակից՝ «Հայրենիք»ի Օգոստոս 1-ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ լուրը. –

«Անակնկալ որոշումով, հակառակ Ամերիկեան Արտաքին Նախարարութեան եւ Թրքական կառավարութեան առարկութիւններուն, Քալիֆորնիոյ Նահանգի ապաստանական ծառայութեան պաշտօնեաներուն ընդառաջելով, 87-ամեայ հայորդին Գուրգէն Եանըգեան բանտէն արձակուեցաւ եւ յանձնուեցաւ Հարաւային Քալիֆորնիոյ մէջ գտնուող բժշկական դարմանատան, ուր պիտի ենթարկուի դարմանումի:

«Գուրգէն Եանըգեան ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էր 1973-ին սպաննած ըլլալով Թուրք երկու պաշտօնատարներ: Դէպքը իր ատենէն միջազգային ուշադրութեան առարկայ դարձած էր:

«Եանըգեանի փաստաբանները Ուիլեամ Բարարեան, Հերրի Ուման եւ Ըրբըթըն Մարքս, ժամանակէ մը ի վեր դիմում կը կատարէին որպէսզի բանտէն արձակուի, նկատի ունենալով առողջական վիճակին վատթարացումը եւ պահանջ ներկայացուցած էին որ իր պատիժին մնացեալ տարիները անցընէ դարմանատան մը մէջ հայկական գաղութին մօտ: Փաստաբանները այս պահանջը ներկայացուցած էին, որովհետեւ Չինոյի բանտի հիւանդանոցը չէր կրնար հայթայթել այն խնամքը որուն այնքան կարօտ էր Գուրգէն Եանըգեանը:

«Յունիս 18-ին, Սեն Պերնարտինոյի մէջ տեղի ունեցած դատական ունկնդրութեան: Տոքթ. Մըք Նըմարա հաւաստիացուց բանտի հիւանդանոցի անձնակազմին, վկայեց թէ «Եանըգեանի կեանքի օրերը համրուած են» եւ եթէ մնայ բանտին հիւանդանոցին մէջ, առաւելագոյնը վեց ամսուան կեանք մը կրնայ երաշխաւորել: Տոքթ. Մըք Նըմարա հաւաստիացուց թէ Եանըգեանի կեանքը պիտի երկարէր եթէ շատ աւելի լաւ պայմաններու տակ բժշկական խնամքի ենթակայ ըլլայ: Եանըգեան, բնական պայմաններու տակ Մարտ 1985-ին միայն իրաւունք պիտի ունենար երաշխաւորութեամբ բանտէն դուրս ելլել:

«Չինոյի բանտի պատասխանատու մարմիններու գրական վկայութիւնները եւ բախտորոշ դեր ունեցած Գուրգէն Եանըգեանի նկատմամբ տրուած որոշումին մէջ:

Քալիֆորնիոյ նահանգի պատասխանատու մարմիններ որոշումին յանգեցան Նահանգապետի իրաւական խորհրդատուներուն, Քալիֆորնիոյ ընդհանուր դատախազին եւ այլ պետական հաստատութեանց հետ երկար խորհրդակցութիւններ ունենալէ ետք:

«Տրուած որոշումին հիմամբ, Գուրգէն Եանըգեան կը փոխադրուի դարմանատուն ուր մէկ տարի բժշկական լուրջ խնամքի պիտի ենթարկուի:

Իր պաշտպան փաստաբաններէն Բարարեան յայտարարեց թէ տրուած որոշումը աննախընթաց է Քալիֆորնիոյ Նահանգի պատմութեան մէջ, որովհետեւ անցեալին հաղուադէպ պարագաներու միայն նման թոյլտուութիւն շնորհուած է:

«Ամերիկեան Արտաքին Նախարարութիւնը յանձնարարած էր որ Եանըգեան բանտէն դարմանատուն չփոխադրուի, որովհետեւ այդ քայլը կրնար ժխտական ազդեցութիւն ունենալ Թուրքիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու դիւանագիտական յարաբերութեանց վրայ:

«Բարարեան եզրակացուց. – «Ուրախ ենք որ անհատի մը առողջական վիճակը եւ կեանքը առաջնահերթ կարեւորութիւն ստացան, իսկ դիւանագիտութիւնը մնաց երկրորդական»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ ՇԻՆԾՈՒ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Էռ – Ֆրանսի պոյինկը հասած էր Թեհրանի օդակայանը, Հինգշաբթի առտու եւ 62 Ֆրանսացիներ պատրաստ կը սպասէին մեկնելու: Բայց օդակայանն են նաեւ յեղափոխութեան պահապաններ արգելք հանդիսանալու համար այս մեկնումին եւ հոն է նաեւ «օդակայանի յեղափոխական դատարանի դատախազը» Լաճեվարտի, որ կը բացատրէ Ֆրանսական դեսպանատան մէկ թարգմանին թէ եկած է ստուգելու, որ մեկնիլ ուզողները պարտք չեն ձգած Իրանի մէջ, օրինակ վարձքը վճարա՞ծ են, և գործեր չեն փախցներ: Դեսպանն իսկ, որ բարեբախտաբար հիւմուրի տէր անձ մըն է, ստիպուած է մինչեւ իսկ կօշիկները հանել: Դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւնը կ'ըսէ դատախազը՝ «ձեր օրէնքներն են, ոչ՝ մերը, որոնք իսլամական են եւ մարդկային»: Ֆրանսայի դեսպանը կը փորձէ բացատրել որ իրանեան իշխանութիւնները զինքը երկրէն վտարած ըլլալով, տրամաբանական չէ արգելք հանդիսանալ իր մեկնումին: Կարեւորութիւն տուող չկայ: Վերջապէս դեսպանը կը յաջողի ժամադրութիւն մը ձեռք ձգել Արտաքին Նախարարութենէն մինչ Փարիզի մէջ Նախագահ Միթերան «տագնապի նիստ» մը կը գումարէ:

Թեհրանի մէջ Ֆրանսայի դեսպանին եւ Ելիզէի յատուկ բանագնացին տեսակցութիւնը պարսիկ պատասխանատուին հետ երեք ժամ կը տեւէ եւ համաձայնութիւն կը գոյանայ որ 62 Ֆրանսացիները պիտի կարենան մեկնիլ Երկուշաբթի Իրան-Էռ-ի օդանաւով, մնացեալն ալ՝ Չորեքշաբթի: Մինչ այդ կը մնայ սպասել եւ յուսալ:

Փարիզ չուզեր մեծ համեմատութիւններ տալ պատահածին եւ ինչպէս դիտել կուտար Լիպերասիոն Ուրբաթ առտու, Նախագահ Միթերան «երբեք այսքան Ֆիւէնցեցի չէ եղած, որքան Պանի Սատրի ժամանումէն ի վեր բացուած տագնապին առթիւ: Նախ փորձեց լռել տալ Պանի Սատրը, ապա յանձնել հրթիռաձակ վըտէթները, յետոյ շնորհաւորեց, ջերմ խօսքերով նորընտիր նախագահը միաժամանակ կը ջանար պատրաստել տալ Իրանի Ֆրանսացիներուն մեկնումը մարդ չվշտացնելով, նաեւ դեսպանատան կազմին, նախքան Պանի Սատրի յանձնումի դիմումին Փարիզ հասնիլը» (դեսպանին պայուսակին մէջն է):

Անշուշտ Ֆրանսացիներու չկարենալ մեկնիլը զիրենք «պատանդի» վիճակին մէջ կը դնէ և Ամերիկացիներուն պատմութիւնը դեռ թարմ է յիշողութեանց մէջ: Իսկ Ֆրանսայի մէջ Պանի Սատրի ներկայութիւնը այնքան վտանգաւոր չէ, որքան Մուճահէտիններու պարագլուխ Ռաճավիի, քանի սոր չարժումն է, որ գլխաւորաբար ընդդիմադիրի աշխատանք կը տանի երկրին մէջ եւ կը բազմացնէ ահաբեկչական արարքները: Զանազան ձախ կազմակերպութեանց ինը անդամներ գնդակահարուած են Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ... ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

Անշուշտ մէկ ծիծեռնակով գարուն չի գար, բայց եւ այնպէս երեւոյթը, որ պարզուեցաւ այս շաբթու Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի տեսչութեան, պէտք չէ լուռ անցնի:

Պարզ նամակ մը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

«Պարոն տեսուչ,

Սեւրի Հայկ. վարժարանին աշակերտ եղած եմ 1958-էն 1964, 6-րդ դասարանէն՝ առաջին դասարան: Դպրոցական այդ վեց տարիներու ընթացքին, վարժարանին տեսչութիւնը ծնողքիս շնորհեց կրթաթոշակի շատ զգալի զեղչեր եւ որոշ տարիներու համար՝ բոլորովին ձրի ընդունեցաւ զիս: Այդ շրջանէն ի վեր, տարիները անցան եւ այսօր այլեւս կարիքաւոր չեմ: Ատենը եկած է ուրեմն, ինծի համար, որ վերադարձնեմ վարժարանին ինչ որ տալիք եմ: Կը խնդրեմ, որ ներփակ գտնէք ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔԻ չէք մը: Կը համապատասխանէ, կը խորհիմ, շնորհուած կրթաթոշակին այժմէականացած սակին...»:

Ստորագրութիւնը՝ Ժան - Ժաք Գասպարեան, թուականը՝ Օգոստոս 2:

Պէտք է խոստովանիլ, որ տեսակին մէջ, բացառիկ եւ եզակի է նման ընթացք մը: Այդ իսկ պատճառով եւ ի գին վիրաւորելու ենթակային համեստութիւնը, չէինք կրնար արձագանգ չհանդիսանալ:

Ահաւասիկ հայ երիտասարդ մը, որ շրջանաւարտ ըլլալէն տասնեւեօթը տարի ետք, չի մոռնար իր «պարտքը», որ պարտք իսկ չէր: Քանիներ, իրեն նման, օգտուած են վարժարանին կամ այլ բարեսիրական կազմակերպութիւններու կրթաթոշակներէն ու ձրիավարժ եղած են բայց...: Բայց ոչ միայն, բարեկեցիկ դիրքի հասնելէ ետք, մոռցած են իրենց «պարտքը», այլեւ յաճախ, արհամարհելով հեռացած են հայութենէն:

Այս մէկը՝ կը յիշէ, ու չի գոհանար խորհրդանշական նուէրով մը, այլ տասը միլիոն հին ֆրանքի «այժմէականացած» գումար մը կը ղրկէ: «Բան» մը առեր է, ուրեմն, Մխիթարեան մեր յարգելի դաստիարակ հայրերէն: Առեր է ոգի եւ գիտակցութիւն: Ու նման, նոյնիսկ հաղուադէպ ժեսթ մը, կը բաւէ որպէսզի, բոլոր անոնք, որոնք ի գին զոհողութեանց եւ անսպառ նուիրումի իրենց աչքին լոյսը քամած են սերունդ պատրաստելու համար, գոհունակութեամբ տեսնեն թէ ոչ մէկ ճիգ աւելորդ է, ոչ մէկ աշխատանք՝ ապարդիւն:

Կը մնայ սրտանց «ապրի՛ս» մը ըսել այս երիտասարդին, իր օրինակելի օրինակին համար:

Ա. Մ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ կացութիւնը շատ ծանրացած էր Ուրբաթ, քանի որ նախորդ օրուան բանակցութիւնները ոչ մէկ արդիւնք տուին, ընդհակառակն խըզումը նուիրագործուեցաւ, կառավարութիւնը չուզելով որեւէ ձեւով տեղի տալ Սոլիտառնոշչի: Միւս կողմէ արտագաղթողները կը շատնան: Առաւելաբար ուսանող, մտաւորական, ճարտարագէտ, 30 տարեկանի շուրջ անձեր են Վիէննա հասնողները:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Կաստոն Տէֆէռ Քորսիքա այցելեց առջի օր եւ կղզիաբընակներուն խոստացաւ նոր կանոնագիր մը, յատուկ Քորսիքայի, որ կրնայ Ազգ. Ժողովին ներկայացուիլ Յունուարին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ գիները 1,8 առ հարիւր յաւելում կրած են Յուլիսին, ինչ որ շատ գէշ նիշ մըն է:

ԿԱՄՊՈՒՃ ձախողած պետական հարուածը 300 մեռեալ պատճառած է:

26 ՀԱԶԱՐ բանտարկեալ կայ Թուրքիոյ մէջ եւ առժամեայ պահպանումը, որ սկզբունքով 30 օր է, կրնայ մինչեւ 90 օր երկարաձգուիլ: Ամէն Շաբաթ եւ Կիրակի, կը նկարագրէ Մաթէնի Թղթակիցը, 150-էն 200 հոգի ժամը 9-էն սկսեալ պոչ բռնած են Կայրէթթէփէի մէկ արդիական շէնքին առջեւ ուր է փախագրու «Ա. ճիւղը», քաղաքական ոստիկանութիւնը: Հոն են 400 հոգի «առժամապէս պահուած» եւ որոնք ոչ ընտանիքի հետ կապ ունին, ոչ ալ փաստաբան, որովհետեւ «պաշտօնապէս» ձերբակալուած չեն: Ընտանիքներուն լուր իսկ չի տրուիր եւ գիպուածով կ'իմանան: Սնունդ իսկ չեն ստանար, միայն քիչ մը հաց, պանիր, երշիկ, ոչինչ՝ տաք: Այդ պատճառով է որ Կայրէթթէփէ սպասողները դրամ եւ ճերմակեղէն կը յանձնեն ոստիկանութեան, այն յոյսով որ անոնց ձեռքը հասնի: Ներկայիս այս առժամեայ (կառուտ ա վիւ) ձերբակալուածներու թիւը 4681 է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ
(ՅՈՒԼԻՍ 31 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3)

ՆԿԱՐՉՈՒՀԻ ՄԱՐԻԱՄ ԱՍԼԱՄԱԶԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի «Լենինգրադ» պողոտայի գեղարուեստական ցուցասրահին մէջ բացուած է Հայաստանի ժողովրդական նկարչուհի Մարիամ Ասլամազեանի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են առաւելաբար արուեստագիտուհիին հայկական եւ հնդկական թեմաներով կտաւները: Այցելուներու ուշադրութիւնը կը գրաւեն «Գարունը Երեւանում», «Արարատը վաղ առաւօտեան», «Ապարանցի կինը», «Դեղձեր» եւ այլ բնանկարներ, նաթիւր մորթներ եւ դիմանկարներ: Մարիամ Ասլամազեան ծանօթ է Հայաստանի մէջ, ուր ծնած է, Լենինգրադ՝ ուր ուսանած է Գեղարուեստից Ակադեմիան, եւ Մոսկուա՝ ուր կ'ապրի: Յատուկ սէր ունի Հնդկաստանի եւ անոր ժողովուրդի հանդէպ, որոնց նուիրած նկարաշարքին համար ան արժանացած է Ներու մրցանակի: Իր արուեստին նուիրուած քանի մը գիրք գրուած է:

×

«ԳԻՔՈՐԸ» ՊԱՏՄՈՒԱԾՔԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Յովհաննէս Թումանեանի «Գիքորը» պատմուածքի թեմաներով շարժանկարի պատրաստութեան ձեռնարկած են Հայաստանի շարժարուեստագէտները: Շարժանկարի սենարիօն գրած է ծանօթ բեմադիր Հենրիկ Մալեան, իսկ բեմադիրն է Սերգէյ Իսրայէլեան: Վերջին տարիներուն պատատի վարպետները յաճախ կը դիմեն գրական գործերու՝ շարժանկար պատրաստելու համար: Այդ շրջադիծէն ներս յաջողութիւն գտած են «Նահապետ», «Քաոս», «Մենք ենք մեր սարերը», «Եռանկիւնի», «Օգոստոս», «Յուսոյ աստղ», «Խաթաբալա», «Իմ սիրտը լեռներում է», «Կտոր մը երկինք» ժապաւէնները, որոնցմէ մի քանին պարգեւատրուած են:

ՀԻԱՑՈՒՄ ԵՒ... ՑՆՈՐՔ

Այսօր երբ բացայայտ կերպով կը նըշմարենք հայերէնի աներկբայ նահանջը սփիւռքի մեր բազմաթիւ կազմակերպութիւններէն ներս, ըլլայ ազգային, մշակութային կամ բարեսիրական, խոր հիացում եւ ակնածանք կ՚առթեն մեզի «Յառաջ»ի այն սակաւաթիւ (*) աշխատակիցները, ինչպէս Խաչիկ Թէօլէօլեանը, Կարօ Յովսէփեանը, ու անշուշտ ուրիշ անծանօթ քանիներ, որոնց կանոնաւոր եւ բովանդակալից յօդուածներէն աւելի, անոնց երիտասարդութիւնը եւ ներհրմուտ հայերէնն է որ մեզ կը հմայէ։

Առաջին զարմանքս եղաւ Կարօ Յովսէփեանի հետ ծանօթութիւնս, երբ տարիներ առաջ, օգահանդէսի մը առիթով, Լիոն եկած էր բանախօսելու եւ ուր խըլած էր ընդհանուրին համակրանքը եւ անվերապահ հիացումը։ Հիացում որ անտարակոյս ուղղուած էր գլխաւորաբար անոր մատաղ հասակին եւ գերազանցեալ հայերէնին որ յափշտակած էր ներկայ ունկնդիրները, ինչպէս այսօր «Յառաջ»ի բոլոր ընթերցողները։

Նոյն գերահրաշ զգացումներ Խաչիկ Թէօլէօլեանի մասին որուն Սարոյեանի նուիրած վերջին յօդուածի բիւրեղեայ տողերուն ընդմէջէն, կը յայտնուէր նաեւ երիտասարդ մտաւորականը այնքան վարժ ու սահուն հայերէնի, իր ամբողջական հանդամանքով։

Մեզի համար, մասնաւորաբար Ֆրանսահայերուս համար, դժուար է ըմբռնել թէ ներկայ դարուս կը գտնուին յիսուն տարեկանէն վար ազգակիցներ որոնք բարձրացուցած են իրենց մայրենի լեզուն նման մակարդակի մը ու կը տիրապետին անոր այնքա՜ն սքանչելի հոլովումներով։

Կախարդիչ հիացում մը մեզ կը պարուրէ անշուշտ, եւ հրաշքի համազօր երեւոյթ է սա որ կը ներմուծէ արեւի նըշոյլ մը մեր աղօտած սրտերուն մէջ, ուր աւելի քան երբեք համոզուած կը մնանք որ վտարանդի հայկեան բարբառը տակաւ կը չքանայ ու անհետացման ահարկու մղձաւանջը առաւել կը տանջէ մեր հոգիները։

Քանի տարիները կը թաւալին, կը ըղձանք անոր անդուլ չիջումը մեր ամէնէն վաւերական հաստատութիւններուն մէջ իսկ, ուր երկու բառ հայերէն հեգուլ սկսած ենք մատներու վրայ համրել, եւ որուն պատճառաւ, սովորական դարձած Ֆրանսերէ՞ն թէ հայերէ՞ն սկսինքը, մեր հանապազօրեայ ղօղանջն է համազգութային բոլոր հանդիպումներուն։

Մօտէն կը հետեւինք անշուշտ մեր ազգային կեանքի առօրեայ իրականութեան, եւ հպարտութեամբ կ՚արձանագրենք մեր երիտասարդ սերունդին ազգասիրական ոգին եւ անոր տարած հայանպաստ աշխատանքը։ Ձենք ուրանար որ անոնց երակներուն մէջ փրփրադէզ կ՚եռայ Հայկի կամ Վարդանի արիւնը, եւ անոնց իմացական եւ բազմահմուտ ձեռնարկները, անժխտելի ապացոյցն են ժառանգ ստացած անյեղլի գաղափարականին։ Բայց ինչ փոյթ այդքան նուիրում, երբ ըստ մեր համեստ կարծիքին, էականն է որ կը պակսի, քանի անոնց մեկնած եղանակը չի կրեր Խաչիկ Թէօլէօլեաններու, Կարօ Յովսէփեաններու լարերուն ձայնանիշերը։ Անվերապահ կը բաժնենք այն տեսակէտը որ այս վերջինները որոշ դեր մը ունին կազմակերպելու համար իրենց սերնդակիցները։ Կը հաւատանք որ անոնց հայերէնէն պատառիկ մը երբ յաջողին ներշնչել ու տալ մայրենի աթուշթայքի սէրը մեր երիտասարդ սերունդին, այն ատեն միայն կը խզենք մեր յուսահատութեան կապերը ու կը նետուինք արբշիռ լաւատեսութեան գիրկը, օրօրուելով երջանկաւէտ հորիզոններու տեսիլքներով։

Ի հարկէ, չենք պահանջեր անթերի կամ կատարելագործուած հայերէն։ Հեռու մեր մտքէն այդքա՜ն հեշտալի պատկեր։

Կը գոհանանք անոնց թերխաշիկ հայերէնով, բաւ է որ կարենան իրենց յղացող միտքերը, մայրենի քաղցր հնչիւններով թոթովել ժողովի մը կամ այլ ազգային հաւաքոյթի մը ընթացքին, ուր դժբախտաբար վերջերս, նման հանդիպումներ, Բաբելոնի աշտարակի կը վերածուին ամէն անգամ։

Ծիշդ է որ մեր նոր սերունդը վեհ ըղձացումներով տոգորուած լիովին կը կատարէ իրեն յանձնուած պարտականութիւնը։ Աւելի ձեռներէց քան հայրերուն սերունդը, իր գործունէութիւնը կը թուի ըլլալ ամրակուռ կառոյց։ Բայց ափսոս որ անոր աշխատանքի եղանակը մասամբ խորթ կը հնչէ մեր ականջներուն։

Որքա՜ն հեշտ պիտի ըլլար եթէ մեր այսօրուան երիտասարդութիւնը յաւելեալ պզտիկ ջանք մը թափէր ու բնածին կարողութիւններով, իր մայրենի լեզուն զարգացնէր ու գիտութիւնը ամբողջացնէր։

Թող մեզի չառարկեն թէ լեզուն այնքան կարեւոր չէ քան նպատակը։ Լեզուն է մեր զգացումի հանքը, կենսագործող ուժը եւ ճակատագրի մուրճը։ Առանց մայրենի բարբառի, կարելի չէ զօրութեան կռնիք դրոշմել ու շեշտը դնել մեր գոյութեան։ Ցորքան հնչէ մեր լեզուն, անյաղթ քայլերգը մեր ինքնութեան, գիտակից հայ անհատը չի կրնար ուրանալ եւ մոռնալ իր տոհմային անցեալը, որուն կապուած է աներեւոյթ ու անխզելի ջնջերակով։

Խորապէս համոզուած ենք եւ վստահ մեր երիտասարդ բարեկամներուն բազմակողմանի յատկութիւններուն, ինքնաշխատութեամբ սորվելու եւ ինչու չէ, կատարելագործելու մեր քնարերգակ լեզուն, գէթ մեր էութիւնը պահպանելու, եւ Խաչիկ Թէօլէօլեաններու ու Կարօ Յովսէփեաններու քաղցրահնչիւն գրութիւնները կարենալ ըմբոշխնելու։

Անկարելին ոչինչ կը նշանակէ պայքարի կիրք ունեցող եւ կամքի տէր հայ երիտասարդին, բոլոր տեսակի խոչընդոտները յաղթանակելու համար։ Որպէս փաստ, հետեւեցէք «Յառաջ»ի Գաւառի Ձայներուն եւ հայաշունչ թղթակցութիւններուն, որոնց համեստ հեղինակները երբեք «վերի արտի ցորեն» չեն եղած, ոչ ալ համալսարանական թեկնածուներ, այլ ճանկռտելով եւ պաշտամունքով ամբարած են իրենց հատակոտոր հայերէնը, եւ թափանցած ուղղագրական գաղտնիքներուն շնորհիւ այս թերթին պատուական խմբագրապետին, որ եղած է միանգամայն քաջալերող հայր եւ իրախուսող դաստառ։

Այս իրականութեան յենուելով է որ կը համարձակինք քաջալեր հանդիսանալ մեր կրտսեր բարեկամներուն որոնք կոչուած են մեր ազգային ղեկը ձեռք առնելու, որպէսզի ջանք չխնայեն ամէն բանէ առաջ, իրենց հայերէնը զօրացնելու, որովհետեւ, առանց հայ լեզուի, քաջ համոզուած ենք որ կը մեռնի մեր մշակոյթը, քաղաքակրթութիւնը եւ գիրը։

Կարեւորը ուրախանալ ու հաստատել չէ միայն թէ այսօրուան երիտասարդութիւնը երբեք այսքան չէ մօտեցած հայութեան մանաւանդ քաղաքական մեր դատին։ Բայց, վաղը նոր ծիլերով պիտի ընձիւ՞ղի մեր պարտէզը, պիտի բարգաւա՞ճին մեր ածուները, թէ ոչ օտար մականներու ներգործութեամբ պիտի հըննչեցընեն մեր ազգային փառանուագը։

Սա պիտի նշանակէ անկասկած թէ ֆրանսական չերեփով հայկական ապուր պիտի խառնենք։

Գ. ԳԱՊԱԳՃԵԱՆ

(*) ԽՄԲ. – «ՅԱՌԱՋ»ի. – Մեր բարեկամին «հիացումը» աւելցնելու համար, ըսենք որ սակաւաթիւ չեն «Յառաջ»ի երիտասարդ աշխատակիցները, ընդհակառակն։ Բայց որովհետեւ բոլորին տարիքն ալ չենք կրնար դնել ստորագրութեան քով, իր ուշադրութիւնը գրաւած են միայն այս երկու անունները, որոնք ի դէպ աւելի յաճախ ալ կ՚երեւան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ապրում եմ անապատում։ Տխուր է, ի հարկէ, բայց ոչինչ, կարելի է ապրել։ Կինօ չկայ, ջուր երազում եմ խմում, բայց տեսապատրանքների ժամանակ շուրջս ովկիանոսներ են ալեկոծւում։ Արտաքին աշխարհի հետ ոչ մի շփում։ Ելեկտրականութիւն չկայ։ Եւ հեռատեսոյց էլ չկայ, որովհետեւ ելեկտրականութիւն չկայ։

Իսկ փոստատարները, որոնց մայրաքաղաքից ուղարկում են ինձ մօտ, չգիտես ինչու, տեղ չեն հասնում։ Ցրդնում են, հաւանաբար, ճանապարհին։ Տխուր է, շատ, բայց ոչինչ, կարելի է ապրել։ Մողէզներ են այստեղ վազվըզում, կարիճներ, օձեր։ Նրանք ինձ չեն կծում։ Տուն են մտնում, հանգստանում բարձերիս վրայ, խաղաղ նայում են աչքերիս։ Երբեմն էլ որեւէ ուղտ է յայտնւում։ Կանգնում է կողքիս, վայելում է աչքին եկած պատրանքը, պատրանքից էլ ջուր է խմում ու էլի հեռանում։ Առանց նրա տխուր է, ի հարկէ, բայց ոչինչ, կարելի է ապրել։

Իսկ օրերս ուրախացայ յանկարծ։ Ուղտն էր վերադարձել։ Եւ ոչ մենակ։ Պայուսակով էր եկել։ Եւ սապատների արանքում բազմած մի ճանապարհորդի հետ։ Շատ ուրախացայ, արի՛, ասացի ճանապարհորդին, ներս եկ, աչքիս վըրայ տեղ ունես։

Նա իջաւ ուղտից, բացեց պայուսակը եւ ասաց.

– Ես հիմա քեզ պիտի ապահովագրեմ։

– Պէտք չի ինձ ապահովագրել, – ասացի ես, – աւելի լաւ է թէյ խմենք։

– Ոչ, – ասում է նա, – առանց այն էլ չոգում եմ։ Իսկ ես քեզ, մէկ է, ապահովագրելու եմ։

– Ո՞ր մեղքիս համար, – հարցնում եմ։

– Ոչ թէ մեղքի, այլ ապահովութեան համար։

– Ինչի՞ց էք ապահովագրում, – հետաքրքրւում եմ։

– Հրդեհից։

– Այստեղ հրդեհներ չեն լինում, – պատասխանում եմ, – այստեղ այրուելու ոչինչ չկայ։ Միայն սիրտս է այրւում։ Որովհետեւ տխուր եմ։ Տխուր եմ, բայց ոչինչ, կարելի է ապրել։

– Եթէ այդպէս է, ես ձեզ կ՚ապահովագրեմ ջրհեղեղից, – ելք է գտնում նա։

– Ջրհեղեղից կարելի է, – համաձայնում եմ ես, նկատելով, թէ ինչպէս է դէպի նա սողում իմ Մէղէս օձը։ – Միակ բանը, որ ինձ սարսափեցնում է անա-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Նորին Ս. Օծութիւնը կը յայտնէր, թէ զգուշացած էր այդ քայլը առնելէ, Ա. – «Առաջնորդական խնդրոյ թնճուկ մը չստեղծելու»․ Բ. – «Առաջնորդական փոխանորդներու դէմ ժողովրդական ըրժդոհութեան պարագային թէ՛ զինքը եւ թէ Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը ազմուկներու առջեւ չդնելու» եւ Գ. – «Կիլիկիոյ պատմական Աթոռի ներկայ միաբանները ապրուստի միջոցներէ չզրկելու համար»։

Երկուութեան վիճակը շարունակուեցաւ, դժգոհութիւններ երեւան եկան եւ Ձեր Ամեն. Սրբազնութիւնը պէտք տեսաւ, 1925 Փետրուարին մէջ, Պատր. Փոխանորդ Գերաշնորհ Տ. Մկրտիչ Ս. Եպիսկ. Աղաւնունին մասնաւոր առաքելութեամբ Պէյրութ ղրկել։ Նորին Սրբազնութիւնը իր վերադարձին ընդարձակ տեղեկագրով մը պարզեց կացութեան մանրամասն հանգամանքներն ու Նորին Ս. Օծութեան հետ ունեցած տեսակցութիւնները Պէյրութի մէջ։

×

1925 տարւոյն մէջ քաղաքական դէպք մը պատահեցաւ Սուրիոյ Ֆրանս. հոգատարութեան ներքեւ գտնուող կառավարութեանց միջեւ, որ փոխեց խնդրոյն հանգամանքները, եւ մեծապէս ազդեց ու եղաւ մեծագոյն շարժառիթներէն մին՝ ի մասին այն որոշումին զոր պիտի տային Ձեր Ամեն. Սրբազնութեանը Նախագահութեան ներքեւ Ս. Աթոռոյ Տնօրէն եւ Միաբ. Ընդհ. Ժողովները ի նպաստ Սուրիա հաստատուած Կիլիկեան Աթոռի շահերուն։

Հոգատար պետութիւնը եւ Մեծ – Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Ալաուիթներու կառավարութիւնները որոշում տուին տեղական հպատակ ճանչնալ իրենց հողամասերուն մէջ ապաստան գտած հայ գաղթականները։ Տեղացիի եւ գաղթականի հարցը մէջտեղէն վերնալով, Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան եկեղեցական կազմը եւս կ՚ըլլար տեղական հպատակութիւնը վայելող կազմակերպութիւն մը, եւ Ս. Աթոռոյ պատր. փոխանորդները, ենթակայ ըլլալով Երուսաղէմի պատրիարքութեան, կը պահէին իրենց օտարականի բնոյթը։

Նոր երեւան եկած սոյն քաղաքական կացութիւնը մասամբ իրաւունք տուաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան այն գաղափարին, թէ քաղաքականապէս աւելի օգտակար կ՚ըլլար եթէ Սուրիահայերուն հոգեւոր մատակարարութիւնը լրացուէր տեղական կառավարութեան հպատակ հայ եկեղեցական կազմակերպութեան մը միջոցաւ։ Բնականաբար Ս. Աթոռը, հրաժարելով Սուրիոյ մէջ հավուական գործօն դեր մը ունենալէ՝ կըրնար պահել այդ վայրերուն մէջ ունեցած իր վանքերն ու դպրոցները, Կիլիկեան Աթոռին տխուր վիճակին ու անոր վերակազմութեան եւ պահպանումի անհրաժեշտութեան մասին, կոչեր՝ որոնք Ս. Կաթողիկոսին հրատարակած Կոնդակովն ա՛լ աւելի արձագանգ գտան ազգին մէջ, համոզեցին միանգամայն Ս. Աթոռը սիրով համակերպելու Սուրիոյ երուսաղէմապատկան վանքերը, եկեղեցիներն ու վարժարանները Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան փոխանցել։

Ուրախութեամբ Երուսաղէմի Աթոռին Կիլիկեան Տանն հանդէպ միշտ ցոյց տըրուած եւ այս անգամ առաւել եւս շեշտըւած բարի տրամադրութիւններէն, Նորին Ս. Օծութիւնը՝ Մարտ 3, 1929-ին Ձեր Ամենապատուութեան ուղղեց նոր կոչ մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ կարեւոր մասերը։

(Պատճէն)

«Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական կազմակերպութեան համբաւը ընդհանրութեան, մանաւանդ արտասահմանի գաղթականութեան, խանդավառ սիրոյն եւ համակրութեան արժանացաւ։ Ամէն կողմէ մարդուն հետ դրամի անհրաժեշտութիւնը ոչ միայն չեշտուեցաւ, նաեւ ի Հալէպ եւ ի Փարիզ հանգամանաւորութեան ձեռնարկուեցաւ, որուն մղիչ ուժը գլխաւորապէս եղաւ Ամեն. Սրբազնութեանդ ու պատուական Միաբանութեան որոշմամբ՝ Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաւոդիկէի տեսչութիւնները դադրեցնելու եւ վանատուները Կաթողիկոսութեան տրամադրութեան տակ դնելու յանձնառութիւնը։

(Տար. 7)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

« ԱՐՄԻՆԻԱ »

Հայ Գրականութեան Յարգելի Բարեկամներ։

Իր հիմնադրութենէն ի վեր, Ազգային Գրականութեան Խորհուրդը մէկ սկզբունքի համաձայն գործած է – քաջալերել ու գիւրացնել գաղափարները երթեւեկը Արեւմտեան Գրականութեանց եւ ոչ – Արեւմտեան ու ցարդ անտեսուած բայց իրենց ներկայութիւնը տակաւ զգացնող ժողովուրդներու գրականութեանց մի – ջեւ։ Այս ծրագրի համաձայն մտադրած ենք հրատարակել 1982–ին Հայ ժողովուրդի գրական ժառանգութեան նուիրուած հատոր մը՝ որ մաս պիտի կազմէ մեր տարեկան շարքին որ կը կոչուի Ռիվիու օվ Նէշընըլ Լիթըրըչըրզ (Ազգային Գրականութեանց Հանդէս)։ Համոզուած ենք որ այս հրատարակութիւնը՝ թէ որպէս քննական մօտեցում ու մեթոտ եւ թէ ալ որպէս տարողութիւն՝ իր տեսակին մէջ ցարդ գոյութիւն ունեցող հրատարակութիւններէն ամէնէն կարեւորն ու համապարփակը պիտի ըլլայ։ Ու ես անձնապէս ձեզ կը դիմեմ այս նամակով որ ձեր կարելին ընէք ապահովելու համար այս ձեռնարկին յաջողութիւնը։

Ազգային Գրականութեանց Հանդէսը՝ Ազգային Գրականութեանց Խորհուրդի հրատարակութիւններէն մին կը հանդիսանայ։ Խորհուրդը որ հիմնուած է 1974-ին որպէս անկախ, տնտեսապէս ինքնաբաւ ու տուրքէ զերծ կրթական հիմնարկութիւն մը՝ աշխարհի գրեթէ բոլոր մեծ մատենադարաններու կողմէ ճանչցուած հաստատութիւն մըն է ու իր հրատարակութիւններուն համար ընթերցողներու մնայուն ու լայն հասարակութիւն մը ապահոված է միշտ, բան մը որ անհատական նախաձեռնութեամբ կարելի չէ ունենալ։

Մեր հրատարակութիւններուն մեծ մասը կը յատկանշուին անով որ կը ձգտին զարկ տալ մասնաւորաբար այն գրականութեանց որոնք դուրս կը գտնուին բաղդատական գրականութեան Արեւմտեան խումբէն, այսինքն անգլերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն, իտալերէն ու սպաներէն լեզուներով մշակուած գրականութենէն։ Ներկայիս չկայ հրապարակի վրայ որեւէ այլ խմբակցութիւն կամ կազմակերպութիւն որ նման նպատակի մը ծառայէ։ Այս պատճառով, հաճոյք է մեզ համար Հայ Գրականութեան նուիրուած հատոր մը հրատարակելը, ու այս գործին համար ընտրած ենք, որպէս Մասնաւոր Խմբագիր՝ Փրոֆ. Վահէ Օշականը, Փէնսիլվանիոյ համալսարանէն եւ ան արդէն ապահոված է հայ ականաւոր գրողներու եւ բանասէրներու գործակցութիւնը, թէ Միացեալ – Նահանգներէն եւ թէ ալ արտասահմանէն, միջառեալ Խորհրդային Հայաստանը։

Եթէ կը փափաքիք որ ձեր պաշտօնակիցները, բարեկամները ու յատկապէս Հայագիտական հիմնարկութիւններն ու դպրոցները ունենան այս հատորէն՝ բարի եղէք լուր տալ ինծի։ Եւ կամ՝ կանխապատուէր մը ըրէք որու շնորհիւ յատուկ զեղչեալ գին մը կ'ապահովէք ձեզի։ Անշուշտ շատ աւելի ուրախ կ'ըլլանք եթէ դրամական օժանդակութիւն մը ընէք դիւրացնելու համար հրապարակութիւնը, հրատարակութիւնը եւ ցրւումը այս կարեւոր հատորին։ Կասկածէ վեր է որ Ազգային Գրականութեանց Հանդէսին ԱՐՄԻՆԻԱ թիւը եզական ու նշանակալից յաւելում մը պիտի արձանագրէ հայ ազգային գրական ժառանգութեան վրայ, ժառանգութիւն՝ որուն անտեսումը այսքան երկար ժամանակ բանասէրներու եւ բաղդատական գրականութեանց մասնագէտներու կողմէ պէտք է վերջ գտնէ։

Ազգային Գրականութեանց Խորհուրդը իր տրամադրութեան տակ ունի միջոցներ որոնց գործարկումը շատ կը դիւրացնէ հատորին պատշաճ ու լայն սպառումը ի սփիւռս աշխարհի։

Ի սրտէ կը ցանկամ որ դուք ու ձեր պաշտօնակիցները ձեր նիւթական ու այլ բնոյթի նպաստը չխնայէք մեզի՝ իրականացնելու համար այս արտակարգ հատորին հրատարակութիւնը։ Կը նախատեսուի որ ԱՐՄԻՆԻԱ թիւը հրապարակ հանուի 1982–ի Ապրիլ ամսուն։

ՏՈՔԹ. ԱՆՆ ԲԱՌԼՈՒՋՁԻ
ՆԱԽԱԳԱՀ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆՑ
ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

24 Յունիս, 1981

Մանրամասնութեանց համար հետաքրքրուողները կրնան դիմել. –

CONCIL ON NATIONAL
LITERATURES
P. O. Box 81
Whitestone N Y 11357 USA

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ՍՆՆԴԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԵՂԱՆԱԿԻՆ

Ընդհանրապէս, հաւասարակշիռ սնընդառութիւն մը ունենալու համար, մարմինին պէտք է ապահովենք սննդատական գլխաւոր տարրերու լաւագոյն սպառում մը – փրոթէինններ, շաքարայիններ, ճարպայիններ։ Եթէ միւս եղանակներուն փրոթէինները պէտք է ներկայացնեն օրուան ջերմուժի արժէքին 15 առ հարիւրը, շաքարայինները 55 առ հարիւրը եւ ճարպայինները 30 առ հարիւրը, ամառուան եղանակին անհրաժեշտ է կատարել փոփոխութիւններ թէ՛ քանակի եւ թէ որակի տեսակէտէն։ Օրինակ, ամառը, կը յանձնարարուի, որ փրոթէիններու 15 առ հարիւրին միայն կէսը ունենայ կենդանական ծագում, իսկ մնացեալը բուսական ծագում։ Ընդհանրապէս, ամառը յանձնարարելի են պանրեղէնները. ուրեմն, անհրաժեշտ է ծանրութեան կեդրոնը փոխել միսէն եւ ձսեղէններէն՝ կաթի եւ կաթնեղէններու, որովհետեւ կաթնեղէններուն փրոթէինները ամառը աւելի դիւրին կը մարսուին եւ կ'իւրացուին մարմինին կողմէ, միեւնոյն ատեն աւելի կը դիմանան պահուելու տեսակէտէն։

Պտուղներուն եւ բանջարեղէններուն խորշանիւթը կը նպաստէ նաեւ ակռաները պահպանելու փտումէ, ճաշէն ետք կերուած խնձոր մը նոյն դերը կը կատարէ որքան ակռան լուալը երկու վայրկեան։ Բայց, բանջարեղէնները եւ պտուղները կրնան ժխտական ազդեցութիւններ ունենալ օրկանիզմին վրայ, անոնք վարակուած ըլլալով մակաբոյծներու հաւկիթով եւ այլ քիմիական նիւթերով, երբ զանոնք պահպանելու համար օգտագործուած են պարարտանիւթեր եւ միջատասպաններ։ Այս բոլորը կրնան հիւանդութիւններու պատճառ դառնալ, երբ խստութեամբ չենք յարգեր սննդառական առողջապահութեան կանոնները։ Առ այս, կը յանձնարարուի շատ լաւ լուալ պտուղները եւ բանջարեղէնները, առատ ջուրով (ջուրի ցայտի տակ), զանոնք ըսպառելէ առաջ։ Իսկ պտուղներու ճաշակումը եւս կը պատճառէ մարսողական խանգարումներ։ Այս է պարագան նաեւ երբ պտուղները ուտելէ ետք անմիջապէս ջուր կը խմենք։

Չափահաս անձ մը, շուրջ 70 քիլօ ծանրութեամբ, ֆիզիքական միջին գործունէութեամբ, աւելի նստուկ աշխատանքով, պէտք է կազմակերպէ իր ճաշի ժամերը ըստ հետեւեալի. Առաւօտ – 50 կրամ պանիր, 120 կրամ լօլիկ, 50 կրամ հաց, դգալ մը թէյ՝ 15 կրամ շաքարով եւ շերտ մը լիմոնով։ Ժամը 10–ին – կարագով հաց (շերտ մը հաց, 10 կրամ կարագ), 50 կրամ երշիկ, 100 կրամ կանաչ մսոտ պղպեղ, 150 կրամ ծիրան։ Կէսօրին – պնակ մը կանաչ լուբիայի ապուր սերով (20 կրամ), լեցուած կանանչ պղպեղ, 50 կրամ հաց, 150 – 200 կրամ մրգանոյշ կամ պտուղ։ Ժամը 16–ին – քաշքավալ պանիր 50 կրամ, շերտ մը հաց (50 կրամ), կարագով (10 կրամ), 120 կրամ բողկով (լօլիկ, կանաչ պղպեղ, վարունգ եւայլն)։ Իրիկունը – բանջարեղէնով պատրաստութիւն մը, մանրակորկոտէ փլաւինկ, պտուղ։ Մէկ օրուան այս ճաշը կը ներկայացնէ մօտաւորապէս 2300 ջերմուժ, անհրաժեշտ՝ 70 քիլօ ծանրութեամբ չափահասի մը համար։ Սովորաբար, սակայն, կը չափազանցուի հացի, ճարպերու եւ շաքարի սպառումը. եթէ հաշուենք սուրճին, մրգանոյշին եւ կարկանդակի, պաղպաղակի շաքարը, որ կը հաւաքուի ամբողջ օրուան ընթացքին, կը նկատենք, որ կը չափազանցուի ջերմուժին չափանիշը։

Կը յանձնարարուի, ըստ կարելւոյն, որ աւելի բովանդակալի ճաշերը ըլլան առտու եւ իրիկուն, իսկ օրուան ընթացքին ճաշել աւելի թեթեւ։ Այլապէս, ըստ ամառուան եղանակի իւրայատկութեան, ուտելու ախորժակը տկար է, իսկ մարսողութիւնը աւելի թոյլատու։

Ա. Վ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ԱՊՐԻԼ

Պարբերագիրք Հ. Բ. Ը. Մ.Ի
Հալէպ, Թիւ 2, Թիւ 3 1980 եւ Թիւ 1, 1981։

ԼԹՈՒԹԻՒՆ

...պատում, դա ջրհեղեղն է։ Ապահովագրիր, խնդրում եմ։

Եւ նա ինձ ապահովագրեց։

Եւ դա նրա վերջին արարքն էր այս երկրի տակ։ Իսկ ուղտը թքեց աւազների, շրջուեց ու հեռացաւ։ Տխուր եմ առանց նրա, ի հարկէ, բայց ոչինչ, կարելի է ապրել։

×

ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Չեմ սիրում լռութիւն։ Վախեցնում է ինձ լռութիւնը։ Երբ լուռ է չորս դին՝ անպայման մի զարհուրելի բան է պատահելու։ Ես ինձ լաւ եմ զգում, երբ աղմուկ է։ Իսկ երբ լռութիւն է ... Երբ լռութիւն է ... Երբ լռում է կինս, նշանակում է ինչ – որ բան է մտմտում։

Երբ լռում է հինգ տարեկան սիրասունս, նշանակում է իր կատուի համար պարզկեստ է կտրում իմ միակ ճիճ/գից։

Երբ լռում է պետս, նշանակում է նրա գործերը յաջող են, իսկ դու պարգեւատրման մի սպասիր։

Երբ լռում է սառնարանը, կարելի է ասել՝ սառնարան չունես։ Իսկ երբ խոհանոցում փնթփնթում է կինդ, նշանակում է նրան չի յաջողուել իրականացնել իր մտմտուքները։ Իսկ եթէ հինգ տարեկան սիրասունդ ճչում է, նշանակում է տուեալ պահին նա զբաղուած է միայն ճիչով։

Եթէ պետդ է վրադ բղաւում, նշանակում է վերեւից նրա վրայ էլ են բղաւել։

Իսկ եթէ սառնարանդ է չխչխկում, նշանակում է աշխատում է եւ դու, ուրեմն, սառնարան ունես։

Այնպէս որ, եկէք աղմկենք, թանկագին ընկերներ, եկէք ծղրտանք, բղաւենք, ճչանք։ Միշտ յիշենք, որ լռութիւնը մեր թշնամին է։

ԼԵՒՈՆ ՓՈՑԱՃԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՅ

Այդ բոլորին մէջ Այրոնին համար միակ յուզիչ մասը համետագործ Ղուկասի շարժումներն էին, անոր մարմինը, դալկացած դէմքը։ Ղուկաս գործի վրայ էր, կապերու օղակը ինք կը պատրաստէր ու ինք կ'անցընէր զոլաններու վրայ։ Ցեռոյ բազմութիւն մը, ընծայէրը, խուլհակը, պառաւը, Նուրխան Նանէն, բոլորը, բոլորը պատրաստ էին՝ կապի ծանրութիւնը վեր քաշելու։ Կատակաբան Այրոն կը զարմանար, որ այդ փոթորիկի ընթացքին իր լաւ ճանչցած գիւղացիներուն դերերը փոխուած էին յանկարծ։ «Ոսկոր Կրծողենց» Դանիէլը, որ իր կեանքին մէջ համբի մը չափ լուռ եղած էր եւ գիւղին մէջ կարծես շուք մըն էր միայն, Հողդարի կռուի ժամանակ անօրինակ յայտնութիւն մը դարձաւ, Խեւ Մանասի կողքին։ Այնքան փոխուած էր, որ գիւղացիները սկսան անոր խորհուրդով շարժիլ։ Այրոն իր զաւեշտի հերոսները յանկարծ փոխուած դերի մէջ գտաւ։ Փոխուած էր բեմը, փոխուած էր տրաման։ Այս նոր երեւոյթին առջեւ այրոն կարծես շուարեցաւ պահ մը։

Երբ կախաղանները շարուեցան, երբ Սպիտակ Ձիաւորը 50 ձիաւորներով Ախուռի կողմը իջաւ, երբ գիւղացիները գիւղ քաշուեցան թաղելու մեռելները, ժամկոչը, մանաւանդ Կաթնաղբիւրի ճամբուն վրայ, խոշոր արձանի մը պէս շրջուած Խեւ Մանասը, Այրոն՝ կախաղաններու մօտ մնաց կծկուած ադռաւի մը երեւոյթով։

Կարճ շփոթէ մը յետոյ, Այրոն այս անգամ իր նոր դերակատարները սկսած էր արդէն շարժման մէջ դնել։ Կախաղաններու ատեն դիրուկ համետագործի շարժման յաջող նմանութիւնը կ'ընէր, կարուանը կը զբաղեցնէր։

Թեթեւ անձրեւ մը սկսաւ։ Կայծակն ու որոտը պայթեցան հեռաւոր լեռներուն վրայ։ Անտարակոյս, գետէն անդին հեռաւոր լեռներուն վրայ տարափ ու հեղեղ կար։

Հողդարն ալ խառնուած էր միւս գիւղերու կարաւանին հետ, եւ բոլորը, բոլորը բարակ մաղուող անձրեւին տակ բեռներով, էշերով, սուգով, խնդուքով, շտկուեցան դէպի փոքրիկ բլուրը։

Գետէն անդին հեռաւոր լեռներու վրայ թափառող ամպերու որոտը աւելի որոշ կը լսուէր։

Երբ բլուրի գագաթը հասան, ընդարձակ մութին մէջ, Խուրշիտի արօտատեղիներու սահմանագլուխին կողմը տեսան խոշոր հրդեհ մը։ Հրդեհ կար նաեւ Ախուռի մէջ, որուն բոցը հողմաղացի անիւի մը պէս երբեմն կ'երեւէր ու կը կորսուէր։ Իսկ աւելի հեռաւոր հրդեհը շատ ընդարձակ էր, կ'ըսես ամբողջ լեռ մը բոց էր առեր։

Կարւանը բլուրի կողին կանգ առաւ։ Հսկող ձիաւորները անել վիճակի մէջ էին։ Իրենց ըսուած էր, որ կարւանը դէպի Ախուռ տանին։ Սակայն, այն կողմերը տակաւին կռիւ ու հրդեհ կար։ Ճամբայ ելլելէն ի վեր Սպիտակ Ձիաւորէն դեռ լուր առած չէին։ Թերեւս այնտեղ Հայտարանցի Քիւրտերուն դէմ կռիւ կար։

Գիւղացիներուն համար այլեւս որոշ էր, որ հրդեհը դէպի Խուրշիտի հողը տարածուող ընդարձակ անտառին մէջն էր։ Հրդեհը պղինձի գոյնով լոյս տուած էր մինչեւ լեռներու կողերը, եւ ձիաւորներու շարժումները պղինձի վրայ դրուած նկարներու պէս կ'երեւէին։

Կարւանին հսկող ձիաւորները իրարու մօտեցան։ Ի հարկէ, կիներով ու երեխաներով լեցուն ժողովուրդը դաշտ իջեցնել ապահով չէր։ Պէտք է վարը մարդ ղրկել։ Ձիաւորները այնքան կասկածեցան, որ չէին համարձակեր իրարու ըսել։

Ջերջի կիրոսին հաշուով՝ Թրքաց բանակը երէկ, կէսօրէ յետոյ, թերեւս Խուրշիտի հողն իջած ըլլար։ Կիրոս իր հաշիւներուն մէջ քիչ անգամ կը սխալէր։ Ասուած մի արասցէ, եթէ այդ հաշիւը ճիշդ ելլէ՝ այն ատեն Խուրշիտի հողէն ճամբայ ելլող կարւանը կը կոտորուի, իսկ Սպիտակ Ձիաւորը...

(Շար. 374)

Այրին՝ Տիկին Էմմա Ճրճրեան (ծնեալ՝ Հերման), եղբայրները՝ Յակոբ – Գրի – գոր եւ Եդուարդ Ճրճրեան հանդերձ ըն-տանեօք, քոյրերը՝ Բեկա Օհանեան եւ Ֆիմի Պարթեւեան հանդերձ ընտանեօք, ինչպէս նաեւ Եփրեմեան, Հազարեան եւ Դաւիթեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝

ԲԱՐՍԵՂ Գ. ՃՐՃՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 5–ին, 68 տարեկանին, Արժանթէօյ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այս Երկուշաբթի, Օգոստոս 10, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ Եկեղեցին, 15 ռիւ Ժան Կուժոն եւ մար-մինը կ՚ամփոփուի Վալ տ՚Արժանթէօյի գերեզմանատունը ։

Մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել ։

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Պ· Յակոբ – Գրիգորի ։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ պատարագ եւ հո-գեհանգստեան պաշտօն կը կատար – ւի Շաբաթ Օգոստոս 15–ին, ի յիշատակ Երկրորդ Աշխարհամարտի ռմբակոծու – թեան զոհուած Վալանսի հայութեան հոգիներուն համար ։

×

Աստուածածնայ Տօնին առիթով Կիրա-կի Օգոստոս 16–ին, պատարագ ժամը 10–ին, ապա քարոզ։ Պատարագէն վերջ Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողու – թիւն ։

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élèmentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller - retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES
Tél.: 534. 68. 28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ· Բ· Ը· ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍՕՖԻԹԷԼ պանդոկի սրահներուն մէջ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3–ին
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ ։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ· վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեց-ւոյ հիմնարկութեան 50–ամեակի բացա – ռիկ հանդիսութիւնը՝

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր, բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապե – տական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ։

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային ։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ՛ք «Յառաջ»ի ձեր բաժա-նորդագրութիւնը·

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները·

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՍԱԿԷՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան պարահան-դէսը՝ Շաբաթ երեկոյեան Հոկտեմբեր 3–ին ։

FOIRE EXPOSITION
avenue Georges Clémenceau
VALENCE

FÊTE CHAMPÊTRE

Home Arménien - St. Raphaël

- ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ -

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, Շաբաթ, Օգոստոս 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107 Ավընիւ տիւ Մառեշալ Լիօթէ)։

Ս· Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10–ին եւ խաղող կ՚օրհնուի, – Հօմ Արմէնիէնի Ս· Յովհաննէս մատրան մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք· Մանուկեանի ։

Ժամը 12–էն մինչեւ 21 ։

– Հայկական ճաշեր·

– Հաճելի մթնոլորտ Մարթէն Նորկանցի ներկայութեամբ·

– Թոմպոլա·

– Գեղարուեստական բաժին ։

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAIN DEPARTS

Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

2°/ *Voyages combinés:*

— 1 *semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.*

— 1 *semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)*

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours
67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
75003 PARIS
Telex : 211 324 F.
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, Avenue du Prado 13008 MARSEILLE
Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:

MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
Jusqu'à 16h.00: *Mme. BARAVIAN — de* 16h.00 *à* 18h.00: *Mme. ANTABLIAN*
15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES Tél.: 849. 42. 97

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

= **ԱՐՁԱԿՈՐԴԻՆ** =
ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 ֆր·)

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 ֆր·)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ·)

«ՅԱՌԱՋ 50» (1976)
ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ **ԳՈՒԴԶՈՒ**
(Գին 120 ֆր·)

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ

«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ·)

ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ·

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ· աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ։
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ
ՆԻՍԻ Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՕԾՄԱՆ 54–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՒ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 16
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Շաբաթ Օգոստոս 15, ժամը 15·30–ին՝ Ժամերգութիւն, 16·00–ին՝ Մատաղի պատրաստութիւն ։

Կիրակի Օգոստոս 16, ժամը 9–ին՝ Ժա-մերգութիւն, 10–ին՝ Ս· պատարագ, 11·45–ին՝ Խաղողօրհնէք։

Երկուշաբթի Օգոստոս 17, ժամը 10ին՝ Ս· պատարագ, 11·45–ին՝ հոգեհան - գիստ ։

×

Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյս անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Օգոս - տոս 16, Կիրակի առաւօտ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ տեղի կ՚ու - նենայ աւանդական Մատաղ եւ Խա - ղողօրհնէք։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցու-թեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մերազն ժողովուրդին թէ՝ Սուրբ Աստ - ուածածնի վերափոխման տօնին առիթով Կիրակի Օգոստոս 16–ին կը կատարուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատա - րագ եւ խաղողօրհնէք։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քա-րոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեան 8·30–ին ։
Ս· Պատարագ 10–ին ։
Քարոզ՝ 11–ին ։
Խաղողօրհնէք 11·40–ին ։

×

ԼԱՍԻՕԹԱ – Ս· Կարապետ մատրան մատրան մէջ Շաբաթ, Օգոստոս 15–ին, առաւօտեան ժամը 10–ին կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհ - նէք ։

×

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 16–ին Ս· Աստուա-ծածնայ վերափոխման տօնին առիթով Լիոնի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ՚ունենայ պատարագ ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ· ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Յաւարտ Ս· Պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէք։

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի հա - յութիւնը ներկայ գտնուելու սոյն արա - րողութեանց ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
11
MARDI
11 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.969

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 14.969

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԷՕԹՐՈՆՆԵՐՈՒ ռումբ չինելու արտօնութիւնը զոր տուաւ Նախագահ Ռէկըն մեծ իրարանցում ստեղծած է խորհրդային կողմն աշխարհի, մինչ որոշ չափով կը մտահոգէ նաեւ արեւմտեան Եւրոպան : Այս ջերմահիւլէական ռումբին գլխաւոր յատկանիշն այն է, որ զօրացած ճառագայթումներ մարդիկ կը բսպաննեն բայց անաղարտ կը թողուն քաղաքներն ու զինամթերքը : Մոսկուայէն ժամուլի ԹԱՍ գործակալութիւնը շատ խիստ ոճով հաղորդեց Կրեմլինի հակազդեցութիւնը, փաստը գտնելով Ամերիկայի «մարդակեր բնազդներուն» եւ անմարդկային նպատակներուն : Գարթըր եւ կեցած էր նախապէս, մերժելով նըման արտօնութիւն մը տալ : Ռէկըն, այժմ որոշած է չինուած ռումբերը ամերիկեան հողին վրայ պահել, Եւրոպացիք շատ «տաք» չըլլալով իրենց երկիրն ալ տրամադրելու :

ՀԻՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ ինններորդ [illegible]ամաւոր ծոմապահ մը մեռաւ, միշտ [illegible]տարբեր ձգելով բրիտանական կառավարութիւնը : Բանակցութիւնները ոչ մէկ արդիւնք տուին ցարդ եւ բուռն [illegible]յցեր տեղի ունեցան Պելֆասթ : Կիրակի օրուան ցոյցը կ'ոգեկոչէր գլխաւորապէս առանց դատավարութեան արգելափակման որոշումին տասնամեակը : [illegible]ոստիկանական ուժերը բաւական զգալի էին քանի նախորդ օրն ալ ինքնաբուխ ցոյցեր եղած էին ի լուր իններորդ ծոմապահին մահուան եւ բախումներու ընթացքին երկու մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը՝ Շէյսոն Ալժէէն վերադարձաւ 24 ժամուան այցելութենէ մը [illegible], որու կարեւորութիւնը շատ մեծ կը նկատէ, ինչպէս յայտարարեց : Նոյեմբերին ալ Նախագահ Միթերանի հանդիպումը կը նախատեսուի Ալժերիոյ նախագահին՝ Շատլի Պենճէտիտի հետ :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ 12 հազար օդանաւային [illegible]ղեկավարներուն վեց հազարը պաշտօնա[illegible]կման նամակ ստացաւ ըստ դաշնակ[illegible]յին օրէնքին, որ գործադուլը կ'արգի[illegible] հանրային սպասարկութեանց մէջ : [illegible]րթեւեկը կ'ապահովեն սակայն անոնք [illegible] գործադուլ չեն ըներ եւ զինուորա[illegible]նները : Պաշտօնազրկուածները երբեք [illegible] չեն կրնար հանրային կամ պետա[illegible]ն աշխատանք ունենալ : Ինչպէս կը [illegible]րգուի Ռէկըն տեղի չտուաւ, ընդհա[illegible]առակն : Բանթողներու յոյսը միջազգա[illegible]յին համախոհութիւնն էր բայց կը թուի [illegible] այդ առընչութեամբ դեռ նախաձեռ[illegible]թիւն մը չկայ : Ֆրանսացիք, որ նա[illegible]պէս կ'ուզէին թոյլ չտալ դէպի Ամերիկա մեկնումները, չգործադրեցին ի[illegible] այդ որոշումը, Կիրակի, յայտնե[illegible] թէ երաշխաւորութիւն ստացած էին [illegible]ամերիկեան կառավարութենէն, որ ա[illegible]պահովութիւն կայ եւ ոչինչ վտանգուած [illegible]: Երկուշաբթի այն կարծիքը կը տիրէր [illegible] ամերիկացի ուղեվարները առանձին [illegible] եւ ամէն ինչ կորսնցուցին, գըր[illegible] եւ գործադուլ չընելու իրենց եր[illegible]: Թէեւ Ֆրանսացիք կրնային փո[illegible] իրենց որոշումը :

ԻՐԱՆԻ Ֆրանսացիներու մէկ խումբը, [illegible]րով, Փարիզ պէտք է հասնէր Եր[illegible]շաբթի իրիկուն եթէ վերջին պահուն [illegible] խոչընդոտներ չյայտնուէին : Հետա[illegible]րական է անշուշտ, նկատել որ իրան[illegible] իշխանութեանց երբեք օրուան պայ[illegible]ամով արտաքսուած Ֆրանսայի դեսպանը, վար կը դրուէր, տակաւին, Երկուշաբթի : Միւս կողմէ Պէյրութի մէջ, ֆրանսական երեք հաստատութիւններու դէմ եղեռնափորձեր կատարուած են, որոնց տէր եղած է իրանեան անծանօթ շարժում մը : Ռումբեր դրուած էին էռ - Ֆրանս-ի, Ֆրանսապանք եւ Լիբանեւֆրանսական դրամատան չէնքերը : Ղոմի մէջ ալ, Ուրբաթ, աղօթքի օրը, Այաթոլա Մեշքինի օրուան քարոզը խօսեցաւ եւ այդ առթիւ չվարանեցաւ սպառնալու թէ Ֆրանսացիք ալ կրնան իբրեւ պատանդ վար դրուիլ : Այս ամբողջը, որովհետեւ Ֆրանսա ապաստան տուած է Պանի Սատրի : Բայց հարցը հոն է, որ ան ալ գոհ չէ Ֆրանսայէն եւ յայտարարած է լիբանանեան շաբաթաթերթ «ալ Քիֆահ ալ Արապի»ի, որ ինքզինքը «պարտադրեալ բնակութեան» տակ կը զգայ Ֆրանսայի մէջ եւ կ'աւելցնէ. - «Ասիկա արգելք չէ սակայն որ կարծիքս ըսեմ եւ եթէ Ֆրանսա բնակչութիւնս գործիս չգայ, ուրիշ երկիր մը կ'երթամ կամ Իրան կը վերադառնամ» : Սրնտէյ Օպզըրվըրին ալ Պանի Սատր յայտարարած է թէ վստահ է, որ բանակը զօրավիգ է եւ եթէ չշարժեցաւ, անոր համար է, որ ինք այդպէս ուզած էր : Նախկին նախագահը կ'աւելցնէ թէ միտք ունի պայքարելու Խոմէյնիի վարչակարգին դէմ, դիմադրական շարժումովը զոր հիմնած է Մուճահէտիններու պարագլուխին հետ, բայց պէտք է նկատի առնել որ արտասահման գտնուող իրանեան ընդդիմութիւնը, ընդհանրապէս, Պանի Սատրը ամբողջովին մեղսակից կը համարի յեղափոխութեան սխալներուն եւ ոճիրներուն :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ մթնոլորտը միշտ լարուած էր եւ յայտնի չէր թէ Երկուշաբթի օրուան ժողովը, զոր Սոլիտարիթէ գումարած էր Կտանսքի մէջ, ի՞նչ լուծում կրնար բերել : Դեռ կար նաեւ խորհրդային նոր սպառնալիքը, տրուած ըլլալով, որ Պալթեան ծովը նաւեր կը հասնին :

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻՔ դեռ վերապահութեամբ կ'ընդունին կասթոն Տէֆէռի խոստումները, ընդունելով հանդերձ, ինչպէս յայտարարեց Տոքթ. Սիմէոնի, որ հսկայ տարբերութիւն կայ այս եւ նախկին վարչակարգին միջեւ :

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ
(ՅՈՒԼԻՍ 31 - ՕԳՈՍՏՈՍ 3)

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ, Հոկտ. 13 - 20, տեղի կ'ունենայ հեռատեսիլի ժապաւէններու 9-րդ համամիութենական փառատօնը : Կը ցուցադրուին գեղարուեստական, փաստագրական, երաժշտական եւ մանկական ժապաւէններ : Տրամադրուած են չորս մեծ մրցանակներ եւ հազարական ռուբլի դրամական պարգեւներ, ինչպէս նաեւ ինը մրցանակ եւ նոյնքան ալ դրամական պարգեւներ 500-ական ռուբլի :

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ

Ազգային յիշատակի նուէրներու արտադրութիւնը ընդարձակուած է Երեւանի գեղարուեստի գործատան մէջ, ուր ստեղծուած է զարդա - կիրառական արուեստի առարկաներու մեծաքանակ արտադրութեան մասնագիտացած բաժին մը մը : Յիշատակի նուէրներու բազմաթիւ տեսակներ կ'արտադրէ նաեւ Կիրովականի համանման ձեռնարկութիւնը : Փորագրուած զարդատուփեր, գաւաթներ, թասեր, փարչեր, ազգային տարազներով պուպրիկներ, կրծքանշաններ, դըրօշմաքանդակներ եւ հին հայկական արուեստի աւանդութիւններու ոգիով պատրաստուած այլ յիշատակի նուէրներ կարելի է ձեռք ձգել Հայաստանի զանազան շրջանները :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 8, Շաբաթ օրուան դարձի մրցումներու արդիւնքներն են. -

Սպարտակ - Դինամօ (Թ)	3 - 0
Արարատ - Դինամօ (Մ)	1 - 1
Չերնոմորեց - Դնեպր	0 - 1
Դինամօ (Մինսկ) - Զէնիթ	2 - 0
Տաւրիա - Պախտակոր	1 - 0
Տորպեդօ - Նեֆթչի	3 - 0
ԲԿՍԱ - ԲՍԱ	1 - 1

Դասաւորման գլուխն է Դինամօ - Կիեւ, 38 կէտով :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԸՍՏ «ՊԱՅՐԱՄ»Ի

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ՄԻՇՏ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ Է «ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑ»ԻՆ

Օգոստոս 3-ի «Պայրամ» թերթին մէջ Ջաֆէր Աթայ կարգ մը «շահեկան» խորհրդածութիւններ կ'ընէ հայկական ահաբեկչութեան եւ Արեւմուտքի դիրքին մասին, ուրկէ կ'իմանանք որ Արեւմուտքի «ամէնէն խելքը գլուխը հեղինակներն» անգամ կողմնակից են հայկ. հարցին : Երեւի այդ պատճառով է, որ ցայսօր, իրենց քաղաքական շահերուն զոհած են իրենց «փոքրիկ դաշնակիցը»··· : Պարզ է, որ երբ մարդ նման «բարեկամ»ներ ունենայ, այլեւս թշնամիի պէտք չունի - նար :

×

«Արեւմտեան երկիրները միշտ կողմնակցութեամբ նայած են «Հայկական Հարց»ին : Արեւմուտքի ամէնէն խելքըգլուխը հեղինակներն անգամ մէկ կողմ կը թողուն պատմական ճշմարտութիւնները եւ կը գրեն նախադասութիւններ ինչպէս՝ «Թուրքերը ջարդեցին Հայերը», «Հայկական Պետութիւնը հիմնուելու է», «Թուրքիա թող Հայոց տայ իր վեց նահանգները» եւայլն : Արեւմուտքցիները, որ 80 - 90 տարիէ ի վեր կ'ըսեն թէ «Հայերը Օսմանեան պետութեան հողերուն վրայ երբեք եւ ոչ մէկ տեղ մեծամասնութիւն չեն եղած, ցեղասպանութիւն կոչուած դէպքերը իրականութեան մէջ սկիզբ առած են իշխանութեան դէմ ապըստամբող Հայկական Կոմիտաճիներուն կողմէ, Հայերը, բացի 7-րդ դարուն կարճատեւ թագաւորութենէ մը, երբեք Պետութիւն մը չեն կրցած հիմնել Սուրիոյ, Իրանի ու Թուրքիոյ այն հողերուն վրայ, որոնց իրաւատէր ըլլալ կը պընդեն, ընդունելով հանդերձ այս կէտերը, նորէն ալ իրենց գիտցածը կը կարդան :

1973-ին Ամերիկայի Սանթա Պարպարա քաղաքին մէջ Եանըգեան անուն ծերունի խելագարի մը կողմէ բացուած մահափորձներու շղթային 15 Թուրք դիւանագէտներ զոհ գացին եւ այս դէպքերուն դիմաց, բացի քանի մը դատապարտութենէ, միշտ կրկնուեցաւ «Բայց Թուրքերն ալ Հայերը ջարդած էին» յանկերգը :

Բոլոր այն երկիրները որ միշտ ՄԱԿ-ի մէջ կը պնդեն թէ ահաբեկչութեան դէմ են, Սիտնիէ մինչեւ Փարիզ ու Լահէ, սպաննուող Թուրք դիւանագէտներու պարագային, ոճրագործները պաշտպանող արտայայտութիւններ կ'ունենան :

Յունիս 8-ին Ժընեւի մէջ քարտուղար Մէհմէտ Եէրկիւզ, միասնական կերպարանքով մէկու մը կողմէ կռնակէն զարնուելով սպաննուեցաւ : Ինչպէս եղաւ, Մարտիրոս Ժամկոչեան անուն ոճրագործը այս անգամ չկրցաւ խոյս տալ ու ձերբակալուեցաւ : Նախ «Իրանցի եմ» ըսաւ, յետոյ հասկցուեցաւ որ Լիբանանէն կուգար : «Դրամ չունիմ» ըսաւ, յետոյ երեւան ելաւ որ զուիցերական դրամատան մէջ ահագին դրամ ունի : Որեւէ լուսաբանութիւն չըրաւ զէնքը իրեն յանձնող խորհրդաւոր կնոջ մասին : Յառաջիկայ ամիս դատարան պիտի հանուի : Կարճ խօսքով Եանըգեանէ վերջ առաջին անգամ ըլլալով Հայ մը ձերբակալուած է եւ հաշիւ պիտի տայ դատաւորի մը դիմաց :

Զուիցերիա երկիր մըն է որ Հայկական Հարցին մէջ միշտ Թուրքիան ամբաստանած է : Անցեալ տարի Ժընեւի մէջ ռումբ չինելու ատեն ձերբակալուած երկու հայ ահաբեկիչներ, զանազան ճնշումներու տակ, չինծու դատավարութենէ մը ետք ազատ արձակուեցան :

Բայց Մարտիրոսին պարագան քիչ մը տարբեր է հիմա : Զուիցերիոյ համար դիւրին պիտի չըլլայ զայն արձակել թեթեւ պատիժով մը :

Հայկական ահաբեկչական կազմակերպութիւնները սկսած են արդէն ըսպառնալ Զուիցերիոյ, հասկնալով որ կացութիւնը լուրջ է : Մէկ շաբթուան ընթացքին ռումբեր պայթեցան Պէռնի, Ցիւրիխի ու Ժընեւի հանրային վայրերուն մէջ : Շատ մը անմեղ մարդիկ վիրաւորուեցան : Այս յարձակումներուն պատասխանատուութիւնը ստանձնուեցաւ 9 Յունիս անուն կազմակերպութեան կողմէ :

Կարճ խօսքով, Զուիցերիոյ գլուխը ցաւիլ սկսած է : Այս պատճառաւ, զուիցերական թերթերն ալ որոնք դեռ երէկ «Թուրքերու ջարդերուն» մասին պատմութիւններ գրի կ'առնէին, հիմա սկսած են մահապատիժ պահանջել ահաբեկիչներուն :

Արդարութեան նախարար Գուրթ Ֆուրկլէր «Հայ ահաբեկիչներուն գլուխ պիտի չծռենք, ահաբեկիչները քայլ առ քայլ պիտի հետապնդենք» ըսաւ :

Միւս երկիրներն ալ, օր մը եթէ Զուիցերիոյ նման այսպիսի գլխացաւ մը ունենան, պիտի սկսին հասկնալ եւ պիտի հրաժարին լաւ ահաբեկչութեան, դէշ ահաբեկչութեան, արդար սահրեկչութեան կամ անարդար ահաբեկչութեան ման անհեթեթ զանազանումներ ընելէ» :

ՌԵԿԸՆ

USICA-Ի

ԿՑՈՐԴ ՏՆՕՐԷՆ ՆՇԱՆԱԿԵՑ

ՓՐՈՖ. Ռ. ՊԷՇԻՐՃԵԱՆ

Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը ԻՒՍԻՔԱՅԻ (Եունայթըտ - Սթէյթզ Ինթէռնէշընըլ Քոմիւնիքէյշըն Էճընսի) կցորդ - տնօրէն նշանակած է Փրոֆ. Ռիչըրտ Պէշիրճեան :

Ծնած Փիթցպըրկ 1942-ին, Ռ. Պէշիրճեան համալսարանի դասախօս էր եւ հեղինակ երկու հատորներու :

ԳՈՐՈՎԱԳՈՒԹ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐ

Բիւզանդագէտ Փրոֆ. Սիրարփի Տէր–Ներսէսեան փոքր ուսումնասիրութիւն մը ունի՝ « Deux Exemples Arméniens de la Vierge de Miséricorde », (*Revue des Etudes Arméniennes, N. S. VII*, 1970 pp. 178-202).

Սոյն աւիթ ընծայեց մեզի որ Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ մեր սիրելի ընթերցողներուն խորհրդածութեան նիւթ դարձնենք զայն։

Նախ պէտք է ըսել, որ յիշեալ ուսումնասիրութիւնը մանրանկարչական զուտ մասնագիտական նիւթ մը եղած ըլլալուն՝ միայն որոշ գիտական դասակարգի ծանօթ եղած է։ Արդ՝ կը փափաքինք աւելի պարզ եւ կրօնական ձեւով մօտենալ նիւթին, հոգեւոր սնունդ քաղելու համար այս տօնին առթիւ։

×

Աստուածամայրը առաքելական շըրջանէն իսկ մեծ սէր եւ յարգանք կը վայելէր հաւատացեալ քրիստոնեաներու կողմէ։ Իսկ Ը. դարէն սկսեալ ոչ միայն բարեխօս էր հաւատացեալներուն, այլեւ՝ պաշտպան դարձած էր Կ. Պոլսոյ՝ բիւզանդական մայրաքաղաքին։ Խորհողներ ալ եղած էին թէ կայսերական այս քաղաքը իր հիմնարկութեան օրէն իսկ նուիրուած էր Աստուածամօր պաշտպանութեան։ Այսպէս, Աստուածամայրը պաշտպանելով՝ փրկած էր Կ. Պոլիսը Արաբներու արշաւանքներու դէմ, նախ 677–ին եւ ապա 717 – 718 թուականներուն։ Ինչպէս նաեւ պաշտպանած էր ռուսական արշաւանքներու ընթացքին, 860–ին։

Կը պատմուի թէ Աստուածամօր վերարկուն հանդիսաւոր թափորով դարձուցած ատեն՝ թշնամին փախուստի մատնուած էր։ Այս դէպքը մեզի կը յիշեցնէ Իսրայէլի ժողովուրդին եօթն անգամ դառնալը Ուխտի Տապանակով Երիքովի քաղաքին շուրջը եւ թշնամիին յաղթելը (Յես. Զ. 12 – 16)։ Աստուածամայրը իր մէջ կրած ըլլալով Աստուածորդին՝ Նոր Ուխտի Տապանակը եղած էր (Բ. Մնց. Ե. 13 – 14 եւ Ղկս. Ա. 35)։

Այս հրաշալի յաղթանակին առթիւ՝ Կ. Պոլսոյ (Յունաց) Պատրիարքը՝ Փոտիոս Առ Սուրբ Կոյս իր գոհաբանական աղօթքին մէջ կ՚ըսէ. «...Աստուածամայրը որ մեզի համար բարեխօսութիւն կ՚ընէ առ Քրիստոս՝ մեր հոգիներու փրկութեան եւ մեր մեղքերու թողութեան համար, Ան մեզ կը պաշտպանէ բարբարոսներու արշաւանքներու դէմ, Անիկա մեզի համար անառիկ պարիսպ մըն է»։

Իսկ Յուլիս 2–ին, Սբ. Աստուածամօր վերարկուին «Զետեղման Տօն»ին առթիւ, նոյն պատրիարքը ուրիշ աղօթք մը ունի Առ Սուրբ Կոյս Մարիամ. «Դուն բոլոր հաւատացեալներուն անպականութեան զգեստ մը տուիր քու սուրբ վերարկուդ, որուն շնորհիւ Դուն կ՚ապաստանես քու սուրբ մարմինդ, ո՛հ, Դուն, որ աստուածային պատսպարան ես մարդոց»։

Պէտք է ըսել, որ Աստուածամօր այս պաշտպանողական թեման վանական ծագում ունեցած էր, ապա հետզհետէ շատ մեծ ժողովրդականութիւն գտած է. սակայն, անծանօթ մնացած էր սկզբնական շրջանին բիւզանդական մանրանկարչական արուեստին մէջ, եւ ատոր համար ոչ մէկ արձագանգ կը գտնենք Աստուածամօր վերագրուած հրաշքներուն, հակառակ անոր որ այնքան մեծարանքի եւ պաշտամունքի առարկայ դարձած էին։ Բարեբախտաբար պարագան նոյնը չէ ռուսական մանրանկարչութեան համար։ Սբ. Անտրէ Ֆուլի հրաշքին համաձայն Աստուածամայրը իր կրած քօղը հանելով՝ կը տարածէր Յունաց Եպիր նահանգի Բղաքէռնէսի (Պլաշեռն) Եկեղեցւոյ հաւատացեալներու գլխուն վրայ։ Աւհաւասիկ այս հրաշքին պատմութիւնն է որ նոյն ատեն ռուսական մանրանկարչութեան ծագման առիթ տուած էր, որ ծանօթ է «Փոքրով Տը Լա Վիէռժ» անունով, որ կը նշանակէ Աստուածամօր քօղը։

Գորովագութկամ Պաշտպան Աստուածամայրը նկարին մէջ այսպէս ներկայացուած է. Սուրբ Կոյսը ոտքի կեցած՝ մէկ ձեռքով բռնելով վերարկուին ծայրը՝ կը տարածէ զայն ծունկի կեցած հաւատացեալներու ուսին վրայ, որմէ օրինակ մը կը տեսնենք Երուսաղէմի թիւ 2568՝ Գարոն Վասակ Արքայեղբօր Աւետարանին մէջ, թղ. 320, որ ծաղկուած է 1270–ին։ Այս նկարին մէջ, Աստուածամայրը քիչ մը դարձած է դէպի Քրիստոս եւ ձեռքով բարեխօսութիւն կը խնդրէ Միածինէն։

1220 – 1230 թուականներուն, Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքին մէջ, Սիստերսեան կրօնաւոր մը իր «Հրաշքներու Խօսակցութիւն» գրքին մէջ կը պատմէ իր մէկ Միաբանակցին տեսած տեսիլքը, այսպէս. «...Կրօնաւորը սուրբ հոգիով վերացած՝ երկնքի փառքը կը դիտէր, բայց այնտեղ չի գտներ Միաբանակիցներէ ոչ ոք։ Հարց կուտայ Աստուածամօր՝ ըսելով. «Ինչո՞ւ համար, ով սուրբ Աստուածամայր, այստեղ չեմ տեսներ մեր Սիստերսեանց վանքէն ոչ մէկ Միաբան»։ Երկնքի Թագուհին իրեն պատասխանելով՝ կ՚ըսէ. – «Սիստերսեանց Վանքի կրօնաւորները ինծի համար շատ սիրելի եւ շատ ընտանի են, եւ զանոնք իմ թեւերուս տակ կը տաքցնեմ. եւ բանալով վերարկուն՝ ցոյց կուտայ բազմաթիւ եւ անհաշուելի Միաբաններ եւ աշխատաւոր միաբան եղբայրներ եւ քոյրեր։ Անկէ քիչ ետք, Դոմինիկեան միաբաններ կը վայելեն Սուրբ Կոյսին պաշտպանութիւնը։

Պէտք է ըսել, որ Աստուածամօր վերարկուին ապաւինիլը՝ մեղքի թողութեան եւ գթութեան համար, Ֆրանչիսկեան ծագում ունեցած է եւ ապա տիեզերական դառնալով՝ համայն քրիստոնէութիւնը ծունկի գալով վերարկուին տակ՝ կ՚ապաւինի Աստուածամօր պաշտպանութեան։ Դուչչիոյ Գորովագութ Աստուածամօր պաստառը ասոր մէկ փաստը կը ներկայացնէ, որ ամէնէն հին օրինակը ճանչցուած է մինչեւ այսօր, ծանօթ՝ «Ֆրանչիսկեաններու Աստուածամայր» անունով։ Կը գտնուի Իտալիոյ Սիեննա քաղաքի Պինաքոթէք թանգարանի մէջ։ Պաստառը կը ներկայացնէ Աստուածամայրը Յիսուս մանուկը գըրկած իր ձախ ծունկին վրայ, որ կ՚օրհնէ. Սուրբ Կոյսը իր վերարկուն կը տարածէ ծունկի եկած երեք Ֆրանչիսկեան կրօնաւորներուն վրայ. ասոնցմէ մէկը կը համբուրէ Սուրբ Կոյսին ոտքը, մինչ միւս երկուքը ձեռնամած կը պաղատին։ Նոյն ձեւով գծուած է նաեւ մեր հայկական Կիլիկեան մանրանկարը, որ կը պահուի Պրիւսէլի Ֆերոն–Սթոքլէի թանգարանին մէջ։ Ամէնէն կարեւորը, սակայն, այս մանրանկարին թուականն է։ Շնորհիւ Փրոֆ. Ս. Տէր Ներսէսեանի մանրամասն եւ գիտական ուսումնասիրութեան, փաստացի թուականներով կ՚ապացուցուի թէ Դուչչիոյի պաստառը աւելի ուշ թուականի գծուած պէտք է ըլլայ քան կիլիկեան յիշեալ մանրանկարը։ Եւ փրոֆէսէօրը եզրակացնելով՝ կ՚ըսէ թէ՝ «ուրեմն այս երկու արուեստագէտները շատ աւելի հին օրինակէ մը ներշնչուած պէտք է եղած ըլլային՝ իրենց նկարները գծելու ատեն»։

ՎԱՉԷ Ծ. Վ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ԳԱՒԱԶԱՆԱԳԻՐՔ»

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ
ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԵՐՈՒ
ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆՑ

Հեղինակ՝
ՎԱՐԴԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

——— O ———

Գրասեղանիս վրայ է հաստափոր գիրք մը՝ Անթիլիասէն, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբաններէն Վարդան Եպիսկ Տէմիրճեանի գրած «Գաւազանագիրք Լիբանանի եւ Սուրիոյ Հայոց թեմերու առաջնորդութեանց»ը։

Հեղինակը ծանօթ է ցայժմ կատարած խղճամիտ իր ուսումնասիրութիւններով, Վանքի դիւաններու մէջ իր լուրջ պրպըտումներով, Մատենադարանի ձեռագիրներու ցանկերու պատրաստութեամբ, ինչպէս նաեւ Ատրպատականի Հայոց թեմի իր առաջնորդութեան շրջանին հաւաքած պատմագրական նիւթերով։ Այս բոլորը հրատարակած է առանձին գիրքերով։ Վարդան Եպիսկ. հազուադէպ այն եկեղեցականներէն է, որոնք մէկ կողմ ձգած հեշտ կեանքը, նուիրուած են մատենագրական մեր գանձերու յայտնաբերումին, պատմագրական նիւթերու ուսումնասիրութեան եւ անոնց ընթերցասէր հասարակութեան մատուցումին։

Հեղինակին ներկայ հատորը կը բաղկանայ 500 էջերէ, որոնց մէջ կը տրուին Լիբանան եւ Սուրիա պաշտօնավարած հայ եկեղեցականներու կեանքն ու գործը, վարչական, գրական, կրօնական եւ ընդհանրապէս մշակութային կալուածներու մէջ անոնց իրագործումները եւ տեղը նորագոյն մեր պատմութեան մէջ։ Գիրքը թղթատելով ընթերցողին աչքերուն առջեւ կը տողանցեն եկեղեցական հայրեր՝ կաթողիկոս, առաջնորդ, դպրեվանքի տեսուչ, ուսուցիչ – դաստիարակ, որոնք տքնած են Ապրիլեան եղեռնէն ճողոպրած հայ գաղթականները տեղաւորելու, դպրոցներ բանալու եւ սերունդներ դաստիարակելով մեր ժողովուրդի գոյատեւումը ապահովելու համար։

Հոն են Սահակ Բ. Կաթողիկոս Խապայեան, Բաբգէն Բ. Աթոռակից կաթողիկոս Կիւլէսէրեան, Պետրոս կաթղ. Սարաճեան, Գարեգին Ա. կաթղ. Յովսէփեանց, Զարեհ կաթղ. Փայասլեան, Խորէն Ա. Կաթողիկոս Բարոյեան, Գարեգին Բ. Աթոռակից կաթողիկոս Սարգիսեան՝ ազգին ու եկեղեցւոյ մատուցանած իրենց ծառայութիւններով։ «Գաւազանագիրք»ին հեղինակը կը ներկայացնէ նաեւ արքեպիսկոպոսներու, եպիսկոպոսներու եւ վարդապետներու փաղանգը, որ մշակոյթի գանձարանին իր նպաստը բերած է։ Հեղինակը վեր առած է հայ ժողովուրդի շինարար բազուկը եւ անխորտակ կամքը, որով նեղ պայմաններու մէջ կառուցուած են հայ հաւատքի ու լոյսի օճախները, շէնցած են թաղամասեր, գիւղեր ու քաղաքներ։

Հեղինակին լեզուն պարզ է, մատչելի ամէն ընթերցողի։ Գիրքը կարեւոր նպաստ մը կը բերէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայկական գաղութներու պատմութեան եւ անոր մէջ մեր եկեղեցական դասուն ունեցած դերի մատնանշումին։

Լուրջ ու բծախնդիր աշխատութիւն մը, որ արժանի է ամէն գնահատանքի։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

«Լիբանանի հայ առաջնորդութիւնը բարձրացնելու համար Կիպրոսէն Գեր. Տ. Եղիշէ Ս. Եպիսկոպոսը՝ հրաւիրեցինք, առաջնորդի կամ կաթ. փոխանորդի պաշտօնով։ Գաւառական եւ Քաղաքական ժողովները դադարեալ հռչակեցինք, ցնոր տնօրէնութիւն, եւ Վարչական ժողով մը նշանակեցինք իբրեւ խորհրդական ու օգնական Կաթ. Փոխանորդին։

«Կարծեմ ժամանակն է, Սրբազան Եղբայր, Պէյրութի մէջ, որ մեր գլխաւորեալ կողն է, վերջ տալ երկուութեան, նոր մղում տալու համար կազմակերպական հանգամանքներուն։ Այս կարգադրութեամբ, աղքատ հասարակութիւնը, որ հաց գտնելու համար գաղթականութեան ցուպը ձեռքէն ձգած չէ, պիտի ազատի առաջնորդարանի անունով տարեկան 60 - 70 հնչուն ոսկի եճարէէն, Ս. Նշան վանքը Եպիսկոպոսարան կ՚ըլլայ, եւ երկսեռ դպրոցները եպիսկոպոսի անմիջական հսկողութեամբ աւելի փայլ ու անուն կ՚ունենան, ու Ս. Նշանէն ուծացող ազգայինք, իբրեւ մասն ընդհ. գաղթականութեան, նախկին եւ կրկնապատկուած սիրով պիտի փարին Ս. Եկեղեցիին եւ այսու արտաքին վտանգի ուժգնութիւնը իր թափը պիտի կորսնցնէ։ Բաւական է որքան բարբանջեցին «Հայ, Ս. Եկեղեցին ներքին պառակտումով կորսուած է»։ Ինկածը կանգնել ու կորսուածը գտնել ու փրկել Ձեր ու մեր պարտաւորութիւնն է»։

Ձեր Ամեն. Սրբազնութիւնը, Տնօրէն Ժողովոյ հետ խորհրդակցելէ յետոյ, որոշեց Միաբանական Ընդհանուր Ժողով գումարել, եւ խնդիրը յանձնել անոր քուէարկութեան։ Ձեր Ամենապատուութեան հրաւէրին վրայ Մարտ 26, 1929ին գումարուած Միաբ. Ընդհանուր Ժողովին մէջ կարդացուեցաւ Ձեր Բ. Սրբազնութեան հետեւեալ պաշտօնագիրը։

Մարտ 21, 1929

Համար 8400/8

Պատուարժան Միաբանական
Ընդհանուր Ժողովին.

Ցայտնի է Պատուարժան Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյդ, թէ Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը, եւ հարիւր հազարէ աւելի իր ժողովուրդը, քաղաքական ծանօթ պարագաներու բերմամբ ապաստան գըտած են Սուրիոյ մէջ, շնորհիւ Հոգատար եւ տեղական կառավարութեանց բարեացակամութեան։

Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոս, Սուրիա հաստատուելէն ասդին, ձեռնարկներ կատարած էր Կիլիկեան Աթոռին կազմակերպութիւնը հաստատուն հիմերու վրայ դնելու մըտօք, եւ առաջին օրէն թէ՛ պաշտօնագըրերով եւ թէ յատուկ Պատուիրակի միջոցաւ դիմումներ կատարելով Ս. Աթոռոյս, խնդրած էր որ Սուրիոյ մէջ (Պէյրութ, Դամասկոս եւ Լաւոդիկէ) գտնըւող եւ Ս. Աթոռէս ղրկուած միաբան վարդապետներով կառավարուող Երուսաղէմապատկան եկեղեցիներն ու վանքերը առժամապէս տրամադրուին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան. իսկ նոյն վայրերու վանքապատկան կալուածներուն սեփականատիրութիւնը ըստ առաջնոյն պատկանի Երուսաղէմի Ս. Աթոռին, եւ անոնց մատակարարութիւնը կատարուի Ս. Աթոռէս կարգուելիք աշխարհական գործակալներու ձեռամբ։

Ինչպէս կ՚երեւի Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին եւ Ս. Աթոռոյս միջեւ 1924-էն ի վեր այս մասին փոխանակուած թղթակցութիւններէն, Նորին Ս. Օծութեան այդ առաջարկութիւնը եւ ազգային զանազան մարմիններէն, թերթերէ ու մասնաւոր անհատներէ յայտնուած փափաքն ու եռանդ թելադրանքները Տնօրէն Ժողովոյ ուշադրութեան առարկայ ըրած ըլլալով, սկզբունքով ընդունած էր՝ որ երկու Աթոռներուն միջեւ կատարուելիք բանակցութիւններով յարմարագոյն կարգադրութիւն մը խորհուի, երբ Կիլիկեան Աթոռին վարչական վերակազմութիւնը հաստատուն հիմերու վրայ դրուած ըլլայ։

Նորին Ս. Օծութիւնը, վերջերս ալ Պէյրութէն ուղղած իր Մարտ 3, 1929 թուակիր պաշտօնագրով յայտնած է, թէ կազմակերպութեան գործին սկսուած ըլլալով, Տ. Եղիշէ Ս. Եպիսկ. Կարոեանը Պէյրութի կաթողիկոսական փոխանորդ անուանած է, ուստի ժամանակը հասած կը նկատէ որ, Պէյրութէն սկսելով, վերջ տրուի հոգեւոր ներկայացուցչութեան երկուութեան, եւ տեղւոյն Ս. Նշան վանքը, եկեղեցին ու դպրոցները յանձնուին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան։

(Շար. 8)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՆԱԿԱՆ ՎՐԴ. ՏԱՒՈՒՇԵՑԻԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Բերդ աւանին մէջ տեղի ունեցած է գիտական համագումար մը, նուիրուած միջնադարեան հայ մանկավարժ եւ չինարար վանական վարդապետ Տաւուշեցիի ծննդեան 800–ամեակի եւ Խորանաշատի ճարտարապետական համադրոյթին :

Բացումը կատարած է կուսակցութեան Շամշադինի շրջանի կոմիտէի Ա. քարտուղարը՝ Վ. Սաղումեան : Զեկուցումներ կարդացած են պատմաբան Ս. Եսայեան՝ «Շամշադինի մշակութային ժառանգութիւնը 3 – 1 հազարամեակներուն», Պ. Մուրադեան՝ «Տուհք – Տուս – Տաւուշ գաւառի պատմութիւնը», Ս. Սաղումեան՝ «Խորանաշատի ճարտարապետական համադրոյթը եւ անոր վիմագրերը», Ա. Շահնազարեան՝ «Վանական Տաւուշեցի եւ Խորանաշատի դպրոցը», Յ. Վարդանեան՝ «Վանական Տաւուշեցիի մատենագրական ժառանգութիւնը» եւ Ա. Մաթեւոսեան՝ «Խորանաշատը որպէս հայ գրչութեան օճախ» նիւթերուն շուրջ :

Համագումարին նշուած է, որ ԺԳ. դարու սկիզբը Զաքարեաններու գլխաւորութեամբ Թօթափեցաւ Թուրք Սելճուքներու լուծը եւ կեդրոնական, հիւսիսային եւ հիւսիս – արեւելեան Հայաստանի մեծ մասին մէջ ստեղծուեցաւ հզօր իշխանութիւն մը, ուր սկսան վերելք ապրիլ գիւղատնտեսութիւնը, արուեստն ու գրականութիւնը, աշխուժեցան արհեստները, հողագործութիւնը, ապրանքի փոխանակութիւնը, առեւտուրը : Կենդանացան ու շէնցան աւերուած քաղաքներն ու գիւղերը եւ հիմնուեցան նորերը :

Ընդհանուր զարթօնքի այս պայմաններու տակ ասպարէզ իջաւ հայկական միջնադարու հռչակաւոր գիտնական ու վարդապետ (ուսուցչապետ), Վանական Տաւուշեցի, որուն գիտական ու մանկավարժական գործունէութեան մասին հաղորդաւոր տեղեկութիւններ կան Երեւանի Մատենադարանը, ինչպէս նաեւ Վենետիկ, Երուսաղէմ, Վիէննա եւ այլուր գտնուող հայկական մատենագրական աղբիւրներու մէջ :

Վանական վարդապետ ծնած է 1181ին՝ Տաւուշ գաւառը (Ներկայիս՝ Շամշադինի շրջան), շինականի բազմանդամ ընտանիքի մը մէջ : Գրաճանաչ դարձած է երէց եղբօր մօտ, ապա մեկնած է Նոր Գետիկ վանքը եւ ընդունուած Մխիթար Գօշի բարձրագոյն դպրոցը : Ուսումը առնելէ ետք վերադարձած է իր ծննդավայրը եւ շուրջ 1206-ին, շնորհիւ Ժողովուրդի համեստ հանգանակութիւններուն, սկսած Խորանաշատ վանքի շինարարութեան : Հոն հիմնած է պատմագրական հռչակաւոր իր դպրոցը, ուր ուսանելու գացած են Հայաստանի զանազան կողմերէն :

Կառուցման ու գրչութեան ծաղկման այդ ժամանակաշրջանը, սակայն, կարճ տեւած է : Սկսած է Ջալալետտինի, Թաթար – մոնկոլներու արշաւանքներու եւ ասպատակութիւններու շրջանը : Վերջինները քանդած են Խորանաշատը եւ գերի տարած Տաւուշեցին եւ անոր աշակերտները : Ի վերջոյ, մեծ հեղինակութեան ու համբաւի հասած ուսուցչապետը ազատած է կարեւոր փրկագինով մը եւ վերադառնալով իր ծննդավայրը, աւելի աշխուժութեամբ լծուած է Խորանաշատի վերակառուցման ու գիտամանկավարժական գործունէութեան :

Վանական Տաւուշեցի մինչեւ իր կեանքին վերջը (1251 Մարտ 18) կառուցանած, շէնցուցած է Խորանաշատը, որուն պատերու 40–է աւելի վիմագրութիւնները թանկագին նիւթ կը պարունակեն համադրոյթի կառուցման ու Վանական վարդապետի հանրային – մանկավարժական գործունէութեան մասին : Տաւուշեցիի աշակերտած են պատմագիրներ Վարդան Արեւելցի, Կիրակոս Գանձակեցի, Գրիգոր Ակնեցի եւ բազմաթիւ այլ մտածողներ, որոնք իրենց ուսուցչապետին օրինակով նուիրուած են հայկական գրչութեան պահպանման գործին :

Կիրակոս Գանձակեցի իր «Հայոց Պատմութիւն» աշխատութեան մէջ ներկայացնելով տաղանդաւոր իր ուսուցիչը, կը պատմէ, որ ան մասնակցելով 1204 եւ 1205 թուականներու Լոռիի եւ Անիի եկեղեցական ժողովներուն, իբրեւ դէպքերուն ականատես եւ ականջալուր, գրած է իր Պատմութիւն»ը : Դժբախտաբար Տաւուշեցիի գիրքը մեզի չէ հասած եւ Յովհաննէս Սարկաւագի «Պատմութեան» հետ կը համարուի հայագիտութեան ամէնէն թանկ կորուստներէն մին :

Տաւուշեցի հեղինակ է նաեւ կարգ մը այլ երկերու, որոնք կարեւոր տեղ կը գրաւեն մեր գրչութեան պատմութեան մէջ : Անոր «Հարցմունք եւ պատասխանից»ը երկար ատեն պատմութեան, աղգագրութեան, հաւատալիքներու, իմաստասիրութեան, մատենագրութեան, կենսաբանութեան, բժշկագիտութեան, աստղաբաշխութեան, երաժշտագիտութեան, աստուածաբանութեան եւ այլ ճիւղերու հանրագիտարանային ձեռնարկ համարուած է :

Համագումարին մասնակցողները դիտած են Խորանաշատի ճարտարապետական համադրոյթի լուսանկարներու ցուցահանդէսը :

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԱՐԱԳԸՆԹԱՑ ԱՃ

Արեւելեան Սիպերիան հրապուրիչ շրջանի համբաւ չի վայելեր : Բայց ըստ երեւոյթին, հրապուրիչ կը նկատուի ծովափիղին կողմէ, քանի այս կենդանիին համար ծայրագոյն Սիպերիան դրախտ մը կը ներկայացնէ :

Պրաւդա կը հաղորդէ, թէ Բարենցի նեղուցին շրջանին եւ Զուխոտկի մէջ ծովափիղերը 250 առ հարիւրի յաւելում արձանագրած են քսան տարիներու ընթացքին : Ըստ խորհրդային օրաթերթին, այս արագընթաց աճին պատճառները երկուք են՝ արգելք որսալու եւ շրջապատի պահպանման համար ձեռք առնըւած բարենպաստ միջոցներ : Գիտութեան հիմնարկութեան մասնագէտներու խումբ մը, աւելի քան երկու հարիւր ժամուան թռիչք կատարած է շրջագօտիին վերեւ՝ հաշուելու համար ծովափիղերուն թիւը :

×

ԱՒՍՏՐԱԼԻԱ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ

Մոնտի զբօսաշրջիկութեան նուիրուած էջի մը մէջ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը նկատենք : Վրանի մը հաստատման կամ լարումին վայրին համար 15–էն 20 փրանք կը գանձուի օրական, այն ալ շատ լաւ քէմփինկի մը մէջ : Գարեջուրը փըլի մը մէջ կ'արժէ 3 փրանք : Նոյն փըլին մէջ համեղ կողիկ մը՝ բանջարեղէններով հրամցուած, յաճախ 20 փրանքէն պակաս կ'արժէ : Օրուան զբօսապտոյտին համար, բաց ծովուն վրայ, կը գանձուի 75 փրանք, մէջն է ճաշը, ըմպելին : Երկու օրուան մնայուն զբօսապտոյտ մը, միշտ ծովուն վրայ, լողանք եւայլն մէջն ըլլալով, կ'արժէ 300 փրանք : Այս գիները կը վերաբերին կղզիին ամէնէն յարմարաւէտ եւ զբօսաշըրջիկներուն յաճախած շրջաններուն :

×

ՈՒՍՄԱՆ ՍԱԿԸ

Զարիա Վոստոկա օրաթերթը կը գրէ, թէ Թիֆլիսի դատարաններէն մէկը չորս տարուան խիստ ռեժիմի արգելափակութեան դատապարտած է Կուրամ Կարապետեանը, ելմտական քննիչը : Զարաշար գործածելով իր հեղինակութիւնը՝ դըժուարութիւններ ունեցող ուսանողներու մուտքը կ'ապահովէր բարձրագոյն ուսումնարաններուն մէջ : Այս ճամբով գրպանած է 81·000 ռուբլի (մէկ ռուբլը կ'արժէ 6,50 փրանք եւ միջին աշխատավարձքը 130–էն 150 ռուբլի է ամսական) :

Վրացին սակագին ալ սահմանած էր, համաձայն ուսումնարանին աստիճանին եւ բնոյթին : 30·000 բժշկական հիմնարկութեան համար, 6·000 մանկավարժականին համար, 4·000 հիւանդապահուհիներու դպրոցին եւայլն : Վրացին անտարբեր չէ գտնուած դժուարութիւններ ունեցող ընտանիքներուն հանդէպ եւ կ'ընդունէր սակարկութիւնները : Գործատան մը գործաւորը վճարած է միայն 25·000 ռուբլի, որպէսզի իր տղան ընդունուի բըժշկական հիմնարկութիւնը, անդին վարորդ մը միայն 3·000 ռուբլիով իր աղջկան ճամբան ապահոված է հիւանդապահուհիներու դպրոցին մէջ :

Վրացական թերթին համաձայն, ենթական կուսակցութեան շարքերուն կ'անդամակցէր մինչեւ վերջերը, թէեւ 1950էն ցայսօր հինգ դատապարտութիւններ ըստացած էր գողութեան, խուլիկանութեան եւ կեղծարարութեան համար :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԻ Քարէն Եփփէ Ազգ. Ճեմարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 20–ին, վարժարանի բակին մէջ : Ներկայ եղած են Թեմին առաջնորդը՝ Սուրէն Եպիսկ. Գաթարոյեան, կըրթական տնօրէն Մոհամէտ Ալի Տապպաղ, պետական դէմքեր, զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ շուրջ երեք հազար հաշուող ծնողքներ ու բարեկամներ : Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է վարժարանին քառաձայն երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ժիրայր Ռէխեանի : Շրջանաւարտներու անունով հայերէն ուղերձ մը կարդացած է Հուրի Քահքէճեան, իսկ արաբերէնը՝ Սօսի Տէր – Յարութիւնեան : Ճեմարանի տնօրէն Անդրանիկ Խաչատուրեան կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը, ուրմէ պարզուած է, որ հաստատութիւնը անցնող ուսումնական տարեշրջանին ունեցած է 855 աշակերտ – աշակերտուհի, դաստիարակչական աշխատանքներու կողքին մեծ յաջողութիւն արձանագրըւած է մարզական կեանքի մէջ եւ լոյս տեսած են վարժարանի «Շիլեր» պարբերաթերթէն երկու թիւեր : 67 աղջիկներ ու 29 մանչեր շրջանաւարտ եղած են : Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդը :

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան Գոլէժի Վարչական Խորհուրդը հաստատութեան տեսուչ նշանակած է Տոքթ. Պերճ Ենովքեանը, որ տնտեսագիտութեան օգնական փրոֆէսէօր էր : Տոքթ. Ենովքեան Գոլէժին մէջ դասաւանդած է 1971–էն սկսեալ, երբ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ կը ստանար Մագիստրոսի ուսումը : Ապա՝ քանի մը տարի Քանատա մնալով, Թորոնթոյի Համալսարանէն ստացած է տոքթորայի տիտղոսը՝ տընտեսագիտութեան ճիւղին մէջ :

Վարչական Խորհուրդը Ալեքս Սալիպեանն ալ նշանակած է վարչական տնօրէն : Ա. Սալիպեան նախապէս իբրեւ այցելու դասախօս կը դասաւանդէր Հայկազեան Գոլէժի եւ Ամերիկեան Համալսարանի մէջ :

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Թրքաց բանակի շշուկը նոյնիսկ սկըսած էր կարուանին մէջ տարածուիլ :

– Իրար մի՛ անցնիք, էղքան կրակ պէտք է՝ բանակի մը ձիերը խորովելու համար, – կ'ըսէր Այրոն կատակելով :

Ձիաւորներէն երեքը ճամբայ ինկան դէպի անտառի հրդեհը, ստոյգ լուր մը առնելու համար : Իջած էին բլուրէն վար, երբ ծառերուն մէջ տեսան ձիաւոր մը, ամպարանքով դէպի բլուր կը յառաջանար :

– Հէ՛յ, ո՞վ կայ, – ձայն տուին բլուրէն վար իջնողները :

– Կարուանը մինչեւ ո՞ւր հասաւ, – պոռաց ձիաւորը :

Ծանչցան իրարու ձայն :

– Բլուրին վրայ է, բլուրին վրայ :

Վարէն ձիաւոր մը հասած էր կարուանին ճամբան փոխելու, որովհետեւ դաշտի ընդարձակ մթութեան մէջ քիւրտ ձիաւորներ իրենց զիրենք կորսնցուցած էին եւ տակաւին անոնց հետքը գտնուած չէր : Ձիաւորը հասած էր, կարուանը կորսուած Քիւրտերու յարձակումէն զգուշացնելու եւ ճամբան փոխելու համար :

– Պէտք է փոխել ճամբան, – կ'ըսէր ձիաւորը, – չէ, վտանգաւոր բան չկայ : Ամէն բան լաւ է : Սպիտակ Ձիաւորը կէչի տէրէսիին կիրճը բռնած է որ Կիրոսի կարուանը անցնի ապահով :

– Ըսել է Զէրչի Կիրոս մեր եկած ճամբով բերած չէ՞ կարուանը, – հարցուց պահակ ձիաւորներէն մէկը :

– Լաւ որ բերած չէ. թէ չէ՝ մինչեւ Ճէլալի հողը կարուանին կէսը չէր մնար : Շնորհիւ Զէրչի Կիրոսի հնարամտութեան, կարուանը ազատած է : Որովհետեւ նոյն քիւրտ ձիաւորները լեռներուն մէջ Կիրոսի կարուանը փնտռած էին :

Կիրոս սատանան խաբող խորամանկ մարդ է : Երբ Խուրշիտի հողէն ճամբայ կ'իյնայ, նախ լեռներու ճամբան ափ կ'առնէ՝ ցոյց տալու այնտեղի քիւրտ բնակիչներուն, որ կարուանը լեռներուն ճամբան բռնած է : Յետոյ, երբ կը հեռանան, Կիրոս կը փոխէ ճամբան եւ եայլաներուն մէջ կ'իյնայ, ուրկէ հովիւները վաղուց հեռացեր են եղեր, երբ իմացեր են, որ Սպիտակ Ձիաւորը Խուրշիտի հողերուն վրայ իջած է :

Կէս ճամբէն Կիրոս մարդ ղրկած էր Մարտիկին ըսելու, թէ եայլաներու ճամբով կուգայ, թէ Ճէլալի շրջանի բնակիչները ժողվելու կարգադրութիւնները պէտք է արագ ըլլան, թէ բանակը ուշացաւ, սակայն բանակի վտանգը միշտ ալ մեր կրունկներուն ետեւ է, թէ ժողովուրդի հեռանալը դիւրացնելու համար 20 ձիաւորներ գետին միւս կողմը ղրկելը կարեւոր է չէրքէզ ձիարածներէն նախիր մը այս կողմ անցնելու եւ կամ ձիաւորներ իջեցնել քիւրտ գիւղերը ձիեր եւ էշեր հաւաքելու համար :

Մարտիկ Կիրոսի վերջին թելադրութեանը չհաւնեցաւ : Նախընտրեց Թիլցի Զատուրի գլխաւորութեամբ 20 ձիաւորներ ճամբայ հանել գետին միւս ափը : Անոնք իրենց ձիերը գետը պիտի զարնէին կտրուկ ճամբով ու լուսաբաց չեղած Ախուռ գիւղը պիտի հանէին ձիերու նախիր մը :

Կիրոս երբ Եօթը Ակերը կը հասնի, կը տեսնէ, որ հրդեհը բռնած է իր ճամբան : Ան ծերադուէսի մը պէս միջոցին մէջ վտանգ կը հոտուըտայ ու կը կեցնէ կարուանը : Այլեւս չի կասկածիր, որ անտառի հրդեհը թշնամիին վտանգաւոր մէկ խաղն է :

Եւ իրաւ ալ, քիւրտ ձիաւորները անտառը հրդեհի կուտան, կը բռնեն կարուանի ճամբան, ժողովուրդը Կէչի Տէրէսին լեցնելու ու յանկարծական գնդակներու տակ կոտորելու համար : Կէչի Տէրէսի ըսուածն ալ խսկական թակարդ է, ուր մի քանի հոգի կրնայ ամբողջ բանակ մը ոչնչացնել :

Ժողովուրդին մէջ կ'իյնայ վտանգի մը շփոթը : Անոնց այնպէս կը թուի, թէ հրդեհը բանակի սպառնալիքով դէպի զիրենք կը վազէ :

(Շար. 375)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վար - չութիւնը ինչպէս բոլոր անդամները ի- րենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտ - նեն Տիկին Մարի - Ռոզ Խաչիկեանի, եւ իր ամբողջ ընտանիքին, իրենց մօր՝ Աննիկ Սօֆիանի մահուան առթիւ :

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւ- ղը եւ վարչութեան ընկերուհիները իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Մարի - Ռոզ Խաչիկեանի, ինչպէս նաեւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, Այրի Տիկին Աննիկ Սօֆիանի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Լուի Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Վարդան Փիրանեանի հո - գեհանգստեան առթիւ. - Տիկին Արաքսի Փիրանեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Փիրան- եան 500-ական, Ֆ. Տէր եւ Տիկին Շա - ւարշ Փիրանեան 200, Անահիտ եւ Անոյշ Փիրանեան, Փիէռ եւ Ռընէ Կոմէզ, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պապիկեան, Տէր եւ Տի- կին Անսբիկեան 100-ական, Յարութիւն Մարաշլեան, Տիկին Մէնկա 50 Ֆ. Ե- կեղեցւոյ, Սիմոն Սիմոնեանի հոգեհան - գստեան առթիւ. - Սիմոնեան ընտանիք 250 Ֆ. Համբարձումեան եւ Գասպարեան ընտանիք, Պօղոս Գույումճեան 50-ական Ֆր. :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ պատարագ եւ հո- գեհանգստեան պաշտօն կը կատար - ւի Շաբաթ Օգոստոս 15-ին, ի յիշատակ Երկրորդ Աշխարհամարտի ռմբակոծու - թեան զոհուած Վալանսի հայութեան հոգիներուն համար :

×

Աստուածածնայ Տօնին առիթով Կիրա- կի Օգոստոս 16-ին, պատարագ ժամը 10-ին, ապա քարոզ: Պատարագէն վերջ Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողու - թիւն :

L'UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE ET ENVIRONS

Organise le 5 Septembre

Un VOYAGE de 16 Jours

Dont: 3 Jours à Leningrad, 12 Jours à Erévan (l'Arménie Historique et Pé - lérinage à Nor-Césarée), 1 jour à Moscou.

Au prix forfaitaire de 4.350 F.

Hôtel de 1ère Classe.

Pour les inscriptions:

Au Trésorier: SAADETIAN KEVORK;
18, Rue de Picardie - 75003 Paris
Tél.: 887. 99. 06 — 412. 34. 04
C. C. P. 3413602 — LA SOURCE

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ՛ք «Յառաջ»ի ձեր բաժա- նորդագրութիւնը.

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները.

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՍԱԿԷՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան պարահան- դէսը՝ Շաբաթ երեկոյեան Հոկտեմբեր 3-ին :

FOIRE EXPOSITION
avenue Georges Clémencéau
VALENCE

×

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍՕՖԻԹԷԼ պանդոկի սրահներուն մէջ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ :

FÊTE CHAMPÊTRE

Home Arménien - St. Raphaël

- ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ -

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, Շաբաթ, Օգոստոս 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107 Ավընիւ տիւ Մառեշալ Լիօթէ): Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղող կ'օրհնուի, - Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի :

Ժամը 12-էն մինչեւ 21 :

– Հայկական ճաշեր.

– Հաճելի մթնոլորտ Մարթէն Եոթկանցի ներկայութեամբ.

– Թոմպոլա.

– Գեղարուեստական բաժին :

Grande Nuitée Arménienne

AU PALAIS D'HIVER SPECTACLES
149, bd. Stalingrad, Villeurbanne

Placée sous la Présidence d'Honneur de

Monsieur CHARLES HERNU
Ministre de la Défense Nationale
Maire de Villeurbanne

SAMEDI 10 OCTOBRE de 21 h. à l'aube

— AU PROGRAMME —

Le Chanteur ONNIG (*spécialement invité des U.S.A.*)
Le Danseur ICHKHAN HAGOPIAN (*ex champion de France de Claquettes*)
L'Orchestre ANI (*de la Maison de la Culture Arménienne de Decines*)
L'Orchestre « PINK - PANTHERS » *du Palais d'Hiver*
Buvette — Buffet arménien — Tombola avec un grand prix et de nombreux lots

PRIX DES PLACES : 50 FRANCS

IL EST PRUDENT DE RESERVER LES PLACES DES MAINTENANT EN TELEPHONANT A LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES AU (7) 849 - 42 - 97

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1981 - 82 Տարեշրջանի արձանագրու - թիւնները բացուած են :

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտու - հիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ-ի քննութեան :

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն :

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

septembre : du 5 au 18

du 21 septembre au 5 octobre

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԱԿ ՄԸ

Միջին տարիքի հայ Տիկին մը վարձու սենեակ մը կը փնտռէ հայ տիկնոջ մը մօտ, բոլոր յարմարութիւններով:

Հեռաձայնել՝ 985 - 35 - 55

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ
ՆԻՍԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՕԾՄԱՆ 54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
Ե Ւ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 16
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Շաբաթ Օգոստոս 15, ժամը 15·30-ին՝ ժամերգութիւն, 16·00-ին՝ Մատաղի պատրաստութիւն :

Կիրակի Օգոստոս 16, ժամը 9-ին՝ ժա- մերգութիւն, 10-ին՝ Ս. պատարագ, 11·45-ին՝ Խաղողօրհնէք :

Երկուշաբթի Օգոստոս 17, ժամը 10ին՝ Ս. պատարագ, 11·45-ին՝ հոգեհան - գիստ :

×

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյս անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Օգոս - տոս 16, Կիրակի առաւօտ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ տեղի կ'ու - նենայ աւանդական Մատաղ եւ Խա - ղողօրհնէք :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Սուրբ Սահակ - Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցու- թեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մեր ազն ժողովուրդին թէ՝ Սուրբ Աստ - ուածածնի վերափոխման տօնին առիթով Կիրակի Օգոստոս 16-ին կը կատարուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատա - րագ եւ խաղողօրհնէք:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քա- րոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան 8·30-ին :
Ս. Պատարագ 10-ին :
Քարոզ՝ 11-ին :
Խաղողօրհնէք 11·40-ին :

×

ԼԱՍԻՕԹԱ - Ս. Կարապետ մատրան մատրան մէջ Շաբաթ, Օգոստոս 15-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհ - նէք :

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 16-ին Ս. Աստուա- ծածնայ վերափոխման տօնին առիթով Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ Ս. Պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէք:

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի հա - յութիւնը ներկայ գտնուելու սոյն արա - րողութեանց :

×

ՍԷՆԹ - ՄԱՐԿՐԻԹ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
Շաբաթ, Օգոստոս 15 :
Պատարագ ժամը 10-ին :
Խաղողօրհնութիւն ժամը 11·30-ին :

×

ՍԷՆ - ԼՈՒ ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ
Կիրակի, Օգոստոս 16 :
Պատարագ ժամը 10-ին :
Խաղողօրհնութիւն ժամը 11·30-ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԱՋԱԿԻՐ ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
12
MERCREDI
12 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.970

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57e ANNÉE — No 14.970

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

Ըստ այն համաձայնութեան, որ գոյացած էր Ֆրանսայի դեսպանին, Ելիզէի ...անագնացին եւ իրանեան իշխանութեանց միջեւ, Ֆրանսացիներու առաջին խումբը Փարիզ հասաւ Երկուշաբթի օր : ... հոգի, որոնք մասնաւոր յայտարարութիւններ ալ չըրին եւ ընդհակառակն ... նպաստաւոր արտայայտութիւններ ...նեցան: Պէտք է ըսել, որ հարկ էր ...ճեմ ըլլալ քանի որ երկրորդ խումբը, միայն Չորեքշաբթի կը վերադառնար: Կը բացատրուէր նոյնիսկ, որ անցեալ Հինգշաբթի օրուան մեկնումի յետաձգումը բնական էր, տրուած ըլլալով, որ ելքի ձեւակերպութիւնները չէին ...ած: Ֆրանսա միշտ չափաւոր կը մնայ ... չանդրադառնար նոյնիսկ հակաֆրանսական ելոյթներուն, որոնք կը շարունակուին Իրանի մէջ: Պանի Սատրը փա... բերող իրանեան օդանաւին 2 օդաչուները, Թեհրան վերադարձած են եւ յայտարարած թէ ֆրանսացիք կ'ուզէին ...ուղղակի զիրենք վար դնել եւ ը...ած էին իրենց «Եթէ վերադառնաք, ձեր ...ները գրաւուած պիտի գտնէք, ձեր ...ները դուրս նետուած եւ ձեր երախա...րը ծեծի տակ յեղափոխութեան պա...պաններու կողմէ :

Երկրին մէջ ոչ եղեռնափորձերը դա...ր ունին, ոչ ալ ընդդիմութիւնները: Առջի օր, ձեռնառումը մը նետ...ած է Ռամսար (Կասպից ծով) կամա...ներու նիւթարանի մը վրայ, ուր երկու ...գի մեռած են: Ֆարսի մէջ խոլամ դա...ր մը եւ իր երկու թիկնապահները ...ւած են, ուրիշ կրօնաւոր մը մա...փորձէ մը ազատած է Թեհրանի մէկ ...րարձանը: Գալով իշխանութեանց, ...կապդեցութիւնները աւելի ծաւալ ա...ած են եւ իսլամական դատարանները ... արագ կը գործեն, Օգոստոս 6-էն 9, ...թսուն հոգի դնդակահարուած է, որոնցմէ վաթսունը, միայն Ուրմաթ օր:

Մատնութիւնն ալ քաջալերուելէ աւելի, պարտականութեան բնոյթ առած է, ...ի որ, նոր ճառով մը Խոմէյնի հր...րած է ծնողքները, որ «հսկեն իրենց ...խաներուն եւ ամէն մէկ տան բնա...իչներն ալ՝ յայտնեն իրենց դրացինե... տունը անցած - դարձածը, որպէս ...ական պարտականութիւն»:

×

ՌԵԿԸՆԻ «ՌՈՒՄԲԸ»

Նախագահ Ռեկընի որոշումը Նէօթրոն...րով ռումբի մը, կը շարունակէր բուռ...կան երբանցում առեղծել եւ մինչ, Ֆրանսայի ընկերվարականները մասնա...որ խախտում մը չեն տեսներ ընդհ. կացութեան մէջ (մանաւանդ, որ Ֆրանսա ...չի կազմեր Ատլանտեան Ուխտի զին...ական ճիւղին) անդլին համայնավար...ները, Իւմանիթէի սիւնակներէն «ո՛չ ռումբին» խորագրով, կը պահանջէն որ Ֆրանսա առաջարկէ ընդհ. հրաժարում մը այդ ռումբէն: Բայց Լիպերասիոն արդարօրէն կը յիշեցնէ թէ 1978-ին Բրեժնեւ յայտարարած էր թէ Խորհ. Միութիւնը ունի Ն ռումբը, բայց առաջարկած էր, որ արգիլուի: Ամէն պարագայի մէջ, խորհ. երբանցումը բաւական անտեղի կը թուի եւ Մոնտ իսկ, շատ առարկայական վերլուծում մը կ'ընէ եւ կը գրէ, ի մէջ այլոց. – Ողբուկոծեր արձակելով զինաւշաւի սարսափներուն վրայ, որոնցմէ ծագելիք վտանգներն ու ներկայ տնտեսական հետեւանքները երբեք հարկ եղածին չափ չեն շեշտուիր, Խորհ. Միութեան կուսակցութեան օրգանը՝ Պրաւտա, կը մոռնայ պարզապէս աւելցնել. – «Որո՞ւ յանցանքն է»: Ու Մոնտ կ'աւելցնէ թէ քիչ մը շատ դիւրին է անցեալը սրբել եւ պատմութիւնը կրկին գրել ուզած ձեւով: Ո՞վ է որ եւրօհրթիռներ դիզեց երբ, լաւագոյն պարագային, զինակիցները միայն 1983-ին կրնան ունենալ: Ո՞վ իր հրասայլերը Աֆղանիստան ղրկեց, այս մակարդակին վրայ է, որ հարցին պէտք է անդրադառնալ եւ ոչ թէ ժողովրդական յուզումներու:

Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարն ալ, Շառլ Հէռնիւ երար անցնելիք մասնաւոր բան մը չտեսաւ եւ յայտնեց թէ ո՞վ կրնայ ըսել թէ Խորհ. Միութիւնն ալ չունի: Եւ խորքին մէջ կը կարծուի, որ Խորհ. Միութիւնը, եթէ այսքան երար անցած է, պատճառն այն է որ հասկցած է թէ ամերիկեան այս նախաձեռնութիւնը, Մոսկուայի ձեռք ձգած զինուորական գերիշխանութիւնն իսկ է, որ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈԼԱՐԸ կը շարունակէ իր իսկ մրցանիշները կոտրել եւ Երկուշաբթի օր 6 Ֆր. 18-ի հասած էր Փարիզի սակարանը: Դիմացը՝ Ֆրանքը շատ դէշ վիճակի մէջ է և եւրոպական «դրամական օձ»ին ամէնէն ցած աստիճանին վրայ է: Անկարելի չէր նկատուիր որ Ֆրանքը արժեզրկուի, արդէն ծանօթ է, որ նման արժեզրկումները միշտ Օգոստոսին կ'ըլլան: Ամերիկեան դրամանիշին այս վերելքը չի դիւրացըներ սակայն երկրին առեւտուրը, քանի արտածումները բաւական զգալի կասեցում մը կ'արձանագրեն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հարաւի գինեգործները սարսափելի երար անցած են եւ բարկութենէն փճացուցած են իտալական գինենաւ մը ութ հազար հինգ հարիւր հաբիւրալիտր գինին, անոր մէջ մաղութ թափելով: Ֆրանսայի Նախարարապետը խիստ կերպով դատապարտեց այս արարքը, մինչ իտալական կառավարութիւնը կը սպառնայ Ֆրանսայի այս «ծովահէնութեան» դէմ, բողոք ներկայացնել միջազգային ատեանին առջեւ: Ֆրանսացի գինեգործներուն առարկութիւնն այն է, որ ներածում չեն ուզեր, որովհետեւ իրենց գինին իսկ չեն յաջողիր ծախել:

ԳԱՂԹՈՂ աշխատաւորներուն քուէի իրաւունք տալու հարցը, Թաղապետական ընտրութեանց, ինչպէս ակնարկեցին Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը եւ գաղթողներու ենթանախարարը թեր - ու դէմ կարծիքներու դուռ բացած է:

Ընդհանրապէս ընդդիմութիւնը աւելի մեծ է եւ ոմանք խախտումն իսկ կը տեսնեն Սահմանադրութեան եւ քաղաքացիութեան իրաւունքներուն: Յիշենք որ ներկայիս մօտ չորս միլիոն երկու հարիւր հազար է, գաղթող աշխատաւորներու թիւը: Ասոնք 122 ազգութիւն կը ներկայացնեն: Գլուխն են՝ Փորթուկալցիները 857·324, ապա՝ Ալժերացիք 808·176, Իտալացի 469·189, Սպանացի 424·692, Մարոքցի 421·265, Թունուզցի 186·618, Թուրք 103·946, Եուկոսլաւ 68·618, եւլն. եւլն.: Ապաստանածներու կարգին 25 հազար Քամպոճցի կայ, 22 հազար Վիէթնամցի եւ 20 հազար Լաոսցի:

ԿՏԱՆՍՔԻ ժողովին, զոր գումարած էր Սոլիտառնիթէ, կառավարութիւնը պատուիրակութիւն մը ղրկեց: Սոլիտառնիթէ տասը միլիոն աշխատաւոր ներկայացնող «հակիշխանութիւն» մըն է:

ԻՐԱՆԻ մէջ երկսեռ լեռնագնացութիւնը արգիլուեցաւ յեղափոխական խորհուրդին կողմէ: Լուրը հաղորդեց Թեհրանի ձայնասփիւռը, որ յայտնեց նաեւ թէ կափամարտն ալ արգիլուած է:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ մահապարտներու թիւը 714-ի հասած է, որոնց քառասուն առ հարիւրը սեւ են: Այս մահավճիռները տրուած են 30 նահանգներու մէջ, ուր մահապատիժը ի զօրու է:

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 4 - 6)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՍՊԱՐՏԱԿ» 1 - 2

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշրջքին, «Արարատ», իր դաշտին վրայ, 1-ի դէմ 2 կէտով պարտուած է Մոսկուայի «Սպարտակ»էն: Առաջին կիսախաղին Մոսկուացիները տիրապետած են դաշտին եւ անվերջ գրոհներ կազմակերպելով բազմիցս վտանգի պահեր ստեղծած Երեւանցիներու բերդին առջեւ: Զգալի եղած է «Արարատ»ի խմբապետ Խորէն Յովհաննէսեանի եւ Սամուէլ Պօղոսեանի բացակայութիւնը. զիրենք փոխարինողները՝ կիսապաշտպանի դիրքերու վրայ, չեն կրցած կապ ստեղծել պաշտպաններու եւ յարձակողներու միջեւ: Առաջին կիսախաղին է, որ Մոսկուացիները նշանակած են երկու կոլերը՝ 10-րդ վայրկեանին Եղգար Գէս եւ 26-րդ վայրկեանին՝ Եուրի Գաւրիլով : «Արարատ»ի բերդապահը՝ Ալեքսան Անտոնեան, անգամ մըն ալ ստոյգ կոլէ փրկած է իր բերդը: Երկրորդ կիսախաղին «Արարատ»ի տղաքը իրենք զիրենք գտած են եւ ցուցադրած սրընթաց ու գեղեցիկ խաղարկութիւն մը, գրոհներով լեցուն: 54-րդ վայրկեանին, Անդրանիկ Խաչատրեան նշանակած է կոլ մը, որ աշխուժութիւն մտցուցած է Երեւանցիներու խաղին մէջ: Այնուհետեւ «Արարատ»ի տղաքը քանի մը առիթներ փախցուցած են կոլ նշանակելու:

×

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐԸ

«ԿՈՏԱՅՔ» ՄԻՇՏ ԴԱՍԱԻՈՐՄԱՆ ԳԼՈՒԽԸ

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան Բ. դասակարգի իններորդ խմբակի մրցաշարքի 28-րդ շրջանին, Աբովեան քաղաքի «Կոտայք» խումբը Ռուսթավիի մէջ պարտուած է տեղւոյն «Մետալուրգ»էն (0 – 1): Այս պարտութիւնը, սակայն, ոչ մէկ փոփոխութիւն բերած է դասաւորման մէջ՝ Աբովեանցիներու համար, որոնք միշտ կը գտնուին գլուխը: Միւս կողմէ, Հոկտեմբերեանի «ըՍպարտակ»ը 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթած է Սամտրեդիայի «Լոկոմոտիւ»ի, որ դասաւորման մէջ կը հետեւէր «Կոտայք»ի: Ներկայիս «Կոտայք»ը ունի 44 կէտ, «Լոկոմոտիւ»ը 39, Լենինականի «Շիրակ»ը, որ իր դաշտին վրայ 1-ի դէմ 4 կէտով յաղթած է Ստեփանակերտի «Ղարաբաղ» խումբին, 33 կէտ, իսկ չորրորդ տեղը կը գրաւէ «Սպարտակ»ը՝ 32 կէտով: Մրցաշարքի աւարտէն ետք, խմբակի առաջին ութ տեղերը գրաւած խումբերը դարձեալ կը խաղան իրարու դէմ, երկու շրջանով: Այդ մրցումներէն շահուած կէտերը կը գումարուին գլխաւոր մրցաշարքէն շահուած կէտերուն վրայ: Այնուհետեւ ինը խմբակներու յաղթանակները, բաժնըւած երեք փունջերու, կը պայքարին առաջին դասակարգ անցնելու համար: Իւրաքանչիւր փունջի յաղթականն է, որ կ'անցնի առաջին դասակարգը:

×

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՄՍՐԵԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ Է ՓԱԿԱՆԻՆԻԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԸ

«Լենֆիլմ» արուեստանոցին մէջ խորհրդային եւ պուլկար շարժարուեստագէտները ձեռնարկած են Փականինիի կեանքին նուիրուած շարժանկարի պատրաստութեան եւ գլխաւոր դերը յանձնած են Երեւանի Դրամատիկ Թատրոնի դերասաններէն Վլադիմիր Մսրեանի: Շարժանկարը բաղկացած է երեք բաժիններէ:

×

ԲԱԶՄԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԲԻՒՐՈՅԻ ՄԷՋ

Բազմարուեստից Հիմնարկի շատ մը ուսանողներ, տակաւին ուսումը չաւարտած, կը հրաւիրուին գործատուն՝ աշխատելու իբրեւ շինարարներ: Որպէս կանոն, նման պատուի կ'արժանանան Հիմնարկի հանրային շինարարական բիւրոյի աշխատակիցները՝ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու պատուէրները յաջողութեամբ կատարելէ ետք: Շինարարական գործով տարուած հարիւրէ աւելի ուսանողներ աշխատանքի անցած են այդ բիւրոյի արուեստանոցներու եւ տարրալուծարաններու մէջ, ուր կրնան իրենք զիրենք նախապատրաստել ձեռնարկութիւններու մէջ աշխատելու՝ կատարել պատուէրներ, հոն անցընել իրենց արտադրական գործնական փորձառութիւնը: Որակեալ մասնագէտներ պատրաստելու գործին մէջ Հիմնարկին օգնելով, շինարարական բիւրօն նոյն ատեն մեծ նպաստ կը բերէ ժողովրդական տնտեսութեան:

ԳՈՐՈՎԱԳՈՒԹ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐ

(Բ. և Վերջին Մաս)

ԺԳ. դարուն, մենք կը հանդիպինք նաեւ եւրոպական ուրիշ քաղաքներու մէջ պատառներու, ուր Սուրբը իր վերարկուով կը պաշտպանէ իր եկեղեցւոյ հաւատացեալները: Այսպէս, օրինակի համար, Աւստրիոյ Լինց քաղաքին մէջ կը գտնուի պատառ մը, որ գծուած է 1240 – 1250 թուականներուն միջեւ եւ ուր Սբ. Ուրսուլ կոյսը կը պատսպարէ իր առջեւ ծունկի եկած վեց հաւատացեալները: Իսկ Սանթա Մարիա Անժելոս, Սպոլէթի մօտ (Սանթա Մարիա – Ինթեր Անժելոս, փրէս Սփոլէթ) 1280 – 1290 թուականներուն գծուած պատառ մըն ալ կը գտնուի, ուր Աստուածամայրը կը պաշտպանէ յարուցեալ մարդիկը:

Սակայն դժուար է ճշդել, թէ այս նկարները որո՞ւ միջոցաւ Կիլիկիա փոխադրուած էին: Կը կարծուի հաւանաբար Դոմինիկեան կամ Ֆրանչիսկեան Միաբաններու միջոցաւ: Կրնայ՝ն բերուած ըլլալ նաեւ Իտալացի վաճառականներու կողմէ, որոնք դործօն վաճառականութիւն՝ կ'ընէին արդէն Կիլիկիոյ հետ ԺԳ. դարուն: Առաջին անգամ Դոմինիկեանները եկած էին Կիլիկիա Հեթում Ա. (1224 - 1269) թագաւորի հրաւէրով 1237 թուականին:

Հայկական մանրանկարչական արուեստի Գորովագութ Աստուածամօր առաջին նկարն է Երուսաղէմի Ս. Յակոբ, թիւ 2568 ձեռագիր Արքայեղբայր Վասակ իշխանի Աւետարանի մէջ գտնուողը թղ. 320, ուր Քրիստոս նստած է գահի մը վրայ, ամպհովանիի տակ եւ հագած կապոյտ պատմուճան եւ ծիրանի կարմիր վերարկու մը, ձախ ծունկի վրայ կը բռնէ գիրք մը (Աւետարան) եւ աջ ձեռքով կ'օրհնէ ծունկի եկած արքայեղբայր Վասակ իշխանը եւ իր որդիները՝ Կոստանդինն ու Հեթումը: Վասակ հագած է պատմուճան առանց թեւի եւ մուշտակէ կարմիր (վէրմիլլօն) վերարկու մը, եւ իր ներքնազգեստին թեւերը ճերմակ են: Երէց որդին հագած է կարճ թեւով պատմուճան մը, կապոյտ – ճերմակ գըծաւորումով: Պզտիկ որդին իր հօր նման կարմիր պատմուճան հագած է:

Իսկ Աստուածամայրը ոտքի կեցած է այս խումբին ետեւ եւ իր վերարկուն կը տարածէ անոնց վրայ ի նշան պաշտպանութեան, եւ ձախ ձեռքը քիչ մը վերցուցած՝ բարեխօսութիւն կը խնդրէ իր Միածին Որդիէն՝ Քրիստոսէ:

Երկրորդը՝ Պրինսէլի Ֆերոն – Սթոքլէի հաւաքածոյի մանրանկարն է, ուր Աստուածամայրը Յիսուս Մանուկը գըրկած՝ նուիրատուներուն մեծարանքը կ'ընդունի: Սբ. Կոյսը մութ գոյնով կապոյտ պատմուճան եւ ծիրանի գոյն վերարկու մը հագած է եւ զայն կը տարածէ ծունկի եկած մեծարողներու ուսին վրայ: Յիսուս հագած է կարճ ճերմակ պատմուճան մը, կարմիր եւ կապոյտ զարդարուած խաչերով եւ մէջքը կապուած լայն կարմիր գօտիով, որ միացած է երկու երիզներով ուսին վրայէն: Հայրը՝ մառեշալ Օշին, որ երկու որդիներով՝ Կոստանդին եւ Հեթում, ճիշդ արքայեղբայր Վասակ իշխանին պէս (1): Օշին հագած է ճերմակ պատմուճան եւ կարմիր մուշտակէ վերարկու մը: Երէց որդին՝ Կոստանդին հագած է կապոյտ խիլայ, կարճ թեւով եւ կարմիր պատմուճան մը. իսկ կրտսեր որդին՝ Հեթում, նոյնպէս խիլայ մը, որ կէս – կարմիր՝ կէս – կապոյտ է, եւ ճերմակ պատմուճան մը: Անոնց ետեւ կեցած է եպիսկոպոս մը, որ մէկ ձեռքը դրած է Օշինի ուսին վրայ եւ միւս ձեռքով բարեխօսութիւն կը խնդրէ Սուրբ Կոյսէն:

Եպիսկոպոսը իր գլխուն վրայ ունի սուրբերու յատուկ լուսապսակ մը, որ անմիջապէս պիտի ենթադրուի սուրբի մը դիմանկարը, եւ սակայն, ոչ, այլ՝ Հեթում Ա. թագաւորին եւ Վասակ իշխանին եղբայրը՝ Յովհաննէս Արքեպիսկոպոսն է: Այս լուսապսակը մենք կը տեսնենք նաեւ Երուսաղէմի թիւ 2660 եւ 2563 ձեռագիր Աւետարաններու մանրանկարին մէջ, ուր Լեւոն Բ. թագաւորը եւ Կեռան թագուհին լուսապսակով ծաղկըւած են: Ինչպէս նաեւ կը տեսնենք Բիւզանդական կայսրերու և կայսրուհիներու գլխուն շուրջը: Երուսաղէմի թիւ 1950 Աւետարանին մէջ, նուիրատու Ստեփանոս Եպիսկոպոս գլխուն լուսապսակ մը ունի:

Այս ձեռագրին մէջ կը կարդանք «ՍՈՐԱ» ցուցական դերանուն, որ, անշուշտ, ազգականական կապ մը ցոյց կուտայ Յովհաննէս Արքեպիսկոպոսի եւ Օշինի հետ: Ճիշդ է, քանի որ զարմիկներ կ'ըլլային իրարու. Օշինի հօրաքոյրը՝ Ալիս ամուսնացած էր իր հօր՝ Պարոն Կոստանդինի հետ. եւ աւելին՝ Օշինի եղբօր աղջիկը՝ Կեռան ամուսնացած էր 1262-ին Լեւոն իշխանի հետ, որ Յովհաննէս Արքեպիսկոպոսի եղբօրորդին կ'ըլլայ:

Ահաւասիկ այս հայկական գորովագութ Աստուածամօր երկու մանրանկարները, որոնք շատ արժէքաւոր են բազմաթիւ նըկատումներով:

Նախ՝ ինչպէս տեսանք արդէն, մեր հայկական երկու մանրանկարներն են, որոնք «Գորովագութ Աստուածամայր» ամէնէն հին օրինակները կը ներկայացնեն Արեւմուտքի մէջ, եւ ոչ թէ Իտալացի Դուչչիոյի գծած պատառը, ինչպէս կը կարծուէր մինչեւ այսօր: Ուրեմն՝ իտալացի արուեստագէտն ալ ուրիշ օրինակէ օգտուած պէտք է ըլլայ, եւ ոչ թէ առաջին հնարողը:

Երկրորդ՝ այս երկու հայկական մանրանկարները արուեստի տեսակէտով ալ շատ յատկանշական են իբրեւ ԺԳ. Դարու գլուխ – գործոցներ, որոնք նոյն ատեն ցոյց կուտան Կիլիկիոյ եւ Արեւմուտքի յարաբերութիւնը, որ քիչ ծանօթ էր Արեւմուտքի, ինչպէս էր Բիւզանդական արուեստին, որոնք երկար ժամանակ ընտանեցած էին:

Երրորդ՝ Հայ արուեստագէտները գիտէին օգուտ քաղել օտարներու գործերէն, սակայն ընդօրինակութիւնը բառացի, ենթակայական չէր, այլ ամէն անգամ տարբեր ձեւով կը ներկայացնէին զանոնք:

Չորրորդ՝ այս երկու մանրանկարները իրարու շատ մօտ են թուականի տեսակէտով, եւ շատ հաւանաբար նոյն դըպրոցի պատկանած ըլլան, եւ մեզի ալ կը հրամցնեն երկու տարբեր Գորովագութ Աստուածամայրեր:

Եւ վերջապէս՝ մեր Հայ արուեստագէտ նկարիչները իրենց նկարին մէջ որոշակի փոփոխում մը ներմուծելով՝ նոր տեսակի նկարներ ստեղծած են, տարբեր՝ Արեւմուտքի օրինակէն եւ Բիւզանդական յօրինումէն:

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Մայիս, 1981

(1). – Շնորհիւ բազմավաստակ Փրոֆ. Ս. Տէր – Ներսէսեանի ուսումնասիրութեան է որ այսօր կրնանք վստահաբար գիտնալ այլեւս այս նուիրատուներուն ճիշդ անունները:

ՅՈՅՍԻ ԵՒ ԼՈՅՍԻ ՓԱՐՈՍ

Սիրելի «Յառաջ»,

Գրիչի վարպետներուն թողլով տարիներու անսպառ վաստակէդ փառաւորումը, կ'ուզեմ վերյիշել ինծի համար պատմական այդ թուականը՝ 1925, Օգոստոսը հարիւրաւոր տարագիր Հայորդիներու հետ, այդ դժբախտ օրերուն, Սուրիայէն Պէյրութ, մեր նաւը կանգ կ'առնէր Մարսէյլի նաւահանգիստը: Տեղական լեզուին ու բարքերուն անծանօթ, կը նետուէինք գործատուներու թոհ ու բոհին մէջ, ի խնդիր պատառ մը հացի:

Այդ օրերուն, հազիւ երկու շաբաթ էր, որ կը հրատարակուէր «Յառաջ»ը: Կը բնակէինք ռիւ տէ Տոմինիքէն, ուր էր նաեւ «Յառաջ»ի թերթավաճառը: Յափշտակուած «Յառաջ»ով, երբեմն կէս գիշերուն, կիսաքուն կը ցատկէի տեղէս, կարծէք կը լսէի հաստավաճառող Գեղամ Տէրիկեանի (այժմ հանգուցեալ) ձայնը:

Այդ բարեբաստիկ թուականէն 56 տարիներ անցած են եւ քու անունդ անջնջելի կերպով քանդակուած կը մնայ բոլոր սերունդներու, մանաւանդ Մեծ Եղեռնէն հրաշքով ազատած սերունդին հոգիներուն մէջ, որոնց համար «Յառաջ»ը դարձաւ յոյսի եւ լոյսի փարոս:

Բոցավառելով տարագիր մեր բազմութիւններուն մէջ Հայրենիքի եւ մշակոյթի սիրոյ հուրը, ինչպէս երէկ եւ այսօր, նոյնպէս վաղը պիտի յիշեն քեզ սերունդներ ու փառաւորեն քու անունդ:

Փա՛ռք խրոխտ երթիդ եւ առաւել յաջողութիւն առաքելութեանդ:

Կ. ՏԻՐՏԻՐԵԱՆ

ՀԻՆ ՅՈՒՇԵՐ

ՀՕՐՍ ՊԷՍ ՊԻՏԻ ԸՆԵՄ

Գիւղացի երիտասարդ մը քաղաքաբնակ իր դասընկերոջմէն ամուսնութեան հրաւիրագիր մը կը ստանայ: Կը պատրաստուի մեկնելու: Ձին կը նստի ու ճամբայ կ'ելլէ: Հազիւ մօտեցած քաղաքին, տեղատարափ անձրեւ մը կը սկսի: Կը մտնէ մօտակայ գիւղ մը ու աչքին տունը երթալով գիշերուան մը համար օթեւան կը խնդրէ: Ուրախութեամբ ներս կ'առնեն երիտասարդը. ձին ախոռ կը տանին, զարիին տոպրակը գլուխը կ'անցընեն: Երիտասարդը լաւ հիւրասիրուելէ ետք սենեակի մը մէջ կը պառկի:

Առաւօտեան, նախաճաշէն ետք, երիտասարդը կը խնդրէ, որ ձին բերեն, որպէսզի շուտ հասնի քաղաք: Կ'երթան ախոռ ու կը տեսնեն, որ ձին չկայ: Կերպով մը տղուն կ'իմացնեն, թէ գիշերը գողերը եկած են եւ ձին տարած: Երիտասարդը կ'ըսէ. «Հոգ չէ, քաղաքը շատ հեռու չէ, ես ոտքով կ'երթամ, դուք փնտռեցէք, բայց ըսեմ՝ վերադարձիս եթէ ձիս գտնուած չըլլայ, շատ ցաւալի բան մը պիտի պատահի: Հօրս պէս պիտի ընեմ»:

Ռէսը բարի ճանապարհ կը մաղթէ երիտասարդին, որ կը մեկնի քաղաք՝ հարսնիքի: Իսկ ռէսը յուզուած երիտասարդի ազդարարութենէն, կ'երթայ գիւղի քահանային մօտ ու կ'իմացնէ եղելութիւնը: Քահանան սարսափած դիտել կուտայ. «Եթէ ձին գտնուած չըլլայ, երիտասարդը չելլէ վրադ կրակէ կամ մեր անասուններու խոտերուն դէզերը վառէ. այն ժամանակ ձմեռը մեր բոլոր անասունները անօթի կը սատկին»: Ելք մը գտնելու նըպատակով ժամկոչը կը կանչեն, եկեղեցւոյ զանգերը զարնել կուտան եւ ամբողջ գիւղեցիները խորհելով, որ արտասովոր բան մը պատահած է, կուգան ու կը հաւաքուին եկեղեցի: Քահանան խօրան կը բարձրանայ ու կ'ըսէ. «Սիրելի ժողովուրդ, գիտէ՞ք թէ ինչ պատահած է երէկ գիշեր: Երիտասարդ մը եկած է ռէսին տունը եւ հիւրասիրուած: Գիշերը հոն մնացած է: Առաւօտուն, երբ երիտասարդը պատրաստուած է մեկնելու, տեսած են որ ախոռէն անոր ձին գողցուած է: Երիտասարդը ռէսին ըսած է, թէ հոգ չէ, քաղաքը հեռու չէ, ոտքով կ'երթամ, բայց վերադարձիս եթէ ձին գտնուած չըլլայ, շատ ցաւալի բան մը պիտի պատահի. Հօրս պէս պիտի ընեմ: Սիրելի հաւատացեալներ, եթէ ձեր մէջ կայ մէկը, որ ձին տարած է, թող գիշերը բերէ նոյն տեղը կապէ, ապա թէ ոչ մեծ փորձանքի պիտի ենթարկուի մեր գիւղը»:

Յաջորդ առաւօտ ձին բերուած ու կապուած էր ախոռին մէջ:

Երկու – երեք օր ետք երիտասարդը կուգայ: Ռէսը ուրախութեամբ կը հաղորդէ լուրը: Երիտասարդը շնորհակալութիւն կը յայտնէ եւ ձին նստելով կ'ուզէ մեկնիլ: Ռէսը ձիուն սանձէն բռնած կը հարցնէ երիտասարդին. «Եթէ Աստ-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Տնօրէն Ժողովոյս վերջին նիստին մէջ ուշադրութեան առնուեցաւ Ս. Կաթողիկոսին վերոյիշեալ պաշտօնագիրը, եւ նկատելով՝ որ Սուրիոյ երուսաղէմապատկան վանօրէից եւ եկեղեցեաց Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան փոխանցումի մասին եղած խնդրանքին նկատառումն ու առ այդ ըլլալիք վերջնական տնօրինութիւնը անկ է Պատուարժան Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյդ, օրինական դատուեցաւ սոյն հարցի մասին խորհրդակցիլ յատենի Ընդհանուր Ժողովոյդ, եւ Անոր հաճութեամբ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ:

Տնօրէն Ժողովս պարտք կ'զգայ այս խնդրոյ մասին պարզել իր հետեւեալ տեսակէտը:

Նկատելով որ քաղաքական պարագաներու բերմամբ Սուրիա փոխադրուած Կիլիկեան Աթոռին կազմակերպութիւնը ապահովելու մտօք լուրջ ջանքեր կ'ըլլան Նորին Ս. Օծութեան կողմանէ, եւ նկատելով որ ամբողջ Ազգին, ինչպէս նաեւ Միաբանութեանս ալ, ջերմ բաղձանքն է արդիւնաւորուած տեսնել այդ նպատակաւ եղած ու ըլլալիք աշխատութիւնները, Տնօրէն Ժողովս այն կարծիքն ունի, թէ կարելի պիտի ըլլայ, Պատուարժան Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյդ հաճոյթեամբ, երկու Աթոռներուն միջեւ կայանալիք համաձայնութեան հիմանց վրայ, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան տրամադրութեան ներքեւ դնել Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաոդիկէի մեր վանքերն ու ժամատուները միայն, եւ նոյն տեղերու տեսչութիւնները վարող միաբան վարդապետներու պաշտօններուն վերջ տալով, կոչել զանոնք Ս. Աթոռս: Իսկ նոյն երեք տեղերու աթոռապատկան կալուածոց վերակացութիւնը յանձնել ուղղակի Ս. Աթոռէս որոշուելիք յարմար եւ վստահելի գործակալներու՝ մատակարարելու եւ արդիւնաւորելու համար զանոնք յօգուտ Ս. Աթոռոյս:

Աղօթարար

Պատրիարք Երուսաղէմի

Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Դուրեան

Համաձայն Տնօրէն Ժողովի վերոյիշեալ պաշտօնագրին՝ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան փոխանցել Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաոդիկէի երուսաղէմապատկան երեք թեմերը՝ իրենց վանքերով, եկեղեցիներով եւ վարժարաններով:

Ձեր Բ. Սրբազնութեան եւ Նորին Ս. Օծութեան միջեւ այս մասին փոխանակուած գրութիւնները կը դնենք ստորեւ:

28 Մարտ 1929

Համար 8415/8

Շնորհազարդ

Տ. Տ. Սահակ Բ. Սրբ. Կաթողիկոս

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Պէյրութ

Պատիւ ունեցանք ընդունելու Ձեր Ս. Օծութեան Մարտ 3 թուակիր, Համար 2090/61, պաշտօնագիրը, որով հաճած էիք տեղեկութիւններ հաղորդել Կիլիկեան Աթոռոյդ Սուրիոյ մէջ կազմակերպութեան համար եղած ձեռնարկներու մասին և փափաք յայտնած էիք՝ ժամանակը հասած նկատել Սուրիոյ երուսաղէմապատկան թեմերը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան փոխանցելու:

Տնօրէն Ժողովս ուշադրութեան առնելով Ձեր Ս. Օծութեան այդ պաշտօնագիրը, յարմար դատեց Ձեր առաջարկութեան նկատառումը յանձնել Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյն, եւ Անոր հաճութեամբ ու որոշմամբ տնօրինել պարագան ու պատշաճը:

Տարւոյս Մարտ 26-ի Երեքշաբթի, յետ միջօրէի ժամը 4.30-ին Մեր նախագահութեամբ գումարուած Միաբանական Ընդհանուր Ժողովս մասնաւոր խորհրդակցութեան առարկայ ըրաւ Ձեր Ս. Օծութեան առաջարկը, եւ միաձայնութեամբ որոշեց՝ Սուրիոյ երուսաղէմապատկան թեմերուն վերաբերող եկեղեցի, վանատուն եւ դպրոց փոխանցել Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Որոշուեցաւ նաեւ, որ այդ փոխանցումը սկսի Պէյրութէն, ուր Ձեր Ս. Օծութեան կողմէ Կաթողիկոսական Փոխանորդ կարգուած է արդէն Գեր. Տ. Եղիշէ Ս. Եպիսկ. Կարոեան:

(Շար. 9)

ՕԼԻՄՓԻԱՅԻ ՄԷՋ ՅԱՐՈՒԹ ՄԸ

ԽՄԲ. – Վերջերս, դժբախտաբար, շատցած է թիւը անոնց՝ որոնք բեմ կ'ելլեն հայ երգի անունով, բայց ուրիշ բան չեն ըներ՝ եթէ ոչ հայ երգը չարչրկել կամ մեռցնել: Յատկանշական կը գտնենք այս տեսակէտով «Մարմարա»ի մէջ երեւցած հետեւեալ գրութիւնը՝ զոր կը հրամցնենք մեր ընթերցողներուն ալ ուշադիր խորհրդածութեան, թէեւ քիչ մը յապաղումով, բայց տրուած ըլլալով որ խնդրոյ առարկայ «ելոյթը» Փարիզ տեղի ունեցած է, անհրաժեշտ գտանք արձագանգել այս գրութեան: Քիչ են դժբախտաբար, անոնք որոնք նման առիթներով կը համարձակին ճշմարտութիւնը ըսել, առանց «մարդու հետ գէշ չըլլալու» վախ հոգեբանութեան զոհելու արդար ճշմարտութիւնը:

Փարիզի Օլիմփիա համբաւաւոր սրահը [Իտա]լիոյ Սքալային կամ Անգլիոյ Կրէնտ փալասին նման, ունի առաւելութիւն մը: Այս սրահներուն մէջ ելոյթ մը ունենալը, համերգ մը տալը ամէն արուեստագէտի [...] վիճակիր: Հոն կ'ընդունուին արդէն [...] ժողովրդականութեան տիրացած, իր [...] մէջ «առաջնակարգ» արուեստագէտի անուն հանած մարդիկ:

Փարիզի Օլիմփիա սրահին մէջ վերջերս ելոյթ ունեցողներուն կարգին կարելի է յիշել Տալիտան, Ազնաւուրը, Խուլիոյ Իկլեզիասը եւ Է. Մասիասը:

Օլիմփիայի մէջ քանի մը վայրկեան ե[լոյթ ունե]նալ, ճամբայ կրնայ բանալ հրաշալի պատահարներու: Որովհետեւ այս սրահին ունկնդիրներուն մէջ տեւաբար կը գտնուին մեծանուն կազմակերպիչներու [...] պաշտօնեաները, դերասաններու [...] խորհրդատուներ, արտադրիչներ, եւլն., որոնք պատրաստ են խոյանալու այն ա[...] խոստմնալից արուեստագէտին վրայ, որ կրնայ ապագայի աստղերէն մէկը դառնալ:

Բայց այս հաւանականութիւնը ի զօրու [է] այն ատեն միայն երբ սրահին մէջ տե[ղ]ի կ'ունենայ բոլոր Ֆրանսացիներուն [...] հանդէս մը: Մինչդեռ նոյն սրահին մէջ երբեմն միութիւններու կամ կազմակերպութիւններու կողմէ ալ հանդէսներ կը սարքուին, որոնց հրաւիրուած կ'ըլլան միայն այն կազմակերպութեան շրջանակի մարդիկը: Այսպիսի հանդէս մը, ի հարկէ, ոչ մէկ արձագանգ կ'ունենայ արտաքին աշխարհի մէջ:

Ըսել կ'ուզենք որ, եթէ Փարիզի Հայ մը, կամ փարիզցի Յոյն մը, կամ Հրեայ մը այս սրահը սուղ գինով վարձէ եւ իր հանդէսին միայն Հայերը, Յոյները կամ Հրեաները հրաւիրէ, ոչինչ կը նշանակէ Օլիմփիայի մէջ ելոյթ ունենալը:

Հիմա գանք մեր նիւթին:

Նախկին իսթանպուլահայ երիտասարդ մը, Մարթէն Եորկանց, Փարիզի հայկական արուարձաններէն մէկուն մէջ կը բանեցնէ Արեւելեան ճաշարան մը: Մարթէնի տեւական ցանկութիւնը եղած է ճանչցուիլ որպէս նշանաւոր երգիչ եւ եզակի մթնոլորտ մը ստեղծել իր ճաշարանին մէջ: Արդարեւ հոն կարելի է տեսնել օտար երգիչներ ալ, որոնք տարբեր հով մը կուտան ճաշարանին եւ զայն կը զատեն միւսներէն:

Արդ՝ Մարթէն Եորկանց Մարտ 22 կիրակի օր ելոյթ մը կազմակերպած էր Օլիմփիայի մէջ: Նախ բեմ եկաւ ինքը, եւ երգեց քանի մը երգեր: Յետոյ բեմ հրաւիրեց օրուան հերոսը, Յարութ Բամպուքճեան անուն երգիչ մը, որ կուգար Լոս Անճելըսէն:

Յարութ Բամպուքճեանը կարծես ընտրուած էր սակայն այնպիսի ճաշակով մը, որու համաձայն ճաշարանի մը յաճախորդներուն կը յանձնարարուէր սխտորի ու սոխի մէջ թաթխուած պախլավա ուտել:

Նախ, իր բառերէն ոչինչ կը հասկցուէր, որովհետեւ ան իր բազմաձայնութիւնը պահելու համար ամբողջ ուժովը բացած էր ելեկտրական գործիքներու ձայնը: Սրահին մէջ բոլոր ունկնդիրները իրարու կը նայէին եւ «Կարելի չէ, այս ի՞նչ տեսակ գործ է՝ կ'ըսէին: Հակառակ որ շատեր ձգեցին գացին, ես ինծի խոստացայ մինչեւ վերջը համբերել եւ դիտել՝ բեմին վրայ պոռչտացող այս ... երգիչը:

Յարութ իբր թէ նորութիւն մը ընել փորձած էր երգերու միջեւ Լոս – Անճելըսի Հայերուն ու ապրումներուն մասին դրուագներ պատմելով: Բայց կը յաջողէ՞ր, այդ ալ տարբեր հարց մըն է: Իր պատմածները անհամ բաներ էին: Իսկ երգ մը, որու մէջ երգիչը կը պոռար, «Ամերիկեան տոլար, դուն իմ կանանչ աչքերով եար, իմ երազներուս թագուհին», ուղղակի սարսուռ պատճառեց հանդիսատեսներուն: Հետաքրքրական էին այն երգերը որոնց մէջ կը ձաղկուէին պնակալէզութիւնը, անբանութիւնը, խեղճութիւնը, մասնաւորաբար ազգային ինքնութեան բացակայութիւնը:

Ի՞նչ մեղք, սակայն, որ Սփիւռքահայ տարածքի վրայ կ'երգուէին երգեր, որոնց մէջ երգիչները կը պոռան միշտ նոյն բանը. «Տօլարին գերին ըլլամ, անոր ցաւը տանիմ»:

Յարութ միջոց մը մըն ալ կէս լուրջ, կէս կատակ յայտնեց թէ Լոս – Անճելըսի հայ երգիչները այլեւս որոշեր են ուրիշներու գրած երգերուն տակ իրենց ըստորագրութիւնը չնետել, այսինքն այլեւս գողութիւն չընել:

Բայց, այդ ի՞նչ է, քիչ վերջ Յարութ սկսաւ երգել Պարըշ Մանչոյի տարիներ առաջ յօրինած Սարը Զիգմէլի Մահմէտ Աղա երգը, հայերէն ուրիշ բառերով: Անոր ալ յաջորդեց Սիլվա Թոփչեանի (Աստւ Մարալման) Օլուր, օլուր, պալ կիպի օլուր երգը, դարձեալ հայերէն բառերով, որ կը հրամցուէր իբրեւ «մեր վերջին գործերէն մէկը»:

Ցանցանքը արդեօք շատ մը արժէքներու հայհոյող եւ «կանանչ տոլարին գերին ըլլամ» ըսող այս երգիչներո՞ւնն է, թէ ոչ անոնց՝ որոնք այսպիսիներու բեմ կը տրամադրեն:

Մե՛ղք տարուած աշխատանքին, մե՛ղք հանդիսատեսին:

ՌԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, Յուլիս 29-ին մեռած է պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդի ատենապետ եւ նախագահ Օննիկ Յովհաննէս Ասլանեան: Ծնած էր 1897-ին՝ Ռուսէ: Աւարտած էր Սոֆիայի պետական համալսարանի իրաւագիտութեան ճիւղը եւ կարեւոր պաշտօններ վարած զանազան հաստատութիւններու մէջ: Բ. Աշխարհամարտէն ետք Օննիկ Ասլանեան պատասխանատու յանձնարարութիւններ կատարած է իբրեւ պուլկար տնտեսական պատուիրակութիւններու անդամ՝ զանազան բանակցութիւններու ընթացքին, վարած է պետական կարեւոր պաշտօններ՝ նախարարի խորհրդական, Նախարարաց Խորհուրդին կից Տնտեսական Խորհուրդի անդամ եւ այլն ու մասնակցած պետական տնտեսական ծրագիրներու պատրաստութեան ու մշակման: Օննիկ Ասլանեան հեղինակն է քանի մը մենագրութիւններու եւ կարգ մը յօդուածներու՝ պետական տնտեսական ձեռնարկութիւններու կազմաւորման, ծրագրումի եւ ղեկավարումի մասին: 1965-էն ի վեր նախագահն էր պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդի: Պարգեւատրուած էր պետական շքանշանով, Էջմիածնի Մայր Աթոռի կողմէ «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» մետալով եւ այլն: Թաղումը կատարուած է Յուլիս 30-ին: Եկեղեցական արարողութենէն ետք գերեզմանատան մէջ դամբանականներ խօսած են Արտաքին Նախարարութեան առընթեր ուղղափառ եկեղեցւոյ եւ կրօնական պաշտամունքի հարցերու կոմիտէի կողմէ Ց. Ցվեթքով, «Երեւան» Կազմակերպութեան վարչութեան անունով Գրիգոր Պարագեան եւ Թեմական Խորհուրդի կողմէ Կարօ Տէր – Մեսրոպեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՐՈՖ. ՌԻՉԸՐՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Հայկական Ուսումնասիրութեանց, Փաստաթուղթերու եւ Տեղեկութեանց Կեդրոնի հրաւէրին ընդառաջելով, Եւրոպա եւ Հայաստան կատարելիք իր շրջապտոյտէն օգտուելով, Յուլիս 24ին Տէսին ժամանեց Կեդրոնի հովանաւոր մարմնի անդամ Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, Լոս – Անճելըսէն:

Ի պատիւ փրոֆէսէօրին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը: Կեդրոնին տնօրէնը՝ Ժիւլ Մարտիրոսեան, քանի մը խօսքով ներկայացուց յարգելի հիւրը: Ծնած 1934-ին՝ Քալիֆորնիա, 1915-ի ցեղասպանութենէն առաջ Միացեալ – Նահանգներ գաղթած հայ ընտանիքէ: Ուսումը առած է Միացեալ – Նահանգներու մէջ. տարի մը (1954) հետեւած է Պէյրութի Ճեմարանի հայերէն դասընթացքին: Պատմագիտութեան մէջ տոքթորայի տիտղոսին արժանանալէ ետք դարձած է վարիչը Լոս – Անճելըսի Քալիֆորնիա Համալսարանի Հայագիտական Ամպիոնի որ ունի 200 ուսանողներ: Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան հեղինակն է անգլերէն գրուած քանի մը լուրջ աշխատութիւններու. – «Հայկ. ողջակիզումը», մատենագիտութիւն մը հայ ժողովուրդի տեղահանութեանց, ջարդերու եւ ցըրուումի, 1915 – 1923 թուականներուն, լոյս տեսած 1978-ին: «Հայաստան Անկախութեան Ճանապարհին», «Հայաստանի Հանրապետութիւնը՝ (1918 – 1919)», որուն երկրորդ հատորը լոյս կը տեսնէ ի մօտոյ: Փրոֆ. Յովհաննէսեան Լոս – Անճելըսի Համալսարանին մէջ հաւաքած է բազմաթիւ եւ կարեւոր փաստաթուղթերու աղբիւրներ հայ ժողովուրդի պատմութեան վերաբերեալ, մասնաւորաբար Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան մասին:

Խօսք առնելով Փրոֆ. Յովհաննէսեան դիտել տուաւ, որ Հայերը ցարդ անհրաժեշտ ուշադրութիւն չէին դարձուցած աղբիւրներու եւ փաստաթուղթերու հաւաքման եւ կեդրոնի մը հիմնադրութեան, որու հետեւանքով ալ ուսումնասիրողներ եւ հետաքրքրուողներ լուրջ դժուարութիւններու կը հանդիպին, երբ կ'ուզեն գրել պատմութիւնը: Այդ տեսակէտէն փրոֆէսէօրը գնահատեց Տէսինի մէջ հիմնուած Կեդրոնը, շեշտելով որ իր ձեւին ու ըմբռնումին մէջ հայկական միակ կեդրոնն է ան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

[...]ած մի արասցէ, ձիդ գտած չըլլայինք, [...] ի՞նչ ըրած էր, որ դուն ալ անոր [...] պիտի ընէիր»: Երիտասարդը կը պատասխանէ. «Հայրս, իր երիտասարդութեան ժամանակ, հարիւր քիլոմեթր [...]աւորութեամբ ճամբորդութիւններ [...]ընէր, գործով: Գիշեր մը իր ձին կը [...], խեղճ հայրս, գիտէ՞ք ինչ կ'ը[նէ], այդ հարիւր քիլոմեթրը, չորս օր [...] ճամբորդութիւն ... ոտքով կ'ընէ: [...] պիտի ընէի նաեւ ես»:

[...]ը յայտնելէ ետք երիտասարդին, [...] օրուան ընթացքին գիւղացիներու [...]ած սարսափը, բարեմաղթութիւն[ներ] կ'ընէ անոր:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՅ

[Կ]էչի Տէրէսին այլեւս միակ ճամբան կը [...], ուրկէ ձէլալի հողը կարելի էր [...]: Եւ ժողովուրդը բնազդային մղումով կը սկսի դէպի կիրճին կողմը [...]:

Կիրճս մէջ կ'իյնայ ու կը կեցնէ շարժումը, մանաւանդ որ Կէչի Տէրէսի ա[...] աւազակներու վայր եղած էր: Կիրճս կարաւանին հետ կը մնայ ու դէպի կիրճը ճամբայ կը հանէ Ջօրեպան Թաթոսը մի քանի ձիաւորներով: Անոնք պիտի բռնեն Ղարթալի սարը՝ ժողովուրդը պաշտպանելով կիրճէն դուրս հանելու ու ձէլալի շրջանը անցնելու համար:

– Էս մեր Թաթոսը ...

Պատմող ձիաւորը «էս մեր Թաթոսը» արտասանած պահուն այն տեսակ շեշտ մը տուաւ իր ձայնին, որ մտիկ ընողները չէին կրնար չյիշել Խուրշիտի գիւղին մօտերը պատահած էջին միջադէպը: Մտիկ ընող ձիաւորներէն մէկը, որ էջի դիակին վրայ, հասած էր՝ չկրցաւ իր խնդուքը զսպել:

– Սպասէ, սպասէ, աւելցուց պատմողը:

– Ի՞նչ, չըլլա՞յ որ ուրիշ էշ մըն ալ սպաննած է:

– Էս մեր Թաթոսը շախով շուխով ճամբայ կ'իյնայ: Երբ ձորաբերանին կը մօտենայ, կը տեսնէ որ մութին մէջէն, քարերուն վրայէն, արջաւ մը ուղղակի իրենց վրայ կուգայ: Թաթոսը «Ծին Տուրսունն է» ըսելով ձիուն զէնկի կուտայ: Միւս ձիաւորներն ալ, Թաթոսի ձգած այդ յանկարծական հաւարէն անակընկալի եկած, կը տեսնեն արջաւի մը վըտանգը ու կը հետեւին Թաթոսին:

Թաթոս կրակ կը բանայ: Այդ ձայնին վրայ վայրի հովի մը պէս եկող խումբը կը ցրուի յանկարծ, ոըը քարերէն վեր, ոըը քարերէն վար: Խումբին կէսն ալ դէպի եայլաները կ'իյնայ:

Այս որ կը տեսնեն ձիաւորները՝ կը կենան ու կը պոռան Թաթոսին:

– Էս մեր Թաթոսը ձայն չի լսեր, դէպի եայլան բռնող կէս խումբին ետեւ կը հասնի ու կը փարտէ սուրը: Ի՞նչ ըլլայ որ հաւնիք: Վայրի խոզերու երամակ մը ...

Մտիկ ընողները սկսան խնդալ այնքան բարձր, որ վերը կարաւանի ժողովուրդը իմացաւ: Անտարակոյս, լաւ լուր կայ, մտածեցին ակամայ:

– Անտառը որ հրդեհ կ'իյնայ, – շարունակեց ձիաւորը, – անտառի վայրի կենդանիները զարհուրած դուրս կուգան բոցէն հալածուած: Դուրս կուգան գայլեր, եղջերուներ: Աչքովս տեսայ, թէ ինչպէս խոշոր թռչուններու լայն թեւեր վերերէն, անցած ատեն՝ կը խանձուէին ու բոցին մէջ կ'իյնային: Այդ զարհուրանքի մէջ վայրի խոզերու երամակ մը մեր Թաթոսին կը հանդիպի...

Ձիաւորները հասան բլուրին գագաթը: Կարաւանը կը սպասէր բարակ անձրեւի տակ: Նորէն դէպի ետ՝ Ս. Մամասի բլուրը պիտի քալէին՝ այնտեղէն Ախուռտանող ուրիշ ճամբայ մը բռնելու համար: Կարաւանին ձայն ձգեցին.

– Շարժեցէք:

– Շարժեցէք:

Կարաւանին մէջ սակայն, կենդանիի մը բնազդային զգուշութիւնը կար: Կ'ենթադրէին, որ շատ հեռաւոր այն փոքր հրդեհը անտառի մէջն էր: Թերեւս կռիւ կար նաեւ այնտեղ:

Ձիաւորները վստահեցուցին, որ Ախուռը գետափին մօտի է՛ն ապահով վայրն է, ուրկէ կարելի է ճամբայ գտնել դէպի Շէյթանի կամուրջը: Կիրոս շատ մտահոգուած էր Շէյթանի կամուրջով. կը կասկածէր որ բռնուած է հայտարանցի Խալիլի ուժերով:

(Շար. 376)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Այրի Տիկին Կիւլիւ Դարբինեան, զաւակներն ու թոռները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 10-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Օգոստոս 13, ժամը 10·30-ին Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցին, 6 Ավինեի Պուռկէն եւ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Շաբաթ Օգոստոս 15-ին, ի յիշատակ Երկրորդ Աշխարհամարտի ռմբակոծութեան զոհուած Վալանսի հայութեան հոգիներուն համար:

×

Աստուածածնայ Տօնին առիթով Կիրակի Օգոստոս 16-ին, պատարագ ժամը 10-ին, ապա քարոզ: Պատարագէն վերջ Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍՕՖԻԹԷԼ պանդոկի սրահներուն մէջ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հերմինէ Զօրեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի, նուէրներով, անձամբ, գրաւոր, հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ԶՕՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի. Վիքթորիա Կոստանեանի մահուան առթիւ. - Պ. Պ. Ժոզէֆ Տօնիկեան, Մելիք Տօնիկեան, Սուրէն Տօնիկեան, Նուրիճանեան 100-ական Ֆ. Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոստանեան 200 Ֆ. Արտէշ Դանիէլեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Մուրատեան 100 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան պարահանդէսը՝ Շաբաթ երեկոյեան Հոկտեմբեր 3-ին:

FOIRE EXPOSITION
avenue Georges Clémenceau
VALENCE

×

ԼԻՈՆ. - Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7-ին, *Casino Charbonnière.*

FÊTE CHAMPÊTRE

Home Arménien - St. Raphaël

- ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ -

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, Շաբաթ, Օգոստոս 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107 Ավընիւ տիւ Մառեշալ Լիօթէ): Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղող կ'օրհնուի, - Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Ժամը 12-էն մինչեւ 21:

- Հայկական ճաշեր.
- Հաճելի մթնոլորտ Մարթէն Եօրկանցի ներկայութեամբ.
- Թոմպոլա.
- Գեղարուեստական բաժին:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

= ԱՐՁԱԿՈՐԴԻՆ =
ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 ֆր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)

«ՅԱՌԱՋ 50» (1976)
ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՌԾՈՒ
(Գին 120 ֆր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ
«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ:
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Օգոստոս 16, տօն է Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի Խաղողի Օրհնութիւն:

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

×

Երկուշաբթի, Օգոստոս 17, Յիշատակ է Մեռելոց: Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի Սուրբ պատարագ, եւ յաւարտ Ս. պատարագի կը կատարուի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

×

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, Օգոստոս 16, Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր Ս. պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ Ս. պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·30:

Ս. Պատարագ ժամը 10:

Քարոզ՝ 11:

Խաղողօրհնէք՝ 11·45:

×

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Օգոստոս 16, Կիրակի, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Յաւարտ Ս. Պատարագի կը կատարուի աւանդական Խաղողի Օրհնութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի եւ Սէվրանի հաւատացեալները, ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեան:

Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 10·45-ին:

×

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Օգոստոս 16:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Խաղողօրհնութիւն ժամը 11·30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԱՉԱԿԻՐ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ
ՆԻՍԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՕԾՄԱՆ 54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՒ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 16
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Շաբաթ Օգոստոս 15, ժամը 15·30-ին՝ ժամերգութիւն, 16·00-ին՝ Մատաղի պատրաստութիւն:

Կիրակի Օգոստոս 16, ժամը 9-ին՝ ժամերգութիւն, 10-ին՝ Ս. պատարագ, 11·45-ին՝ Խաղողօրհնէք:

Երկուշաբթի Օգոստոս 17, ժամը 10ին՝ Ս. պատարագ, 11·45-ին՝ հոգեհանգիստ:

×

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյս անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Օգոստոս 16, Կիրակի առաւօտ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ տեղի կ'ունենայ աւանդական Մատաղ եւ Խաղողօրհնէք:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Սուրբ Սահակ - Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մերազն ժողովուրդին թէ՝ Սուրբ Աստուածածնի վերափոխման տօնին առիթով Կիրակի Օգոստոս 16-ին կը կատարուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ Ժամերգութեան 8·30-ին:

Ս. Պատարագ 10-ին:

Քարոզ՝ 11-ին:

Խաղողօրհնէք 11·40-ին:

×

ԼԱՍԻՕԹԱ - Ս. Կարապետ մատրան մատրան մէջ Շաբաթ, Օգոստոս 15-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 16-ին Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ Ս. Պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէք:

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի հայութիւնը ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

×

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ, Օգոստոս 15:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Խաղողօրհնութիւն ժամը 11·30-ին:

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981
AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.
Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:

3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.
du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre
— 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.
○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin
○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
13
JEUDI
13 AOUT
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.971
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 14.971

ԲԱԺԱԿԸ ՅՈՐԴԱԾ Է

Համբերութիւնն ալ սահման ունի, նոյնիսկ վեցամեայ պատերազմի մը անկարելի բոլոր «անակնկալներուն» վարժուած Լիբանանցիներու պարագային։

Եւ լիբանանցին այլեւս չի կրնար համակերպիլ ամէն գնով զինք տագնապի մէջ պահելու ընդհանուր այս դաւադրութեան։

Ժողովուրդին իսկ բառերով՝ բաժակը յորդած է արդէն։

Լիբանանեան տագնապը կորսնցուցած է իր գոյութեան իմաստը, արդար կամ ըմբռնելի շատ մը տարակարծութիւններ պարպուած են քաղաքացիական խռովքը առաջացնող իրենց նշանակութենէն, եւ մնացած է գլխագիր արուեստական մթնոլորտ մը։

Դիտեցէք պարզ ու համեստ Լիբանանցիներու առօրեան, հետեւեցէք անոնց ամէնօրեայ շարժումներուն, եւ անպայման պիտի հաստատէք որ քաղաքական տագնապը կը շարունակուի միայն քաղաքական մարդոց արտայայտութիւններուն եւ հակադիր կողմերու զինուորական շարժումներուն մէջ։

Լիբանանցին իր շուրջ կը տեսնէ միայն արուեստական տագնապներ եւ հաստատակամ կ'աշխատի դանդաղ արհամարհել՝ ապրելու իր իրաւունքին կառչելով։

Մայրաքաղաք Պէյրութը երկփեղկող սահմանագիծի ամէնօրեայ բախումները եւ անոնց հետեւող պարագայական մթակոծումները պարզապէս մաս կը կազմեն լիբանանեան կենցաղի փոլքլորին. ոչ ոք կը հասկնայ անոնց քաղաքական նշանակութիւնը, եւ աւելին՝ ոչ ոք կը հաւատայ անոնց քաղաքական անհրաժեշտութեան։

Տարբեր չէ կացութիւնը լիբանանեան այլ շրջաններու եւ մինչեւ իսկ Հարաւային Լիբանանի մէջ, ուր իսրայէլեան յարձակումները կամ ներքին պարբերական բախումները, քաղաքական պայքարի մը տրամաբանութեան ծնունդը ըլլալէ առաջ եւ ետք՝ խորապէս բեմադրական բնոյթ ունին եւ պարզապէս կը ծառայեն տագնապի արուեստական մթնոլորտ մը հրահրելու դաւադրական ծրագիրներու։

Ամփո՛փ. Լիբանանցին այլեւս տագնապ չունի, այն իմաստով՝ որ համայնական, քաղաքական թէ ընկերային իր տարակարծութեանց լուծման համար չի հաւատար զէնքի միջոցին եւ արդէն իսկ գտած է ազգային համերաշխութեան վերադարձի ճամբան։

Այսուհանդերձ՝ արուեստական միջոցներով տագնապը կրակի վրայ պահելու դաւադրութիւն մը կը շարունակուի եւ Լիբանանցիներու առօրեան դժուարացնող հարցերը վերջին ապացոյցն են այս իրողութեան։

Քարիւղի, ուժանիւթի եւ ալիւրի «յանկարծական» տագնապը, որ վերջին տասը օրերուն ընդհանուր խուճապի մատնեց ամբողջ երկիրը, միայն այս տրամաբանութեամբ կրնայ բացատրուիլ, մանաւանդ հիմա որ նոյնքան եւ «յանկարծականօրէն» լուծում գտաւ։

Կառավարութիւնը թող անդադար կրկնէ, որ իշխանութեան ապօրինի կրպակ բացած կողմերն են այս կացութեան պատասխանատուն։ Քարիւղի նախարարը թող պնդէ որ տագնապը հետեւանք է ոչ թէ տարրական այս ուժանիւթի մատակարարութեան, այլ՝ անոր բաշխումին ընթացքին պատահած չարաշահութեանց։ Ելեկտրական ընկերութեան տնօրէնութիւնը թող հիմնաւորէ, որ զինեալ կողմերը դէմ կը կենան անհրաժեշտ վառելանիւթի հայթայթումին։ Իսկ փաստաբանները թող արձագանգեն, հացի տագնապ մը ստեղծելով եւ զայն կապելով քաղաքական նոյն պատճառաբանութիւններուն։ Այս բոլորին դիմաց պարզ ու համեստ Լիբանանցին մէկ բան գիտէ, եւ խորապէս համոզուած է փորձով հաստատուած իր այդ եզրակացութեան. տագնապ չկա՛յ, բայց հայրենիքը ամէն գնով տագնապի մէջ խեղդելու եւ արուեստական դժուարութիւնները յարուցանելու որոշումը անպայման գոյութիւն ունի։

Դժբախտութիւնը հո՛ն է, որ Լիբանանցիներու մեծամասնութիւնը յանցանքին պատասխանատուութիւնը կը բեռցնէ, եւ իրաւա՛մբ, կառավարութեան վրայ, հակառակ որ այս վերջինը միշտ ալ կը գործածէ ինքնարդարացման նոյն դիմակը, ընդգծելով որ արուեստական խոչընդոտները կը ծնին հակամարտ կողմերու «կամայականութենէն»։

Լիբանանցին անգիր համաձայնութիւն մը կնքած է իր կառավարութեան հետ։ Կրնայ արդարացնել պետութեան ընկրկումները, երբ հարցը կը վերաբերի ազգային համերաշխութեան վերադարձի ճամբուն վրայ ծագած քաղաքական անվիճող կեցուածքներուն։ Այսինքն՝ կ'ըմբռնէ որ լիբանանեան տագնապը բարդ է եւ անոր բուն պատճառներուն դարմանումը կ'ենթադրէ ծով համբերութիւն։ Բայց նոյն այդ լիբանանցին չի կրնար ընդունիլ որեւէ ինքնարդարացում իր կառավարութենէն, երբ այս վերջինը անզօրութեամբ կը կանգնի արուեստականօրէն ստեղծուած տագնապներու դիմաց եւ իր ամլութիւնը կը բացատրէ կողմերու կամայական չահագործումներով։ Մանաւա՛նդ ապրուստի ընթացիկ մարզերէն ներս դրուած կեղծ պատուարները չեն կրնար դիմադրել կառավարութեան վճռական քայլերուն, եթէ իշխանութիւնը իրապէս ունի այդ վճռականութիւնը։

Քարիւղի, ուժանիւթի եւ ալիւրի վերջին տագնապները ըստ ամենայնի արուեստական խոչընդոտներ էին, եւ կառավարութիւնը իր տոմարին վրայ անբացատրելի ընկրկում արձանագրեց, ինչ որ վերջին հաշուով կը հարուածէ օրինական իշխանութեանց հանդէպ ժողովրդային վստահութիւնը վերահաստատելու ճիգերը։

Լիբանանցիին համբերութեան բաժակը յորդած է եւ կառավարութենէն կը պահանջուի իշխանութիւն ըլլալ՝ առնուազն արուեստականօրէն ստեղծուած տագնապներու դէմ քաղաքացին պաշտպանելու մարզերէն ներս։

Խմբագրական
«ԱԶԴԱԿ»-ի

Օգոստոս 4

ԻՏԷԱԼ ՌՈՒՄԲԸ

Մարդիկը սպաննելու կարող առանց վնասելու զինամթերքին, Նախագահ Ռէկընի Նէօթրոններու ռումբը թէքնիք հրաշալիք մըն է։ Բայց մարդկային հանճարը աւելի լաւը կրնայ ընել՝ հնարել Նէօթրոններու հակառումբը, որ փճացընէ զինամթերքը առանց դպչելու մարդոց։

Կը մնայ այն ատեն աղուոր համաշխարհային պատերազմ մը մղել վերջնապէս լուծելու համար ապազինման հարցը։

ԱՆՐԻ ՄՈՆԹԱՆ

«ԼԸ ՄՈՆՏ» (Օգոստոս 12)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ռաճայիի համար՝ Միթէրան սուտ կը խօսի

Երեքշաբթի օր, այսինքն Իրանի Ֆրանսացիներու երկրորդ խումբին վերադարձին նախօրեակին, Իրանի նորընտիր Նախագահը իւրայատուկ ոճով պատասխանեց Նախագահ Միթերանի շնորհաւորական հեռագրին։ Ի՞նչ կ'ըսէ Ռաճայի իր պատասխանին մէջ. — «Իրաքի զինուորական օժանդակութիւն կուտաք Միրաժներ ղրկելով, եւ միաժամանակ յաջողութիւն կը մաղթէք ինծի։ Անկասկած սուտ մը կայ հոդ։ Ձեզ կը շնորհաւորէք այն ատեն, երբ ձեր կառավարութեան քաղաքականութիւնը Ֆրանսան վերածած է իրանեան հակայեղափոխութեան կործակալներու ապաստանի եւ կեդրոնի։ Կը զարմանամ, որ այդքան հակասութիւններ ըլլան մարդու մը խօսքերուն եւ արարքներուն միջեւ»։ Դեռ կ'ողեկոչէ «ազատութեան պատրուակին տակ, տրւած ապաստանը ոճրագործներու, ինչպէս՝ Պանի Սատր եւ Ռաճավի, որոնց ձեռքերը անմեղ Իրանցիներու արիւնով աղտոտուած են»։

Ֆրանսայի դեսպանը՝ Ժէորժ, հետը պիտի բերէր Պանի Սատրի յանձնումի դիմումնագիրը, ինչպէս նաեւ Ռաճավիի։ Եւ ձեռք ձգել այս յանձնումը «մեր բարեպաշտ կառավարութեան առաջին պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ» կը գրէ Ազատեկան օրաթերթը, յօդուած մը մէջ, որու խորագիրն է. — «Ֆրանսա՝ ազատութեան թէ ահաբեկիչներու եւ քաղաքական պարտեալներու օրրան»։ Կառավարութիւնը, կ'ըսէ թերթը, պէտք չէ թոյլ տայ որ «մեր յեղափոխական ժողովուրդը սպասէ որ Պանի Սատր արտասահման մեռնի՝ Շահին նման»։

Ֆրանսա չէր հակադրեր, Չորեքշաբթի օր այս յարձակումներուն։ Խոհեմութիւնը կը վերագրուէր անշուշտ Ֆրանսացիներու երկրորդ մասին վերադարձին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱԼԱՆԹԻՆ ԹԷՍԻԷ ֆրանսական բեմի եւ շարժանկարի «մեծ տիկինը» մեռաւ առջի օր, 89 տարեկանին, արուեստագէտներու հանգստեան տան՝ Վիլա Ռըշէլի մէջ (Քանէ), ուր կ'ապրէր տասն-ամեն։ Իր մահը կեանքի կը բերէ մեծ անուններ ֆրանսական բեմի եւ գրականութեան ինչպէս՝ Քոփօ, Ժուվէ, Ժիրօտու, Ըրնուա, Տիւլէն Քոքթօ, բալոր, այսօր, գերեզմանատուներու մէջ հանգչուած։ Ռուս մօրմէ եւ ֆրանսացի հօրմէ, Վալանթին Թէսիէ միշտ նախընտրած է բեմը շարժանկարէն, նման Ժուվէի, թէեւ այսօր երկուքն ալ սինեմայի շնորհիւ է որ կը վերապրին։ Սիկֆրիտ, Կարամազով եղբայրները, Տոմինօ, Սարսափելի ծնողքը եւ այնքան ուրիշ խաղեր, կապուած են արուեստագէտներու ազնուականութեան պատկանող այս կնոջ, «որ կարծես ամէն բան գիտէր առանց բան մը սորված ըլլալու»։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ կացութիւնը շատ ծանր բնոյթ առած է եւ Կանիա կոչ ըրաւ ժողովուրդին որ հանդարտ մնայ, վասընգի երկիրը դէպի ողբերգութիւն մը կ'երթայ։ Ցոյցերը արգիլեց եւ շեշտեց «պէտք է բոլոր ուժերը զօրակոչի ենթարկենք, սոփոփողաբար կասեցնելու համար կացութեան աւելի ծանրակշիռ դառնալուն ընթացքը»։ Չորեքշաբթի օր կը հաղորդուէր որ պիտի տեսնուի նորընտիր արքեպիսկոպոսին հետ, անգամ մը եւս Եկեղեցւոյ միջամտութիւնը անհրաժեշտ կը թուի կուսակցութեան Ա. քարտուղարին։

ԴԷՊԻ ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ օդանաւային ճամբորդութիւնները երթալով կը դժուարանան եւ Փարիզէն, Գերմանիայէն ու մանաւանդ Ամսթէրտամէն մեկնումները 3-էն մինչեւ 24 ժամ յապաղում ունին։ Օդային ուղեվարներու գործադուլին հարցը լուծելու համար Ռեկընի անզիջողութիւնը չբաւեց ըստ երեւոյթին, քանի եւրոպական օդակայաններու ուղեվարները որոշ համախոհութիւն կը պահեն։ Ընդհանրապէս հինգ նրբանցք կայ երկինքին մէջ դէպի Ամերիկա եւ ներկայիս միայն մէկը բաց է, ապահովութեան համար, եւ այդ է յապաղումներու պատճառը։

ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻ ենը զինուորներ վիրաւորուած են Իսրայէլ – Յորդանան սահմանագլուխին վրայ պայթած ականէ մը։ Իսրայէլ կը պատրաստուի հակազդել։ Միւս կողմէ «Պաղեստինի ազատագրութեան համար Մայիս 15-ի արաբական կազմակերպութիւն մը» տէր եղած է կարգ մը եղեռնափորձերու, որոնք կատարուած են Հռոմի Էլ – Ալի գրասենեակին եւ Աթէնքի եւ Հռոմի դիւանագիտական մարմիններու դէմ։

ՓՈՐԹՈՒՔԱԼԻ վարչապետը՝ Պալսեման իր եւ կառավարութեան հրաժարականը տուաւ։ Անբաւարար կը գտնէր ընկերվարական իր կուսակցութեան օժանդակութիւնը շարունակելու համար կառավարել երկիրը։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏ. 4 – 6)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ ԼՈՒՐՋ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅ

Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ Նախարարաց Խորհուրդի միասնաբար գումարած նիստի ընթացքին քննութեան ենթարկուած է «Պատմութեան եւ Մշակոյթի Յուշարձաններու Պահպանութեան եւ Օգտագործման» վերաբերող Խորհ. Միութեան Սահմանադրութեամբ եւ Հայաստանի Սահմանադրութեամբ հաստատուած օրէնքի կատարման ընթացքը։ Ներկայիս Հայաստանի հողամասին վրայ գտնուող արժէք յուշարձաններու ցանկին մէջ արձանագրուած է աւելի քան 7000 միաւոր, այսուհանդերձ կը շարունակուին պատմութեան յուշարձաններու արձանագրութեան, նկարագրութեան եւ դասակարգման աշխատանքները, ինչպէս նաեւ տարուէ տարի կ'ընդլայնին պետութեան կողմէ կատարուող նորոգութիւններն ու վերահաստատումները։ Ստեղծուած է «Կումայրի» պատմամշակութային արգելավայրը, վերջ գտած են Էջմիածնի արգելավայրի ստեղծման նախապատրաստական աշխատանքները։ Այս տարի կը մշակուի մինչեւ 1990 թըւական պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանութեան, վերահաստատման եւ օգտագործման ծրագիրը։ Այս կարեւոր գործին մէջ կ'առնուին պետական վարչամեքենային եւ տնտեսագիտութեան բոլոր օղակները եւ բնակչութեան լայն խաւերը։

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԹԵՄԻ ԱՌԱՆՁԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ 580-ԱՄԵԱԿԸ

Ռումանահայ վաղնջական թեմին համար այս տարի կ'արժէ նշել 30 Յուլիս 1401-ի մեծարժէք հրովարտակին 580ամեակը, որով Ալեքսանդր Բարի, Մոլտովայի իշխանը, իր գահ բարձրանալուն առաջին իսկ շրջանին, երկրի մայրաքաղաք Սուչավայի մէջ հաստատեց Մոլտովայի Հայոց առանձին առաջնորդական աթոռը, իբրեւ առաջնորդ ճանչնալով Յովհաննէս Եպիսկոպոսը որ, ըստ Մատենադարանի ձեռագրերէն մէկի յիշատակութեամբ, արքեպիսկոպոս ձեռնադրուած էր Սիսի մէջ Կոստանդին Կաթողիկոսի կողմէ, «Ամենայն Ռուսած եւ Վլախաց», այսինքն Արեւմտեան Ուկրաինայի եւ Մոլտովայի Հայերուն համար: Իսկ Ալեքսանդր Բարի իշխանի հրովարտակով, Յովհաննէս Եպիսկոպոսի հովուապետութեան կը յանձնուէին յատկապէս Մոլտովայի բոլոր հայ եկեղեցիները, որոնք մինչ այդ կը գտնուէին 1365-ին հիմնուած Լվովի Հայոց թեմի իրաւասութեան տակ:

Սոյն իշխանական հրովարտակը դարերով անմատչելի մնացեր էր Լվովի Հայոց Մայր Եկեղեցւոյն դիւանատան մէջ, լեհաստանցի հայ ազգի Գ. Զաքարիասեւիչ պատմագիրը հազիւ յիշատակած ըլլալով 1842-ին, սակայն թարգմանութեան որոշ վրիպակներով, ինչպէս կը հաւաստէ ռումէն ժամանակակից պատմաբան Փ. Փ. Փանայթեսքուն, այս նիւթին նուիրուած եւ 1935-ին առանձին գրքոյկով հրատարակած իր ուսումնասիրութեան մէջ:

Ռումէն պատմաբանը մասնակցեցաւ 1932-ին կազմակերպուած «Լվովի հայկական յիշատակներու ցուցահանդէս»ին, ուր այս առիթով ի լոյս բերուեցաւ նաեւ Զաքարիասեւիչի յիշած փաստաթուղթը եւ պարզուեցաւ, վերջապէս, թէ Ալեքսանդր Բարի իշխանին ու ն շ ա դ ր ա ւ հրովարտակը սլավոներէն գրուած է եւ ոչ թէ «Մոլտովական բարբառով դիպլում» է: Այս յայտնաբերումը ռումէն պատմաբանի խոստովանութեամբ, կատարուեցաւ գործակցութեամբ վանահայր Զ. Օբերտինսքիի, որ թէեւ ոչ այնքան համոզուած ըլլալով վաւերագրին մեծ կարեւորութեան, այսուհանդերձ գերմաներէնի թարգմանեց հրատարակելով յաջորդ տարին իսկ:

Նկատելով, սակայն, որ հայր Օբերտինսքիի գերմաներէնի թարգմանութեան մէջ ալ դեռ սխալներ կը գտնուէին, պատմաբան Փանայթեսքուն ստիպուեցաւ կրկին դիմել Լվով, բաւական դժուարութեամբ հայթայթելով հրովարտակի բնագրին լուսանկարը, որպէսզի ռումաներէնի արժանաւոր թարգմանութիւնը կատարէ գիտական աշխատողի լրջմտութեամբ:

Հետեւաբար, ռումանահայ թեմի ամենահին վաւերագրին բովանդակութիւնը այժմ մեզի յայտնի ըլլալով անոր ռումաներէն ճշգրիտ թարգմանութեամբ, այս յոբելեանի առթիւ շահեկան կը նկատենք փորձել Ալեքսանդր Բարի իշխանին ընծայած հրովարտակին նաեւ հայերէն թարգմանութիւնը ներկայացնել, ստորեւ:

«Աստուծոյ գթութեամբ, մենք Ալեքսանդր Վոյվոտ, իշխան Մոլտովայի երկրին եղբօրս Բոկտանի հետ, մեր այս գրութեամբ կը ծանուցանենք բոլոր բարեմիտ ազնուականներուն որոնք պիտի տեսնեն այս գրութիւնը կամ լսեն անոր մասին, որ Յովհաննէս Հայազգի Եպիսկոպոսը մեզի եկաւ, մոլտովական մեր աթոռին եւ ներկայացաւ մեզ Պոլսոյ տիեզերական պատրիարք Անտոնիէի վաւերական նամակներով, վասն զի իրենց հայ պատրիարքը չենք ճանչցած տակաւին, որպէսզի մեր պարոն Վիթովտի աջակցութեամբ բարձրանայ այս առաջնորդութեան աթոռը: Ան, նոյնպէս, երդուելով հաւատաց մեր իշխանապետութեան ընդունելի եւ հաստատել ամբողջ եկեղեցական կարգը:

«Ուստի մենք յանձնեցինք հայազգի Յովհաննէս եպիսկոպոսին հայկական եկեղեցիները եւ անոնց քահանաները: Մեր ամբողջ երկրին մէջ Հայոց վրայ ի զօրու պիտի ըլլայ իր եպիսկոպոսական իրաւասութեամբ: Իր աթոռը հաստատեցինք Սուչավայի մեր բերդաքաղաքին մէջ: Բոլոր Հայերդ որ պիտի պատուէք զինք՝ մեզ համար կատարած պիտի ըլլաք, մեր Մոլտովայի երկրին մէջ. ով որ չի հնազանդի անոր, մենք պիտի պատժենք զայն՝ իր ձեռքով:

«Այս է ուրեմն իմ հաւատը, վերոգրեալ Ալեքսանդր Վոյվոտին եւ հաւատը իմ եղբօրս Բոկտանին եւ հաւատը բոլոր Մոլտովացի մեծ եւ փոքր ազնուականներուն: Եւ գրեալ է ի Սուչավա, մեր խնամակալութեան տ ա կ յամին /6909/1401 Յուլիս 30 Պրատէի ձեռամբ»:

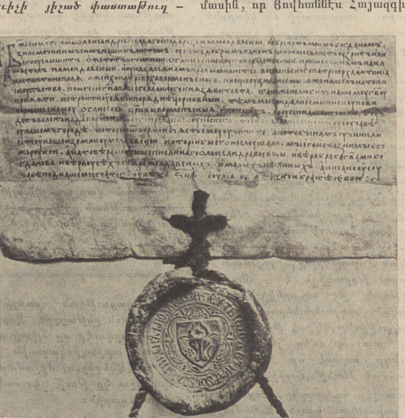
Վերոյիշեալ հրովարտակը սկիզբը եղաւ Հայերու համար Ալեքսանդր Բարի իշխանի պարգեւած ուրիշ այլ կարեւոր առանձնաշնորհումներուն: Երկրի նորաշէն քաղաքներուն բնակչութիւնը աճեցնելու եւ մանաւանդ առեւտուրին աւելի զարկ տալու մտահոգութեամբ, 1407 Հոկտեմբեր 8-ի ուրիշ հրովարտակով մը, մաքսի եւ տուրքերու զիջումներ շնորհեց Լվովի գերմանացի եւ հայ առեւտրականներուն՝ Մոլտովա հաստատուելու պայմանով: Այսպէս, բազմաթիւ Հայեր եւ Գերմանացիներ եկան բնակելու Սուչավա, Սիրէթ եւ Չերնըուց քաղաքները: Հայերու ստուար թիւով ուրիշ ներգաղթ տեղի ունեցաւ նաեւ 1418-ին, երբ նոյն իշխանի հրաւէրով 3000 հայ ընտանիքներ եկան հաստատուիլ Մոլտովայի 7 քաղաքներու մէջ, քաղաքներ որոնք մեծամասնութեամբ հիմնուած էին Անիի գաղթականներուն կողմէ:

Ալեքսանդր Բարի իշխանի 1401ին հիմնած Հայոց առաջնորդական աթոռը, Սուչավայի եւ յետոյ Մոլտովայի յետագայ մայրաքաղաք Եաշի մէջ, յարատեւեց մինչեւ 17-րդ դարու վերջերը, այս միջոցին, աւելի երկար կամ նուազ ժամանակով, շուրջ 19 եպիսկոպոսներու հովուապետութեամբ:

Ռումանահայ թեմի բազմաթիւ փառաւոր եկեղեցիներն ու վանքերը, սակայն, աւելի քան 7 դարեր գոյատեւեցին ռումէն ասպնջական հողին վրայ, իրենց բարեկրօն եւ հայաշունչ կամարները այսօր եւս մխիթարութեան հովանիներ հանդիսանալով մեր հաւատացեալներուն համար:

ՔՐ. ՕՏԱՊԱՇԵԱՆ

Պուքրէշ

ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

Հին եւ Նոր Կտակարաններու մէջ բազմիցս յիշուած է Որթն՝ իր պտուղին հետ, ուրեք ուրեք օրհնութեամբ եւ փոխաբերական ալ իմաստներով: Նոյնիսկ Շնորհալին Տէրամօր ձօնած իր «շէր»երէն ներս սպրդեցուցած է պատկերալից եւ զմայլելի տողեր որթապատում. տես՝ նմոյշ մը. – «Համեղաճաշակ պտղոյն բանաւո՛ր բարունակ, յորմէ կթեցաւ մեզ ողկոյզն անսպառ, յուրախութիւն տրտմեցելոց»:

Հեթանոսական դարերուն՝ անբարեխառնութեանց դէմ մեր նախնիք Երկինքը կ'ողոքէին «զոհերով ու նուէրներով պաշտօնատար ըլլալով կա՛մ դիցն Ամանորայ ամենաբեր նորոց պտղոց եւ կամ Աստուծոյ, որ շնորհէ օդ քաղցրախառն եւ առողջ, պարգեւէ անձրեւ առ ի պտղաբերութիւն, օրհնէ զպսակ տարւոյ քաղցրութեան իւրոյ»: Եւ քրիստոնէական դարերէն ցայսօր՝ Հայոց անդաստանօրհնէքը *հրաշալի չէ՞ք գտներ, երբ Երէցը Հայաշխարհի արգաւանդութիւնն ալ կը բարբառէ խաչադրոշմ, գպիրներու հետ երգելով. «Օրհնեսցի եւ պահպանեսցի եւ նախախնամեալ պահեսցի հարաւային կողմն աշխարհի, երկիրս,* անդաստանս եւ պտղաբերութիւն *տարւոյս»:*

Հայաստանեայց Եկեղեցին է դարձեալ որ նուիրականութիւն մը ընծայած է պտուղներէն ազնուագոյնը եղող Որթաբերքին, սահմանելով տարուէ տարի յատուկ ծէսով կատարուող խաղողօրհնէքը: *«Վերափոխում»ը յատկացուած է այդ աբարողութեան օր, ո՛չ այնչափ տօնին հետ ունեցած աղերսին՝ որչափ* պտղոյն հասունութեան *զուգադիպումին համար. թէեւ* կանխահաս մրգաբերութիւն *ունեցող տեղեր՝ այս տօնակատարութիւնը կը խախտի եւ «Վարդավառ»ը կը փոխանակուի «Աստուածածին»ին, ինչպէս յԵրուսաղէմ:*

Մեր բարեպաշտ նախնիք իրենց այգեստանին ընտրելագոյն բերքէն իբր երախայրիք կը նուիրէին Ժամուն, ի պատրաստութիւն «բաժկի»ի: Կը տեսնուի թէ Խաղողօրհնէքը սերտ առնչութիւն ունի ընծայաբեր Հայոց այդ սովորութեան հետ. այս առթիւ Ներսէս Հայրապետ շարադրած է գերազմայլ աղօթք մը զոր Ծաչոցէն կ'ընթեռնուն նոյն օր՝ յաւարտ պատարագի: Արտադրենք անկէ յատկանշական տողեր մը. «Որ զտկարն ի տունկս փայտից զորթ՝ զօրաւոր քան զքարձրագոյն ծառսն յօրինեցեր, յաղագս պտղոյն օգտակարութեան, այլ եւ գեղապանծին առեալ օրինակ ··· զՔեզ անուանեցեր որթ, եւ զառ ի Քեզ կապակցեալն սիրով՝ ուռ, եւ զՀայր Քո՝ տածող եւ մշակ ··· Ցուցեր զսա ··· լուծիչ տրտմութեան եւ պատճառ ուրախութեան, զի զինի ուրախ առնէ ··· եւ արդ, Տէ՛ր, զընծայեալս ի տաճար ··· զպտուղ որկուզից օրհնեա՛, որպէս օրհնեցեր զգինի զգտեալն ի մէջ ողկուզաց ··· Օրհնեա՛

(Տար. 10)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյս սոյն որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Ձեր Ս. Օծութեան, Մարտ 26 թուակիր մեր հետեւեալ հեռագիրով:

Sainteté Sahag Catholicos Beyrouth. Assemblée Générale Congrégation tenue aujourd'hui décida unanimement transferer THEMES de Syrie sous autorité Votre Sainteté.

PATRIARCHE TOURIAN.

Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաւոդիկէի մեր տեսչութեանց եւս ուղղեալ պաշտօնագիրերով հաղորդուեցաւ իրենց՝ Միաբանական Ընդհ. Ժողովոյս վերոգրեալ որոշումը, եւ յանձնարարուեցաւ սպասել մեր հրահանգներուն, վերջնական փոխանցումը կատարելու համար:

Հաղորդելով զայս Ձեր Ս. Օծութեան, սրտագինս կը մաղթենք կատարեալ յաջողութիւն եւ կարողութիւն, ի բարգաւաճումն Կիլիկեան Աթոռոյդ եւ ի մխիթարութիւն Ազգիս Հայոց:

Ողջունիւ Սիրոյ Աղօթակից
Պատրիարք Երուսաղէմի
Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Դուրեան

(Պատճէն)

Կաթողիկոսութիւն Հայոց
Կիլիկիոյ

Պէյրութ, 8 Ապրիլ 1929,

Համար 2090/92

Ամենապատիւ
Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպիսկ. Դուրեան,
Պատրիարք Հայոց յԵրուսաղէմ.

Ձեր Սրբազնութեան Մարտ 28 կրկին գրութիւնք թէ՛ մեզ եւ թէ Ընդհանուր Հայ ժողովրդին համար կրկնապատիկ բերին: Ձեր հեռագրին վրայ արդէն գրած էինք, որ Հալէպի թեմին բոլոր եկեղեցիներուն մէջ բարեմաղթութիւններ կատարեն վասն կենաց Սրբազնութեանդ եւ յարատեւ բարգաւաճման Միաբանութեան:

Գոհութեամբ տեղեկացայ, որ մօտ օրերս Ս. Աթոռոյ իրաւասուներ պիտի գան Պէյրութի վանատան եւ դպրոցներու յանձնման համար ի պաշտօնէ. մեր գործըն ալ արդէն լրացած ըլլալով Հալէպ դառնալու օրերը մօտեցած են. կը խնդրեմ, որ հաճիք օր առաջ ղրկել՝ օր առաջ փրկելու համար զմեզ հոգեմաշ տաղտուկներէ:

Եղբայրական անկեղծ սիրոյ ողջագուրմամբ:

Մնամ Աղօթարար
Սահակ Բ. Կաթ. Կիլիկիոյ

Ձեր Ամեն. Սրբազնութեան եւ Տնօրէն Ժողովոյ կողմանէ մեր անձին վստահուած փոխանցման գործողութեանց մասին ստացանք 11 Ապրիլ 1929 թուակիր հետեւեալ հրահանգ – պաշտօնագիրը:

(Պատճէն)

Համար 8499/8 11 Ապրիլ 1929,

Գերաշնորհ
Տ. Մատթէոս Ս. Եպիսկ. Գայըգճեան,
Միաբան Առաքելական Ս. Ուխտիս,
Աստ

Ըստ առաջարկութեան Տնօրէն Ժողովոյս, Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ տարւոյս Մարտ 26-ի Երեքշաբթի օրուան լիագումար նիստին մէջ ընթացք տալով Նորին Ս. Օծութիւն Կիլիկիոյ Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոսի քանիցս կրկնած առաջարկներուն, միաձայնութեամբ որոշեց՝ Սուրիոյ մէջ գտնուող Երուսաղէմապատկան թեմերը (Պէյրութ, Դամասկոս եւ Լաւոդիկէ) իրենց եկեղեցիներով, վանատուներով եւ ազգային վարժարաններով առժամապէս փոխանցել Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Հոգեւոր Իշխանութեան:

Սոյն որոշումը թէ՛ հեռագիրով եւ թէ մասնաւոր պաշտօնագրով հաղորդուեցաւ Նորին Ս. Օծութեան, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ վայրերը պաշտօնավարող մեր փոխանորդներուն, եւ ծանուցուեցաւ թէ Ս. Աթոռոյս կողմանէ մօտ օրէն մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի ղրկուի փոխանցումը կատարելու համար:

(Տար. 10)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ Ա Հ
ՆԻԿԻՏԱ ԳԵԱՆՋԵՑԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յուլիս 26-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է արդիւնաբերական շինարարութեան նախարարի նախկին առաջին տեղակալ Նիկիտա Ռուբէնի Գեանջեցեան: Ծնած էր 1915-ին՝ Պաքու: 1938-ին աւարտած է Երեւանի Բազմարուեստից Հիմնարկը: Բ. Աշխարհամարտէն ետք աշխատած է Քանաքեռի ալիւմինիումի գործատան կառուցման մէջ, ապա պաշտօններ վարած արդիւնաբերական շինարարութեան նախարարութեան մէջ, մինչեւ 1964: 1965 – 1980 Նիկիտա Գեանջեցեան յիշեալ ճիւղի նախարարի առաջին տեղակալն էր:

...ճուիրատուս նորոգ պտղոյս ընծայիս ... ...րհնեա և զտունկս որթոցն և զայգիս նո... ...ա ... և արա՛ լինել ճաչաքերս և բազմա... ...քեղունս ի պտղաբերութիւն ... որպէս զի ... ուտել եւ ըմպել ... արժանի եղի– ...ցուք ի բերոյ ամենայնի որթոյդ»: – Ցե–...տոյ քահանան ողկոյզները երկցս տեառ... ...նագրելով կը բաշխէ ժողովրդեան, եւ ...օրհնուած խաղող»ին մէկ հատիկովը ...կամ մէկ ճիռովը կը լուծուի «խաղողի ...պահք»ը:

...ի դէպ է նաեւ փոխադրել հոս համա...նուն հայրապետի մը՝ Լամբրոնացիի ա...սուածաղերս աղօթքէն հատուած մը, ...որուն մէջ այգորդ ու քերթող զոգցես ե...րեկելս անձեալով կը վերբերէն ա՛յնքան ...րձագ այլաբանութիւն. «Սաղարթ եմք ...ր Միածնիդ. Դա որթ է եւ մեք ուռ ... ...ելեա՛ց առ մեզ եւ մշակեա՛ գթու–...թեամբ ... ծաղկեցո՛ ի մեզ հատն ... ...պտղեցո՛ ի մեզ զթուութիւն երկիւ–...ղին ...խայծեցո՛ զքաղցրութիւն սիրոյն ... հա՛ր զմեզ ի հնձանդ երկնային ... ...և ամբարեա՛ ի շտեմարանս քո»:

Պարտիզակցի Վահան Վրդ. նկարագր...ած է Խաղողօրհնէքի գաւառական ծի...սակատարութիւնը՝ Պոլսահայոցս ան...անօթ. – «Տողակաթի ցերեկը - նախօր...ակ վերափոխման – կը հաւաքուին, եւ ...երէցը մկրատ յաջ ձեռին եւ խաչ ի ...ախուսմն կ'երեւի շուրջառազգեստ: Տի–...ացուները վառ մոմերով կ'եղանակեն ...ելեալք գերարփին եւ օթարան լուսա–...ծին շարականը, կ'երթան դրսխտ (վան–...ք պարտէզ), եթէ չունին՝ գիւղին կամ ...ողաքին երեսփոխին այգին, ուր Ան–...տառանօրհնէքը տեղի կ'ունենայ. – Օրհ–...նեա ողկոյզ ... այգւոյս ա՛յս նշանաւ ...: Ցետոյ ժամարարը ողկոյզ մը կըտ–...րելով ի ցոյց ժողովրդեան կը բարե–...բանէ: Օրհնեալ խաղողէն կոյզեր կը ...կախեն Լուսաղբիւրներու եւ խաչքարերու ...վրայ, որպէս զի Թաշնիկներն ալ անմասն ...չըլլան երկրի այս բարեբերութենէն»:

ԹԷՈԴԻԿ

...«Ամէնուն տարեցոյցը» 1926

ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԱՐԵՒՆԵՐԷՆ ՊԱՅԾԱՌ

Տիեզերքի մասին մարդու պատկերացումները բազմիցս փոխուած են՝ աստիճանաբար հարստանալով նոր փաստերով ու տուեալներով:

Երկիր, արեւ, մոլորակներ, աստղեր ... Երկնային այս մարմինները հինէն ծանօթ էին մարդուն:

Ի. դարու սկիզբը աստղագիտական աւելի բարդ գործիքներու եւ սարքերու ստեղծումին հետ ի յայտ եկան տիեզերական ընտանիքի նոր անդամներ՝ ճերմակ թզուկներ, պուլսարներ, գերնոր եւ նէօթրոնային աստղեր եւ այլն:

Գերնոր աստղը կը յայտնուի աստղային բռնկումի, պայթիւնի հետեւանքով: Անոր բռնկումը կը տեւէ մէկ – երկու շաբաթ: Բռնկումի գագաթնակէտին անիկա կը լուսաւորէ այնպէս, ինչպէս միլիառուոր արեւներ համատեղ պիտի լուսաւորէին եւ կը ճառագայթէ այնքան ուժ, որքան, ըսենք, արեւը ճառագայթած է իր գոյութեան՝ հինգ միլիառ տարուան ընթացքին: Նոյնիսկ ցերեկը, անիկա տեսանելի է:

Հետաքրքրականը այն է՝ որ գերնոր աստղերու մասին յիշատակութիւններ կան տակաւին վաղ շրջանի պատմական տարեգրութիւններու մէջ: Աստղագիտական գրականութեան մէջ միշտ օրինակ կը բերուի չին տարեգիր Մին – Տուան Լինի 1054 Յուլիս 4-ի գրառումը. «Ձի – Խոյի ժամանակաշրջանի առաջին տարուան հինգերորդ լուսնի Ձի – Զու օրը, Տիէն – Կուան աստղէն հարաւ – արեւելք երեւցաւ հիւր – աստղ մը եւ տարիէ մը ետք անհետացաւ»: Չին այլ մատենագիր մը գրած է. «Ան տեսանելի էր ցերեկով, ինչպէս Վեներան, անկէ լոյսի ճառագայթները կը տարածուէին բոլոր կողմերը եւ անոր գոյնը կարմրաւուն – ճերմակ էր: Այդպէս ան կը տեսնուէր 23 օր»:

Նման կցկտուր հրատումներ ունին նաեւ ճափոն տարեգիրներն ու արաբ ականատեսները:

Աստղագէտները մեր օրերուն ուսումնասիրած են չինական «Տիէն – Կուան» աստղէն հարաւ – արեւելք գտնուող ամպամածութիւնը: Անոնք աստղը կոչած են Ցուլի Ձէթ, իսկ ամպամածութիւնը իր ձեւին պատճառով ստացած է Խեցգետնակերպ անունը: Խորհրդային աստղագէտ Բ. Վորոնցով – Վելեամինով կը գրէ. «Այդ աստղը արդեօք բռնկումէ ետք իրեն փոխարէն չէ՞ ձգած Խեցգետնակերպ ամպամածութիւնը եւ տկար աստղերէն մէկը, որ այժմ կ'երեւայ անոր կեդրոնը: Այդպիսի հսկայ ամպամածութեան գոյացումին համար պէտք է որ տեղի ունեցած ըլլար աղէտ մը, որ իր մեծութեամբ շատ պիտի գերազանցէր սովորական նոր աստղերու բռնկումները»:

Հարց կը ծագի, թէ արդեօք հայ ժամանակագիրները իրենց տարեգրութիւններուն մէջ գրի չե՞ն առած իրենց բնոյթով զարմանալի այդ բնական երեւոյթները:

Մատթէոս Ուռհայեցիի «Ժամանակագրութիւն»ի մէջ կը գտնենք այդ երեւոյթի շատ աւելի մանրամասն եւ պատկերաւոր նկարագրութիւնը, քան չին ու ճափոն մատենագիրներու մօտ: Այսպէս, Ուռհայեցի կը գրէ. «...Երկինքի մէջ երեւցաւ հրատեսիլ աստղ մը՝ վկան մարդկութեան վրայ ցասման եւ աշխարհի կործանումին: Ամբողջ երկրին մէջ զօրաւոր երկրաշարժ եղաւ, այն աստիճան, որ շատեր կարծեցին, թէ աշխարհի վերջին օրը եկած է: Ինչպէս Ջրհեղեղի ժամանակ, բոլոր արարածները ինկան ահ ու դողի մէջ: Ցասման ահարկու ձայնէն շատերը տեղնուտեղը մեռան: Այնուհետեւ երկրի վրայ խուժեց խովիկ կոչուող հիւանդութիւնը, որ ամայացուց բազմաթիւ գաւառներ, ան յառաջ երթալով հասաւ մինչեւ Սեբաստիա: Ախտանշաններ մարմինի վրայ յստակ կ'երեւնային եւ հիւանդութիւնը այնքան ծանր էր, որ մարդիկ չէին կրնար հասնիլ խոստովանելու իրենց մեղքերը եւ հաղորդութիւն ստանալու: Երկրի երեսէն նուաղեցան մարդիկ ու անասուններ, իսկ ողջ մնացած չորքոտանիները անտերունչ կը թափառէին դաշտերու մէջ»:

Հայ տարեգիրը իր աշխատութիւններու մէջ բազմիցս անդրադարձած է բնական երեւոյթներուն, տարերային աղէտներուն (գիսաւոր աստղեր, երկրաշարժ, փոթորիկ, համաճարակ), կուտայ անոնց ճշգրիտ նկարագրութիւնը:

«Հայոց 471 թուականին, Ցունաց Վասիլ կայսեր օրօք երկնքի մէջ ահաւոր եւ սոսկալի նշան երեւցաւ եւ բոլոր արարածներու գլխուն փորձանք եկաւ: Հոկտեմբեր 3-ին, օրուան երկրորդ ժամուն պատռուեցաւ երկնակամարը՝ արեւելեան կողմէն մինչեւ արեւմուտք, կապոյտ երկինքը երկուքի բաժնուեցաւ եւ հիւսիսայէն կողմէն երկրի վրայ պայծառ լոյս թափեցաւ: Զօրաւոր երկրաշարժէն ամբողջ երկիրը սասանեցաւ: ... Արեւը խաւարեցաւ եւ երեւցան աստղերը՝ ինչպէս կէս գիշերին»:

Ուրիշ տեղ մը ան կը գրէ. «Հայոց 515 թուականի սկիզբը արեւելքի մէջ գիսաւոր աստղ մը երեւցաւ, որ կ'ընթանար դէպի արեւմուտք: Ամիս մը յետոյ ան աներեւութացաւ, բայց բազմաթիւ օրեր ետք, երեկոյեան պահուն (կրկին) երեւցաւ արեւմուտքի մէջ: Շատեր զայն տեսնելով, կ'ըսէին, թէ սակայն այն գիսաւոր աստղն է, որ երեւցաւ արեւելքի մէջ»:

Մատթէոս Ուռհայեցիի «Ժամանակագրութիւն»ը, անկասկած, մեծ արժէք կը ներկայացնէ ոչ միայն պատմագիտութեան, այլեւ բնական գիտութիւններու՝ առաջին հերթին աստղագիտութեան պատմութեամբ հետաքրքրուողներու համար:

ԴՈՂԱՒԹԷ ԴՈՂԱՒԹ

ՂԱԶՈՒԻՆԻ (Պարսկաստան) մէջ, Յուլիս 10-ին, վախճանած է Յարութիւն Ա. Քհնյ. Տէր – Մեսրոպեան – Բալայեան, տեղւոյն Հայոց հոգեւոր հովիւը: Վանեցի ընտանիքի զաւակ, վախճանեալը նուիրեալ հոգեւորական մըն էր իր ժողովուրդին ու տարիներ ծառայած եկեղեցւոյ, հայ մշակոյթին եւ դաստիարակչական գործին: Երիտասարդ տարիքին ծառայած է Վան – Վասպուրականի մէջ, իբրեւ տասնապետ, հայկական բանակէն ներս, ապա մասնակցած Լիմ անապատի, Սային Կալայի, Սալմաստի, Նաղատէի եւ Ուրմիոյ կռիւներուն՝ դարաւոր մեր թշնամիին դէմ: Այնուհետեւ հազարաւոր Վասպուրականցիներու հետ գաղթելով հասած է Միջագետքի անապատները՝ Պագուպա եւ Նահր էլ Օմար վրանաբնակ քաղաքները: Երբ Լեւոն Փաշա Շաղոյեանի ջանքերով վրաններէն եկեղեցի ու դպրոց կառուցուած է՝ Յարութիւն քահանայ նուիրուած է ուսուցչական ասպարէզին: Տարիներէ ի վեր կանոնաւոր կ'աշխատակցէր Թեհրանի «Ալիք» օրաթերթին, յօդուածներով ու յուշերու պատումով: Վերջին օծումը կատարուած է Յուլիս 13-ին, Թեհրանի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, ուր, յաւարտ պատարագի, Արտակ Արք. դամբանականով մը գրուատած է վախճանեալին արժանիքները եւ նուիրումը: Եկեղեցւոյ բակը դամբանականներ խօսած են Հովիկ Եղիազարեան, Ղազար Ղազարեան՝ Վասպուրականցիներու «Խրիմեան» Միութեան կողմէ, իսկ գերեզմանատան մէջ դամբանականներ խօսած են Ահարոն Աւ. Քհնյ. Տէր - Գալստեան եւ Խորէն Տէր - Վրոյրեան:

×

ԽԱՍՔՈՎՈՅԻ (Պուլկարիա) մէջ տեղի ունեցած երաժշտական դպրոցներու մրցումին առաջին հանդիսացած է ինը տարեկան Հաւի Աստարճեան: Մանուկը ուսումնարանի մէջ կը հետեւի դաշնակի դասերու եւ առաջին իսկ օրերէն գրաւած է իր ուսուցչուհիի՝ Մարիա Պեչեւայի ուշադրութիւնը: Խասքովոյի մրցումներուն մասնակցած են Քըրճալիէն, Պլովդիւէն, Փազարճիքէն, Սմոլեանէն, Ստարա Զակորայէն նուագախումբեր եւ անհատ մեկնաբանողներ:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Յուլիս ամսուան ընթացքին, եօթը գիշեր ներկայացուած է Յակոբ Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»ը, Արամայիս Աղամալեանի բեմադրութեամբ: Գլխաւոր դերերով հանդէս եկած են Սուրէն Բաղդասարեան (Պաղտասար աղբար), Թոնի Ամատունի (Օգսէն), Եղուարդ Ասլանեան)Թորոս էֆէնտի, Տիգրան Գրիգորեան (Ռուբէն): Բեմայարդարումը կատարած է Հայկ Եղիազարեան, նկարները՝ Էդիկ Բալայեան, դիմայարդարումը՝ Անահիտ Նազարեան:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՅ

...Բարակ անձրեւի տակ կարւանը նորէն ...համբայ ելած էր: Ու ձիաւորը կը շարու–...նակէր իր պատմութիւնը.

– Մարտիկի հետ դաշտերու բացերն ...ինք: Կիրոսի կարւանը կ'ուշանար: ...Երբ անտառի հրդեհը բացուեցաւ, ըղ–...ձացինք որ միջոցին մէջ թշնամիի հոտ ...կար եւ բոլորս միասին հրդեհին հասանք: ...Թշնամին այնտեղ չէր ու հրդեհով բըռ–...նուած էր Կիրոսին ճամբան: Մարտիկ ...անհանգիստ՝ թաքնուած թշնամին փնտ–...ռեց ու իջաւ անտառէն ոչ շատ հեռու ...գիւղական գիւղ մը: Գիւղերով գիւղացի–ները իրար անցան: Շփոթ, աղմուկ, իրարանցում: Քիւրտ բնակիչները տանիքներէն վար, տուներէն դուրս դաշտերուն մէջ կ'իյնային: Անտառի հրդեհին լոյսը գիւղի պատերուն ու փողոցներուն մէջ ինկած էր:

Մարտիկ բարեկամի մը պէս խօսեցաւ փախչողներուն հետ: Ուզեց հանդարտեցնել իրարանցումը: Իր մօտ կանչել տուաւ գիւղին տարեցները: Մի քանի տարեցներ մօտեցան, մինչեւ գետին ծռելով խոնարհութիւն ըրին: Կասկածոտ հանդարտութեամբ մը պատասխանեցին Մարտիկի հարցումներուն: Չէին կրնար հաւատալ, որ իրենց հետ այդքան բարեկամօրէն խօսողը Սպիտակ Ձիաւորն է:

Գիւղացիները անտառի հրդեհի մասին շատ բան չգիտէին, միայն իմացեր էին, որ հրդեհէն յետոյ իրենց գիւղին առջեւէն ձիաւորներու խումբ մը անցած էր:

– Ձան ըրինք, որ Պէյազ Աթլուի ձիաւորներն են, – ըսաւ ծերուկ մը, որ աւելի համարձակ կը խօսէր, ունէր մերկ, մազոտ կուրծք ու երկար մօրուս:

– Դուրսը ղալմաղալ լսեցի, տանիքներուն վրայ կ'ըսես կեծէկ ինկեր էր: Ըսին, որ Պէյազ Աթլուն կուգայ: Տնով տեղով վախի բռնուեցանք ու դուրս ելանք: Տեսայ՝ անտառը եանղուն առած էր, ըսին որ պէյազ ալթուն եանղունին մէջէն կուգայ: Շատ չանցած՝ տեսանք չայլի ճամբէն խումբ մը ձիաւորներ անցան:

– Ո՞ր կողմ գացին ձիաւորները, - հարցուց Մարտիկ:

– Այ, էն կողմը, – ցոյց տուաւ քիւրտ ծերուկը ձեռքով ու մօրուսով:

Այդ որ իմացաւ Մարտիկ՝ շտկեց իր ձիուն գլուխը, ու մենք բաց դաշտի մէջ հետեւեցանք անոր:

Մարտիկ կը հետապնդէր թշնամին: Հրդեհի լոյսէն բաւական հեռացած՝ մըթութեան մէջ ինկած էինք: Կէչի Տէրէսին որ մօտեցանք, հրացանի ձայներ լսեցինք: Այդ պահուն միայն հասկցանք, որ Կիրոսի կարւանը նեղութեան մէջ է, եւ քիւրտ ձիաւորները Կէչի Տէրէսիին սարերը բռնած են:

Բաց դաշտերու ու արտերուն մէջէն մեր ձիերը Մարտիկի ձիուն հազիւ կը հասնէին: Ղարթալի սարին մօտեցած էինք, երբ վայրի արջառներու ուժեղ վազքին պէս, շարժում մը լսեցինք: Մինչ վարէն կը շարունակուէր հրացանաձգութիւնը: Ձիերու յանկարծական այդ փախուստի աղմուկէն հասկցանք, որ Ղարթալի սարը բռնողները քիւրտ ձիաւորներ էին:

Մարտիկ Քիւրտերու այդ ուժեղ ու ճարպիկ շարժումէն պահ մը կասկածեցաւ, որ ձիաւորներու գլուխ անցնողը Ճին Տուրսունն է:

Անոնք իմացեր էին, որ Սպիտակ Ձիաւորը Ղարթալի սարին վրայ կը քալէ:

Մեր ձիաւորներէն մաս մը դաշտերն ինկան՝ Քիւրտերու հետքը գտնելու համար: Ո՞վ գիտէ, կրնար ըլլալ, որ կորսուած քիւրտ ձիաւորներ այս անգամ ուզեն այս կարւանին վնասել: Մեր ձիաւորները պիտի անցնէին Դատուանի կողմերը, յետոյ Ախուռ իջնելու համար:

(Շար. 377)

ԼՈՆՏՈՆ. – Այրի Տիկին Սիրվարդ Չի-լինկիրեան եւ զաւակները՝ Լեւոն եւ Սեդա սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ զաւկին եւ քրոջ՝

ՇԱՔԷ ՀԱՐԹԼԷԻ
(Ծնեալ՝ Չիլինկիրեան)

կանխահաս մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 5-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Չորեքշաբթի Օգոստոս 12-ին, Լոնտոն :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ :

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՓԱՐԻԶ –
Ա Ջ Դ

Ցարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձա-կուրդներու առթիւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի կեդր. Գրասենեակը փակ է ամբողջ Օգոստոս ամիսը :

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

- OUVERT EN AOUT -

Le Restaurant

EREVAN

a ouvert

son magasin
de TRAITEUR et de COMESTIBLES

29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN	TRAITEUR EREVAN
26, Rue Bergère, 75009 Paris Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi	29, Rue Bergère, 75009 Paris Tél.: 523.44.73
40 Sortes de Hors - d'œuvres 25 Sortes de Plats	*Toutes sortes de Hors-d'œuvre, Charcuterie et Spécialités Arméniennes*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 4000 Ֆր. (Դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Նարկիզեան 1000, Տէր եւ Տիկին Հայրապետ Գան-թարճեան 500 Ֆր. Ազատուհի Պաշը-պէօյիւքեան Լիբանանի աղէտեալներուն 500, Օրիորդ Գործակատարեան Դպրոցին եւ Եկեղեցիին 200-ական Ֆր.:

Ղազար Միքայէլեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տիկին Պերճուհի Միքայէլեանէ 150, Մելինէ Օտապաշեանէ Տէր եւ Տիկին Բարգէն Էժտահարեանէն, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Էժտարհարեանէն, Այրի Տիկին Սաղաթէլեանէն Եկեղեցիին 100-ական, Այրի Տիկին Նուարդ Էժտահարեան, Տիկին Տէօվլէթեանէ, Տիկին Ալէքսանեանէն, Տիկին Խաչատուրեանէն, Պ. Կարապետ Սահակեանէն 50-ական, Տիկին Գէլակօրեան Ովսաննա 10 Ֆր.:

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAIN DEPARTS

Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

2°/ Voyages combinés:

— 1 semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.

— 1 semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

75003 PARIS

Telex : 211 324 F.

Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, *Avenue du Prado* 13008 *MARSEILLE*
Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:

MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
Jusqu'à 16h.00: *Mme. BARAVIAN* — de 16h.00 à 18h.00: *Mme. ANTABLIAN*
15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES Tél.: 849. 42. 97

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի, Օգոստոս 16, Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի տօնին՝ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ :

Յաւարտ Ս. պատարագի կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն :

×

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Օգոստոս 16, տօն է Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի : Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի խաղողի Օրհնութիւն :

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.30ին :
Պատարագ՝ ժամը 10-ին :

×

Երկուշաբթի, Օգոստոս 17, Յիշատակ է Մեռելոց : Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի Սուրբ պատարագ, եւ յաւարտ Ս. պատարագի կը կատարուի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողօրհնէք :

×

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, Օգոստոս 16, Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր Ս. պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ Ս. պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30 :
Ս. Պատարագ ժամը 10 :
Քարոզ՝ 11 :
Խաղողօրհնէք՝ 11.45 :

×

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Օգոստոս 16, Կիրակի, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Յաւարտ Ս. Պատարագի կը կատարուի աւանդական Խաղողի Օրհնութիւն :

Սիրով կը հրաւիրուին Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի եւ Սէվրանի հաւատացեալները, ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեան :

Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 10.45-ին :

×

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Օգոստոս 16 :
Պատարագ ժամը 10-ին :
Խաղողօրհնութիւն ժամը 11.30-ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԱՉԱԿԻՐ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՄԱՏՐԱՆ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ, Օգոստոս 15, ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի Մոնմորանսիի Հանգստեան տան մատրան մէջ :

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

×

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ
ՆԻՍԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՕԾՄԱՆ 54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
Ե Ւ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 16
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Շաբաթ Օգոստոս 15, ժամը 15.30-ին՝ ժամերգութիւն, 16.00-ին՝ Մատաղի պատրաստութիւն :

Կիրակի Օգոստոս 16, ժամը 9-ին՝ ժամերգութիւն, 10-ին՝ Ս. պատարագ, 11.45-ին՝ Խաղողօրհնէք :

Երկուշաբթի Օգոստոս 17, ժամը 10ին՝ Ս. պատարագ, 11.45-ին՝ հոգեհանգիստ :

×

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյս անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Օգոստոս 16, Կիրակի առաւօտ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ տեղի կ'ունենայ աւանդական Մատաղ եւ Խաղողօրհնէք :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մերազն ժողովուրդին թէ՝ Սուրբ Աստուածածնի վերափոխման տօնին առիթով Կիրակի Օգոստոս 16-ին կը կատարուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհնէք :

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ Ժամերգութեան 8.30-ին :
Ս. Պատարագ 10-ին :
Քարոզ՝ 11-ին :
Խաղողօրհնէք 11.40-ին :

×

ԼԱՍԻՕԹԱ – Ս. Կարապետ մատրան մատրան մէջ Շաբաթ, Օգոստոս 15-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհնէք :

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 16-ին Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առիթով Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ Ս. Պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէք :

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի հաւատացեալ հայութիւնը ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց :

×

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ, Օգոստոս 15 :
Պատարագ ժամը 10-ին :
Խաղողօրհնութիւն ժամը 11.30-ին :

FÊTE CHAMPÊTRE

Home Arménien - St. Raphaël

- ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ -

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, Շաբաթ, Օգոստոս 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107 Ավընիւ տիւ Մառեչալ Լիօթէ) : Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղող կ'օրհնուի, – Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի :

Ժամը 12-էն մինչեւ 21 :

– Հայկական ճաշեր.

– Հաճելի մթնոլորտ Մարթէն Եօրկանցի ներկայութեամբ.

– Թոմպոլա.

– Գեղարուեստական բաժին :

ՈՒՐԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
14-16
VEN. — DIM.
14-16 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.972
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 14.972

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲՆ ԱԼ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

—o—

ՀԱՅԲՈՅՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ...

Ֆրանսացիներու երկրորդ եւ վերջին խումբն ալ վերադարձաւ Զորեքշաբթի օր: 49 հոգիներու մէջն էին նաեւ Ֆրանսայի դեսպանն ու իր կինը, որ Թեհրանէն ...նեւմի պահուն «դայթակղութեան» ...ը դուռ բացած են: Արդարեւ դեսպանն ու կինը հրաժեշտ կ'առնէին իրենց պաշտօնեաներէն, մէկը՝ իր քարտուղարուհին ...համբուրելով, միւսը՝ վարորդը: «Փաս...տարանները» վրդոված այս «ոչ – իսլա...մական» արարքէն միջամտած են սպառ...նալով դատի յանձնել երկու մեղապարտ...ները, երբ վրայ հասած են Ֆրանսացի ...դիւանագէտ մը եւ Իրանի Արտաքին նախարարութեան փրոթոքոլի պետը, բացատրելու համար որ ենթականերուն ...ըրած «սխալը» արդիւնք է եւրոպական ...արքերուն եւ պէտք է հասկնալ: Իրան...ն նոյնիսկ ինքզինքը առաջարկած է որ...պէսզի քարտուղարուհիին եւ վարորդին ...տեղ ինք ուտէ խարազանի հարուածնե...րը:

Գալով Խոմէյնիի, ընդունելով օդանաւային կայաններու նոր հրամանատարները, յայտնած է որ «բանակին, ժողովուրդին եւ յեղափոխութեան պահապաններուն միութեան դիմաց՝ պայթումներն ու հրդեհները մեծ հարց մը չեն ներկայացներ»: Այլ խօսքով, Իրանի ամէնօրեայ ահաբեկչական արարքները անկարեւոր են: Բայց տեղւոյն վրայ թէ արտասահմանի մէջ, իրանեան ընդդիմութիւնը մէկ միացեալ ճակատ չի կազմեր: Կան որ Պախթիարը չեն ուզեր, կան որ Մուճահետինները չեն ուզեր (ասոնց հետ գործել, կ'ըսեն կը նշանակէ Մոսկուայի հետ գործել), կան ուրիշներ որոնք միայն «կեդրոնի ուժ» մը կ'ուզեն ստեղծել եւ դեռ կան միապետականները:

×

Օվէռ – սիւռ – Ուազի մէջ ալ բանավէճ մը ծագած է Պանի Սատրի պատճառով, որ քաղաքապետը «անբաղձալի» կը նկատէ: Թաղապետութեան անդամ չորս ...ընկերվարականները յայտարարութեամբ ...մը ըսած են թէ համաձայն չեն քաղաքապետին դիրքին: Միւս կողմէ, «արտասահմանի իրանցի ուսանողներու հայրենասիրական կազմակերպութեան հանդիսաւոր կոչ» անունով թռուցիկ մը բաժնուած է, ուր Պանի Սատրը կը ներկայացուի իր վատութեան, անկարողութեան եւ կոպիտ խորամանկութիւններուն դիմագիծով: Հռոմի մէջ ալ, Իրանի դեսպանը զգուշացուցած է Իտալիոյ կառավարութիւնը, որ քաղաքական ապաստան չտայ Պանի Սատրի որ «ոճրագործ» մըն է:

ԶԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՓԸՆՀԱԿԸՆԻ մէջ է, այս անգամ, որ «Յունիս 9» Հայկ. կազմակերպութիւնը եղեռնափորձ մը կատարած է Սիւիսական օդանաւային գիծերու գրասենեակին դէմ: Նիւթական բաւական մեծ վնասներ կան եւ քովընտի փողոցներու պատուհան ու ցուցափեղկ ալ ջարդուփշուր եղած են: Մէկ ամերիկացի զբօսաշրջիկ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է: Հակազինուիցերական այս արարքներուն պատրուակն է Մարտիրոս Ժամկոչեանի բանտարկութիւնը: Հայ երիտասարդը ձերբակալուած էր Յունիս 9-ին, Թուրք պաշտօնատարի մը մահափորձին առթիւ, Ժընեւ:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կարգ մը միջոցներ ձեռք առաւ գինեգործներուն նկատմամբ եւ առաջին առթիւ, գոհացում տըւաւ այս ձեւով եւ առաջքն առաւ նոր ցոյցերու եւ խափանարարական արարքներու: Առայժմ Սէթի մաքսատունը վար պիտի դրուի Իտալիայէն եկած գինին, ապա Հասարակապետութեան մօտ կանոններու փոփոխութիւն պիտի առաջարկուի եւ տեղւոյն վրայ ալ, Ֆրանսա, խիստ քննութիւն պիտի կատարուի չահագործումներու վրայ: Արդարեւ յաճախ բողոքողը նաեւ իտալական գինի ներածող է եւ մեծ շահաբաժիններ ապահովող:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ առթիւ ալ Նախագահ Միթերան ներումներ շնորհեց, որմէ կ'օգտուին 21 կիներ: Ասոնց մէջն է Թըմբեցուցիչի համար հինգ տարուան դատապարտուած գերմանուհին՝ Քրիսթինա Ֆոն Օփէլ, որ կը գրէ «Քոթիտէն տը Փարի» «պէտք եղած փաստաբանը» առած էր ատենին, այսինքն՝ մէթր Ռոպէր Պատենթէր:

ԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ ենթանախարարը՝ Ֆրանսուա Օթէն, յայտարարեց որ որեւէ ձեւով գաղթող աշխատաւորներու քուէարկութեան հարց չկայ առայժմ եւ 1983-ի Թաղապետական ընտրութիւններուն ալ չեն մասնակցիր: Ամէն բան իր ժամուն, ըսաւ Օթէն:

«ՕՐՀՆԵԱԼ ԵՍ ԴՈՒ Ի ԿԱՆԱՅՍ...»

Մարիա՛մ, այս անկողնին վրայ երբ նըստիս
Ու ես առջեւըդ, գորգին վրայ ծընրադիր,
Համբուրեմ խաժ երակներն
Այդ ձեռքերուդ՝ որոնցմէ լոյս կը ծորի,
Մարիա՛մ, տաք շըրթունքներուս տակ կը զգամ
Եա՛կ մ'որ, լուռ, արիւնդ ումպ ումպ կը խըմէ:
Այն գիշերէն՝ երբ մազերդ այդ բարձին վրայ
Անփութօրէն լեցուած՝
Ծոցդ հանոյքին բացիր, եւ բուռն հանոյքէն
Քըրտինք մ'առատ քունքերդ ի վար հոսեցաւ,
Եւ կուսութիւնըդ մեռաւ
Արգանդիդ մէջ եւ աչքերուդ երկնաթոյր,
Այն գիշերէն՝ թարթիչներէն կոպերուդ
Մե՛ղըր ծորեց, դուն եղար
Հեզահամբոյր, լըռակեաց,
Ձիւնափետուր դուն աղաւնեակը եղար՝
Որ արեւուն տակ կըծկըւած՝ կ'երազէ
Բոյնին վըրայ շինուելիք...
Կը դիտեմ, արդ, քաղցրիկ հիւծումը դէմքիդ
Եւ բաց շապկիդ մէջէն ծիծերդ՝ որոնց մէջ
Կը բաժնըւի կեանքդ եւ դուն
Բաժնըւելով մա՛յր կ'ըլլաս:
Մէն մի զարկին մէջ երակիդ՝ ես կը զգամ
Տրոփիւնը նո՛յն իմ սըրտիս
Եւ բողբոջումը արիւնիս ծաղիկին՝
Որուն բուրումը կ'արբեցնէ զիս եւ քեզ
Եւ սէրն է մեր երկուքին:
...Օրհնեա՛լ ըլլաս, Մարիա՛մ,
Դո՛ւն որ անհուն գորովով
Կողերդ ինծի՛ կու տաս, եւ ո՛սկրդ՝ ուրիշ
Ոսկրի մ'համար կը քամես,
Դո՛ւն՝ որ կ'ըլլաս ամէնէն
Մաքուր ակօսն՝ ակօսներէն բեղնաւոր,
Ու ամէնէն չըքնաղ թաղարը՝ բոլոր
Թաղարներէն շուշանի՝
Օրհնեա՛լ ըլլաս յաւիտեան:
Դո՛ւն՝ որ, ըզգօն, կը կըրես
– Խեփորին մէջ ինչպէս մարգրիտ մը ազնիւ –
Աստուածատիպ Մարդը խո՛րն այդ արգանդիդ՝
Օրհնեա՛լ ըլլաս, Մարիա՛մ...

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Աստուածածնայ տօնին առթիւ «Յառաջ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Երկուշաբթի (Երեքշաբթի Օգոստոս 18-ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է, բացառաբար, Ուրբաթ Օգոստոս 14-ին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան Բ. դասակարգի իններորդ խմբակի մրցաշարքի 29-րդ հրջանի խաղերու արդիւնքներն են. –

«Կոտայք» – «Լոկոմոտիւ» (Թիֆլիս) 2 – 2,
«Խազար» (Լենքորան) – «Շիրակ» 5 – 1,
«Դինամօ» (Պաթում) – «Սպարտակ» 2 – 1,

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏ. 7 – 10)

ԱՐՇԱԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՌԻԳԱ – 81» ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Ռիգայի մէջ սկսած է «Ռիգա – 81» ճատրակի միջազգային մրցաշարքը, որուն կը մասնակցին ծանօթ կրոսմայսթըրներ, ինչպէս՝ աշխարհի նախկին ախոյեան Միխայիլ Տալ, Օլէգ Ռոմանիշին (Խորհ. Միութիւն), Բորիսլաւ Իվէով (Եուկոսլաւիա), Անդրաշ Ադորեան (Հունգարիա) եւ ուրիշներ: Մրցաշարքին կը մասնակցի նաեւ Արշակ Պետրոսեան: Չորս հրջանէ ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Ցեշկովսկի 3,5 կէտով. իրեն կը հետեւէին Տալ ու Վիտոլինշ 3-ական կէտով, իսկ Պետրոսեան եւ Բագիրով շահած էին 2,5–ական կէտ:

×

ՀԱՅ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

Տարեկան աւելի քան հարիւր հազար քառակուսի մեթր մարմար եւ քսան հազար քառակուսի մեթր կրանիթէ երեսպատման սալիկ կ'արտադրէ Երեւանի քարի հիմնարկի մասնագէտներու մշակած ինքնաշխատ սարքը, որ նախատեսուած է Սայանօ – Շուշենսկոյէի քարամշակման գործատան համար, մեծագոյն ձեռնարկութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ: Մասնագէտները կը գտնեն, որ մշակման բոլոր հանգրուաններու յստակ կապի շնորհիւ սարքաւորումը կարելիութիւն կուտայ բարձրանալու աշխատանքի որակն ու ծաւալը եւ կրճատելու աշխատող ձեռքի ուժը: Երեւանի քարի հիմնարկը, շինարարութեան մէջ բնական քարի օգտագործման եւ արհեստական քարերու ստեղծման հարցերով զբաղող առաջնակարգ գիտական կեդրոնն է Խորհ. Միութեան մէջ:

×

ԳԱՌՆԻԻ ԴԻՏԱՐԱՆԸ

Հայաստանի Ակադեմիայի Երկրաբնագիտութեան եւ Ճարտարագիտութեան Երկրաշարժագիտութեան Հիմնարկի Գառնիի մասնաճիւղի ստորերկրեայ դիտարանը օժտուած է «հեռադիտակ»ով մը, որ գրեթէ 400 մեթրնոց ստորերկրեայ փապուղի մըն է: Հարիւրաւոր զգայուն սարքերը, որոնցմով զինուած է Թէքնիք տեսակէտէ եզակի դիտարանը, իրենց հսկողութեան տակ կը պահեն այն նուազագոյն փոփոխութիւնները, որոնք տեղի կ'ունենան մոլորակի խորերը, հայկական հինաւուրց Գառնի գիւղէն հարիւրաւոր ու հազարաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Առայժմ ոչ ոք կրնայ պատասխանել այն հարցումին, թէ ինչպէս կարելի է ճշգրիտ կերպով գուշակել երկրաշարժը: Բայց գիտնականները պարզած են, որ անոնց նախազուշակներն են կարգ մը երեւոյթներ, ինչպէս՝ երկրի մակերեւոյթի տեղաշարժեր ու թեքումներ, լեռնապարներու ելեկտրական լարման փոփոխութիւնը, ջրհորներու մէջ ջուրի մակարդակի տատանումներ եւ 300–է աւելի նման այլ երեւոյթներ: Գառնիի դիտարանի գիտնականներուն գլխաւոր մտահոգութիւնն է կարենալ հաւաստի կերպով որոշել ստորերկրեայ ցնցումներու եւ անոնց նախորդող երեւոյթներու փոխադարձ կապը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՊՈՐՏԱԼԱՐ

Նախ եւ առաջ ընդունեցէք մեր սրտագին բարեւները ձեզ՝ մամային, պապային, Աշոտին, Սերոբին, Գարիկին, Ցամիկին, Սուրիկին, Դաւիկին, Ցոլիկին, Լուսիկին, Բագդոյին եւ մեր բոլոր բարեկամներին: Մամա ջան, ուզում եմ յայտնել քեզ, իմ հարազատներին, բարեկամներին եւ բոլոր մեզ բարի կամեցողներին, որ մենք տղայ ունեցանք, ես եւ Գարեգինը, այսինքն, ես ծննդաբերեցի, իսկ Գարեգինը այդ հարցում ինձ շատ ու շատ օգնեց: Մամա ջան, յայտնում եմ նմանապէս, որ մենք արդէն քաղաքային ամուսնութիւն կնքած ենք եւ օրինաւոր ու նամուսով զոյգեր ենք, ինչպէս որ դու ցանկանում էիր, բայց կասկածում էիր ու չէիր հաւատում, հետեւապէս ասում էիր, թէ իմ յարգելի ամուսին Գարեգինը աննամուս է եւ աչքը ծակ: Այն ինչ իմ բարոյական ամուսին Գարեգինը շատ հոգատարութիւն ցուցաբերեց, երբ ես, ներողութիւն, որ գրում եմ, յղիացել էի նրանից ու ծանրացել եւ ամբողջ օրը լաց էի լինում: Վախենում էի, որ շուտով արեւի լոյս չեմ տեսնի եւ առանց քեզ, պապային եւ իմ միւս հարազատներին, բարեկամներին, մեզ բարի կամեցողներին տեսնելու, սեւ հողը կը մտնեմ, ինչպէս դու էիր կամենում: Յիշո՞ւմ ես, երբ իմ սիրելի ամուսին Գարեգինը մերժուելու պատճառով ինձ մոտոցիկլետով փախցրեց, դու կախուել էիր մոտոցիկլետի ետեւից եւ ասում էիր, որ ես ու նա, այսինքն իմ օրինական ու բարոյական ամուսին Գարեգինը, ուղիղ սեւ հողը գնանք ու ետ չգանք: Մամա ջան, նմանապէս յայտնում եմ, որ քեզնից մենք, այսինքն ես ու իմ հոգատար ամուսինը բոլորովին չենք նեղացել, ներել ենք քեզ բոլոր վատ խօսքերի ու անէծքների համար քանի որ գիտենք որ, ծնողական սիրուց է այդ բոլորը, նմանապէս ծնողական հոգատարութիւնից, քանի որ դու կարծում էիր, թէ իմ թանկագին ամուսինը եւ ընտանիքի ղեկավար Գարեգինը աննամուս է եւ աչքը ծակ եւ մեզ ուղարկում էիր սեւ հողը ետ չդառնալու պայմանով: Բայց ես գիտէի, որ դա ծնողական անկեղծ սիրուց ու հոգատարութիւնից է եւ դու ցանկանում էիր, որ իմ Գարեգինը ինձ սիրի ու յարգի, ինչպէս քեզ սիրում ու յարգում է իմ սիրելի հայրիկը, մեր ընտանիքի ղեկավարն ու նահապետը: Սիրելի մամա ջան, պապա ջան, իմ հարազատներ, իմ ամուսին Գարեգինը շատ – շատ հոգատար էր, երբ ես ծանրանալու եւ, ներողութիւն եմ խնդրում, յղիանալու պատճառով հիւանդանոց ընկայ եւ շատ դժուար օրեր քաշեցի, նա բոլորին՝ բժիշկին, քոյրերին, դայեակներին, պահակներին փող էր տալիս, որ նրանց աչքը ինձ վրայ քաղցր լինի, նմանապէս ամէն ինչով ինձ օգնեն ու հոգատար լինեն: Յայտնում եմ նաեւ, որ ինձ նոյնպէս նա քսան ռուբլի փող տուեց, որ տամ քոյրերին դայեակներին, որ նրանք, եթէ Աստուած չանի, ծանրանամ, կողքիցս չհեռանան ու ամէն ինչով օգնեն: Մամա ջան, յայտնում եմ, որ մեր Ղեւոնդը՝ մեր քաղցր բալան ու ժառանգը, բժշկի ասելով ղոչ տղայ է ու ցուլի պէս առողջ: Ես էլ եմ դա տեսնում ու հասկանում, որովհետեւ նա բոլոր քոյրերին, դայեակներին եւ բոլոր ծննդաբերող կանանց, որ ինձ հետ նոյն հիւանդասենեակում են պառկած, շատ զարմացրել է: Ախր, երեք պորտալար է ունեցել ու դցել: Իմ հոգատար ամուսին Գարեգինը, ինչպէս քիչ առաջ գրում էի, ինձ քսան ռուբլի փող էր տուել, ռուբլիանոցներով, որ ամէն անգամ, եթէ յանկարծ ծանրանամ, տամ քոյրերին, դայեակներին, որ նրանց աչքը ինձ վրայ քաղցր լինի: Մամա ջան, ներողութիւն եմ խնդրում իմ եւ իմ օրինական ամուսին Գարեգինի անունից, որ մենք աղէտ էինք եւ, ինչպէս ասում են բոլոր քոյրերն ու դայեակները, անփորձ էինք ու չգիտէինք, որ հիւանդանոց տանելիս Գարեգինս ինձ պէտք է երեսուն ռուբլի տար, որպէսզի ես սխալմամբ չպոկէի իմ աչքի լոյս ու իմ առաջնեկ Ղեւոնդիկի պորտալարը: Դրա համար էլ, մամա ջան, ուզում եմ պատմել քեզ այդ պատմութիւնը, որ դու զղջաս քո անէծքների համար եւ մեզ ներելով՝ սիրես մեր առաջնեկ բալիկին ու նրա հոգատար տատիկը դառնաս, որ մենք էլ մեր գլխներին հայր ու մայր ունենանք եւ կեանքում ոչ մի սխալ մեր կեանքին դաւ չբերի: Պորտալարի պատմութիւնը, որ հիմի ուզում եմ պատմել, շատերին զարմացրել է, ես էլ վախենում եմ չար աչքից եւ նմանապէս քեզ խնդրում՝ մեզ ներես, գնաս եկեղեցի ու քո արիւն ու հարազատ թոռնիկ Ղեւոնդի համար մոմ վառես, աղօթես, ինչպէս որ սիրտդ կը ցանկանայ, իմ առաջնեկի ճակատագրի համար: Դրա համար էլ ուզում եմ իմ այս նամակով քեզ պատմել, թէ ինչպէս մեր Ղեւոնդիկը երեք պորտալար ունէր, եւ ուզում եմ, որ դու ինձ հաւատաս, ինչպէս հաւատում էիր մինչեւ Գարեգինի փախցնելը, որից յետոյ մենք քաղաքային ամուսնութիւն ենք կնքել ու օրինական, սուրբ ամուսիններ ենք, տուն ենք վարձել, մինչեւ Գարեգինին լաւ աշխատանքի ու վարքի համար տուն տան, որ լաւ կահոյք առնենք, տուն - տեղ դնենք եւ դուք էլ թոյլ տաք մեր Ղեւոնդիկին բերենք ձեզ տեսութեան ու օրհնութեան: Հիմի, մամա ջան, թոյլ տուր պատմեմ, թէ ոնց: Ներողութիւն, որ թուղթը չհերիքեց, միւս թղթի վրայ կը պատմեմ:

Մամա ջան, դու տասնապատիկ գիտես, թէ ինչ անտանելի ու ծանր ցաւերի մէջ են տանում ծննդատուն: Այդպէս էլ Գարեգինս ինձ իր բեռնատարով տարաւ հիւանդանոց ու տեղաւորեց: Գլուխդ չցաւեցնեմ, ամէն ինչ յաջող վերջացաւ, ոչ մի բարդութիւն չունեցայ, ծնուեց մեր Ղեւոնդիկը, լաց եղաւ, ինչպէս մենք բոլորս, քո զաւակներս ենք ծնուել քեզնից ու լաց եղել: Ինձ տարան ընդհանուր պալատ, իսկ Ղեւոնդիկին թողեցին միւս երեխաների մօտ եւ ինձ էլ ասացին, որ երեխայի բարուրը չբացեմ, ձեռք չտամ, որպէսզի երեխային ոչ մի հիւանդութիւն չկպչի: Յետոյ բերեցին ինձ մօտ, որ կուրծք տամ, ու քոյրը նորից տարաւ: Քոյրերը՝ Էլիան ու Հռիփսիկը, փոխնէփոխ խնամում են նրան, եւ ես նրանց ասացի, որ յանկարծ երեխային փոխս չգցեն, չչփոթեն ուրիշի երեխայի հետ: Բայց նրանք ասացին, որ դա հնարաւոր չէ, որ ես անհոգ լինեմ ու չվախենամ: Խպէս մի քանի օր անցաւ, ու մի օր էլ Էլիան մտաւ երեխայի պորտալարը ձեռքին: Կողքիս կինն էլ, որ երրորդ աղջիկն էր ծննդաբերել, ինձ ասաց, որ նրան տասը ռուբլի տամ, թէ չէ կարող է նեղանայ, երեխային լաւ չնայի: Ես նրան տասը ռուբլի տուեցի, պորտալարն էլ վերցրի, փաթաթեցի թղթի մէջ: Միւս օրը Հռիփսիկը բերեց երկրորդ պորտալարը: Կողքիս կինը թէ՝ երեւի չփոթել են: Հռիփսիկն էլ նրան՝ ձեր գիւղը չէ, որ չփոթեն, տեղդ պառկի, ձայնդ կտրի: Ես մտածեցի՝ նախանձում է, երեւի, կողքիս կինը, որ իր բերած երեքն էլ աղջիկ են եւ մի պորտալար են ունեցել: Վերցրի, փաթաթեցի թղթի մէջ, տասը ռուբլին տուեցի Հռիփսիկին: Հռիփսիկը որ գնաց, կողքիս կինը թէ՝ դու ապուշի մէկն ես, որ երկրորդ պորտալարի համար նորից փող տուեցիր: Ես նրան պատասխանեցի, որ եթէ իր երեխաները մի պորտալար են ունեցել, դա բոլորովին չի նշանակում, որ իմն էլ պիտի մէկը ունենայ: Մամա ջան, չգիտեմ նախանձից, թէ ինչից, ծիծաղեցին էս կանայք, իսկ կողքիս կինը թէ՝ ի՞նչ էք ծիծաղում, երեխայ է, խաբում են, փոխանակ բացատրէք, ատամներդ էք բացել ... Հասկացայ, որ նախանձում է, դեղնել էր չարութիւնից, որի համար էլ, մամա ջան, խնդրում եմ ներես ինձ ու քո հաւատարիմ փեսայ Գարեգինին, գնաս եկեղեցի, մոմ վառես քո թոռնիկ Ղեւոնդի ապահովութեան համար ու աղօթես: Եւ մէկ էլ, խնդրում եմ, եթէ մեզ ներես ու նամակ գրես, յայտնիր՝ քանի պորտալար ենք ունեցել մենք՝ քո բոլոր զաւակները: Յաջորդ հերթին, երբ Էլիան երեխային բերեց, որ կերակրեմ, մտածեցի՝ բացեմ տեսնեմ, կողքիս պառկածի աչքը մտցնեմ, որ նախանձը երեխայի վրայից կտրի: Բացում եմ՝ ինչ տեսնեմ, մի պորտալար էլ դեռ կայ Ղեւոնդիս վրայ: Ցոյց եմ տալիս, ասում եմ՝ էս էլ քեզ երրորդը, էլ չխօսես: Իսկ նա թէ՝ աղջիկ ջան, հօ դու խելագար չես, պորտալարը մի հատ է լինում: Ասում եմ՝ էդ քոնոնցն է մի հատ լինում, իմոնցը երեքն էլ կը լինի, տասներեքն էլ ... Բայց յետոյ կերակրում եմ ու մտածում. էս մի պորտալարի համար, ախր, փող չունեմ, ինչ անեմ, պատուհանից գոռամ՝ Գարեգինը բերի, գոռալն ամօթ է: Բացեցի բարուրը, նորից նայեցի, տեսնեմ պորտալարն ընկնելու վրայ է: Ասի՝ պոկեմ, թէ չէ, որ էս մէկն էլ բերեն, անփող խայտառակ կը լինեմ: Մի թեթեւ ձգեցի՝ պոկուեց: Հենց էդ ժամանակ բժիշկը մտաւ ու տեսաւ: Շատ ջղայնացաւ, ասաց՝ դուրս կը գրեմ գրողի ծոցը, ասաց, որ ծալս պակաս է, որ լակոտ – լակոտ մայր եմ դառել, գոնէ լսել իմանամ ... Շատ լաց եղայ, մամա ջան, յետոյ բժիշկը նստեց կողքիս, հանգստացրեց: Շատ լաւ կին է: Ի՞նչ գլուխդ ցաւեցնեմ, մի քիչ բորբոքուեց երեխայի պորտը, բայց ամէն ինչ բարեյաջող վերջացաւ: Շուտով մեզ դուրս կը գրեն, երեխան էլ, բժիշկն է ասում, ղոչ տղայ է ու ցուլի պէս առողջ: Իմ օրինական ամուսին Գարեգինն էլ քեզ շատ – շատ բարեւում է եւ առողջութիւն ցանկանում. հարցնում է՝ եթէ ուզում ես, կըգայ մոտոցիկլետով քեզ Երեւան կը բերի, որ ինձ տեսնես ու ներես: Ներողութիւն, մամա ջան, քո մայրական ջերմ նամակին անհամբերութեամբ սպասող՝ քո հաւատարիմ աղջիկ ու երջանիկ փեսայ: Սպասում եմ նամակիս պատասխանին, քո Մարիամ:

Քաղաք Երեւան, Սեպտ. 27, 1979 թ.

ԱՒԵՏԻՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱ

ԻՐԱՆՑԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Օգոստոսի վերջերուն է, 1978-ին, որ Իրանցիներու հարուստ խաւին մօտ կ'արմատանայ այն համոզումը, թէ պատմութեան անիւը կը հրջուի եւ շուտով յեղափոխութեան փոթորիկը կ'աւլէ – կը սրբէ Շահին վարչակարգը: Այսպէս է, որ գաղթի շարժումը կը սկսի առաջին առթիւ իր շարքերը խտացնելով վերնախաւին տարրերով: Արդէն Պալատն է, որ առաջին օրինակը կուտայ, քանի զինուորական Հերքիւլ Սի – 130 օդանաւեր, շաբաթական երկու թռիչքներով Թեհրանէն Սպանիա, Փարիզ եւ Քոթ տ'Ազիւր, Լոս – Անճելըս, Նիւ. Եորք եւ այլուր կը տեղափոխեն արժէքաւոր կահ – կարասիներ, գորգեր, արուեստի ձեռակերտներ եւայլն:

Սակայն այսպէս նկատուած մասսայական գաղթը ծաւալ կը ստանայ Սեպտեմբերէն սկսեալ եւ կը շարունակուի մինչեւ տարեվերջ: Մեկնողներուն մէջ են շատ կարեւոր թիւով բժիշկներ, ճարտարապետներ, ճարտարագէտներ, փրոֆէսէօրներ եւ ուրիշներ: Անոնց ընտանիքներուն մէկ մասը արդէն Եւրոպա է՝ սովորութիւն ըրած ըլլալով ամառը անցընել զբօսաշրջիկութեան կեդրոններու մէջ:

Մարտ 1979: Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել այդ թուականէն սկսեալ երկրէն փախուստ տուողներուն թիւը, – շատեր քաղաքական նկատառումներով, – հինգէն վեց հազարի կը հասնի օրական: Միջոց-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Ժողովս վստահ Ձեր փորձառութեան եւ խոհականութեան վրայ, յարմար դատեց այդ պաշտօնը յ ա ն ձ ն ե լ Ձեր գերապատուութեան ձեզ աջակից տալով Ս. Աթոռոյս դիւանապետ Մեծ. Տիար Կարապետ Նուրեանը: Ուստի ներկայիւս յանձնարարելով որ փութացնէք Ձեր գերապարուրեան ձեզ աջակից հըրաժեշտ կը դատէ տալ հետեւեալ հրահանգը, որուն համաձայն պիտի կատարուին փոխանցումները:

Ա. – Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պիտի յանձնուին՝

1. – Պէյրութի մէջ՝

Երուսաղէմապատկան եկեղեցին, յարակից վանատունը եւ ազգային վարժարանը: Իսկ Ս. Աթոռոյս սեփականութիւնը կը մնայ հին գերեզմանատան հողը:

2. – Դամասկոսի մէջ՝

Երուսաղէմապատկան եկեղեցին, յարակից վանատունը եւ ազգային վարժարանը: Իսկ Ս. Աթոռոյս սեփականութիւնը կը մնան Աղքատանոցի թաղը, վարձու տրուած միւս կալուածները, եւ վանքին կից պարսպէն դուրս գտնուող պարտէզը (*):

3. – Լաւոդիկէի մէջ՝

Երուսաղէմապատկան եկեղեցին, յարակից վանատունը եւ ազգային վարժարանը: Իսկ Ս. Աթոռոյս սեփականութիւնը կը մնան վարձու տրուած միւս կալուածները, հին գերեզմանատան հողը, եւ Եազուպիէի 9 կտոր ձիթաստաններուն կէս բաժինը:

Բ. – Վերոյիշեալ երեք թեմերու վանքերէն իւրաքանչիւրին մէջ հարկ է որ կահաւորուած սենեակ մը պահուի իբրեւ Երուսաղէմատան մաս, Ս. Աթոռոյ Միաբանութեան անունով:

Գ. – Արդէն հրահանգ տրուած է Սուրիոյ մեր երեք տեսուչներուն, որ փոխանցումէն անմիջապէս ետք վերադառնան Ս. Աթոռ: Հետեւաբար ցարդ անոնց ձեռքով կառավարուող երուսաղէմապատկան կալուածներու մատակարարութիւնը հարկ է յանձնել պարկեշտ ու խղճամիտ գործակալներու, պէտք եղած հրահանգները տալով անոնց, ի մասին բարւոք մատակարարութեան եւ շահագործութեան աթոռապատկան կալուածներու, եւ այդ նոր գործակալներուն անունները հաղորդել մեզ, որպէսզի յանուն իրենց փոխանորդագրեր ղրկուին մեր կողմանէ (**):

Դ. – Ժողովս կը փափաքի, որ Ձեր այս ուղեւորութենէն օգտուելով, մանրամասն քննութիւն մը կատարէք Սուրիոյ մէջ Ս. Աթոռոյս սեպհական բոլոր կալուածներուն վրայ, եւ ճշդելով անոնց տեսակները, վարձակալութեանց պայմանները, հասոյթներու քանակը, անոնց մատակարարութեանց եղանակը, եւայլն, Ձեր օգտակար եւ յարմար դատած կարգադրութիւններն ընէք տեղին վրայ, եւ Ձեր վերադարձին լիակատար տեղեկագրով մը իրազեկ ընէք Տնօրէն Ժողովս եղած քննութեանց եւ տեղի ունեցած կարգադրութեանց մասին:

Մաղթելով Ձեր Սրբազնութեան կատարեալ յաջողութիւն եւ արդիւնաւորութիւն:

Ողջիւնիւ Սիրոյ, Աղօթակից
Պատրիարք Երուսաղէմի
Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Դուրեան

Ըստ հրամանի Ձեր Ամեն. Սրբազնութեան, 1929 Ապրիլ 14-ին դէպի Պէյրութ ճամբայ ելանք, մեր հետ ունենալով Ս. Աթոռոյ դիւանապետը Ազն. Տիգար Կարապետ Նուրեան:

(Շար. 11)

(*) Դամասկոսի ներկայ ազգային վարժարանի շէնքը ցորքան ծառայէ իր նպատակին՝ կը մնայ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան իրաւասութեան ներքեւ: Իսկ վարժարան ըլլալէ դադրելու պարագային՝ ըստ առաջնոյն կ'անցնի Երուսաղէմի կալուածներուն կարգը:

(**) Գործակալք պարտաւոր պիտի ըլլան, պաշտօննին ստանձնած օրէն՝ Երուսաղէմապատկան կալուածոց արդիւնքները Ս. Աթոռոյս հաշւոյն անցընել ուղղակի, զգուշանալով յատկացնել զանոնք փոխանորդներու ծախուց, ըլլան անոնք Երուսաղէմի միաբան կամ ոչ:

ներու մէջ խորութիւն չէն ունէր, կարե-ւորը ձգել – հեռանալն է: Ոմանց հաշ-ւով շուրջ մէկ միլիոն, ուրիշներու կար-ծիքով մօտաւորապէս եօթը հարիւր հա-զար Իրանցիներ կը հեռանան Պարսկաս-տանէն նախայեղափոխութեան օրերուն, յեղափոխութեան խառնակ ժամանակա-շրջանին եւ, վերջապէս, Խոմէյնիի իշ-խանութեան գլուխ գալէն ասդին:

Ինչ թիւ կը ներկայացնեն Ֆրանսա ապաստանած իրանցի տարագիրները: Արժանահաւատ շրջանակներու ենթադ-րութեամբ կամ հաշուով մօտաւորապէս 40.000 հազար պէտք է նկատել իրենք զիրենք «մոլլաներու Հանրապետութեան» ընդդիմադիր յայտարարող իրանցի տա-րագիրներուն թիւը: Գլխաւորաբար երեք հոսանքներ կը ներկայացնեն տարագիր-ները՝ առնուազն քանի մը կարեւոր դէմ-քերու երեւումով. – արքայական, հան-րապետական՝ ժողովրդավարական հա-մոզումներով եր, վերջապէս, աջակողմ-եան «կարծր» վարչակարգի մը վերա-հաստատումին կողմնակիցներ:

Իշխանուհի Աշրաֆ կը խորհրդանշէ արքայական աւանդական դիծը: Անոր գլխաւորած Ազատ Իրան շարժումը, որ համանուն տեղեկատուութեան զոյդ գրքերականներ լոյս կ'ընծայէ շաբաթը մէկ՝ ֆրանսերէն եւ պարսկերէն, միշտ կապի մէջ կը մնայ Իրանի հետ, ուրկէ կանոնաւոր տեղեկութիւններ կը քաղէ:

Նահավանի, նախկին տեսուչը Թեհ-րանի եւ Թաւրիզի համալսարաններուն, կը ջատագովէ ազգային միութեան մը կերտումին գաղափարը՝ վերջ տալու համար այժմու վարչակարգին: Ասիկա կը ներկայացնէ իր նախատեսութեան ա-ռաջին փուլը, միակ կարելին, ըստ ի-րեն: Երկրորդ փուլը կը սկսի, երբ հը-րապարակէն կը քշուին մոլեռանդ մոլ-լաները, երկիրը ազատ կամքով կ'ընտրէ իր վարչակարգը՝ թագաւորական կամ հանրապետական, հանրաքուէի ճամ-բով:

Զօր. Պահրամ Արիանա, կայսերական սպայակոյտի նախկին պետը, Սէն – Մի-շէն շրջանաւարտ, համոզուած միապե-տական մըն է: Անոր համար երկրին ապագան կապուած կը մնայ Փահլաւի-ներու գահին: Զօր. Արիանա, որ Փարիզ հաստատուած էր յեղափոխութեան վա-ղորդայնին, անցեալ Յուլիսին կը մեկնի Իրանի «մերձ երկիր մը», անձնապէս պայքարելու համար օրուան իշխանու-թեան դէմ: Կը կարծուի, թէ նոր հաս-տատած իր վայրը կը գտնուի Պալու-ճիստանի մէջ, Խոմէյնիի վարչակարգին ընդդիմ թշնամի ցեղախումբերու մօտ:

Նախկին վարչապետ Շափուր Պախ-թիար, ամէնէն ծանօթ իրանցի դէմքն է Ֆրանսայի մէջ, քանի բազմաթիւ ան-գամներ հրապարակ ելած է հեռատեսի-լէն եւ Յուլիս 1980–ին մահափորձի մը թիրախ դարձած է Նէօյիի մէջ: Նախ-կին վարչապետը կը շարունակէ պայքա-րը: Իրաքի մէջ հաստատած է Իրան-Ազատագրութիւն նպատակ ունենալով տե-ղեկութիւններ հաղորդել երկրին ան-ցուդարձերուն մասին Իրանցիներուն, միաժամանակ կոչ ուղղելով անոնց ա-պըստամբելու: Կը թուի նաեւ, թէ նիւ-թական լայն միջոցներ ունի իր շարժումը վարելու համար:

Զօր. Ղոլամ – Ալի Օվէյսի, շատ մօտ կը մնայ աւանդապահ արքայականներուն: Անցեալ տարի, այս օրերուն չէր վարա-նած յայտարարելու, թէ փութով կացու-թեան տէրը կը դառնայ Թեհրան: Այսու-հանդերձ, որոշ շրջանակներու համա-ձայն, Զօրավարը այլեւս քաշուած է քաղաքական կեանքէն եւ որեւէ գործու-նէութիւն ցոյց չի տար:

Ասոնց վրայ աւելցաւ Պանի Սատր:

Թ. Ա. Թ.

ՏՈՄՍԵՐ

«ՕՂՏՈՒ ՏԱ ՊԻԹԻ...»

Հաւաքականութիւն մը այնքան աւեն ոտքի է, որքան աւեն որ այդ հաւաքա-կանութեան անդամները կ'ապրին ու կ'ապրեցնեն անոր հիմնական դիմագիծն ու աւանդութիւնները: Աւանդութիւննե-րու հանդէպ յարգանքը հիմ մըն է, եթէ զայն մէջտեղէն վերցնենք, ամբողջ շէնքը օդը կը մնայ ու փուլ կուգայ:

×

Ոմանք կարգ մը աւանդութիւններու թերեւս պիտի նային որպէս ժամանա-կավրէպ, հնցած կամ անօգուտ սովո-րութիւններ: Այս մերձեցումը կործանա-րար է: Ոմանք ալ թերեւս աւանդապահ ըլլալէ ամօթ պիտի զգան, արդի մարդոց միջեւ «հինցլուխ» մարդ կարծուելէ պի-տի խրտչին: Այս մերձեցումն ալ նոյն-քան կործանարար է: Եթէ ծառը իր ար-մատէն չամչնար, մարդն ալ իր աւան-դութենէն պէտք չէ ամչնար, որովհետեւ այդ աւանդութեան շնորհիւ ոչ միայն կ'ապրի ու կը գոյատեւէ, այլ նաեւ իր հարուստ անցեալը կը փաստէ:

Հաւաքականութիւն մը որքան հինէն կուգայ, այնքան հարուստ աւանդութիւն-ներ ունի: Փոխադարձաբար, եթէ հա-ւաքականութիւն մը հարուստ է իր աւան-դութիւններով, ուրեմն այդ հաւաքա-կանութիւնը կուգայ հեռաւոր անցեալէ: Հաւաքականութիւն մը կին մը չէ որպէս-զի իր տարիքը մերժէ, զայն պահել աշ-խատի: Ընդհակառակն ...

Տարիներ առաջ արուարձանային մեր եկեղեցիներէն մէկուն քահանան մտաւ խմբագրատունէն ներս: Երբ դուռը բա-ցաւ ու մտաւ, յարգանքով ոտքի ելայ: Նոյն վայրկեանին մեր երկուքին ալ բեր-նէն թռան հետեւեալ ողջոյնի նախադա-սութիւնները.

– Օրհնէ՛ Տէր Հայր:

– Պօնժուր մէօսիէօ Հ........:

Նոյն երկվայրկեանին արձակուած այս երկու նախադասութիւնները օդին մէջ զարնուեցան իրարու եւ երկուքն ալ ին-կան գետին, այնպէս ինչպէս պիտի իյ-նար երեքհարիւրչեմգիտեր քանի՞ ճամ-բորդներով սաւառնակ մը: Ես պահ մը ճզմուեցայ աւանդապահ Հայ մարդու միամտութեանս տակ: Իսկ քահանան ոչինչ նշմարեց պատահած աղէտէն: Ցանցնեց ծանուցում մը զոր ունէր ձեռ-քին մէջ, փոխարժէքը հարցուց, վճա-րեց, ընկալագիրը առաւ եւ վերջն ալ մեկնեցաւ, զուարթ տրամադրութեամբ մը մռմռալով.

– Օլտու տա պիթթի մաչալլահ...:

×

Այդ օրը ինծի այնպէս թուեցաւ որ մէկը եկած ու մեր խմբագրատունէն քա-նի մը աղիւս քակած նետած էր աններե-լի փութկոտութեամբ մը:

Եւ այսպէս ամէն օր քանի՜ներ բաներ մը կը քակեն կը նետեն մեր հանրային շէնքէն, մեր աւանդութիւններէն ու պատշաճութիւններէն:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ազգ. Առաջնորդարանի կեդրոնին մէջ, Յունիս 27–ին, տեղի ու-նեցած է Ուսումնական Խորհուրդի կազ-մակերպած Ա. Սեմինարը, որուն մաս-նակցած են միօրեայ հայկական վարժա-րաններու տնօրէն – տնօրէնուհիները եւ հոգաբարձութեանց ներկայացուցիչնե-րը, մօտ յիսուն հոգի: Բացումը կատա-րած է Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Ե-պիսկ. Աշճեան, անդրադառնալով սեմի-նարի նպատակին եւ ձգտումներուն, այն է՝ կրթական գործի կազմակերպումը: Առաւօտեան նիստերու նիւթը եղած է՝ «Դպրոցներու վարչութիւններու եւ հո-վանաւոր մարմիններու դերը եւ պատաս-խանատուութիւնը»: ՀՕՄ–ի Շրջ. Վար-չութեան ներկայացուցիչը՝ Տիկին Նանիկ Արթինեան (Թորոնթոյէն), որ նոյն ատեն Ուսումնական Խորհուրդի քարտուղարու-հին է, խօսած է ՀՕՄ–ի դերին ու պա-տասխանատուութեան մասին, Ամերիկա-յի եւ Քանատայի միօրեայ դպրոցներու հանդէպ: Տիկին Հուրիկ Փափազեան – Սահակեան եւ Մայքըլ Միրաքեան ու-սումնասիրութիւններ կարդացած են դպրոցական մարմիններու, տնօրէննե-րու եւ ուսուցիչներու դերին վերաբեր-եալ:

Ճաշէն ետք, սեմինարի երկրորդ մասը նուիրուած է «Նոր ուղղութիւններ հայ-կական կրթական հարցին համար» նիւ-թին: Տիկին Փափազեան – Սահակեան ներկայացուցած է Ուսումնական Խոր-հուրդի «Ամբողջական ծրագիրներ»ը: Տոքթ. Զէքոսքի խօսած է «Պատանիներու յատուկ դասընթացքներ»ու մասին: Ու-սումնական Խորհուրդի ատենապետը՝ Տոքթ. Աշոտ Միրիճանեան ներկայացու-ցած է երկու նիւթեր՝ «Արբանեակ դըպ-րոցները» եւ «Երկլեզու ծրագիրներ»: Կարպիս Գազանճեան կարդացած է ու-սումնասիրութիւն մը շօշափելով զանա-զան երեւները եւ կարելիութիւնները հայ դպրոցին ուժ տուող յարաբերական կապի ձեռնարկներուն: Տիկին Գայեանէ Գա-րապաշեան պարզած է գործնական թե-լադրութիւններ եւ առաջարկներ «Հան-րային յարաբերութեանց» միջոցներու մասին:

Դասախօսութիւններու աւարտին տեղի ունեցած է միտքերու փոխանակութիւն. եղած են գործնական առաջարկներ», ո-րոնցմէ ամէնէն կարեւորը՝ պատրաստել ծրագիր – կանոնագիր դպրոցներու վար-չութիւններու համար: Կազմուած է յանձնախումբ մը՝ Էլիզապէթ Ամիրեանի ատենապետութեամբ, այս հարցը ու-սումնասիրելու եւ կանոնագիր մը պատ-րաստելու նպատակով: Սեմինարի ա-ւարտին տեղի ունեցած է ճաշ մը:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, ընկերակցութեամբ երեսփոխան Հրայր Խալաթեանի, Յուլիս 22 – 25 այցելութիւն մը տուած է Գոր-գանի եւ Ղորուղի հայ համայնքներուն: Ղորուղի շրջանի Հայերը յիսուն տար-ուան անցեալ ունին, մեծ մասամբ բնիկ տրապիզոնցի են, տարագրութենէ ետք անցած են Ռուսիա եւ հոնկէ տեղափոխ-ուած Պարսկաստան: Ներկայիս այդ շըր-ջանը կ'ապրին շուրջ յիսուն հայ ընտա-նիքներ, որոնք կը զբաղին հողագործու-թեամբ: Յուլիս 24–ի երեկոյեան Արտակ Արք. ժողով մը գումարած է, որուն մաս-նակցած են 45 հոգի: Առաջնորդը խօսած է հայ եկեղեցւոյ դերին մասին, տեղե-կութիւններ տուած է Թեմի կանոնագրու-թեան եւ կառուցուածքի վերաբերեալ. ապա ներկաներու ուշադրութեան յանձ-նած է այն՝ թէ հակառակ անոր որ եկե-ղեցի եւ դպրոց չունին, սակայն եւ այն-պէս իրաւունք ունին իբրեւ համայնք կազմակերպուելու. թելադրած է մար-մին մը ընտրել եւ անմիջապէս ձեռնար-կել կեդրոնի մը կամ մատուռի մը շինա-րարութեան: Տեղւոյն վրայ կատարուած է համայնքի վարչութեան ընտրութիւնը: Յաջորդ օր վարչութիւնը գումարած է իր առաջին նիստը եւ կազմած դիւանը ու մշակած ապագայ գործունէութեան ծրագիրը:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզաւանին մէջ, Յուլիս 16 – 17–ին, տեղի ունեցած են թեթեւ մարմնամարզութեան մրցում-ներ, մասնակցութեամբ «Սիփան», «Է-րեբունի», «Համալսարանական», «Նայի-րի», «Սանահին» եւ կազմակերպիչ «Ա-րարատ» Միութիւններէ 280 մարզիկնե-րու:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՑ

Մարտիկ բռնեց Ղարթալի սարը: Առա-ջին անգամ կիրճէն դուրս ելլողը Նաճար Արթին էր: Նաճար Արթին Ղարթալի սարի փէշերուն տակ թաքնուած է եղեր անկատանդ պահու մը ինքզինք ձէլալի շէնքը ձգելու ու լուր հասցնելու համար Սպիտակ Ձիաւորին: Մեզի պատմեց, որ Կիրօսի կարւանը կիրճին մէջ մտած չէ: Կռիւ ընողը Չօրեպան Թաթոսի խումբն է, որ առաջին անգամ դարան մտնող Քիւր-տերու հրացանի տարափին տակ բռնը-ւած էր: Եթէ դէշեր ժամանակ չըլլար, ամբողջ խումբը կը փճանար: Այդ դըն-դակներու յանկարծակի տարափէն խում-բէն սպաննուեցան չորս ձիաւորներ, մէկ Թիլցի, երկու Թորթանցի եւ մէկ հացեկ-ցի:

– Որո՞նք էին, հասկցա՞ր անունները, – հարցուց պահակ ձիաւոր մը:

– Զկրցի հասկնալ: Նաճար Արթին չգի-տէր անունները:

– Մարտիկ մութին մէջ կորսուող քիւրտ ձիաւորներուն մասին կը մտածէր: Ան գիս գրկեց, որ փոխէի կարւանին ճամբան, որովհետեւ կը կարծուի, թէ Քիւրտերը իրենք զիրենք վարի ճամբաներուն վրայ կորսնցուցած են: Այնպէս որ Կիրօսի կարւանը, լուսաբաց չեղած՝ Մարտիկի հետ կը հասնի Ախուռ:

Վարէն եկող ձիաւորը վերջացուց իր ըսելիքը: Կարւանը կը քալէր, եւ մութը հետզհետէ կը կապուտնար: Մօտեցած էին Ախուռի դաշտերուն: Հրդեհի լոյսին տակ գիւղին հողէ պատերը աւելի որոշ կ'երե-ւէին:

×

Ախուռի մէջ կարւանը տեղաւորուեցաւ գիւղի հրապարակը, ուռիններուն ներ-քեւ, ուր կը բացխփուէր հրդեհին լոյ-սը:

Ախուռը գրեթէ ամբողջութեամբ քըր-տաբնակ էր: Այնտեղ կ'ապրէին մի քանի հայ տնուորներ միայն, որոնք արհեստա-ւորներ էին, ոսկերիչ մը, համետագործ մը, կօշկակար մը, սափրիչ մը, իսկ միւսները գետի ձկնորսութիւնով կ'ապ-րէին: Հայ էր նաեւ Ախուռի ջրաղացպա-նը:

Այդ գիշեր գիւղի Քիւրտերու թալանի իջնելէն առաջ մի քանի հայ տնուորնե-րը, շնորհիւ ձկնորսներու ճարպիկ ու արագ հաշիւներուն, տիկերու լաստերով իրենք զիրենք գետին վրայ ձգած էին: Զարչարանքով սպաննած էին ոսկերիչ Ունանը իր ընտանիքով: Ջրաղացպանը գիւղէն հեռու, ջրաղացքին մէջ մոռցուած մարդ էր կարծես, մոռցուած էր նոյնիսկ Քիւրտերու կողմէն: Ամբողջ երեսուն տարի քարերու եւ ջուրի միեւնոյն աղ-մուկին մէջ ծերացած էր, կարծես ոչ հայ էր, ոչ քիւրտ: Ծանրացած ականջով մարդկային էակ մը, որ բնութեան այդ անիւնին մէջ ծառի մը պէս մաս կազմած էր: Իսկ ոսկերիչ Ունանը հեռացած չէր ձկնորսներուն ու միւս ընտանիքներու ըղ-դոյշ ու գաղտնի փախուստին որովհետեւ մեծ վստահութիւն կապած էր իր քիւրտ բարեկամներուն վրայ, մանաւանդ որ ատենօք Շէյխ Ճէլալի լաւ բարեկամը ե-ղած էր: Քիւրտ ամբոխը առաջին անգամ Ունանի տունը կրակի տուած էր:

Կարւանը երբ գիւղ մտաւ, այնտեղ կա-յին քիւրտ ծերեր, կիներ, փոքրեր: Գիւ-ղը մասամբ պարպուած էր, որովհետեւ Ճին Տուրսուն, Հողդարի վրայ քալելէ առաջ, Ախուռ մտած էր եւ Ախուռի տը-ղամարդերէն կազմած էր պաշըպօզուք-ներու բանակ մը:

Երեսուն ղոլամներ կախուեցան: Պար-տուած էր Ճին Տուրսունը: Ախուռ հասած էին պաշըպօզուքներէն մի քանի հոգի միայն, երբ հրդեհը տարածուած էր գիւ-ղին մէջ, եւ կիներուն մէջ շիւանի աղ-մուկ մը կար:

– Ինոնք ողջ են: Նորէն Սպիտակ Ձիա-ւորին տուա ըրէք: Թէ չէ՝ եթէ ուզէր, պաշըպօզուքները նախիրի պէս ջարդել կուտար: Չէ, չէ, էդ կախուողներուն մէջ մէկ հատ ախուրցի չկայ: Սպիտակ Ձիաւորի գործը չէյխերու եւ պէկերու հետ է, որ բռնէ, առանց այլեւայլի կա-խել կուտայ, – կը վստահեցնէր նախ-րապան Ալօն, որ Հողդարի կռուէն նոր վերադարձեր էր:

(Շար. 378)

ԼԻՈՆ. – Արժ. Տէր Իսահակ քհնյ. Հէքիմեան, Տիրամայր Ռեժին Հէքիմեան, երէցկին Ովսաննա Հէքիմեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, ամուսնոյն, կեսրայրին եւ մեծ-հօր՝

ԱՆՏՈՆ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 12-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Օգոստոս 14, ժամը 15-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կիյօթիէռ – Նուվօ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Քէօսէեան եւ աղջիկը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօրեղբօր՝

ՆՇԱՆ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 10-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Օգոստոս 18-ին: Մարմինը Մոնմորանսիի հիւանդանոցէն ժամը 11ին կը փոխադրուի Կրոլէի գերեզմանատունը ուր ժամը 11.30-ին թաղումը կը կատարուի ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ-ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԱԿ ՄԸ

Միջին տարիքի հայ Տիկին մը վարձու սենեակ մը կը փնտռէ հայ տիկնոջ մը մօտ, բոլոր յարմարութիւններով:

Հեռաձայնել՝ 985 – 35 – 55

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ՛ք «Յառաջ»ի ձեր բաժանորդագրութիւնը.

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները.

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՍԱԿԷՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.–

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 26-ին՝

ՍՈՖԻՓԷԼ

Ի նպաստ Կապոյտ Խաչի գործունէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ նորոգութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. – Ոմն 700, Տիկին Ծրճըրեան 400, Տիկին Շիրինեան Աղաւնի 100, Տիկին Անդրէասեան, Տիկին Զիլիեան, Տիկին Էօլմէզեան, Տիկին Դաւիթեան Վառվառա 50-ական, Այրի Տիկին Գառնիկեան Իսկուհի 100 Ֆ.:

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS
du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.

2° VOYAGES DE 14 JOURS
du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages
sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis
de 14 à 19 h.

S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN

Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom ....
Prénom ....
Adresse ....
.... Tél. ....
Ville .... Code postal ....

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie
du .... au ....
ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :
....

Rayer les mentions inutiles

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի, Օգոստոս 16, Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի տօնին՝ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ:

Յաւարտ Ս. պատարագի կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն:

×

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Օգոստոս 16, տօն է Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի Խաղողի Օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

×

Երկուշաբթի, Օգոստոս 17, Յիշատակ է Մեռելոց: Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի Սուրբ պատարագ, եւ յաւարտ Ս. պատարագի կը կատարուի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

×

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, Օգոստոս 16, Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր Ս. պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ Ս. պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30:

Ս. Պատարագ ժամը 10:

Քարոզ՝ 11:

Խաղողօրհնէք՝ 11.45:

×

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Օգոստոս 16, Կիրակի, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Յաւարտ Ս. Պատարագի կը կատարուի աւանդական Խաղողի Օրհնութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի եւ Սէվրանի հաւատացեալները, ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեան:

Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 10.45-ին:

×

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Օգոստոս 16:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Խաղողօրհնութիւն ժամը 11.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԱՉԱԿԻՐ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՄԱՏՐԱՆ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ, Օգոստոս 15, ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի Մոնմորանսիի հանգստեան տան մատրան մէջ:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

×

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ
ՆԻՍԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ 54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՒ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 16
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Շաբաթ Օգոստոս 15, ժամը 15.30-ին՝ ժամերգութիւն, 16.00-ին՝ Մատաղի պատրաստութիւն:

Կիրակի Օգոստոս 16, ժամը 9-ին՝ ժամերգութիւն, 10-ին՝ Ս. պատարագ, 11.45-ին՝ Խաղողօրհնէք:

Երկուշաբթի Օգոստոս 17, ժամը 10ին՝ Ս. պատարագ, 11.45-ին՝ Հոգեհանգիստ:

×

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյս անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Օգոստոս 16, Կիրակի առաւօտ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ տեղի կ'ունենայ աւանդական Մատաղ եւ Խաղողօրհնէք:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մերազն ժողովուրդին թէ՝ Սուրբ Աստուածածնի վերափոխման տօնին առիթով Կիրակի Օգոստոս 16-ին կը կատարուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան 8.30-ին:

Ս. Պատարագ 10-ին:

Քարոզ՝ 11-ին:

Խաղողօրհնէք 11.40-ին:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 16-ին Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առիթով Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ Ս. Պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէք:

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի հաւատացեալները ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

×

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ, Օգոստոս 15:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Խաղողօրհնութիւն ժամը 11.30-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Grande Nuitée Arménienne

AU PALAIS D'HIVER SPECTACLES
149, bd. Stalingrad, Villeurbanne

Placée sous la Présidence d'Honneur de

Monsieur CHARLES HERNU
Ministre de la Défense Nationale
Maire de Villeurbanne

SAMEDI 10 OCTOBRE de 21 h. à l'aube

— AU PROGRAMME —

Le Chanteur ONNIG (*spécialement invité des U.S.A.*)
Le Danseur ICHKHAN HAGOPIAN (*ex champion de France de Claquettes*)
L'Orchestre ANI (*de la Maison de la Culture Arménienne de Decines*)
L'Orchestre « PINK - PANTHERS » *du Palais d'Hiver*
Buvette — Buffet arménien — Tombola avec un grand prix et de nombreux lots

PRIX DES PLACES : 50 FRANCS

IL EST PRUDENT DE RESERVER LES PLACES DES MAINTENANT EN TELEPHONANT A LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES AU (7) 849 - 42 - 97

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
18
MARDI
18 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57-րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.973 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 57e ANNÉE — No 14.973

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՆ

ՄԻՇՏ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ 3-ՐԴ ՆԱՒԸ

ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ՝ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Մինչեւ Երկուշաբթի առտու անդստա–նելի կը մնար այն երրորդ վըռէքը, որ եղել Իրան ճամբուն վրայ «առեւանգը–եցաւ»:

Ծանօթ է որ Ֆրանսա որոշած էր յանձ–նել այն երեք վըռէքները, զորս Շահը ա–պսպրած էր 1974-ին եւ որոնք ի վերջոյ Շնապուրէն ճամբայ ելած էին անցեալ շաբթու: Իրան դերպետութեանց «ծովա–հանէութեան» կը վերագրէ ինչ որ կա–տարուած է Միջերկրականի բացը, քանի որ կ'ըսէ զինեալ ուժերու ընդհ. հրամա–նատարը. – «Իրան միայն Իրաքի դէմ չէ, որ պատերազմի մէջ է, այլեւ դեր–պետութեանց ինչպէս՝ Միացեալ – Նա–հանգներն եւ իր եւրոպացի զինակիցնե–րը: Գերպետութիւնները կը հակակշռեն Միջերկրականի ջուրերը, ուր ծովահանէութեան արարքներ կը գոր–ծեն: Ցորչափ մեր յեղափոխութիւնը չա–հակէ իսլամական իր նպատակները, այս արարքները պիտի շարունակուին»:

Այս արարքին տէր եղած է, սակայն, իսպետական ընդդիմութիւնը, յան–ձին՝ զոր. Արեւանայի եւ ծովակալ Հա–բիպոլայի, Շահին երկու հաւատարիմ – ներ: Այսուհանդերձ այս պատահարը քիչ մը աւելի կը լարէ ֆրանքեւիրանեան մթնոլորտը եւ Ուրբաթ օրուան աղօթք–ներուն, Իրանի բարեպաշտները անգամ մը եւս հրաւիրուած են լոզունգներ ար–տասանել ընդդէմ Ֆրանսայի, որ «դաւա–ճաններու ապաստանը» դարձած է: Ամե–րիկայէն ետք, կը խօսուի հիմա «ֆրան–սական սատանային» մասին:

Ինչպէս առարկայ նաւը, սակայն, մէջ–տեղ չկայ, թէեւ կ'ըսուի թէ մարօքեան նաւահանգիստ մըն է կամ միջազգային ջուրերու մէջ: Իրանեան ընդդիմադիր զօրական շարժումին բանբերը յայտա–րարած է թէ նաւը միջազգային ջուրե–րու մէջ է եւ այլեւս «կեդրոնավայրն է՝ ազատ Իրանի աքսորական կառավարու–թեան»: Տեղւոյն վրայ, այսինքն Իրանի մէջ գնդակահարութիւն, մատնութիւն, ահաբեկչութիւնք կը շարունակուին: Թէեւ պաշտօնական թիւ չի տրուիր, բայց 600 է հաշուուի գնդակահարութիւններու թիւը Յունիսէն ի վեր: Միայն Շաբաթ օր, չորս տարբեր քաղաքներու մէջ 30 հոգի գնդակահարուած է, Թեհրանի աւուծախի ամբաստանութեամբ: Եւ դեռ ի՜նչ բեմադրութիւններ, որոնք մայրը տղուն դէմ կը հանեն, ինչպէս այս նմոյշը, որու արձագանգ եղած էր Լը Մոնտ:

Իրանեան հեռատեսիլը, Օգոստոս 12ին, ներկայացուցած է մօր մը զրոյցը իր զաւկին հետ, Պէյքար մարքս – լենինեան կազմակերպութեան մահուան դատա–պարտուած անդամ մը:

Տեսարանը տեղի կ'ունենայ Սպահանի բանտը: Երկու բարձրախօսներ կան սե–ղանի մը վրայ, որու շուրջ կողք կողքի նստած են մայր ու տղայ: Մայրը չատ–րով եւ քամահեայ տղան կը խօսին. – ՄԱՅՐԸ. – Խնդրեցի քեզմէ որ զղջումի գաս, դադրիս պայքարելէ Աստուծոյ եւ իսլամի դէմ, արժանի ըլլաս անոնց: Այ–սօր կը չափես արարքներուդ հետեւանք–ները: Տղան, արցունքոտ աչքերով ձեռ–քերը կը համբուրէ՝ «զղջումի եկայ»:

ՄԱՅՐԸ. – Քեզ տեսնելու համար չեմ եկած: Հնազանդեցայ «Յեղափոխութեան դատարանին հրահանգին եւ շնորհակալ եմ իսլամական դատարաններուն, որ կը ջանան փճացնել հակայեղափոխականնե–րը: Ջաւակս էիր ցորչափ Աստուծոյ ճամբուն մէջ էիր: Շատոնց է, քեզի կը սպասէի եւ Յեղափոխութեան պահա–պաններուն թիւը ուզած էի, որպէսզի լուր տամ իրենց, երբ տուն վերադառ–նաս: Ի՞նչպէս կրնաս յաւակնիլ, որ զըղ–ջումի եկած ես: Աղօթքներդ կ'ընե՞ս: Ռամազանը յարգեցի՞ր: Դեռ պէտք է զղջումի գաս Աստուծոյ առջեւ եւ սակայն պիտի գնդակահարուիս»:

ՏՂԱՆ՝. – «Տարիներ պայքարեցայ Խոմէյնիի համար: Միայն մէկ տարի է որ իր դիծէն ելայ եւ զղջումի եկայ, վեց ամիս առաջ»:

ՄԱՅՐԸ. – «Երբ իմացայ ձերբակա–լութիւնդ: Շնորհակալ եղայ Աստուծոյ»:

ՏՂԱՆ. – «Երբեք ահաբեկումներու չեմ մասնակցած: Պատրաստ եմ իմ մէին ձեռքը համբուրելու»:

Քանի մը վայրկեան ետք, մահապար–տը գնդակահարուած է, կ'եզրափակէ հեռատեսիլին խօսնակը:

———×———

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

«ԱԼ ԿԸ ԲԱՒԷ՛» Կ'ԸՍԷ ՄՈՍԿՈՒԱ ...

Լեհաստանն ալ «բնականոն» ընթացքի մէջ կը սկսի մտնել, Բրեժնեւի «անոյշ» ազդարարութենէն ետք: Կիրակի օր, արդէն Սոլիտառիթէ եւ միւս կազմակեր–պիչները յայտարարեցին թէ կը ջնջեն այն տողանցքները, որոնք նախատեսուած էին յաջորդ օրուան համար, ի պաշտպա–նութիւն քաղաքական բանտարկեալնե–րուն: Ղրիմի մէջ է, որ Կանիա հանդի–պած էր Բրեժնեւի եւ հրապարակուած միացեալ զեկոյցը շատ յստակ էր, քանի որ բացէ ի բաց կը դատապարտուէին «հակայեղափոխութեան վտանգները» երկրին մէջ: Խորհրդային պայմանները կասկած չէին վերցներ այլեւս եւ Բրեժ–նեւ չեշտած էր «Խորհ. Միութեան մի–ջազգայնական» դերքը Լեհաստանի նը–կատմամբ: Գալով Լեհաստանի տնտե–սական ծանր վիճակին, Մոսկուա պիտի օգնէ, քանի որ վստահ է այլեւս թէ ըն–կերվարական աշխարհի «անառակ որդին» կարգի կը մտնէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ ձեմելչի հիւանդանոցէն Քաս–թելկանտոլֆոյի իր ամարանոցի ճամ–բուն վրայ, Վատիկանէն անցաւ եւ Ս. Պետրոսի պատշգամէն, Շաբաթ օր, խօ–սեցաւ ժողովուրդին Աստուածածնայ առ–թիւ: Սրամտութիւնն ալ չմոռցաւ, քանի ըսաւ որ Պապն ալ կը քրտնի, բայց հի–ւանդութենէն չէ այլ՝ Օգոստոսի արե–ւէն: Բժիշկներու հրահանգով, Յովհ. Պօղոս Բ. պէտք է հանգստանայ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ:

ԿԱՐԼ ՊԻՕՀՄ մեծահամբաւ ղեկավարը, մեռաւ 87 տարեկանին: Ծնած Աւստ–րիա, Կարլ Պէօհմ նուագախումբի մեծա–գոյն ղեկավարներէն մին կը նկատուէր, գլխաւորաբար ծանօթ էր որպէս մաս–նագէտ՝ Մոցարթի, Շթրաուսի եւ Վակ–նէրի:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ կառքի (թիւ 1 դասա–կարգ) մեծ մրցանակը շահեցաւ ֆրան–սացի մը՝ Ժաք Լաֆիթ Թալպօ-ի վը–րայ:

ՄԱՔՈ՛ՒՐ ԿԵՐՊՈՎ

———o———

Գրեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

Հիւլէական զէնքերու հարցը անմիջա–կան կերպով կը մտահոգէ մեզ, ի շարս այլ ժողովուրդներու, մասնաւորաբար խորհրդային Հայաստանի աշխարհագրա–կան դիրքին պատճառաւ: Այսուհանդերձ, այս հարցի ուսումնասիրութեան կամ վերլուծումին շնորհուած տեղը մեր մա–մուլին մէջ չնչին է, չըսելու համար չկայ: Ինչ որ անգամ մը եւս ցոյց կու–տայ, թէ որքան խղճալի մակարդակ կը ներկայացնէ այսպէս ըսուած մեր «քա–ղաքական մտածողութիւնը»:

Արդ, Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգ–ներու (ԱՄՆ) Նախագահ՝ Ռոնըլտ Ռե–կընի վերջին որոշումը՝ արտօնելու «նէօթրոնական ռումբի» արտադրութիւ–նը, որակային տեսակէտէ բոլորովին նոր ու հիմնական փոփոխութիւն մը կը ներ–մուծէ հիւլէական զէնքերու մարզէն ներս: Պարզ խօսքով, այսօր աւելի մեզ կը մօտեցնէ հիւլէական պատերազմի մը հաւանականութեան քան երբեւիցէ:

×

Պետութիւններու կեանքին մէջ ընթա–ցիկ օրէնքը պատերազմն է: Խաղաղու–թիւնը բացառութիւն կը կազմէ, եւ ո՛չ հակառակը: Մնացեալը խաբկանք է: Ինչ–պէս կ'ըսէր նախկին նախագահ Ճիմմի Գարթըրի Ապահովութեան հարցերու խորհրդականը՝ Զպիկնիւ Պրժէնսկի, «խաղաղութիւնը աչքի փոշի է»:

Պատերազմը ամբողջական է ու տեւա–կան: Ամբողջական՝ այսինքն միաժամա–նակ գաղափարական, տնտեսական եւ զինուորական. տեւական՝ ըլլա՛յ պետու–թիւններու սահմաններէն ներս հակա–ռակորդ խմբաւորումներու կամ դասա–կարգերու միջեւ, ըլլա՛յ երկու կամ ա–ւելի պետութիւններու միջեւ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով:

Զինուորական պատերազմը ընդհանուր պատերազմին արտայայտութիւններէն մին է միայն: Քլաուզվից կ'ըսէր. «Քա–ղաքականութեան շարունակութիւնն է՝ ուրիշ միջոցներով»: Ու զինուորական անուղղակի պատերազմը երկու գերհզօր պետութիւններուն միջեւ բնաւ դադրած չէ երկրորդ համաշխարհային պատե–րազմէն ի վեր, որպէս գետին ունենա–լով անշուշտ Երրորդ Աշխարհի երկիր–ները:

Այսօր, ինչպէս անցնող չորս տաս–նամեակներու ընթացքին, եթէ այս եր–կու գերհզօր պետութիւնները կը խու–սափին իրարու միջեւ ուղղակի զինուո–րական պատերազմէ, անոր պատճառը հիւլէական սարհամոզումն է (տիսիւա–զիոն նիւքլէէր): Փոխադարձ սարհամո–զում, քանի ամէն մէկուն հիւլէական ու–ժը բաւարար է հակառակորդ պետու–թիւնն ու աշխարհն ամբողջ՝ բազմաթիւ անգամներ կործանելու: Այս կացութիւնը կը կոչուի ուրեմն «սարսափի հաւասա–րակշռութիւն»: Հիւլէական պատերազմը անկարելի կը նկատուի:

Արդ, առաջին անգամն է մարդկու–թեան պատմութեան մէջ, որ զինուորա–կան պատերազմին արգելք մը կը դրուի այս ձեւով: Ու ինչպէս որեւէ բացառու–թիւն, այ՛ս մէկն ալ համակարգերու կողմէ անընդունելի է: Ահա թէ ինչու, աւելի քան երեսուն տարիէ ի վեր, ռազ–մագէտները կը փնտռեն միջոցը հիւլէա–կան պատերազմը հնարաւոր դարձնելու, առանց ենթարկուելու սակայն անոր ա–կընկալելի հետեւանքին՝ ամբողջական կործանումի, կամ կործանումը ջանալով վերապահել՝ հակառակորդին:

Մինչեւ քանի մը տարի առաջ, այս փնտռտուքը մտային մարզանք կը մնար. ու ծնած էր այսպէս «սահմանափակ հիւ–լէական պատերազմի» տեսութիւն մը ու. ահագին աշխատասիրութիւններ սոր շուրջ: Այդ աշխատասիրութիւններէն մէկն ալ կը պատկանի Հէնրի Քիսինճըրի 1957-ին իսկ արդէն, մինչ վաթսունական թուականներուն ԱՄՆ-ի Պաշտպանու–թեան նախարար Մաք – Նամարա խիստ կերպով կը քննադատէր նման տեսու–թիւններ. «Գիտենք թէ երբ կը սկսի հիւ–լէական պատերազմ մը, բայց ո՛չ ոք գի–տէ թէ երբ կը վերջանայ», կ'ըսէր ան:

«Սահմանափակ հիւլէական պատերազ–մը» թուղթի սահմանները չէր անցած ցարդ, որովհետեւ սահմանափակ հիւ–լէական ռումբ գոյութիւն չունէր պար–զապէս: Ահա այս ռումբին մէկ ձեւն է այսօր, որ ԱՄՆ-ը կը սկսին արտադրել, Ռոնըլտ Ռէկընի որոշումով: Իսկ Խոր–հրդային Միութիւնը՝ կա՛մ ինք ալ կը փորձառէ արդէն նման զէնք մը, կամ ալ պիտի չուշանայ այդ ընելէ մօտ ապա–նէն, հաւանաբար:

Արդարեւ, «նէօթրոնական ռումբը» գործնականօրէն հնարաւոր կը դարձնէ հիւլէական «սահմանափակ» պատերազմ մը: Աւելին. ան «առաւելութիւն» մը ու–նի ցարդ գոյութիւն ունեցող հիւլէական զէնքերուն վրայ՝ քանի «միայն» ապրող էակները կ'ոչնչացնէ՝ մարդիկ ու անա–սուններ, անաղարտ թողելով անկենդան ինչքերը, որոնց կարգին հակառակորդ բանակի հրասայլերը:

Ուրեմն, այս նոր զէնքին գործնական նպատակն է ո՛չ թէ կործանել կուրօրէն, ինչ որ «հին» հիւլէական ռումբերուն յատկանիշն է, այլ զինուորական գրաւ–ման մը համար «մաքուր» գետին պատ–րաստել: Այլ խօսքով, վիճակուած է գործածուելու պետական սահմանները անմիջականօրէն շրջապատող հողամասե–րու վրայ: Ու կը հասկցուի անշուշտ, թէ ինչո՞ւ եւրոպական պետութիւնները այն–քան մտահոգ են այս հարցով:

×

Այսպէս ուրեմն, այլ բախտաւորներու կարգին, մօտիկ ապագային Խորհրդային Հայաստանն ալ «սահմանափակ հիւլէա–կան» պատերազմի մը ուժականօրէն են–թարկելի ռազմադաշտերէն մին պիտի հանդիսանայ, քանի «առանձնաշնորհու–մը» ունի սահմանակից պետութիւն մը ըլլալու:

Այլ խօսքով, ցարդ հիւլէական սար–համոզումի հետեւանքով հայկական հո–ղային հարցի լուծումը գրեթէ անկարե–լի էր: Հիմա «նէօթրոնական ռումբին» շնորհիւ, մեր հայրենի ժողովուրդի ամ–բողջական բնաջնջումը գրեթէ կարելի է: Մաքո՛ւր կերպով:

ՖՈՒԹՊՈԼ

44-ՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 14-ին, դարձի մրցումներու արդիւնքներն են. –

Սպարտակ – Դինամօ (Մ)	1 – 0
Շախտեօր – Տորպեդօ	1 – 1
Դնեպր – ԲԿՍԱ	2 – 1
Կայրաթ – Արարատ	2 – 1
Դինամօ (Թ) – Պախտակոր	1 – 0
ԲՍԱ – Տաւրիա	3 – 0
Նեֆթչի – Կուբան	2 – 1

Դասաւորման գլուխն է միշտ Դինամօ – Կիեւ 38 կէտով, իրեն կը հետեւին Սպարտակ՝ 35 եւ Դինամօ (Թ) եւ Տոր–պեդօ 34-ական:

«ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅՈՒՄ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ՏԱՆՈՂ ՃԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԻ ՎՐԱՅ»

Մոսկուա ,Թ. դարուն, Վոլկա եւ Օքա գետերուն ռուսական միջագետքի անտառներուն ու ճախճախուտներուն միջեւ համանուն գետին ափին հաստատուած գիւղաւան մըն է, որ ատեն մը այժմու Կրեմլի տեղը գտնուող փայտաշէն բերդի մը շուրջը կը կծկուի:

Աւանը, շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին, Թաթարներու առջեւէն փախչող ժողովուրդներու ձեռներէց ոգիին, նոր տիրակալներուն յամառ ջանքերուն, շուտով ապրանքափոխանակութեան միջազգային կարեւոր կեդրոն մը կը դառնայ հաստատութեան առաջին դարերէն իսկ, եւ առեւտրական սերտ յարաբերութիւններ կը մշակէ արեւելեան երկիրներու հետ:

Առեւտրական այս բարգաւաճման բիւզանդացի Յոյներուն, Իտալացիներուն (Ճենովացի, Վենետիկցի), Հրեաներուն եւ Արաբներուն հետ Հայերն ալ իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն:

Առեւտրական յարաբերութիւնները տեղի կ'ունենան ցամաքային ու գետային ճամբով, մասնաւորաբար Վոլկա (Կասպից ծով), Դնիեպր (Սեւ ծով), Դոն (Ազովի ծով) գետերու երկայնքին, Ղրիմի ու Կիեւի գծով:

Հայերը կայուն գաղութներ կը հաստատեն Խազարներու խանութեան (Ը – Ժ դար) մայրաքաղաք Իթիլի (այժմու Աստրախան), Ոսկէ Հորդայի, Ղպչախներու խանութեան տնտեսական ու վարչական կեդրոններուն, Վոլկայի Պուլկարներու մայրաքաղաք Վէլիքի – Պուլգարի, ինչպէս նաեւ Ղազանի եւ Մոսկովեան Ռուսիոյ ամենամեծ տօնավաճառային կեդրոնին Նիժնի – Նովկորոտի (այժմու Կորքի) մէջ:

ԺԳ. դարէն ետք այս երկիրներուն մէջ գտնուող հայկական գաղութները աւելի կը ծաղկին, ու Ոսկէ Հորդայի հին ու նոր մայրաքաղաքներուն Սարայ – Բաղուի եւ Սարայ – Բերկէի, ինչպէս նաեւ Հիւսիսային Կովկասի (մասնաւորաբար Թամանեան թերակղզիին ու պատմական Չերքեզիստանի շրջակայքը), Ղրիմի արեւելեան ծովեզրը (ատեն մը «Ծովային Հայաստան») եւ Ռուսիոյ հարաւային մասերուն մէջ, հայկական գաղութներ որոնք երբեմն իրենց առանձնաշնորհեալ համայնքային կեանքը կ'ապրին:

ԺԴ. – ԺԵ. դարերուն Հայերը Ղրիմի տնտեսական կեդրոններէն Կաֆայի (այժմու Թէոդոսիա) բնակչութեան երկու – երրորդը կազմելով Ռուսիոյ եւ արեւելեան Եւրոպայի զանազան երկիրներու արեւելեան ապրանքներու շուկան կը դրաւեն: Այդպէս ըլլալով մէկտեղ պատմութեան մէջ այդ վաճառականները իբր «սուրոժեան առեւտրականներ» կամ «Սուրոժցիներ» (Սուրոժ քաղաքի անունով) կը ճանչցուին Մոսկուայի մէջ, ուր կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն:

Երեւանի Մատենադարանին ակադեմիկոս տնօրէն Լեւոն Ս. Խաչիկեանի Հայերը Հին Մոսկուայում եւ Մոսկուա տանող ճանապարհների վրայ (*) մենագրութենէն առաջ այս վաճառականներուն ի՛նչ ազգի պատկանելիութեան մասին զանազան վարկածներ առաջ քշուած էին. ոմանց կարծիքով անոնք Իտալացի (վենետիկցի, եւ մանաւանդ Ճենովացի), յոյն (բիւզանդացի) վաճառականներ էին. ուրիշներու կարծիքով Մոսկովեան Ռուսեր, իսկ քանիներ կը հաւանէին «Սուրոժցի առեւտրականներուն» մէջ «Հայեր» ալ տեսնել:

Հեղինակը, աչքի առջեւ ունենալով Ղրիմի Հայոց վերաբերեալ հայ եւ ռուս աղբիւրները, եւ զանոնք նոր ու մանրամասն քննութեան մը ենթարկելով անվիճելի այն եզրակացութեան կը հասնի թէ «Սուրոժցի առեւտրականները» Ղրիմի եւ մանաւանդ Կաֆայի Հայերն էին:

Այս մենագրութիւնը շարունակութիւնը կը թուի բանասէր – աղբիւրագէտ հեղինակին այժմու Խորհրդային երկիրներու մէջ հաստատուած միջնադարեան հայ գաղութներուն ու վաճառականութեան մասին արդէն հրատարակուած աշխատութիւններուն որոնք ռուս եւ հայ յարաբերութեանց պատմութիւնը ստոյգ տուեալներով ստորագրելով, երկու ժողովուրդներու նոր բարեկամութիւնը հին հանգոյցներով կը կապեն:

Ընդամէնը 283 նօթագրութիւններով լի 107 էջնոց հատորիկ մը, որուն հասկնալի հայերէնը մեր ընթերցանութիւնը երանութեամբ պատեց:

ԼԵՒՈՆ Բ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(*) Առանձնատիպ Բանբեր Մատենադարանի, Երեւան 1980

ԵՒ ԵՐԲ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ

Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն, այսպէս կը պատգամէ Մայրաքաղաքը բոլոր անոնց որոնք չեն լքած զինք այս օրերուն ու թէեւ հեռու թէ ծովերու թէ լեռներու շնորհած արձակուրդային վայելքներէն այնքան ալ ապերջանիկ չեն կարծեր անոնք, երբ կը փայփայուին հրաշալի անդորրութեամբ մը, զոր Օգոստոսը միայն կ'ընծայէ անառակ քաղաքին: Միթէ ինչպէ՞ս չերգել՝ – երջանիկ ենք Փարիզի մէջ, սա Օգոստոս ամիսին, ինչպէս ձուկերը ջուրին մէջ: – Երբ աւելի քան երեք քառորդով դադրած է ահագնադղորդ երթեւեկութեան մը խլացուցիչ ժխորը, ինքնաբերաբար ալ այնքանով փարատելով թոյն սրսկող ապականումը մթնոլորտին: Երբ նոյնպէս, եռապատիկ համեմատութեամբ նուազած է նաեւ, աշխատանքի հրամայականով, մակերեսի եւ ստորերկրեայ մոլեգին աճապարանքներու ամբոխներուն յորձանքը: Ու քանի որ, հանդարտութիւնը ինքնին անվիճելիօրէն առաւելութիւններէն մին է արձակուրդի նպատակին, ապա ուրեմն, մնացող Փարիզցին, օգտուելով բարեբաստիկ ու բացառիկ այդ պարագայէն, կրնայ ազատ շունչ քաշել եւ ինքզինքն ալ նկատել կէս մը արձակուրդական, որպէս մեծ գիւղաքաղաքի մը ծոցին, զոր Փարիզ կը պատկերացնէ այս հազուադէպ շրջանին:

Մինչ տեղացիք որպէս զբօսավայր, ընդհանրապէս կը նախընտրեն դալար տարածութիւնները, օտար զբօսաշրջիկները որ խումբերով կը խուժեն ինչպէս միշտ, բայց մանաւանդ կրկնապատիկ թիւով այս եղանակին, իրենք ծարաւի են աւելի յաճախելու աշխարհահռչակ յիշատակարանները, պատմական թէ գեղեցկական, ինչպէս նաեւ զանազան հնութեանց թանգարանները, այս բոլորով անզերազանցօրէն հարուստ Սէնի ափերուն փռուած հոյակապ քաղաքին: Այս առիթով, որպէս ժամանց փորձենք ներկայացնել գլխաւորները կառուցուածքներուն, ինչպէս եւ հասարակաց պարտէզներուն: Երկու հսկայ անտառներ, մին քաղաքին արեւմտեան կողմը՝ Պուլոյնի անտառը, իր շատ ընդարձակ լիճով, բոլորտիքը շքեղ ճամբաներով, իր վարդենիներով ու ցայտող ջրերով:

Երկրորդը, թերեւս աւելի ընդարձակ կը գտնուի բոլորովին միւս կողմը, արեւելեան շրջանին մէջ, Վենսէնի անտառը, նշանաւոր իր կենդանաբանական պարտէզով ու նաեւ շատ մեծ լիճով: Հասարակաց գլխաւոր պարտէզներն են՝ Պիւթ - Շոմոն, տասնեւիններորդ թաղամասին մէջ, վիպային իր անտառիկ ծառուղիներով, ինքնատիպ կախեալ կամուրջով, զոր կը կոչեն անձնասպան եղողներու կամուրջ, իր գետնուղիներով, իր մէկ բարձունքին կանգնող եղական շէնք մը (Պելվէտէռ) ու նաեւ փոքր լիճ մը: Տասնեւչորրորդ թաղամասին մէջ հրապուրիչ պարտէզ մը՝ Մոնսուրի: Անուանի իր հնամենի ծառերով, իր արձաններով ու լիճով:

Ուրիշ գեղակերտ պարտէզ մը՝ տասնեւեօթներորդ թաղամասին մէջ՝ Մոնսօ, յունական տաճարի մը կեղծ աւերակներու ձեւի տակ: Իսկ վեցերորդ թաղամասի մէջ, լատինական թաղի կեդրոնին, մասնաւորաբար մեզի Փարիզի Հայերուս սրտին խօսող Լիւքսէնպուրկի պարտէզը, որ տարիներով Հայոց երբեմնի հրավառ ժամադրավայրն էր եղած, իր մտաւորականներով եւ արուեստագէտներով. ափսո՜ս այսօր բոլորովին ամայացած: Ծերակոյտի շէնքին հանդիպակաց, Լիւքսէնպուրկի պարտէզը կը պարունակէ աւազան մը ընդարձակ հրապարակով, որ իրեն կը քաշէ շրջողներուն մեծ մասը: Ուրիշ ընդարձակ պարտէզ մը՝ Թիւիլըրի: Հինգերորդ թաղամասին մէջ՝ բուսաբանական պարտէզը, բոյսերու անհամար տեսակներու կողքին, նոյնպէս անհամար երփներանգ ծաղիկներով իր դարձդարձիկ ուղիները ու նաեւ կենդանաբանական բաժինով: Կարելի է յիշել նաեւ, Թրոքատերոյի, Շան - տը - Մարսի, Շան զ'Էլիզէի, Մոնմարթրի բարձունքի պարտէզները, իրենց ինքնայատուկ դրաւիչ տեսքերով:

Ասոնցմէ դուրս քաղաքին քսան թաղամասերու մէջ, կը գտնուին բազմաթիւ աւելի կամ նուազ կարեւոր պարտէզներ: Ինչ կը վերաբերի կառուցուածքներուն, զբօսաշրջիկներու գլխաւոր այցելավայրերը կը կազմեն, Էյֆէլի աշտարակը, Յաղթական Կամարը, Նոթր Տամը, Սաքրէ - Քէօրը, Լուվրի թանգարանը, յետոյ ուրիշ կարգ մը թանգարաններ, եւ մանաւանդ վերջին տարիներուն ճարտարապետական ինքնատիպ ոճով կառուցուած Պօպուրի կեդրոնը, ուր ամէնէն աւելի կը յաճախեն տեղացիներ: Մինչ Օգոստոս յամրաբար կը սահի, վաղը իր հրաժեշտի բարեւին հետ, ան իրեն հետ պիտի տանի նաեւ թանկագին հանդարտութիւնը, որով հեշտօրէն շնչեց մայրաքաղաքը, որ վերստին պիտի գտնէ իր սովորական դիմագիծը, դժոխային երթեւեկութեան եւ հեւ ի հեւ վազքի խոլ եռուզեռներով:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Ճափոնցի – Ամերիկացիներ

Համաշխարհային Բ. պատերազմին, 120.000 ճափոնցի – ամերիկացիներ եւ փոքր թիւով մըն ալ ճափոնահպատակներ՝ բոլորն ալ Արեւմտեան Ափի (Ուեսթ Քոսթ) բնակիչներ, իրենց բնակավայրերէն հեռացուելով պարտադրաբար կը տեղաւորուէին «վերաբնակեցման» կայաններու մէջ: Հո՛ն կը մնան պատերազմի ամբողջ տեւողութեան: Այսօր, ինչպէս կը գրէ Ուաշինկթըն Փոսթ օրաթերթը խմբագրականի մը մէջ, այդ կայաններուն անունները ծանօթ են. կը գտնուէին հեռաւոր վայրերուն մէջ կամ մերձ. – Մանզանար, Թիւլ Լէյք, Մինիտոքա, Թօփազ, Ճիլա Ռիվըր, Փոսթըն, Հըրթ Մաունթըն, Կրանատա, Ժերոմ եւ Ռովըր:

Ամերիկեան թերթին մատնանշումով սակայն, այսինքն ամբողջ հաւաքականութեան մը արտաքսումը իր բնակած վայրերէն եւ անոր արգելափակումը կայաններու մէջ պարզ այն պատճառով, որ այդ հաւաքականութեան անդամները կը սերէին Ճափոնցիներէ, բայց Ամերիկացի քաղաքացիներ էին սերունդէ սերունդ, «ամօթ» մը կը մնայ Միացեալ - Նահանգներու մօտաւոր անցեալի պատմութեան էջերուն մէջ: Թերթը քաղաքացիական

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Ըստ Հին Տոմարի Ս. Զատկի տօնական օրերուն առթիւ մեր Երուսաղէմ գտնուիլը անհրաժեշտ ըլլալուն, Ձեր Ամենապատուութիւնը հրամայած էր, որ մեր պաշտօնը ի Սուրիա լրացնենք երկու շաբթուան մէջ: Ըստ այսմ, հակառակ մեր երթալիք վայրերուն իրարմէ ունեցած հեռաւորութեան եւ մեր յառաջացած տարիքին, ջանք չխնայեցինք որպէսզի կարենայինք ս ա հ մ ա ն ե ա լ ժամանակամիջոցի մէջ գործադրել Ձեր Բ. Սրբազնութեան հրամանը:

Մեր առաջին կայանը եղաւ Պէյրութ, ուր ժամանելնուս այցելեցինք Նորին Ս. Օծութեան Կիլիկիոյ Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոսին, որուն հետ ունեցանք փոխանցման գործողութեանց մանրամասնութիւնները ճշդող առաջին տեսակցութիւննիս: Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը իր կողմանէ Լիբանանի Կաթողիկոսական Փոխանորդ նշանակուած Գեր. Տ. Եղիշէ Ս. Եպիսկ. Կարօեանի պաշտօն տուաւ հետեւեալ օրը մեզի հանդիպիլ Ս. Նշան Վանքին մէջ, եւ մեր ներկայութեամբ Ս. Աթոռոյ Պատր. Փոխանորդ Գեր. Տ. Գէորգ Վրդ. Ճանըրճեանէն ստանալ Ս. Նշան Եկեղեցին՝ մէջի անօթներով եւ զգեստներով, փոխանորդարանը՝ մէջի գոյքերով, ազգային վարժարանը, վանքի բակը, ինչպէս նաեւ նոր գերեզմանատան հողը, զոր գնած էր վանքը՝ ասկէ մօտաւորապէս վեց տարի առաջ: Փոխանցուած եկեղեցական անօթներուն եւ գոյքերուն համար կազմուեցաւ լիակատար ցուցակ մը, որը Տ. Գէորգ Վրդ. Ճանըրճեանի եւ Տ. Եղիշէ Ս. Եպիսկ. Կարօեանի կողմէ ստորագրուելէ յետոյ՝ յանձնուեցաւ մեզ:

Յանձնումի գործողութիւնը լրանալէն յետոյ, ըստ Ձեր Բ. Սրբազնութեան հրամանին՝ Գեր. Տ. Գէորգ Վրդ. Ճանըրճեանը ազատ կացուցինք իր պաշտօնէն:

Պէյրութի մէջ կալուած չունի Ս. Աթոռը, բացի հին գերեզմանատան գետինէն, որուն պահպանութիւնն ու մատակարարութիւնը յանձնուեցաւ տեղւոյն երեւելի ազգայիններէն Մեծ. Տիար Միհրան Քէհեաեանի:

Նորին Ս. Օծութիւնը Դամասկոսի եւ Լաւոդիկէի վանքերուն եւ եկեղեցիներուն փոխանցումին համար նշանակեց Գեր. Տ. Խադ. Ծ. Վրդ. Աջապահեանը, որ մեզի ընկերացաւ, երբ մեր Պէյրութ ժամանելուն երրորդ օրը, 19 Ապրիլ, ճամբայ ելանք դէպի Դամասկոս:

Նոյն երեկոյին հասանք Դամասկոս եւ հետեւեալ առաւօտուն Պապը – Շարքիի Ս. Սարգիս Վանքը երթալով, ամբողջ օրը յատկացուցինք հսկելու Պատր. Փոխանորդ Գեր. Տ. Սուրէն Վրդ. Քէմհաճեանի կողմէ՝ Կաթ. Պատուիրակ Գեր. Տ. Խադ. Ծ. Վրդ. Աջապահեանին կատարուած փոխանցումին ըստ հրահանգի. յանձնըւեցան տեղւոյն եկեղեցին՝ իր անօթներով եւ զգեստներով, փոխանորդարանը՝ մէջի գոյքերով, վարժարանը՝ իր յարակից մասերով, եւ գերեզմանատունը: Փոխանցուած եկեղեցական անօթներուն եւ գոյքերուն համար հոն ալ յանձնուեցաւ մեզի՝ կազմուած եւ երկուստեք ստորագրուած ցուցակը:

Յաջորդական երկու օրերը յատկացուցինք տեղւոյն երուսաղէմապատկան կալուածներու քննութեան: Ասոնք կը բաղկանան 15 կտորներէ եւ պարտէզէ մը: Բացի երկու կտորներէն, որ վարձու տրուած են օտարազգի պատուաւոր անձի մը, մնացեալները նախանձելի վիճակ մը չեն ներկայացներ: Ասոնց եկամուտը 250 Պաղեստինեան Լիրա հաշուուած է, որմէ մաս մը անգանձելի կը մնայ ամէն տարի: Ուրախ ենք յայտնել, թէ տեղւոյն պատուաւոր ազգայիններէն Մեծ. Տիար Ֆիլիփ Գաբրիէլեան հաճեցաւ յօժարակամ ստանձնել այդ կալուածոց մատակարարութիւնը, եւ ինչպէս յայտնի է Ձեր Ամենապատուութեան, յիշեալը այդ կալուածոց գործակալ կարգուած ըլլալով, այժմ կը գործէ Ձեր Սրբազնութենէն իրեն տրուած լիազօրութեան փոխանորդագրով:

Դամասկոսի կալուածական արդեանց մեծագոյն մասը հարկ պիտի ըլլայ ամէն տարի նորոգութեանց յատկացնել փճացումէ փրկելու համար զանոնք:

Նորին Ս. Օծութիւնը Դամասկոսի Կաթ. Փոխանորդ կարգած էր Գեր. Տ. Խադ. Ծ. Վրդ. Աջապահեանը, եւ փափաք յայտնած էր, որ փոխանցումէն յետոյ Գեր. Տ. Սուրէն Վրդ. մնայ ի Դամասկոս, մինչեւ որ Տ. Խադ. Ծ. Վրդ. լրացնելով Լաւոդիկէի վանուց եւ եկեղեցւոյն ստանձնումի գործը՝ կարենայ վերադառնալ Դամասկոս:

(Շար. – 12)

...տարրական իրաւունքներու բռնաբարում կ'որակէ արուած որոշումը։

Անցեալ տարի Քոնկրէսը յատուկ յանձնախումբ մը կեանքի կը կոչէ քըննելու համար այս հարցը։ Անշուշտ, Ճափոնցի – Ամերիկացիներու ձեռնարկած արշաւին պատճառով։ Այդ յանձնախումբը այժմ պէտք է քննէ երկու պարագաներ։ Առաջին՝ ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ արմատախիլ եղած է գաղութ մը, երբ նոյն ...խի, Ճէ – Փի – ԱՅ–ի օրուան պատասխանատուները ո՛չ մէկ փաստ նշմարած են Ամերիկացի դարձած Ճափոնցիներուն ...նթամասնութեան մօտ։ Երկրորդ կէտը աւելի դժուար կը նկատուի, այն թէ՝ ի՞նչ համեմատութեամբ եւ ի՞նչ արժեչափով, – եթէ ընդունուի տեսակէտը, ...նիւթական գետնի վրայ վնասուց հատուցում պէտք է կատարուի ենթականերուն կամ անոնց յաջորդներուն։ Կայ նոյնպէս հիմնական այլ կէտ մը. – Յանձնախումբին անդամները կ'ըմբռնեն, թէ պէտք է ապահովէն օրինական միջոցներն ու սահմանումները արգիլելու, որպէսզի նման կացութիւն մը չստեղծուի ապագային ա՛յլ հաւաքականութիւններու նկատմամբ, «ազգային ապահովութեան» պատրուակով։

Ուաշինկթըն Փոսթ կը գրէ, թէ նոյն տարիներուն, առաւել մեծ թիւ ներկայացնող Գերման – Ամերիկացիներու եւ Իտալացի – Ամերիկացիներու հաւաքականութիւնները, կամ, ինչպէս մենք Հայերս կ'ըսենք գաղութները, ընդհանուր առմամբ զերծ մնացած են այս կաշկանդումներէն, հալածանքներէն։

Պատասխանատունե՞րը։ Դեր – զօրավար ծոն Տը Ուիթ, Ուեսթ Քոսթի զինուորական հրամանատարը, որ արգելափակելու անհրաժեշտութիւնը չեշտած է, յայտարարելով հետեւեալը. – Ճափոնցին Ճափոնցի է. Ո՛չ մէկ տարբերութիւն, թէ Ճափոնցին քաղաքացի՞ է (ըսել ուզած է Միացեալ – Նահանգներու), թէ ոչ։ Նախագահ Ֆրանքլին Ռուզվելթ ստորագրած է այս խայտառակ, (բառը Թերթինն ...) հրամանագիրը։

Իրենց տուները, ագարակները, գործառնութեանց կեդրոնները եւ այլ ստացուածքները կորսնցուցած 120.000 արտաքսեալները Սպարտական կեանք ...ած են պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, խիստ պաշտպանուած կեդրոնացեալ ճամբարներու մէջ։

...կարգ մը Քոնկրեսմէններ կը խօսին ...ճաւուց հատուցում»ներուն մասին, ...անք անձ գլուխ մինչեւ 25.000 տոլարի ...ցում։

Ուաշինկթըն Փոսթ, իրաւամբ հարց ...տայ։ Ե՞րբ եւ ի՞նչպէս կարելի է ...սմանել նիւթական գետնի վրայ մարդկային զրկանքին, քաղաքացիական իրաւազրկութեան, անարդարութեան արժէ...րումը։

Թ. Ա. Թ.

« Un Poignard dans ce jardin »

de Vahé KATCHA

N.D.L.R.- Vahé Katcha a reçu de nombreuses lettres de félicitations à propos de son dernier ouvrage « Un Poignard dans ce jardin». Nous donnons ci-dessous quelques extraits.

×

Paris, le 24 Juillet 1981

C'est avec grand plaisir que j'ai pris connaissance de l'ouvrage que vous avez bien voulu m'adresser.

Je vous en remercie vivement.

Un emploi du temps surchargé ne me permet pas dans l'immédiat de découvrir la vie de cette famille arménienne que vous décrivez dans votre livre.

Cependant, sachez que je ne peux rester insensible aux immenses douleurs qu'a ressenties le peuple arménien. Permettez-moi de louer l'auteur de cet ouvrage qui fera prendre conscience du problème de l'Arménie trop souvent oublié.

ROBERT BADINTER
Garde des Sceaux;
Ministre de La Justice

×

Villeurbanne, le 14 Mai 1981

J'ai bien reçu le livre que vous m'avez fait parvenir et vous en remercie très sincèrement. Je vais le lire avec passion.

La dédicace me touche beaucoup et me va droit au cœur.

CHARLES HERNU
Maire de Villeurbanne

×

Nice, le 13 Mai 1981

Je tiens à vous remercier de tout cœur pour le livre que m'avez fait tenir, fort aimablement dédicacé à mon intention.

Je suis d'autant plus touché par votre attention délicate que, vous le savez sans doute déjà, j'ai toujours eu, pour le peuple arménien beaucoup d'affection et infiniment de respect. Et je serai toujours aux côtés des Arméniennes et des Arméniens pour rappeler le premier génocide méthodique de l'histoire dont leur communauté a été l'innocente victime.

JACQUES MEDECIN
Député - Maire de Nice
Président du Conseil Général
des Alpes - Maritimes

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՔԱՐԱՆՁԱՒՆԵՐ

Վերջին տարիներուն Հայաստանի մէջ ծնունդ առած է եւ յաջողութեամբ կը զարգանայ քարանձաւագիտութիւնը, որ կապուած է բնական քարանձաւներու եւ ստորերկրեայ ջրային աւազաններու ուսումնասիրութեան հետ։ Մինչեւ վերջին ժամանակները այն կարծիքը կը տիրէր, թէ ջուրի պաշարներով աղքատ Հայաստանի մէջ չկան ստորերկրեայ ջուրերու գործունէութեան հետեւանքով յառաջացած քարայրներ։ Թէեւ ծանօթ էին հըրաբխային ծագում ունեցող քանի մը մեծ քարանձաւներ, սակայն անոնք անհրաժեշտ կերպով չէին ուսումնասիրուած։ Մինչեւ մեր օրերը հասած հայկական աւանդագրոյցներու եւ հէքեաթներու մէջ յաճախ կը նշուի, որ հին ժամանակ թագաւորներն ու իշխանները իրենց անհամար հարստութիւնները պահած են ստորերկրեայ անձաւներու քարայրներու մէջ։ Վերջերս Հայաստանի լեռնային շրջաններէն մէկուն մէջ խճուղիի շինարարութեան ժամանակ կատարուած պայթումէն ետք մարդիկ զարմացած մնացած են, տեսնելով իսկական ստորերկրեայ պալատի կամարներ։ Հայ քարանձաւագէտները շատ բան կը պարտին քիմիագէտ Եդուարդ Սարգսեանի, որ հիանալի լեռնագնաց մըն է նոյն ատեն։ Ան իր խանդավառութեամբ վարակած է Երեւանի Պետական Համալսարանի քանի մը տասնեակ ուսանողները, որոնց հետ լեռնագնացութիւն կազմակերպելով յայտնաբերած է բազմաթիւ քարայրներ, որոնց գոյութիւնը մասնագէտներու մօտ էն իսկ չէր անցած։

Դարեր շարունակ բազմաթիւ աւանդագրոյցներ կապուած են օրինակ Ծակ – Այր քարանձաւի հետ, որուն գոյութիւնը կասկածէ վեր կը համարուէր, սակայն հոն թափանցելը շատ դժուար էր։ Ժայռամագլցողներու խումբը յանդուգն գրոհի կը ձեռնարկէ այն լերան վրայ, ուր կը գտնուէր այդ քարանձաւը։ Խումբը կը յաջողի մտնել քարանձաւ, ուր ժամանակին (Ժ. – ԺԳ դարեր) պահպանուած է գրչատուն մը։ Հոն ձեռագիրներ արտագրուած են։ Գտնուած են ամբողջ կահաւորումը եւ գործիքներ, որոնցմէ օգտըւած են այդ ժամանակներու գրիչներն ու կազմարարները։ Քարանձաւագէտները գտած են նաեւ անծանօթ ձեռագիրներու, ժամանակագրութիւններու, վարքագրութիւններու, կրօնական եւ գեղարուեստական բովանդակութեամբ մատեաններու մագաղաթեայ թերթեր։ Թէ ինչու գրիչները իրենց արհեստանոցներու համար ընտրած են այդ քան անմատչելի վայր մը, պատճառը այն է՝ որ միջնադարուն, դաժան պատերազմներու եւ օտար ասպատակութիւններու տարիներուն Հայերը ջանացած են առաջին հերթին փրկել իրենց իմացական հարստութիւնները, մշակոյթը, գիրն ու գրականութիւնը, լեզուն։ Ի դէպ, կարգ մը քարանձաւներու մէջ, ինչպէս ցոյց տուած են հետազօտութիւնները, գոյութիւն ունեցած են նաեւ դպրոցներ, մատենադարաններ, աղօթատուներ։ Յայտնաբերելով այդ օճախները, քարանձաւփնտռողները մեծ օգնութիւն կը ցուցաբերեն պատմաբաններուն եւ հնագէտներուն։ Նախատեսուած է համապատասխան կահաւորումէ ետք զանոնք վերածել զբօսաշրջիկութեան վայրի։ Նման քարայրներու հետազօտութիւններուն զուգահեռ նաեւ կ'ուսումնասիրուին անոնց գոյացման պատճառները՝ ստորերկրեայ ջուրերը։ Լեռներու ընդերքին մէջ թաքնուած են ամբողջ գետեր ու լիճեր, զորս կարելի է օգտագործել։

×

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը մեծ տպաքանակով հայերէն լոյս ընծայած է գերմանացի արձակագիր Հանց Ֆալլատայի ինքնակենսագրական վէպը՝ «Այն ժամանակ մեր տանը» խորագրով։ Հայաստանի մէջ, վերջին տասնամեակին, պատկառելի տպաքանակներով լոյս տեսած են գերմանացի հեղինակներու աւելի քան երեսուն գիրքերու թարգմանութիւններ։ Բացի ժամանակակիցներու գործերէ, մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն դասականներու գլուխ – գործոցները եւ ժողովրդական բանահիւսութիւնը։

L'Univers hanté de CARZOU

Վերոյիշեալ խորագրին ներքեւ, Օգոստոս 11–ի Իւմանիթէի մէջ, Ժան Ռուլէն կը խօսի Գառզուի արուեստին մասին Շաթօ տը Վասքէօյի ցուցահանդէսին առթիւ (Յուլիս 25/26–ի «Յառաջ»ի թիւով, թարգմանաբար տուած էինք Ժանին Վարնոյի յօդուածը, լոյս տեսած Ֆիկառոյի մէջ, նոյն առթիւ)։

Յօդուածագիրը նախ կը նկարագրէ վայրը, ապա դղեակը, ուր ցուցադրուած են գործերը, ծանրանալէ առաջ Գառզուի գործին վրայ։ Կ'ոգեկոչէ Ռոպէր Ռէի խօսքը. –

«Օ՛, Գառզու, ոչ մէկը քեզմէ աւելի լաւ արտայայտեց մեր ապամարդկայնացած աշխարհի դիմագիծը, այս մեռած երեսը մոլորակի մը, ուր կը ցոլայ ինչպէս հայելիի մը մէջ, սարսափը»։

Ժ. Ռուլէն պիտի ուզէր մեղադրել արուեստագէտը, որ կը թուի հաճոյանալ յուսահատ տեղերքի մը համայնապատկերին մէջ, եթէ այնքան սոսկումներ չգային, ամէն օր, հաստատել Ս. Յովհաննէսի նախատեսիլները Պաթմոսի մէջ։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՑ

Մէկ կողմէն Քիւրտ կիներ ու տղամարդիկ հրդեհի դէմ պայքար կը տանէին, իսկ միւս կողմէն հայ գիւղերու կարաւանը ձիաւորներով Ախուռի հրապարակը կը տեղաւորուէր։

Լուսաբացի մօտ էր, երբ ճամբաներուն վրայ հսկող ձիաւորները լուր բերին, թէ Սպիտակ Ձիաւորը Կիրոսի կարաւանին հետ Ախուռին ձորէն կ'անցնի։

Ժողովուրդը անհամբեր ու հաճելի ըսպասումի մը մէջ ինկաւ։ Այնպէս, ինչպէս շատ փոքր երեխայ մը արցունքի կամ ժպիտի ատեն, միշտ ալ իր մէջ հաճելի դաղտնիքի մը պէս գաղտուկ կը պահէ լուսնկային լոյսն ու կաղապարը։ Հողդարցիներէն զատ միւս գիւղացիները տեսած չէին Մարտիկը։

Սպասողներու շարքին կեցած էին նաեւ քիւրտ տարեցները, երբ կարաւանը ուռեններու մէջէն գիւղ կը մտնէր ու հըրդեհի լոյսի բաց կարմիր լոյսի մը պէս կը գունաւորէր քէօչը ու Սպիտակ Ձիաւորի մուտքը։ Սանձով զսպուած ձին հրդեհի լոյսի մը պէս խաղի ելած էր կարծես, ծռած էր Մարտիկի վզին կարմիր թաշկինակը։ Լոյսին մէջ կը մեծնար կարաւանը, տաւարներով ու երեխաներով։ Ջէրչի Կիրոսի դէմքը մռայլ չէչաքարի մը երեւոյթն էր ստացեր։ Կարծես ծերացեր էր քառասուն տարով։

Այնպէս կը քալէր, կ'ըսես՝ վերջին կատաղած վիշապը կարաւանի կրունկներուն ետեւ ինկած էր։ Բանակի սարսափը Ջէրչի Կիրոսին տուած էր անդիկլի արթուն շարժնութիւն։ Պատռած շալվարէն կ'երեւէին քթին պէս նիհար՝ սրունքները մերկ։

Մարդոց ու կենդանիներու աղմուկով գիւղը լեցուեցաւ։ Գիւղը բռնեց ձիերու արծաթ խրխինջը՝ տարածուող հրդեհի պղնձէ ձայնին հետ միասին։ Ախուռի ու կարաւանին հետ եկող շուները իրարու ձայն ձգեցին, իրար հոտուըտացին, նոյնիսկ գզուըտուքի սկսան։

– Էդ մէկը ո՞վ է, – հարցուց հնագրակցի մը, երբ տեսաւ մէկը, որ ունէր գեղեցիկ գլուխ, հաստ ու ծանր պեխեր ու լայն կուրծք, ձեռքին բռնած էր ծանր սուր մը եւ ձիուն վրայ այնպէս նստած էր, կ'ըսես հէքեաթի վիշապին դէմ մղած յաղթանակէն կը դառնար։

– Էդ Ջօրեպան Թաթոսն է, Թօրթանցի Տէլի Թաթոսը ...

Իրաւ որ, Թաթոս կարծես դեւերու մէջէն անցած էր։ Էշի սպանութենէն ի վեր, ձին Տուրսունը իր ճամբուն վրայ կոչմար էր դարձեր – անոր քթին ձեւը, հասակը, ուսի լայնութիւնը, գլուխը։ Թաթոս փնտռած էր անոր նմանութիւնը մարդոց ու կենդանիներուն վրայ։ Ան կը հաւատար, որ Կէչի Տէրէսիի վրայ հսկող Ղարթալի սարը բռնողը ձին Տուրսունն է՝ իր միակ թշնամին։ Անտարակոյս, եթէ Ջօրեպան Թաթոսը չմտածէր կարաւանին մասին, կրնար Ղարթալի սարը բուքի մէջ բռնել եւ բուքին մէջ խեղդել ձին Տուրսունը։ Իրաւ, Տէլի Թաթոսին հետ խնալ չէր ըլլար։

Ջէրչի Կիրոս կարգադրութիւններ կ'ընէր։ Գետը անցնող 20 ձիաւորներէն լուր չեկաւ։ Եթէ ժողովուրդը գետը անցնէլէն յետոյ վառէին Շէյթանի կամուրջը, Կիրոս ինքզինքը թերեւս քիչ մը թեթեւցած ու ապահով զգար։

Կարաւանը պիտի սպասէր Ախուռի մէջ կարճ ժամանակի մը համար միայն, մինչեւ որ լուր գար ձիաւորներէն։

Ախուռի քիւրտ բնակիչներն ալ, կարաւանի ժողովուրդին հետ խառնուած, հըրապարակը կը վերադառնային։ Մարտիկը ժողովուրդին մէջ էր ու կը քալէր Կիրոսի կողքին։

– Վախնամ ուշանան ձիաւորները, Մարտիկ։ Մինչեւ հիմա լուր չեկաւ։ Աւելի լաւ էր որ արեւի չբռնուէինք։ Ուշացանք, ուշացանք, պէտք է ելլել ճամբայ։ Մինչեւ Շէյթանի կամուրջը բաւական ճամբայ ունինք քալելիք, – կը խօսէր Ջէրչի Կիրոս, երբ տարեց քիւրտ մը անոր թեւէն բռնեց։

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Քէօսէեան եւ աղջիկը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօրեղբօր՝

ՆՇԱՆ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 10–ին, 79 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Օգոստոս 18–ին։ Մարմինը Մոնմորանսիի հիւանդանոցէն ժամը 11ին կը փոխադրուի Կրոլէի գերեզմանատունը ուր ժամը 11·30–ին Թաղումը կը կատարուի ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Պօղոսեան եւ զաւակները Իրմա (Լէքս – ան – Փռովանս) եւ Մինաս Պօղոսեան (Ալֆորվիլ) փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆ. կը նուիրեն Դպրոցասէր վարժարանին, եւ 500 Ֆ. ալ Ս. Մեսրոպ կրթարանին Ալֆորվիլի, իրենց սիրելի եղբօր Լեւոն Զօրեանի (Զէնկիլերցի) եւ նոյնպէս ողբացեալ բարեկամուհի՝ Սիւզան Հէքիմեանի կսկծալի մահերուն առթիւ, ստանալ «Յառաջ»էն, եւ 200 Ֆ. ալ «Յառաջ»ին։

Pour une diffusion massive de 'Un poignard dans ce jardin'

de Vahé Katcha

Dans un précédent communiqué, nous avons appelé à l'attention de notre communauté, notre volonté de faire connaitre, au plus grand nombre, au travers de cette œuvre romanesque, l'histoire de notre holocauste.

Nous avons reçu des lettres d'encouragement et des donations qui ont permis la parution d'encarts publicitaires d'un-tiers de page dans « *l'Express* », « *Le Point* » etc.

Les Presses de la Cité, éditeurs de ce livre, ont, comme convenu, participé aux frais de cette publicité, dans une part égale à notre apport.

Nous sommes heureux de constater que notre initiative a même trouvé des échos au delà de nos frontières, ainsi qu'en témoignent des commandes massives de ce livre, émanant de la Prélature Arménienne de New York, et aussi de compatriotes de Milan.

Nous remercions tous ceux qui, malgré la période des vacances, ont répondu à notre appel.

Mais pour nous permettre de poursuivre la publicité dans la grande presse à large diffusion, nous avons encore besoin de votre soutien financier.

Certains de nos amis nous font observer à juste raison, que, parallèlement à notre action publicitaire par les moyens des médias, l'on pourrait effectuer, à titre personnel, des achats en grand nombre de «*Un Poignard dans ce jardin*» afin de l'offrir soit à des amis soit à des personnalités de nos connaissances. Toute initiative contribuant à la promotion de cette œuvre ne peut que nous aider dans la réalisation de notre objectif.

Objectif, qui avec votre aide, nous voudrions atteindre, à savoir; faire connaitre au plus grand nombre de lecteurs « *Un Poignard dans ce jardin* » qui illustre les pages méconnues du destin de notre peuple, et sensibiliser l'opinion publique, trop longtemps indifferente, sur le premier génocide de notre siècle.

Le Comité:
ARLEN PAPAZIAN
MIKAEL KOTCHARIAN
ROGER TCHERPACHIAN

N.B.- Libeller vos chèques aux noms de l'un des trois responsables de notre Comité, en l'envoyant à l'adresse de: Monsieur ARLEN PAPAZIAN 19, Avenue Rapp; 75007 - Paris

×

Liste des donations (2ème)
M. Georges Ayanian 100 F.
M. K. Der-Hagopian (Genève) 400 F.
M. Meguerditch Kazandjian 1000 F.
M. Charlie Kabadayan 1000 F.
M. Serge Babikian 150 F.
M. Daron Boghossian 2500 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6))
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի և սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ։ Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.Ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գումարները)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
60–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ – 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Առանց նիւթական ակնկալութեան. հետեւաբար՝ անմրցելի գիներով։

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Հայ Կարմիր խաչի գրասենեակը 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ։ Երկուշաբթի օրերը, ժամը 16 – 18, եւ կամ հեռաձայնել.–

— *NAVASSARTIAN;* 985. 36. 53
— *SAGHATELIAN;* 854. 35. 74
— *SIRICA;* 790. 30. 53

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2–ԻՆ ։

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élèmentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller - retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES
Tél.: 534. 68. 28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են։

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան։

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ՛ք «Յառաջ»ի ձեր բաժանորդագրութիւնը.

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները.

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՍԱԿԷՆ։

Pour projet important film et livre

Toutes personnes possédant des photographies de PHEBUS, seront bienvenues en nous contactant au 236. 17. 84 *ou en nous écrivant à Monsieur Jacques KEBADIAN*; 81, *Rue de Fg St. Antoine*, 75011 *PARIS (Tél.:* 307. 20. 53).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50–ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր, բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ։

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.–

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 26–ին՝

ՍՈՖԻԹԷԼ

Ի նպաստ Կապոյտ խաչի գործունէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ նորոգութեան։

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

septembre: du 5 au 18

du 21 septembre au 5 octobre

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆ. Տիկին Արաքսի Մանուկեանէ Կարապետ Գամպէրեանի մահուան ի յիշատակ։

×

Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ջամանթեանէ Մկրտիչ Հայթայեանի մահուան առթիւ։

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները, ներկայ գտնուելու 68–րդ Ընդհ. Ժողովին, որ պիտի գումարուի ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24, 1981, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ. Բ.Ը.Միութեան Կեդրոնին մէջ.–
585, Սէտըլ Ռիվըր Ռոտ, Սէտըլ Պրուք, Ն. Ճ., Ա. Մ. Ն.։

Ներկայս 68–րդ Ընդհ. Ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է։ Կը խնդրենք, հետեւաբար, Միութեան յարգոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս Ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Հոկտեմբեր 2, 1981, իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհ. Տնօրէնին, կամ զանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին.–

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585, Saddle River Road,
Saddle Brook, N.J. 07662, U.S.A.

——×——

Օ Ր Ա Կ Ա Ր Գ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1980 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի։

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1980 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուութեան։

3.– Մասնակի ընտրութիւն կեդրոնական Վարչական Ժողովի։

4.– Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի։

5.– Նկատառում ձուլման՝ Ամերիկայի Հ. Բ. Ը. Միութեան, Տէլաուէր Ընկ., ի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Տէլաուէր Ընկ.։ (Կեդր. Վարչ. Ժողովը կը յանձնարարէ վաւերացնել ձուլման համաձայնագիրը)։

6.– Առաջարկներ և Թելադրութիւններ։

7.– Գնահատանքի բանաձեւեր։

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. Ժողովի
Ռ. Գ. ԿՐԷԿԸՐԻ — Ատենադպիր
Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ — Ատենապետ

Մայիս 11, 1981, Սէտըլ Պրուք, Ն. Ճ.

Ծանօթ.– Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ գտնուիլ Ընդհ. Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւասու անդամներ։ Սոսկ դիւրութեան համար ներփակուած է մասնակի ցանկ մը իրաւասու անդամներու, որոնք կրնան փոխանորդ ըլլալ։ Այս ցանկը սահմանիչ չէ։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
19
MERCREDI
19 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.974
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 14.974

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՆ

Թեհրանի համար՝ մեծ մղձաւանջը Ֆրանսան է

—o—

ՊԱՆԻ ՍԱՏՐ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ

23 Մունաֆիտարին նոր գնդակահարուած են Թեհրան, մինչ Խորհրդարանը կը վաւերացնէր նոր կառավարութիւնը, զոր կազմած էր Ճաւատ Պահոնար։ Գալով Խալխալիի, իսլամական դատարաններու նախկին պետը ծանր կերպով յար-ձակեցաւ Ֆրանսայի վրայ, զոր ամբաստանեց ամէն տեսակ մեղքերով։ Ամբաստանեց նաեւ հակայեղափոխութիւնը «որ ֆրանսական կառավարութեան եւ Միթերանի հրամանին վրայ գրուած է վրտէ-րէն»։ Խալխալի իր հայրենակիցներն ալ յիշեց խնայած եւ զանազան մեղադրանք-ներ ալ ըրած է Իրանի նորակազմ կառավարութեան անդամներուն։ Ի վեր-ջոյ բաւական աղմուկ եղած է Խորհրդարանին մէջ, ուր Խալխալի, որ միայն ներփոխան է այլեւս, ամէնուն վրայ կը յարձակէր։ «Աւելի ճեռնհաս» նախա-գահներ պահանջած է, բայց իր կարգին ամբաստանուած է որպէս մէկը «որ ո-ճիրներ գործած է եւ անոնք ծառայած է Խալքի մարքս – լենինեան քարոզ-չութեան»։

Խալխալիէն զատ, ճայնասփիւռն ալ Ֆրանսայի վրայ յարձակած է եւ ամ-բաստանած կառավարութիւնը եւ մասնաճիւղերը, որոնք կ'օգնեն Պանի Սատրի եւ Րաճավիի, թոյլ տալով անոնց որ ա-մէն օր սպանութեան կոչեր ընեն։ Փա-րիզի մէջ ալ Խոմէյնիստ ուսանողներ ըն-դունուած են արտաքին Ցարարերու-թեանց նախարար Շէյսոնի դրասենեակին կողմէ։ Այս ուսանողները կը պա-հանջեն Ֆրանսայէն որ «կշիռքին մէկ կողմը դնէ՝ օժանդակութեան կարեւո-րութիւնը կառավարութեան մը, որ ամ-բողջ ժողովուրդ մը կը ներկայացնէ եւ միւս կողմը՝ օժանդակութիւնը ափ մը մարդոց, որոնք ժողովրդական ոչ մէկ արժէք ունին եւ կը նսեմացնեն Ֆրանսա-յի պատկերը Իրանի մէջ»։

X Երկուշաբթի օր, սպառնալիքի տակ, որ միապետականները իրենց գրաւած զինուորը պարենաւորել տուած են Գա-ղղիական նաւահանգիստը։ Ասոր հե-տեւանքով, Ֆրանսայէն եւք, Մարոքն է որ յարձակումներու թիրախ է Իրանի մէջ։

×

Պանի Սատր, Օվէռ – սիւռ – Ուազէն կոչ մը ըրած է Իրանի մեծ ժողովուր-դին, յաճախադարար խօսք ուղղելով՝ Հայ-րերուն ու մայրերուն, յեղափոխութեան զաւակներին, մտաւորականներուն եւ վա-ճառականներուն, զինուորներուն, սպաներուն եւ հրաւիրած է բոլորը որ դիմադրու-թեան խմբակներ ստեղծեն ամէն կողմ։ Ան կը չեշտէ որ ինչ որ կը կատարուի Իրանի մէջ տգեղ պատկեր մը կուտայ Իսլամի եւ յեղափոխութեան սերունդը պէտք է յեղափոխութիւնը իրագործէ, ցոյց տալու համար որ Իսլամը ոճիրի կրօնք մը չէ։ Կը դատապարտէ գնդակա-հարութիւնները եւ կը շարունակէ այն-պէս մը ներկայանալ որ ինք անմեղ է եւ երբեք մեղսակիցն ու մտերիմ գործակիցը չէ եղած Խոմէյնիի եւ Խալխալիի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ երթալով կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ եւ 1,3 առ հարիւր յաւելում կրելէ ետք Յունիսին, հաւանական է որ դեռ աւելի մեծ համեմատութեամբ զարգացած ըլլայ Յուլիսին։ Ճիշդ է որ, ամէն ամառ նոյնն է կացութիւնը, քանի որ մեծ թիւով շրջանաւարտ երիտասարդներ կը հասնին, բայց եւ այնպէս միայն ասով չի բացատրուիր։ Արդարեւ գործատէրերը նոր աշխատաւոր չեն առներ եւ կը նախընտրեն արտադրութիւնը շատցնել կամ դրամագլուխ զետեղել, ինչ որ կը նշանակէ որ վստահութիւն չունին ապագայի նկատմամբ։ Դեռ կան բազմաթիւ սնանկութիւններ եւ ամէն ամիս ասոնց մրցանիշը կը կոտրուի։ Գործ փնտռողներու թիւը մէկ միլիոն 850 հազարի հասած է, ինչ որ կը նշանակէ թէ 2 միլիոն կրնայ ըլլալ մինչեւ տարւոյն վերջ։

ԴՐԱՄԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆԸ գլուխը առած կ'երթայ Ֆրանսայի մէջ եւ գիներու յաւելումը 1,7 առ հարիւր եւս բարձրացաւ Յուլիսին։ Տնտեսական նախարարը՝ Տըլոռ շատ դժգոհ է, անշուշտ, կացութենէն եւ կը սպառնայ գիներու հակակշիռ հաստատել, այլ խօսքով գիներու ազատութիւնը ջնջել, որպէսզի հացագործ եւ կառատուն դաշտեցնեն չահագործում-ները։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պիտի փորձէ կանոնաւորել 300 հազար օտար ապօրինի աշխատողներու կացութիւնը։ Ասոնք ոչ աշխատանքի, ոչ ալ կեցութեան իրաւունք ունին բայց պիտի կարենան առժամեայ (մէկ տարուան) երկու քարթերն ալ ստանալ եթէ փաստեն, որ Ֆրանսա մտած են 1981 Յունուար 1-էն առաջ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ հարաւ – արեւելեան կողմն է, այս անգամ, որ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են, Կիրակի եւ Երկուշաբթի։ Շուրջ 20 մեռեալ եւ 60 վիրաւոր եղած է՝ հետեւանքը համայնավար քաղաքագործքերու եւ քաղաքազինուորական Շիի Ամալ շարժումին անդամներու բախումներուն։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը ընդունուեցաւ նախարարապետ Փիէռ Մօռուայի կողմէ, որ ապահովութիւն տըւաւ Շիրէքի թէ Ֆրանսա պիտի շարունակէ օգնել Լեհաստանի։ Լեհ նախարարն ալ յայտնեց թէ գոհ կը վերադառնայ եւ թէ Ֆրանսայի նախարարապետին ապագայ այցելութիւնը Վարշաւա ցոյց կուտայ երկու երկիրներու լաւ յարաբերութիւնները։

ԺԸՆԵՒԻ մէջ կը հաւաքուին ՕՓԷՓ-ի (քարիւղ արտածող երկիրներու կազմակերպութիւն) 13 նախարարները Չորեքշաբթիէն սկսեալ, նոր սակ մը ճշդելու համար քարիւղին եւ նաեւ համաձայնութիւն մը արտադրութեան քանակին շուրջ։ Նախքան արտակարգ նիստը, Սաուտի Արաբիոյ, Քուէյթի եւ Վենեզուելայի ներկայացուցիչները կը պատրաստէին ժողովը։ Օրակարգն է՝ գիներու միակերպութիւնը, քանի ներկայիս տակառը 32-էն 40 տոլար է, ըստ երկրին։ Հետեւանքը, արդէն իսկ ծանօթ է Ֆրանսայի համար, քանի որ իր գըլխաւոր հայթայթիչն է՝ Սաուտի Արաբիա, որ գինը պիտի բարձրացնէ եւ ուրեմն մե՛ծ նորութիւն՝ էսանսը պիտի աճէ։

ՊԵՐԼԻՆԻ երկու բաժիններուն մէջ, տարբեր ցոյցեր ոգեկոչած են Պատին քըսանամեակը, Օգոստոս 13-ին։ Արեւմըտեան կողմը՝ ծաղիկ դրուած է սթալինականութեան զոհերուն յուշարձանին առջեւ եւ պատին երկայնքին, ի յիշատակ այն 72 անձերուն, որոնք մեռած են փորձելով պատը անցնիլ։ Տասնեակ հազարաւոր մարդիկ ալ տողանցած են ի պատասխան մարդկային իրաւանց պաշտպան միջազգային ընկերութեան։ Միւս կողմէ արեւմտեան երեք դաշնակիցները բողոքած են այն զինուորական տողանցքին դէմ, որ տեղի ունեցած է Արեւելեան Պերլինի Կարլ – Մարքս Ալէեն վրայ, քանի դէմ է Պերլինի ապազինուորական կանոնագրին։

ՔՈԹ Տ'ԱԶԻՒՐԻ վրայ մեծ կողոպուտները չեն դադրիր, ինչպէս ամէն ամառ։ Պավիէռի իշխանուհիին 25 միլիոնի դոհարեղէններուն գողութենէն ետք, Քափ Մառթէն իր ապարանքէն, այս անգամ Սէն – Փօլ տը Վանսի մէկ շքեղագոյն պանդոկին յաճախորդներուն արկղներն են, որոնք պարպուած են։ Մա տ'Առթինեի շուրջ 30 պըճկալօ ունեցող փալաս մըն է, ամէն մէկը իր անձնական լողաւազանով եւ հոն է որ 1976-ին տեղի ունեցած էր Ֆրանքօ-գերմանական գագաթնաժողովի հանդիպումը։ Երեք գողեր են, որոնք աթոռներու կապելէ ետք երկու գիշերային պահակները պարպած են 40 արկղներ։ Քիչ անդին ալ Լա Սիէօթա-ի մէջ է որ ուրիշ գողութիւն մը կատարուած է, որ շուրջ 700 հազար կը գնահատուի։

ՋՈՒՐԸ,
ՈՐ ԿԵԱՆՔ ԿԸ ՊԱՐԳԵՒԷ…

—o—

Մենք կ'ապրինք քաղաքի մը մէջ, Պոլիս, ուր ըմպելի ջուրը առատ է։ Ուր որ ալ երթանք, որ թաղն ալ բնակինք, կըրնանք քանի մը քայլ անդին գտնել ծորակ մը, աղբիւր մը, ուրկէ ըմպելի ջուր կը հոսի։ Այնքան առատ ջուրի մօտ ապրած, այնքան բազմատեսակ ջուր խմած ենք որ, գրեթէ բնաւ չենք խորհիր թէ աշխարհի վրայ կան տեղեր ալ, ուր ըմպելի ջուրը հազուագիւտ է, դժուար գըտնելի, ուստի հեռուներէն, շատ հեռուներէն կը բերուի։

Չեմ մոռնար երբեք, որ տարիներ առաջ, երբ առաջին անգամ կը ճամբորդէի Եւրոպայի մէջ, զարմանքով տեսած էի որ խանութներու մէջ կը ծախուէր ուրիշ երկիրներէ ներածուած ըմպելի ջուր։ Ջուրը, որ այնքան ծանր է, որ այնքան տեղ կը բռնէ, կը փոխադրուի՞ մէկ երկրէն միւսը, այս ինչ բազմածախս, այս ինչ դժուար գործ, մտածած էի ես ինծի։ Բայց ահա մեծ կամ պզտիկ շիշերու մէջ տեսակ տեսակ ջուրեր կային, ուրիշ երկիրի մը պիտակը իրենց վրայ։

Բայց միայն ըմպելի՞ ջուր։ Ցետագային պիտի լսէի որ Միջին Արեւելքի մէջ կան երկիրներ, որոնք ոչ միայն ըմպելի ջուր, այլ նաեւ գործածելի ջուր կը ներածեն ուրիշ երկիրներէ։ Օ՜ անապատային այդ երկիրներու չորութիւնն ու տխրութիւնը. մարդ կրնա՞յ ապրիլ առանց ջուրի։ Ի՜նչպիսի թարմութիւն, ի՜նչպիսի մաքրութիւն, ի՜նչպիսի կենսունակութիւն կուտայ ջուրը մարդուն ու առարկային, ինչպիսի փայլ ու ժպիտ կը պարգեւէ ան ամէն բանի…

Եւ սակայն … մենք Հայերս, հիմա քայլ մը եւս նետեր ենք դէպի առաջ։ Եկէք ու մի զարմանաք։ Եկէք ու մի հիանաք։

Ամերիկահայ մեր պաշտօնակիցներէն մէկը առեւտրական ծանուցում մը կը հըրատարակէր անցեալ օր. «Օրհնուած ջուր Յորդանան գետէն» (*)։ Այո՛, սխալ չլսեցիք։ Ջուր, որ օրհնուած է Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի վարդապետներէն մէկուն ձեռամբ։ Եւ դրուած է բոլորին տրամադրութեան տակ։ Ահա կարդացէք.

«Առողջութեան, երջանկութեան եւ բարգաւաճման համար ապսպրէ շիշ մը այս օրհնուած ջուրէն տունիդ, գրասենեակիդ կամ … ինքնաշարժիդ համար։ Պարզ շիշը 6,50 տոլար։ Գալիֆորնիոյ ապսպրանքներուն համար աւելցնել՝ 6 առ հարիւր վաճառման տուրք։ Ուշադրութիւն. իւրաքանչիւր շիշին կ'ընկերակցի վաւերաթուղթ մը»։

Ա՜հ, վերջացաւ ուրեմն հոգեկան տառապանքը ամերիկահայ այն խեղճ հաւատացեալին, որ նիւթական արգելքներով (ինչ որ շատ հաւանական չէ) կամ ժամանակի չգոյութեան պատճառաւ (ինչ որ աւելի հաւանական է) չի կրնար մինչեւ Յորդանան կամ Երուսաղէմ երթալ, վերանորոգուիլ ու Աստուծոյ արքայութեան պատրաստուիլ Սուրբ հողերէն ժայթքող օրհնուած ջուրով։

Աստուած երկար կեանք տայ այն ձեռներէց ու տաղանդաւոր Հայորդիներուն, որոնք այդ օրհնուած ջուրը երկրագունտին մէկ կէսէն մինչեւ միւս կէսը կը փոխադրեն եւ հոգեկան բաւարարութիւն կը պատճառեն բազմահազար հաւատացեալներուն։

Եւ քանի որ այսքան յաջողապէս կրցեր ենք քայլ յարմարցնել մերօրեայ քաղաքակրթութեան նուաճումներուն, ասկէ անդին դեռ ով գիտէ ինչպիսի նոր հրաշագործութիւններ պիտի կարենանք ընել Սփիւռքահայ գետնի վրայ։ Վստահ եմ մօտ օրէն Լոս – Անճըլըսի, Նիւ – Եորքի, Շիքակոյի սիւփէր – մարքէթներուն մէջ պիտի տեսնուին բազմատեսակ ու գոյնզգոյն շիշեր կամ պահածոյի տուփեր, որոնց մէջ պիտի հրամցուին սաւառնակով տակաւին նոր ժամանած «պուտ մը օրհնութիւն Երուսաղէմի Պատրիարքէն» կամ «Սրբոց Յակոբեանցէն վերցուած պուտ մը օդ, որուն մէջ դեռ կը ծփայ խունկին բուրմունքը» եւ դեռ ինչեր ու ինչեր, բոլորն ալ ընկերակցութեամբ վաւերաթուղթի կամ չեմ գիտեր որ վարդապետին ու եպիսկոպոսին կողմէ կնքըւած հաստատագրի։

Այս տողերը ուշադրութեամբ թող կարդան բոլոր անոնք, որոնք օրն ի բուն կ'աւաղեն որ Սփիւռքը տերեւաթափի մէջ է, արմատախիլ է, օրէ օր կը չորնայ։ Սփիւռքը մինչդեռ օրէ օր կը ծաղկի, կ'ընդարձակի, կը մեծնայ ու կը թարմանայ։ Եւ ով գիտէ ինչպիսի նոր կենսունակութեամբ մըն ալ պիտի օժտուի հիմա որ սկսած է օրհնուիլ ու … ջրուիլ Յորդանանի օրհնուած ջուրով։

Բ. Հ.

«Մարմարա

(*) Տես «Յառաջ» Յուլիս 31, Գ. էջ։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՍՏ. 11 – 13)

ԱՐԱՐԱՏ – ՄՈՍԿՈՒԱ ԽԱՂԸ (*)

Իր դաշտին վրայ, Արարատ հանդիպում ունեցաւ Մոսկուայի Դինամոյին հետ, Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան դարձի մրցումներու շարքին։

Խաղը նեթացքին Երեւանցիք ցոյց տըւած են յաղթելու կամք։ Պէտք է ըսել սակայն թէ բախտը բնաւ չժպտեցաւ իրենց։ Այսպէս երեք անգամ դարպասաձողը փրկեց Դինամոյի մարզիկները անելէ։ 38-րդ վայրկեանին, իրաւարարը 11 մեթրնոց հարուած նշանակեց Արարատի դարպասին եւ Ալեքսանդր Մախովիկովը առաջին կէտը նշանակեց։ Երկրորդ կիսախաղին, Լենինականի Շիրակէն Արարատ փոխադրուած Յովհաննէս Կիրակոսեան հարուածով մը հաւասարեցուց արդիւնքը, որ անփոփոխ մնաց մինչեւ վերջը։

(*) Արդիւնքը տուած էինք Օգոստոս 11-ի թիւով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԵՐԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Խորհ. Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան վերջին՝ 26-րդ համագումարը, Փետրուարին, նկատի առնելով կերի արտադրութեան անբաւարար վիճակը, յատուկ ծրագրով մը՝ պարենային ոլորտում, նոր սահմանագիծեր հրապարակ դրած էր: Այս հարցը, որպէս պրոբլեմային խոշոր խնդիր, կապ ունէր անասնապահութեան ճիւղին զարգացումին հետ, քանի անասնապահական մթերքներու, յատկապէս միսի արտադրութիւնը չէր լրացներ բնակչութեան պահանջները: Կը բաւէ արձանագրել, թէ դեռ վերջերս Թիֆլիսի մէջ Բրեժնեւ շեշտը կը դնէր ասոր վրայ.— Անասնապահութեան վերելքի գործում հիմնական խնդիրը կերի բազայի ամրապնդումն է: Այդ տեսակէտից ներկայ հնգամեակը զգալի չափով պէտք է դառնայ կերի հնգամեակը:

Այս առաջադրութեամբ է, որ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն իր վերջին՝ Յուլիսի լիակատար նիստը նուիրած է այս հարցի քննութեան:

Օրակարգի գլխաւոր հարցը եղած ըլլալով կերի արտադրութիւնը, անմիջապէս արձանագրենք, առ ի տեղեկութիւն, թէ անցեալ հնգամեակին, 10-րդին, ասոր տարեկան միջինը հանդիսացած էր 618.000 թոն: Արդ, իբրեւ նուազագոյն քանակ անհրաժեշտ էր այդ արտադրութիւնը, միջտ տարեկան հաշուով, հասցնել 724.000 թոնի: Ուրեմն՝ վերջին հինգ տարիներուն 15-ական տոկոս նուազ:

Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստին զեկուցաբերը եղած է Ա. քարտուղարը Կ. Դեմիրճեան: Առաջին առթիւ յիշեցուցած է, թէ Կեդր. Կոմիտէի յանձնարարութեամբ պատկան մարմինները մշակած են յատուկ ծրագիր նոր, այսինքն՝ ներկայ հնգամեակին համար: Հիմնական նպատակը մնացած է կերի կայուն ապահովումը անասնապահութեան ճիւղին: Ծրագիրը յանդուգն է, եթէ նկատի առնենք նախատեսնուած ոստումը.— 1985-ին կերին արտադրութեան քանակը հասցնել 1,5 միլիոնէն 1.600.000 թոնի. ուրեմն՝ նախորդող տարիներուն միջինին համեմատութեամբ աւելի քան 850.000 թոն:

Զեկուցաբերը անդրադարձած է այժմու թերիներուն: Ահա քանի մը հիմնական կէտեր: Բերքի ցած որակ եւ քանակ: Հայաստանի 780.000 հեկտար բնական կեր ապահովող հանդերէն, օրինակ անցեալ տարի, միայն 31.000 հեկտարէն շատ քիչ աւելին պարարտանիւթերով մշակուած է: Այլ խօսքով՝ հինգ տոկոսէն նուազ: Ջուրի եւ կերի զգալի կորուստներ: Անցեալ տարի միայն, զանազան պատճառներով փճացած կերերուն քանակը կազմած է հարիւր հազար թոն: «Արդեօք, հարց տուած է զեկուցաբերը, մենք իրաւունք ունի՞նք թոյլ տալու նման կորուստներ, երբ մեր անասնապահութիւնը ամբողջութեամբ վերցրած ապահովուած չէ կերերով»: Ապա աւելցուցած է.— Մենք պէտք է շտապ միջոցներ ձեռնարկենք կերային բոլոր կուլտուրաների բերքահաւաքը ժամանակին ապահովելու, կերի կուտակման եւ վերամշակման առաջադիմական տեխնոլոգիաները ամենուրէք ներդնելու ուղղութեամբ»:

Կ. Դեմիրճեան բազմաթիւ անգամներ ընդգծած է այս հարցին կարեւորութիւնը, որ, ինչպէս լսեցանք, ուղղակի կապ ունի անասնապահութեան ճիւղին զարգացումին հետ: Յիշեցուցած է միսի արտադրութեան ներկայ առաջադրութիւնը՝ 162.000 թոն (11-րդ հնգամեակ) Այս մէկն ալ մեծ ոստում մը կը նախատեսէ եթէ նկատենք, թէ անցեալ հինգ տարիներուն ամէնէն բարձր քանակը միսի արտադրութեան մէջ 90.000 թոնէն քիչ մը աւելի եղած էր:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

Մշոյ Գեղամի մահը եւ Յուղարկաւորութիւնը

Վաթսուն տարի ետք ալ, անհո՛ւն ողբութեամբ եւ սարսուռով կը յիշեմ, հօրս վերջին հաղորդութեան տեսարանը, որ անջնջելի կերպով քանդակուած է մտքիս եւ հոգւոյս մէջ...:

1918, Նոյեմբեր 27-ի գիշերն էր, երբ հայրենակից Սարգիս Էֆէնտի Բոէեան, ընկերակցութեամբ ծերունի քահանայի մը, անակնկալօրէն եկաւ մեր տունը: Տեսնելով քահանան եւ գուշակելով իր այցելութեան նպատակը՝ մտամոլեցայ ահուդողի եւ յուսահատութեան: «Ուրեմն հայրիկս պիտի մեռնի՞, ըսի մտովի»: Մահամերձ հայրս թէեւ իր ամբողջ էութեամբ հաւատացեալ, վստահ էի սակայն, թէ իր գիտակցութեամբ չէր որ քահանան այդ գիշեր կուգար մեր տունը, վերջին հաղորդութիւնը տալու իրեն...:

Ուստի, խնայելու համար դերդգային հօրս յանկարծական յուզումի մը անխուսափելի հետեւանքներուն, կանխելով այցելուները, վեր վազեցի եւ գոցելով հիւանդին սենեակին դուռը, կառչած մնացի փականքին. անձայն կուլայի եւ կ'աղաչէի որ թոյլ չտան քահանային անակնկալօրէն մտնելու հօրս սենեակը եւ զգացնելու անոր իր մահը...:

Խեղճ մայրիկս, ինքն ալ խորապէս յուզուած, խնդրեց քահանայէն որ սպասէ քիչ մը, մինչ Սարգիս Բոէեան առանձին կը մտնէր հիւանդին սենեակը զայն պատրաստելու...:

Մենք, խռնուած միջանցքին մէջ, զսպելով մեր հեծկլտուքները, կը սպասէինք անձկութեամբ ... կիսաբաց դռնէն կ'իմանայինք հիւանդին մրմունջները եւ հառաչանքները...: Վերջապէս, լսեցաւ հօրս դողդոջուն ձայնը՝ — «Թող գայ տէրհայրը, թող գայ...»:

Պահ մը ետք, Սարգիս Բոէեան նշան կ'ընէր քահանային, որ յառաջանայ: Հակառակ մօրս արգելքին, լացին ու կոծին: Ձեռքս բռնած վառած մոմ մը, դողահար կը հետեւիմ քահանային եւ կը մտնեմ մահամերձ հօրս սենեակը...:

Հիւանդին մահճակալը դրուած էր սենեակին անկիւնը, գլուխը դէպի դուռ, այնպէս որ մեր անշշուկ մուտքը հայրս աւելի զգաց, քան տեսաւ: Երբ հայրենակից Բոէեան գնաց կեցաւ հիւանդին դիմաց, այն ժամանակ միայն, հայրս գլուխը դարձնելով նշմարեց քահանան, որ անմիջապէս մօտենալով, բռնեց ձեռքերը եւ ողջունեց զինք...:

Ես, մոմը ձեռքս, քարացած մնացի հօրս գլխուն վերեւ...: Տիրեց մահասարսուռ լռութիւն:

— Որդիս, սկսաւ ծերունի քահանան, գիտեմ որ ծնած ես Մշոյ դարաւոր Սուլթան Սուրբ Կարապետի հովանիին ներքեւ եւ զաւակն ես, մշեցի արժանաւոր քահանայի...: Գիտեմ նաեւ, թէ ինչ ջերմեռանդ հոգիով պիտի ընդունիս Ս. Հաղորդութիւնը: Աղաչենք Ամենակալ Աստծոյ, որ զայն ընդունելով փարատին հոգեկան եւ մարմնական ցաւերդ...:

— «Տէր հայր, հեկեկաց հիւանդը, քանդեցին Սուրբ Կարապետը, մոխրացան մեր վանքերը ... մոխրացաւ Տարօնը...»:

Ձայնը մարեցաւ կոկորդին մէջ...: Մահամերձը կուլար: Պահ մը լռելէ ետք, շարունակեց հեւասպառ: «Այո՛, քանդեցին, քանդեցին: Աղօթեցէ՛ք, Տէր հայր, ես հաւատացեալ եմ...»:

Քահանան ակներեւ յուզումով եւ դողդոջ մատներով վեր բարձրացուց խաչը ... բացաւ աղօթագիրքը եւ սկսաւ սրտառուչ արտասանել խոստովանութեան եւ ապաշխարութեան աղօթքները, անվերջանալի «Մեղայ Աստծոյ»ները, որոնց կը հետեւէր հայրս, անէացած եւ կը պատասխանէր սրտառուչ «մեղա՛յ, մեղա՛յ»ներով...:

Ես, ձեռքս բռնած վառող մոմին նման կը հալէի՛, կը սպառէի՛ ... մատներս կը դողային եւ արցունքներս խառնուած մոմին կաթիլներուն, վար կը թափէին հօրս բարձին, ճակտին եւ գեղեցիկ մազերուն վրայ...:

Այդ գերագոյն րոպէին, հոգին խռոված զաւկին լուռ տառապանքէն, պաշտելի հայրս, իր մելամաղձոտ եւ անո՛յշ աչքերը վեր բարձրացուցած, տխուր ժպիտով մը ուժ կուտար ինծի...: Քահանան լռեց եւ ծոցէն հանելով մասատուփը, բացաւ զայն, եւ Ս. Հաղորդութիւնը առնելով, մօտեցուց հիւանդին դունատ շրթներուն որ «մեղա՛յ, մեղա՛յ» կոչելով ընդունեցաւ զայն:

Ծերունի քահանան, խաչը կրկին բարձրացուց, հիւանդին բերնին եւ ճակտին քսելէ ետք, խաչակնքեց եւ վերջացուց արարողութիւնը:

×

Տագնապներով եւ մղձաւանջներով լի գիշեր մը անցընելէ ետք, Նոյեմբեր 28-ի առաւօտուն, հայրս բացաւ աչքերը եւ տխրութեամբ դիտեց իր շուրջը...: Կրցաւ մէկ – երկու խօսք փոխանակել եկող գացող այցելուներու հետ: Դէպի լաւ զգալի փոփոխութեան մը ենթարկուած էր եւ բոլորս ալ այդ բարելաւումը կը վերագրէինք նախորդ գիշերուան Ս. Հաղորդութեան բարերար ազդեցութեան...:

Մանաւանդ մեծ էր իմ ուրախութիւնս, միամիտ եւ անփորձ, կը կարծէի թէ հայրս իրապէս պիտի աղէկնայ...: Բարեկամներուն եւ մեր ընտանիքի անդամներուն միջեւ փոխանակուած խորհրդաւոր եւ տխո՛ւր նայուածքն ու փսփսուքները ոչ մէկ կասկած կը ներշնչէին ինծի, հօրս մօտալուտ վախճանին մասին...:

Չէի գիտեր թէ, յաճախ, մահամերձ հիւանդները, մեռնելէն օր մը առաջ, կը վերագտնէին իրենց պայծառատեսութիւնը: Աւա՛ղ, ուրախութիւնս երկար չտեւեց: Իրիկուան մօտ, հայրս կորսնցուց իր գիտակցութիւնը եւ հոգեվարքը սկսաւ...:

Անկարելի եղաւ զիս բաժնել իր սնարէն...: Զարմանալի տոկունութեամբ եւ յափշտակութեամբ կը դիտէի իր դալկահար դէմքը, կը շոյէի իր շագանակագոյն առատ մազերը, ձեռքս դրած իր կուրծքին կը համրէի կմախքացած ոսկորները եւ խռովայոյզ սրտին ելեւէջները...: Կախուած անոր շրթներէն, անձկութեամբ կը սպասէի որ խօսէր եւ նախորդ օրերու նման կանչէր իր սիրական Տարօնը եւ հարազատները: Գիշերը վրայ հասաւ, իր տառապանքի վերջին գիշերը, դժուարաւ զիս բաժնեցին իր սնարէն...:

Յաջորդ առաւօտ, Նոյեմբեր 29, մեր տան մէջ իրարանցումը շատցաւ...: Բժիշկ, հիւանդապահուհի, բարեկամներու վերջին այց...: Հայրս, աչքերը գոց, շնչառութիւնը ընդհատ եւ արագ, մահուան քրտինքներու մէջ կը լողար: Կէսօրուան մօտ, մահամերձ հօրս այցելեց Մեսրոպ վարդապետ Նարոյեան, (յետագային Պոլսոյ Պատրիարք) որ բացակայ ըլլալով Պոլսէն, տեղեկութիւն չունէր հիւանդին ծանր կացութենէն: Այլայլած, մօտեցաւ հայրիկիս, ձեռքը դրաւ անոր ճակտին ու «Գեղա՛մ, Գեղա՛մ» կանչելով փորձեց վերջին անգամ խօսիլ անոր հետ...: Հիւանդը գերագոյն ճիգով մը, բացաւ աչքերը: Կարծէք ճանչցաւ մշեցի Նարոյեան վարդապետը: Անդրաշխարհային ձայնով մը մրմնջեց.

— «Ես կ'երթամ Տարօ՛ն, ես կ'երթամ Տարօ՛ն...»:

Իր վերջին նայուածքը պարուրեց զիս ... կրցաւ արտաբերել իր շրթներէն

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Ապրիլ 24-ին կարողացանք մեկնիլ Հալէպ, ընկերութեամբ Խադ Ծ. Վրդ.ի եւ հոն երկու օր մնալէ եւ տեղւոյն երուսաղէմապատկան կալուածները քննելէ յետոյ՝ ճամբայ ելանք, դարձեալ Խադ Ծ. Վրդ.ի ընկերակցութեամբ, դէպի Լաւոդիկէ, ուր հասանք Ապրիլ 26-ին:

Լաւոդիկէ մեր ժամանումին երկրորդ օրը կատարուեցաւ փոխանցումը՝ Պատ. Փոխանորդ Տ. Վահան Վրդ. Գէորգեանի կողմէ՝ Կաթ. Պատուիրակ Տ. Խադ Ծ. Վրդ. Աջապահեանի, այն է՝ տեղւոյն եկեղեցին՝ իր անօթներով, փոխանորդարանն իր գոյքերով, դպրոցն՝ իր յարակից մասերով, որ կը կազմեն նախկին հոգետունը, եւ Գերեզմանատունը: Կատարուած նոր փոխանցումի ցուցակը այստեղ ալ պատրաստուելով եւ երկուստեք ստորագրուելով յանձնուեցաւ մեզի:

Հետեւեալ օրը զբաղեցանք տեղւոյն երուսաղէմապատկան կալուածներուն քննութեամբ: Անոնք կը բաղկանան 15 կտորէ, (տուն, խանութ, եւ ընդարձակ գետին մը): Գետինը՝ հայ գաղթականներ վերածած են քէմբի, ուր կը բնակին առողջապահական շատ յոռի պայմաններու տակ:

Այստեղի կալուածներուն վիճակը Դամասկոսիններէն աւելի վատթար է: Վերի – վերոյ տարեկան 104 Պաղեստինեան Լիրայի հասոյթին մեծ մասը պէտք է յատկացնել նորոգութեանց, որպէսզի կարելի ըլլայ անոնց պահպանումը:

Ինչպէս Դամասկոս, հոս ալ բախտն ունեցանք հաւանութիւնը առնելու տեղւոյն պատուաւոր ազգայիններէն Մեծ. Տիար Յարութիւն Մաքինաճեանի, որուն յանձնեցինք աթոռապատկան կալուածներուն մատակարարութիւնը, եւ առ այդ՝ Ձեր Ամենապատուութեան կողմէ տրուած լիազօրի փոխանորդագիրը:

Նորին Ս. Օծութիւնը Լաւոդիկէի առաջնորդ կարգած էր Անտիոքի առաջնորդ Գեր. Տ. Եփրեմ Ծ. Վրդ. Տոհմունին. բայց նկատելով որ նա ժամանակի մը համար պիտի չկրնայ Լաւոդիկէ գալ, փափաք յայտնած է որ Տ. Վահան Վրդ. Գէորգեան մնայ անդ, գոնէ երկու ամիս եւս: Ուստի առժամապէս հոն թողուցինք Տ. Վահան Վրդ.ը եւ մեզ հետ ունենալով Տ. Խադ Ծ. Վրդ. Աջապահեանը, Ապրիլ 29-ին մեկնեցանք Լաւոդիկէէն, եւ հետեւեալ օրը վերադարձանք Պէյրութ, ուր այցելեցինք Վեհ. Կաթողիկոսին եւ պատրաստուած զոյգ ցուցակները՝ Նորին Ս. Օծութեան եւ մեր կողմէ ստորագրուած՝ փոխանակուեցան, եւ այս կերպով վերջացաւ Ս. Աթոռոյ եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միջեւ կատարելի փոխանցման գործողութիւնը:

Ն. Ս. Օ. Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը հետեւեալ նամակաւ յայտնած է արդէն Իր մասնաւոր շնորհակալութիւնները Ձեր Ամենապատուութեան:

(Պատճէն)

Կաթողիկոսութիւն Հայոց
Կիլիկիոյ

Պէյրութ, 28 Ապրիլ 1929,

Համար 2090/106

Ամենապատիւ
Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Արք. Եպս. Դուրեան,
Պատրիարք Հայոց
յԵրուսաղէմ

Ձեր Յարգելի Պատուիրակութեան՝ Ս. Աթոռոյ երիցագոյն անդամ Գեր. Տ. Մաթէոս Ս. Եպիսկ. Գայըգճեանի եւ Տիար Կարապետ Յ. Նուրեանի՝ Դիւանապետ Ս. Աթոռոյ, ձեռամբ ստանալու պատիւն ունեցանք Ձեր Սրբազնութեան Թ. 8500/8 եւ Ապրիլ 11 պաշտօնագիրը, որով կը հաղորդուէր՝ համաձայն Միաբանական Ընդհ. Ժողովոյ միաձայն որոշման՝ Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաւոդիկէոյ երուսաղէմապատկան եկեղեցիներու վանատներու եւ վարժարաններու յանձնումը սրբազան անօթներով, զգեստներով, յարակից շէնքերով եւ տնական կահ կարասիներով:

Շնորհակալու ոգւով ուրախ եմք այնու յուսով, որ Միաբանութեան այս զոհողութիւնը մեծ ու զօրաւոր առիթ կամ ազդակ պիտի ըլլայ առհասարակ հարուստ եւ աղքատ ազգայնոց, ըստ չափու կարողութեան չզլանալ իրենց աջակցութիւնը ի լիակատար կազմակերպութեան Կիլիկեան Կաթողիկոսութեան հին եւ նոր թեմերուն:

Յանձնումը կատարուեցաւ ի Պէյրութ ամսի 17-ին Կաթ. Փոխանորդ Տ. Եղիշէ Ս. Եպիսկ.ի, ի Դամասկոս եւ ի Լաւոդիկէ՝ առաջման փոխանորդ կարգուած Տ. Խադ Ծ. Վարդապետի՝ ամսի 20-ին եւ 25-ին, եւ Պատուիրակութիւնը վերադարձաւ ի Պէյրութ 26-ին ու վաղը պիտի վերադառնայ յԵրուսաղէմ: Տիրոջ խաղաղութեան հրեշտակը ուղեկից:

(Շար.— 13)

«զաւնուկ» մը սրտակեղեք ... եւ վերջին անգամ ողեկոչելով իր նահատակ սիրական քոյր Մարիամը, գոցեց աչքերը յաւիտեան...:

Առաւօտեան ժամը տասնըմէկն էր...: Նարոյեան վարդապետ խոր յուզումով մեռեալներու աղօթքը արտասանելէ եւ մեզ մխիթարելէ ետք, մեկնեցաւ տունէն, ձգելով մեզ խորունկ վշտի, յուսահատութեան եւ արցունքի ծովի մէջ...:

Պահ մը ետք, սենեակէն ներս կը մըտնէին ծանօթ, Մէհմէտ էֆէնտին եւ հայրենակից Մխիթար Շեխիկեան, որոնք մեռեալին ճակատը համբուրելէ ետք, գոցեցին անոր կիսաբաց աչքերը...:

Աննկարագրելի էր յուզումը մայրիկիս եւ սենեակի մէկ անկիւնը կծկտած անկար եղբօրս...: Հայրենիքը մոխրացած, մեզ եւ պաշտելի ծննդավայրի բեկորներուն համար, Եղեռնէն հրաշքով ազատած Մշոյ Գեղամը, կը մնար մարմնացումը եւ խորհրդանիշը Տարօն Աշխարհին...: Անոր մահովը, անգամ մը եւս կը նահատակուէր Տարօնը մեզի համար, եւ մենք կրկնակի որբ, անտերունչ եւ անմխիթար, կը մնայինք հայրենիքէն հեռու, օտար ափերու վրայ...:

Մահուան գոյժը, շուտով տարածուեցաւ հայրենակիցներու, կուսակցական ընկերներու եւ բարեկամներու միջեւ, որոնք սկսան հետզհետէ լեցուիլ մեր տունը: Առաջին այցելողը եղաւ, մեր թաղին մէջ բնակող յոյն կառավարական անձնաւորութիւն մը, նախկին դեսպան մը, որ պատերազմի ընթացքին քաղաքական պատճառներով հեռացած էր Աթէնքէն: Դժբախտաբար չեմ յիշեր իր անունը: Հայասէր եւ յարգելի այս մեծ Յոյնը, պատերազմի վերջին տարիներուն ջերմօրէն կապուած էր հայրիկիս: Մահուան գոյժը առնելով՝ փութացած էր մեր տունը, իր կնոջ հետ:

Ըստ հայկական սովորութեան, ննջեցեալը պէտք է լուացուէր, պատանքուէր եւ նոյն օրը երեկոյեան փոխադրուէր եկեղեցի...:

Չեմ յիշեր, ինքնաբո՞ւխ էր, թէ, մայրս խնդրեց ինծմէ, եղերերգութիւն մը հօրս դագաղին վրայ, եկեղեցի տարուելէ առաջ: Կը յիշեմ միայն որ յանկարծ, խելայեղ ճիչ մը բարձրացաւ կոկորդէս...:

. . . .

«Խաւարել ե՛մ ինչպէս գիշեր,
Իմ չորս կողմն է փոթորիկ.
Զուլում քեզ սէր, չուլում քեզ սէր,
Ես սիրում եմ հայրենիք...»:

. . . .

Հօրս սիրական երգերէն մին էր այս: Աւելորդ է նկարագրել թէ, հօրը դագաղին առջեւ, զայն պաշտող աղջկան սրտէն բխած այդ սրտապատառ եղերերգութիւնը յուզումի ինչ ալիքներ բարձրացուց մեռեալին սենեակին մէջ...:

Քիչ վերջ, ուշաթափ, հօրս դագաղին հետ զիս դուրս կը հանէին սենեակէն...:

Նոյեմբեր 29, Շաբաթ երեկոյ, Մշոյ Գեղամին մարմինը փոխադրուեցաւ Բեռայի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցին:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, 1918 Նոյեմբեր 30-ին տեղի ունեցաւ Ազգային յուղարկաւորութիւն:

Բերայի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցին լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ: Ներկայ էին նաեւ Թուրք բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ: Տարօնի Տատրակին դագաղը ծածկուած էր նորածին Հայաստանի եռագոյն եւ Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան դրօշներով...: Պոլսոյ մէջ առաջին անգամ, ազատ և անկախ Հայաստանի դրօշը ծածկած է Մշոյ Գեղամի դագաղը:

Այն պահուն, երբ դագաղը ուսամբարձ դուրս կը հանուէր եկեղեցիէն, տեղի ունեցան արտակարգ վշտի եւ յուսահատութեան արտայայտութիւններ իր հարազատներուն, մանաւանդ, իր աղջկան կողմէ, որուն սրտակեղեք «Հայրի՛կ, հայրի՛կ, ո՞ւր կ'երթաս» բացագանչութիւնը այն աստիճան կը յուզէ եւ ուժգնօրէն կը տպաւորէ յուղարկաւորները, որ անոնցմէ մէկ քանին, Արտաւազդ Եպիսկոպոս Սիւրմէեան եւ ուրիշներ, երեսուն տարի ետք ալ, Փարիզի մէջ, Գեղամի աղջկան կը յիշեցնէին գերագոյն յուզումի րոպէին արձակուած սրտաճմլիկ այդ կանչը...:

Յուղարկաւորներու հոծ բազմութիւն մը հետեւեցաւ դագաղին մինչեւ Շիշլիի Ազգային գերեզմանատունը: Հոն, դամբանականներ խօսեցան, Հայկ Սէրէնկիւլեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ. ինչպէս նաեւ հայրենակիցներ Սարգիս Էֆէնտի Բոէեան, Մխիթար Շէխիկեան, Սիսակ Նալպանտեան եւ ուրիշներ, որոնց անունը չեմ յիշեր դժբախտաբար...:

Մարմինը հողին յանձնուելէ առաջ դագաղը բացուեցաւ, վերջին անգամ Մշոյ Գեղամին դէմքը ցոյց տալու համար իր հարազատներուն, հայրենակիցներուն եւ ընկերներուն:

Այն պահուն երբ վեր կ'առնէին վարշամակը, սարսո՛ւռ մը անցաւ մեր հոգիներէն: Թեթեւ հով մը սահելով մեռեալին դէմքին վրայէն, շարժեց անոր մազերը եւ փունջ մը բարձրացնելով, ձգեց գեղեցիկ ճակտին...:

Գոցեցին դագաղը եւ մարմինը յանձնեցին հողին...:

Մշոյ Գեղամը թաղուեցաւ Մշեցիներու թաղը, իր տարագիր հայրենակիցներու շարքին: Երեսուն տարի յետոյ, Գեղամի կողքին պիտի գար հանգչելու իր կինը, պատմական Գիւլիզարը: Իսկ աւելի ուշ, իրենց մին ու ճար անկար զաւակը, Արամիկը, երեքն ալ հայրենիքի կարօտով, հայրենիքէն հեռու...:

Գեղամ Տէր – Կարապետեանի ընտանիքէն մնացի ես միայն, անոնց հեռաւոր շիրիմներուն եւ տառապած հոգիներուն վրայ լալու եւ աղօթելու...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

Ս. ՆՇԱՆ ՎԱՆՔ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. – Ս. Նշան Վանքը կը գտնուէր Սեբաստիա քաղաքի հիւսիսային կողմը, կէս ժամուան հեռաւորութեամբ ուր կը նստէր Թեմակալ առաջնորդը: Ունէր երեք եկեղեցիներ՝ Ս. Նշան, Ս. Կարապետ եւ Ս. Աստուածածին:

×

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. – Վասպուրականի Սենեքերիմ Թագաւորը իր երկրէն գաղթական գալով Սեբաստիա, 1021 Թուին, ի յիշատակ Վարագայ Ս. Խաչ Վանքին, քաղաքին մօտ շինել տուաւ նոր վանք մը, որ կոչուեցաւ Ս. Նշան: Պետրոս Գետադարձ Կաթողիկոսը իր կեանքին վերջին տարիները (1051 - 1058) անցուց Սեբաստիոյ մէջ, եւ հոն վախճանելով թաղուեցաւ Ս. Նշան Վանքը. – Պատմական Սեբաստիոյ, Յովհ. Սեբաստացի, Երեւան, 1974, էջ 32:

Սեբաստիոյ եւ Ս. Նշան Վանքի Առաջնորդներէն կը յիշենք հետեւեալները:

1.– Գրիգոր Եպիսկոպոս, 1169 – 1199:

2.– Ստեփաննոս Եպիսկոպոս, 1311. – Ցուցակ Ձեռ. Նոր Ջուղայի, Բ. Հատոր, էջ 128. Թիւ 118:

3.– Սիմէոն Արքեպիսկոպոս, 1333 – 1369. – Յիշատակարանք ԺԴ. Դարի, էջ 257 եւ 490:

4.– Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս, Նահատակ, 1369 - 1387. – Հայոց Նոր Վկաները, 1903, էջ 137 – 150:

5.– Յովհաննէս Եպիսկոպոս, 1482 – 1513:

6.– Յակոբ Եպիսկոպոս, 1560 – 1578:

7.– Մելքիսէթ Արքեպս. Սեբաստացի, որդի ոգեկոչած Խաչատուրի, 1600 – 1616:

8.– Անդրէաս Արքեպիսկոպոս, 1616 – 1637:

9.– Ներսէս Եպիսկոպոս, 1637 – 1648, ուսուցիչ Շամլու Գրչի:

10.– Անդրէաս Արքեպիսկոպոս, որդի Թորոսի, 1648 – 1654:

11.– Մելքիսէթ Արքեպիսկոպոս, որդի Կ. Պոլսեցի Մինաս քահանայի, 1654 – 1663:

×

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. – Ս. Նշան Վանքին Գրիչներէն ծանօթ են հետեւեալները իրենց գործերով, ըստ ժամանակագրական կարգի:

Ա. – Հայրապետ Կրօնաւոր Քահանայ, Գրիչ, 1311 – 1333, որդի սիր Ծուանի. օրինակած է.

1. – 1311-ին, մէկ Աստուածաշունչ (մասնակի). – Ցուցակ Ձեռ. Նոր Ջուղայի, Բ. Հատոր, Թիւ 118, էջ 128:

2.– 1333-ին, Ճաշոց մը. – Յիշտ. ԺԴ. Դարի Թիւ 316:

Բ. - Ներսէս Կրօնաւոր, Գրիչ, 1350ին օրինակած է Ճառք Եղիփանու, պարոն Ասլանի պատուէրով. – Յիշտ. ԺԴ. Դարի, Թիւ 465:

Գ. – Մխիթար Գրիչ, որդի Թամուրի եւ Մուղալի, աշակերտ Մատթէոս Վարդապետի, 1487-ին Յայսմաւուրք մը օրինակած է մասամբ Ս. Նշանի Վանքին մէջ, պարոն Շնոփորի եւ կողակցին Դեսպինայի պատուէրով. – Ձեռ. Սեբաստիոյ, Թիւ 143:

Դ. – Փիլիպպոս Գրիչ Արեւելցի, 1489-ին օրինակած է մէկ Ճաշոց, Մատթէոս Վարդապետի պատուէրով. – Ձեռ. Սեբաստիոյ, Թիւ 74:

Ե. – Յովհաննէս Գրիչ, 1492-ին օրինակած է Գանձարան մը. – Ձեռ. Սեբաստիոյ, Թիւ 134:

Զ. – Մելիքսէթ Եպիսկոպոս, Գրիչ, որդի արծաթագործ Խաչատուրի, աշակերտ Յովհաննէս քարունապետի, 1604-ին օրինակած է Ժողովածոյ մը կարեւոր բովանդակութեամբ. - Ձեռ. Արմաշի, Թ. 11:

Է. – Խաչատուր Բաաքերդցի, Գրիչ, 1616-ին օրինակած է մէկ Հարցմանց Գիրք, Գր. Տաթեւացիի. – Ձեռ. Ղալաթիոյ, Թ. 85:

Ը. – Միքայէլ Գրիչ եւ Ծաղկող, որդի Բաղդամ Գրչի, 1660-ին գրած եւ ծաղկած է Աւետարան մը. – Ձեռ. Երեւանի, Թիւ 6518:

Թ. - Յարութիւն Վրդ. Երզնկացի, Գրիչ, 1728 – 1738, օրինակած է.

1. – 1728-ին, Մեկնութիւն Մատթէի՝ Գր. Տաթեւացւոյ. – Ձեռ. Երեւանի, Թիւ 9603:

2.– 1734-ին, Մեկնութիւն Յովհաննու՝ Գր. Տաթեւացւոյ. – Ձեռ. Երեւանի, Թիւ 3010:

3.– 1738-ին, Ժողովածու, Ուռհայեցի Սահակի պատուէրով. – Ձեռ. Երեւանի, Թիւ 1953:

Ժ. – Յակոբ Վրդ. Սեբաստացի, Գրիչ, 1769 - 1770, օրինակած է.

1.– Խորհրդատետր, 1769-ին. – Ձեռ. Ս. Յ. Թիւ 2280:

2.– Խորհրդատետր, 1770-ին. – Արտ. արք. Սիւրմէեան, Ցուցակ Ձեռ. Հալէպի, Երուսաղէմ, 1935 էջ 393:

ԺԱ. – Մինաս Աբեղայ, Գրիչ, 1791-ին օրինակած է Քարոզգիրք՝ Նալեան Յակոբ Պատրիարքի. - Ձեռ. Արմաշի, Թիւ 134:

Ն. ԱՐՔ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Քիւրտին մարմինը յուզումէն կը դողար եւ աչքերուն մէջ բարի ժպիտ մը կար: Կիրոս հասկցաւ, որ քիւրտը կ'ուզէր իր հետ առանձինն խօսիլ: Սպիտակ Ձիաւորին հետ խօսիլ չէր համարձակեր:

– Իմ անունը չգիտես: Լաւ որ չգիտես. թող չիմանան, որ ես ըսած եմ: Կ'ուզեմ խնայել ձեր Սպիտակ Ձիաւորը: Ան ուրիշ է, ուրիշ:

– Ի՞նչ կայ, քիրվա, – հարցուց Կիրոս այնքան վստահ, որ քիւրտը կարեւոր բան մը ունէր ըսելիք:

– Ճին Տուրսունը Ախուռի մէջ է: Ես տեսայ. ան բազմութեան մէջ մտաւ վրան – գլուխը ալիւրոտ Ջրաղացպանի կերպարանքով: Ան Ախուռի հայ Ջրաղացպանը սպաննած՝ անոր հագուստին մէջ մտած է:

Կիրոս այս որ լսեց՝ ուժգունեցաւ յանկարծ և դէպի ժողովուրդը, դէպի Մարտիկը աճապարեց: Լուրը ձիաւորներուն պէտք է հասցնէր՝ ժողովուրդին մէջ գտնելու վրան - գլուխը ալիւրոտ Ջրաղացպանը: Բազմութեան մէջէն, ծպտուած մէկէ մը Մարտիկին վրայ յանկարծակի արձակուելիք գնդակի սարսափով բռնուած էր Կիրոս:

Եւ իրաւ ալ, հրապարակի ժողովուրդին չհասած, ան լսեց պայթիւն մը: Կիրոսի ոտքին կապերը քակուեցան կարծես: Փառք Աստուծոյ, Մարտիկը ժողովուրդին մէջ էր, եւ սակայն ժողովուրդը իրար հրմշտկելով հրապարակի կեդրոնը խռնուեցաւ:

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, նորէն Թաթոսն է, Կիրոս աղբեր, – ըսին մի քանի ձիաւորներ, որոնք կեցած էին ուռենիի մը տակ: – Երանի էչ մը ըլլար սպաննածը: էս անգամ հայ Ջրաղացպան մը սպաննեց: Կ'երեւի, աշխարհի վրայ քանի Ճին Տուրսունը կայ ու կ'ապրի, Թաթոս գետնի վրայ նէ՛ էշ պիտի ձգէ, նէ՛ ալ խոզ:

– Էն է, էն, Ճին Տուրսունը: Ինչպէ՞ս գիտցաւ, ինչպէ՞ս ճանչցաւ, – ուրախութենէն ինքնիրմէ ելած ըսաւ Կիրոս եւ ձիաւորներուն հետ ժողովուրդի խռնուած վայրը աճապարեց, ուր կեցած էր նաեւ Մարտիկ, իր ձիուն հետ:

Մարտիկ այդ պատահարէն, ոչինչ հասկցաւ, մինչեւ որ Կիրոս խօսեցաւ իր կողքին կանգնած:

– Մարտիկ, տղաս, Ճին Տուրսունն է, Ջրաղացպանի հագուստով ժողովուրդին մէջ մտած է Սպիտակ Ձիաւորը սպաննելու համար:

– Լաւ որ կնկայ լաչակ չէ կապեր, – ըսաւ Մարտիկ:

Մարտիկ համակրած էր Ճին Տուրսունին, մանաւանդ որ լաւ ձի վարող էր ու գիտէր յանդուգն փախուստներ ընել: Իսկ Ջրաղացպանի տարազին մէջ մըտնե՞լ...

Այդ օրուայ հերոսը Թորթանցի Ջորեպան Թաթոսն էր: Սուրը այնքա՛ն արագ փարատած էր, որ Ճին Տուրսունի ձեռքէն ատրճանակը վար ինկած ու պայթած էր ինքնիրեն:

Տէլի Թաթոսը Ճին Տուրսունն էր ըսպաննած:

Անտարակոյս, դաշտի մուկերը լուրը իրարու հասցնելու համար քտիկ մտիկ իրարու մօտ գացին: Երկնուց թռչուններ իրենց թեւերէն փետուր ձգեցին, կ'ըսես արեւը լերան ետեւէն գլուխը դուրս պիտի հանէր՝ գոցելու համար իր մէկ աչքը: Տէլի Թաթոս Ճին Տուրսունն էր սպաններ: Ժողովուրդի աղմուկին հետ իրար խառնուած էին կարուանին ու Ախուռի շուները, խռնուած ժողովուրդի արանքներէն կ'երեւային էշի ու ձիու գլուխներ: Անոնք ալ կարծես դէմքերուն վրայ զարմանք մը բռնած՝ իրենց մէկ աչքը կը գոցէին կամաց, որ Թաթոսը չտեսնար:

Թաթոս ոչ միայն սուրի մէկ ուժեղ հարուածով երեսի վրայ ձգած էր Ճին Տուրսունը, այլ անմիջապէս ձիէն վար իջած ու կտրած էր գլուխը:

Ժողովուրդը տեսաւ, որ Թաթոս մէկ ոտքը դիակին վրայ դրած, աջ ձեռքը սուրը, իսկ ձախ ձեռքով մազերէն բռնած էր Ճին Տուրսունի արիւնոտ գլուխը:

(Շար. 380)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԵՐԻՊԷԼ. – Այրի Տիկին Թամար Գամպէրեան եւ եղբայրները՝ Տէր եւ Տիկին Տօնիկ Գամպէրեան, Տէր եւ Տիկին Վարդելառ Գամպէրեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Օգոստոս 23-ին, ժամը 10-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՄՊԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
60-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ – 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Առանց նիւթական ակնկալութեան. հետեւաբար՝ անմրցելի գիներով:

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Հայ Կարմիր խաչի գրասենեակը 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ: Երկուշաբթի օրերը, ժամը 16 – 18, եւ կամ հեռաձայնել.–

— *NAVASSARTIAN*; 985. 36. 53
— *SAGHATELIAN*; 854. 35. 74
— *SIRICA*; 790. 30. 53

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ-ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU Iᵉ CYCLE
POUR JEUNES FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՑ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.– Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.– Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.– Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ.իս Տնօրէնութեան հետ:

26, Rue Troyon - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.–

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 26-ին՝

Ս Օ Ֆ Ի Թ Է Լ

Ի նպաստ Կապոյտ խաչի գործունէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ նորոգութեան:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ՛ք «Յառաջ»ի ձեր բաժանորդագրութիւնը.

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները.

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՄԱԿԷՆ:

Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տուն
Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութիւն
Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Միութիւն
Հայերու եւ Բարեկամներու
Իսնէսօ – Ակումբ

ԿՈՉ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
17-էն 25
(Լ Ի Ո Ն)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՏՈՀՄԻԿ ԻՐԵՐՈՒ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զարդեղէններ – տարազներ – գորգեր – տնական առարկաներ – աշխատանքի գործիքներ – ձեռագործներ – զէնքեր – գիրքեր – լուսանկարներ – բացիկներ – երաժշտական գործիքներ – եւայլն…

1915-ի ցեղասպանութեան հետեւանքով Հայկական տեղահանութեան ընթացքին, Արեւելեան թէ Արեւմտեան Հայաստանէն Սփիւռք բերուած զանազան գործածական իրեր:

Կը խնդրուի բոլոր այն հայրենակիցներէն որոնք այս կարգի առարկաներ ունին իրենց մօտ, հաղորդակցութիւն հաստատել Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տան հետ Սեպտեմբեր 15-էն առաջ:

15, rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines
tél. 16 (7) 849 - 42 - 97

- OUVERT EN AOUT -

Le Restaurant

EREVAN

a ouvert

son magasin
de TRAITEUR et de COMESTIBLES

29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN	TRAITEUR EREVAN
26, Rue Bergère, 75009 Paris	29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi	Tél.: 523.44.73
40 Sortes de Hors - d'œuvres	*Toutes sortes de Hors-d'œuvre,*
25 Sortes de Plats	*Charcuterie et Spécialités Arméniennes*

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները, իր պատուոյ ատենապետ՝ Տիկին Էլիզ Այվազեանի մահուան առթիւ. – Պ. Ճեպրայէլ Պահատուրեան 250, Պ. Յակոբ Թէրզեան (Լիոն) 300, Տէր եւ Տիկին Արա Տէյիրմէնճեան 500 Ֆ.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6)
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գումարները):

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981
AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.
Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1ᵉ classe

De PARIS:

3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.
du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 2ᵉ Voyage: du 5 au 18 Septembre
— 3ᵉ Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.
○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin
○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

DU 21 SEPTEMBRE AU 5 OCTOBRE

DU 3 OCTOBRE AU 16 OCTOBRE

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:	A LYON:
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté
75001 PARIS	69003 — LYON
tél. 261 - 51 - 13	Tél.: (7) 860. 13. 66
Mº Pyramides	

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍՕՖԻԹԷԼ պանդոկի սրահներուն մէջ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
20
JEUDI
20 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. – Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. – Հատը: 2 Ֆ. 50

57րդ տարի — Թիւ 14.975 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 14.975

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՐՑ - ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՀԱՅ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԵՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Օգոստոս 8/9-ի եւ 10-ի Ժուռնալ տը Ժընեւը կ'անդրադառնայ հայկ. ահաբեկչութեան հակազուիցերական վերջին եղեռնափորձերուն առթիւ: «Հայ ահաբեկիչները կը խօսին» խորագրին տակ, թերթը կը յայտնէ թէ Հայ Գաղտնի Բանակը (ԱՍԱԼԱ) ամէնէն խորհրդաւոր կազմակերպութիւններէն մէկն է, որ կը գործէ Միջին – Արեւելք եւ Եւրոպա եւ 1980 Հոկտեմբերէն ի վեր՝ Զուիցերիոյ դէմ: Կ'ըսէ թէ կը պայքարի որպէսզի հայկ. Սփիւռքը իր հողերուն վրայ վերադառնայ: Ասալա–ն, կը գրէ Ժուռնալ տը Ժընեւ, զինեալ պայքարն ընտրած է ճանչցնելու համար, որ մէկուկէս միլիոն Հայեր մեռան 1915–էն 1920: «Ազատութիւն կամ մահ» արդէն նշանակուած էր զինագրական շարժումներուն դրօշակներուն վրայ, անցեալ դարու վերջը: Բայց «հայ ժողովուրդի յեղափոխական գիտակցութեան» այս վերածնունդը, ցեղասպանութենէն աւելի քան 60 տարի ետք, կը զարմացնէ: Կասկած չկայ, որ պաղեստինեան դիմադրութեան գաղափարական ազդեցութիւնը մեծ եղած է խումբ մը անդամներու վրայ, Լիբանանի հայ գաղութին, Սփիւռքի կարեւորագոյն բերդերէն մին իր 250 հազար անդամներով: Կազմակերպութեան կեդրոնը Արեւմտեան – Պէյրութ կը գտնուի, ...ական կարաւանասարայ մը, բաց ...անութ, ուր դիւրին է զէնք հայթայթել սեւ շուկայով: Հո՛ս, Ասալա–ն մէկ ...ւելեալ կազմակերպութիւն մըն է, խմբակներու, կուսակցութիւններու, զինեալ քաղաքագործերու պայթուցիկ խառնուրդին մէջ: Բայց կը թուի ամուր հիմեր ունենալ այլուր՝ օրինակ Եւրոպա, Աթէնք, Հռոմ, Միլանօ, Պրիւսէլ, բայց նաեւ Զուիցերիա ըստ ԱՍԱԼԱ-ի ըստ... ին: Դժուար է ծանօթանալ կազմակերպութեան կառոյցին, զինուորագրումի եւ կարողութեան, Սփիւռքի մէջ վայելած իր իսկական օժանդակութեան: Վա... իր քաղաքական գործունէութիւնը խնդրոյ առարկայ է հայկ. աւանդական կուսակցութեանց կողմէ, գլխաւորաբար՝ Դաշնակցութեան: Կապ հաստատել Ասալա-ի հետ դիւրին չէ, պաշտպանուած քաղաքագործքի անցարգելներով, պահեստանոցներու մէջ, որոնք առժամեայ կեդրոնավայր կը ծառայեն, նաեւ Պէյրութէն դուրս, օրինակ՝ Սայիդա: Այս անգամ, օրերու սպասումէ ետք, կը գրէ Ժուռնալ տը Ժընեւ, Ասալա-ն ընդունեցաւ գրաւոր պատասխանել Ա. Թ. Ս.ի (զուիցերական մամուլի գործակալութիւն) թղթակցուհիին հարցումներուն: Ու կը հրատարակէ հետեւեալ հարց - պատասխանը. –

Հ. – Ինչո՞ւ եղեռնափորձերու այս շարքը Զուիցերիոյ դէմ: Այս ռումբերը հանրային վայրեր, բանուկ ժամերու:

Պ. – *Մեր կազմակերպութիւնը միշտ նկատի առած է անմեղ քաղաքացիներու կեանքը: Մեր վերջին գործողութիւնը Զուիցերիա Յունիս 9–ին էր: Մեր մարտիկը Մարտիրոս Ժ., չօգտագործեց ռումբը զոր ունէր խնայելու համար մարդկային կեանքերու: Հանրային վայրերու մէջ եղեռնափորձերուն տէր եղաւ «Յունիս 9-ի կազմակերպութիւնը»:*

Հ. – Ըսել կ'ուզէք, որ Յունիս 9–ի կազմակերպութիւնը կապ չունի Ասալա-ին հետ:

Պ. – *Ուղղակի եւ անուղղակի կապեր կան մեր միջեւ: Ատիկա չի նշանակեր որ համաձայն ենք իրենց ամէն ըրածին հետ:*

Հ. – Այս եղեռնափորձերը չեն կրնար թունաւորել զուիցերացի ժողովուրդին եւ զուիցերահայ գաղութին յարաբերութիւնները:

Պ. – *Զուիցերական կառավարութիւնն է, որ թշնամական դիրք ունի հայ ժողովուրդին նկատմամբ, զօրավիգ կենալով Թուրք ֆաշական վարչակարգին: Ի՞նչ պիտի ընէր զուիցերացի ժողովուրդը եթէ զօրավիգ ըլլայինք ձեր երկիրը հաւանական գրաւողներուն: Զուիցերացի ժողովուրդը շնորհակա՞լ պիտի ըլլար մեզի:*

Հ. – Դժուար եղա՞ւ ձեզի եղեռնափորձեր կազմակերպել Զուիցերիա:

Պ. – *Կը հարուածենք, ուր որ ուզենք: Եթէ ուզէինք աւելի զօրաւոր հարուածել Զուիցերիոյ մէջ, դիւրութեամբ ըրած կ'ըլլայինք:*

Հ. – Զուիցերական կառավարութիւնը օգնեց սակայն Հայերուն «ցեղասպանութենէն» ետք:

Պ. – *Այդ օգնութիւնը օգնութիւն մը չէր: Մաս կը կազմէր աշխարհակալ ծրագրի մը, որ կը ձգտէր դիւրացնել Հայերու ձուլումը արեւմտեան երկիրներուն մէջ, ջնջելու համար Հայկ. Հարցը:*

Հ. – Ի՞նչ կը մտածէք զուիցերական մամուլին հակազդեցութեանց եղեռնափորձերուն առթիւ:

Պ. – *Բազմաթիւ զուիցերացի լրագրողներ փորձեցին կերպարանափոխել Հայկ. Հարցը: Իրենց կ'ըսենք որ ամբողջ ժողովուրդ մը կը ներկայացնենք եւ թէ պիտի չուշանանք պատասխանելու բոլոր անոնց, որոնք կ'աշխատին մեր ժողովուրդին շահերուն դէմ:*

Հ. – Իսկապէս կը խորհի՞ք, որ հայ գաղութը կը ներկայացնէք:

Պ. – *Մեր պայքարին զարգացումը զինուորական քաղաքական ճակատին վրայ, բաւարար փաստ մըն է հայ ժողովուրդի օժանդակութեան:*

Հ. – Զինուորական եղեռնափորձերէն տարբեր միջոցներ չէ՞ք նախատեսեր:

Պ. – *Պարզ է, որ զինեալ պայքարը՝ պայքարի միջոց մըն է, ուրիշներու կարգին, զորս չենք անտեսեր: Բայց համայն աշխարհ սկսաւ Հայ Դատի մասին խօսիլ 1975–էն սկսեալ, մեր կազմակերպութեան ծննդեան թուականը:*

Հ. – Որո՞նք են ձեր քաղաքական եւ նիւթական օժանդակութիւնները:

Պ. – *Մեր զինակիցներն են՝ բոլոր ժողովրդավար եւ յեղափոխական ուժերը, որոնք կը պայքարին աշխարհակալութեան դէմ: Գալով նիւթական օժանդակութեան, հայ ժողովուրդէն կու գայ, աշխարհի ամէն կողմէ:*

Հ. – Բայց ձեզ կ'ամբաստանեն որ դրամ կը կորզէք հարուստ Հայերէն:

Պ. *Սխալ է:*

Հ. – Կապեր ունի՞ք Կարմիր Ջոկատներուն, ճափոնական կարմիր Բանակին հետ:

Պ. – *Կապեր ունինք յեղափոխական բոլոր շարժումներուն հետ: Եթէ այդ կազմակերպութիւնները յեղափոխական են, ուրեմն՝ կապեր ունինք:*

Հ. – Կը կռուիք, որպէսզի հայ Սփիւռքը վերադառնայ իր հողերուն վրայ: Որո՞նք են այդ «պատմական Հայաստանի» սահմանները:

Պ. – *«Պատմական Հայաստան»ի մեծագոյն մասը Թուրքիոյ արեւելեան կողմը կը գտնուի:*

Հ. – Ուրեմն խորհրդային Հայաստանը ազատագրո՞ւած հողամաս կը նկատէք:

Պ. – *1975–ին յստակացուցինք այդ կէտը: Խորհրդային Հայաստանը ազատագրուած հողամաս մըն է:*

Հ. – Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակէք եղեռնափորձեր կատարել Թուրքիոյ դէմ:

Պ. – *Պիտի շարունակենք մինչեւ մեր հողամասին ամբողջական ազատագրումը:*

Հ. – Իսկ Զուիցերիո՞յ դէմ:

Պ. – *Երբ մեր կազմակերպութիւնը որոշում տայ հարուածել զուիցերական հաստատութիւնները, այդ կ'ընենք աւելի վճռականութեամբ քան զուիցերական կառավարութիւնը կ'ընէ, օգնելու համար Թուրք ֆաշական վարչակարգին, նիւթապէս թէ զինուորական գետնի վրայ:*

×

Յաջորդով, Ժուռնալ տը Ժընեւի միւս յօդուածը, Զուիցերիոյ Հայերուն դէմ սպառնալիքներու մասին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ – ԻՐԱՆ

Հրթիռաձաւ նաւր

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆՁՆՈՒԹՅԱՒ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ՝ ԹՈՒԼՈՆ ԷՐ

Չորեքշաբթի վաղ առաւօտեան, հրթիռաձակ Թապարզին նաւը, որ քանի մը օր է կը շրջէր Միջերկրականի մէջ, խարիսխ նետած էր Թուլոնէն ոչ շատ հեռու՝ Սէն – Մանտրիէ, Սապլէթի ծովափին բացը: Ուրկէ՞ ուր: Երեքշաբթի կէսօրէ ետք էր, որ ամէն ինչ կը սկսէր ու արագօրէն դէպքերը իրարու կը յաջորդէին: Նախ կ'իմացուէր որ իրանցի միապետականներու գրաւած նաւը Մարսէյլի կը մօտենար, որմէ հազիւ մէկ մղոն հեռու կը կենար, հազիւ քանի մը հարիւր մեթր հեռու Իֆի Դղեակէն: Բանակցութիւններ կը սկսէին ֆրանսական իշխանութեանց հետ եւ քիչ ետք ազգ. նաւատորմիղի Ժորժ Լէյկ frégate *կը մօտենար իրանեան նաւին, ուրկէ կ'իջնէին շուրջ 30 նաւաստիներ, որոնք կը յայտնէին թէ Իրան կ'ուզեն վերադառնալ: Ասոնք նաւուն բուն անձնակազմն էին եւ կ'առաջնորդուէին Մարսէյլի գաղթակայանը՝ Առէնք: Մնացեալները, շուրջ 20 հոգի, որոնք «ծովահէններ» կը նկատուին, վառելանիւթ կը պահանջէին, այլապէս՝ կը սպառնային նաւը օդը հանել: Ֆրանսական իշխանութիւնները տեղի չէին տար եւ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Հէռնիւ կը յայտնէր թէ որեւէ ձեւով Ֆրանսա նաւը պիտի չպարենաւորէր: Կը շեշտէր թէ այս ամբողջը Իրանի եւ Ֆրանսայի միջեւ (չգոյ) համաձայնագրի հետ ալ կապ չէր կրնար ունենալ եւ կախում ունէր միայն միջազգային իրաւունքէ: Դեռ կը մնար գիտնալ թէ ի՞նչ կը նախատեսէ միջազգային իրաւունքը նման պարագայի մը: Հարցը բարդ է: Ոմանց համար ծովահէնութիւն է, մանաւանդ Իրանի, բայց իրագէկներու համաձայն, ծովահէնութիւնը գրաւումն է նաւու մը, զինեալ սպառնալիքով եւ անձնական նպատակներով: Արդ այս գրաւումը միայն քաղաքական բնոյթ ունի:*

Չորեքշաբթի առաւօտ, երբ առաւօտեան օրաթերթերը արդէն հրապարակի վրայ էին, կը հաղորդուէր թէ նաւը գրաւող շուրջ քսան միապետականներն ալ յանձնուած էին ֆրանսական իշխանութեանց, քաղաքական ապաստանի դիմում ալ կատարած, մինչ ֆրանսական նաւատորմը Թապարզինը կ'առաջնորդէր Սէն – Մանտրիէ, Թուլոնի կողքին: Այս վերջին կարգադրութեան դեռ անտեղեակ, առաւօտեան թերթերը կը խորագրէին՝ Մարսէյլի վրայ եւ Լիպերասիոն, առիթը կ'օգտագործէր, սրամտութիւն մը ընելու ու գրելու «Մարսէյլի պայթուցիկ վրտէքը՝ ի՛նչ փասթիս»:

Չորեքշաբթի առտու, կը մնար կարգադրել 20 միապետականներու հարցը: Թեհրան կը պահանջէր անոնց յանձնումը, ապա թէ ոչ, Ֆրանսա փաստը տըուած կ'ըլլար որ զօրավիգ է ահաբեկչական եւ ծովահէնութեան արարքներու: Պարզ էր որ այս նոր դէպքը չէր կրնար մեղմացնել Իրանի եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները եւ անոնք, որոնք անցեալ շաբթու կը խորհէին որ կառավարութիւնը պէտք չունէր աճապարանքով ետ բերելու Թեհրանի Ֆրանսացիները, այսօր կը տեսնեն թէ նուազագոյն խոհեմութիւն մըն էր:

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա բաւական ամբարձալի կացութեան մը մէջ է, այս ողբերգա – կատակերգութեան անվերջանալի թերթօնին մէջ եւ ապահով չէ որ Ֆլորանթէնի քաղաքականութիւն փորձող Միթերանը գլուխ ելլէ Պարսիկներուն հետ:

Գալով Խոմէյնիի, ձայնասփիւռ ճառով մը յայտարարած է «մեր ազգին պէս ազգ մը, հարց չի տար թէ ի՞նչ պիտի պատահի եթէ Խոմէյնին սպաննեն: Իսլամական Հանրապետութեան զօրավիգ է՝ Աստուած եւ ուրեմն յաւիտենական է»:

ԵՕԹԸ ՏԱՐԻ ԵՏՔ՝

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

1974 Օգոստոս 20-ին, Փրէժիւսի *էնթէռքոմիւնալ* հիւանդանոցի թիւ 432 սենեակին մէջ, իր տառապալից կեանքին հրաժեշտ կուտար Սփիւռքի մեր գրագէտը՝ Շահան Շահնուր:

Այսօր՝ եօթը տարի ետք, միշտ թարմ է իր յիշատակը, զոր կ'ոգեկոչենք այս թիւով:

Իր մահէն տասը օր առաջ էր, արդէն կաթուածահար, որ կ'ըսէր մեզի՝ «*մէկ հոմանուհի ունեցած եմ՝ գրականութիւնը*»:

Այդ գրականութիւնն է, որ այսօր եւ վաղը, պիտի շարունակէ կեանք տալ իրեն:

×

Վերամուտին, «Յառաջ Մատենաշար»էն լոյս կը տեսնէ, քանիցս վերհրատարուած եւ միշտ սպառած ի՛ր վէպը, որ մեր - Սփիւռքի – վէպն է՝ «Նահանջը առանց Երգի»:

1982*ին* ալ, կը խորհինք թէ վերջապէս լոյս կը տեսնէ ֆրանսական Ռուժըրի հրատարակչականին կողմէ, «Արմէն Լիւպէն, բանաստեղծ» ֆրանսերէն հատորը, որ այնքան կը խօսէր իր սրտին: Հակառակ մեր ջանքերուն, այս հատորին լոյս ընծայումը ուշացաւ հրատարակչական դժուարութեանց հետեւանքով: Բայց կարեւորը, անշուշտ, այնքան յապաղումը չէ, որքան՝ լոյս տեսնելը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

44–ՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 16–ին, դարձի մրցումներու արդիւնքներն են. –

Դինամօ (Կիեւ) – Ձերնոմորեց	3 – 1
Դինամօ (Թ.) – Կայրաթ	3 – 1
Պախտակոր – Արարատ	3 - 1
Դինամօ (Մ.) – Դինամօ (Մինսկ)	0 – 0
Նեֆթչի – Տաւրիա	1 – 0
Շախտեօր - ԲԿՍԱ	2 – 1
Դնեպր – Տորպեդօ	1 – 1
ԲՍԱ – Կուբան	6 – 1

Դասաւորման գլուխն է միշտ Կիեւի Դինամօն 40 կէտով:

«ՍԻՐՏ ԿԱՅ, ՈՐ ԿԸ ՃԱՃԱՆՁԷ»

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԽՄԲ. – Շահնուրի այս գրութիւնը, նախքան տեղ գտնելը «Թերթիս կիրակնօրեայ թիւը» հատորին մէջ (Պէյրութ, 1958), լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ, 1957 Մայիս 27-էն Յունիս 5: Հեղինակը զայն մեզի ղրկած էր Շաւարշ Միսաքեանի մահուան առթիւ, Սիրտ Սրտի, խորագրին տակ :

×

Կիսանդրին էր ցէց՝ այլ անբիծ: Վեհ, գեղադէմ եւ տիրական, ան կ'իշխէր իր շրջապատին վրայ ոչ միայն շնորհիւ անոր որ բարձրադիր էր եւ արեւափայլ, այլ մանաւանդ անոր համար որ, ինք, անբարբառ արձան, կը թուէր ըլլալ աւելի խօսուն քան իր առջեւ հաւաքուած կենդանի էակները :

Մենք ընտանեօք իր առջեւէն էինք կանգառած: Կեանքիս մէջ առաջին անգամն է որ կը գտնուէի Սկիւտարի մեր գերեզմանատունը, բնաւ չեմ յիշեր թէ ինչ առթիւ: Բայց լաւ գիտեմ որ գարնանային տօնական եւ գեղեցիկ օր մըն էր, թերեւս Զատկուան շաբաթը, եւ ես կը նեղուէի իմ նոր կօշիկներուս մէջ եւ նոփընոր գլխարկիս տակ (շափօ ժան-Պառ) ինչպէս որ կը նեղուէի տիրող հոծ բազմութենէն:

Կիսանդրին կը դիտէի աւելի ապշութեամբ քան թէ հիացումով: Մինչ այդ՝ արձան ըսուած բանը ինծի համար գոյութիւն ունէր միայն գիրքերու մէջ, նման առիւծին, բուրգերուն կամ Արարատին : Ծանօթ իրողութիւն է թէ արձան գոյութիւն չունի Պոլսոյ հրապարակներուն վրայ (աւելի մինչ է ըսել՝ չունէր), եւ ոչ իսկ մեր եկեղեցիներուն մէջ: Եւ ահա որ դէմ յանդիման կուգայի կիսանդրիի մը հետ, որ մարմարէ հանքերու լաւագոյն մէկ խաւէն խլուած ձիւնասպիտակ կտոր մըն էր: Աւելին կայ, ան Հայ էր:

Մայրս ըսաւ խուլ ձայնով, այսինքն գերեզմանատան վայել ձայնով մը.

– Ի՛նչ հրաշալի արձան, ի՛նչ պատկառելի մարդ ... գիտես քի պիտի խօսի ...: Աճապա վո՞վ է...

Հայրս պատասխանեց սա տեսակ բան մը.

– Կը ճանչնա՛մ: Ունայնամիտ էֆէնտի ինքնահաւանեանն է...

Յետոյ աւելցուց թէ՝ սովորական մահկանացուներս պէտք է գոհանանք պարզ խաչով մը: Թէ՝ երբ մարդ շատ դրամ ունի եւ կը սիրէ յարգել իր ննջեցեալին յիշատակը, լաւագոյն է որ երթայ աղքատի մը տունը շէնցնէ, որբ աղջիկ մը օժտէ, ազգին օգնէ, փոխանակ ահագին դրամ մսխելու սնափառ չիրիմի մը համար:

– Ինչէ՞ն գիտես քի չէն ըրած, յարեց մայրս. թերեւս որբ աղջիկ ալ օժտած են ... Աղքատ կայ ըսելով ամէն բանէ պիտի զրկուի՞նք մենք ... Ի՞նչ կ'ուզես ան ըսէ՝ աղուորը աղուոր է:

Տարիներ վերջ միայն պիտի անդրադառնայի թէ, արձանին առջեւ արտայայտուած կարծիքները պատահական խօսքեր չէին, այլ անոնք ճշդիւ կը համապատասխանէին ծնողքիս զոյգ հակումներուն: Տարիներ վերջ միայն պիտի անդրադառնայի թէ, անոնց հակոտնեայ բայց նաեւ լրացուցիչ հակումները նոյնութեամբ ժառանգած էի իրենցմէ: Մանաւանդ հոս, Փարիզի մէջ, ուր հաբրատութիւնը երբեմն կը հոսի հեղեղի մը պէս, մինչ ալ պիտի գանէի անմիտ շըռայլարանութիւններէն, բայց միաժամանակ պիտի զօրանար յարումս՝ հանդէպ գեղեցիկին: Ա՛յն գեղեցիկին՝ որ չի սաւառնիր միայն աւագ արուեստներու բարձունքին վրայ, այլ նաեւ կ'իջնէ մինչեւ կերպաւորումը կանացի այն փայլուն եւ նրբանուրբ սեղմիրաններուն, որոնց պիտի չվարանէր Սթէֆան Մալարմէ յատկացնել իր մէկ քրոնիկը: Գեղեցիկը գեղեցիկ է:

Հոս կրկին կը թափանցէ մթասաուեր մը: Ինչպէս որ չեմ յիշեր մուտքս գերեզմանատունէն ներս, նոյնպէս չեմ յիշեր թէ ի՛նչ ուղղութեամբ յառաջացանք, երբ մշտահոս բազմութիւնը մեզ անջատեց ձիւնասպիտակ սիւնէն եւ անոր գագաթը կանգնած կիսանդրէին: Սա գիտեմ որ շրջապատս կերպարանափոխ եղաւ յանկարծ: Մտած էինք գերեզմանատան հին թաղամասին մէջ, որ ամբողջութեամբ գրաւուած էր անցեալ դարու տապանաքարերով: Հոս այլեւս չէին երեւար ճարտարապետական կառուցուածքներ, բարձրաբերձ խաչեր, երկաթեայ նրբարուեստ ցանկապատեր կամ գլխիկոր (Մաթեո-Տոլոոզա)ներ: Այլ միայն հարթ – տափարակ տապանաքարեր, բոլորն ալ գորշացած եւ մամռապատ, իրենց աղաներով եւ ամիրաներով:

Ցարաշարժ քոյրս, որ մեր առջեւէն կը վազէր մազին հիւսքը ճօճելով ծոծրակն ի վար, յանկարծ կեցաւ քարի մը առջեւ ու բացագանչեց.

– Քաա՜ա ... նայէ՛, հայրիկ, քուկին մկրատդ ...

Հայրս դերձակ էր: Տապանաքարին ոտքին կողմը ներկայացուած էր, նուրբ հարթաքանդակի ձեւով, դերձակի մեծ մկրատ մը՝ որ ճիշդ ու ճիշդ մերինը կը յիշեցնէր: Բոլորուեցանք շուրջը: Եւ հայրս մեզի բացատրեց թէ անցեալին մէջ սովորութիւն էր այդօրինակ խորհրդանշաններով ներկայացնել հանգուցեալին արհեստն ու արուեստը: Քովընտի քարերու վրայ ցոյց տալով ճախուճ մը եւ չաթալ – թագ մը, բացատրեց թէ մէկը բժիշկ է իսկ միւսը բարձրաստիճան կղերական: Յետոյ աւելցուց թէ՝ մկրատին տէրը չէր կրնար համեստ արհեստաւոր մը եղած ըլլալ, այլ պալատական դերձակ մը անկասկած, ինչպէս որ էր մեր մեծ հայրը: Եւ մինչ կը փորձէինք քաղել դժուարընթեռնլի գրաբարը տապանագրին, քոյրս կրկին բացագանչեց.

– Պալատական դերձակը չորս հատ սի՞րտ կ'ունենայ ... Աս ի՞նչ թօհաֆ բան է ...

Եւ ցոյց կուտար քարին չորս անկիւնները փորուած խոռոչներ, սրտի ձեւ: Այդ սիրտերուն նշանակութիւնը շատ որոշ էր, բայց ո՛չ քրոջս համար, որ մատնանիշ կ'ընէր զանոնք պահելով. մեծ հարցական մը իր աչքերուն մէջ: Քիչ անդին գտնուած նմանօրինակ սիրտի մը եզրին թառած էր ճնճղուկ մը, որ խոռոչին մէջ հաւաքուած գարնանային անձրեւէն կ'ըմպէր: Գլուխը կը թաղէր սիրտին մէջ, եւ յետոյ կը նայէր երկնակապոյտին: Հայրս ըսաւ, այդ տեսարանը ցոյց տալով մեզի.

– Աս ծակերը եղած են քի՝ թռչունները ջուր խմելով Աստուծոյ փառք տան, եւ ողորմի կարդան մեռնող մարդուն հոգիին :

Այո՛, թռչունը Աստուծոյ փառք կուտար ջուր գտած ըլլալուն համար: Ա՛ս էր ցաւալին: Ա՛ս էր յուսահատականը: Ինքնիրենս ըսի. – «Աս ի՞նչ խենթ խօսք է ... իմ առջեւս տանկ բան կ'ըսուի՞ ... Թող երթայ մինակ քրոջս պատմէ...»:

Շատ մը կէտերու մէջ յիշողութիւնս կրնայ ունենալ մշուշային քօղարկումներ, երբ կը վերակոչեմ այսքան հին յիշատակներ, բայց ո՛չ սիրտերու պատահարին մէջ, որ անջնջելի կերպով դրոշմուած է ներսս: Հինգ կամ վեց տարեկան էի: Առաջին անգամն է որ իմ ըլլըջախոհ հօրս դէմ կ'ըմբոստանայի – օ՜հ, միայն մտովին – եւ անոր մտածելակերպը ինծի կը թուէր այն աստիճան անըմբռնելի որ, թող տուի իր բաճկոնը, որուն ծայրէն բռնած կը քալէի: Օտարութիւն մը ստեղծուած էր: Դարաւոր գերեզմանատան վեհափառ ծառերուն մէջ կը սուլէր գարնանային զեփիւռը, եւ ես զիս կը զգայի առանձնացած:

Դեռ չէի գիտեր թէ մարդիկ անհաղորդ են իրարու: Դեռ չէի գիտեր թէ անանցանելի վիհ մը կը բաժնէ մէկ սերունդը միւս սերունդէն: Դեռ չէի գիտեր թէ ծնողքներն ալ կրնան ձանձրանալ ու սրտնեղիլ տեղացող հարցումներէն, եւ խնդիրը իրենց վրայէն նետելու համար կուտան պատասխան մը՝ որ չի համապատասխաներ միշտ իրենց իսկական մտածումին: Այս բաները դեռ չէի գիտեր: Բայց կը զգայի թէ՝ առանձնութիւնը որ մեզ ներսէն կը մսեցնէ, յաւագին բան մըն է: Կ'ուզէի երթալ վերադառնալ ծնողքս: Կ'ուզէի մեկնիլ գտնուած վայրէս, շուտով, շա՛տ շուտով հեռանալ :

(Շար. 1)

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»

«Վհատ, թոյլ եւ ողողումէն առաջ իսկ կզզիացած սա հոգին, ամբողջ Հայութիւնը հիմնովին սարսող դէպքերէ վերջ երկու գիծով միայն կը տարբերի նախորդ սերունդներէն: Աւելի քիչ կը հաւատայ անկախութեան, եւ նուազ կ'ատէ Թուրքը: Նուազ կ'ատէ, որովհետեւ կը ճանչնայ անոր յառաջդիմութիւնը, ինչպէս որ կը ճանչնայ մարդկային մտքին բոլոր կարեւոր արտայայտութիւնները, զանոնք միշտ դատելով իր մեկուսացած պզտիկութենէն, առանց ճիչի, առանց գիրկընդխառնումի, առանց ճակատագրական մեկնումի: Ինք կը ճանչնայ բոլոր իմաստասէրները եւ բոլոր վարդապետութիւնները. մէկ քանին կարդացած է: Սակայն անոնցմէ ոչ մէկուն առջեւ չէ ըսած. «ահա ե՛ս, ահա ա՛յսպէս»: Գիտէ թէ Աստուած եւ կրօնք ըմբռնումներ են, երբեմն սփոփարար ուժեր են որոնք մարդկութեան հետ պիտի մեռնին: Գիտէ թէ հայրենիքը ներկայ օրերու միջազգայնական գաղափարներուն առջեւ դէշ արդիւք մըն է, իսկ ի՛ր հայրենիքը՝ զօրգեան հանգոյց մը անլուծելի: Գիտէ թէ բարի, չար, տգեղ, գեղեցիկ, բարոյական, անբարոյական բոլորն ալ յարաբերական բաներ են, թէ արուեստը միայն մեծ ազգերու առանձնաշնորհն է, քանի որ բարձր միջավայրի եւ երկար ժամանակի կը կարօտի: Վերջապէս գիտէ նաեւ թէ սէրը փորձանք մըն է, կինը դրամ է. իսկ դրամը ամէն ինչ է: Հիացում եւ առատ ներբող ունի օտարին բոլոր արժէքներուն, արժանիքներուն, մեծութիւններուն: Շատ անգամ կուրօրէն կը փառաբանէ զանոնք. սակայն երբ որ հաճի ակնարկը դարձնել իր ազգին, անմիջապէս տարակոյսով եւ թերահաւատութեամբ լեցուն քննադատի մը կը ձեւափոխուի: Կը խորշի, կը սոսկայ հպատակութեան գաղափարէն. պզտիկութիւն կը համարէ ուրիշի մը մտածումը բաժնելով միաբանիլ ու գործակցիլ անոր, երբ որ հրամայողը ինք չէ: Ինք ինք է եւ ինք բան մը չէ:

«Ի՞նչ պէտք է, ի՞նչ պէտք սակայն ըսել այս բոլորը որ արդէն իսկ այնքան անգամներ կրկնուած ըլլալու ժխտութիւնը ունի: Ի՞նչ պէտք մանաւանդ ըղբաղիլ պարագաներով, որոնց լաւագոյն դարմանը բառերուն եւ խօսքերուն ուժը չի կրնար կազմել բնաւ: Այո՛, այս տիպարը պատահական չէ, միայն ժամանակի մը ծնունդ չէ. սակայն մինչեւ անցեալի մէջ կարելի էր մասամբ զինքը անտեսել, իր վատառողջ մեղկացումը չէզոքացնել, թողլով որ ազգին թիւը բազմապատկելու իր միակ դերը կատարէ, հիմա անկարելի կը դառնայ իրեն հանդէպ անտարբեր մնալ: Ոչ թէ որովհետեւ այժմ պատերազմ կայ ու կոխ, ոչ թէ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Ցանձնում եւ ստացում որքան յուսատու եւ քաջալերական, նոյնքան ծանր է օգտակար ընելու Եկեղեցիին: Աղօթեցէք Սրբազան Եղբայր, թո՛ղ աղօթէ եւ Միաբանութիւնը, որպէսզի կարող ըլլանք ուժասպառ ուսերով տանիլ ծանրագոյն բեռը եւ պարտական չը մնալ առաջի Աստուծոյ, առաջի Ս. Գլխադրին, Միաբանութեան եւ Ազգին:

Եղբայրական անձնուէր սիրոյ համբուրիւ

Մնամ Աղօթարար
Սահակ Բ. Կաթ. Կիլիկիոյ

×

Կը մնար գործադրել Ձեր Ամեն. Սրբազնութեան տուած հրամանը. Սուրիոյ Ֆրանս. Վսեմ. Բարձր Գոմիսէրին հաղորդել եւ միանգամայն յայտարարել թէ Սուրիոյ երուսաղէմապատկան թեմերը փոխանցուած են Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան :

Բարձր Գոմիսէրէն ժամադրութիւն ըստանալով, Ապրիլ 30-ին ներկայացանք Նորին Վսեմութեան, եւ մատուցինք Ձեր Բ. Սրբազնութեան կողմէ իրեն ուղղեալ պաշտօնագիրը՝ որուն թարգմանութիւնը կը դնենք ստորեւ:

×

(Թարգմանութիւն)

Համար 8508/16 Ապրիլ 13, 1929

Նորին Վսեմութիւն Մ. Բօնսօ,
Ֆրանսական Հանրապետութեան Բարձր Գոմիսէր Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Ալաուիթներու Պետութեանց մօտ,

ի Պէյրութ

Ձերդ վսեմութիւն,

Պատիւ ունինք Ձեր Վսեմութեան մատուցանելու մեր յարգանքները եւ իր բարձր հաւանութեանը ներկայացնելու մեր պատրիարքարանին այն կարգադրութիւնը, զոր որոշած ենք ընել՝ ընթացք տալու համար դիմումի մը, որ եղած է մեզ Նորին Ս. Օծութեան Կիլիկիոյ Տ. Տ. Սահակ Սրբազան Կաթողիկոսի կողմէ: Այս կարգադրութիւնը կը վերաբերի հայ հոգեւոր իշխանութեան՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գաւակներուն, որոնք հաստատուած ըլլալով Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Ալաուիթներու երկիրներուն մէջ, ու կը վայելեն Ձեր բարձր եւ բարեխնամ վարչութեան բարիքները:

Ինչպէս ծանօթ է Ձեր Վսեմութեան, Պէյրութի եւ Դամասկոսի նախկին վիլայէթները եւ Լիբանանի ինքնավար սանճագը, որոնց հողամասերէն կազմուած են այսօրուան Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Ալաուիթներու կառավարութիւնները, պատերազմէն առաջ, Հայ եկեղեցական կազմակերպութեան տեսակէտով, բաժնուած էին մեր Երուսաղէմի պատրիարքութեան ենթակայ առաջնորդական երեք թեմերուն:

Ի բաց առեալ Հալէպի շրջանակը, որուն հայ առաջնորդութիւնը ենթակայ էր եւ է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հոգեւոր իշխանութեան, մեր Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաթաքիոյ պատր. փոխանորդները ի վաղուց հետէ կը հովուէին Սուրիոյ տեղացի հայ գաղութները :

Այս հին կազմակերպութիւնը շարունակած է իր գոյութիւնը ունենալ պատերազմի յաջորդող շրջանին, եւ Ֆրանսական Հանրապետութիւնը՝ իր հոգատար պետութեան բարձր վեհանձնութեամբ՝ հաճած է իր կամքը ներկայացնող բարձրագոյն պաշտօնատարներու միջոցաւ շնորհել իր բարձր պաշտպանութիւնն ու բարեացակամութիւնը՝ Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաթաքիոյ մեր պատր. փոխանորդներուն :

Քանիցս առիթ ունեցանք կատարելու մեր քաղցր պարտականութիւնը՝ յայտնելով մեր շնորհակալութիւնները, մեր ներկայացուցիչներուն ընծայուած այս բարեացակամութեան համար:

(Շար. 14)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ (*)

Գրեց՝ Դր. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Շահան Շահնուր միշտ ալ ըսած է, թէ վերջին շրջանի մեր պատմութիւնը աւելի հետաքրքրած է զինք քան գրականութիւնը: Այս իրողութեան ամէնէն ցցուն արտայայտութիւնը իր գրական եւ հրապարակագրական գործունէութիւնն է, մանաւանդ կեանքի ամէնէն բեղուն շրջանին, այսինքն Երկրորդ Աշխարհամարտը նախորդող տասնամեակին: Այս տարիներուն է որ Շահնուր յաջորդաբար կու տայ Նահանջը Առանց Երգի-ն, Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը եւ իր հրապարակագրական – քննադատական յօդուածները, որոնց մէկ մասը յետագային կազմեց Թերթիս Կիրակնօրեայ Թիւը հատորը: Իր գործունէութեան մասին ամբողջական պատկերացում մը ունենալու համար, պէտք է տակաւին նկատի ունենանք, թէ կը մասնակցի Մեճէ-ի պատմուածքներուն, եւ, զուգահեռաբար իր հայերէն ստեղծագործութիւններուն, կը մշակէ քերթողական եւ արձակ արտադրութիւն մը ֆրանսերէն լեզուով: Քերթողական վաստակը յետագային միայն հատորներու մէջ պիտի միկտեղուի, բայց ֆրանսերէն արձակը սկիզբէն իսկ իբրեւ ամբողջութիւն կը մշակուի: Խօսքը Թու լը Թրաֆալկար պատկերներու շարքի մասին է, հիւանդանոցային կեանքէ քաղուած, որուն մէկ մասը 1939-ին կը տպուի N. R. F.-ի մէջ:

Հայկական արտադրութիւնը Հայոց պատմութիւն է ամէն բանէ առաջ իր նիւթով: Շահնուր կը ձեռնարկէ, իր վէպով ու պատմուածքներով, մեր կեանքի ամէնէն բախտորոշ շրջաններէն մէկուն պատկերացումին, երբ կը ստեղծուի ժամանակակից Սփիւռքը եւ պոլսահայութեան մէկ մասը կը վերածուի ֆրանսահայութեան: Արդէն Շահնուր Նահանջ-ին թէ՛ Յարալէզներ-ուն տուած է «Պատկերազարդ Պատմութիւն Հայոց» ընդհանուր խորագիրը: Այս վաստակը Հայոց պատմութիւն է նաեւ հրապարակագրական յօդուածներու մէջ քննուած հարցերով, արտայայտուած մտահոգութիւններով, ստեղծուած մթնոլորտով, Ուշադրութեան առարկան անմիջական անցեալն ու ապրող ներկան է միշտ, իրենց ազգային, գրական եւ ընկերային հարցերով, թեր ու դէմ դիրք ճշդելու հրաւիրող իրենց հրատապ խնդիրներով: Մեր գրականութեան հեղինակութիւնները, յեղափոխութեան ռահվիրաները եւ ազգային կեանքի դէպքերը կը քննուին, դատումի կ'ենթարկուին, նիւթ կը դառնան մեկնաբանութեան:

Բայց գեղարուեստական թէ՛ հրապարակագրական ստեղծագործութիւնը Հայոց պատմութիւն է նաեւ իր ներկայացուցած բարքերով եւ յարուցած պայքարներով: Մեր ազգային գեղեցիկ թէ տգեղ, մա՛նաւանդ տգեղ, բոլոր յատկանիշերը կը բացայայտուին ո՛չ միայն Շահնուրի գրութիւններուն, այլ նաեւ անոնց ստեղծած վիճաբանութիւններուն ու պայքարներուն մէջ: Անհանդիստ ու կրքոտ գրիչ՝ Շահնուր կիրք կը յարուցէ իր գրականութեամբ, կամայ թէ ակամայ առիթ կը ստեղծէ բանավէճի ու պայքարի, ընդդիմամարտ դիրքորոշումներու եւ մաղձոտ պայքարի: Մամուլի վէճերը կը հիւսուին կուսակցական մոլեգին կռիւներու, անձնական հարցերը կը խառնուին ազգային խնդիրներու եւ հայկական կեանքը կը փոթորկի հայաբնակ երկիրներուն մէջ, Ֆրանսայէն մինչեւ Մերձաւոր Արեւելք ու Հեռաւոր Ամերիկա, առանց բացառելու նա՛եւ Հայաստանը:

Ու Շահնուր միաժամանակ կողմ է եւ վկայ, ախտաճանաչ եւ ժամանակագրող, ամբաստանող եւ ամբաստանեալ:

Որքա՞ն ատեն կը պահանջէ այս բոլորին խմորումը Շահնուրի հոգիին մէջ: Ինչպէ՞ս կը պատրաստուի ան իրագործելու այն վաստակը, որ մէկ հնգամեակի մէջ, 1929–էն 1933, հայ նոր գրականութեան նշանաւոր դէմքերէն մէկը պիտի դարձնէր զինք եւ երկրորդ հնգամեակի մը մէջ, 1933–էն 1939, հրապարակագիրի եւ քննադատի համբաւ պիտի ապահովէր իրեն: Չենք գիտեր: Եւ թերեւս չգիտնանք բնաւ: Շահնուրի թուղթերուն մէջ ո՛չ մէկ հետք կայ ենթադրական նախափորձերէ, որ ըրած ըլլար ան քսանական թուականներուն, այդ օրերու մամուլին մէջ ո՛չ մէկ գրութիւն՝ որ արձակագիրը եւ հրապարակագիրը աւետէր: Արտաքին տուեալներէն դատելով՝ յանկարծօրէն եւ առանց խարխափումի՝ Շահնուր 1929–ին յայտնուած է իբրեւ արդէն կազմուած վիպասան: Գիտենք միայն Նահանջ-ի առաջին հրատարակութեան վերջին էջին վրայ տրուած թուականներէն, որ վէպի գրութիւնը տեւած է մէկ տարիէն քիչ մը աւելի, 1927 Նոյեմբերէն մինչեւ 1929 Յունուար:

Շահնուր իր ձեռագիրը յանձնած է Թէոդիկին, որ զայն փոխանցած է Յակոբ Տէր – Յակոբեանին: Այս վերջինն է որ զայն տուած է Շ. Միսաքեանին՝ ջերմ յանձնարարականով մը: Միսաքեան որոշած է անմիջապէս հրատարակել զայն:

Նահանջ-ը նախ իբրեւ թերթօն լոյս տեսած է «Յառաջ»ի մէջ, 1929ի Մայիսի վերջերէն մինչեւ Սեպտեմբերի սկիզբը: Նոյն տարին հրատարակուած է նաեւ առանձին հատորով:

Սկիզբէն իսկ վէպը քննադատութեան առարկայ կը դառնայ իր նիւթին պատճառով, որ անընդունելի կը նկատուի շատերու կողմէ: Դիտողութիւններն ու բողոքները կը տեղան, բայց Շաւարշ Միսաքեան անդրդուելի կը մնայ իր որոշումին վրայ եւ թերթօնի տպագրութիւնը կը հասցնէ իր աւարտին:

Նկատելի է, թէ առաջին իսկ օրէն, Նահանջ-ը կը մեկնաբանուի եւ յաճախ կը դատապարտուի գրականէն տարբեր մտահոգութիւններով: Նախ պոռնկագրութեամբ կ'ամբաստանեն զայն, յետոյ ալ բացառաբար կը գբաղին անոր ազգային յատկանիշերով: Սուրէնի ճառը եւ Նարեկացիի դատապարտութիւնը կը դառնան մեկնաբանութեան առարկայ եւ թեր ու դէմ դիրքորոշումի առիթ: Շահնուր կը նոյնացուի իր այս կամ այն հերոսին հետ: Աւելին. գաղափարական ուղղութիւն մը կը վերագրուի իրեն, մեկնելով այն իրողութենէն, թէ իր վէպը տպուած է Դաշնակցական օրկանի մը մէջ: Այսպէս է որ հայաստանեան մամուլը դատապարտութեան միեւնոյն խօսքերով կը քննադատէ Շաւարշ Նարդունին եւ զինք, (1) մինչ սփիւռքահայ խմբագիրներ, ծանօթ իր անձին, զինք կը չփոթեն միեւնոյն մականունը կրող ուրիշ անձի մը հետ: (2)

Սփիւռքահայ քննադատութիւնը, սակայն, առհասարակ դրական վերաբերում մը կը ցուցաբերէ Նահանջ-ի հանդէպ եւ զայն կը նկատէ արժէքաւոր իրագործում մը արեւմտահայ վիպագրութեան մէջ: Իսկապէս բացառութիւն է Անտոն Կաշէը, որ Շարժում-ի մէջ տպուած իր յօդուածին մէջ, բացասական կարծիք կը յայտնէ եւ կը յայտարարէ թէ «Շահնուրի գործը ժամանակին պիտի չդիմանայ»:

Հոս տեղը չէ անշուշտ զբաղելու Նահանջ-ի զուտ գրական յատկանիշերով. բայց աւելորդ չէ նշել կապը, որ կայ վէպին եւ հեղինակին միջեւ՝ կենսափորձի եւ մտածումի մարզերէն ներս:

Ինքնակենսագրական բացայայտ տուեալներ կան վէպին մէջ: Գլխաւոր հերոսը՝ Պետրոս, ո՛չ միայն Շահնուրին պէս լուսանկարիչ է եւ Փարիզ հաստատուած պոլսահայ, այլ նաեւ Լոյս – Քադաքի պողոտաներուն վրայ անոր իսկ փորձառութիւնները ապրող մարդ: Միւս հերոսներն ալ, յատկապէս Սուրէնը, իրմէ հոգեհարազատ փոխ առած անձեր են եւ վիպական ուրիշ հերոսներու պէս, հարկատու են միաժամանակ արտաքին իրականութեան, հեղինակի ստեղծագործ երեւակայութեան եւ վէպի պարտադրած բնական կերպարանափոխութիւններուն: Շահնուրի Պէրպէրեանի ընկերներէն Գոչունեան կը մտածէ նոյնիսկ, թէ Նահանջ-ի Լոխումը «ճշդիւ կը համապատասխանէ» Պէրպէրեանցի Յարութիւն Մարտիրոսեանին: Վէպի դէմքերն ու դէպքերը չեն կրկներ անշուշտ կեանքի անձերն ու եղելութիւնները, բայց որոշ չափով կը թելադրուին անոնցմէ եւ կը սնանին հեղինակի կեանքի փորձառութենէն:

Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ վէպի գաղափարաբանական մթնոլորտին մասին, որ կ'արտայայտէ, որոշ չափով, ժամանակի մտահոգութիւնները, բայց մանաւանդ հեղինակի ապրումներն ու մտորումները: Հոն կը վերագտնենք այն հակասութիւնները, որ Շահնուրի կրած ազդեցութիւններէն ու ապրած կեանքէ՛ն իսկ թելադրուած, տիպլեքթիք կերպով մը կը հիւսուին վէպի գաղափարական հէնքին:

Այսպէս՝ Նահանջ-ի մէջ կրնանք գտնել արտայայտութիւնը ժամանակաշրջանի պաշտօնական գաղափարաբանութեան, որ հայապահպանումի անհրաժեշտութիւնը շեշտող եւ ձուլումի վըտանգը ահազանգող կարգախօսերէ կը թելադրուի: Վէպի վերնագիրն իսկ, ինչպէս նաեւ բացայայտօրէն հրապարակագրական որոշ բաժիններ, յատկապէս երկրորդ մասին մէջ, կ'առընչուին այս մտահոգութիւններուն: Կարելի է մտածել, եւ Նահանջ-ի մեկնաբաններէն շատերը այդպէս մտածա՛ծ են, թէ միտումնաւոր վէպ մըն է Շահնուրի առաջին ստեղծագործութիւնը, որուն հիմնական ստորոգելին հայապահպանումի եւ ազգային ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութենէն ծնած գաղափարախօսութիւնն է:

Բայց կարելի է նաեւ խորհիլ, եւ Սուրէնի ըմբոստացումն ու Նարեկացիի դատապարտութիւնը կրնան հիմնաւորել այս մտածումը, թէ Նահանջ-ը դատապարտութի՛ւնն իսկ է աւանդապահ եւ աւանդապաշտ այն կեցուածքին, որ մեր անցեալի, բայց մա՛նաւանդ վերջին դարու պաշտօնական գաղափարախօսութիւնը կը թելադրէ:

(*) Հատուած մը՝ վերջերս Պէյրութ լոյս տեսած «Կենսագրութիւն եւ Մատենագրութիւն Շահան Շահնուրի» հատորէն:

(1) Ալազան «Նեխած ճահճի ծաղիկ» կը կոչէ Շահնուրը:

(2) Գեղամ Քերեսթէճեանի հետ:

...որովհետեւ այժմ ճակատամարտ կայ ու ...քննապայքար, այլ որովհետեւ կայ բան մը աւելի ճակատագրական, աւելի աններող. կայ բան մը ահեղ, անդիմադրելի որ իր ...անունը կ'ոռնայ բոլոր քառուղիներէն. ...նահանջն է ան: Նահանջը, նահանջը Հայերուն: Կռիւը սրբազան բան է, ճակատամարտը երբեմն նոյն իսկ օգտակար. ...անոնցմէ ազգ մը դուրս կուգայ պարտուած կամ յաղթական, սակայն երկու պարագային ալ դուրս կուգայ: Բայց նահանջը հոգիներու, գլխի պտոյտ տուող ...բարձունքին վրայ սա նահանջը կը ջնջէ, կը ձուլէ, կ'անհետացնէ ամէն բան: Իրաւ բազմաթիւ չեն այսպիսի զարգացած ...ժողովուրդներ, սակայն անդին կան ամբոխները անտաշ, անմիտ եւ ուծացած ժողովուրդ որոնք կարծես բնազդաբար, կարծես արիւնով ու ծուծով ճիշդ նմանն են նախորդին: Անոր պէս առաջինը կ'ըլլան ընկրկող, մոռցող, ուրացող: Եւ կը կազմուի ահե՛ղ զանգուածը անոնց որոնք կը նահանջեն ու այդ մեծ հոսանքին մէջ կը քշեն կը տանին միւսներն ալ, ցանցառ բացառութիւններն ալ:

«Կը նահանջեն ծնողք, որդի, քեռի, փեսայ, կը նահանջեն բարք, ըմբռնում, բարոյական, սէր: Կը նահանջէ լեզուն: կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն: Եւ մենք դեռ կը նահանջենք բանիւ եւ գործով, կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ, մեղա՛յ, մեղա՛յ Արարատին:

«Եղան Հայեր որոնք իրենց մորթը փրկելու համար վճարեցին ոսկի. եղան ուրիշներ որոնք տուին հաւատք, կուսութիւն. եղան անոնք որոնք լքեցին տուն, տեղ, երկինք. եղան դեռ վատեր՝ որ ուրացան ազգ ու լեզու, եւ հերոսներ՝ որ տուին արիւն, կեանք, օր ու արեւ: Իսկ մե՛նք, կը վճարենք իբրեւ վերջին փրկագին այն որ պիտի գայ: Իբրեւ վերջին փրկագին՝ մանուկներ որոնք կրնային մեծնալ, ապագայի սերունդներ որոնք մեզմէ վերջ պիտի գային: Որովհետեւ այն որ պիտի գայ, պիտի ըլլայ օտար, բանիւ եւ գործով, կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ, մեղա՛յ, մեղա՛յ Արարատին:

Շ. Շ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

...ժողովուրդը յուզումով դիտեց այդ ...պատկերը, մինչ քրտու մայրը, քարին վրայ նստած, խոշոր ստինքը դուրս՝ ծիծ կու տար զաւկին:

...էհ, ալ ո՞վ պիտի համարձակէր Տէլի Թաթոսի հետ խօսիլ: Այո՛, այո՛, ժողովուրդին մէջ էր նաեւ Խուրշիտի հողերէն կարմիր հետ դուրս ելած Ալի Պաշան, ...որ տեսաւ Թաթոսի այդ արձանային ...հերպարանքը եւ ծին Տուրսունի արիւնոտ գլուխը մազերէն բռնուած, հրդեհի կարմիր լոյսին տակ:

Ծիշդ այդ պահուն էր, որ ժողովուրդը իր ուշադրութիւնը գետի ճամբուն կողմը դարձուց: Կ'ըսես արջ մըն էր որ դուրս կուգար անտառէն:

Իրաւ ալ, գետի ճամբէն մէկը Ախուռի հրապարակը կը մտնէր, հսկայ մը:

Կիրոսն ալ իր գլուխը վերցուց: Բա, ի՞նչ տեսնէ, Արջ Սաքօն էր: Այո՛, այո՛, ան էր, Վարդաձորի լեռնէն կուգար: Բա՛, բա՛, իրաւ ան էր, Արջ Սաքօն ...

Սաքօն էն առաջ խօսեցաւ գետն անցնող 20 ձիաւորներու մասին որոնց հանդիպած էր: Խօսեցաւ, որ հայտարանցի Խալիլը բռնած է Շէյթանի կամուրջը:

ՁԷՅՆԱՊԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Աւելի քան շաբաթ մըն էր, որ Հաճի Մուսան կեդրոնատեղի դարձուցած էր Քնզոր գիւղը, հաւաքելու համար իր ուժերը: Հոն պիտի հանդիպէր մի քանի ցեղապետներու: Հոն պիտի հանդիպէր մանաւանդ Սատոյին:

Քնզոր քրտաբնակ գիւղ մըն էր փոքրիկ հրապարակով: Հրապարակին մէջ կար տարիներէ ի վեր ձգուած ձիթհանքի խոշոր քար մը: Քիւրտերը այդ քարին շուրջ, այդ քարին վրայ կը ծերանային կարծես: Երբ ծեր մը այդ հրապարակէն պակսէր, այլեւս նշան էր, որ մեռնելու գացած էր:

Քիւրտ տարեցները կը պատմէին, որ Քընզոր հայաբնակ գիւղ եղած էր, առատ ջըրերով, կոչնակով, խաղողի առատ այգիներով ու մեղուներու պարսերով: Ջատիկի կանանչ առաւօտ մը լեռնական քիւրտեր վար կ'իջնեն, կ'այրեն գիւղը ու կը ջարդեն բնակիչները: Հին գիւղէն ինչ որ կը մնար՝ հրապարակի ձիթհանքին խոշոր քարն էր, գիւղէն դուրս, խոտերուն մէջ կորսուած հին եկեղեցիին փլատակը, նաեւ կամարաշէն Կաթնաղբիւրը, ուր քիւրտ հարսեր առատ կաթ ունենալու համար՝ կ'երթան իրենց ծիծերը այդ աղբիւրին ջրով լուանալու:

(Շար. 381)

Այրի Տիկին Եղիս Քիւլլէեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քիւլլէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քիւլլէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վիգէն եւ Նատին Դարբինեան, Այրի Տիկին Շառլոթ Քիւլլէեան եւ զաւակները Ժաք եւ Կի, Պ. Յարութիւն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լորիս Անդրէասեան եւ զաւակները, Պ. Նուպար Գալայճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Յակոբեան եւ զաւակները, Տիկին Մարի Կէնճեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետիկեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Պետիկեան եւ Կիւրիւմեան (Ամերիկա), Ուզունեան, Եաֆզարտաշեան, Անդրէասեան, Դարբինեան (Պէյրութ), Չէօրէքճեան եւ Փլանչէ ընտանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, տագրոջ, հօրեղբօր, աներձագին, մօրեղբօր, զարմիկին, ազգականին եւ խնամիին՝

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՔԻՒԼՋԷԵԱՆԻ
(Ծնեալ Գոնիա, 1910)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 18-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Օգոստոս 21, ժամը 10.45-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, 4 ռիւ տէ Թռուա-Շանթիէ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը:

Ըստ ողբացեալին փափաքին, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, նախընտրաբար փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ազգ. հաստատութեանց:

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ:

×

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Քիւլջէեան, Դարբինեան եւ Փափազեան ընտանիքներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՒԻԼ. - Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբը կ'ողբայ իր ընկերոջ՝

ՊԱՂՏԻԿ ՔԻՒԼՋԷԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Այրի Տիկին Ե. Քիւլլէեանի, զաւակներուն ինչպէս նաեւ Փափազեան ընտանիքին եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն՝

ՊԱՂՏԻԿ ՔԻՒԼՋԷԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 - 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ-ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Իսահակ քհնյ. Հէքիմեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝ Անտոն Հէքիմեանի մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի Զ. Համբարձումեան, Կ. Փափազեան, Յ. Պօյաճեան եւ Կ. Յովակիմեան կը նուիրեն 200 Ֆ. «Յառաջ»ի:

×

ՔԼԱՄԱՌԷՆ. - Տէր եւ Տիկին Նահապետ Քէյիշեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Գրիգոր Բարունակեանի (Իսի լէ Մուլինօ) մահուան առթիւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն եւ այս տխուր առթիւ, փոխան ծաղիկի 150 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.-

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 26-ին՝
ՍՕՖԻԹԷԼ

Ի նպաստ Կապոյտ խաչի գործունէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ նորոգութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍՕՖԻԹԷԼ պանդոկի սրահներուն մէջ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Արժ. Տէր Իսահակ քհնյ. Հէքիմեան, Տիրամայր Ռէժին Հէքիմեան, Երէցկին Ովսաննա Հէքիմեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, ամուսնոյ եւ մեծ հօր՝

ԱՆՏՈՆ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Pour une diffusion massive de 'Un poignard dans ce jardin' de Vahé Katcha

Nous remercions tous ceux qui, malgré la période des vacances, ont répondu à notre appel.

Mais pour nous permettre de poursuivre la publicité dans la grande presse à large diffusion, nous avons encore besoin de votre soutien financier.

Certains de nos amis nous font observer à juste raison, que, parallèlement à notre action publicitaire par les moyens des médias, l'on pourrait effectuer, à titre personnel, des achats en grand nombre de «*Un Poignard dans ce jardin*» afin de l'offrir soit à des amis soit à des personnalités de nos connaissances. Toute initiative contribuant à la promotion de cette œuvre ne peut que nous aider dans la réalisation de notre objectif.

Objectif, qui avec votre aide, nous voudrions atteindre, à savoir; faire connaitre au plus grand nombre de lecteurs « *Un Poignard dans ce jardin* » qui illustre les pages méconnues du destin de notre peuple, et sensibiliser l'opinion publique, trop longtemps indifferente, sur le premier génocide de notre siècle.

Le Comité:
ARLEN PAPAZIAN
MIKAEL KOTCHARIAN
ROGER TCHERPACHIAN

N.B.- Libeller vos chèques aux noms de l'un des trois responsables de notre Comité, en l'envoyant à l'adresse de:
Monsieur ARLEN PAPAZIAN
19, *Avenue Rapp;* 75007 - *Paris*

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981
AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.
Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:

3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.
du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre
— 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.
○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin
○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին հոգաբարձութիւնը ստացած է Այրի Տիկին Նոյեմզար Փօրիազեանի մահուան առթիւ 100 Ֆ. Տիկին Պէաթրիս Տասուրեանէ:

×

Աղքատախնամի ընկերակցութիւնը Խաչատուր Քէպապնեանի մահուան առթիւ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Տէր եւ Տիկին Արթիւր Քիրշ, Պ. Նուպար Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Ժենար Թօքապէնս 100-ական Ֆրանք ընկերութեան անձնակազմ 350, Պր. Նափոլէոն Պիւլլիւքեան Աղքատախնամի դաշտահանդէսին առթիւ 500 Ֆ.:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

= ԱՐՋԱԿՈՐԴԻՆ =
ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 ֆր.)

ԵԻՐՈՊԱՑԻ
«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 ֆր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)

«ՅԱՌԱՋ 50» (1976)
ՏԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՒՆԶՈՒ
(Գին 120 ֆր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ:
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները, ներկայ գտնուելու 68-րդ Ընդհ. Ժողովին, որ պիտի գումարուի ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24, 1981, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ.- 585, Սէտըլ Ռիվըր Ռոտ, Սէտըլ Պրուք, Ն. Ճ., Ա. Մ. Ն.:

Ներկայս 68-րդ Ընդհ. Ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք, հետեւաբար, Միութեան յարգոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ Թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Հոկտեմբեր 2, 1981, իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհ. Տնօրէնին, կամ զանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին.-

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585, Saddle River Road,
Saddle Brook, N.J. 07662, U.S.A.

—×—

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.— Ներկայացում եւ վաւերացում 1980 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:

2.— Ներկայացում եւ վաւերացում 1980 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուութեան:

3.— Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:

4.— Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

5.— Նկատառում ձուլման՝ Ամերիկայի Հ. Բ. Ը. Միութեան, Տէյլաւէր Ընկ., ի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Տէյլաւէր Ընկ.: (Կեդր. Վարչ. Ժողովը կը յանձնարարէ վաւերացնել ձուլման համաձայնագիրը):

6.— Առաջարկներ և Թելադրութիւններ:

7.— Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. Ժողովի

Ռ. Ք. ԿՐԷԿԸՐԻ — Ատենադպիր
Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ — Ատենապետ

Մայիս 11, 1981, Սէտըլ Պրուք, Ն. Ճ.

Ծանօթ.— Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ գտնուիլ Ընդհ. Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւասու անդամներ: Սոյն դիւրութեան համար ներփակուած է մասնակի ցանկ մը իրաւասու անդամներու, որոնք կրնան փոխանորդ ըլլալ: Այս ցանկը սահմանիչ չէ:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
21
VENDREDI
21 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.976

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 14.976

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ՝ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Երէկ, թարգմանաբար տուած էինք Լոզանի տը Ժընեւի Օգոստոս 8/9-ի թիւին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյցը Ասալա-ի հետ: Ստորեւ նոյն թերթին յաջորդ օրուան թիւին մէջ լոյս տեսած մէկ յօդուածը, որուն խորագիրն է՝ «Սպառնալիքներ Զուիցերիոյ Հայերուն դէմ»:

«Քանի մը շաբաթ է, Զուիցերիոյ հայ գաղութը անանուն սպառնալիքներու առարկայ է, երբեւ հետեւանք մեր երկրին մէջ կատարուած եղեռնափորձերուն, որոնց տէր եղան Հայկ. կազմակերպութիւններ: Թէեւ, ցարդ, անծանօթ կը մնայ այդ սպառնալիքներուն բուն աղբիւրը, բայց քանի մը վարկածներ մէջ տեղ դրուած են: Կրնայ ըլլալ որ ընդդիմադիր Ասալա-ի անդամներ են, ծայրայեղ Թուրքեր կամ զուիցերացի քաղաքացիներ սաստիկ ջղագրգռուած վերջին շրջանի դէպքերէն:

«Անցեալ Յուլիսի առաջին եղեռնափորձերէն իսկ, մեր երկրի հայ գաղութին ղեկավարները անանուն նամակներ եւ հեռաձայններ ստացած են նախատանքներու եւ սպառնալիքներու՝ իրենց հասցէին: Այս սպառնալիքներու հեղինակները յայտնած էին նոյնիսկ որ «պայթուցիկով օդը պիտի հանեն Թրուա-Շէնի, Ժընեւի մօտ, հայ առաքելական եկեղեցին:

«Ժընեւ-Քորնավէնի կայարանին եղեռնափորձին զոհերէն մէկուն մահէն ետք, անցեալ շաբթու, Պալէն ղրկուած անանուն նամակ մը կը յայտնէր թէ երբեւ փոխ-վրէժ «Զուիցերիայէն հայ մը պիտի առեւանգուի եւ գնդակահարուի»: Այս սպառնալիքները փոխանցուած են ոստիկանութեան. կրնան գալ զուիցերացի քաղաքացիներէ, յատկապէս վրդոված, մեր երկրին մէջ վերջերս ստեղծուած խառնակութիւններէն հայկ. կազմակերպութեանց կողմէ: Ուրիշ ենթադրութիւններ ալ կը քննուին: Անանուն այս սպառնալիքները կրնան նաեւ ծայրայեղ Թուրքերու գործն ըլլալ: Ծանօթ է որ Պալի շրջանը եւ դրացի Ալզասի Թուրքեր կամ «գորշ գայլերու», ծայրայեղ աջ կազմակերպութիւն մը, որու մաս կը կազմէր Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին դէմ մահափորձին հեղինակը:

«Վերջապէս, Զուիցերիոյ Հայերը մտահոգ են նաեւ Ասալա-ի իրենց հայրենակիցներու հակազդեցութիւններէն: Անոնք, դժգոհ են Զուիցերիոյ Հայկ. Միութեան, Յուլիս 22-ի յայտարարութենէն, ուր իր վրդովումը կը յայտնէր մեր երկրին մէջ կատարուած ահաբեկումներէն: Ասալա-ն կ'ըսէ որ այդ յայտարարութիւնը շարադրուած է՝ ճնշումին տակ զուիցերական իշխանութեանց, որոնք պահանջած են Հայերը արտաքսել:

1980-ի աշնան, հակազուիցերական եղեռնափորձերու առաջին ալիքին առթիւ, հայ-զուիցերական համայնքին անձնաւորութիւններ սպառնալիքի եւ շանթաժի առարկայ եղած էին: Ասալա-ն զեկոյցով մը, բուռն կերպով ձաղկած էր ծագումով հայ ժընեւցի առեւտրական մը եւ ոստիկանութեան խսկական կոչ մը ըրած էր անոր դէմ: «Հայ ժողովուրդը շատ թշնամիներ ունի: Բայց մեր ամէնէն կատաղի թշնամիները մեր իսկ շարքերուն մէջ կը գտնուին» կարելի էր կարդալ Ասալա-ի հրատարակած «Արմենիա» թերթին սիւնակներուն մէջ:

«Մտահոգութիւնը եւ ջղագրգռութիւնը կը դադրին աճելէ հայ գաղութին ծոցը, ժամանակ որ Ասալա-ն յայտարարած է Թերթի մէջ, նաեւ Ա. Թ. Ս.-ի (մասնաւոր զուիցերական գործակալութիւն) որ պիտի շարունակէ հակազուիցերական իր արշաւը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ - ԻՐԱՆ

ՆԱՒԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻ ԻՐԱՆԻ ԲԱՅՑ ՈՉ՝ ԳՐԱՒՈՂՆԵՐԸ

Հինգշաբթի օր, Թապարզին հրթիռարձակ նաւը փոխադրուած էր Թուլոնի զինուորական նաւահանգիստը, Ազգ. Նաւատորմին կողմէ եւ կը յայտնուէր պաշտօնապէս թէ նաւը, որ Իրանի կը պատկանի (մաս կը կազմէր Ֆրանսայի ծախած երեք վրտէքներուն) կը յանձնուի Իրանի: Ելիզէի զեկոյցը կ'ըսէ. - «Այն բոլոր անձերը, որոնք կը գտնուէին իրանեան Թապարզին նաւուն վրայ այլեւս ցամաք ելած են, ֆրանսական հողամասին վրայ եւ նաւն ալ անցած է ազգ. նաւատորմին հակակշռին տակ: Այն պարսիկ քաղաքացիները, որոնք կը փափաքին Իրան վերադառնալ, յարաբերութեան մէջ դրուեցան այդ երկրին գործավարին հետ: Քոմանտոյին անդամներուն ապահովութիւնը երաշխաւորուած է եւ ենթակայ են մեր երկրին օրէնքներուն: Վերջապէս երբ անհրաժեշտ բոլոր քննութիւնները կատարուած ըլլան, վրտէքը կը դրուի իրանեան իշխանութեանց տրամադրութեան ներքեւ»:

Թեհրան տարբեր տեսակէտ ունի եւ կը պահանջէ, որ քոմանտոյին անդամները իրեն յանձնուին: Ֆրանսայի դէմ շատ խիստ լեզու կը գործածուի: Եւ վարչապետէն ետք, որ կ'ըսէր թէ «եթէ Ֆրանսա չյանձնէ ծովահէնները, պատասխանատու կը նկատուի այս խնդրին», Մէճլիսի (Խորհրդարան) փոխ - նախագահն է, որ ըսած է թէ վրտէքին չեզոքումը «գողութիւն մը եւ ոճիր մըն են, գործուած Ամերիկայի հրահանգներով, Միթերանի կառավարութեան կողմէ»: Աւելցուցած է «Եթէ Միթերան ամերիկեան կառավարութեան եւ Ռեկընի հրահանգը ստացած է այսքան յիմար գործեր ընելու, թող գիտնայ որ ինք եւ իր նմանները պէտք եղածին չափ զօրաւոր չեն դիմադրելու համար իսլամական յեղափոխութեան հսկայ ալիքին առջեւ»:

Նախկին նախագահ Պանի Սատրն ալ հաշիւները կը մաքրէ: Տեսակցութեան մը մէջ, զոր տուած է Էքսփրէս Փքէսի, նկարագրած է Խոմէյնին որպէս դիւրաբեկ ծերունի մը, բոլորովին տգէտ, որ անկարող է ղեկավարելու երկիրը: Պանի Սատր կը խորհի որ քանի մը շաբթէն կամ քանի մը ամիսէն իր երկիրը պիտի վերադառնայ:

× Երեսուն ընդդիմադիրներ գնդակահարուած են կիրակիէն երեքշաբթի Իրանի զանազան քաղաքներու մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ վեցերորդ նաւատորմիզին պատկանող երկու հալածիչ Ֆ. 14 օդանաւեր, Միջերկրականի վրայ վար առած են լիբիական երկու օդանաւեր: Ըստ ամերիկեան աղբիւրներու, լիբիական օդանաւերը յարձակած էին ամերիկեան օդանաւերուն վրայ, Լիբիական ափերէն 60 մղոն հեռու. պաշտպանութեան նախարարութեան համաձայն, ամերիկեան ռազմափորձերը ընթացիկ են եւ չահակից բոլոր երկիրները տեղեակ էին: Լիբիացիք սակայն, կ'ըսեն թէ իրենց երկու օդանաւերը սովորական պաշտօն մը կը կատարէին լիբիական օդային սահմաններուն մէջ, երբ Ամերիկացիք իրենց վրայ յարձակած են:

Ուաշինկթըն հարցը փակուած կ'ուզէ նկատել բայց նոյն կարծիքը չունի Քատաֆի, որ կոչ կ'ընէ արաբական աշխարհին: Հոն ալ սակայն, շատ բարեկամ չունի, ամէնէն հաւատարիմը՝ Հարաւ - Եմէնն է միայն: Լիբիոյ մէջ, երկու հազար Ամերիկացի կ'ապրին:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ, Եւրոպացիները դատապարտեցին Ֆրանսան խտրական դիւնիին դէմ ձեռք առած միջոցներուն համար: Ծանօթ է որ կառավարութիւնը գոհացում տալու համար Ֆրանսացի գինեգործներուն, գրաւած եւ մաքսատունը պահած էր Իտալիայէն ներածուած գինին: Ժողովը իրաւացի գտաւ Իտալիոյ պատճառաբանութիւնները եւ հրահանգեց Ֆրանսայի որ մաքսէն հանէ գինին, խոստանալով սակայն օգնել:

ԱԼՓԱՍԼԱՆ ԹԻՒՐՔԷՇ, որուն դատավարութիւնը բացուեցաւ Օգոստոս 19-ին, Անգարա, Երկուշաբթի օր հիւանդանոց փոխադրուած էր սրտի տագնապի հետեւանքով: 64 տարեկան, ծայրայեղ - աջ պարագլուխը ինչպէս իր կուսակցութեան միւս 219 անդամները մահապատիժի կրնան ենթարկուիլ իսկ 67 ուրիշ ամբաստանեալներ ալ 2-էն 30 տարի բանտարկութեան: Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են եւ դատարանի ծառայող Մամաքի զօրանոցը տանող ճամբաները (Անգարայէն 12 քլմ.) փակուած են բանակին կողմէ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ 48 ժամ զրկուեցաւ թերթէ, քանի որ գրաշարները գործադուլի դիմեցին, բողոքելու համար այն արգելքին դէմ, որ եղած է Սոլիտառնոսքին, պատասխանելու մամուլին մէջ, իրեն դէմ եղած յարձակումներուն:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԷՕԹՐՈՆԱԿԱՆ ռումբին դէմ բողոքի ցոյցեր եղած են Փարիզ, ամերիկեան դեսպանատան առջեւ: Նաեւ Մարսէյլ՝ ռիւ տ'Ամենիի, ուր կը գտնուի ամերիկեան հիւպատոսարանը: Հազիւ 1000 կամ 2000 հոգի հաւաքուած էին, ինչ որ ձախողութիւն մը կը նկատուի համայնավար կուսակցութեան համար, քանի որ, օրերէ ի վեր Իւմանիթէ կոչ կ'ընէր:

ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄԸ պիտի սղէ Ֆրանսայի մէջ, Սեպտեմբեր 1-էն: Բնական արագութեամբ նամակները պիտի արժեն 1 Ֆ. 60 փոխանակ՝ 1,40-ի (աւելի 14%) եւ ոչ - առնլրողական նամակները՝ 1 Ֆ. 40, փոխանակ 1,20-ի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին առեւտուրի բացը վեց միլիառի հասած է Յուլիսին, ինչ որ շատ բարձր է եւ մտահոգիչ: Նախարարը Միշէլ Ժոպէր կը նկատէ որ Ֆրանսա մրցակից չէ, արտածումի մէջ, այն երկիրներուն հետ, որոնք իրեն կը նմանին:

ՖՐԱՆՍԱ համաձայնեցաւ վերաշինելու Թամուզի հիւլէական կեդրոնը, զոր Իսրայէլ քանդած էր: Նախագահ Միթերան ընդունած էր առջի օր Իրաքի փոխ - նախարարապետը, որ Փարիզ եկած էր: Ֆրանսա պայման կը դնէ սակայն, որ զինուորական նպատակներու չգործածուի:

ԱԼԻԹԱԼԻԱ օդանաւային ընկերութեան գրասենեակին դէմ ռումբ մը դրուած էր, Հինգշաբթի առտու ժամը 7-ին (Շան զ'Էլիզէ): Նիւթական վնաս կայ միայն: Արարքին տէր եղեր է հայկ. Հոկտ. 3 կազմակերպութիւնը: (??)

ԱՆԳԱՐԱ - ՊՈԼԻՍ կառուղիին վրայ երկու հանրակառքեր բախում ունեցած են, 192 քիլոմեթր Անգարայէն Արեւելք: 13 մեռեալ եւ 58 վիրաւոր կայ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍ) 12/17

«ՌԻԳԱ - 81» ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

«Ռիգա - 81» ճատրակի միջազգային մրցաշարքի եօթներորդ հանգրուանին Արշակ Պետրոսեան իր խաղը Օլէգ Ռոմանիշինի հետ վերջացուցած է ոչ - ոքի արդիւնքով, իսկ ութերորդ շրջանին, պարտուած է հունգարացի Անդրաշ Ադորիանէ:

×

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐԸ» ՄՈՆՐԷԱԼ

Մոնրէալի մէջ բացուած «Մարդը եւ բնական հարստութիւնները» միջազգային ցուցահանդէսին «խորհ. Հայաստանի օրուան» մասնակցելու համար հայկ. պատուիրակութիւն մը ժամանած է, գլխաւորութեամբ նախարարապետ՝ Ֆադէյ Սարգսեանի: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն նաեւ կեդր. Կոմիտէի քարտուղար՝ Կարլէն Համբարեան եւ դըրագէտ՝ Պերճ Զէյթունցեան: «Հայաստանի Օրուան» բացման առեն խօսք առած է Ֆ. Սարգսեան եւ շեշտած՝ «այն փաստը, որ մեր Հանրապետութիւնը առանձին բաժինով կը ներկայանայ խորհ. Միութեան ցուցահանդէսին, կը ցուցանէ որպէս բնական ռեսուրսների ռացիոնալ իւրացման եւ շրջակայ միջավայրի առողջացման ազնիւ գործին մէջ խորհ. Հայաստանի կողմէ ներդրուող աւանդի բարձր գնահատական: 60 տարի եւ քիչ աւելի է անցած այն պատմական օրէն երբ աւերի եզրը կեցած, Ա. Համաշխարհային պատերազմի եւ ցեղասպանութեան բոլոր սարսափները տեսած հայ ժողովուրդը դուրս եկաւ խաւարէն, եւ կեցաւ սոցիալիստական վերածնունդի եւ զարգացման ճամբուն վրայ»: Այս առթիւ հանդէս եկած է նաեւ Վանոյշ Խանամիրեանի պետական պարախումբը:

×

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ԼԱՐԱԽԱՂԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Թիֆլիս տեղի ունեցած լարախաղացութեան Խորհ. Միութեան խմբական - անհատական ախոյենութեան մրցումները վերջ գտած են: Մասնակցած են Խորհ. Միութեան բոլոր զօրաւոր մարզիկները, որոնց կարգին Եւրոպայի եւ Խորհ. Միութեան բազմաթիւ ախոյեաններ: Առաջին իսկ օրէն իր վարպետութեամբ աչքի զարկած է Թիֆլիսի երկրորդ խումբի քառեակը, բաղկացած Համլետ Սուտիճէէ, Կարէն եւ Ալբէր Յարութիւնեանէ եւ Արթուր Գաբրիէլեանէ: Քառեակը մինչեւ վերջին պահը գլխաւորած է դասաւորումը եւ միայն վերջին վարժութեան ընթացքին է, որ տղաքը սխալ մը գործելով իրենց տեղը զիջած են Տոլեատիի փորձառու քառեակին: Բ. մրցանակը տրուած է Թիֆլիսցիներուն, իսկ Գ. մրցանակը՝ Վոլգոգրադի քառեակին: Կանանց զոյգ մրցումներու մէջ առաջին անգամ ըլլալով Խորհ. Միութեան ախոյեանի ոսկէ մետալը շահած է Սվետլանա Մկրտչեան - Րինաթին Ցիկարաձէ (Թիֆլիս) զոյգը: Խմբական առաջնութիւնը շահած է Խորհրդային Բանակի Մարզական Ակումբներու խումբը:

«ՍԻՐՏ ԿԱՅ, ՈՐ ԿԸ ՃԱՆՉԷ»

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Բ.

Պէտք կա՞յ ըսելու թէ բնաւ պիտի չկարենայի կատարելապէս հեռանալ ես ինծմէ: Ինչ որ կը կոչենք անցեալ, մե՛ր անցեալը, յաւէտ կորուսեալ ժամանակաշրջան մը չէ միայն: Եթէ երբեք կորսուեան մատնուած են դէմքեր ու դէպքեր, երթալ կազմելով աշխարհ մը զոր կը կոչենք պատմական անցեալ, միւս կողմէ մնացած է միշտ մեր զգայական անցեալը, որ մեզի հետ կ'ընթանայ, որ մեր մէջ կը վերապրի, դէթ իր այն գլխաւոր գիծերով, որ մեր ոգեկան էութիւնը կը կազմեն: Վերակոչել անցեալը, իր ամբողջական եւ կանոնաւոր շարայարումին մէջ, ինծի կը թուի այնքան անկարելի որքան աւելորդ: Ես հոնկէ կը յիշեմ միայն պահեր, նման տեսիլքներու: Երբեմն ալ պահերն են որ յիշողութեանս կը յայտնուին, առանց իմ միջնորդութեանս: Երբ կը սուզուիմ անցեալիս մէջ, տպաւորութիւնն ունիմ ճեղքնթաց շոգեկառքով սուրալու գիշերային խորունկ եւ տանջահար մթութեան մէջ, դէմքս պաղ ապակիին փակցուցած: Ատենն անգամ մը կայծակը կը փայլատակէ, եւ իր ստեղծած լուսավառութիւնը ի յայտ կը բերէ տեսարան մը, այլ մանաւանդ դէմքեր՝ որ խաւարին մէջ կը սպասէին իմ անցքիս, լեզու ելլելու համար: Իրենց խումբին մէջ կայ միշտ մանուկ մը որ պիտի վերերեւի հանդրուանէ հանդրուան, խռովիչ եւ յուսահատական հաւատարմութեամբ մը:

Գերեզմանատան այն պատահարին մէջ, զոր պատմեցի, տակաւին գոյութիւն չունէին կասկած եւ տարակոյս կոչուած բաներուն աւերները, քանի որ մանուկը որ էի, վստահ էր թէ իր մտածումը անջախջախելի է իր ճշմարտութեանը մէջ: Կը յիշեմ արդարեւ որ կ'ըսէի մտովի. - «Ծնծղուկը երկինք կը նայի երբ սառտէղայի տափի մը մէջ հաւաքուած ջուրէն կը խմէ: Ըսել է այդ պարագային սառտէղայի հոգիին ողորմի՞ կը կարդայ այդ անբան արարածը...»: Բայց անկախաբար իմ այն յանկարծակի սոսկումներէս, որ այդ տարիքիս իսկ սկսած էին աւերել զիս, մեծապէս մտահոգելով ծնողքս, դէպի առանձնութիւն իմ կորուստս պիտի ըլլար հետզհետէ աւելի յաճախակի, քանի պիտի բարդուէին ըղձացական եւ իմացական աշխարհներուս փոխյարաբերութիւնները: Այս հարցերու առընչութեամբ պիտի յիշեմ դէպք մը, որ ուղղակի կապակցութիւն ունի գերեզմանատան հետ, դէպք՝ զոր ապրեցայ երբ այլեւս պատանի մը եղած էի: Անցած էին բազմաթիւ տարիներ, եւ գիշեր մը ես զիս կրկին արձակուած գըտայ յուսահատական առանձնութեան անդունդը, երբ պարզապէս գրաւած էի լրագրի մը ընթերցանութեամբ: Բայց անհրաժեշտ է որ նախ պատմեմ թէ՝ ի՛նչ պարագաներու տակ ձեռքս անցած էր այդ լրագիրը:

Ինչպէս ըսի, անցած էին տարիներ, թերեւս վեց, թերեւս եօթը տարի, լաւ չեմ յիշեր: Բայց որոշ գիտեմ թէ աշխարհ տակն ու վրայ եղած էր, թէ մենք կ'ապրէինք Համաշխարհային Պատերազմի ամէնէն մռայլ տարիներէն մէկը, եւ ես կը յաճախէի Պէրպէրեան երկրորդական վարժարանը: Ան նախկին համբաւոր Պէրպէրեանին ստուերն էր միայն, քանի որ պատերազմի այդ օրերուն հայկական ամէն արժէք ոչնչացած էր կամ կիսաքանդ: Բարձրագոյն կարգերը կորսուած էին աքսորի մէջ թէ զինուորագրութեան, եւ երէց ուսանողներէն ընտրեալներ միայն կը մնային պահուած «տաստատղ»ին վրայ (թավան թապուռը): Այսուհանդերձ, մենք ունէինք նորեկ ուսուցիչ մը Ֆրանսերէնի, որ ճըշդիւ կը նմանէր այն դերասանին որ Լուէլ եւ Հարտի զոյգին մէջ գիրուկին դերը կը կատարէ: Զինուորագրութենէ խուսափած իբրեւ օտարահպատակ, ան օր մը կուգար եւ կը փրփրէր: Ո՛ր աշակերտը որ ոտքի հանէր, գոհացում չէր ստանար կատարուած թարգմանութենէն: Կարգը կուգար ամէնէն պզտիկ աշակերտին, պզտիկ՝ իր հասակով եւ տարիքով, այսինքն ինծի: Կը պատահէր որ իմ պատասխաններս բաղդատաբար լաւ ըլլային: Ուսուցիչը աւելի՛ եւս կը բորբոքէր, այն պատճառաւ որ դասընկերներէս մէկը մըլտացած էր. - «Հա՛րկաւ կրնայ թարգմանել ան ... հոս գալէ առաջ արդէն Ֆրանսերէն գիտէր...»: Ճիշդ չէր տղուն ըսածը: Բայց զուարճալի ուսուցիչը (հա՛, Պարոն Զարեհ էր անունը) ուզելով գիտնալ թէ իր գործը որո՛ւն հետ է, կը սկսէր բազմապատկել իր հարցումները, զանոնք հետզհետէ դժուարացնելով հանդերձ: Ի վերջոյ կ'ըսէր թէ ուրիշ բան պիտի փորձէ: Ահա այդ ուրիշ բանը:

Զիս տախտակին առջեւ հանելով, ձեռքս դրաւ Ֆրանսերէն օրաթերթ մը, ու պահանջեց որ անոր խմբագրականը կարդամ ուղղակի հայերէնով: Նախ քան որ բանամ ծալուած թերթը, որ կը կոչուէր (Լը Քոռւասան Ռուժ), շեշտեց թէ իրաւունք չունէի նախապէս կարդալու բնագիրը, ընդհանուր գաղափար մը կազմելու համար անոր պարունակութեանը վրայ, այլ պէտք էր որ նախադասութիւնները քաղէի յաջորդաբար, որպէս թէ անոնք ըլլային հայերէն: Այդ կարգի ընթերցանութեան որեւէ փորձ չէի կատարած: Պիտի կարենայի՞ մէջէն ելլել:

Ելայ: Թէեւ ձեռքերս կը դողային ջըղայնոտութեամբ: Հակառակ մեծ ճիգիս, ընթերցումս կատարած էի աւելի դանդաղ քան ինչ որ ես ինծմէ կը սպասէի, եւ սխալած երեք անգամ (սխալներէս առաջինը միայն կը յիշեմ. դիւանագիտականը - տիփլոմաթիք թարգմանած էի քաղաքական - փոլիթիք): Այսուհանդերձ յաջողած էի, շնորհիւ մանաւանդ անոր որ գործածուած լեզուն շատ պարզուկ Ֆրանսերէն մըն էր:

Իբրեւ վարձատրութիւն ստացայ նոյնինքն թերթը, եւ Պ. Զարեհ խոստացաւ, անսովոր խանդավառութեամբ եւ դերասանական շարժուձեւերով, ամէն օր ինծի տալ զայն, որպէսզի վարժութիւնս աւելնայ: Այդպէս ալ ըրաւ ատեն մը:

Ատեն մը կարդացի զայն բարձրաձայն, անշուշտ թարգմանաբար, երբ մերինները կար կը կարէին, գիշերուան լամբարին շուրջ բոլորուած: Ատեն մը ընտանեօք մխրճուեցանք դերմանեւթուրք այդ լրագրին մէջ, տրուած ըլլալով որ զրկըւած էինք թերթէ: Գիշերային այդ ընթերցումները շուտով մաս կազմեցին ընտանեկան մեր սովորութիւններուն, եւ ծնողքիս պարտադրեցին լռութիւն մը՝ զոր ես չվարանեցայ չարաչար գործածելու: Հայրս կ'ըսէր.

- Մի՛ լփռտեր ... մի՛ լփռտեր քի՛ իբար հասկնանք ...

Արդէն տեղեակ ըլլալով գրութեան, զայն կը կարդայի մեծ արագութեամբ, պատանեկան ինքնահաւանութեան մը անձնատուր, եւ նոյնիսկ կը զուարճանայի՝ իմ կողմէս յաւելումներ ընելով բընագրին վրայ: Այլ խօսքով, կը շեշտէի եւ կը ստորագծէի անոր բացորոշ սուտերը: Եւ թերթը, որ շուտով դուրս տուած էր իր աղտոտ գոյնը, կը պատճառէր դժգոհութիւն մը՝ որ օրէ օր կը մեծնար: Հետեւանքն այն կ'ըլլար որ, գիշերին մէկը կ'ընդհատուէր ընթերցումս: Ահա այդ գիշերն է որ պիտի վերակոչեմ հոս:

Բայց արդէն իսկ կը վարանի գրիչս: Անկարելի բան չէ հաւատարմութեամբ վերակոչել հեռաւոր յիշատակներ, ըսել կ'ուզեմ ա՛յն մասը մեր յիշատակներուն զոր ես կոչեցի պատմական անցեալ: Բայց երբ մտքին մէջ կը վերերեւի այն մանուկը որ վերապրած է պատանիին մէջ, բայց երբ կը ձեռնարկեմ վերստեղծել անոր յոյզերն ու խռովքները, տպաւորութիւնն ունիմ ներկայի ցաւերուս մէկ փոփոխակը պատմելու, ու միաժամանակ կատարելու պիղծ արարք մը: Մտաքը այդ հրաբորբ եւ եթերային անցեալին մէջ, զիս առանց այլեւայլի կը բերէ վատթարագոյն ներկային, մինչ կը փորձէի հեռանալ այս վերջինէն: Եւ սակայն ...

(Շար. 2)

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԱՄԵԱՅ 28-ՐԴ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

ՏԱՔԱՌ («Յառաջ»). - Սկաուտական միջազգային առաջին հաւաքոյթը Լոնտոնի մէջ էր, Օլէմփիայի ընդարձակ շինութեան մէջ, իր հիմնադիր Պէյտըն Փաուլի ղեկավարութեամբ: Քսանեվեց երկիրներ, 1920-ի ամառը, մեծ պատերազմը հազիւ վերջացած, կուգային գիրար ճանչնալու եւ հիմը դնելու կազմակերպուած համաշխարհային բնոյթով շարժումի մը, ներշնչուած միայն ըսկաուտական խոստումէն եւ դաւանանքէն: Սկաուտական շարժումը յառաջիկայ տարի 75-րդ տարեդարձը պիտի տօնէ (հիմնուեցաւ 1907-ին) իսկ «միջազգային համաժողովը» սկաուտական շարժման ղեկավար մարմինը իր ընտրած կոմիտէով արդէն 61 տարուան գոյութիւն ունի, 27 երկամեայ համաժողովներով: Իսկ այս տարի 28-րդն է, կազմակերպըւած արեւմտեան Ափրիկէ, Սենեկալի սկաուտական միութեան կողմէ, նախաձեռնութեամբ սկաուտական միութեան համաշխարհային կոմիտէին:

×

Հարիւր վեց երկիրներէ, 600 պաշտօնական պատուիրակներ կը մասնակցին, հաւաքուած քաղաքէն դուրս «Քափ Վէռ»ի մօտ, Ատլանտեան ովկիանոսի եզերքը, խաղաղ եւ հանդարտ շրջանի մը մէջ: Ըլլա՛յ Տաքարի մէջ, ըլլա՛յ շրջանի գիւղերուն եւ պզտիկ քաղաքներուն մէջ, տօնական օրերու տպաւորութիւն մը կայ: Հանրապետութեան նախագահը և կառավարութիւնը իրենց աջակցութեամբ եւ քաջալերանքով մեծ համակրանք մը ըստեղծած են ժողովուրդին մէջ, ուր ըսկաուտութիւնը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ:

Եւ վերջապէս, կը գտնուինք Ֆրանսախօս ժողովուրդի մը մէջ, որուն անկախութեան ռահվիրանները եւ ներկայ վարիչները, բոլորն ալ ուսանած են Ֆրանսա, բոլորն ալ լի Ֆրանսական մշակոյթով եւ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ հաչակած իրենց անկախութիւնը՝ վայելելով միշտ Ֆրանսայի բարեկամական աջակցութիւնը:

×

Հայ Արիներու Միութիւնն ալ չորս պաշտօնական պատուիրակներով կը մասնակցի համաժողովին: Մեր հիմնադրութենէն ի վեր, 24-րդ անգամն է, որ միւս ազգերու կողքին կը ներկայանանք եւ կը մասնակցինք Ամերիկայէն Ասիա, Եւրոպայէն Ափրիկէ, ներկայացնելու հայութիւնը, բերելու մեր ներկայութիւնը, մեր եռագոյն դրօշակը, մեր առաջարկները եւ մեր հաւատարմութիւնը շարժման մը հանդէպ, որ մեզ միշտ կը նկատէ համահաւասար իրաւունքով կազմակերպութիւն մը, սկաուտական միջազգային աշխարհին մէջ:

×

Համաժողովը տեղի կ'ունենայ քաղաքին ցուցադրութեանց հանդիպումներու

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

Բայց պատերազմին յաջորդող դէպքերը պատճառ եղան Ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ այս հողամասերուն մէջ ստուարաթիւ Հայերու խռնումին: Ասոնք՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ենթակայ իրենց հոգեւոր պետերուն հետ հոն ապաստան մը գտած են: Ասոր հետեւանօք վերոյիշեալ երեք առաջնորդութեանց մէջ այժմ ապրող հայ հասարակութեանց միջեւ երկուութիւն մը յառաջ եկած է:

Նկատելով որ այս նորեկները այժմ ընդունուած են իբրեւ երկրին հաւատարիմ հպատակներն ու զաւակներն, եւ մեր նախկին տեղական ծուխերուն վրայ թըւական ստուար մեծամասնութիւն մը ունին, Նորին Ս. Օծութիւնը մեզի ուղղած է բաղձանքը՝ իրեն եւ իր եկեղեցական ներկայացուցիչներուն վստահիլ առանց ամէնուն հոգեւոր մատակարարութիւնը:

Այս բաղձանքին ընթացք տրուեցաւ, եւ որոշեցինք ետ կոչել Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաթաքիոյ մեր երեք պատր. փոխանորդները, եւ այս երեք քաղաքներուն մէջ մեր Պատրիարքարանին ունեցած վանքերը, եկեղեցիները, դպրոցները, եւ այդ թեմերու ծուխերուն վրայ մեր ունեցած հոգեւոր իշխանութիւնը փոխանցել Նորին Ս. Օծութեան:

Վստահ ենք որ Ձեր Վսեմութիւնը պիտի շնորհէ իր բարձր հաւանութիւնը այս կարգադրութեան մասին, զոր յանձն առինք կատարել նախընտրելով միայն Ձեր հաւատարիմ հպատակներուն հոգեւոր բարիքը:

Փոխանցուած այս երեք առաջնորդական թեմերուն կեդրոնները եղող երեք քաղաքներուն մէջ ունինք քանի մը կալուածներ, որոնք մաս կը կազմեն մեր պատրիարքարանին, սեպհականութեանց: Ասոնք բարեպաշտական նուիրատուութիւններ են, որոնց հասոյթները յատկացուած են Ս. Տեղեաց մեր Միթէվէլլիի պարտականութեանց համաձայն:

Այս կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնած ենք մեր կողմէ նշանակուած գործակալներու, որոնք վստահ ենք թէ պիտի վայելեն պաշտպանութիւնը հոգատար պետութեան հաստատած արդարադատ կառավարութեան:

Կը խնդրենք Ձեր Վսեմութենէն՝ շնորհել իր բարձր բարեացակամութիւնը մեր երկու պատուիրակներուն՝ Գեր. Տ. Մատթէոս Ս. Եպիսկ. Գայըգճեանի, երիցագոյն եպիսկոպոսին մեր միաբանութեան, եւ Մեծ. Տիար Կարապետ Նուրեանի՝ Ս. Աթոռոյս դիւանապետին, ի մասին իրենց յանձնուած փոխանցումի պաշտօնի կիրառութեան: Այս առթիւ կրկին կը յայտնենք Ձեր Վսեմութեան մեր պատր. փոխանորդներուն շնորհըւած հոգածութեան համար, եւ վստահ ենք թէ անոնց յաջորդները պիտի բախտաւորուին երախտագիտօրէն օգտուիլ Ձեր բարձր համակրանքէն:

Մատուցանելով Ձեր Վսեմութեան մեր խորին մեծարանաց հաւաստիքը:

Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի
Եղիշէ Արքեպս. Դուրեան

Շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը եղաւ մեզի Բարձր Գոմիսէրութեան կողմէ, շնորհիւ Բ. Գոմիսէրի փոխանորդ Միւսիւ Մօկրայի, որ երեք տարի առաջ Երուսաղէմի մէջ Ֆրանսական ընդհ. հիւպատոս եղած ատեն՝ յաճախ առիթ ունեցած էր պատրիարքարան այցելելով Ձեր Ամենապատուութեան հետ տեսակցելու: Միւսիւ Մօկրա պահած էր այդ տեսակցութիւններէն քաղցր յիշատակ մը եւ յարգանք Ձեր Ամեն. Սրբազնութեան հանդէպ:

Ձեր Բ. Սրբազնութեան նամակը կարդացուելէ վերջ՝ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ալ ուզուեցան Բ. Գոմիսէրութենէն: Սուրիոյ Ֆրանս. Բ. Գոմիսէր Ն. Վ. Միւսիւ Բօնսօ՝ Ս. Աթոռոյ կողմէ եղած այս անձնուէր զոհողութեան գնահատումը մասնաւոր պաշտօնագրով մը հաղորդեց Ձեր Բ. Սրբազնութեան: Այդ գրոյն թարգմանութիւնը կը դնենք ստորեւ:

(Շար. 15)

եւ մեծ ժողովներու սրահին եւ շրջանակին մէջ, ուր կան բոլոր յարմարութիւնները։ Համաժողովին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ, Երկուշաբթի Օգոստոս 10-ին, նախագահութեամբ Սենեկալի Հանրապետութեան Նախագահ Ապտու Տիուֆի, կառավարութեան բոլոր անդամներուն ներկայութեամբ ինչպէս նաեւ դեսպաններու, դիւանագիտական ներկայացուցիչներու, բոլոր կրօնական պետերուն։ Բացումը կատարուեցաւ սկաուտական համաշխարհային կոմիտէի նախագահ՝ սըր Ուիլլըմ Կլէտըսթընի ուղերձով, խօսեցան նաեւ սկաուտական տեղական շարժման պետը, կրթական նախարարը եւ վերջապէս՝ Հանրապետութեան Նախագահը, որ շեշտեց սկաուտական շարժման կարեւորութիւնը Սենեկալի համար, իր օգտակարութիւնը եւ մանաւա՛նդ իր ժողովրդականութիւնը։ Իր երախտագիտութիւնը յայտնեց նաեւ, որ համաժողովը երկրորդ անգամ ըլլալով (առաջինը՝ 1973-ին Քենիա), Ափրիկէի մէջ տեղի կ'ունենայ։ Խօսեցաւ իր անվերապահ աջակցութիւնը, շարժման մը, որ ազատ է եւ կը գործադրէ լաւագոյն մարդասիրութեան եւ եղբայրութեան օրէնքները։ Հանդէսը տպաւորիչ էր իր պարզութեամբ, առանց յաւելեալ պատիւներու եւ ցոյցերու, եւ սակայն կենդանի ապացոյց մը, 16 միլիոն սկաուտներու ներկայացուցիչներու՝ որոնք եկած էին աղքատ կամ հարուստ երկիրներէ, հեռաւոր կամ մօտակայ անցեալ դժբախտութիւններու կամ դըժբախտութեանց, վտանգներու եւ վէճերու միջավայրերով, բայց գիտակից իրենց պարտականութեանց հանդէպ նոր սերունդին, ստեղծելու կամ զօրացնելու եղբայրական ոգին, գործադրելով զայն ամէն տեղ, միշտ ներշնչուած Պէյտըն Փաուլի ստեղծած ոսկեղէն օրէնքներէն. – գիտակցութեան եւ պատասխանատուութեան ոգի, սէր եւ յարգանք ամբողջ մարդկութեան հանդէպ, եւ այս բոլորը ներկայ աշխարհին մէջ, ուր մեծ կարիք պէտք է եւ լաւատեսութիւն եւ յոյսութիւն։

Համաժողովը սկսաւ լաւագոյն պայմաններու մէջ. մաղթելի է, որ նոր ծրագիրներ բերէ եւ գտնէ նոր յաջողութիւններ։

×

Նոյն երեկոյեան, Հանրապետութեան Նախագահը կառավարական պալատին մէջ, հրաւիրած էր բոլոր պատուիրակները՝ ներկայութեամբ դիւանագիտական մարմնին, նախարարներուն եւ պաշտօնական բարձր անձնաւորութեանց։

Նախագահը շատ սիրալիր կերպով ընդունեցաւ նաեւ Հայկ. պատուիրակութիւնը եւ տեղեկութիւններ ուզեց Հայ սկաուտներու պետէն Հայ Արիներու գործունէութենէն՝ իր ջերմագին մաղթանքները ուղղելով անոնց։ Սիրալիր եւ ներգին խօսակցութիւն բոլորին համար։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

ԱՐՄԱՇՈՒ ՎԱՆՔ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ.– Արմաշու Վանքը կը Բ գտնուէր Փոքր Ասիոյ արեւմտեան կողմը, Նիկոմիդիոյ շրջանին մէջ, շրջապատուած հայկական գիւղերով եւ աւաններով։ Եկեղեցին կառուցուած էր յանուն «Չարխափան» Ս. Աստուածածնի, եւ դարձած էր կարեւոր ուխտատեղի մը մօտիկ գաւառներու եւ Կ. Պոլսոյ հայութեան համար։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. – Արմաշու Վանքը հիմնուած է ԺԷ. Դարուն սկիզբը։ Գրիգոր Դարանաղեցին, 1612 Թուականին վերաբերող գրուածի մը մէջ, կը գրէ. «Որ էաք մեք յայնժամն ի նորաշէն վանսն յԱրմաշու՝ մեր ձեռակերտին» (Ժամանակագրութիւն, էջ 351)։

Այս գրութեան մէջ համառօտակի պիտի ներկայացնենք Արմաշի Վանքին պատմութեան երկրորդ շրջանը (1786 – 1865)։ Այդ շրջանին յիշատակութեան արժանի վանահայրերը եղած են.

1.– Բարթողիմէոս Արք. Կապուտիկեան, 1786 – 1809, ձեռնասուն Կաղզուանցի Զաքարիա պատրիարքի։

2.– Պօղոս Արք. Ղարախոչեան, 1810 – 1824, նոյնպէս ձեռնասուն մը Զաքարիա պատրիարքի։

3.– Ստեփանոս Արք. Աղաւնի, 1825 – 1853, ձեռնասուն Պօղոս Արք. Ղարախոչեանի։

4.– Ստեփանոս Արք. Մաղաքեան, 1855 – 1865, ձեռնասուն Ստեփանոս Արք. Աղաւնիի։

Յիշեալ ժամանակաշրջանին Արմաշի վարժարանին անուանի ուսումնապետները հանդիսացած են.

1.– Պօղոս Վրդ. Թաքթաքեան, 1820 – 1825, ձեռնասուն Պօղոս Արք. Ղարախոչեանի։

2.– Յովհաննէս Տէրոյենց, 1825 – 1830, Թարգմանած է Ֆրանկիսկոս Սաւէի քանի մը երկերը։

3.– Մուրատ Վրժ. Բերիացի, 1830 – 1841։

4.– Յովհաննէս Մավեան, 1841 – 1855, աշակերտ Յ. Տէրոյենցի, գրած է Արմաշի Վանքին համառօտ պատմութիւնը։

5.– Գէորգ Վրդ. Ալեքսանեան, 1855 – 1865, ձեռնասուն Ստեփանոս Արք. Մաղաքեանի. – Հմմտ. Արմաշու Դպրեվանքը, 1914, Կ. Պոլիս (էջ 5 – 20)։

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ.– Արմաշու Վանքն ալ ունեցած է իր մշակութային փայլուն կեանքը, մանաւանդ ԺԹ. Դարուն, եւ որ շարունակուեցաւ նաեւ ներկայ դարու սկիզբը, մինչեւ առաջին համաշխարհային պատերազմը եւ անոր ընկերացող ընդհանուր աւերածութիւնը։

Այստեղ կը ներկայացնենք Արմաշի պատմութեան երկրորդ շրջանը միայն։ Այդ շրջանին կատարուած են զանազան թարգմանութիւններ եւ ընդօրինակութիւններ։ Յիշատակելի են հետեւեալ գըրիչներն ու թարգմանողները։

Ա.– Գրիգոր Վրդ. Համբարձումեան, Կ. Պոլսեցի, 1824 – 1834, օրինակած է.

1.– Անտառ Նորագոյն Մտածմանց, 1824-ին. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 81։

2.– Աղբիւր Բացեալ, Պետրոս Վրդ. Աղամալեանի, 1824. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 114։

3.– Քարոզգիրք, Զմիւռնիոյ Գէորգ Եպիսկոպոսի. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 112։

Բ.– Թադէոս Վրդ. Խումէքեան, 1826-ին օրինակած է մէկ Քարոզգիրք, Պետրոս Վրդ. Աղամալեանի. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 113։

Գ.– Յովհաննէս Դպիր Տէր Կարապետեան, Տէրոյենց, Պրուսացի, 1827-ին օրինակած է.

1.– Քննութիւնք, Ֆրանկիսկոս Սաւէի. – Ձեռ. Արմաշի Թ. 80։

2.– Հոգեբանութիւն, Ֆրանկիսկոս Սըաւէի. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 84։

3.– Ուսումն Բարուց, Ֆրանկիկոս Սըաւէի. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 139։

4.– Տեսչութիւն Հովուական, Մարկոսի Ծակուրեայ. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 141։

5.– Օրինակք Հրահանգաց Բարուց, Ֆրանկիսկոս Սաւէի. – Ձեռ. – Երեւանի, Թ. 9817։

Դ.– Յակոբ Սրկ. Յարութիւնեան, 1829-ին օրինակած է մէկ Անտառ Նորագոյն Մտածմանց. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 56։

Ե.– Ղազարոս Տէր Կարապետեան, 1831-ին օրինակած է մէկ Օրինակք Հրահանգաց Բարուց, Ֆրանկիսկոս Սաւէի. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 122։

Զ. – Յովհաննէս Չէնկիլէրցի, 1831-ին օրինակած է մէկ Գանձարան Նամակաց, Գրիգոր Փէշտըմալճեանի. – Ձեռ. Երեւանի, Թ. 9820։

Է.– Սարգիս Փօկանեան, 1833-ին գըրած է Թուղթ առ Եփրեմ Կթղ. ամ. Հայոց. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 155։

Ը.– Սարգիս Դպիր Ժամակոչեան, 1837-ին օրինակած է մէկ Աշխարհագիտութիւն, Թէոդորոս Սրկ. Երզնկացւոյ (1791). – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 63։

Թ. Յովհաննէս Դպիր Մավեան, Արմաշեցի, 1839-ին օրինակած է մէկ Մեկնութիւն Ծննդոց, Պետրոս Արք. Աղամալեանի, ստացող՝ Ստեփանոս Արք. Աղաւնի, Վանահայր Արմաշի. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 68։

Ժ.– Եփրեմ Վրդ. Յարութիւնեան, 1851-ին օրինակած է մէկ Քարոզգիրք, Կ. Պոլսեցի Կարապետ Արքեպիսկոպոսի, – Ձեռ. Արմաշի Թ. 79։

ԺԱ.– Գալուստ Դպիր Թորոսեան, 1853-ին օրինակած է մէկ Քննութիւն Նըզովից, Փէշտըմալճեան Գրիգոր Վարժապետի (1820). – Ձեռ. Ս. Յ. Թ. 1146։

ԺԲ. – Սերոբէ Սրկ. Աշըխեանց, 1862-ին օրինակած է մէկ Ժողովածոյ. – Ձեռ. Արմաշի, Թ. 132։

Ն. ԱՐՔ. ԾՈՎԱԿԱՆ

56 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Մեր յաւէտ եւ անմոռանալի Շ. Միսաքեանը Օգոստոս 2, 1925-ին սիրելի «Յառաջ»ով հրապարակ եկաւ։ Եկա՛ւ ճիշդ այն օրերուն երբ Թրքական սպանդէն հրաշքով ազատած, ինչպէս ինքը, հալածական ժողովուրդ մը ապաստան կը գտնէր այս ազատ եւ հիւրընկալ ափերուն վրայ։

Այո՛, թէեւ ազատ, սակայն ինքզինք կը գտնէր նոր դժուարութիւններու առջեւ, նախ լեզուին անծանօթ, գործի եւ բնակարանի հոգ. եւ ինչպէս շատերուն թուղթերու անկանոնութիւն եւ այլն։ Այսպէս անտէր եւ անկազմակերպ գլուխը կորսնցուցած, չէր գիտեր ուր հասնիլը, միշտ շարժման մէջ էր մէկ քաղաքէն միւսը, ի խնդիր օրուան հացի։

Այդ օրերուն Ֆրանսայի գաղութը տակաւին կազմակերպուած չէր, չունէր ազգային մարմին մը, կեդրոն մը։ Ուրեմն մէկը պէտք էր. եւ այդ մէկը եղաւ Շաւարշ Միսաքեանը, որ «Յառաջ»ի կուռ խմբագրականներով մասնակից եղաւ երկիրս տառապած ժողովուրդին ցաւերուն ու վիշտերուն։ Քաջալերեց, խրախուսեց ուղղութիւն մատնանշեց, ազգային ոգի եւ շունչ տուաւ։ Եւ շուտով սկսաւ կեանք առնել եւ կազմակերպուիլ։ Շաւարշ Միսաքեանը իր «Յառաջ»ով լոյսը եղաւ Ֆրանսայի հայութեան։ Եւ մենք ուխտած ենք հաւատարիմ մնալ այդ լոյսին։

Յարգանք իր յիշատակին։

Ն. ԹԷՊՈՅԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ (Լիբանան) «Ազգ. «Յառաջ Գ. Կիւլպէնկեան» վարժարանի ամավերջի հանդէսը, ըստ աւանդութեան, կատարուեցաւ երեք մասով։ Ա. – Մանկապարտէզի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիս 20-ին, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։ Փոքրիկներու հաճելի յայտագիրը վերջ գտաւ Ծաղիկ դասարանի վկայականներու բաշխումով 25 մանուկներու։ Բ. – Նախակըրթարանի վկայականներու բաշխումը կատարուեցաւ Յուլիս 4-ին։ Գործադըրուեցաւ կոկիկ գեղարուեստական յայտագիր մը։ Շրջանաւարտներէն Վ. Այնթապլեան արտասանեց իր եւ ընկերներուն կողմէ հրաժեշտի խօսքը եւ յայտագրին վերջին մասին, շրջանաւարտներուն իր խօսքը ըսաւ Պ. Սնապեան։ Գ. – Երկրորդական բաժնի հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Յուլիս 11-ին։ Բացման խօսքը արտասանեց տնօրէն՝ ընկ. Մովսէս Այնթապլեան, արաբերէն՝ Կ. Սարգիսեան, իսկ աշակերտութեան անունով՝ Մ. Գարագաշեան։ Վերջին խօսքը արտասանեց ընկ. Գրիգոր Նգրուրեան։

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Ծերեցները նոյնպէս կը պատմէին, թէ երբ գիւղին մէջ բնակելու եկած են, տեսած են գայլեր, լէշակեր խոշոր թռչուններ ու կմախքներ՝ տուներուն, դաշտերուն մէջ։ Ատեն մը ապրած են մարդերու եւ գայլերու վրայ յարձակող վայրենացած եզներու սրսորդութեամբ։ Մի քանի տարիներ իրենց տուները տաքցուցած են ծառերը կտրելով ու որթատունկի որթերը քակելով։ Յետոյ քիւրտերէն մանք հեռացած են գիւղէն, երբ սկսած է զանազան կերպարանքներով ուրուականներու երեւումը. տանիքներու վըրայ, դաշտերու մէջ ուրուականներ, հայ գիւղացիներու կերպարանքներով։ Տեսնես՝ հին կրակատան մը մթութենէն դուրս կ'ելլէր քահանայ մը, ձեռքերը խաչաձեւ՝ ուսերուն դրած։

Ապրող քիւրտ գիւղացի մը կը պատմէր, թէ ի՛նչպէս օր մը Քնզօրի Ջրաղացքը աղօն տարած ատեն՝ գիշերով տեսած էր երկու հայ գիւղացիներ, որոնք ուսերուն խոշոր խաչափայտ մը շալկած՝ Ջրաղացքի մթութեան մէջ ամբարին կողմէն դուրս ելած էին։ Դաշտերու կանանչ մթութեան մէջ տեսնուած էին նաեւ ուրուականներ՝ եզներու վրայ հեծած։

Ի հարկէ, անցած էին այդ բոլորը։ Ուրուականները իրենք զիրենք կորսնցուցած էին ծառերու խոռոչներուն, քարերու, պատերու ճեղքերուն մէջ։ Գարաման Ջատէն դրեթէ բոլոր հողերուն տէր դարձած էր, եւ գիւղը մտած էր քրտական աւանդութեան մը մէջ։ Հակառակ շատ երկար տարիներուն, հին վըլատակ եկեղեցիի քարերուն մէջէն տակաւին կու գար ու միշտ կու գար սալին զարնուած մուրճին նմանող ձայն մը։ Քիւրտերը գիշերները կը զգուշանային այնտեղէն անցնիլ։ Թիք, թիք, թիք, երկաթէ անընդհատ ձայն մը, որ կը սկսէր արեւմարէն յետոյ, ծղրիթներու ձայնէն շատ առաջ։ Թզուկ դարբիններ Արտաւազդի շղթաները կ'ամրացնէին...

Քնզօրի հրապարակի ձիթհանքի քարին վրայ ոչ միայն կային խոշոր քթերով եւ թափուած ակռաներով քիւրտ ծերեր, այլեւ՝ ծախու մի քանի այծեր։ Մօտակայ հովիւ կիներ կը բերէին իւղ ու մածուն։ Այդ օրերուն սակայն, Քնզօրի փոքրիկ հրապարակը ընդարձակ պազարի մը երեւոյթն առած էր։ Սպիտակ Ձիաւորը խախտած էր լեռներու ու հողերու տակ ծուարող օձերու հանդարտութիւնը ու իր անցած ճամբաներուն վրայ փոթորիկի մը պէս ձգած էր դաշտեցի ու լեռնական քիւրտերը։ Անոնք իմացեր էին, որ նշանաւոր աւազակապետ Հաճի Մուսան, ըՍպիտակ Ձիաւորի դէմ երթալու համար իր զօլամներով վրան էր զարկեր Քընզօրի մօտ։ Կարծես փոթորիկէ հալածուած, քիւրտերը եկած էին ճամբաներէն, Խուրշիտի, Ճէլալի հողերէն։ Իրենց զօլամներով եկած էին նաեւ լեռնական մի քանի ցեղապետներ՝ Հաճի Մուսային հետ տեսնուելու։ Հաճի Մուսայի զօլամներուն միանալու համար Քնզօր մտած էին Կարմրէկի կռուին մէջ պարտուած պաշըպօզուքները։

Հրապարակին վրայ կար ժխոր։ Ճամբաներէն եկած քիւրտերը զանազան պատմութիւններ կը պատմէին Սպիտակ Ձիաւորի մասին։ Ձիաւորներու անցք, անծանօթ ուժեղ դէմքեր, չախմախլիներով ու սուրերով զինուած։ Քնզօր շարժումի մը կեդրոնավայրը կը դառնար, եւ օրը օրին կը սպասէին, որ Հաճի Մուսան ձիու վրայ գար։ Բազմութեան մէջ շատցած էին մուրացիկները, տաղասաց աշուղները ու բախտասաց պառաւ կիները։ Հեռաւոր արօտատեղիներէ չէրքէզ ձիարածներ ծախու ձիեր բերած էին։ Կը ծախուէին լայն ու կլոր բերաններով չախմախլիներ։

Ժանտարմները գործի վրայ էին։ Գարաման Ջատէի տունէն դուրս կուգային եւ կամ ներս կը մտնէին։ Զանազան կարգադրութիւնները լծուած էին ու Սպիտակ Ձիաւորի շարժման մասին լուրեր կը հասցնէին Հաճի Մուսային։

(Շար. 382)

Պ. Զարեհ Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պէրպէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Պէրպէրեան եւ զաւակ - ները, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Պէրպէր - եան եւ աղջիկը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն ի - րենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Սվաճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 19-ին, 73 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Օգոստոս 21, ժամը 16-ին Հայկ. ծէսով Արժանթէօյ Շափէլ տէ Ֆոքօ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Արժանթէօյի գերեզմանատունը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Grande Nuitée Arménienne

AU PALAIS D'HIVER SPECTACLES
149, bd. Stalingrad, Villeurbanne

Placée sous la Présidence d'Honneur de
Monsieur CHARLES HERNU
Ministre de la Défense Nationale
Maire de Villeurbanne

SAMEDI 10 OCTOBRE de 21 h. à l'aube

— AU PROGRAMME —

Le Chanteur ONNIG (*spécialement invité des U.S.A.*)
Le Danseur ICHKHAN HAGOPIAN (*ex champion de France de Claquettes*)
L'Orchestre ANI (*de la Maison de la Culture Arménienne de Decines*)
L'Orchestre « PINK - PANTHERS » *du Palais d'Hiver*
Buvette — Buffet arménien — Tombola avec un grand prix et de nombreux lots

PRIX DES PLACES : 50 FRANCS

IL EST PRUDENT DE RESERVER LES PLACES DES MAINTENANT EN TELEPHONANT A LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES AU (7) 849 - 42 - 97

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ»

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախաձեռնութեամբ եւ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք՝ Եղիվարդի հեղինակութեամբ լոյս տեսած է ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ չքեղ հատորը, հայրենի նկարիչ Ա. Եարալեանի 52 գունաւոր ինքնատիպ նկարներով զարդար - ուած :

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆը սուրբ գրական պատումներու մատեան մըն է գըր - ուած բանաստեղծական առինքնող ոճով :

Հատորի գինն է՝ 25 ամերիկեան տոլար, կամ 150 ֆրանսական ֆրանք : Վաճառքէն գոյացած հասոյթը յատկացուելու է Ս. Էջմիածնի պայծառութեան :

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆի վաճառքի եւ վճարումներու կեդրոնատեղին է Փարիզի Առաջնորդարանը :

15, Rue Jean-Goujon - 75008 Paris

Յուսով ենք որ ամէն հայ հաւատացեալ պիտի փափաքի իր տանը մէջ ունենալ եւ կարդալ Մայր Աթոռիս այս հոգեպարար հրատարակութիւնը :

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

Օգոստոս 4, 1981, Ս. Էջմիածին

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élémentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller - retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.
26, Rue Troyon - 92310 SEVRES
Tél.: 534. 68. 28

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Այրի Տիկին Սանդուխտ Մանուկեան իր ամուսնոյն մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ 100 Ֆ. կը նուիրէ ողբացեալին շատ սիրած «Յառաջ»ին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.- Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7-ին, *Casino Charbonnière.*

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

DU 21 SEPTEMBRE AU 5 OCTOBRE

DU 3 OCTOBRE AU 16 OCTOBRE

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ֆրանսայի համասեբաստահայ վերաշինաց միութիւնը, առ ի գիտութիւն կը տեղեկացնէ որ Միացեալ - Նահանգներէն «Նոր Սեբաստիա» պարբերաթերթին խմբագիր՝ Վահան Ղազարեան եւ Թորգոմ Փեհլիվանեան, ուխտագնացութիւն մը կազմակերպած են դէպի Հայաստան Սեպտեմբեր 19-էն Հոկտեմբեր 2 :

Ֆրանսայի այն հայրենակիցները, որոնք կը փափաքին միանալ այս խումբին, պէտք է դիմեն հայրենակից՝ Ժագ Շելելեքեանի, վարը տրուած հասցէին : Խումբը ներկայ կ'ըլլայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին գահակալութեան 26-րդ տարեդարձին, կ'այցելէ նաեւ Սեւան, Գառնի, Գեղարդ, Սարդարապատ եւլն., ղեկավարութեամբ Ժ. Շելելեքեանի :

Արձանագրուիլ. -

J. CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, 13001 Marseille
tél. (91) 95 - 90 - 12
Lic. A. 1037

Մեկնում նոյն թուականին Փարիզէն, Լիոնէն, Մարսէյլէն :

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միու - թեան տարեկան Ընդհանուր Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 19-ին, Շաբաթ օր, ժամը 16-ին իր կեդրոնա - տեղին, 32 Թրէվիզ փողոց, Փարիզ 9-րդ : ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ :

Կը հրաւիրուին անդամագրուիլ բոլոր կեդրոնականցիները :

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

= ԱՐՁԱԿՈՐԴԻՆ =
ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 ֆր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)

«ՅԱՌԱՋ 50» (1976)
ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ ԳՌՈՒԶՈՒ
(Գին 120 ֆր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ

«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ :
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալու - թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Աստուածածնի եւ Խաղողօրհնէքի առ - թիւ. - Տիկին Ոսկերիչեան, Տիկին Եա - ղուպեան, Գարագիւլահեան ընտանիք, Պ. Յարութիւն Թաւուրեան 100-ական, Այրի Տիկին Նազենի Զալըքեան, Պ. Թու - ֆայեան Կարպիս 50-ական, Պ. Սեպուհ Արզումանեան 500, Այրի Տիկին Սիրարփի Թովմասեանց, իր ամուսնոյն Գրիգոր Թովմասեանի մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ 500 Եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ 500 Դպրոցին, Այրի Տիկին Եաղուպ - եան 100 Ֆ. :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր բոլոր անդամուհիներով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Կիւլի Դաբբին - եանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Քէօշկէրեանի ի - րենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր Մկրտիչ Դաբբինեանի մահուան առթիւ :

Հ. Բ. Ը. Մ. - ՓԱՐԻԶ - ԱԶԴ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձա - կուրդներու առթիւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Կեդր. Գրասենեակը փակ է ամբողջ Օգոստոս ամիսը :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 - 82 Տարեշրջանի արձանագրու - թիւնները բացուած են :

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտու - հիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ-ի քննութեան :

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն :

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY - Tél.: 381. 01. 72

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
22-23
SAMEDI-DIMANCHE
22-23 AOUT
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.977 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 14.977

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ
ՀԱՐԻՒՐ ՕՐ ՅԵՏՈՅ

—o—

Նախագահ Միթերան Սիոնի մէջ (Ժերի ...նանդ) ուր կ'ընդունէր Վիլլի Պը - ...րանտ, հարիւր օրուան իշխանութեան ...հաշուեկշիռը ներկայացուց մամուլի թըղ- ...թակիցներուն: Ցայտնեց թէ երեք ամսը- ...ուան մէջ, կարելի չէ դարմանել տարի - ...ներ ու տարիներ տեւած քաղաքականու- ...թեան մը բերած վնասները: Հանրապե - ...տութեան Նախագահին որոշումները, ը- ...ստ նոյնինքն նախագահը, կը թուին ա- ...նապարանքով տրուած ըլլալ, բայց ա- ...նոնք հասունցած են երկար ամիսներէ ի ...վեր: Շեշտեց թէ պէտք է ազգայնացուի ...ինչ որ յայտնուած է եւ թէ վարակում ...չկայ:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը ...ու չէ եւ «շնորհի շրջաննն» ալ յաւի - ...տենապէս չի կրնար տեւել: Աշխատանքի ...նախարարը չի ծածկեր թէ մինչեւ տար- ...ւոյն վերջ, գործազուրկներու թիւը եր- ...կու միլիոնը պիտի անցնի: Այս պատճա- ...ռով է, որ Միթերան կոչ կ'ընէր գործա- ...տէրերուն եւ այս առթիւ չահեկան էր ...կարդալ (Ֆիկառօ, Օգոստոս 21) Ժան ...Դորէսի մէկ խմբագրականը, լոյս տե - ...սած 1890 Մայիս 28-ին «լա Տէփէշ տը ...Թուլուզ» օրաթերթին մէջ եւ ուր մեծ ...ջատագովը կը պաշտպանէ գործատիրու - ...թիւնը առարկայական վերլուծումի մը ...մէջ, շեշտելով թէ գործատէրին տեղը ...նախանձելի չէ: Ընդունելով հանդերձ թէ ...կան գործատէրեր, որոնք կը զուարճա - ...նան, Ժորէս կ'ըսէ թէ ինչ որ գործատէ- ...րերը կ'ուզեն, ամէն բանէ առաջ, պայ - ...քարը յաղթականօրէն տանիլն է:

փիւռին համաձայն կեդրոնատեղին «կեղ- ծաւորներու հրամանատարութեան կեդ - րոնն էր»: Միւս կողմէ հալածանքը ան - խնայ կը շարունակուի «հակայեղափո - խականներու» դէմ:

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ տասներորդ երիտա - սարդ Իրլանտացին մեռաւ, 60 օրուան կամաւոր ծոմէ ետք: Այս մահերն իսկ սկսած են «վարժութիւն» դառնալ եւ կասկած չկայ, որ Լոնտոնի «Երկաթէ Տիկինը» տեղի պիտի չտայ: Նոր մեռնո- ղը 27 տարեկան էր եւ հայր երկու երա- խաներու: Նոր ցոյցեր եղան, անշուշտ, Պելֆասթի եւ Լոնտոնտէրրիի կաթողիկէ թաղամասերուն մէջ:

ՌԵԿԸՆ շատ վճռական կերպով յայ - տարարած է թէ ամէն անգամ նոյն ձե - ւով պիտի վարուի Ամերիկա ազատու - թեան թշնամիներուն դէմ: Ուաշինկթընի համար միջադէպը փակուած է եւ կը թուի թէ Քատաֆի ալ պիտի ստիպուի «կարճ կապել» ի տես արաբական աշ - խարհի խանդավառութեան բացակայու - թեան զինքը պաշտպանելու Ամերիկայի դէմ: Պարզ դատապարտում մը միայն: Գալով Ուաշինկթընի, պարզ է, որ իր տուած դասը Բրեժնեւի ուղղուած էր, Քատաֆիի միջոցաւ:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ շատ չանդրա - դարձաւ Ալիթալիայի Շան դ'էլիզէի գը - րասենեակին դէմ կատարուած եղեռնա - փորձին: Լը Մոնտ քանի մը տողով կը յի- շէր թէ «Հոկ. 3 Կազմակերպութիւնը» որ տէր եղած էր արարքին, նման արարքներ կատարած էր նաեւ Փետր. 8-ին էռ - Ֆրանսի եւ Թի - Տըպլեու - էյ-ի դէմ եւ նպատակն էր ազատ արձակումը պահան- ջել Զուիցերիա ձերբակալուած (1980, ՀՈԿՏ. 3-ին) երկու հայ երիտասարդնե- րու (Արա Ենիգոմշեան եւ Սիւզի Մահ - սէրէճեան, որոնք ազատ արձակուեցան շատ թեթեւ պատիժներ ստանալէ ետք՝ 18 ամիս յետաձգումով բանտարկութիւն եւ 15 տարի արգելք Զուիցերիա ապրե - լու): Մոնտ կը գրէ՝ յայտարարութեան մը մէջ, Հոկտ. 3 Կազմակերպութիւնը կ'ըսէ թէ «պիտի շարունակէ հարուածել աշխարհի բոլոր իտալական հաստատու - թիւնները մինչեւ փակումը՝ ԱՆԶԱ-յի գրասենեակներուն»: Ցաջորդ առտուն, Ֆիկառօ-ի անհարեկչութեան «մասնագէտ» աշխատակիցը՝ Ժան - Շառլ Ռեքս աւելի երկար կ'անդրադառնար, ոգեկոչելով 1915-ի ջարդերը, Հայաստանի ներկայ դիրքը Խորհ. Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ բաժնուած, Հոկտ. 3-ի ծնունդին պատճառը, եզրակացնելու համար որ «Եօթը միլիոն հաշուող (?) հայկ. Սփիւռքը, Լիբանան, Միացեալ - Նա - հանգները, Եւրոպա եւ մասնաւանդ՝ Ֆրանսա, պաշտօնապէս կը դատապար - տէ անհարեկչութեան այս արարքները»:

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ մուտքը հարկ եղածին չափ բարձր չէ, տնտեսական տագնապին հետեւանքով եւ կառավարութիւնը ճար մը կը խորհի, որ ի վերջոյ կրնայ թէ - Վէ - Ա.ի յաւելումի մը յանգիլ: Այս առթիւ կը յիշուի, որ ձախը միշտ «հա - կընկերային» որակած էր այդ տուրքը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ երկու ծայրայեղ ձախ մահապարտներ՝ Մուսթաֆա Էօզէնք եւ Խիմէթ Շահին դնդակահարուեցան առջի օր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԻԿ միապետական խումբը, 22 ...հոգիէ բաղկացած, որ գրաւած էր Թա - ...հիթիի նաւը, արտօնութիւն ստացաւ ...Ֆրանսա բնակելու: Ներքին նախարարու- ...թիւնը այս լուրը հաղորդեց զեկոյցով ...մը, ուր կ'ըսէ թէ այս որոշումը տրուած ...է յետ խոր քննութեան, իրենց կացու - ...թեան ֆրանսական օրէնքներու նկատ - ...մամբ: Այս 22 Պարսիկները, նախ առաջ- ...նորդուած են «Ազատեկան»ի կեդրոնա - ...վայրը, 16-րդ թաղամասը, ապա տեղա- ...փոխուած հոս ու հոն: Ֆրանսայի այս ...նոր կարգադրութիւնը պատճառ է, որ ...Թեհրանի համար, ան դառնայ «երկրորդ ...սատանան», Ամերիկայի ետին: Խոմէյ - ...նիի Իրանը կը սպառնայ նոյնիսկ Ֆրան- ...սայի փոխ - վրէժի դիմել: Եւ այս առ - ...թիւ կը նկատուի որ վտանգը կը սպառ - ...նայ գլխաւորաբար ֆրանսական քարիւ - ...ղատար նաւերուն, որոնք ստիպուած են ...Պարսկական ափերու առջեւէն անցնիլ:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ ծանր բախումներ եղած ...են առջի օր օր - ցերեկով, յեղափոխու- ...թեան պահապանները պաշարած ըլլալով ...Մուճահէտիններու հրամանատարու - ...թեան կեդրոնավայրերէն մէկը: Եօթը ...ժամ տեւած է բախումը, որու պաշտօ - ...նական հաշուեկշիռն է 4 մեռեալ եւ 6 ...վիրաւոր փաստարեներու մէջ եւ 4՝ ընդ- ...դիմադիրներու: Թեհրանի ձայնաս -

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ալիք» Օգոստոս 6-ի իր թիւին մէջ հրատարա - կած է այն տեսակցութիւնը զոր երեսփո- խան Հրայր Խալաթեան ունեցած է Մեճ- լիսի (խորհրդարան) նախագահին հետ, հայ գաղութին կրթական եւ այլ հոգե - րուն մասին: Կուտանք ստորեւ. -

×

Չորեքշաբթի օրը կէսօրից յետոյ ժամը 1.30-ին հիւսիսային իրանահայութեան պատգամաւոր Հրայր Խալաթեանը հան - դիպում մը ունեցաւ խորհրդարանի նա - խագահ Ռաֆսանջանիի հետ: Խօսակցու- թեան նիւթ դարձան կրթական, աշխա - տանքի եւ դատական հարցեր:

Կրթադպրոցական խնդիրների շուրջ, պ. Խալաթեանը յայտնեց որ հակառակ եղած տնօրինութիւնների եւ ստացուած պաշտօնական շրջաբերականների, Թեհ - րանի որոշ շրջաններում կրթական վա - րիչները կարգադրել են ոչ - հայ աշա - կերտներ արձանագրել հայկական դըպ - րոցներում: Որպէս օրինակ կարելի է յի- շել «Ռոստոմ Ուղեցոյց»ի պարագան:

Պր. Խալաթեանը պահանջեց վերահա - սութիւն կատարել եւ կանխել այդ կարգի քմահաճ ու կամայական տնօրինութիւն - ները, որպէսզի նոր բարդութիւններ ա - ռաջ չգան:

Ապա նա արծարծեց Հայոց դպրոցների տեսուչների ներկայացման ու նշանակ - ման հարցը եւ աւելցրեց որ դր. Բահօ - նարը ժամանակին խոստացել էր ամբող- ջապէս ընդունել Հայերի կողմից ներկա- յացուած տեսուչները եւ յետագայում էլ կնքուած նոր համաձայնագրով, իւրաց - ուել ու հաստատուել է այդ առաջադ - րանքը: Սակայն գործնականում, այդ հարցը, անորոշ պատճառներով, առկա- խել է եւ ներկայիս էլ չի ընդառաջւում եւ չի գործադրւում:

Այնուհետեւ արծարծուեց նաեւ «Արամ» դպրոցի շէնքի յետստացման հարցը, ո- րին այսօր կարիք ունի Թեհրանի հայ համայնքը: Արծարծուեցին նաեւ դպրո - ցական յարակից խնդիրներ եւս:

Պր. Հրայր Խալաթեանը, կրթականից անցնելով հայութեան աշխատանքի ի- րաւունքների, հարցին, այդ բերումով էլ յայտնեց որ «Միքայէլեան» եւ «Արզու - ման» գործարանների ու վաճառանոցների համար առաջացած վերջին դժուարու - թեանց պարագան, խորը մտահոգութիւն է պատճառել հայ բանուորութեան ու նաեւ հայ համայնքին: Ուստի անհրա - ժեշտ է որ միջոցներ ձեռք առնուեն որ այս կամ այն անհար պաշտօնատարը կա- մայականօրէն իրաւունք չունենայ ան - տեսելու կամ ոտնակոխ անելու հայ բանուորների կամ առհասարակ ոչ - մու- սուլման բանուորների աշխատանքի ու մարդկային իրաւունքները: Նա աւելա - ցրեց որ անցեալում եւս եղել են դէպքեր եւ շնորհիւ թափուած ջանքերի յաջող - ուել է վերացնել արգելքը ու վերականգ- նել հայ աշխատաւորների իրաւունքնե - րը: Ու որպէս բացատրութիւն նա աւե - լացրեց որ հայ աշխատաւորութիւնն ու մասնագէտները կարեւոր դեր ունեն երկրի արդիւնաբերութեան մէջ, հետե - ւաբար արժէ որ լուրջ քննութեան առ- նուի այդ խնդիրը:

Ի վերջոյ պ. Խալաթեանը արծարծեց այն հայ անհատների պարագան, որոնք քաղաքական կամ քրէական պատճառնե - րով ձերբակալուել են անցեալում կամ կալանքի տակ են առնուել նորերս, եւ գտնւում են բանտերում ու արգելարան- ներում:

Պ. Խալաթեանը աւելացրեց, որ այդ ձերբակալեալների պարագաները դիմե- լով Առաջնորդարան կամ պատգամաւո - րական գրասենեակ, թախանձում եւ պա- հանջում են որ նախ մի տեղեկութիւն ձեռք բերեն իրենց կալանաւոր պարագա- ների մասին, եւ ապա տեսնել նրանց եւ մի բան անել: Խալաթեանը յայտնեց, որ այդ բերումով ինքը բազմաթիւ ան - գամներ դիմել է պատկան իշխանութիւն- ներին եւ մերթ յաջողել եւ մերթ էլ չի յաջողել կատարել հայ բանտարկեալների պ ա ր ա գ ա ն ե ր ի բաղձանքը: Ուստի կարեւոր է որ մի տը - նօրինութիւն կատարուի նաեւ այդ ուղ է ղութեամբ, որ հայ բանտարկեալների պարագաները, առնուազն օրեւէ ձեւով կարողանան տեսնել իրենց բանտարկեա- լին եւ ըստ հնարաւորին օգնեն նրան:

Պ. Հաշիմի Ռաֆսանջանին լսելով Պ. Խալաթեանի բոլոր լուսաբանութիւնները եւ խնդիրները, կատարեց մի քանի հար- ցումներ, որոնց պատասխանեց Պ. Խա - լաթեանը: Ցետոյ Պ. Հաշեմին յայտնեց, որ կարող է պատահի որ ինքը մոռանայ այդ բոլորը եւ ժամանակին ու տեղին հարկ եղած յանձնարարութիւնները չկա- տարի, հետեւաբար առաջարկեց որ երեք պաշտօնական նամակներ գրուեն իրեն՝

Ա. – Կրթա - դպրոցական ամեն կարգի խնդիրների շուրջ, որպէսզի նա իր յանձ- նարարականով փոխանցի կրթական նոր նախարարին կամ պատկան բաժամուն - քին:

Բ. – Աշխատանքային խնդիրների հա - մար՝ աշխատանքի Նախարարութեանը փոխանցելու եւ անհրաժեշտ կարգադ - րութիւններն անելու համար:

Գ. – Երկրի ընդհանուր դատախազին փոխանցելու, եւ մի ձեւ առաջարկելու համար, որպէսզի հայ կալանաւորներին, հայ հոգեւորականների միջոցով տեսնե - լու հնարաւորութիւն տրուի եւ կամ էլ մի այլ օրինական - իրաւական ճանա - պարհ գտնուի հայ հոգեւորականներն ու փաստաբանները հայ բանտարկեալներին օգնել կարողանալու համար:

Պ. Հրայր Խալաթեանը շնորհակալու - թիւն յայտնելով խորհրդարանի Նախա- գահութեանը, տեղի ունեցած խօսակցու- թեանց համար, հաղորդեց եղելութիւնը Ազգային իշխանութեանց, որպէսզի ան - հրաժեշտ նամակագրութիւնները կա - տարուեն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍ) 12/17)

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լոռիի կախարդական անկիւններէն մէկուն՝ Վանաձորի մէջ, Հանքաւանի հո- վիտը գտնուող պիոներական ճամբարնե- րու մէջ իրենց արձակուրդը կ'անցընեն Սփիւռքէն գացած երախաներ: Սփիւռ - քահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի եւ Հայաստանի Լուսաւորու - թեան Նախարարութեան հրաւէրով Հա - յաստան գացած են շուրջ 230 հայ երա- խաներ՝ Ֆրանսայէն, Միացեալ - Նա - հանգներէն, Քանատայէն, Լիբանանէն, Սուրիայէն, Կիպրոսէն եւ այլ երկիրնե - ներէ: Խորհ. Միութեան զանազան քա - ղաքներէ եւ արտասահմանի աւելի քան քսան երկիրներէ եկած միւս երախա - ներու հետ անոնք կը մասնակցին ուրախ ցերեկոյթներու, զբօսաշրջիկական ար - շաւներու, հետաքրքրական ժամանցներու եւ այլն: Զանազան շրջապտոյտներու շը- նորհիւ Սփիւռքի հայ երախաներ կը ծանօթանան հայ ժողովուրդի դարաւոր մշակոյթին, ներկայի նուաճումներուն եւ իրենց տարեկից մանուկներու առօր - եայ կեանքին:

«ՍԻՐՏ ԿԱՅ, ՈՐ ԿԸ ՃԱՃԱՆՉԷ»

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Գ.

Եւ սակայն գիշերը եղաւ անմոռանալի: Պատերազմական լուրերը ըլլալով մեծապէս նպաստաւոր Թուրքին, որով նաեւ Հայոցս համար աղիտալի, հայրս անձնատուր եղաւ ազգային – քաղաքական խորհրդածութեանց, բան մը որ քիչ անգամ կ'ընէր միայն: Հեզահամբոյր, սակաւախօս եւ ցաւագինօրէն դիւրազգած, ան կը խուսափէր քրքրելէ այս տեսակ խնդիրներ, զորս սակայն կարող էր վերլուծել զարմանալի եւ հազուագիւտ պայծառատեսութեամբ մը, յատկութիւն՝ որ իր լռութեանը մէջ պիտի չերեւայ հոս, ուր միայն մանկի մէջբերում մը պիտի կարենամ ընել իրմէ: Չեմ կարծեր սխալիլ խորհելով որ, հայրս նկատի իսկ չէր առած թէ իմ կարդացած լուրերս սուտ էին թէ իրաւ: Նոյնիսկ եթէ անոնք հիմնովին սխալ ըլլային, ինչ որ բնաւ հաւանական չէր, ընդհանուր կացութիւնը այն աստիճան ողբերգական էր, որ իմ լռակեաց հայրս լեզու ելաւ, գլխահակ ու թախծոտ:

Ըսաւ թէ անհաւատ շունին (Թուրքին) բախտը կը ժպտի միշտ: Ըսաւ թէ ան աւելի զօրաւոր է, քան ինչ որ մենք կը կարծէինք: Ըսաւ թէ զօրաւորը եւ հարուստը միշտ ալ կը գտնեն զինակիցներ եւ պաշտպան փաստաբաններ: Մինչ Հայե՞րս: Մեր պապերը աւելի բանիմաց մարդիկ էին քան մենք, քանի որ կը համակերպէին տրուած կացութեան, քաջ գիտնալով որ պիտի չկարենան զայն բարեփոխել իրենք իրենց ուժերով, եւ թէ անհրաժեշտ է սպասել լաւագոյն օրերու: Անոնք աւելի իմաստուն էին, քանի որ լաւագոյն կը համարէին սարուկ ապրիլ բայց ապրիլ ու տեւել, քան թէ ծառանալ բարբարոս եւ կիսավայրենի բռնակալի մը դէմ, որ կրնար մէկ հարուածով մէջքը կոտրել համայն Հայութեան: Այդպէս ալ ըրաւ: Յեղափոխական շարժո՞մ. աղէկ. բայց նայած պարագային: Յոյնին եւ Պուլկարին յաջողեցաւ, բայց յեղափոխութիւնը չէր կրնար յաջողիլ մեր մէջ: Այս բանը բացորոշ էր (քէօռ – քէօռ՝ մատերս աչքդ): Բայց մենք կուրցած էինք: Մեր ճկուն ամիրաները աւելի խելացի էին քան Հնչակեաններն ու Դաշնակցականները, քանի որ թէմէննահ ընելը կը նկատէին երկու չարեաց փոքրագոյնը...:

– Ատ ատանկ է, յարեց մայրս. մերին մուխը մարեցաւ: Մենք գերի ծներ ենք, գերի ալ պիտի մեռնինք ... Հապա՞ մեր զաւակները ...

Ցեռայ աւելցուց.

– Իշտէ օր մըն ալ կուգայ քի՝ մարդ կ'ըմբոստանայ ... մէջտեղը զաւակ կայ ...

Զաւակը ես էի: Ցուցմատս մնացած էր Տէմիրճիպաշեան Ֆրանսահայ բառարանին մէջ, իսկ լրագիրը իջած՝ ծունկերուս վրայ: Չէի համարձակեր ականջս վեր առնել: Կը սպասէի: Առաջին անգամն է որ մայրս այս տեսակ խնդրի մը մէջ կը դիմադարձէր հօրս, շատ մեղմիւ անշուշտ, բայց եւ այնպէս ան կը դիմադարձէր, եւ ես չէի գիտեր որուն իրաւունք տալ: Վստահ՝ թէ երկուքին բառերը այնքան հիմնաւոր են որքան հակամարտ, տպաւորութիւնն ունէի գտնուելու կատարելապէս անլուծելի ցաւի մը առջեւ: Ո՞ր կողմ դառնալ: Համակերպի՞լ, պաղ դատողութեան անսալով, թէ չէ ըմբոստանալ՝ հոգեկան անհրաժեշտ գոհացումի մը ի խնդիր: Գետինը եւ սենեակին անկիւնները կը ծըփային թանձր կիսաստուերի մը մէջ, որովհետեւ մահամերձ էր լամբարը, քարիւղին սակաւութեան եւ անոր տեսակին գէշութեան պատճառաւ: Ատենն անգամ մը կը մխար ան ու կը փստէր: Ոչ մէկ ձայն կար դուրսը, բացի հեռաւոր եւ չարագուշակ թմբուկէն: Անիծեալ Սթամպուլին խաւարը այնքան անթափանց կը թուէր ըլլալ հոն, որքան ճնշիչ՝ խորասոյզ գիշերը:

Գիշեր վախի եւ սուգի: Սովի եւ անձկութեան գիշեր, ոչ միայն մեր ընտանիքին համար, ոչ միայն այն զոյգ մը գաւառացի երիտասարդներուն համար, զոր երկու տարիէ ի վեր կը պահէինք վերի յարկը (Շահան Պէրպէրեանն էր որ բերած էր մեզի այդ երկու Կեդրոնականցիները), այլ նաեւ ամբողջ Պոլսոյ համար, ուր քաղցած Թուրքն իսկ այլեւս կասկածիլ կը թուէր իրեն խոստացուած յաղթանակէն: Բայց ես կասկածը չունէի թէ ինչո՞ւ արտասովոր անձկութեան մէջ եմ:

Հիմա գիտեմ թէ ինչու: Հասակ նետած էի պարզապէս: Ինչ որ կար այդ օր եւ այդ տարին, կա՛ր նաեւ նախորդ օր եւ նախորդ տարին, բայց հնչած էր ժամը ուր կեանքին թափանցելու կարողութիւնս հասած ըլլալով նորագոյն հանգրուանի մը, աշխարհ ինծի պիտի երեւար այլակերպ:

Կը յիշեմ Հռովմէական Եկեղեցիին պատկանող բարձրաստիճան կղերական մը, Ֆրանսացի, որ ի պատասխան թերահաւատի մը այն առարկութեան թէ՝ քրիստոնէութեան պատգամը արդէն գոյութիւն ունէր հին Յոյներուն եւ նոյնիսկ Եգիպտացիներուն մէջ, ըսած է. – «Ճիշդ է, Յունիսին խաղող կայ, խաղող կայ նաեւ Սեպտեմբերին: Բայց երկուքին միջեւ Արեւ մը անցած է»:

Ահա այդպէս: Սա տարբերութեամբ սակայն, որ իմ արեւս տարակուսանք կը սփռէր մէջս, եւ ոչ թէ ապահովութիւն: Անշուշտ թէ կը յիշեմ յուզումներս Ապրիլ Տասնմէկէն, Կեդրոնական բանտէն, այլ մանաւանդ Քըմը Սխասիէն, բայց կարծես թէ անոնք ապրուած էին ներամփոփ եւ ստորերկրեայ հոգեվիճակի մը մէջ: Շատ լաւ կը յիշեմ դէպի Հայտար Փաշայի կայարանը կատարած հեւ ի հեւ վազքերս, ի խնդիր մեր տան աքսորականներուն: Կը յիշեմ անշուշտ մեծ վախերս, երբ կը ճարճատէր մեր պարտէզին տախտակոր մը, ծանուցանելով թէ ոստիկանները կրկին կէսգիշերի մէջ կ'առնեն տուներնիս, զայն անգամ մը եւս խուզարկելու համար: Կը յիշեմ այս բոլորը: Բայց այլեւս կասկածն էր որ տեղաւորուած էր իմացական եւ զգացական աշխարհներուն մէջ, եւ անոր հետ վարանումն ու անստուգութիւնը: Այլեւս կ'ապրէի տագնապ մը, որ ծնունդ առած էր կատարելապէս հակամարտ եւ սակայն նմանապէս անվիճելի ճշմարտութիւններէ: Ես ինծի կ'ուղղէի հարցումներ, այլեւս շատ որոշ ու յստակ, առանց երբեք անոնց մէկ գոհացուցիչ պատասխանը գտնելու: Կար անսահման ցաւ մը: Չկար դարման:

Ինչպէս կ'երեւի, դեռ չէի գիտեր՝ թէ ծնողքիս զոյգ դէրքերը այնքան ալ հակամարտ չեն, որքան որ ըլլալ կը թուին: Թէ անոնք պիտի ըլլային հակամարտ, եթէ յեղափոխութեան հակադրուէր հակայեղափոխութիւնը: Մինչդեռ մայրս կ'ըսէր՝ ըմբոստութիւն: Այս տարբեր բան է: Չէի գիտեր, թէ յեղափոխութիւնը կը կազմակերպուի համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը եւ տեսութեանց, որոնց իրագործումը շատ չանցնիր ազգային ուժերու տարողութենէն անդին, եւ որ կ'ապրի լաւագոյն կեանքի մը հեռապատկերով: Մինչ ըմբոստանալ, առանց այս բոլորին, (լաւագոյն կեանքին որոնումն իսկ հոն նուազ տեղ ունի, քան թէ վատէն ձերբազատելու պահանջքը), կը նշանակէ ընդառաջ երթալ անձնասպանութեան: Չէի գիտեր թէ անձնասպանութիւնը լուծումներուն լաւագոյնն է, այսինքն միա՛կ լուծումն է, երբ անհատին կեանքը եղած է անտանելի: Բայց սոսկ անհատի մը համար միայն: Ինչ որ կը պատշաճի անհատի մը, կրնայ բնաւ չպատշաճիլ հաւաքականութեան մը, որուն տեւողութիւնը կը հպատակի տարբեր օրէնքներու: Եւ մենք ազգովին է որ կ'երթայինք դէպի անձնասպանութիւն, քանի որ ձերբազատումը մեր ուժերէն անհամեմատօրէն վեր էր, ու մեր ձեռնարկը շատ աւելի կը նմանէր ըմբոստացումի մը, քան թէ յեղափոխութեան: Շատ աւելի կը նմանէր խուլ ճիչին եւ աղաղակին (յատկանիշ մանկութեան), քան թէ իմանալի Բանին (որ յատուկ է մտահաս մարդուն):

Այս ճակատագրական գահավիժումին մէջ ոչ մէկ ապաստան այնքան ապահովութիւն կրնար ներշնչել ինծի, որքան կը ներշնչէր ընտանիքս: Աշխարհ խախտած էր իր տեղէն: Բայց ծնողքս կարող էր ինծի ներշնչել ապահովութեան մը զգացումը, քանի որ մէկուն արի հաստատակամութիւնը կը հաւասարակշռուէր միւսին ճկուն մտածելակերպով: Վօվընարկ կ'ըսէ. –

« Il est bon, il est bon d'être ferme par tempérament, et flexible par reflexion ».

Բայց պէտք կա՞յ ըսել՝ ասոնց վրայ չէի խորհեր: Շատ հեռու այս կարգի մտածումներէ, որով նաեւ ենթադրեալ ապահովութենէն, ես գրաւուած էի ապշեցուցիչ յայտնութիւններով: Տեղն է որ վերջապէս խօսիմ անոնց մասին:

(Շար. – 3)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԸ

Անցեալ տարեվերջին, Երեւանի մէջ բացումը կատարուեցաւ Խնկօ – Ապեր մանկական – պատանեկան գրադարանին: Խիստ գնահատելի եւ, միաժամանակ, օրինակելի առաջադրութիւն մը հրապարակ դրուեցաւ: Այն թէ՝ զայն դարձնել մատենագիտական բնոյթի կեդրոն ո՛չ միայն Հայաստանի, այլեւ խորհրդային միւս Հանրապետութիւններու հայկական դպրոցներուն համար: Գիրքերու դասաւորում, գրադարաններու կազմակերպում, մանկա – պատանեկան գրական հարցերու քննութիւն եւայլն:

Տնօրէնը՝ Հ. Դանիէլեան եւ փրոֆ. Ա. Տէր – Գրիգորեան, իրենց պաշտօնեաներուն հանգամանքով քննութիւն մը կատարած են Հայաստանի դպրոցներուն մէջ՝ ստուգելու համար ասոնց գրադարաններուն համապատասխան ճիւղին պարզած այժմու պատկերը: Դժբախտաբար պատկերը տժգոյն գտած են, քանի հաստատած են, թէ Հայաստանի բոլոր մանկա – դպրոցական գրադարաններուն գիրքերու քանակը, կամ՝ փոնդը, ինչպէս գրած են իրենք Սով. Հայաստան օրաթերթին մէջ «չափազանց աղքատ են եւ անկարժէք»: Ցաւալիպէս ընթերցանութեան շատ պիտանի, շատ կարդացուող եւ դպրոցական ծրագիրներով ընթերցումի սահմանուած գիրքերուն ուղղութեամբ:

Այսպէս, նախակրթարանները յաճախող աւելի քան 700.000 ընթերցող պատանիներուն համար կան ընդամէնը խիստ փոքր թիւով համապատասխան գիրքեր: Ներկայացուցած են օրինակներ. – Աբովեանի Պարապ վախտի խաղալիքէն միայն 421 օրինակ, Ղ. Աղայեանի Հէքեաթներէն՝ 570, Րաֆֆիի Զորս պատմուածքներէն՝ 561, Սամուէլ՝ 52, Խենթը՝ 48, Կայծերը՝ 100 եւայլն ... Այս ցուցակը կարելի է շարունակել, սակայն եզրակացութիւնը մէկն է լինելու՝ աճող սերնդի կրթութեան ու դաստիարակութեան համար անհրաժեշտ գրքերի քանակը անբաւարար է: Աւելցուցած են, թէ գրադարաններ կան, աշխատողներ՝ նոյնպէս, ինչպէս նաեւ ընթերցողներ. ուրեմն պակասածը միայն գիրքն է:

×

Երկրորդ կարեւոր կէտը, որուն մատնանշումը կատարած են յօդուածագիրները, իրենց իսկ բնորոշումով յաւերժական գիրքերու պարագան: Այսինքն այն գիրքերը որոնք սերունդէ – սերունդ կարդացուած են, կը շարունակուին փնտռուիլ իրենց շահեկանութեան համար, դաստիարակիչ են այլազան իմաստներով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ

(Թարգմանութիւն)

Պէյրութ, Մայիս 16, 1929,

Ֆրանս. Հանրապետութեան
Բարձր Գոմիսէրութիւն
Ընդհ. Քարտուղարութիւն
Դիւանագիտական Յարաբերութիւնք

Թիւ 624

Առ Նորին Ամենապատուութիւն
Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Դուրեան,
Հայոց Պատրիարք Երուսաղէմի.

Ձերդ Ամենապատուութիւն,

Պատիւ ունիմ ծանուցանել ստացումը Ապրիլ 13 թուականը կրող նամակին, որով Ձեր Ամենապատուութիւնը հաճեցաւ հաղորդել ինծ՝ թէ Իր կողմանէ Ն. Ս. Օծութեան Կիլիկիոյ Տ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոսին փոխանցուած են այն վանքերը, եկեղեցիները եւ վարժարանները, որոնք Իր պատրիարքարանին սեպհականութիւնն էին, Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաւոդիկէի երեք թեմերուն մէջ, եւ թէ ցարդ՝ նոյն հողամասերուն մէջ՝ Իր հոգեւոր իշխանութեան ներքեւ գտնուող ծուխերը կը յանձնէր Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին հոգեւոր իշխանութեանը:

Այս հաղորդագրութեան համար շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ Ձեր Ամենապատուութեան, եւ պարտք կ'զգամ յայտարարել, թէ գնահատած եմ Իր այս հոգածութիւնը Հայ Օրթոտոքս Եկեղեցիին հոգեւոր շահերուն հանդէպ, Նորին Ս. Օծութեան Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին միակ իշխանութեան ներքեւ ամփոփելով Իր բոլոր զաւակները:

Հոգատար Պետութիւնը, որ միշտ գոհ մնացած է Ձեր Ամենապատուութեան ներկայացուցիչներէն, ուրախ կ'զգայ ինքզինքը, տեսնելով այս վերակազմութիւնը, որ կարելի եղած է Ձեր Ամենապատուութեան զոհողութեամբ, եւ պարտք կ'զգայ Իր շնորհակալութիւնները յայտնել Ձեզ իմ միջոցաւ:

Ձեր Ամենապատուութիւնը կրնայ վստահ ըլլալ, թէ Հոգատար Պետութեան հողամասերուն մէջ Իր պատրիարքութեան սեպհականութիւնները պիտի շարունակեն վայելել պատասխանատու իշխանութեանց պաշտպանութիւնը:

Կը խնդրենք Ձեր Ամենապատուութենէն ընդունիլ մեր ակնածանքի բարձր հաւաստիքը:

Բօնսօ

Ձեր Սրբազնութեան մեր վրայ դրած պարտականութիւնները որոշեալ ժամանակամիջոցին մէջ կատարած ըլլալով, Մայիս 1-ին մեկնեցանք Պէյրութէն, եւ հետեւեալ օրը, Մայիս 2, հասանք Ս. Աթոռ:

Մատչելով ի համբոյր Ձերդ Ամենապատուութեան Ս. Աջոյն:

Մնամ խոնարհ Որդի
ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ. ԳԱՅԼԳԱՃԵԱՆ

(Շար. 16 եւ վերջ)

Այսպիսի գիրքերը պէտք է վերհրատարակուին պարբերաբար: Արդ, անոնց կատարած հաստատումներով, այս խնդրութիւնը բացարձակ կերպով անտեսուած է: Մանկա-պատանեկան գրականութեան ճիւղին գիրքերուն հրատարակչութիւնները նուազում արձանագրած են տարուէ տարի: Տուած են օրինակ մը. Սով. Գրող հրատարակչականը 1971-ին, նման բնոյթի գիրքերու հրատարակութեան ցանկին մէջ անցուցած է 160 հեղինակ եւ խորագիր. 1979-ին այդ թիւը իջած է 106ի, 1980ին՝ 101-ի, իսկ այս տարի՝ 80-ի: Անդին հաշուի չեն առնուած մանուկներուն եւ պատանիներուն նախասիրութիւնները, դպրոցական ծրագիրներով նախատեսուած ընթերցումի գիրքերը: Այս ուղղութեամբ մատնանշած են հետեւեալը, իբրեւ ապացոյց.

Սով. Գրող եւ Լոյս հրատարակչութիւնները այս տարուան համար նախատեսած են, Դպրոցական գրադարան մատենաշարով լոյս ընծայել Վ. Փափազեանի Պատմուածքներն ու զրոյցները, Րաֆֆիի Ոսկէ Աքաղաղը, Խաչագողի յիշատակարանը, Խենթը, որոնք հրատարակուած են 1970 եւ 1978-ին, մինչդեռ Րաֆֆիի Զորս պատմուածքները, որ նախատեսուած է դպրոցական ծրագիրով, վերջին անգամ լոյս տեսած է 1941-ին:

Յատուկ անդրադարձած են նաեւ տըպաքանակի հարցին, գանելով, որ անիկա բաւարար չէ: Գիրքը հրատարակւում է, սակայն այնքան սահմանափակ տպաքանակով, որ գրադարաններն անհրաժեշտ քանակութեամբ չեն ստանում, էլ չենք խօսում գրքասէրների եւ մասսայական ընթերցողի պահանջը բաւարարելու մասին: Այսպէս, Սովետական գրող եւ Լոյս հրատարակչականներուն մանկա-պատանեկան գիրքերուն տպաքանակները, համապատասխան կարգով, 17 եւ 25 հազարէն աւելի չեն ըլլար, երբ ընթերցող դպրոցականներուն թիւը 700.000-էն աւել է. դեռ կայ պետական օրէնքը, որու համաձայն գրադարանները պէտք է ամբողջացուին, վերակազմաւորուին նորանոր հրատարակութիւններով: Կարծում ենք, հրատարակչութիւնները մանկա-պատանեկան գրականութեան տպաքանակը որոշելիս անպայման պէտք է նկատի ունենալ նաեւ Վրաստանի եւ Ադրբեջանի հայաբնակ շրջանների մանկական եւ դպրոցական գրադարանները, ինչպէս նաեւ ընթերցողներին, ընդհանրապէս Հայ մանուկներին:

Յօդուածագիրները քանի մը այլ հարցեր ալ արծարծած են: Ստեղծել մատենաշարներ մանկական հանրագիտարան եւ մանկա-պատանեկան գրականութեան մատեններով ու համապատասխան առաջադրութիւններով: Զարկ տալ թարգմանական աշխատանքներուն: Մղել, որ գըրողները ստեղծագործեն այդ տարիքի յատուկ գիրքեր եւայլն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀՈՂԱՐՏԻՔ

ԱԶՆԻՒ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՄԱՀԸ

(ԱՆՏՈՆ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

ԼԻՈՆ. – Անցեալ շաբաթ, սրտի խոր կսկիծով, սեւ հողին յանձնեցինք Անտոն Հէքիմեանը, բարեհամբոյր հայրը, Լիոնի արժանապատիւ Իսահակ քահանային:

Մահուան անողոք մանգաղը, որ դաբանակալ պահուած է, մեր խուրջան-չիւրին գլխուն վրաեւ, կը հնձէ առանց ուշ դարձնելու յափշտակուած անձին, երբեմն յանկարծ, մէկէն ի մէկ: Յան-պատրաստի:

Մեր առօրեան հաշտեցուցած է մեզ մահուան գաղափարին հետ, որովհետեւ կը գիտակցինք թէ մահը միակ իրականութիւնն է կենդանի աշխարհիս, ան մե՛րն է, ու մենք մահինն ենք... Այս է կարգը աշխարհի: Սակայն, մեծ է ցաւը սիրելի բարեկամի մը կորուստին, երբ երէկ դեռ պայծառափայլ էր ու այսօր՝ առ յաւէտ բաժնուած:

Անտոն Հէքիմեան հազիւ եօթանասունը անց, երեք տարիէ ի վեր հաստատուած էր Լիոն իր քահանայ զաւկին եւ աղնըւատոհմ ընտանիքին հետ, ուր եկած էր Պոլսէն, իրեն հետ բերելով մեր ծննդավայրի շունչը եւ անձնուիրութեան ոգին:

Թէեւ յաճախ իր խօսքերը հայրենաբաղձութեան կարօտով էին մրմնջուած, եւ դժուար էին տեղւոյն պայմաններուն սկզբնական ընտելութիւնը, սակայն, ան շուտով յաղթահարեց տեղափոխման անպատեհութիւնները, շնորհիւ իր անվըհատ կամքին եւ դիւրահաղորդ խառնըւածքին, որով դարձաւ բոլորէն սիրուած ու յարգուած ազնիւ բարեկամ մը:

Դեռ անցեալ Կիրակի, ինչպէս ամէն Կիրակի, կը վայելէինք իր ներկայութիւնը եկեղեցւոյ գաւիթը, ուր երկիւղած կը հետեւէր հոգեզմայլ պատարագին, եւ որուն վերջաւորութեան, պատանիի մը ճկունութեամբ կը դասաւորէր նստարանները ու կը հսկէր կարգ ու սարքին:

Ոչ ոքի մտքէն կ՚անցնէր թէ երկու օր ետք, իր մահուան գոյժը պիտի ցնցէր ամբողջ գաղութը: Այնքա՜ն անհաւատալի եւ անիրաւ էր բօթը:

Աւա՜ղ, սոսկ իրականութիւնը թոյլ չտուաւ որ Ս. Աստուածածնի օրը միասին տօնէինք, ու սիրական զաւկին օրհնուած խաղողը իր ձեռքէն ստանայինք:

Երկու օր առաջ, Ուրբաթ Օգոստոս 14-ին տօթակէզ յետ միջօրէին, անկենդան մարմինն էր որ կը հանգչէր ծաղկազարդ դագաղի մը մէջ, նոյն խորանին առջեւ, ուր այնքան սիրակցորդ խանդաղատանքով կոկած ու զարդարած էր սըրբազան սպասները իր ձեռքերովն իսկ:

Եկեղեցին կը յորդէր հարիւրաւոր սրտակիցներով եւ համակիրներով, որոնք եկած էին հեռաւոր շրջաններէն, վշտաբեկ, մատուցանելու համար իրենց վերջին յարգանքը: Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կը կատարէր Նորվան վրդ. Զաքարեանը, օգնական ունենալով Տէսինի հոգեւոր հովիւ Տէր Մկրտիչ Պալապանեանը եւ հոյլ մը դըպիրներ, որոնց յուզիչ եւ ներդաշնակ երգեցողութիւնները, առաւել եւս տպաւորեցին բոլոր ներկաները: Մինչ, վըշտահար տէր հայրը դասը կանգնած թախծալի, գլուխը հակած հայրակորոյս մըտասեւեռումով, լուռ հառաչանօք կը հետեւէր Հայր Սուրբին արտասանած խորիմաստ դամբանականին, ուր մասնաւորաբար վեր կ՚առնէր հանգուցեալին բազմակողմանի յատկութիւններն ու տիպար մարդու եւ Հայու անսայթաք առաքինութիւնները:

Ժողովուրդը տխրադէմ դուրս եկաւ ցաւագին եւ խորասոյզ, հազիւ հաշտըուած մարդկային դաժան ճակատագրին հետ, որ կուզայ անժամ քաղել ամուսին մը, հայր մը, տատիկ մը, որ երէկ դեռ իր հարազատներուն, բարեկամներուն քնքշանքին առարկան էր, ու այսօր՝ ոչ եւս էր:

Պարապութիւն մը եւս Լիոնի հայ գաղութին մէջ, ուր ինչպէս այլուր, հեշտանքով եւ միանգամայն անձկութեամբ կը խոնարհէինք այս խնկելի սերունդին մնացորդաց փառաւոր պատուանդանին առջեւ, որմէ ստացանք մեր բարոյական մուրճերով գոտեպնդուած ինքնատիպ ազգասիրութեան դրոշմը:

Հանգչէ, սիրելի բարեկամ, արքայութեան երանաւէտ փառքերուն մէջ, եւ յարգանքով ընդունէ այս սրտագին տողերը, որպէս մեր պարտէզին խնամեալ ծաղիկներուն փունջ մը, թարմ շիրիմիդ հողակոյտին վրայ:

Գ. ԳԱՊԱԳՃԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Յուլիս 21-ին մեռած է նկարիչ Վահան Հովիւեան: Ծընած էր Պոլիս: 1924-ին գաղթած է Եգիպտոս եւ հաստատուած Աղեքսանդրիա, ուր 1936-ին, առաջին անգամ ըլլալով, ցուցադրած է իր նկարները: 1940 – 1963 թուականներուն բազմիցս ցուցահանդէսներ տուած է Գահիրէ եւ Աղեքսանդրիա, ապա գաղթած Արժանթին եւ հաստատուած Պուէնոս – Այրէս: Իր գործերը ընդհանրապէս կը ներկայացնեն եգիպտական տեսարաններ, գիւղական կեանքը, տիպարներ եւ նաթիւր – մորթներ: Հովիւեանի գործերէն կը գտնուին Փարիզի Աբեւելեան թանգարանը, Վենետիկի, Մըխիթարեան Հայրերու, Վիէննայի, Աղեքսանդրիոյ եւ Գահիրէի թանգարաններու մէջ:

×

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՈՅԻ մէջ, Յուլիս 17 - 19, տեղի ունեցած են Հ. Օ. Մ.ի արծուիկներու միջ – մասնաճիւղային 6–րդ ողիմպիական խաղերը, մասնակցութեամբ Պուէնոս - Այրէսի և Մոնթէվիտէոյի մասնաճիւղերու: Ներկայ եղած են տոքթ. Հրաչ Աբրահամեան (Միացեալ Նահանգներէն), «Արմենիա» օրաթերթի խմբագիր Պետրոս Հաճեան, Սարգիս Գարակիւմիւշեան, որ սատանձնած է ողիմպիականներուն կնքահայրութիւնը: Առաջին օրը տեղի ունեցած են մարզական գտումի խաղերը: Երկրորդ օրը տեղի ունեցած է գեղարուեստական հանդիսութիւն մը, իսկ երրորդ օրը՝ Կիրակի, բոլոր արծուիկները ներկայ եղած են Ս. Ներսէս Շնորհալի եկեղեցին մատուցուող պատարագին, որմէ ետք «Վռամեան» ակումբին մէջ տեղի ունեցած են ֆութպոլի եւ մարմնամարզութեան աւարտական մրցումները:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնի սըրահին մէջ, Յուլիս 25-ին, տօնուած է Խանասորի արշաւանքին 84րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Արմենիա Մըշակ. Ընկերակցութեան «Քրիստափոր» մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Յովսէփ Տէօքմէճեան: Ցուցադրուած է «Ուր է իմ ժողովուրդս» տխողոսով ժապաւէն մը, էտկարտօ Գէորգեանի սպանիերէն բացատրութիւններով: Բանախօսած է Կարապետ Հասասեան: Հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանքով, որուն իր մասնակցութիւնը բերած է «Կիլիկիա» նուագախումբը:

×

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ Հ. Յ. Դ. կոմիտէի կազմակերպութեամբ, Յուլիս 26 – Օգոստոս 2, տեղի ունեցած «Աթլանթիք Սիթիի Շաբաթ»ը յաջողութեամբ պսակուած է: Յուլիս 27-ին, Վարդգէս Պաօղլեանի ղեկավարութեամբ երգչախումբը մեկնաբանած է հայկական երգերու փունջ մը: Յուլիս 28-ին, Նիւ Եորքի Համազգայինի Թատերախումբը ներկայացում մը տուած է: Յուլիս 30-ին տեղի ունեցած է ճաշ մը, որու ընթացքին խօսք առած է Վահէ Օշական: Յուլիս 31-ին եւ Օգոստոս 1-ին տեղի ունեցած են պարահանդէսներ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Հրապարակը ու փողոցները հաւաքուած ժողովուրդին համար Գարաման Ջատէի խոնախը մզկիթի մը խորհրդաւորութիւնն առած էր: Մի քանի օրուան մէջ ժողովուրդը միայն մէկ անգամ տեսած էր Հաճի Մուսան: Նշանաւոր աւազակապետը այն օր Գարաման Ջատէի չարշըխն ելած էր, մի քանի ցեղապետներու հետ տեսնուելու համար, որոնք գինուած էին փայլփլան արծաթակոթ զէնքերով, ունէին արծաթէ խոշոր մատանիներ եւ արծաթ շղթաներ:

Երրորդ օրը ժողովուրդը Քնզօրի մէջ աւելի խռնուեցաւ: Մօտակայ լեռներէն հովիւներ հաւար բերած էին, որ գիշերով հայ ձիաւորներու խումբ մը իրենց վրաններու քովէն անցած էր եւ Կազանի լեռներու ուղղութեամբ կորսուած: Լուրը հետզհետէ սռուզեցին ժանտարմները: Անոնք իմացան, որ նոյն խումբն երկու օր Զարխափան անտառին մէջ եղած էր: Իմացան, որ ձիաւորներու պետին անունը Մուսեղ է: Մուսեղ երբ կ՚իմանայ Քնզօրի մէջ Հաճի Մուսայի շուրջ հաւաքուած Քիւրտերու ուժը, մանաւանդ երբ կ՚իմանայ, թէ Սարը պինպաշին Գարափունարէն ճամբայ ելած է իր ձիաւորները կը հաւաքէ Զարխափան անտառէն ու ինքզինք Կազանի կողմերը կը ձգէ՝ անկից ալ լեռներու մէջէն Սպիտակ Ձիաւորին միանալու համար:

Խուրշիտի հողերէն իր կինով, զաւակներով Նոր հասած քիւրտ մը կը պատմէր, որ իր աչքերով տեսած էր Սպիտակ Ձիաւորը: Ինքը՝ Սպիտակ Ձիաւորը ահաւոր է ու ներող, անգութ է ու մեղմ: Քիւրտը կը պատմէր, որ եթէ չըլլային Նաճար Արթինի անգթութիւնը, նաեւ հայ գիւղացիներու բարկութիւնը, քիւրտ բնակիչները հալածական ու անօթի թեւերս չինային ճամբաները:

Հետզհետէ Խուրշիտի հողերէն եկողները պատմեցին Խուրշիտի չարչարանքը եւ Ջէրչի Կիրոսի անգթութիւնը: Կիրոս ըսուած մէկը, սատանայի ականջին պէս արթուն, կ՚ըսէին, անգութ կերպով Խուրշիտի տինկին քարին լծած ու յետոյ մարագին մէջ այրել տուած էր:

Հեռուէն մօտէն ժանտարմներ եւ քիւրտ փախստականներ հետզհետէ Քնզօր կը լեցուէին: Հրապարակի վրայ ձիերու խրխինջ, շուներու ձայն: Ձիերու, կաշիի եւ քրտինքի հոտը մէջոցն էր բռներ: Անոնց մէջ զէնքերու շքեղանքով կ՚երեւէին Հաճի Մուսայի ու քիւրտ ցեղապետներու ղոլամները:

Հինայուած մազերով ու խոշոր դէմքով քիւրտ պառաւ մը թաս մը ջուրի մէջ կը մարգարէանար Հաճի Մուսայի ու Սպիտակ Ձիաւորի կռիւը: Անոր շուրջ հաւաքուած էին մի քանի քիւրտ ղոլամներ: Պառաւը կը խօսէր կնոջ մը մասին, որ ջուրին մէջ կ՚երեւար յաճախ:

– Ան կը թափառի ճամբաներուն մէջ, ինչպէս լուսնկան երկինքին վրայ. կը փնտռէ ու չպիտի գտնէ, – կը խօսէր պառաւը:

– Այդ կինը ո՞վ է, պառաւ, – հարցուց ղոլամներէն մէկը:

– Չգիտեմ, չգիտեմ, անոր հետ պառաւ մըն ալ կայ: Մութ ու տխմար: ըՍպիտակ Ձիաւորը մշուշի մէջ է: Շատ բան չեմ տեսներ: Հաճի Մուսայի ձիուն առջեւ կանանչ աչքերով վիշապ մը կայ: Բա, ի՞նչ կը տեսնեմ: Էն ճահիլ կինը հեծած է վիշապին վրայ, էնպէս գեղեցիկ է, գեղեցիկ: Հաճի Մուսան իր թուրը վիշապին նետեց: Վիշապը եօթը գլուխ ունի. եթէ մէկ գլուխը կտրէ, տեղը ուրիշ մը կը բուսնի:

– Լաւ նայէ, պառաւ, Հաճի Մուսան կը յաղթէ՞ այդ վիշապին: Որ սուտ խօսիս, որ չյաղթէ, Ալլահը վկայ, քեզ հրապարակի վրայ ցցի կը զարնենք, – կ՚ըսէին ղոլամները, թէեւ շատ բան չէին հասկընար կախարդի գուշակութենէն:

Անոնք միայն հասկցան, որ շատ գըլուխներ ունեցող վիշապը Սպիտակ Ձիաւորն է:

(Շար. 383)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Եղիշէ Այվազեան, Տէր եւ Տիկին Արա Տէյիրմէնճեան եւ ընտանեկան հա – մայն պարագաները իրենց խորին շնոր – հակալութիւնները կը յայտնեն Գիւտ Եպս. Նազգաշեանի, Գ. Ց. Մոմճեանի, «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ բոլոր ա – նոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, մա – մուլով թէ գրաւոր մասնակից եղան իրեն սուգին՝

Տիկին ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ
(ծնեալ Գավուքճեան)
մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ֆիլիպ Մելքոնեան 100 *Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար, փոխան ծաղկեպսակի,* Մկրտիչ Գարբինեանի *մահուան առթիւ :*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6))
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատա – րակելի և սովորական ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.Ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գու – մարները):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնա – ճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7–ին, Casino Charbonnière.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալու – թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները հանգուցեալ Անտոն Հէքիմեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեց – ւոյ. – Իսահակ քհնյ. Հէքիմեան 200, Լեռնա, Արնօ Շէրէֆ 200, Տուրտապակ ընտանիք (Փարիզէն) 150, Տիրամայր Ռէժին Հէքիմեան 100, Գարագիւլահեան ընտանիք 100, եւ 100 Ֆ. Դպրոցին, Սեւան ճաշարան, Այրի Տիկին Եազըպ – եան, Գ. Ճ. Պահատուրեան 100–ական,* Ֆուայէի *բարեկամներու կողմէ 80, Գ. Համբարձում Թալըշմանեան, Գ. Սարգիս Թորոսեան 50–ական Ֆ. :*

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 *Տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները բացուած են:*

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտու – հիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU 1° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 *sont ouvertes.*

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAIN DEPARTS

Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

2e/ Voyages combinés:

— 1 semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.

— 1 semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours
67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
75003 PARIS
Telex : 211 324 F.
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, *Avenue du Prado* 13008 *MARSEILLE*
Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:

MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
Jusqu'à 16h.00: *Mme. BARAVIAN — de* 16h.00 *à* 18h.00: *Mme. ANTABLIAN*
15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES Tél.: 849. 42. 97

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու, կամաւոր – ներու եւ դիմադրականներու միութիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի ար – ծարծէ, Ուրբաթ Սեպտեմբեր 4, ժամը 18–ին :

Հաւաքոյթ Շան զ'էլիզէ – Ֆրիէտլանտ Թէռ – Փլէս :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ'ք «Յառաջ»ի ձեր բաժա – նորդագրութիւնը.

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները.

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՍԱԿԷՆ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միու – թեան տարեկան Ընդհանուր Ժողովը տե – ղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 19–ին, Շաբաթ օր, ժամը 16–ին իր կեդրոնա – տեղին, 32 Թրէվիզ փողոց, *Փարիզ 9–րդ:* ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ :

Կը հրաւիրուին անդամագրուիլ բոլոր կեդրոնականցիները :

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 *sont ouvertes.*

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élèmentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller-retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.
26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» *ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»*

= ***ԱՐՋԱԿՈՐԴԻՆ*** =
ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 փր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 փր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)

«ՅԱՌԱՋ 50» (1976)
ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՑԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ ***ԴԱՌՆԱՋՈՒ***
(Գին 120 փր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ:
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

DU 21 SEPTEMBRE AU 5 OCTOBRE

DU 3 OCTOBRE AU 16 OCTOBRE

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

DU 19 SEPTEMBRE AU 2 OCTOBRE

Voyage accompagné par: JACQUES CHELELEKIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
25
MARDI
25 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.978
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 14.978

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 22-ին, Շաբաթ առաւօտ Ֆըրանսական Զայնասփիւռը եւ նոյն իրիկունը Հեռատեսիլը արձագանգ կը հանէին յայտարարութեան մը, որ կատարուած էր Ուրբաթէն Շաբաթ լուսնալիք գիշերը ուր Օպէռ, յունական Օլիմփիք օդանաւային գիծերու գրասենեակին դէմ: Ըստ նոյն աղբիւրներուն այս արարքին տէր եղեր է «Հոկ. 3» հայկական կազմակերպութիւնը, բողոքելու համար Յոյներու գործակցութեան դէմ ԱՄՆ-ի հետ, Միջին-Արեւելքի Հայերու արտագաղթին մէջ:

Ըստ մեզի՝ Հայու գործ չէ կրնար ըլլալ, արարք մը ուղղուած՝ մեզի բախտակից եւ բարեկամ՝ յոյն ժողովուրդին դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մասնակի ընտրութեան յաղթականը եղաւ կամաւոր անօթապահներու թեկնածուն՝ Օուէն Քարըն 31.278 ձայնով մինչ բողոքական իր մրցակիցը միայն 29.048 կը ստանար: Այս ընտրութիւնը կ'ըլլար փոխարինելու համար Պոպի Սանտսը, որ կամաւոր ծոմապահութեամբ մեռած էր եւ երեսփոխանը անդամ ընտրուած էր: Սակայն կը ներկայանայ միայն կամաւորներու համար հանրապետական անօթապահներու դատը: Տեսակցու-թիւն մը ուզած է Տիկին Թաչըրի հետ յայտարարած է թէ չի համիր Ուեսթմինսթըր խորհրդարանը, ցոյցի համար բանտարկեալները դիմելու ...:

ՕՏԱՐԻՆ մէջ դաւադրած ՕՓԷԳ-ի (նաւթ արտադրող երկիրներու կազմակերպութիւն) ժողովը ձախողեցաւ, որովհետեւ ըլլալով, որ 13 նախարարներէ չհամաձայնեցան նոր գինի մը շուրջ: Սէուտ Արաբիա, ուրիշներ, պիտի պահէ իր 32 տոլար տակառը, բայց պիտի ուրիշներ իր արտադրութիւնը: Նիգերիա եւ Ալճ. - Տէտայի որոշած են իրենց գին տակառը: Արեւմտեան երկիրները գոհ են այս արդիւնքէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին Յարաբերու-թեանց նախարարը պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Նոր - Տէլհի ու հանդիպեցաւ ... բայց նաեւ ... բարեկամութեան հարցեր ծեծ-ուեցան եւ այս առթիւ յայտնուեցաւ թէ ... Պակիստանին կամաւոր ... պիտի ...:

ՖՈՒՐՆԻՍԻԱՅԻ «պաստական» որակ-ով ... կատարեց ֆրանսական ...: Գրեթէ մէջ է, որ ... 1750 միլիոն ... (35 միլիոն ֆրանք): ... հոգ ... միջոցներ: Հաւանաբար ... Ֆրանսա ... ամսուն մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Գիտնէն նախարարը ... Ֆրանսայի ... կարող պիտի ... Ալսիի ... յառաջատուութիւն ... արտաքին երկրներու ... անձնականը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹԷՐՃԻՄԱՆ», Հ. Դ. Բ.,

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Սէտաթ Սէրթօղլու, յօդուածաշարք մը ստորագրած է «Թէրճիման»ի մէջ, «Ահաբեկչութեան եռանկիւնը» խորագրեալ եւ որու վերջին մասին մէջ (Օգոստոս 16) կ'անդրադառնայ Հ. Դ. Բ.-ին (Ասալա) եւ անոր, ըստ իրեն, զանազան կապերուն, ի մասնաւորի ԱՖՕ-ի (Քրտական շարժում) հետ: Կը պատմէ նաեւ տեսակցութիւն մը զոր ունեցեր է «Երուսաղէմ Հայերու ընդհ. քարտուղարին օգնականներէն մէկուն» (??) հետ: Նոր բաներ չըսեր թուրք լրագրողը, բայց քանի մը մասին է, հարկ է որ տեղեակ ըլլանք.—

×

ԱՖՕ-ճականները ու ԱՍԱԼԱ-յականները մէջտ մօտիկ յարաբերութիւն ու գործակցութիւն ունին: Երկու տարրին գործակցութիւնը երեւան եկաւ երբ անոնք միասնաբար առաւել մը պայթեցուցին Սթրասպուրկի Թրքական հիւպատոսարանին մէջ:

Պաղեստինեան գծերու մէջ Հայեր եւ ծայրայեղ Թուրքեր միասնաբար մարզուած են: Ասոնք կը մարզուին Սուրիոյ պաղեստինեան գծերուն ու Լիբանանի Տարոր եւ Պաալպէքի պաղեստինեան գծերուն մէջ: Պաղեստինեան հետ ԱՍԱԼԱ-ի գործակցութեան փաստերէն մէկն ալ ձեռք անցաւ այն ատեն երբ պաղեստինեան ահաբեկիչներ ձերբակալուեցան Հոլանտա օդակայանը: Անոնց վրայէն, երկու զէնքերու հետ միասին, գտնուած էին ԱՍԱԼԱ-ի յայտարարութիւններ ու կարգ մը անձերու անուններ:

ԱՍԱԼԱ կազմակերպութիւնը, որ մինչեւ այսօր սպանած է 17 Թուրք դիւանագէտներ, 1980 թուականին նոր ղեկավար մը ունեցաւ Յակոբ Յակոբեան, որ անցեալ Սեպտեմբերին ի վեր իր կեդրոնը հաստատած է Պէյրութի Պուրճ Համուտ շրջանին մէջ:

55 տարու այս Հայը տեւական շփումներ ունի այդ տեղերու սովետ ներկայացուցիչներուն հետ: Ան անցեալ ամիսներու ընթացքին Լոնտոնի մէջ հրատարակուած թերթի մը տուած յայտարարութեան մէջ ըսած է որ ահաբեկչութիւնները դեռ պիտի շարունակուին:

Այս կազմակերպութիւնը սովետական հակակշիռի տակ տուն եւ նման բոլոր զէնքին տակէն: Հայկական ոճիր այս կազմակերպութիւնները, որոնք Գա-Կէ-ի ամբողջական հակակշիռին տակ են, մարզուելով ալ են ԱՖՕ-ճականներուն հետ նախապէս, որոնց համար, այլ պայքարելու Թուրքիոյ հետ:

Զանազան երկիրներու պաշտօնութեան ուժերը այսօր երկրորդ քէլ մը աւելի ուշադրութիւն կեդրոնացուցած են ԱՍԱԼԱ-ի վրայ: Որովհետեւ անոնց բոլորն ալ սորվեցան որ ԱՍԱԼԱ-ն միայն Թուրքիոյ համար վտանգաւոր չէ: Սովետները զայն կազմակերպած են նաեւ Արեւմտեան ժողովրդապետութեան դէմ:

Արեւմտեան լրատու գործակալութիւնները հիմա աւելի զգայուն են ԱՍԱԼԱ-ի նկատմամբ:

... ԱՍԱԼԱ-ի յայտարարութիւններն ու ահաբեկիչները կը տպուին Պէյրութի Հայաշէն տպարաններուն մէջ:

Ապահովութեան ուժերը քաղած են ... տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքիայէ Պէյրութ գացող ԱՖՕ-ճականները ու կարգ մը Թուրք ծայրայեղներ ձախողական տարբեր, Թուրքիայէ կ'ելլեն կեղծ անցագիրով, զոր կ'ապահովեն Թուրքիոյ մէջ: Անոնց մեծ մասը կը մեկնին օդային ճամբով, օդակայաններէ: Բայց դեռ կարելի չեղաւ ստուգել թէ որո՞ւ միջոցաւ կը գտնեն անոնք այս կեղծ թուղթերը: Թուրք ապահովութեան ուժերը այս հարցը լուծել կ'աշխատին ներկայիս:

. . . .

ԱՍԱԼԱ-ն կեդրոնը մը ճարոն կարմիր Բանակը կը յիշեցնէ: Անշուշտ ԱՍԱԼԱ շատ փոքրիկ կազմակերպութիւն մըն է: Այսինքն, Թուրք դիւանագէտներու վրայ յարձակողները թմրեցուցիչ առած մարտիկներ չեն: Ասոնք լաւ մարզուած եւ մարքսական տեսակէտով ալ լաւ պատրաստուած մարտիկներ են: Լուրի մը համաձայն այս կազմակերպութեան հիմը նետուած է 1965-ին: Բայց այս կէտը փաստուած չէ տակաւին:

ԱՍԱԼԱ-ի մասին այս տեղեկութիւնները տալէ վերջ, հիմա կը վերադառնամ Երուսաղէմի մէջ Հայոց ընդհանուր քարտուղարի օգնականներէն Գէորգ Գրիգորեանի հետ կատարած հարցազրոյցիս:

Գէորգ Գրիգորեան Գալայեցի է: 3000 հոգիէ բաղկացեալ Երուսաղէմի Հայութեան Թուրքիայէ մեկնած 2000 անդամներէն մէկն է:

Սենեակին մէջ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ցոյց տուող քարտէս մը կախուած է: Քարտէսին մէջ Թուրքիոյ ամբողջ Արեւելեան մասը Հայաստանի տրուեր է:

— Մենք ձեզի հետ հողի խնդիր ունինք, բայց, մենք կորսնցուցինք մեր հողն ու մշակոյթը: Բայց այս գործին տակէն դուք միասով պիտի ելլէք:

Հարցուցի թէ կը պաշտպանէ՞ք ԱՍԱԼԱ-ի գործած ոճիրները Թուրք դիւանագէտներու դէմ: Դէմ է ոճիրներուն:

— Ոչ, պատասխանեց, չեմ պաշտպաներ: Դէմ ալ չեմ:

— Լաւ, բայց այս կազմակերպութեան հետ ուղղակի կապ ունի՞ք:

— Չեմ գիտեր, անոնք թէ երբեւ Հայերն են սպանողները:

— Զուիցերիոյ մէջ կը դատուին ոճրագործները, Հայ են, բայց եթէ Հայերը չեն եւ ուրիշներն են, զարմանք չէ՞ք պատասխաներ:

— Ոչ: Թուրքիա կը շարունակէ մեր նկատմամբ իր թշնամական կեցուածքը: Մենք մեզ կը նկատենք աքսորի մէջ ապրող մարդիկ: Օր մը պիտի վերադառնանք մեր հողերուն:

— Հապա Սովետական Հայաստանը:

Ան ի՞նչ պիտի ըլլայ:

— Չեմ գիտեր: Բայց ձեզի կրնամ ըսել որ Թուրքիոյ դէմ թշնամութիւն մը ունինք: Անոնք մեր հողերն էին...

Աւելի վերջ ըսի որ կ'ուզէի տեսնել գրադարաններն ու թանգարանը: Անմիջապէս ցոյց տուաւ:

Թանգարանին մէկ անկիւնը հակա-Թուրք գրութիւններ կային: Կար նաեւ ... մէկ նկարը: Գուստաւոր իշխանի մը ... հայու ... մէջ ...: ... անկիւն մը ... Թուրքիոյ ... ԱՍԱԼԱ-ի յայտարարութիւններու վրայ լացող կնոջ մը նկարը:

Իսկ գրադարանը հիմնուեր է Թուրքիոյ ... մասին ... կապեր: Կիլիկիայէ ... Կիլիկեցիներու ... Ներքին կեանքէն ... Երուսաղէմ ... ժամանակ ... թուրքերու ... ունինք:

. . . .

Երբ հոս կը վերջանայ այս յօդուածաշարքը, կը կարծեմ թէ երեւան ելաւ այն կապը զոր պաշտօնական ահաբեկչութեան կազմակերպութիւնները ունին ԱՍԱԼԱ-ի ու ԱՖՕ-ճականներու հետ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱՌԱՋՆՈՒԹԻՒՆ

Ստորեւ ընդհանուր դասաւորումը, այնպէս ինչպէս կը ներկայանար Օգոստոս 16-ի խաղերէն վերջ եւ «Արարատ»ի մասին, ու Բաղալեանի դառն խորհրդածութիւնները, լոյս տեսած «Սովետ. Հայաստան» օրաթերթի Օգոստոս 17-ի թիւին մէջ:

		Խաղ	Կէտ
1.-	«Դինամօ» Կ.	23	40
2.-	«Սպարտակ»	24	35
3.-	«Դինամօ» Թ.	24	31
4.-	«Տորպեդօ»	25	30
5.-	«Դինամօ» Մ.	25	29
6.-	«Շախտեոր»	23	26
7.-	ԲԿՍԱ	25	25
8.-	«Նեֆթչի»	25	24
9.-	«Դինամօ» Մն.	24	23
10.-	«Տավրիա»	25	22
11.-	ԲՍԱ	25	22
12.-	«Կայրաթ»	25	22
13.-	«Կուբան»	25	21
14.-	«Չերնոմորեց»	24	19
15.-	«Դնեպր»	24	19
16.-	«Զենիթ»	23	19
17.-	«Արարատ»	24	19
18.-	«Պախտակոր»	25	12

Ո՞ւր կը տանի նախանձի ճամբան...

Մինչեւ Օգոստոս 16, կիրակնօրեայ հերթական հանդիպումը, Թաշքենդի Պախտակոր խումբը Ֆութպոլի Ա. գասակարգի իր 12 յաղթանակն տարած էր: Եւ ահա, ընդունելով Երեւանի «Արարատ»ը, դաշտացրած ալիւղութեան նկարեցան այս խումբը յաղթական դուրս եկաւ: Արդիւնքը, 3 - 1 ի նպաստ Պախտակորի, բաւական է արդէն պատկերացնելու համար Ուզպեկիստանի ֆութպոլիստներու մարտական տրամադրութեան աստիճանը:

Իսկ «Արարատ»ցիներ՞ը: Անոնք, ինչպէս 44-րդ շրջանի բազմաթիւ խաղերու ընթացքին, այս անգամ եւս մեղքերէն չէին նախապատրաստուած հանդիպումին, հասանաբար կարծելով թէ դաշտատէրում վերջին տեղը գրաւողին կարելի է շատ դիւրութեամբ յաղթել: Սակայն խաղի ակիզբէն իսկ հանդիպումը վերցուցին բռունցքով: Երեւանցիները բռնուեցան ... համար գէմ ...: Գոնէ մէկ ... ...:

Պատասխանատու՞ն է արդեօք խաղի այս ընթացքին: Երբ՛ք: Արտահաղթներն բազմաթիւ խաղերուն մէջ մեր ֆութպոլիստներուն կը պակսի յաղթանակի ձգտումը: Համար 90 վայրկեան յամառօրէն պայքարելու, յարձակողներու, կիսապաշտպաններու եւ պաշտպաններուն այն հավաքականութիւնը, փոխօգնութիւնը, որ կը յատկանշէր «Արարատ»ը իր վերելքի տարիներուն: Երեւանցիներու գրոհները հաւասարակշռուած կը լինէին դաշտի կէտերուն ...: Ցանկալի չէ ... բաւական ... խաղը: Կը գնահատուէին բոլոր ... փոփոխութիւններ: Այս բոլորը, ի վերջոյ, իրենց անդրադարձը կը գտնեն խումբին ընդհանուր արդիւնքներուն վրայ: Իսկ այս վերջիններս, աւաղ, շատ տխուր են: «Արարատ»ը նախանձելի ու ... կը գտնուի արդէն ... դասաւորութեան վերջին ...: Տարօրինակ ... թէ ... խումբը ... թէ խումբ ... Ա. դասակարգէն հրաժեշտ տալու ...

Անտարակոյս որ, դեռ ժամանակ ու հնարաւորութիւններ կան ... կորսնցուցածին ...: Անհրաժեշտ է սակայն որ «Արարատ»ի ղեկավարութիւնը ... հիմնական խումբին ... թէ ...:

Խ. ԲԱՂԱԼԵԱՆ

«ՍԻՐՏ ԿԱՅ, ՈՐ ԿԸ ՃԱՃԱՆՉԷ»

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Գ.

Նախ քան մօրս ընդմիջումը, հայրս իր մենախօսութեան ընթացքին ըսած էր թէ, մենք լաւ բան մը չէինք ըրած մեր եկեղեցին «փողոց իջեցնելով»՝ Գիրերու Գիւտին առթիւ: Թէ՝ մինչեւ այդ օրը, Հայոց եկեղեցիները բարձր պատերու ետեւ բանտարկուած էին: Անոնք ըլլալով պիղծ հաստատութիւններ յաչս Թուրքին, օրէնքը կը պահանջէր որ մնան կատարելապէս անտեսանելի: Թէ՝ լաւ բան մը չէինք ըրած երբ լքած էինք հարթ – տափարակ տապանաքարերու սովորութիւնը, անոնց փոխարէն կանգնելու համար արձաններ մեր գերեզմանատան մէջ, մինչ գիտէինք թէ ղուրանէն տեսանելի այդ արձանները միայն վիրաւորանք կրնային ըլլալ մահմետականին համար, որուն կրօնքը կը դատապարտէ մարդկային կերպարանքին ներկայացումը:

Այս բոլորը մեծ, այլանդակ եւ ապշեցուցիչ յայտնութիւններ եղած էին ինծի համար: Ոչ միայն անոնք գլխս ապշեցուցած էին, այլ նաեւ խորապէս վիրաւորած: Եւ միթէ կարելի՞ բան էր չվիրաւորուիլ, լսելով թէ եկեղեցիին նման աստուելապէս նուիրական եւ սրբազան բան մը կը նկատուի պղծութիւն պղծութեանց, ու մեր վրայ պարտք կը դրուի որ մեր ձեռքովն իսկ զայն ծածկենք: Ան ալ Պոլսոյ նման աղտոտ քաղաքի մը մէջ, ուր կոյուղինե՛րն իսկ երբեմն անծածկ էին: Կարելի՞ էր միթէ չունենալ ամօթի եւ ստորադասութեան զգացում մը, խորհելով որ ոչ իսկ մէկ անգամ ուշադրութիւն չէի ըրած պատին բարձրութեան, պատ՝ որուն տգեղութիւնը ակնբախ էր սակայն: Յիշեցի հին տապանաքարերը, գերձակի մկրատը, չորս սիրտերը: Դպրոց չտեսած ծնողքս աւելի գիտուն, կեանքին աւելի հմուտ կը յայտնուէր, քան թէ ես որ ուսումնական էի: Այլեւս աւելորդ թուեցաւ ինծի բարձրանալ վերի սենեակը, կեդրոնականցիներուն մօտ, զանոնք հարցափորձելու համար, ինչպէս որ կ՚ընէի երբ ինծմէ աւելի ուսեալ մէկուն օգնութեան պէտքը զգայի: Ոչ միայն Պէրպէրեանը, այլեւ մեզ ջամբուած ուսումը իր ամբողջութեամբ ինծի թուեցաւ անժամանակ եւ օդային: Կը ճանչնայի կայսրերը հեռաւոր Հռովմին, բայց ոչինչ չէի գիտեր սուլթաններու պատմութենէն, որ, ինչ որ ալ ըսուի, քիչ մը մե՛ր իսկ պատմութիւնն էր: Կը ճանչնայի Կօլը իր սպիտակազգեստ տրիբուններով, բայց չէի գիտեր թէ ինչո՛ւ մեր հօճան կ՚ատէ արձանը, այսինքն գեղեցիկը: Հակառակ անոր որ մեր շուրջը Ֆրանսացիին ստուերն իսկ չկար, ես կրնայի Ֆրանսերէնը կարդալ որպէս թէ ան ըլլար հայերէն, բայց չէի հասկնար մեր դրացիներուն լեզուն, որ յունարէն էր:

Գիշերը այս է եւ գիշերը կ՚անցնի: Բայց կան արձագանգներ որ ամբողջ կեանք մը կրնան տպաւորել, ըլլալով խորասոյզ եւ երկարաձիգ: Տեսութիւններն ու մտածումները վերջն է որ կուգան, լաւագոյն է ըսել՝ հասուն տարիքին միայն անոնք արժէք մը կը ներկայացնեն: Մինչ թանձրացեալ եւ շօշափելի բաներ, որպիսին էին տապանաքարն ու պատը, պատանին պիտի տպաւորէին իմ մէջս, անոր առջեւ բանալով անծանօթ աշխարհներ: Անոնք պիտի խոցէին մանաւանդ գլխս: Պիտի խորանար, հետզհետէ խորանար վէրքը:

Հայուն բաց վէրքը, որուն այնքան շատ խօսքը կ՚ընենք մենք, անշուշտ փոխաբերաբար գործածուած ասութիւն մըն է: Բայց պիտի գար օր, երբ բաց վէրք մը պիտի կրէի ոչ միայն հոգեկան – իմացական կեանքիս մէջ, այլ նաեւ բուն իսկ մարմնիս վրայ, եւ այն ատեն պիտի գիտնայի թէ միայն երկու դիրք կրնամ բռնել անոր հանդէպ – ըմբոստացում կամ համակերպում: Փոխն ի փոխ, այդ մշտահոս, այդ բաց վէրքը պիտի ըլլար առարկան իմ ամէնէն ուշադիր խնամքիս եւ ծայրայեղ հաճոյակատարութեանս (ի՜նչ ողորմելի թէմէննահներ), յետոյ ընդհակառակն պիտի բերուէի զայն ճզմել ուզել կատաղօրէն ու ճանկերովս խլել – հանել, վերջապէս «սպաննել» զայն առանց այլեւայլի, հոգ չէ թէ կեանքս ալ վրայ տայի զայն դաշունահարելով: Անհաւատ շունին հետ, որ կեանքս կը թունաւորէր, պիտի վարուէի երբեմն հօրս պէս, եւ երբեմն ալ նման մայրիկիս: Բայց ըմբոստացումս պիտի մնար նման երազի մը՝ որ անիրագործելի է: Ճիշդ է թէ ամէն վէրք, նոյնիսկ Հայուն վէրքը, կը ճանչնայ մեղմացումի եւ սփոփանքի շրջաններ, բայց միթէ ժամանակաւոր չե՞ն անոնք: Պատանին որ էի, պիտի ճանչնար այդպիսի ժամանակաւոր սփոփանք մը, Զինադադարի շրջանին:

Դժբախտաբար հեռու էր տակաւին Զինադադարը: Ծանրածանր ամիսներ կը թաւալէին, բազմապատկելով սուերն ու զուլումը, սնունդի պակասն ու հիւծումը, եւ մենք կ՚ապրէինք յոյսովը խաղաղութեան՝ թերահաւատելով հանդերձ: Եւ թերահաւատութիւնը կը ստեղծէր տեսակ մը անտարբերութիւն, եւ մենք կը գործէինք անխոհեմութիւններ՝ որոնք կը յանգէին մատնութեան: Սարսափս մեծ կ՚ըլլար երբ Տաճիկը մեր տունը կը կոխէր ցերեկ օրով: Վստահ էի թէ գիշերային խուզարկութեանց ընթացքին, գոնէ խաւարը մեզի պիտի ունենանք իբր զինակից բայց ինչքա՜ն տպաւորիչ բան է մութին մէջ տեսնել, հոգ չէ թէ ակնթարթի մը ընթացքին, սարսափահար եւ մահատիպ դէմք մը, որ կը փորձէ փախուստի ճամբայ մը գտնել: Գտաւ զայն: Ննջասենեակի պատուհանէն ցատկեց մեր ածխանոցին վրայ, կոտրեց մէկ – երկու կղմինտր, ու կորսուեցաւ պարտէզէ պարտէզ՝ ահ ու սարսափ սփռելով հաւնոցի մը մէջ: Ես որ մարմնակրթանքին օգուտները ճանչնալով հանդերձ, քիչ մը չափազանցուած եւ աւելորդ կը նկատէի մարզիկներուն ծայրայեղ ճիգերը, առաջին անգամ ըլլալով հաստատեցի թէ մարզանքը կրնայ բանի մը ծառայել:

Փայլակ վազքի ախոյեան էր: Կեդրոնականցի այս երիտասարդը, որ բնիկ Տրապիզոնցի էր, եւ որուն ամբողջ ընտանիքը կորսուած էր տարագրութեան մէջ, գիշերային իր մղձաւանջներուն ընթացքին կ՚աղաղակէր ու կուլար: Արշալոյսը չծագած վերադարձաւ ան: Անմիջապէս վար վազեցինք, անշուշտ բոկոտն: Համբուրուեցանք: Հայրս սկսաւ անէծք կարդալ երկնային զօրութեանց եւ համայն տիեզերքին, քանի որ տունին մէջ ոչ իսկ գաւաթ մը քօնեակ մնացած էր: Արդարեւ, Փայլակին ձեռքերը սառի պէս պաղ էին: Երբ ան խօսիլ սկսաւ, մեզի ըսաւ թէ գիշերը անցուցած էր գերեզմանատան մէջ, չկարենալով երթալ նախապէս պատրաստուած թաքստոցը: Ըսաւ նաեւ թէ՝ հոն, դամբարաններուն ետեւ կծկըտած, կորսնցուցած էր իր ատրճանակը: «Աւելի աղէկ», ըսաւ մայրս: Խնդիրը այսպէս փակուեցաւ ի մեծ գոհունակութիւն քիչ մը բոլորիս, որ մեր տան մէջ ատրճանակի մը գոյութիւնը կը նկատէինք աւելորդ եւ մահաբոյր վտանգ մը (աւելի ճիշդը՝ կը վախնայինք որ տղան անձնասպան կ՚ըլլայ): Իրաւ ալ մահ մը գլխս պիտի առաջնորդէր դէպի ատրճանակը:

Բայց ոչ անմիջապէս: Կրկին պիտի անցնէին շաբաթներ, պիտի թաւալէին մռայլ ամիսներ, եւ պիտի չիջնուէր կըքումը մեծ ոստանին որ հետզհետէ կը սմքէր երկարամեայ պատերազմին աւերներուն տակ: Շատոնց է որ սնունդի պակասը սկսած էր տալ իր արդիւնքը, եւ կը հնձուէին ծերերն ու պատանիները: Առաջին իսկ տերեւաթափին, զոյգ զանգակատուները կ՚ողբային գրեթէ ամէն օր: Այդ մահացողներէն պիտի յիշեմ միայն այն՝ որ կապ ունի պատմութեանս հետ:

Մահացողն էր շատ գեղանի Յոյն աղջիկ մը, որ ճիշդ քրոջս տարիքը ունէր, տասնըվեց տարեկան, եւ որ մեռաւ թոքախտէ, այլ մանաւանդ սնունդի պակասէ: Կը յիշեմ իր անունը, Զօյի: Մեր ճիշդ մօտիկը կը բնակէր, եւ երկար ատեն քրոջս մտերիմը եղած էր: Վերի սենեակի լօծիայէն (շահնշիր) նայելով յուղարկաւորութեան թափօրին վրայ, մայրս աւաղեց.

– Զաւա՛լլը աղջիկ ... աս տարիքին երթալ ցուրտ հողերը դրկել ...

Քոյրս որ իր քովիկը կծկտած էր, ձեռքը բերնին վրայ սեղմած, պզտիկ լաց մը թող տուաւ, մինչ ես չէի ուզեր հեռանալ սենեակին խորէն, մերժելով նայիլ բաց դագաղին վրայ: Յանկարծ քոյրս դադրեցուց իր լացը եւ ինծի դառնալով ըսաւ, քիչ մը ապշահար շեշտով.

– Օ՛հ, կրնաս գալ նայիլ ... հի՛չ մեր Զօյին չէ քի ... անճանաչելի եղեր է...

Քանի որ մեր Զօյին չէր, այլեւս պատճառ չկար որ չընկերանայի թափօրին: Անմիջապէս վար սուրացի սանդուխներէն, կռնակս քաշեցի վերարկուս եւ միացայ թափօրին: Կը յառաջանայինք դանդաղութեամբ, չսայթաքելու համար սալայատակի խոշոր քարերուն վրայ, ուր ճզմուած ձիւնը եղած էր սահուն: Ամէն ոք վեր առած էր իր վերարկուին օձիքը, եւ կաս - կարմիր փէս մը տարօրինակ հակադրութիւն մը կը կազմէր ձիւնասպիտակ շրջապատին հետ: Հակառակ փափաքիս, կը նշմարէի Զօյին իր դագաղին մէջ, ամէն փողոցի անկիւնադարձին: Աղջիկը հագուեցուցած էին հարսի պէս եւ իր փոքրիկ [illegible] կը ճաճանչէին: Կը մտածէի ուրիշ երիտասարդ եւ ընչազուրկ թոքախտաւորի մը, Պետրոս Դուրեանի վրայ, որուն կոթողին կը մօտենայինք ամէն մէկ քայլի: Մտովի կ՚արտասանէի իր տապանագիրը, որ սիրելի էր ինծի, ապահովաբար իր անմեղունակ շեշտին համար.

Աստ հանգչի մարմին Պետրոսի
Դուրեան,
Որ քսանամեայ էջ ի գերեզման:
Երկաթագործի սա ծնաւ որդի,
Բանաստեղծ թռեաւ ի կենաց աստի.
Ի տարաժամու Յունուար քսանի
Յամի Տեառն ...

Օրն էր համակ կուսութիւն, վճիտ երկնակապոյտի մը տակ: Կոյսը գետնեղեցին ձիւնախառն հողակոյտի մը վրայ, քովիկը իր փոսին՝ որ սեփ – սեւ կը թուէր: Յոյներուն գերեզմանատունը մերինին կեդրոնական բաժինը կը կազմէ, եւ հայկական զոյգ բաժիններէն (վերի եւ վարի թաղ) անջատուած է միմիայն պըտուկ թուփերու զոյգ շարքով մը: Այդ թեթեւ ցանկապատն ալ կ՚անհետանայ ձմրան եղանակին, իբրեւ հետեւանք թուփերու տերեւաթափին:

(Շար. - 4)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀԱՄՈՎ - ՀՈՏՈՎ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

ՃԱՇԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՔԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՆԷՆ կը սկսիմ վերստին: Վան՝ որոյ ներքեւն ու վրան իրաւամբ ուշադրութիւն գրաւած է հնագիտաց եւ հայագիտաց, եւ որ իւր հողակոյտերու տակ եւ քարերու վրայ, բլուրներու եւ գիւղերու մէջը, պահած ունի անթիւ նիւթեր հետաքրքրական. գաւառի մը կամ գեղի մը անունը միայն, չէն մը կամ աւեր մը իւր կոչմամբ կը գերէ եւ կը գրաւէ քննողի մը ուշ. թող իւր ծովային, ծովափնեայ, ջրաշատ, վայելչագեղ դիրքեր, որ Արայի օրէն մինչեւ մեր օրերը հրապուրիչ եղած են եւ կը մնան ազգաց աչքին:

Վանայ ամենամեծ դժբախտութեանց մին, այն ահեղ սովը, բախտ ընծայեց ինծ ասկէ իբր երեք տարի յառաջ Վանը երթալու, Ս. Պատրիարքի հրամանը կը մղէր զիս եւ Ս. Հայրիկի կոչումը կը քաշէր զիս. իսկ իմ հոգեկան զգացմունքս հողմոց թեւերու վրայ կը թռուցանէր տանիլ Վանը, տեսնել Վանը, հանել վտանգին եւ ճկոյթի մը ուժոյ չափ գոնէ օգնել այնքան մեծամեծ ու դիւցազնական զօրութեանց ու զոհողութեանց, որ կանխեր էին մարդասիրաբար փրկելու Վանայ բնիկները անողոքելի թշնամիէն, այսինքն ծովու կոտորածէն ու կորստենէն:

Ելայ Ակնէն, հետս տանելով այդ փոքրիկ հօտին, այլ մեծ հոգի կրող, Ագգայնաց սրտի ցաւերն ու սրտագին նուէրներն ի նպաստ իրենց նմանեաց, իրենց մօր զաւակաց: Անցայ Կամախէն, Երզնկայէն, անցայ Դերջանէն, Կարինէն, մտայ Մշոյ Սուրբ Կարապետը, եւ Տարօնոյ դաշտէն՝ գիշերուան լուսնակով իջայ Դատվանը, որ նստած է Վանայ ծովու բերանը:

– Ո՛վ ծով մայրենի, ծո՛վ՝ վճիտ հայելի, որ Օգոստոսի պայծառ անարատ երկնքին պատկերը ի քեզ կը ցուցնես, կը ցոլացնես վսեմ եւ հիանալի:

Ես շուարեցայ, շշկռեցայ ու չեմ կրնար որոշել թէ ո՞րն է երկինքը եւ ո՞րը ծով: Երկուքն ալ կապուտագեղ, երկոցունց մէջն ալ կը շողշողին աստուածատիպն անուշակ Լուսնակն եւ աստուածազարմ օրիորդք, կուսանք, Աստեղք բիւրեղազանգ ...:

– Ծո՛վ, դարերով եւ յաւերժական յիշատակներով ի լին:

Ծո՛վ, բերկրեալ մօր մը խնդալից աչաց նմանակ:

– Ծո՛վ, սիրոյ եւ երկիւղի, յուսոյ եւ վշտաց մէջ ծփացող կուսի մը սրտին օրինակ...:

– Ծո՛վ, որ այդքան գեղեցիկ եւ ալեխուր ես, արծաթավարս գլխովդ, դալկացեալ դէմքովդ ... կը լսեմ ես քո հառաչ եւ հեծեծանքդ...:

. . . .

Ծովափնեայ լեռներ ու բլուրներ, հեռաստանկ ծառեր եւ անտառն ու մացառ, Թուխայ պրակն եւ անոր գերեզմանատան բարձրականգուն մահարձանք զիրենք շրջապատող նոճիներով, կաղնիներով, ընկուզենիներով, Խնծորիկի խնծորենիք, Սորբայ սուրբ ուռենիք, եւ թեղիք, եւ այդ լերան ծնօտին վրայ կառուցեալ գմբեթաւոր Սորբայ սիրունիկ Սուրբ Կարապետը, ինկեր են ծովուն մէջը, կը շողան, կը լողան, երկնից անտխուր եւ անստուեր լուսաւորաց հետ խառնելով իրենց սեւ ստուերն, իրենց թուխ տերեւն: Եւ, վանքին գլխիվայր կախուած սրբազան շուքն, կորզել կ՚ուզէ բարձանց կամարին ուրախութիւնն եւ փառքը՝ հողին յատակը, որ տեսնան դառնութիւն այդ քաղցեալ բնակչաց, վշտակիրն երկրին, եւ կամ բառնան սովու եւ հարուածոց չարիքը այդ աշխարհէն: Աշխարհ մը, որ նոյնքան իրաւունք ունի հանդիստ ապրելու Արարչին արարածոց կարգին, որքան երկրագնդիս միւս մասերը, եւ որքան Արուսեակն ու Երեւակն ի յերկինս:

– Ծո՛վ, ինչե՞ր կը խօսիս, ինչե՞ր կը ցուցնես, ի՞նչ խնդիրներ կը հանես ի տես: Լռէ՛:

Միթէ կաւը բրուտին դէմ կը դառնա՞յ:

– Դատվան, պատառ մը հաց տուր քո հիւրին, եւ ժամ մը հանգիստ՝ խոնջեալ ուղեւորին:

Կը զարմանան Դատվանցիք, կը հարցնեն թէ ինչպէ՞ս եկանք այս մթան գիշերով. ճամբան արիւն կը հոտի, եւ ամէն կողմը վտանգներով լի է:

– Մելի՛ք, երբ մարդ մը սէր ունենայ, քիչ մ՚ալ առողջ մարմին, խանդավառ թեւերով կը թռի, կը կոխէ վտանգները, կ՚անցնի երկիւղներէ, անոր աչքերուն մէջն աննիւթ լոյս մը ճրագի տեղ կը լուսաւորէ:

Արդարեւ երկար եւ վտանգաւոր ուղի մը անցած էինք նոյն օրը: Հոս կերանք սովու հաց, կորեկի չորը, թաց մածունի հետ:

(Շար. 1)

Սենեկալի Սկաուտական Համաժողովը

«ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՈԳԻՈՎ»

ՏԱՔԱՌ· – Այս է մեր համաժողովին պատգամը գալիք երկու տարիներու ընթացքին:

Միջազգային կոմիտէին առաջին հոգն է շարժումին միասնականութիւնը: Հինգ երկրամասեր, 16 միլիոն անդամներ եւ 110 ազգեր միակ մէկ ուժ մը ունին պահպանելու այս նպատակը, սկաուտական խոստումը եւ դաւանանքը եւ մանաւանդ միջազգային կոմիտէն, որ իր շրջանային գրասենեակներով կը ջանայ միութեան ոգին վառ պահելու ճէմպորիներով, հաւաքոյթներով, հանդիպումներով եւ այցելութիւններով:

Ներկայ քաղաքական պայմաններուն տակ այս համերաշխութիւնը բարեբախտաբար կը շարունակուի, «գործել եղբայրական ոգիով» իրականութիւն մըն է, եւ միակ գրաւականը համազգային սկաուտական շարժումին յաջող ապագային:

×

Ներկայիս սկսած է գործնական աշխատանքը: Լասլօ Նաճի, մեր ընդհանուր քարտուղարը, բերաւ միջազգային նախորդ երկու տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը որ շատ գոհացուցիչ է:

Յետոյ սկսան սկաուտական շարժման հիմնարկութեան 75–րդ տարեդարձին առթիւ պատրաստուելիք յայտագրին առաջարկները: Ամբողջ 1982 – 1983–ի ընթացքին պիտի կազմուին կոմիտէներ ղեկավարելու համար հանդիսութիւնները, բանակումները, միջազգային հանդիպումները, եւ հրատարակութիւնները: Շատ մը երկիրներու կառավարութիւն–ները հաւանաբար նամակի դրոշմաթուղթեր պիտի տպեն:

Միեւնոյն ժամանակ պիտի շարունակուի սկաուտական շարժման փօնտին տարածումը աւելի մեծ թափով: Կոմիտէին նախագահն է Շուէտի Թագաւորը: Շատ [illegible] անձնաւորութեանց աջակցութիւնը եւ արդէն մինչեւ հիմա հաւաքուած հսկայական նուիրատուութիւնները կը խոստանան հասնիլ որոշուած դրամագլուխին, որ վերջապէս պիտի ապահովէ միջազգային սկաուտական շարժման բոլոր մարմիններուն նիւթական ապահով գործունէութիւնը:

Կազմուեցան նաեւ կրթական, մանկավարժական եւ կազմակերպչական օրէնքներու բարեփոխման թէքնիք յանձնախումբեր:

Որոշուեցան նաեւ յառաջիկայ տարիներու համաժողովներու թուականներ եւ վայրերը:

Ընդունուեցաւ Գանատայի սկաուտական միութեան առաջարկը 1983–ի ճէմպորին Գանատա, Ալպէրթայի շրջանին մէջ կատարել:

Բարեփոխումներ եղան նաեւ խմբապետական դպրոցներուն գործունէութեան յայտագրին մէջ: Աւելի մեծ զարկ պիտի տրուի եղբայրական ոգիով աշխատելու միջոցներուն, եւ յայտագիրները աւելի ներշնչուած պիտի ըլլան սկաուտական ոգիով:

Տաքառի համաժողովը շատ համակրելի եւ գիտակից պատուիրակներու պատրաստած օրակարգը կը կիրարկէ եւ մինչեւ շաբթուան վերջը պիտի շարունակուին աշխատանքները: Սենեկալի սկաուտական շարժումը մեծ նուիրումով իր վրայ առած էր հաւաքոյթին գործնական աշխատանքները, եւ համաժողովը մեծապէս պիտի նպաստէ իր ապագայ ծաւալումին, մանաւանդ եւ տեղական սկաուտութիւնը այլեւս ժողովրդականացած է: Բայց աշխատանքէն զատ պատրաստած էր նաեւ Սենեկալի պարերու եւ երգերու բարձր որակով յայտագիրներ, մեծ վայելք պատճառելով մեզ բոլորիս:

Հայկական պատուիրակութիւնը կը մասնակցի բոլոր աշխատանքներուն, իր գործունէութիւնը միշտ կը գնահատուի, եւ կարեւոր պատուիրակութեամբ մը ներկայ ըլլալ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Հայ պատուիրակութիւնը միշտ եղած է զօրաւոր պատուիրակութիւն մը, օգտակար իր մասնակցութեամբ:

Փափաքեցանք նաեւ փնտռել Հայեր, Տաքառի մէջ: Միայն մէկ ընտանիք մը գտանք, հաստատուած 25 տարիէ ի վեր եւ ուրախ եղանք զիրենք հրաւիրելով համաժողովին սրահը եւ ծանօթացնել իրենց սկաուտական շարժումը եւ Հայերուն գործունէութիւնը:

×

1973–ին Նայրօպիի մէջ էր մեր հաւաքոյթը, Քէնիա իր պատմական դիրքով ուր կը հանգչի մեր հիմնադրին մարմինը, որ իր կեանքին հինգ վերջին տարիները հոն անցուց:

1981–ին՝ Տաքառ – Սենեկալ որուն վարիչները Ֆրանսական մշակոյթով կազմուած Արեւմտեան Ափրիկէի մէջ ստեղծած են նաեւ խաղաղ սկաուտութիւն մը որ կը վայելէ կառավարութեան եւ նոր ընտրուած իր նախագահին օժանդակութիւնը եւ համակրանքը:

×

Քէնիայի Հայերուն մէկ մասը գաղթած է Սուտան կամ Միացեալ – Նահանգներ, ինչպէս Եթովպիայի, եւ այսպէս տարիներու ընթացքին կը հանդիպինք հայրենակիցներու որոնք շատ անգամներ կը ստիպուին դարձեալ գաղթել աւելի խաղաղ երկիրներ, մանաւանդ Ամերիկա:

Հանդիպած էինք նաեւ հայ սկաուտ եղբայրներու, կամ պետերու ամերիկեան կամ Միջին Արեւելեան պատուիրակութեանց մէջ: Ինչ որ միշտ շատ ուրախացուցիչ եւ բարեկամական հանդիպում մը եղած է մեզի համար:

Այսպէս միջազգային սկաուտները միշտ առիթը եւ փափաքը տուած են մեզ փնտռելու եւ գտնելու հայրենակիցներ եւ հայ տղաք կամ պետեր սկաուտական շարքերուն մէջ, խօսիլ հայերէն եւ մաղթել յաջողութիւն իրենց գործունէութեան:

Եւ երբ համաժողովը վերջանայ մասնակցող 600 պատուիրակները գոհունակութեամբ պիտի վերադառնան իրենց երկիրները որովհետեւ բոլորն ալ բան մը բերին համաժողովին յաջողութեան համար եւ միեւնոյն ժամանակ շատ մը բաներ սորվեցան, ինչ որ նոր քաջալերանք մը պիտի ըլլայ իրենց համար գործադրելու յօգուտ պատանեկութեան:

Այս է պատճառը որ մեծ բախտ մը կը նկատենք հայ Արիներու Միութեան մասնակցութիւնը սկաուտական միջազգային կեանքին: Այսպէսով մեր պետերը եւ սկաուտները տեսնելով շարժումին միջազգային հմայքը եւ զօրութիւնը աւելի կը հպարտանան երբ հայ մասնակցելու այս շարժումին ի յայտ բերելով հայ պատանեկութեան ձիրքերը եւ հմայքը:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԱՆՕՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բուռն ցասումով տեղեկացանք այսօր, ցաւալի մահուան լուրին քսաներկուամեայ զուիցերացի երիտասարդին, որ անմեղ զոհը եղաւ «9 Յունիս Շարժում» անունով գործող ահաբեկիչներու կողմէ կատարուած պայթումներուն:

Այս ահաբեկիչները, իրենց մէկ ձերբակալուած ընկերը իբր թէ ազատելու նպատակով, բազմաթիւ պայթումներ կատարեցին անցեալ շաբթու ընթացքին արժանանալով հանրային կարծիքի միահամուռ դատապարտանքին: Նախ՝ կիրակի օրը Յուլիս 19–ին, Պեռնի համադաշնակցային պալատին առջեւ ռումբ մը պայթեցուցին, Երկուշաբթի Ցիւրիխի օդակայանը, Երեքշաբթի՝ Լօզան, մեծ վաճառատան մը մէջ, Չորեքշաբթի, Ժընեւի երկաթուղիի կայարանը, ամենուրեք պատճառելով վնասներ եւ խլելով բազմաթիւ վիրաւորներ ժողովուրդէն, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ:

Հայ Մշակութային Միութիւնը, որուն նպատակներէն մէկն ալ ծանօթացնել է Հայ Մշակոյթը եւ Հայ Դատը զուիցերացի ժողովուրդին, ներկայիս խոր ընդվզումով կը դատապարտէ նման ոճրային ահաբեկումները ուղղուած հասարակ զուիցերացի ժողովուրդին դէմ, կարծէք մեր դարաւոր թշնամին զուիցերիացին ըլլար···: Անօրակելի կը գտնենք այսպիսի տմարդի վարուելակերպ մը, որ հիմնովին կը վնասէ հայ ժողովուրդի բարի համբաւին եւ այն անվիճելի վարկին զոր Հայութիւնը ձեռք բերած է Զուիցերիոյ մէջ հարիւր տարուան շարունակական աշխատանքով:

Այսպիսի անմարդկային արարքներ ոչ մէկ ատեն իբրեւ հայկական գործունէութիւն կրնանք ընդունիլ, որոնք վարկաբեկելով Հայ ժողովուրդի համբաւը աշխարհի մէջ, կը վնասեն անոր արդար Դատին:

Արդար ըլլալու համար պէտք է ընդգծել, որ զուիցերական մամուլն ալ գիտցաւ իր բարձրութեան վրայ մնալ, միշտ զանազանութիւն· դնելով հայ համայնքին եւ քանի մը մոլորածներու միջեւ, որոնք կ՚ուզեն չարաչար օգտագործել Հայուն արդար Դատը: Տեղին է յայտնել, որ նմանօրինակ ահաբեկիչներու արարքը խորթ է հայ ազատագրական պայքարի ձեւին:

Հայ Դատը սուրբ դատ մըն է: Հայ Դատին ծառայել՝ նուիրական պարտականութիւնն է իւրաքանչիւր Հայ անհատի, ուր որ ալ գտնուի ան: Սակայն Հայութեան Թ շ ն ա մ ի ն, Հայոց հողերուն եւ իրաւունքներուն յափշտակիչը, Հայոց ցեղասպանութեան հեղինակը՝ Թուրքն է: Հայ Դատին ի նպաստ աշխատանքները Թուրքին դէմ պէտք է ուղղուած ըլլան եւ ոչ թէ Հայութիւնը հիւրընկալող եւ հայութեան աւանդաբար բարեկամ զուիցերակի կամ որեւէ այլ ժողովուրդի դէմ: Այլապէս կատարուած արարքները, զուիցերացի կամ այլ ժողովուրդի դէմ, միայն չարիք եւ վնաս կը հասցնեն Հայ Դատին եւ հայութեան:

Ուրեմն, կրկին անգամ կը դատապարտենք անպատասխանատու արարածներու հակազգային քայլերը, որոնցմով ի զուր կը ճգնին խորտակել հայ եւ զուիցերացի ժողովուրդներու բարեկամութիւնը, զոր մեր կարգին ջանք չենք խնայեր ամրապնդելու համար քիչ մը աւելի ամէն օր:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Պեռն, 1 Օգոստոս 1981

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱԿՈՒՄԲ ՄԸ ԲԱՑՈՒԱԾ «ՇԵՐԱՄ» ԱՆՈՒՆՈՎ

Լենինականի Արուեստի Աշխատողներու Տան կողքին բացուած է երաժշտական – գրական «Շերամ» ակումբը, որուն նպատակն է տարածել հայկական ժողովրդական երգերը եւ գուսանական երաժշտութիւնը: Նոր բացուած ակումբի առաջին հաւաքոյթը նուիրուած է Գուսան Շերամի գործերուն: Երեկոյթի ընթացքին մեկնաբանուած են Գուսանին երգերն ու նուագները: Մեներգիչներուն ընկերացած է «Լեւոն Մադոյեան» ժողովրդական նուագարաններու համոյթը, Ս· Գրիգորեանի ղեկավարութեամբ: Երաժշտական – գրական յայտագրին մասնակցած են Լենինականի Ա· Մռաւեան Դրամատիկ Թատրոնի դերասանները: Երեկոյթին ներկայ եղած է Գուսան Շերամի որդին՝ մանկագիր Վաչէն Տալեան:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Պառաւը թաս մը ջուրին մէջ նայելով՝ կը շարունակէր իր գուշակութիւնները, [illegible] գօսացած ծառի մը տակ աչուղ մը Շէյխ Ճէլալի «ողբը» կ՚երգէր· կ՚երգէր նաեւ, թէ ինչպէ՛ս Հաճի Մուսան խիստ [illegible] մը պէս Սպիտակ Ձիաւորը կը հալածէ եւ Սպիտակ Ձիաւորը լեռներուն, մշուշներուն կ՚աղերսէ, որ իրենց գրկին մէջ առնեն, ու զինքն ազատեն զալում Հաճի Մուսայի սպառնալիքէն: Աչուղի ձայնը խառնուած էր ճամբու փոշիներուն հետ, ուր կը բզզային խոշոր սեւ պիծակներ:

Երկաթ ու ձի իր ձեռքին տակ՝
Զալում քիւրտ է Հաճի Մուսան·
Պէյազ Աբլուն ի՞նչ դիմանայ՝
Զուլում քիւրտ է Հաճի Մուսան:

Լեռ ու մշուշ ոտքերուն տակ՝
Խալիս քիւրտ է Հաճի Մուսան·
Շուար առիծն ո՛ւր թաքնուի՝
Որսկան քիւրտ է Հաճի Մուսան:

Քնզօրի հրապարակը կատարեալ եղած էր, որովհետեւ արջ խաղցնող Ալէվի մըն ալ մտած էր ժխորի ու բազմութեան մէջ եւ սկսած ցուցադրել իր արջին շնորհները:

Կէսօրը վաղուց անց էր, երբ ժանտարմ մը գիւղ մտաւ: Անցաւ հրապարակէն իր կարմիր ձիով ու իջաւ Գարաման Ջատէի դրան առջեւ:

Լուր տարածուեցաւ, որ ժանտարմը կուգայ Շէյխ Ճէլալի հողերէն եւ մասնակցած է Սպիտակ Ձիաւորի դէմ եղած կռուին, Հայտարանցի Խալիլի զօլամներով:

Հետզհետէ հասնող Քիւրտերը աւելի մանրամասնութիւններ տուին: Խալիլի զօլամները պարտուած էին Շէյթանի կամուրջին մօտ ու Սպիտակ Ձիաւորը այդ առաւօտ շատ կանուխ, գիւղացիներու կարւանով անցած էր կամուրջէն ու բռնած դէպի Վարդաձորի լեռը տանող բլուրներու ճամբան:

Գարաման Ջատէի սենեակին մէջ նստած էր Հաճի Մուսան, բարձի մը կռթնած:

Այդ օրն ալ Հաճի Մուսայի մօտ ցեղապետներ եկած էին, իրենց մարդերն ու ձիերը Հաճի Մուսայի հրամանին ներքեւ դնելու: Անոնք կը խօսէին Սարը Պինպաշու բանակէն հասած լուրերու մասին: Հաճի Մուսան կը հաւատար, որ բանակը այդ օր Խուրշիտի հողին վրայ կ՚ըլլայ: Կը խօսէր, որ վեց տարի առաջ պարսկական սահմանագլուխին վրայ հանդիպած էր Սարը պինպաշուն, որ ծագումով թաթար է, լաւ մարդ է, սակայն հարբեցող է ու տարուող կիներէն:

Այդ խօսքերուն մէջ էին, երբ ժանտարմ մը ներս մտաւ ու ըսաւ, թէ Շէյթանի կամուրջի կռուէն կուգար ու վերջին շաբաթը այդ շրջանները եղած էր:

– Ի՞նչ, չըլլա՞յ որ Սպիտակ Ձիաւորը անցած է գետէն, – հարցուց Հաճի Մուսան՝ բարձին վրայէն ինքզինքը շտկելով:

– Այո, պէկ, բանակը ուշացաւ: Սպիտակ Ձիաւորը մեծցուցած է իր ուժերը· ձեռքին տակ մօտ 400 կռուողներ ունի: Խալիլի ուժերը չդիմացան, շատերը ջուրը թափուեցան: Ես ինքս դժուարութեամբ պիտի ազատէի, եթէ վարժ լողացող չըլլայի:

– Հապա Խալի՞լը, – հարցուց ցեղապետներէն մէկը, որ զանազան գոյնի փաթթոցներով ծանր գլխարկ մը ունէր:

– Կռուին մէջ սպաննուեցաւ նաեւ Խալիլը:

– Խալիլ քանի՞ հոգի ունէր ձեռքի տակ, – հարցուց Հաճի Մուսան, մինչ ուրիշ ժանտարմ մը Հաճիի նարկիլէին վրայ կրակ կը տեղաւորէր:

(Շար· 384)

Այրի Տիկին Սիրուհի Մարուգեան եւ զաւակները՝ Տիկին Քրիստինէ Մարուգ-եան եւ զաւակները եւ Պ. Ժաք Թոմա եւ Տիկինը՝ ծնեալ Միշըլին Մարուգեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանու-ցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐՈՒԳԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 17-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է, Հինգշաբթի Օգոստոս 20-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, ընտանե-կան մտերիմ շրջանակի մէջ:

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տուն
Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութիւն
Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Միութիւն
Հայերու եւ Բարեկամներու
Իւնէսքօ – Ակումբ

ԿՈՉ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ

ԱՌԹԻՒ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
17-էն 25
(Լ Ի Ո Ն)
ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՏՈՀՄԻԿ ԻՐԵՐՈՒ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զարդեղէններ – տարազներ – գորգեր – տնական առարկաներ – աշխատանքի գործիքներ – ձեռագործներ – գէնքեր – գիրքեր – լուսանկարներ – բացեկներ – երաժշտական գործիքներ – եւայլն...

1915-ի ցեղասպանութեան հետեւանքով հայկական տեղահանութեան ընթացքին, Արեւելեան թէ Արեւմտեան Հայաստանէն Սփիւռք բերուած զանազան գործածական իրեր:

Կը խնդրուի բոլոր այն հայրենակից-ներէն որոնք այս կարգի առարկաներ ու-նին իրենց մօտ, հաղորդակցութիւն հաս-տատել Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տան հետ Սեպտեմբեր 15-էն առաջ:

15, rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines
tél. 16 (7) 849-42-97

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6))
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատա-րակելի և սովորական ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գու-մարները):

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction : M & Mme Bédikian

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19

Fermé le lundi *Ouvert tout l'été*

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միու-թեան տարեկան Ընդհանուր Ժողովը տե-ղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 19-ին, Շաբաթ օր, ժամը 16-ին իր կեդրոնա-տեղին, 32 Թրէվիզ փողոց, Փարիզ 9-րդ: ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ:

Կը հրաւիրուին անդամագրուիլ բոլոր կեդրոնականցիները:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Հայ նախկին Ռազմիկներու, կամաւոր-ներու եւ դիմադրականներու միութիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի ար-ծարծէ, Ուրբաթ Սեպտեմբեր 4, ժամը 18-ին:

Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէ – Ֆրիէտլանտ Թէռ – Փլէն:

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

DU 21 SEPTEMBRE AU 5 OCTOBRE

DU 3 OCTOBRE AU 16 OCTOBRE

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

DU 19 SEPTEMBRE AU 2 OCTOBRE

Voyage accompagné par: JACQUES CHELELEKIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261-51-13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ »

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նա-խաձեռնութեամբ եւ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք՝ Եղիշէ Արքեպս.ի հե-ղինակութեամբ լոյս տեսած է ԼՈՒ-ՍԱՄԱՏԵԱՆ շքեղ հատորը, հայրենի նկարիչ Ա. Եարալեանի 52 գունաւոր ինքնատիպ նկարներով զարդար-ուած:

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆԸ սուրբ գրական պատումներու մատեան մըն է գըր-ուած բանաստեղծական առինքնող ո-ճով:

Հատորի գինն է՝ 25 ամերիկեան տոլար, կամ 150 ֆրանսական ֆը-րանք: Վաճառքէն գոյացած հասոյ-թը յատկացուելու է Ս. Էջմիածնի պայծառութեան:

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆԻ վաճառքի եւ վճարումներու կեդրոնատեղին է Փա-րիզի Առաջնորդարանը:

15, Rue Jean-Goujon - 75008 Paris

Յուսով ենք որ ամէն հայ հաւա-տացեալ պիտի փափաքի իր տան մէջ ունենալ եւ կարդալ Մայր Աթո-ռիս սոյն հոգեպարար հրատարա-կութիւնը:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

Օգոստոս 4, 1981, Ս. Էջմիածին

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրու-թիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.-
– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375·27·89
– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376·68·19

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.-

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 26-ին՝

Ս Օ Ֆ Ի Թ Է Լ

Ի նպաստ Կապոյտ Խաչի գործու-նէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստ-ուածածին Եկեղեցւոյ նորոգութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍՕՖԻԹԷԼ *պանդոկի սրահներուն մէջ*
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

Grande Nuitée Arménienne

AU PALAIS D'HIVER SPECTACLES
149, bd. Stalingrad, Villeurbanne

Placée sous la Présidence d'Honneur de
Monsieur CHARLES HERNU
Ministre de la Défense Nationale
Maire de Villeurbanne

SAMEDI 10 OCTOBRE de 21 h. à l'aube

— AU PROGRAMME —

Le Chanteur ONNIG (*spécialement invité des U.S.A.*)
Le Danseur ICHKHAN HAGOPIAN (*ex champion de France de Claquettes*)
L'Orchestre ANI (*de la Maison de la Culture Arménienne de Decines*)
L'Orchestre « PINK - PANTHERS » *du Palais d'Hiver*
Buvette — Buffet arménien — Tombola avec un grand prix et de nombreux lots

PRIX DES PLACES : 50 FRANCS

IL EST PRUDENT DE RESERVER LES PLACES DES MAINTENANT EN TELEPHONANT A LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES AU (7) 849-42-97

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981
AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.
Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:

3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.
du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre
— 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.
○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin
○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
26
MERCREDI
26 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.979

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 14.979

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, սուրիացի զինուորի …ր սպանութիւնը կրկին լարեց մթնոլորտը: Շթօրայի մէջ է, որ ական մը պայթած է երբ սուրիական կառք մը կ'անցնէր:

ՊՈԼՍՈՅ զինուորական դատախազը 141 …մահապատիժ կը պահանջէ Տեւ - Սոլ (յեղափոխական ձախ) խմբակի անդամներուն դէմ: Դատավարութիւնը կը բացուի քանի մը օրէն: Տեւ - Սոլի 425 անդամներ (88-ը փախած են) ամբաստանուած ահաբեկչական արարքի համար 1975էն ի վեր: Այս ահաբեկչութեանց 87ը՝ սպանութիւններ եղած են, 54՝ մահափորձ եւ 77 պայթուցիկով եղեռնափորձ:

«50 ՄԻԼԻՈՆ ՍՊԱՌՈՂ»ի մէկ քննութենէն պարզուած է որ Ալզասի համբաւաւոր գինին՝ Ռիսլինկը խլրդաբեր է: Վերլուծումէն մէջտեղ ելած է որ գինիին գոյնը աւելի բաց ճերմակ ընելու համար ամիանդ խառնուած է, որ վտանգաւոր է եւ ծանօթ իբրեւ խլրդ պատճառող նիւթ: Շրջանին գինեգործները իրար անցած են եւ Ալզասի դէմ արշաւ մը կը նկատեն եղածը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ մթնոլորտը միշտ լարուած է կառավարութեան եւ Սոլիտարիթէ ընկերակցութեան միջեւ: …իս կողմէ ուտեստեղէնի տագնապն ալ …ած է եւ հացը 130 առ հարիւր յաւելում …եց:

ՊԱՆԻ ՍԱՏՐԻ կինն ալ Փարիզ հասաւ, …թ տարեկան մանչուն հետ եւ Ֆրանսա …մնալու արտօնութիւն ստացաւ: Ցայտարարած է թէ կացութիւնը Իրանի մէջ, …այնքան ծանր է, որ «ոմանք անցեալը կը …փնտռեն, նոյնիսկ՝ Շահը»: Մաքէն-ի …տուած տեսակցութեան մէջ, կ'ըսէ թէ …սարսափ կը տիրէ եւ յեղափոխութեան …պահապաններն իսկ կը վախնան: Վեր…ջին երկու օրերու ընթացքին 73 հոգի …գնդակահարուած է: Պանի Սատրի պաշտօնազրկումէն ի վեր, երկու ամիս է, …գնդակահարուածներու թիւը 700ը կ'անցնի: Խոմէյնի նոր կոչ մը ըրած է մատնութեան…:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍ) 12/17

ԿԱՊՈՆԻ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Կապոնի կռփամարտիկները Հայաստան …եկած են հանդիպումներ ունենալու համար Կիրովականի մէջ, հայ կռփամարտիկներու հետ: Մրցումները, որոնք տեղի ունեցած են երկու կողմերէ 8-ական մարզիկներու մասնակցութեամբ, վերջացած են Հայերու յաղթանակով՝ 5 - 3: Յատկապէս հետաքրքրական եղած է …որս. Միութեան ժողովուրդներու ախոյեանին 7-րդ սպարտակիադի յաղթական Իւրայէլ Ցակոբկոխեանի խաղը Լուի Մավունկուի հետ: Նոյն սպարտակիադի ախոյեան Սամուէլ Խաչատրեանի յարձակողական ոճի կիրարկումով պարտութեան մատնած է իր մրցակիցը՝ Փիէռ Մպա - Նզէն: Ափրիկէի ախոյեան Ժան-Փոլ Մակայա յաղթած է Սամուէլ Բուլղարեանի: Կապոնի ազգային խումբի մարզիչը՝ Պոժիտար Միլովանովիչ, իր հիացումը յայտնած է հայ մարզիկներու վարպետութեան համար:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐ

«ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

ԿԸ ԽՈՐԱԳՐԷ «ՖԻԿԱՌՕ»

Աննի Քրիժելն է, այս անգամ (Ժան - Շառլ Ռեքսէն եւք), որ երկար յօդուածով մը կ'անդրադառնայ ահաբեկչութեան, վերոյիշեալ զոյգ խորագրերուն ներքեւ, Ֆիկառօ-ի Օգոստոս 25-ի թիւին մէջ, (էջ 1 եւ 8):

Ոգեկոչելէ ետք «Հոկ. 3 Կազմակերպութիւնը», որ, կ'ըսէ «Հայ Գաղտնի Բանակին եւրոպական ճիւղը կը նկատուի» եւ որ տէր եղած էր Ալիթալիայի դէմ կատարուած եղեռնափորձին, Օգոստոս 21-ին, կը յիշէ թէ 1981 Մարտին ալ երկու Թուրք դիւանագէտներ սպաննուած են մայրաքաղաքին մէջ: Պաղարիւնով կատարուած այս սպանութիւնները, կ'ըսէ թերթը, կ'աւելնայ[ի]ն տասնեւմէկ ուրիշներու վրայ, 1975-էն ի վեր: Հայկ. Սփիւռքը, որ եօթը միլիոն (ուրկէ՞ ուր, բայց պարզ է որ այս շրջաբերական յօդուածներուն աղբիւրը չի տարբերիր երբ նոյնիսկ հեղինակներուն անունները կը փոխուին…), հոգիէ բաղկացած է Լիբանան, Միացեալ - Նահանգներ, Եւրոպա եւ մանաւանդ Ֆրանսա, դատապարտեց ահաբեկչութեան այս արարքները:

Այս նախաբանէն ետք, Աննի Քրիժել իր յօդուածը կը սկսի սապէս. -

«Վեց պատճառներ կան առնուազն, որոնց համար հայկ. ինքնութիւն կրող (աւելի՝ ծայրայեղ ձախ կերպարով) կամ թրքական ինքնութիւն կրող (աւելի՝ ծայրայեղ - աջ կերպարով) ահաբեկչութիւնը եւրոպական ահաբեկչութեան ամէնէն ցուցական նիւղերէն մէկը դառնայ»:

Ու յօդուածագիրը կը թուէ այդ վեց պատճառները, որոնց առաջինը կը վերաբերի հայ ժողովուրդի համառօտ պատմութեան: Կը յիշէ թէ հին ժողովուրդ մըն է, որ «բացի հեռաւոր անցեալէ մը, ազգային - պետական գոյութեան չէ յանգած: Եւրոպական հանրային կարծիքը, անմիջապէս ընդոստ երբ ահաբեկչութիւնը ընկերային հեռանկարներ կը հետապնդէ, բայց շատ յաճախ բարեացակամ, երբ անոր հեռանկարները ազգային տիպար ունին, կրնայ միայն ցաւիլ այս պատմական դժբախտութեան: Դժբախտութիւն մը, որ նիւթականացաւ ջարդովը, որու զոհ գնաց 1915-ին հայ համայնքը, երբ երիտ - թուրք ազգայնականութիւնը ի տարբերութիւն օսմանեան հանդուրժող («Յ» ՀԱՄՄԷ՞) իշխանութեանց (աւլուած 1908-ի յեղափոխութեամբ) կ'ուզէր հուրով ու սուրով միաւորել վերջապէս թրքացած Թուրքիա մը: Արդ, այս ջարդին յիշողութիւնը վերարծարծուած եթէ հարկ է, մղձաւանջային ոգեկոչումներով, ատակ է զոհողութեան կայծը ժայթքել տալու եւ մանաւանդ վրէժի ոգին երիտասարդ եւ ջերմեռանդ կամաւորներու: Կը բաւէ համբերութեամբ զատել գրուած, ծագումով հայ բնակչութեան մը ծոցին մէջ…»:

Երկրորդ պատճառն է, քրիստոնեայ հանգամանքը հայ ժողովուրդին: Հոս, Աննի Քրիժելի ըսածը շատ պղտոր է եւ յայտնի է որ դիտումով այդպէս է: Դէմառ դէմ հանելէ ետք մահմետական Թուրքը եւ քրիստոնեայ Հայը, կը գրէ - «Ի՞նչ միջոցներ կ'ընծայէ ուրեմն, օրինակի համար ընդդիմութիւնը մահմետական Թուրքերու եւ քրիստոնեայ Հայերու միջեւ ծածկելու համար գործողութիւններ եւ նախաձեռնութիւններ որոնք ոչ մէկ կապ ունին, ո՛չ իսլամի, ոչ ալ քրիստոնէութեան հետ: Որպէսզի մարդասպանին ձեռքը չդողայ այն ահաւոր սրբապղծութեան առջեւ, որ Պապին սպանութիւնն է, աւելի լաւ է, որ քրիստոնեայ չըլլայ, եւ դեռ՝ մահմետական եւ թուրք ըլլալը կ'օգնէ հաւատալի դարձնելու, վերածելով ոճիրը՝ «մոլեռանդի» ոճիրի:

Որքան պղտոր ըլլայ ըսելու ձեւը, Աննի Քրիժելի ըսածը այնքան երկդիմի եւ վտանգաւոր է, որ պարտի «լուրջ» փաստեր ունենալ նման անընդունելի վարկածներ մէջտեղ դնելէ առաջ:

×

Երբ Ֆիկառօ-ի աշխատակիցը կը հասնի երրորդ պատճառին, քիչ մը աւելի կը պարզուի որ վառ երեւակայութեան տէր է: Արդարեւ, մեծ Ջարդէն (չի գործածեր ցեղասպանութիւն բառը…) ետք, Հայերը տեղաւորելէ յետոյ Մերձաւոր Արեւելքի փոքրիկ պետութիւններուն մէջ, դանոնք «տնկարան»ներու կը վերածէ կազմուող համայնավար կուսակցութիւններուն համար եւ զանազան քաղաքացիութիւններ ունեցող Հայերը համայնավար միջազգային շարժումին մաս կազմող տարր մը կ'ընէ:

Չորրորդ կէտին երբ կը հասնի, կ'ուզէ բացատրել թէ ահաբեկչական շարժում մը, ինչպէս սկիզբ կ'առնէ նախքան հասնիլը հոն՝ ուր կրնայ իր վերարտադրութեան համար կենսական անհրաժեշտ տարրերը գտնել արմատ ձգած տեղը, կը փնտռէ դրդողը կամ «դաստատուն»: Մերինը՝ անմիջապէս կը գտնէ՝ խորհ. Հայաստանն է եղեր, «որ ի վիճակի է հայթայթելու ինչ որ անհրաժեշտ է»…:

5-րդ կէտը՝ վայրն է ահաբեկչութեան: Եւ «լաւատեղեակ» յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ հայկ. ահաբեկչութիւնը պատրաստուած է (եղեր) Թուրք - խորհրդային սահմանին վրայ գործելու…: Յետոյ Հ. Գ. Բ.ը դնելէ ետք «ահաբեկչութեան բազմաճիւղ կոճղին (ծայրայեղ աջ կամ ծայրայեղ ձախ, մարքսիստ կամ ազգայնական) վրայ, Թուրքիա գործող» կ'ըսէ թէ Թուրքիա քաղաքացիական պատերազմ ծագեցնելու ծրագիրը ձախողեր է 1980-ի զինուորական պետական հարուածին պատճառով:

Վերջապէս վեցերորդ կէտը կ'անդրադառնայ յունեւթուրք կռիւին: Անցեալին, կ'ըսէ, յոյն - Թուրք հակամարտութիւնը հայեւթուրք հակամարտութեան պէս, արիւնոտ դրուագներ ունեցած է, ու կը գրէ սա հրաշա՛լի տողը. -

«Թուրքիոյ Յոյները (որոնք իրականին մէջ Թուրքեր էին Յոյն կոչուած որովհետեւ քրիստոնեայ) 20-ական թուականներուն ծանր տուրք մը վճարեցին երիտ - թուրք ազգայնականութեան»:

Եւ Աննի Քրիժել կը հասնի Կիպրոս, ուր հայ եւ Թուրք ահաբեկչութիւնները իրենց խաղը կը խաղան: Եւ վերջապէս յօդուածը կը վերջանայ «ձուկի պոչի» նման, ուր անցնելով Կոպեռնիկ փողոցէն, կը հասնինք Թրքական կեղծ անցագիրներու դատավարութեան մը (Փարիզ Յունիս 5-ին): Խուզարկութեամբ մը երեւան ելլեր են 600 Թրքական կոյս անցագիր եւ 200 կեղծ, 1980-ի զինուորական պետական հարուածէն 3 ամիս առաջ: Ասոնք սահմանուած են եղեր, կ'ըսէ Աննի Քրիժել զուտ մարդասիրական նպատակներու: Բայց փաստ՞ը:

Ու կը վերջացնէ այս հարցականով…:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՄԷՋ ՄԻԱՑԱԾ

Այս առաւօտ կին մը կայ դիմացի ամայի գերեզմանատան մէջ, մարմարակերտ դամբարանի մը առջեւ քարացած:

Շատ կանուխ է տակաւին, հազիւ եօթնուկէս: Կիրակի: Եւ քաղաքին կէսէն աւելին կը քնանայ: Ես, ինչպէս միշտ, այս առաւօտ ալ կանուխէն արթուն՝ գլուխս աշխատասենեակիս պատուհանէն՝ յանկարծ տեսայ զինքը: Լատինական գերեզմանատան բարձրադիր պատերուն միջեւ, առաւօտեան այս ժամուն, ան կը կարծէ թէ ոչ ոք կը տեսնէ զինքը, եթէ ոչ հոգին անոր՝ որուն այցելութիւն տուած է սա պահուն: Չի լար, չաղօթեր, չի շարժիր: Ինք ալ կարծես դունաւոր մարմարեայ արձան, նոյնացած կը թուի անշարժութեան ու լռութեան այն աշխարհին հետ, որմէ ներս մտեր է այս առաւօտ: Եւ ով գիտէ ինչպիսի ներքին շարժումներու անձնատուր, ինչպիսի ներքին փոթորիկներէ սարսռուն, ան անխօս բառերով կը խօսի այն հոգիին հետ, որ իր ամուսինն էր թերեւս, կամ զաւակը, որ օր մը զինքը լքեց գնաց, երթալու համար ոչ շատ հեռու, ահաւասիկ հոն, քանի մը քայլ անդին, սա հողին կոյտին տակ:

Կը նայիմ քարացած այդ կնոջ եւ յետոյ նայուածքս կը սահի դէպի միւս այն հարիւրաւոր դամբարանները, որոնք շարուած են քով քովի, երկրաչափական կանոնաւորութեամբ: Եթէ դեռ բաներ մը մնացած են այդ դամբարաններուն տակ պառկողներէն, անոնք, բոլորն ալ, առանց բացառութեան, պէտք է զգացած ըլլան Կիրակի վաղ առաւօտեան այս այցելութիւնը, թէեւ իրենց չէ որ տրուած է ան: Ինծի այնպէս կը թուի թէ կը նըշմարեմ գերեզմանատան մէջ տիրող ցնծութիւն մը, որ դուրս կը պոռթկայ հողին ընդերքէն: Մէկ հոգիի տրուած այցելութիւն մը կրնա՞յ այնքան ցնծութիւն ստեղծել ամբողջ գերեզմանատան մը բնակիչներուն միջեւ: Ինծի այնպէս կը թուի այս առաւօտ որ կրնայ: Որովհետեւ քարն անգամ շարժում կրնայ առնել, ապրիլ կրնայ սկսիլ, եթէ մէկուն համար գոյութիւն ունենայ …

×

Օ՛ բոլոր անոնք որ երկրագունտին վըրայ, նոյնիսկ նոյն քաղաքին մէջ ամբողջ կեանք մը կ'ապրին առանց իրարմէ լուր ունենալու եւ վերջն ալ քով քովի կը պառկին նոյն գերեզմանատան մէջ: Նոյն ժամանակին մարդիկը, նոյնիսկ տարբեր ժամանակներու մարդիկը միացեր են այստեղ: Ի զուր իրարմէ հեռու, իրարմէ անտեղեակ ապրեր են: Ի վերջոյ բոլորն ալ պիտի միանային տեղ մը, եւ ատիկա մահն է: Ի զուր այնքան տարակարծութիւն ունեցեր են իրարու հետ, այնքան հակադրուեր են իրարու: Ի վերջոյ օր մը պիտի միանային տեղ մը. եւ ատիկա մահն է:

Եւ մահուան մէջ միացած բոլոր այս հոգիները, ինծի այնպէս թուեցաւ, այո, այս առաւօտ, որ ցնծացին միասնաբար, որովհետեւ կին մը վաղ առաւօտեան այցելութեան եկաւ իրենցմէ մէկուն…:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

«ՍԻՐՏ ԿԱՅ, ՈՐ ԿԸ ՃԱՃԱՆՉԷ»

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Ե․ եւ Վերջին Մաս)

Մէկը ծանօթ էր ինծի: Ատոր համար է որ սրտադրող էի: Երբ եկաւ պահը, ուր մարդիկ հակելով բաց գագաղին վրայ սկսան վերցնել Զօյլին գլխարը, խոկոյն գլուխս անդին դարձուցի: Դեռ կար ուրիշ արարողութիւն մը, որ նմանապէս անհանդուրժելի էր ինծի: Գոլիվա ուտել: Երբեք պիտի չուզէի ուտել Զօյլին գոլիվան: Զանալով ուշադրութեան առարկայ չըլլալ, սկսայ կամաց կամաց հեռանալ փոսէն եւ սպրդիլ մեկնիլ: Դանդաղութեամբ եւ գլխիկոր կը դառնայի հողակոյտերուն չուրջ, կը հեռանայի երեք քայլ, երկու քայլ կը մօտենայի, ի վերջոյ արագացնելով փախուստս:

Բայց իմ շուրջանակի եւ դարձդարձիկ գնացքս, ինչպէս նաեւ ձիւնը որ ջնջած էր ուղիները, պատճառ եղած էին որ կորսնցնեմ ուղղութիւնս եւ անդիտակցաբար անցնիմ թուփերու շարքէն անդին: Ցայտնութիւնը Մեսրոպեան տառերուն՝ գլխ սթափեցուց: Բաղդատմամբ ազանդի մը, որ իր աղքատիկ դամբաններ կը զարդարէ, որպէս թէ անոնք ըլլային կարկանդակներ, դէմս կը ցցուէր հայկական վեհափառութիւնը, ծանրախոհ, լայնախոտ եւ քիչ մըն ալ խոժոռ:

Ոչ միայն չըրի յետադարձ շարժում, այլեւ աւելի մխրճուեցայ մեր գերեզմանատան մէջ, որուն բացարձակ ամայութիւնը ինծի երեւցաւ որպէս ապաստան: Կը յառաջանայի, եւ շրջապատս կ'ընդարձակուէր տարօրինակօրէն: Կը յառաջանայի, եւ անսահմանութեան կը յաջորդէր աւելի առինքնող անսահմանութիւն մը: Կը զգայի թէ ըրածս այնքան անտեղի բան է, որքան անպատշաճ: Բընազդաբար ունեցայ գաղափարը, որպէս արդարացում իմ անհեթեթ առաքելութեանս, երթալ փնտռել Փայլակին աճյունը(?) տըրճանակը: Ծիծաղելի ինքնարդարացում, քանի որ ինչ որ չէր գտնուած ազատ գերեզմանատան մէջ, բնաւ հաւանականութիւն չկար որ գտնուէր բազմաթիւ ամիսներ վերջ, երբ թարմ ձիւնը կը պատէր ամէն ինչ:

Ցանկարծ վախցայ: Մէկը գլխս կը լըրտեսէր: Նախքան որ կարենամ իմ արագոտն գնացքս դանդաղեցնել, մանչ մը դուրս ելած էր դամբանի մը ետեւէն: Կը ճանչնայի զայն: Անունն էր Միքէ: Բայց զայն կը կոչէին փիլիճ Միքէ: Սէմէրճեան – Ճեմարան նախակրթարանին մէջ ինձմէ մէկ կարգ վար էր, եւ կը պատկանէր այն դասակարգի տղոց որ մենք կը կոչենք «փողոցի տղայ»:

Ականթարթի մը մէջ ըմբռնեցի եղածը: Հոս եկած էր ան, անշուշտ ցած պատէն ցատկելով, գաղտնապէս թաչնորսութիւն ընելու համար: Ձինքը երբեմն տեսած էի վանդակ մը ի ձեռին, առանց կասկածելու որ ան կ'երթայ մեր գերեզմանատան մէջ գործել իր չահատականութիւնները: Պահ մը իրարու նայեցանք՝ անշարժ: Ցետոյ ըսի․

– Աղուո՞ր բան մըն է ըրածդ ․․․ չե՞ս գիտեր քի արգիլուած է ․․․

– Պան մը չի կայ, ըսաւ:

– Խուչ բռնել կ'ուզես նէ՝ դաշտերը գնա ․․․ հոն տեղ չի պակսիր ․․․

– Պան մը չի կայ, ըսաւ:

Գանգրահեր տղան այնքան հանած–վարած էր, որքան համակրելի: Դէմքին վրայ կը ծփար նուրբ ժպիտ մը, որ կըրնար կարեկցոտ, եւ նոյնիսկ հեգնախառն ըլլալ, քանի որ կ'ուզուէր օրէնք եւ պատշաճութիւն յարգող ինծի պէս մէկուն, բայց ո՛չ, այդպէս չէր: Ո՛չ բոլորովին: Տեսնելով որ չեմ մեկնիր եւ թըշնամութեան որեւէ նշան ցոյց չեմ տար, ինծ մատնանիշ ըրաւ իր թակարդները, զոր զետեղած էր հոս ու հոն: Զէի նըշմարած զանոնք: Միայն տեսած էի որ մօտի քարի վրայէն վանած է ձիւնը եւ վրան բան մը ցանած: Քանի մը քայլով անոր մօտը հասանք եւ գտանք պզտիկ վանդակ մը, ուր յարաշարժ թռչուն մը կը թուէր անձկութեան մէջ ըլլալ: Այդ քարին վրայ կխով(?) մը նստած, սկսաւ խօսիլ ցած ձայնով, թուելով թռչունի տեսակներ, անոնց սովորութիւնները, եւ հասկցնելով թէ թռչունը շատ յարգի բան է՝ երբ միսի տագնապ կայ: Բնաւ ց ո ւ ր տ չէր ըներ: Բոլորովին մոռցած էի Փայլակին ատրճանակը, երբ տղուն ձեռքին մէջ նշմարեցի փայլուն բան մը՝ որ ինծի յիշեցուց պզտիկ զէնքին սատափեայ կոթը: Հարցուցի անմիջապէս․

– Ատ ի՞նչ է:

– Հիչ, ըսաւ:

– Ձեռքինդ ի՞նչ է:

– Հիչ, ըսաւ․ պան մը չէ քի ․․․

Բացաւ սակայն իր ափը, աւելցնելով․

– Հիչ չէ՞իր տեսած ․․․ աստեղէն հանեցի:

Ոչ, չէի տեսած: Ուզեցի պատասխանել տղուն «չէի՞ր տեսած»ին, բայց խօսելու կարողութիւնս սպառած էր: Ըսեմ թէ ինչու: Մինչեւ այդ պահը, իմ մէջս գտնուող երկրորդ անձն է որ խօսած էր, մակերեսայինը, եւ ոչ թէ ես: Ես յափըշտակուած էի, ես կատարելապէս կախարդուած էի շուրջս պարզուած տեսարանով: Անմիջապէս որ հեռացած էի յուղարկաւորութեան թափօրէն եւ ես գլխ գտած առանձին, գրաւուած էի յուզումով մը որ մէկ րոպէէն միւսը կ'աւելնար: Այդ յուզումը այլեւս հասած էր իր լրումին:

Ի՛նչ տեսարան: Առաջին անգամն է որ կը գտնուէի մեր գերեզմանատան մէջ, երբ ան կատարելապէս ամայի է, եւ ձիւնափայլ, եւ անճառելի: Առաջին անգամ է որ անոր ինձ առթած յուզումին մէջ կը մանէր անանուն երջանկութիւն մը: Հոն կար խորհուրդ մը, որ կարելի չէր բաղդատել ուրիշ որեւէ խորհուրդի հետ: Կար անշարժութիւն մը, որ առկախ կը մնար երկրի եւ երկնքի միջեւ: Լման արեւն իսկ որ սկսած էր շողալ երկնակապոյտին վրայ, կը թուէր ըլլալ թէ մըտերիմ եւ թէ մտացածին: Փափորաշող հողաթումբերը վերածուած էին առասպելական բարձերու, եւ ամէն մէկ խաչ եւ ամէն մէկ մահարձան թողութիւնը ստացած ըլլալ կը թուէր իր մեղքերուն: Երբեք տակաւին մահը չէր երեւցած ինձ այս աստիճան բիւրեղացած վիճակի մէջ: Երբեք տակաւին յաւիտենական խաղաղութեան զգացումը այս ուժգնութեամբ չէր խուժած էութենէս ներս:

Կարելի՞ է միթէ այդ պահը նկարագրել առանց յիշելու այն օրինակը զոր բանաստեղծը կուտայ, տէպաճլը օրինակը: Ձիւնի լայնախոտ եւ բարձրադիր խաւեր կ'անջատուին մեր ներաշխարհէն, անոնք կը հրջին ու կը թաւալին սարսուռի մը ճամբով: Ամբողջական կը թուի ըլլալ հաղորդականութիւնը՝ ներսին եւ դուրսին միջեւ, պատուարներու վտանգաւոր անհետացումով: Այդ գիտակից անէացման ընթացքին՝ տեսանողութիւնը կրնայ չողարձակել բացարձակ թափանցկութեամբ, եւ ստանալ մէկէ աւելի անուն, բայց ան միայն կը բացուի ոչըն–չութեան վրայ: Եւ յետոյ կը գոցուի:

Ան կը գոցուի, մինչ կ'աւարտի իմ պատմութիւնս: Ինչ որ կը գոցուի, կը գոցուի այնպէս ինչպէս փոսփորափայլ տեսիլ մը որ իր աստղերը կը մարէ յաջորդաբար, մեզ լքելով գորշ սովորականութեան մը մէջ: Այսինքն երկրայինին մէջ: Եւ մինչ ամէն բան այսպէս կ'աւարտի, ես չեմ կրնար չմտածել պատմութեանս հաւատարմութեանը վրայ:

Կարելիս ըրի զայն հոս արձանագրելու համար հաւատարմութեամբ, բայց չեմ մոռնար որ՝ յիշատակ մը կազմող տարրերը ի մի կը խմբուին պատահաբար միայն: Ակիզբը կը գտնուի յատկանշական դէպք մը, որ, նման Սթանալի Ջրամօյն ձիւղին, դէպի իրեն կը քաշէ յիշատակի ծուէնները, եւ զանոնք իր շուրջը կը բիւրեղացնէ: Նոյն ծուէնները պիտի երթային տարբեր ուղղութեամբ, խմբուելին թէ անջատաբար, եթէ տարբեր ըլլար յատկանշական դէպքը: Ոչ առաջին եւ ոչ ալ վերջին անգամն է որ հայրս կը խօսէր մեր ազգային հարցին վրայ, բայց որպէսզի բիւրեղացում տեղի ունենայ, պէտք եղաւ որ վերյիշեմ թռչնորս տղան, որ ձիւնի օր մը ինծի կը ժպտէր, իր ափը բացած:

Երկար ժամանակ վերջն է որ մտքիս մէջ աղերս մը ստեղծուեցաւ ընդմէջ չորս սիրտերուն եւ հօրս սա խօսքին. «Մեր պապերը կը նախընտրէին սարուն ապրել, բայց ապրել ու տեւել, քան թէ…»: Թռչնորս տղան, որ իմ յափշտակութիւնս վերադարձած էր սիրտերու գեղեցկութեան միայն, քարէ քար անցնելով խլած էր բազմաթիւ սիրտեր, ինծի հաճոյք պատճառելու նպատակաւ: Ճի՛շդ է որ սառած սիրտը ծանօթ չէր ինծի: Չէի իսկ խորհած որ խոռոչին մէջ հաւաքուած անձրեւը կը սառի, եւ յետոյ կ'անջատուի իր կաղապարէն արեւին ազդեցութեան տակ: Չէի խորհած որ բաւական է զայն դուրս հանել ու շրջել, ունենալու համար զմայլելի սիրտ մը սառէ, որ կը ճաճանչէ: Այդ խլուած սիրտերը, որ կը հալէին քարին վրայ, անոնք, որ լուռ արցունքներ կը թափէին, անոնք եղան իմ Ջրամօյն ճիւղս: Հայրս անարդար չէր, ընդհակառակն, երբ կը քննադատէր մեր յեղափոխականները, իր գնահատութիւնը վերապահելով մեր խոհեմ նախահայրերուն: Բայց չէր ըսած թէ ատոնց լուռ սիրտերը մսած էին, սարսռած էին եւ լացած:

Չէր խօսած այդ մասին, որովհետեւ, կը խորհիմ, իրողութիւնը կը հասկցուէր լռելեայն: Բայց մենք խօսինք թէ ոչ, մարդիկ պիտի խոնարհին բռնակալին առջեւ, անոնք ԹԷՄԷՆնաh պիտի ընեն որպէսզի կարենան տեւել, բայց եւ այնպէս իրենց սիրտը պիտի մսի ներսէն, հոգ չէ թէ բիւրեղանայ ան:

Այս այսպէս պիտի ըլլայ ամէ՛ն երկինքի տակ եւ ամէ՛ն ժամանակ, երբ սիրտը մէկն է այն սիրտերէն ուր երկնակապոյտը ցոլացած է:

Միթէ հասարակ տեղիք մը չէ՞ ըսել, թէ սիրտը որ սիրազեղ սիրտ է, սիրտը որ ճաճանչող սիրտ է, այնքան բնականօրէն կը ձգտի ազատութեան, որքան բանտարկուած թռչունը: Այն կարմրալանջը զոր բռնած ու բանտարկած էր թռչնորս տղան, այն կարմրալանջը, որ կը հեւար գերեզմանատան մէջ, կ'երթար կը միանար իմ Ջրամօյն ճիւղիս: Կը յիշէի նաեւ բարձրադիր և արեւափայլ կիրանդրին, որ աւելի կենսունակ էր քան իր առջեւ տարածուած մահաբոյր ոստանը: Ան կանգնած էր սիւնի մը վրայ որ ձիւնապատ էր եւ ոսկեզօծ: Աւելին կայ՝ ան հայ էր:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀԱՄՈՎ - ՀՈՏՈՎ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍ․ ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

ՃԱՇԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՔԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արշալոյսէն առաջ ելանք, թողլով Դատվան եւ իւր բերդն ու ծովածոցը մեծ ազմուկի մէջ, զի կալելու ժամանակ էր, եւ այս տարի Աստուած բաւական բարիք պարգեւած էր դատող մշակին: Հոն լեցուեր էին մրջիւնի կարաւանի պէս Վանայ գաւառաց ռովեալները, Աղբակէն, Նորդուզէն, Խօշապէն, Շատախէն, Հայոց Ձորէն, Գաւաշէն, Մոգսէն, Հիզանէն, եւլն․, արք, կանայք, ծերք, մանկտիք, հարսունք, աղջկունք, հայ եւ քիւրտ, եւ այս կարաւանի ողորմելի տեսարանը, գրեթէ մինչեւ ի Վան, զոր եւ գիշեր կը տեսնենք, Նուազեալ, գունաթափ, հիւանդ ․․․ որք կը դիմէին, Դատվանայ վրայէն անցնելով, դէպի Հայեաց դաւառն – Պուլանըխներ: Նեյն տեսարանն էր ծովու միւս կողմն, ուստի կ'երթային Արճիշոյ կողմանէ ի Մանազկերտ եւ ի Պուլանըխ: Եւ քանի մը պատիկ առաւել լի էին Վանայ մէջ․․․:

Նաւերը կողէ կող կը ծըփծըփային Դատվանայ առջեւ, որք թէ՛ մարդ կը հանէին եւ թէ՛ ցորեն պիտի բառնային, – եթէ գտնէին: Թող լինէր դարի, թող լինէր կորեկ, – եթէ գտնէին․․․:

Մեր եռեւը, բարձրագլուխ եւ անտարբեր կեցած էին Գրգուռ ու Նէմրութ լեռները, երես դէպ՝ յարեւելս, կազմ, անթարթ, թագաւորի մը թիկնապահներու նման, աչերնին յառած Վարագայ լերան․ եւ ահա հուժն հանդարտօրէն շարժեցաւ, ոսկեղէն շողեր տեսնուեցան ալեաց շղարշատեռ ծալքերէն, առագաստի հարսի մը պէս ի հանդերձս ոսկեհուռս զարդարեալ եւ պաճուճեալ․ երեւեցան Օգոստոսի օդաստախառ արեգական ճառագայթները, հրեղէն վրանը դեղին լուսով ներկեալ արկաւ Վարագէն մինչեւ Մոկաց լեռները, որոյ ներքեւ կը մնային Վանը, Հայոց Ձորը, Ռշտունիք եւ երեւոյթն ամբողջ ծովուն, իբրեւ յատակ փռուած վրանին, կապոյտով եւ դեղինով ոսկեթել գործած, կակո՜ւղ գորգ ո–րուն վրայ դրաւ լոյսն իր ոտները․– բարձրացա՛ւ Արեգակն:

Անշուշտ այսպիսի չքնաղ արեւածագման տեսարանի մը հանդիսահայեաց՝ երգած է հոգենուագ հագներգուն․– «Ցարեւու եհար զխորան իւր եւ ինքն որպէս փեսայ, զի ելանէ յառագաստէ իւրմէ եւ ցնծայ նա որպէս հսկայ, յընթանալ ըզճանապարհս իւր»:

– Արդարեւ, քանի՜ սքանչելի ես, ո՛վ արեգակն: Քո լուսով կը զարթնուն եւ կը զուարթանան բոյսն ու կանաչը, հաւքըն ու գազան, ջուրն ու ցամաքը: Քեզմով կը սթափին, քեզմով կը փայլին, կը կենդանանան, քեզմով կ'աճին, քեզմով կը գունագեղին, կը հոտաւետին, կը գեղգեղեն, կը շարժին, կ'ընթանան, կը թռին, կը ծիծաղին, կը հասուննան, կը կատարելանան ամենայն արարածք: Դու ես Արարչին աչն, եւ քո լոյսն ու ճառագայթը Արարչին գթութեան եւ նախախնամութեան աղբիւրն՝ որ կը հոսի տիեզերաց վրայ, եւ մարդն կ'ապրի յամենայն արարածս երկնային լուսով եւ հրով:

Այսքան տպաւորութիւններ յիս՝ անոր համար, վասն զի ծնածս աշխարհի արեւը կը տեսնեմ․ եւ Առաւօտն ու Արեւը խորհրդաւոր նշան են եւ յոյս կ'ընծայեն վշտակիր սրտից, տառապեալ անձանց, եւ ժողովրդոց, թէ՝ պիտի անցնի խաւարն, փախչի աղջամուղջն, ծագի կենաց առաւօտն, եւ կենսատու արեգակն պիտի բերէ նորոգէ բարութեան օրեր:

Մեր ձախ կողմը ծովն է, յաջմէ Ուրտափ գիւղն: Ահա Թուխն եւ իւր սիրուն վանքն ծովատես,– Սուրբ Ցեղդիբուզդին. Թուխայ դէտն՝ որ կու գայ Գօզալ Դարայէն․ ապա Խնծորիկ զոյգ գեղեր: Ատոնք ամէնը լերան կողին վրայ նստած, որոնց ոտները կը հասնին ի ծով, իրենց վրան – գլուխը խիտ խորօտիկ զարդարուն մացառներով, պլրակներով, մշակեալ մրգաբեր տունկերով եւ անոնց մէջ լեցուն գոյնզգոյն եւ հազարլեզուեան երգիչ թռչուններով, գըգլացող ջրերով: Ընտիր ճաշակաւոր վայրեր, որոնցմէ առաւելն՝ աշխարհի հիացումն բերող Վոստոփորն միայն ունի: Եւ, Վոսփորն ունի, քանզի մայրաքաղաք է, շքեղ շէնքեր, շքեղ անձեր, անթուելի ծախքերը Ա–քեղացուցած են զինքն: Իսկ նազելին Վանայ ծովը՝ ինչ որ Աստուած տուեր է՝ այդ լոկովին ունի․ մա՛րդ միայն չունի: Այդ չքնաղութեանց մէջ թէպէտ դէմքով եւ կազմով գեղեցիկ եւ առոյգ, բայց անշուք եւ անշնորհք կը գտնես բնակչաց տունն եւ վրան – գլուխը:

(Շար․ 2)

ՕՐԷՆՍԴՐԱԿԱՆ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ
ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մինչեւ այսօր ծանօթ չէ, թէ ո՞ր երկրին մէջ առաջին անգամ օրէնսդրական բժշկութիւնը գործադրուած է: Կարգ մը հեղինակներ, այդ շարքին Փրոֆ. Ց. Շարաման, կը վկայակոչեն Հռոմը, նշելով 1209 թուականը: Գերմանական «Կարոլինա» դատաստանագիրքը (1532) աշխարհի մէջ առաջինը եղած է սահմանելու բժիշկներու պարտադիր մասնակցութիւնը անձի կեանքի ու առողջութեան դէմ կատարուած յանցանքի քննութեան:

Միջնադարեան Հայաստանի մէջ ալ յոյժ կարեւորութիւն ունեցած է այս հարցը: Փրոֆ. Լ. Յովհաննիսեան իր մէկ աշխատութեան մէջ փաստած է, որ միջնադարեան Հայաստանի մէջ գործադրուած է օրէնսդրական բժշկութիւնը: Այնուհետեւ Տոքթ. Լ. Խաչիկեան իր մէկ յօդուածով փաստած է, որ դիահերձումը Հայաստանի մէջ Եւրոպայէն քանի մը դար առաջ ծանօթ եղած է:

Միջնադարեան հայ բժշկագիտութիւնը, ինչպէս նկատած է Փրոֆ. Ս. Կծոյեան, զարգացման տեսակէտէն շատ յառաջխաղացումներ ունեցած է: Նման յառաջադէմ բժշկագիտական միտք, անշուշտ, իր ցոլացումը պէտք է գտնէր հասարակութեան միւս տարրի՝ իրաւագիտութեան մէջ: Ծանօթ է, որ միջնադարեան Հայաստանի ամէնէն հիմնական օրէնսդրական արարքը եղած է Մխիթար Գոշի դատաստանագիրքը:

Դատաստանագիրքին ուսումնասիրութիւնը ցոյց կու տայ, որ իբրեւ ապացոյցի առանձին տեսակ ընդունուած է բժիշկին կարծիքը:

Այսպէս, օրինակ: Տարաբնոյթ հիւանդութիւններու պարագային, եթէ ամուսիններէն մէկն ու միւսը թաքցուցած է իր նախկին հիւանդութիւնը, ապա միւս կողմը իրաւունք ունեցած է ամուսնալուծուելու: Իսկ եթէ որոշ ժամանակ ետք հիւանդը առողջանայ, ապա, ամուսիններու համաձայնութեամբ, անոնք կըրնային դարձեալ միանալ: Եթէ հիւանդութիւնը յառաջացած է ամուսնոյն տուլը, ապա ամուսինը պարտաւոր է հոգ տանիլ կնոջ առողջութեան նկատմամբ: Կարգ կերպով հասկնալի է, որ առանց բժիշկի կարծիքին, դատարանը չէր կըրնար վճռել հիւանդութեան գոյութիւնը, ժամանակը կամ առողջանալու փաստը:

Ուրիշ յօդուածի մը մէջ Գոշ ուղղակի կը խօսի բժիշկներու մասին: 10-րդ յօդուածը կը սահմանէ, որ ամուսինը իրաւունք չունի կնոջմէն բաժնուելու ամլութեան պատճառով: Անհրաժեշտ է պարզել՝ եթէ ամլութիւնը հետեւանք է որեւէ հիւանդութեան, ապա անոր պէտք է օգնել բժիշկներու միջոցով, իսկ եթէ ամլութիւնը բնական է, ապա պէտք է սպասել 7 տարի: Այս յօդուածէն կը բըխի այն միտքը, որ միջնադարեան հայ բժշկութեան ծանօթ եղած են ամլութեան պատճառները եւ տեսակները: Մեկնելով բժշկագիտութեան այդ նուաճումէն, Դատաստանագիրքը տարբերօրէն իրաւական տարբեր գնահատականներ տըւած է ամլութեան երկու տեսակներուն: Եթէ ամլութիւնը կապուած է որեւէ հիւանդութեան հետ, դատաստանագիրքը չէ թոյլատրած ապահարզանը եւ պահանջած է բժիշկներու միջամտութեամբ օգնել հիւանդին: Իսկ բնական ամլութեան պարագային, երբ դատաստանագիրքը ստիպած է ամուսինը 7 տարի ըսպասել, խնկապէս, մարդասիրական գաղափար մը օրէնքի ուժ ստացած է:

Նշենք նաեւ, որ դատաստանագիրքին մէջ գոյութիւն ունի նաեւ անմեղսունակութեան հասկացողութիւնը, վիճակ մը, երբ յանցանքը կը գործէ այնպիսի մարդ մը, որ չի տիրապետեր ինքզինքին եւ չի կրնար հաշիւ տալ իր գործողութիւններուն համար: Դատաստանագիրքին մէջ այս հանգամանքին վաւերացումը նոյնպէս բխած է միջնադարեան Հայաստանի գործնական կեանքէն: Փրոֆ. Ս. Կծոյեան իր «Բժշկագիտութիւնը Հայաստանում ԺԱ. - ԺԴ. դարերում» աշխատութեան մէջ փաստած է, որ խնդրոյ առարկայ ժամանակաշրջանին հայ բըժիշկներ ծանօթ եղած են հոգեկան հիւանդութիւններու երկու տեսակներու՝ ընկնաւորութիւն եւ մելամաղձութիւն: Մելամաղձութիւնը, այդ հոգեկան հիւանդութիւնը, ինչպէս նկարագրուած է Երեւանի Մատենադարանը գտնուող թիւ 8372 ձեռագիրին մէջ, Փրոֆ. Ս. Կծոյեանի կարծիքով, իր մէջ առած է տարբեր տեսակներ՝ ցնորական մոլութիւն, մեծամոլութիւն, լուսնոտութիւն եւայլն:

Այսպէսով, դատաստանագիրքը, սահմանելով անմեղսունակութեան հանգամանքը, անպայման դատարանին մէջ պահանջած է բժիշկին կարծիքը: Իսկ եթէ նկատի ունենանք, որ միջնադարեան ծանօթ բժիշկ Գրիգորիսը հոգեկան հիւանդութիւնները բացատրած է ուղեղի զանազան մասերու ախտահարումով, անով իսկ հակադրելով միջնադարեան վարդապետութեամբ դաստիարակուած Արեւմտեան Եւրոպայի բժիշկներուն, որոնք այդ հիւանդութիւնները կը համարէին «Աստուծոյ պատիժ», «Չար հոգիի հետեւանք» եւ այլն, այսպէս, բժիշկին կարծիքը, իբրեւ յատուկ ապացոյց, կը յենու միջնադարեան Հայաստանի բըժշկագիտութեան նուաճումներուն վըրայ: Կարեւոր տեղ յատկացնելով բժիշկներու կարծիքներուն համապատասխան գործերու լուծման ընթացքին, դատաստանագիրքը նոյն ատեն յատուկ կարգ սահմանած է անոնց պատասխանատուութեան վերաբերեալ: Դատաստանագիրքի երկրորդ մասի 119 յօդուածով պատասխանատուութիւն կը կրեն այն բժիշկները, որոնք դեղերով մարդ կը սպաննեն կամ սխալ բժշկութիւն կը կատարեն, կամ ալ իրենց փորձառութիւնը կը խուսափին փոխանցելէ աշակերտներուն: Դատաստանագիրքը փորձած է նաեւ կարգաւորել բժիշկներու վարքը իրենց պարտականութիւնները կատարելու ատեն:

Այսպէսով, ինչպէս կը տեսնենք, թէեւ գերմանական «Կարոլինա» դատաստանագիրքը առաջինը եղաւ սահմանելու բժիշկներու պարտադիր մասնակցութիւնը անձի կեանքի ու առողջութեան դէմ ուղղուած յանցանքներու քննութեան, բայց Մխիթար Գոշ արդէն քանի մը դար առաջ իր դատաստանագիրքին մէջ պահանջած է, որպէսզի անհրաժեշտութեան պարագային դատարանը անպայման լսէ բժիշկին կարծիքը: Հանգամանք մը, որ յետագայ օրէնսդրութիւններու մէջ արդէն կոչուեցաւ օրէնսդրական բժշկութիւն:

ՄՀԵՐ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ
ԷՔՍ - ԼԷ - ՊԷՆ-Ի ՄԷՋ

Քրիստոնեայ աշխարհին համար փառաշուք տօն մըն է Աստուածածինը: Հայ առաքելական եկեղեցիներուն մէջ, այդ օրը աւանդութիւն է նաեւ խաղողի օրհնութիւնը:

Էքս - լէ - Պէն-ի մէջ, ամրան արձակուրդներու առթիւ, հաւաքուած Հայերն ալ, տարիներէ ի վեր սովորութիւն ըրած են դաշտահանդէսով մը տօնել Աստուածածինը:

Այս տարի սակայն, Լիոնի Սահակ քհնյ.ի հօր մահը, պատճառ եղաւ, որ չկատարուի եկեղեցական ձեռնարկը: Կարգադիր յանձնախումբի պատասխանատուները վարձած էին ճաշարան մը, ուր քառասուն հայրենակիցներ տեղ գըրաւեցին: Լիոնէն՝ Գաբրիէլ Գաբրիէլեան, սեղանապետ առաջարկեց Փարիզէն Պ. Արտաւազդ Էֆէեանը, որ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս երգել Հայր Մերը եւ մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգել Իսահակ քհնյքի հօր յիշատակը: Ապա, իր պաշտօնը փոխանցեց, Լիոնէն, Տիկին Աղաւնի Մանասեանի, որպէս թամատա, որ համակրանքի արժանացաւ բոլորէն, ամուսնութեան յիսնամեակին առթիւ եւ նուէր ստացած պրօշը, թոմպոլայի դըրւեցաւ, կոկիկ գումար մը ապահովելով Լիոնի Հայկազեան դպրոցին: Ուսուցչուհին՝ Տիկին Գ. Գայթանճեան բոլորը խանդավառեց Ս. Կապուտիկեանէ եւ Յովհ. Թումանեանէ, կատարած իր արտասանութիւններով: Տիկին Ա. Կիւլիսեան շահեկան դրուագներ պատմեց Հայաստան ըրած իր ճամբորդութենէն: Մասնակցեցաւ Պ. Ճիհանշահեան, Վիէննէն, իր խօսքով եւ երգով: Իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Խրիմեան, Ա. Փափազեան, Տիկին Քիւրտեան: Գոհացուցիչ ձեռնարկ մը, որ վերջացաւ՝ գալ տարի խաղողի օրհնութիւնը կարենալ կատարելու մաղթանքով:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԺԱՊԱՒԷՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լիբանահայ բեմադիր Օննիկ Գանթարճեան շարժանկար մը պատրաստած է Հայաստանի փաստանկարներու արուեստանոցին մէջ, Երեւանի նորակառոյց «Զուարթնոց» օդանաւակայանի մասին: Ժապաւէնը կը կոչուի «Սլացք»: Օննիկ Գանթարճեան աւարտած է Երեւանի Գեղարուեստա - Թատերական Հիմնարկի բեմադրութեան բաժինը. մասնակցած է Հենրիկ Մալեանի «Կտոր մը երկինք» շարժանկարի աշխատանքներուն: «Սլացք»ը իր առաջին գործն է, որուն սենարիոն ալ ինք գրած է: Ներկայիս երիտասարդ բեմադիրը կը ծրագրէ ժապաւէն մը պատրաստել հայկական գաղութներու մասին:

×

ՊԱՐԻԹՈՆ ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ Է ԵՒ ՀԱՆԴԷՍ ԵԿԱԾ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի հրաւէրով Հայաստան գացած է երգիչ Դաւիթ Վարժապետեան եւ հանդէս եկած Երեւանի հեռատեսիլէն: Ներկայիս Քանատա հաստատուած, նախկին պոլսահայ պարիթոնը կարգ մը ձայնագրութիւններ ալ կատարած է Հայաստանի ձայն - հեռատեսիլի սէնֆոնիք նուագախումբին հետ, ղեկավարութեամբ Ռ. Մանգասարեանի: «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին հետ ունեցած իր հարցազրոյցի ընթացքին Դաւիթ Վարժապետեան խօսած է Թորոնթոյի մէջ իր ղեկավարած «Կոմիտաս» երգչախումբի գործունէութեան մասին, ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ տուած իր երգահանդէսներու վերաբերեալ: Երգիչը ծնած է Պոլիս: Միջնակարգ եւ երաժշտական մասնագիտական ուսումը ստացած է Պէյրութ, ապա կատարելագործած Երեւան, աւարտելով Կոմիտաս Երաժշտանոցը՝ Գոհար Գասպարեանի ղեկավարութեան տակ: Երգահանդէսներ տուած է Սուրիա, Լիբանան, Ֆրանսա, Իտալիա: Ներկայիս ձայնամարզութիւն եւ երաժշտութեան պատմութիւն կը դասաւանդէ Թորոնթոյի Համալսարանի երաժշտական ճիւղին մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ
= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

- Խալիլ երկու հարիւր ձիաւորներով Շէյթանի կամուրջը բռնած էր: Կամուրջը այրել չմտածեցինք, հակառակ պարագային բանակին անցքը դիւրացնելու համար: Ցետոյ կ'ենթադրէինք, որ Շէյթանի կամուրջը Սպիտակ Ձիաւորին համար լարուած ծուղակ մըն էր: Ձիաւորի կանակը թշնամիներով լեցուած էր: Անոր համար կար մէկ փրկութիւն՝ դէպ անցնիլ ու մտնել Վարդաձորի լեռներուն մէջ: Ցետոյ, պէկ, բանակի ճամբան դժուարացնելու համար, կամուրջը իրենց ձեռքով պայթեցուցին:

Ցեղապետները քթերուն տակ մըլտացին:

- Պատմէ, պատմէ, ո՞ւր մնացին այդ լեռներու ցեղապետները: Այն կողմը քրտական լեռնաշխարհ մը կայ: Եթէ փետայու դէմ ըլլայ՝ հազարներով կը թափին, հազարներով կուռւի կը մտնեն: Ո՞ւր մնացին էդ կռուողները, - հարցուց Հաճի Մուսան եւ իր ձայնին, աչքերուն մէջ կ'ըսես զայրոյթ կար:

Ժանտարմը խսկէմպէյի մը վրայ նըստաւ, հրացանը ծունկին դրաւ եւ սկըսաւ խօսիլ:

- Ծէլալի կախուելէն յետոյ, պէկ, երբ ցեղապետները տեսան նաեւ Խուրշիտի փախճանը, էն ժամանակ ոեւէ մէկը չհամարձակեցաւ շարժում մը ընել: Ծիշդ էր, այդ լեռներէն մի քանի հազար կռուողներ Սպիտակ Ձիաւորին դէմ հանել դըժուար չէր եւ սակայն էդ լեռներուն մէջ Սպիտակ Ձիաւորին անունը միայն, կ'ըսես կրակ բացող թնդանօթ էր, որ կ'սպառնար քիւրտ գիւղերուն ու վրաններուն: Անոնց համար շատ ալ որոշ չէր, թէ Սպիտակ Ձիաւորը մա՞րդ է, թէ՞ հազար գլխանի դեւ: Ի զուր կը փորձէի համոզել, որ Մարտիկը լեռներն ինկած, տէօլէթի խային մարդասպան մըն է ու պէկութիւն կ'ուզէ: Երեւակայէ, պէկ, Տէլի Հազօն, որ անուն հանած է այդ լեռներուն մէջ, երբ իմացաւ Սպիտակ Ձիաւորին մօտենալը, իր վրաններով, կիներով ու ձիաւորներով դէպի Տաւրոս լեռները քաշուեցաւ: Իսկ Շէկանցի Սատրդ պէկը, երբ կը լսէ, որ Խուրշիտը այրած են մարագին մէջ, երկու մարդ ճամբայ կը հանէ դէպի Խուրշիտի հողը ու անոնց հետ որպէս նուէր Սպիտակ Ձիաւորին, կը ղրկէ իր լաւագոյն ձիերէն մէկը: Սատրդ սելամ քելամով լուր կը ղրկէ, որ եթէ պէտք ունենայ՝ կըրնայ իր ձիերը տրամադրել: Սատրդի էդ երկու պատուիրակները Խուրշիտի հողը չմտած՝ Հայտարանցու սահմաններէն անցած ատեն կը բռնուին Խալիլի մարդոց կողմէն: Ձիերը կ'առնեն ձեռքերէն: Երկար չարչարանքներէ յետոյ, երկու պատուիրակները ամէն բան կը խոստովանին:

- Շէկանցին չէյթան է, - ըսաւ քիւրտ գլխաւոր մը, որ շատ խոշոր թուր մը ունէր ու միլթանի վրայ շարած էր արծաթ կոճակներ:

- Էն լաւ գիտէ, որ եթէ Սպիտակ Ձիաւորը Խուրշիտը ապտակէ, ցաւը Խալիլը կը զգայ: Խալիլ ու Խուրշիտ միշտ լաւ բարեկամներ եղած են:

- Էդպէս է, էդպէս, - շարունակեց ժանտարմը: Երկուքին միջեւ եղած բարեկամութիւնն էր պատճառը, որ երբ Սպիտակ Ձիաւորը Խուրշիտի հողը կ'իջնէ, Խուրշիտ լուր կը հասցնէ Խալիլին, որ Շէյթանի կամուրջը դարան մտնէ, մինչեւ որ բանակը հասնի: Էդ լուրը որ եկաւ՝ չորս ժանտարմներով Խալիլի հողին վրայ էինք: Խալիլ երկու հարիւր մարդերով երբ կը պատսպարուէր Շէյթանի կամուրջը իջնել, լուր հասաւ, որ Խուրշիտը այրած են մարագին մէջ եւ ձին Տուրսուն պարտուած է: Այդ շրջանի չորս ժանտարմներս ալ միացանք Խալիլին ու հասանք գետափի պահպանութեան՝ արգիլելու համար Սպիտակ Ձիաւորի անցքը: Բանակէն լուր չկար: Խալիլ մեզ կը վստահեցնէր, թէ բանակէն առաջ կը հասնի Հաճի Մուսան իր զօրամասերով:

(Շար. 385)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՔԻՒԼՋԵԱՆԻ մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.–

ԹՈՒԼՈՆԷՆ.– Տէր եւ Տիկին Օհաննէս եւ Շաքէ Յակոբեան, իրենց սիրելի զարմիկին՝ Պաղտասար Քիւլչէեանի մահուան առթիւ՝ 500 Ֆ. կը նուիրեն Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ Եկեղեցիին: Նոյն տխուր առթիւ, իրենց կնքահօր յիշատակին – Տէր եւ Տիկին Մովսէս եւ Ժաքլին Յակոբեան՝ 250 Ֆ. կը նուիրեն Սամուէլ – Մուրատեան Վարժ.ին, եւ Տէր եւ Տիկին Արման եւ Տանիէլ Յակոբեան 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ.– Տէր եւ Տիկին Վահէ Դարբինեան կը նուիրեն 150 Ֆ. «Յառաջ»ին, եւ 100 Ֆ. Սամուէլ – Մուրատեան Վարժ.ին:

×

ՓԱՐԻԶԷՆ.– Պ. Նուպար Նիկողոսեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Նոյն տխուր առթիւ, իր խնամին՝ Յովհաննէս Զըրըքճեան 100-ական Ֆ. կը նուիրէ Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին եւ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժ.ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ՛ք «Յառաջ»ի ձեր բաժանորդագրութիւնը.

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները.

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՍԱԿԷՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50-ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր,

բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

×

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11-ԻՆ.

×

Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան պարահանդէսը՝ Շաբաթ երեկոյեան Հոկտեմբեր 3-ին:

FOIRE EXPOSITION
avenue Georges Clémenceau
VALENCE

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 *sont ouvertes.*

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élèmentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller-retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.
26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ-ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU Iᵒ CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 *sont ouvertes.*

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան տարեկան Ընդհանուր Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 19-ին, Շաբաթ օր, ժամը 16-ին իր կեդրոնատեղին, 32 Թրէվիզ փողոց, Փարիզ 9-րդ: ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ:

Կը հրաւիրուին անդամագրուիլ բոլոր կեդրոնականցիները:

ԲՈՅԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

———o———

Հայ նախկին Ռազմիկներու, կամաւորներու եւ դիմադրականներու միութիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ, Ուրբաթ Սեպտեմբեր 4, ժամը 18-ին:

Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէ – Ֆրիէտլանտ թէռ – փլէն:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ
ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction : M & Mme Bédikian

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19

Fermé le lundi *Ouvert tout l'été*

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» *ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»*

= ԱՐՁԱԿՈՐԴԻՆ =
ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 ֆր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)

«ՅԱՌԱՋ 50» (1976)
ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ ԴԵՌՁՈՒ
(Գին 120 ֆր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ:
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ»

———×———

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախաձեռնութեամբ եւ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք՝ Եղիվարդի հեղինակութեամբ լոյս տեսած է ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ չքեղ հատորը, հայրենի նկարիչ Ս. Եարալեանի 52 գունաւոր ինքնատիպ նկարներով զարդարուած:

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆը սուրբ գրական պատումներու մատեան մըն է գրուած բանաստեղծական առինքնող ոճով:

Հատորի գինն է՝ 25 ամերիկեան տոլար, կամ 150 ֆրանսական ֆրանք: Վաճառքէն գոյացած հասոյթը յատկացուելու է Ս. Էջմիածնի պայծառութեան:

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆի վաճառքի եւ վճարումներու կեդրոնատեղին է Փարիզի Առաջնորդարանը:

15, Rue Jean-Goujon - 75008 Paris

Յուսով ենք որ ամէն հայ հաւատացեալ պիտի փափաքի իր տան մէջ ունենալ եւ կարդալ Մայր Աթոռիս սոյն հոգեպարար հրատարակութիւնը:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

Օգոստոս 4, 1981, Ս. Էջմիածին

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.–
– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375. 27. 89
– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376. 68. 19

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.–

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 26-ին՝
Ս Օ Ֆ Ի Թ Է Լ

Ի նպաստ Կապոյտ Խաչի գործունէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ նորոգութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍՕՖԻԹԷԼ պանդոկի սրահներուն մէջ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6))
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի և սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գումարները):

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
27
JEUDI
27 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.980

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 14.980

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ուժ մի - լիառնի փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի հանէ Սեպտեմբերին, 16,75 առ հարիւր տոկոսով, հատուցանելի մէկ անգամէն, 6 տարի ետք: Ասոր նպատակն է համար գոցել 1981-ի պիւտճէին բացը: Կառավարութիւնը կ'ուզէ այս ձեւով առաջքն առնել դրամահոսութեան: Տարուան երկրորդ փոխառութիւնն է: Առաջինը, զոր հրապարակ հանած էր Մոնորի, Ցինուարին տասը միլիառի, 13,8 առ հարիւր տոկոսով էր: Այս անգամ ընկերվարական կառավարութեան առաջարկած տոկը, որ մրցանիչ մը կը նկատուի, կը ձգտի նախ արժանագրուողներուն ապահովութիւն տալ որ իրենց դրամին արժէքը կը պահպանուի, բայց կը նշանակէ նաեւ թէ կառավարութիւնը գիտակից է, որ դրամահոսութիւնը անխուսափելի է:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մէջ գործազուրկներու թիւը երեք միլիոնի հասած է, ինչ որ երկրին մեծագոյն տագնապը կը նշանակէ 30-ական թուականներէն ի վեր:

ԼԻԲԻՈՅ ղեկավարը՝ Քատաֆի խոստովանեցաւ թէ լիբիական օդանաւերը կրած են առաջին կրակ բացողը ամերիկեան օդանաւերուն վրայ: Ատոփս - Ապաղայի մէջ է, որ Քատաֆի այս յայտարարութիւնը ըրաւ լրագրողներուն: Շարունակելով իր շրջապտոյտը, Քատաֆի Քուէյթ գնաց, ապա՝ Դամասկոս: Լիբիոյ ղեկավարը բարեկամներ կը փնտռէ՝ արաբական ռազմագիտութիւն մը սահմանելու համար ամերիկեան ամբարտաւանութեան դիմաց»:

ԵՕԹԸ ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿ ՔԻՒՐՏԵՐ լողալով անցած են Էվրոս գետակը, Թրակիա եւ քաղաքական ապաստան ուզած են Յունաստանէն: Նախապէս ուրիշ երկու թրքահպատակներ ալ նոյն ձեւով անցած էին:

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ քաշուեցաւ Եկեղեցիներու Էքիւմենիք Խորհուրդէն, որու հիմնադիրներէն մէկը եղած էր, 1948-ին Ամսթերտամ: Այս որոշումը հրապարակուեցաւ կեդր. կոմիտէին նիստին առթիւ, Տրէզտէն (Արեւելեան Գերմանիա): Փրկութեան Բանակի տուած պատճառաբանութիւնն այն է, որ կ'ընդդիմանայ Խորհուրդին տուած օժանդակութեան ազատագրման զինեալ շարժումներուն, մանաւանդ՝ Հարաւային Ափրիկէ: Խորհուրդը «ցաւով արձանագրած է այս հրաժարումը»: Փրկութեան Բանակը, որ Ֆրանսա իր հաստատման հարիւրամեակը ոգեկոչեց Ապրիլին, 3 միլիոնէ աւելի «զինուոր» ունի 86 երկիրներու քան հազար հաստատութեանց մէջ: Իրեն համար նախապատուութիւնը պէտք է տրուի հոգեւոր գործունէութեան: Եկեղեցիներու Էքիւմէնիք Խորհուրդը Օրթոտոքսներուն հետ ալ խնդիր ունի, կիներու ձեռնադրութեան հարցին առթիւ: Գերպ. Խրիսթոսթոմոս, որ Պոլսոյ տիեզերական Դիմիտրիոս պատրիարքին գլխաւոր գործակիցներէն մէկն է, չոր կերպով ըսած է, նիստի ընթացքին «Օրթոտոքսները կատարուած իրողութեան առջեւ մի՛ դնէք»: Ամէնէն խիստը եղած է սակայն Ռումանիոյ Անթոամ մետրոպոլիտը, որ տրամադիր է հարցը ծեծելու բայց փորձ մը կը տեսնէ՝ պատերազմը շահելու առանց որեւէ ճակատամարտի եւ դէմ է այդ ձեւին: Ի վերջոյ Օրթոտոքս եկեղեցիներու պատուիրակութիւնները յայտնած են թէ պիտի չմասնակցին քուէարկութեան:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Հանրապետութեան Նախագահը՝ Գարամանլիս նկատի առնելով բոլոր կողմերու համաձայնութիւնը, Հոկտեմբեր 18-ը նշանակեց կանխահաս ընտրութիւններու թուականը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին Յարաբերութեան Նախարարը Երեքշաբթի ցերեկ, յայտարարեց թէ տակաւին վերջնապէս չէ որոշած թէ Արաֆաթի պիտի հանդիպի՞ թէ ոչ, երբ Պէյրութ այցելէ Շաբաթ եւ Կիրակի: Նոյն իրիկունը, նոյն նախարարը յայտնեց թէ սիրով կը հանդիպի Արաֆաթի: Շէյսոն շեշտած էր նաեւ ցերեկին (ձայնասփիւռին, իրիկունը կը խօսէր Անթէն 2-էն) թէ «ընկերվարական Ֆրանսան հաւատարիմ կը մնայ մեծ բարեկամութիւններուն, ի շարս որոնց պէտք է, անշուշտ, արձանագրել՝ ժողովուրդներու իրաւունքը լրիւ արտայայտուելու խաղաղութեան մէջ, հայրենիքով մը, պետական կառոյցով մը, Պետութեամբ մը»: Այլ խօսքով նախարարը դէմ չէ պաղեստինեան Պետութեան մը: Այս յայտարարութիւնը կը ձգտէր գոհացում տալու ՊԱԿ-ի Փարիզի ներկայացուցիչին, որ կը գտնէր թէ նոր իշխանութիւնը կը նահանջէ նախորդին բաղդատմամբ պաղեստինեան դատին նկատմամբ: Հիմա ալ, անշուշտ, Իսրայէլացիները գոհ պիտի չըլլան...:

ԻՐԱՆԻ մէջ գնդակահարութիւնները կը շարունակուին մինչ արտասահմանի մէջ, Խոմէյնիի ընդդիմադիր իրանցի ուսանողներ Իրանի դեսպանատուներու խաղաղ գրաւումներ կ'ընեն: Պրիւքսէլ, Լա Հէյն, զատ, Սթոքհոլմի դեսպանատունն է, զոր 35 ուսանողներ գրաւեցին: Միւս կողմէ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի Փարիզի գրասենեակին մէջ, ութ իրանցի ուսանողներ կամաւոր ծոմի դիմած են, շաբաթ մըն է, բողոքելու համար Իրանի մէջ կատարուած զազանութեանց դէմ եւ որոնց ի տես՝ Էմնըսթի լուռ կը մնայ: Միւս կողմէ, Փարիզ ապաստանած՝ մուճահետտիններու պետը՝ Ռաճավի տեսակցութիւն մը տուած է Լիպերասիոնի, ուր կ'ըսէ թէ Իրան այսօր «արիւնարբու ծերունիի մը ձեռքն է, որ ինքզինքը Աստուծոյ ներկայացուցիչը կը նկատէ եւ որ կը կարծէ թէ կարելի է երկու հարիւր միլիոն մարդ սպաննել աշխարհը մաքրելու համար»:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ Պեկին - Սատաթ 11-րդ հանդիպումը, տեղի ունեցաւ գաղջ մթնոլորտի մը մէջ: Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթերն էին՝ պաղեստինեան ինքնավարութիւնը, Սինայիէն Իսրայէլեան զօրքին քաշուիլը, Ապրիլ 1982-ին, Եգիպտոս - Իսրայէլ յարաբերութեանց կանոնաւորացումը:

«ՖՐԱՆՍ - ԻՍՐԱՅԷԼ ալիանսը» բողոքեց Շէյսոն - Արաֆաթ հանդիպումին ծրագրին դէմ: Ըստ իր նախագահին, այդ տեսակցութիւնը կը ձգտի գոհացում տալու արաբ - իսլամական կառավարութիւններու մեծ մասին, ի գին վտանգելու իսրայէլացի ժողովուրդը:

ՏՈԼԱՐԸ քանի մը օր թեթեւ անկումներ արձանագրելէ ետք, կրկին սկսաւ բարձրանալ, 6 ֆրանքը անցնելով Երեքշաբթի օր, Փարիզի սակարանը:

ԱՖՂԱՆ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ կ'ընդունի երրեակ խօսակցութիւններ Իրանի եւ Փաքիստանի հետ, ի ներկայութեան Միացեալ - Ազգերու ընդհ. քարտուղարին: Կառավարութեան առաջարկը բաղկացած է ութ կէտերէ եւ կատարուած է խորհրդային Արտաքին փոխ - նախարարին այցելութեան նախօրեակին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍ) 12/17

ՋԱՐԵՆՑԱՒԱՆԸ՝ ԱՊԱԳԱՅԻ ՔԱՂԱՔ

Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր Հայաստանի արդիւնաբերական երիտասարդ կեդրոն Ջարենցաւանի մէջ հազարէ աւելի բնակիչներ իրենց նոր բնակարանները տեղաւորուած են: Այս տարի շինարարութեան կը յանձնուի 20 հազար քառակուսի մեթր բնակելի մակերես: Բնակարանային շինարարութեան տարեկան ծաւալը արձանագրած է քառապատիկ աճ մը, որ ինքնայատուկ մրցանիշ մըն է:

«Այս մեծ թափը հետեւանքն է մեր քաղաքի արդիւնաբերական բուռն զարգացման որ նախատեսուած է Ս. Մ. Հ. Հ. 26-րդ համագումարի որոշումներով» ըսաւ քաղաքապետ Վլադիմիր Աւետիսեան: Ջարենցաւանի ձեռնարկութիւններուն արտադրական տարեկան ծաւալը 1981 - 1985 հնգամեակի ընթացքին պիտի աճի երկուքուկէս անգամ: Այստեղ կառուցուող «Աւտօրեմնիշ» գործարանը, որ պիտի ըլլայ Եւրոպայի բեռնաբարձ մեքենաներ շինող գործարաններուն մեծագոյնը, պիտի ունենայ տարեկան շուրջ 130 միլիոն ռուպլիի արտադրութիւն, ինչ որ կը գերազանցէ այսօրուան ներկայ բոլոր ձեռնարկութիւններու արտադրական ծաւալը:

Քաղաքին ընկերային զարգացումը միայն բնակարաններու շինութեամբ չի սահմանափակուիր, ասոնց կողքին նոր թաղերու մէջ կը շինուին առեւտրական կեդրոններ, կրթական, երաժշտական եւ մարզական դպրոցներ, թատրոններ, արգիլական պանդոկներ եւ երկաթուղային կայարան:

Ջարենցաւանի մէջ կը գործադրուին ժամանակակից քաղաքաշինութեան լաւագոյն նուաճումները, երկրաշարժներու դիմացող բազմայարկ շէնքերէ կազմուած թաղամասեր ճարտարապետական ինքնատիպ ամբողջութիւններ են: Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ են քաղաքին կանաչազարդումը եւ օդին մաքրութիւնը:

Ինքնատիպ գլուխգործոց մը պիտի ըլլայ հայ մեծ բանաստեղծ Եղիշէ Ջարենցի Պոէզիայի տունը:

Հնգամեակին վերջաւորութեան Ջարենցաւանի բնակչութեան թիւը կը հասնի 70 հազարի:

×

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

× Տնտեսութեան այսպէս ըսուած ապակեդրոնացումի ծրագիրը յաջողութիւն կ'արձանագրէ: Հրանտ Հայրապետեան, վարչապետին տեղակալը, պարզելով ծրագրին նպատակը եւ ցայսօր կատարուած իրագործումները, դիտել տուած է հետեւեալը. - Ապակեդրոնացումի ծրագիրը կը ձգտի նկատի առնել Հայաստանի գիւղական բնակչութեան շահերը: Կլիմային պայմանները կը սահմանափակեն գիւղատնտեսութեան արտադրութեան զարգացումը, աշխատանքին մեքենայացումը: Միւս կողմէ գիւղացի տարրին յաւելումը անհրաժեշտ կը դարձնէ արդիւնաբերութեան կեդրոնացումը տեղական վայրերուն մէջ: Գիւղերուն մէջ արդէն հաստատուած են մօտ 130 ձեռնարկութիւններ կամ այսպիսի ճիւղեր: Աշխատողներու թիւըն է 20.000:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԱՆԻ՜ ԻՆԾԻ...

Երկար տարիներու փորձառութիւնս ինծի սորվեցուց որ, հակառակ արտակարգօրէն ծանր զբաղումներուս, աշխարհի վրայ ամէն մարդ ինձմէ տասնապատիկ աւելի բազմազբաղ է այս երկրագունտին վրայ:

Անկարելի է որ չընդունիմ այս իրողութիւնը: Ես թէեւ շատ ժամանակ չունիմ ուրիշներու վիճակով հետաքրքրուելու, բայց ով որ եկէ դիմացս, կը գանգատի իր գործերուն ու զբաղումներուն ծանրութենէն: Ու ես որ շատ ժամանակ չունիմ ուրիշներու պատմութիւնները մտիկ ընելու, երբեմն կը ստիպուիմ գործս ընդհատել ու զարմանքով մտիկ ընել խօսակիցս, որ երկար մանրամասնութիւններով կը նկարագրէ իր արտակարգօրէն բազմազբաղ վիճակը, բան մը որու պատճառաւ կը վախնայ որ սիւրմընաժէ պիտի տառապի:

Զարմանքով մտիկ կ'ընեմ, այո՛, ու կը ստիպուիմ սրբագրել այն սխալ համոզումս, թէ ես աշխարհի ամէնէն բազմազբաղ մարդոցմէ մէկը կրնամ նկատուիլ: Ձեմ եղեր: Կը բաւէ որ քանի մը վայրկեան գլուխս գործէս վերցնեմ եւ ուրիշի մը որպիսութիւնը հարցնեմ. ամէն մարդ յոգնած ու սպառած է, ամէն մարդ գլուխ քերելու ժամանակ չունի, ամէն մարդ գիշերը մինչեւ ուշ ատեն կ'աշխատի, այնքան որ, այլեւս կը վախնամ որպիսութիւն հարցնելու. ամէն հարցումիս փոխարէն պիտի ստիպուիմ գործս ընդհատել եւ ամբողջ կէս ժամ սարսափահար մտիկ ընել՝ թէ խեղճ խօսակիցս ինչպէս կը տառապի ժամանակի չգոյութենէ:

Եթէ չէք հաւատար ինծի, ուշադրութիւն ըրէք ձեր շուրջը, ականջ տուէք ամէնուն: Գինարբուքի սեղաններու վրայ անգամ, խաղասրահներու մէջ անգամ, մարդիկ, երկու օղիի ու մէկ ուիսքիի միջեւ կը գանգատին իրենց ծանր ու անվերջանալի աշխատանքէն, անհրաժեշտ ժամանակի չգոյութենէն, ջիղերու սպառիչ յոգնածութենէն:

Ու ես որ ամէն իրիկուն յոգնած դադրած տուն կ'երթամ ու տունն ալ կ'աշխատիմ մինչեւ կէս գիշեր, կ'ամչնամ յոգնութեանս վրայ ու կը զարմանամ որ այդ միւսները ի՛նչպէս կը տոկան, ի՛նչպէս այնքան կայտառ ու առողջ կ'երեւին ի հեճուկս իրենց այդ տարապայման զբաղումներուն:

Մխիթարական բան մը կայ սակայն գիտնալու մէջ, թէ աշխարհի վրայ ամէն մարդ ինձմէ շատ աւելի բազմազբաղ է: Ատիկա ուժ կուտայ ինծի, լաւատեսութիւն ու ինքնավստահութիւն: Ատիկա ինծի մտածել կը թելադրէ, թէ ես Աստուծոյ ընտրեալ զաւակներէն մէկն եմ, բախտաւոր մը, առանձնաշնորհեալ մը, որ երբեք իրաւունք չունի գանգատելու իր վիճակէն, մէկը՝ որ ընդհակառակն պէտք է գոհ ըլլայ ու մարդու բան չըսէ, մարդու բան չհացատրէ:

Ահա թէ ինչու օրը տասնըհինգ ժամ գլուխս կը կախեմ, գործովս կը զբաղիմ ու երջանկօրէն կ'ըսեմ ես ինծի, թէ աշխարհի վրայ ամէն մարդ տասնապատիկ աւելի բազմազբաղ է ինձմէ...:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ՄՏԵՐԻՄ ԽՕՀԵՐ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑ

Սա անցնող վերջին տարիներու ըսփիւռքային իրադարձութիւններուն ուշադիր ակնարկ մը, եթէ չենք սխալիր, Սփիւռքահայ իրականութեան մէջ ինչ ինչ ակնբախ յեղաշրջումներ պիտի մատնանշէ: Այս տպաւորութիւնը կը թելադրուի ըլլա՛յ թերթերու սիւնակներուն մէջ երեւան եկող մերձեցումներէ, միտքերէ, վիճաբանութիւններէ, ըլլա՛յ այլեւայլ խմորումներէ՝ որ կ'արտայայտուին հաւաքական ձեռնարկներու, համագումարներու, ասուլիսներու, գիտաժողովներու, խարսխային շարժումներու ձեւերուն տակ:

Եթէ ուզենք իր էական գիծերով բնորոշել այդ յեղաշրջումը, պիտի ըսենք՝ թէ ատիկա կը կայանայ անցքի մը մէջ ինքնութենէ դէպի հարցադրութիւն: Արդարեւ, քսան, երեսուն, քառասուն տարիներ առաջուան մեր սփիւռքահայ արտայայտութիւնները, ընդհանրապէս քաղաքական հաւաքոյթներու կամ մշակութային հանդէսներու հանդերձանքով, մեծ մասամբ՝ եթէ ոչ ամբողջապէս՝ կը սնանէին ու կ'ապրէին կաղապարուած հռետորաբանութեամբ մը, որ կը դառնար քանի մը հիմնական բառերու շուրջ. «ազգ», «մշակոյթ», «հայրենիք», «լեզու», «կուսակցութիւն», «եկեղեցի», «կրօնք», «դպրոց» եւայլն:

Նշել այս իրողութիւնը, անշուշտ, չի նշանակեր՝ բոլորովին թերագնահատել կամ եւս աւելի հիւթազերծել հռետորութեան, եւ որով զգացումին, դերը հաւաքականութեան մը կեանքին մէջ: Մարդուն իրողութիւնը, որ զուտ միտք չէ, չի կրնար մերկացուիլ զգացումէն, որ իր կարգին կը կարօտի սնունդի: Ո՛չ ալ կարելի է պնդել՝ որ հռետորութիւնը անպայման հոմանիշ եւ համազօր ըլլայ սին հռետորութեան: Միւս կողմէ, սակայն, կարելի չէ նաեւ յաւակնիլ՝ քաջառողջ եւ հասուն նկատելու հաւաքականութիւն մը, որուն կը տիրապետեն հռետորութիւնը եւ զգացումը:

Բնականաբար, դիւրին չէր որ Եղեռնէն ճողոպրած հայ ժողովուրդը գտնէր իսկոյն հաւաքական ու քաղաքացիական լրիւ հասունութիւն մը, ձերբազատելով հռետորութեան գերիշխող ազդեցութենէն: Ասիկա՝ ամէն բանէ աւելի՝ գուցէ ժամանակի էր կարօտ եւ, միեւնոյն ատեն, որոշ մտային կազմաւորումի մը՝ որ հայը դնէր տրամասական առընչակցութեան մը մէջ իր շրջապատին եւ «ուրիշ»ին հետ: Եւ ահա, կը կարծենք թէ այս որակական անցքն է՝ որու յառաջընթացքը շղթայազերծուած է վերջին տասը – քսան տարիներու ընթացքին:

Նոր երեւոյթ մը երեւան եկած է մեր սփիւռքահայ իրականութեան մէջ՝ հարցադրութիւնը. տրուած, ընդունուած, քարոզուած արժէքները՝ մարդկային գիտութիւններու ձեռք ձգած արդիւնքներու լոյսին տակ անաչառօրէն վերլուծելու, քննական բովէ անցընելու, ներկայ ընկերային, տնտեսական ու քաղաքական գոյավիճակին հետ համեմատելու, ժամանակակից մարդուն հոգեկան ու մշակութային պայմաններուն յարաբերելու: Հարցեր՝ ինչպէս հետեւեալները – ի՞նչ կը նշանակէ հայ ըլլալ՝ քաղաքական – մշակութային տարբեր միաւորի մը մէջ եւ մաս կազմելով հանդերձ անոր, ի՞նչ կը նշանակէ սփիւռք, կա՞յ արդեօք փոխընտրանք մը (ալթեռնաթիւ) ընդմէջ ձուլումի եւ «կեթթոյացումի», կարելի՞ է խորհիլ «համարկում» մը (էնթեկրասիոն) որ չներփակէ «ձուլում» (ասիմիլասիոն), եթէ այո՝ ինչպէս եւ թէ ոչ՝ ո՞ւր է լուծումը, ո՞րն է Հայուն բնորոշիչ ինքնութիւնը, լեզուն անհրաժեշտօրէն մաս կը կազմէ՞ այդ ինքնութեան, ի՞նչ է հայութեան դիրքը եւ դերը՝ իբր ուրոյն կամ փոքրամասնային խմբաւորում՝ երկրի մը քաղաքական – մշակութային համակառոյցին մէջ, ի՞նչ է դերը այս համապատկերին մէջ՝ հայ դպրոցին, հայ եկեղեցիին, հայ ակումբին, հայ քաղաքական կուսակցութեան, հայ երգին, հայ ֆոլքլորին, հայ խոհանոցին եւ ճաշարանին, հայ մարզական խումբին եւլն. – այս եւ ասոնց նման բազմաթիւ հարցեր հետզհետէ աւելի լայն չափերով կը գրաւեն ուշադրութիւնը Սփիւռքի, մանաւանդ արեւմտեան սփիւռքի մէջ հասնող հայ երիտասարդութեան եւ մտաւորականութեան մը: Անկասկած աւելի ինքնագիտակցումի առաջնորդող հանգրուան մը կը կազմէ այս հարցադրութիւնը: Չենք կարծեր թէ կը սխալինք՝ եթէ այդ հարցադրութեան կորիզը սահմանենք իբր «ինքնութեան հարց», իբր «ինքնութեան փնտռտուք»:

Հարցադրութիւն մը, փնտռտուք մը միեւնոյն ատեն «ճգնաժամի» մը նշան է. ճգնաժամ՝ իր հարազատ առումով իբր «ճիգի» ժամ, եւ հետեւաբար իբր եզական, առանձնաշնորհեալ պահ, որմէ մեծ չափով կրնայ կախում ունենալ ապագան: Թերեւս վտանգ մը կամ փորձութիւն մըն ալ ծածկուած ըլլայ նման հանգրուանի մը վրայ, եւ է այն՝ որ ճիգը յստակումի, վերլուծումի, քննութեան, համադրութեան, վերածուի հուսկ սոսկ տեսական խնդրարկութեան մը, սոսկ մտային մարզանքի մը, փակուի «մտաւորական»ներու կամ «նախավարժ»ներու նեղ շրջանակներու մէջ, կորսնցնելով կապը շօշափուող իրականութեան եւ ապրող մարդուն, անոր հարցերուն եւ տենչերուն հետ: Այսպիսի կացութեան մը արդիւնքը պիտի ըլլար կասեցումը գործունէութեան, ջլատումը ներզօրութեան յաղթանակը ամլապաշտութեան:

Լաւ է, կարեւոր, անհրաժեշտ է խուզել, խորացնել, քրքրել, կրկտել հարցերը, միշտ աւելի խոր ինքնագիտակցումի մը ի խնդիր, բայց նոյնքան անհրաժե՛շտ է նաեւ որ այս հարցադրութիւնը չջլատէ եւ չկասեցնէ ինչ որ ըսփիւռքահայութեան մղած մահու եւ կենաց պայքարին մէջ՝ անոր անվիճելի յենարանները կը կազմեն. դպրոց, եկեղեցի, ակումբ, թատրոն, հաւաքական ձեռնարկներ եւ որ ի կարգին...:

ԽՕՀՈՒՆԻ

Խմբագրական «Հայ Ընտանիք»ի

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

o

– Ես մոսկուաբնակ եմ եւ կարելի չափով կ'աշխատիմ յաճախել Հայաստանէն ժամանած նուագախումբերուն, երգչախումբերուն, պարախումբերուն համերգ – ներկայացումներուն, ինչպէս նաեւ կազմակերպուած ցուցահանդէսներուն:

Այս մատնանշումով է, որ Եւ. Պապեան «Բաց Նամակ» մը յղած է Սով. Հայաստան օրաթերթին եւ, այս առիթով, ինչպէս գրած է ան, իր նկատառումները յանձնած է գրչին:

Մոսկուայի սրահներուն մէջ շատ յաճախ ռուս, «արտասահմանցի» արուեստագէտներուն ներկայութեան նուագահանդէսներ կը կազմակերպուին Հայաստանէն ժամանած արուեստագէտներու կամ խումբերու կողմէ: Տեղի կ'ունենան նաեւ ձայն – պատկերասփիւռի հեռարձակումներ: Արդ, այդ նուագահանդէսներն ու համերգները պէտք է ունենան հիմնական երկու նպատակ: Ահա թէ այդ մասին ինչ գրած է նամակագիրը. – Ըստ իս, պիտի հետապնդեն երկու հիմնական նպատակ. նախ՝ մ ո ս կ ո ւ ա ց ի ունկնդրին ներկայացնել հայկական երաժշտական արուեստի հարստութիւնը, ներկայ մակարդակը եւ ապա՝ ցոյց տալ արտիստների կատարողական վարպետութիւնը»: Սակայն հակառակն է, որ տեղի կ'ունենայ, ի տարբերութիւն Վրացիներուն, որոնք իրենց ազգային արուեստը կը ներկայացնեն ամէն առիթով:

Հայաստանէն ժամանած արուեստագէտներն ու խումբերը, մեծամասնութեամբ, իրենց յայտագիրները կը կազմեն երեք քառորդով, լաւագոյն պարագային կէսով, օտար հեղինակներու յօրինումներով: «Հարց է առաջանում՝ ինչո՞ւ: Ինչո՞ւ հայ երաժշտական մշակոյթի պատուիրակները մոսկովեան բեմում աւելի շատ կատարում են Շտրաուսի, Սեն Սանսի, Բարտոկի եւ այլոց գործերը, քան Հայ կոմպոզիտորների ստեղծագործութիւնները»: Նամակագիրը այս կապակցութեամբ աւելցուցած է, թէ իր այդ նամակին տուն տուող պատճառը եղած է Հայաստանի ձայն – պատկերասփիւռի ջութակահարներու խումբին վերջին նուագահանդէսը Մոսկուա: Յայտագիրին երկու երրորդ մասը կազմած են օտար հեղինակներու յօրինումները: Հայկական չեն եղած նաեւ ունկնդիրներու խնդրանքով մեկնաբանուած այլ ստեղծագործութիւնները :

Նամակագիրին գլխաւոր եզրակացութիւնը հետեւեալ պարբերութեամբ կարելի է խտացնել: «Պէտք չէ կասկածել, որ Մոսկուայում արուեստի Հայ վարպետների համերգին եկած մարդը, լինի Հայ, Ռուս թէ արտասահմանցի ցանկանում է ծանօթանալ հայկ. երաժշտութեանը՝ տեղին է այստեղ յիշել արուեստի վրաց վարպետներին, որոնք դահլիճը համակում են վրացական երգ ու պարով, վրացական ռիթմով, կոլորիտով:

×

ՓՐԿԵԼ

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անցեալ Դեկտեմբերէն ի վեր սիւնակ մը բացուած է Սով. Հայաստան օրաթերթին մէջ՝ Փրկել անհետացող կուլտուրաները խորագիրին տակ: Վարդ Շողերեան, որ կը սիրէ գրականութեամբ ալ զբաղիլ, ցաւով կը մատնանշէր այն իրողութիւնը, թէ գիւղատնտեսութեան մէջ որոշ մշակութիւններ երեսի վրայ կը ձգուին եւ հետզհետէ կ'անհետանան: Իբրեւ օրինակ կը յիշէր կանեփն ու կտաւատը, երկուքն ալ իւղաբեր բոյսեր, թ'է սննդարար, թ'է բուժիչ:

Այս գրութենէն ետք նամակներ լոյս կը տեսնեն օրաթերթին մէջ. ընդհանրապէս գիւղացիներ են, հողի մշակներ, որ զանազան օրինակներով նոյն հարցը կ'արծարծեն: Արովեան շրջանէն գիւղատնտես մը՝ միաժամանակ սովխոզի վարիչ դիտել կուտայ, թէ Փշատենիի, Թթենիի հին ցանքատարածութիւնները կը սրբուին, իսկ ասոնց տեղը նորերը չեն մշակուիր: Նոյնը նաեւ ընկուզենիին համար: Այդ արժէքաւոր ծառատեսակը մի ժամանակ լայնօրէն տարածուած է եղել մեր լեռնաշխարհում: Այսօր աստիճանաբար հները ոչնչանում են, իսկ նոր տնկարկներ շատ քիչ են հիմնւում: Այս ճամբով, համաձայն նամակագիրին, օր մը օրանց կրնան անհետանալ այս արժէքաւոր ծառատեսակները:

Այլ նամակագիր մը կը գրէ, թէ ժամանակին Հայաստանի գրեթէ բոլոր շրջաններուն, յատկապէս նախալեռնային գօտիներուն մէջ կը մշակուէին սպիտակուցներով հարուստ ընդեղէններ՝ լոբի, սիսեռ, ոսպ, բակլա, ոլոռ եւայլն: Ներկայիս պատկերը տարբեր է, քանի վերջին տարիներին այդ կուլտուրաներն աստիճանաբար դուրս են մղւում ցանքաշրջանառութիւնից եւ անհետացման վտանգի առաջ են կանգնած: Հարկաւոր է շուտափոյթ մտածել այդ մասին: Փակագիծի մէջ աւելցնենք, թէ պատկան մարմինները յատուկ որոշումով մը այս մշակութիւններուն տարածումը կը սահմանեն:

Հրապարակէն անհետացող երկու մշակութիւններու մասին կ'արտայայտուի ուրիշ մը: Խօսքը սիսեռի եւ հաճարի մասին է: Երկուքին ալ պահանջը շատ մեծ է գնողներուն մօտ: Նամակագիրը մըն ալ դիտել կուտայ այլ առիթով մը, թէ այսօր արդէն չի վաճառւում սեխի այն բարձրորակ տեսակը, որը ժողովրդի մէջ յայտնի է դուդմա անունով: Նոյ-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀԱՄՈՎ – ՀՈՏՈՎ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍ. ՍՐՈՒԽԱՆՁՏԵԱՆՑ

ՃԱՇԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՔԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

– Ողջո՛յն ձեզ, ծառք եւ մացառք: Ողջո՛յն, ջուրք եւ դալարք: Ողջո՛յն տունկք եւ դարատանք: Ողջո՛յն ժայռք կ ա պ ա ն ք: Ողջո՛յն, ձորք եւ բարձունք: Ողջո՛յն մագիք եւ խոյք: Ողջո՛յն, գեղօրայք եւ մատրունք: Ողջո՛յն, չէնք եւ աւերակք: Ողջո՛յն, աղբիւրք եւ առուք: Ողջո՛յն մարդ եւ թռչունք: Խաղաղութիւն ընդ ձեզ բնակիչք լերանցս, Հայք եւ Քուրդք...:

Անցնիլ կ'ուզեմ արագօրէն Սորբայ սարէն, մեր ձախ կողմը թողլով Սորբն ծառազարդ, ծովածոց, որոյ թիկանց բարձրավայրը կը ցուցնէ աւերակ բերդ մի. եւ ոչ հեռի՝ Սուրբ Կարապետի վանքը, ծովու կողմէն եւ ցամաքէն անհման դիրք: Կը վերելենք մացառներու միջով. քրդերու կարաւանը հարիւրաւոր բեռներով կը դիմաւորեն, դրախտի հոտով կը լցուի մեր շուրջը,– Արտամետու խնձոր բարձած կը տանին ցորենի հետ փոխելու:

– Ո՛վ հոտ խնկաբոյր, անոյշ եւ եդեմական, ո՛վ համ եւ տեսք պատուական: Արտամետու խնձոր, որ բեռներու մէջը, կապանաց տակն այդքա՛ն հրապուրիչ ես. բուրմամբդ անուշակ, մորթովդ նուրբ եւ բարակ, գունովդ կարմիր եւ ճերմակ, մովդ փափուկ ու կաթնորակ, ժպտուն մատղաշ մանկիկի մը թուշերու նման:

Կաքաւներ երամովին կը խայտան մեր առջեւ. ուլն կը կայտռէ, գառնուկ կը մայէ, եւ հովը սօսափէ թուփն ու տերեւը, նաւերը կ'օրօրեն ջրհանը (1), տապարներու զարկուածքը, տապալմունք ծառոց, խշրտունք ճղակոտոր ծառոց, ծառանալ ծխոց, որ ածուխ եւ վառելափայտ կը պատրաստեն Վանցւոց՝ նաւերուն տալու, մեր ճանապարհի գրօսանքներն են: Լքեալ շինից, խանի, գոմի, վրանատեղւոյ նշանք. տնկուած քարեր, մահարձանք, մեծամեծ բեւեկնիք, ընկուզենիք, քարջենիք (վայրի տանձենի), գառընջենիք (վայրի խնձոր), մասուրք, մորենիք, աշխէք կը բռնեն մեր աջն ու ձախը, մեր ետեւն ու առջեւը: Իսկ հոտ անուշահոտ խոտոց, ուցին, ղաղձին, ձիթրէնին, եւ այլ պէս – պէս բուսոց բուրումն կը սփռեն ամբողջ օդին մէջը: Կը բարձրանանք եւ կը խոնարհինք յառաջանալով: Ծովն մեր ամէն քայլափոխին նոր սեւլներ երեւան կը հանէ, խորշերը, գօգերը, կղզիներ, ափեր. եւ նոր – նոր ծալքեր կը բանայ իր գեղեցկութեանց. յաջմէ՝ ամպածրար լեռներ հետզհետէ կը բանան իրենց փեղկերը. եւ հեռուստ միապաղաղ երեւցած Տորոսին մեծ ողնաշարք՝ այժմ կ'երեւան բաժան-բաժան, ոլոր մոլոր խորերով, ձորերով, իրենց փորին մէջն եւ կողերուն վրայ ունենալով գեղեցիկ գեղակներ, յորս նշանաւոր է Բէլու, իւր մեծութեամբ եւ համբաւով: Այդ լերանց գագաթներ ճերմակ ձիւներով, սառնորակ հոսելով կը զովացնեն խորունկ չէներու արտականներն ու արօրականները, եւ Կառկառու, Դատիկու, Խիզախու ճամբորդները:

Մեր առջեւն է Նանըկանց գեղ, եւ մենք կ'անցնինք քարաշէն ամրաշէն՝ բայց անբնակ սուրբ տաճարի մը քովէն, որոյ տանիքի ձուլկաքարերուն եւ գմբէթի քղանցքներուն վրայ սարեկներ շարուած շարական կ'եղանակեն: Կը թողունք քանի գեղերը, կը թողունք Վանիկը (2), եւ ահա կը հասնինք մի գեղեցիկ բաժակաձեւ դաշտ մը, որոյ մէկ կողմն Ողվանց գեղ, եւ մեծ տեղ մը կը բռնէ Կոլլիւ, կամ հայերէն՝ Եղէգիս անուն գեղ Հայոց, որոյ մէկգալ ծայրն է Գոմք գեղ, եւ ծովուն երեսակողմն՝ Գոմոց Ս. Գէորգայ վանքը:

(Շար. – 3)

---

(1) «Ջրհան» կը կոչեն նաւամատոյցները, որ կը նշանակէ ջուրէն հանուիլ, ջուրէն դուրս գալ, ինչպէս «Աքթամարայ եւ Լիմու Կտուց անապատներու ջրհանները», ինչպէս ուղիղ է, թէեւ ժողովրդական բառ: Այլ է նաւահանգիստ բառն, ուր կը կենան յապահովի նաւերը: Իսկ մեր նոր գրականութիւն «ջրհան» [illegible] կոչեն «թուլումբա»ն: Ժողովրդեան մանկունք «թուլումպա»յի պէս խաղալիք մը ունին, զոր կ'անուանեն «ջրապըզտիք» կամ ջրվանայ, ջուր ցանող, ջըրմուղ կամ ջըրասփիւռ նշանակութեամբ:

(2) Վանիկ անունով երկու գեղ կայ այս գծին վրայ, եւ Վանիկ մը եւս՝ Դատիկ գաւառին մէջ, որ կ'իյնայ ընդմէջ Խիզանու, Բաղէշի եւ սոյն գաւառին:

...ը կը գրէ, թէ ներկայիս չեն մշակուիր ...ոալը, բակլանեւ պամիտ:

...մրագրութեան ուղղուած նամակնե...րը, գրութիւնները կը շարունակուին, ...ինչ որ ցոյց կու տայ ո՛չ միայն մարդոց ...ահագրգռութիւնը, այլեւ երեւոյթին ...կարեւորութիւնը: Ցայսօր լոյս տեսած, ...րուած հաստատումներուն հիման վրայ ...յօդուածագիր մը՝ Պատուական Շաքար...եան կ'եզրակացնէ. – Պէտք չէ կորսուած ...մանել օգտակար, յատկապէս անընդա...րար մշակութիւնները: Ամէն դէպքում ...մի բան պարզ է, որ անհետացող կուլ...տուրաների հարցը պէտք է լուծել պե...տականօրէն ու բարձր մակարդակով:

×

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ – ԱՐԱԳՈՒԹԻՒՆ

Այլ երկիրներու կարգին, ինքնաշարժի ...արկածներու հարցը, իրրեւ տարողու...թիւն, սկսած է կարեւոր տեղ գրաւել ...Հայաստանի մամուլին մէջ: Այլազան ...յօդուածներ լոյս կը տեսնեն պարբերա...բար այս ուղղութեամբ: Հ. Գէորգեան, ...Պետաւտոտեսչութեան վարչութեան ա...գիտացիայի եւ պրոպագանդայի բաժան...մունքի պետ, միլիցիայի կապիտան, յա...տուկ յօդուածով մը կը յիշեցնէ երթե...ւեկի օրէնքին հետ կապ ունեցող արա...գութեան կանոնները, ընդգծելով թէ՝ ...միայն անցեալ տարի կառքի արկածնե...րուն 40 տոկոսը արձանագրուած է այդ ...կանոններուն խախտումին հետեւանքով:

Ի դէպ, Սով. Հայաստան օրաթերթին ...մէջ լոյս տեսած այլ յօդուածէ մը քա...ղելով գիտել տանք, թէ Երեւան կը հաշ...ւէ անհատական կամ անձնական 55.000 ...ինքնաշարժ, տարեկան յաւելումը ալ կը ...կազմէ մօտաւորապէս տասը հազար ...կառք:

Ստորեւ քանի մը գլխաւոր կէտերը եր...թեւեկի արագութեան հետ կապուած:

Բնակավայրերու մէջ՝ քաղաքներ, ա...աններ, գիւղեր, արագութեան առաւե...լագոյն սահմանը ժամը 60 քիլոմեթր է, ...թէ անձնական, թ'է փոխադրական, թ'է ...բեռնատար կառքերուն համար:

Բնակավայրերէն դուրս ժամը 90 քիլո...մեթր թեթեւ ինքնաշարժներուն, միջքա...ղաքի, զբօսաշրջիկութեան սահմանուած ...կառքերուն համար. նաեւ 3,5 թոն, բեռ...նաւորուած վիճակի մէջ գտնուող բեռ...նակառքերուն համար:

Ժամը 70 քիլոմեթր այլ կարգի կառ...քերուն, մօթօներուն եւ 3,5 թոնէն աւե...լի ծանրաբեռն կառքերուն համար: Նոյն ...արագութիւնը սահմանուած է բոլոր ա...նոնց, որոնք դեռ երկու տարուան վարոր...դի ստաժը, ինչպէս գրուած է, չեն ա...մբողջացուցած:

Հ. Գէորգեանի համար «Ժամանակն է, ...որպէսզի վարորդները գիտակցաբար ...պաշտպանեն սահմանուած կարգուկանո...նը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Անատոլուի Հայերը եւ «Ճումհուրիյեթ»

—О—

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Ուֆուք Կիւլտէմիր, յօդուածաշարք մը հրատարակած է (Օգոստոս 12–էն 16) «Անատոլուի Հայ Հայրենակիցները» վերնագրով եւ որու գլխաւոր կամ «հետաքրքրական» մասերը կու տանք յաջորդաբար. –

×

Ատամնաբոյժ Աֆրիմ Թանօղլու շատ կը զայրանայ երբ իրեն հարց կու տամ թէ «Քրիստոնեայ ըլլալը կարգ մը հակադրութիւններ կը ստեղծէ՞ իր շուրջ»:

–Ձէ ճանըս եղբայրս, կը պատասխանէ ան, եթէ մէկը զիս ծեծելու ելլէ, տասը հոգի ալ անոր վրայ կը յարձակին, զինքը կը ծեծեն:

Ատամնաբոյժ Աֆրիմ Թանօղլուի դարմանատունը կը գտնուի Էլազըղի Կուսակալութեան շէնքին անմիջապէս ետեւը:

– Ո՞ւր ծնած էք:

– Ո՞ւր պիտի ծնիմ, Էլազըղի մէջ:

– Յորհեցայ որ թերեւս ուրիշ տեղէ մը կրնաս գաղթած ըլլալ:

– 57 տարեկան եմ, աչքերս հոս բացի: Հայրս, մեծ հայրս ալ ուրիշ տեղէ եկած չեն: Բոլորս ալ հոս ծնանք, հոս մեծցանք:

– Ձեր կրօնքը կը պահե՞ք:

– Հարկաւ, ահաւասիկ եկեղեցի մըն ալ կայ: Նայէ անոր պատերուն վրայ Ս. Աստուածածնի պատկերն անգամ կը տեսնուի: Քովս ալ խալամ աչկերտ մը կ'աշխատի: Միայն թէ, զաւակս, երբեմն տգէտներ ու անկիրթներ կրնան գտնուիլ: Կ'ելլէ ու քեզ կեավուր կը կոչէ: Բայց ատիկա ամէն ընկերութեան մէջ կը գտնուի, ընկերութիւն մը մէկ երկու հոգիով չի դատապարտուիր:

Մեր Քրիստոնեայ ծագումով Թուրք հայրենակիցներէն ոմանք կ'երեւի թէ պօյքօթի ենթարկած են կարգ մը թերթերը, անոնց ցեղապաշտ մերժեցումին պատճառաւ: Աֆրիմի ատամնաբոյժ զարմիկը, Իսքէնտէր Թանօղլու անոնցմէ մէկն է, ան այսպիսի տեսակցութեան մը անգամ կողմնակից չէ:

– Մեզ փոքրամասնութիւն կը կոչեն, կ'ըսէ ան, մինչդեռ մենք փոքրամասնութիւն չենք որ, դուք ինչպէս որ հոս ծնաք, մենք ալ այդպէս հոս ծնանք: Ասիկա մեր հայրենիքն է: Զինուորութիւն կ'ընենք, տուրք կը վճարենք, եւ երբ կարգը մեր անունին կու գայ, մեզ փոքրամասնութիւն կը կոչեն:

Ատամնաբոյժը վախ ունի որ «Ճում–հուրիյէթ»ն անգամ միւս թերթերուն պէս կը մօտենայ հարցին:

Աֆրիմ Թանօղլու սապէս կ'արտայայտուի.

– Դուն մեզ մեր պատմածներէն չես կրնար ճանչնալ, պէտք է որ ուրիշը խօսեցնես մեր մասին:

Լաւ դիպուածով այդ պահուն դարմանատան մէջ Իսլամ հայրենակից մը կայ, որ դարմանումի եկած է: Մեվլուտէ Աթիլլա: Այս վերջինը անհամբեր է խօսելու այս նիւթին շուրջ:

– Ես Իսթանպուլ մեկնելէ առաջ Խարփութի մէջ Հայոց ու Սուրիանիներու հետ երկար ապրեցայ: Ոչ մէկ վնաս տեսանք անոնցմէ: Անոնց մսագործը լաւ միս կու տայ, պտղավաճառը լաւ պտուղ կու տայ: Ատամնաբոյժն ալ լաւ կը դարմանէ: Լաւ գործ կը տեսնեն, իրենց իրաւունքն ալ կ'առնեն: 66 տարեկան եմ, եթէ մէկը ըսէ որ ասոնցմէ վնաս տեսայ, սուտ կը խօսի:

×

Յօդուածագիրը ապա կը խօսի Վիրանշէհիրի վերջին Հայուն, Սախօ Եունգէզի մասին: Եունգէզ, իրեն հետ կատարուած այս տեսակցութենէն 24 ժամ վերջ ամէն ինչ պիտի թողուր եւ Իսթանպուլ պիտի գաղթէր:

Ան 8 տարեկան էր, երբ «կագ ու կռուի ժամանակ» որբ մնաց: Աստուած հոգին լուսաւորէ, Վիրանշէհիրի քաղաքապետը տէր եղաւ անոր ու մեծցուց: 18 տարեկանին պտըտելու համար Տիարպաքըր գնաց ու նայեցաւ որ «հոն հայերէն խօսողներ կան»: Երկու տարի մնաց անոնց մօտ:

Քսան տարեկանին, կրկին Աստուած հոգին լուսաւորէ, Թէքաստւա Քահանան ամուսնացուց զինքը: Այս ամուսնութենէն ծնան Սուալի, Հարուշատ, Ժանէթ, Նաթան, Եագուբ, Օրհան, Էյիւպ եւ Նուրճան:

Մինչեւ վերջերս ան երկաթագործութեամբ կը շահէր իր ապրուստը, հիմա ոչ այլեւս: Դատի խնդիր մը ունի: Ին–բայէն գիւղ մը գնած է եղեր, միայն թէ չէ կրցեր գիւղը իր անձնագրին մէջ անցընել: Հիմա իրեն վարձք ալ չեն վճարեր եղեր: Գոնէ վարձք վճարեցէք կը պնդէ, բայց չի յաջողիր: Մէկն ալ եկեր ու իր զաւկին գլուխը կոտրեր է: Հիմա կը դրագի այս բոլորով: Եթէ ամէն ինչ կարգադրէ, պիտի թողու ու Իսթանպուլ պիտի գաղթէ:

Այս տեսակցութիւնը կը պատահի Ռամազանի ընթացքին: Յօդուածագիրը կը հարցնէ թէ տեղացիները չե՞ն բարկանար իրեն, ծոմ չի պահեր ըսելով: «Բոլորն ալ Քրիստոնեայ ըլլալս գիտեն, ինծի չեն խառնուիր» կը պատասխանէ Եունգէզ: Կրօնքի ազատութեան մասին ալ սապէս կը պատասխանէ. «Առաջ հոս եկեղեցի մը կար, յետոյ դպրոցի վերածուեցաւ: Քահանան ալ կագ կռիւի ժամանակ ձգեց Սուրիա փախաւ»:

Եունգէզ շատ քիչ Հայերէն գիտէ: Ամբողջ գիտցածը քանի մը աղօթք է, սորված՝ 70 տարի առաջ Հայոց վարժարանին մէջ: Իր առօրեայ յայտագիրն է ա–

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ Կ'ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵՆ

ՀԻՆ ԴԵՂԱԳԻՐՆԵՐԸ

Միջնադարեան Հայաստանի մէջ գործածուած դեղորայքի մոռցուած դեղագիրները բժիշկներուն յիշեցուցած են Մատենադարանի մագաղաթեայ գիրքերը: Հին բժիշկներու դեղագործութեան մէջ առաջնակարգ դեր կը կատարէին դեղաբոյսերը: Ձեռագիրներէն գատելով, միջնադարեան բժիշկներուն ծանօթ էին երիկամունքներու բուժման գաղտնիքները: Մասնաւորաբար անոնց մէջ քարը լուծելու համար կը գործածէին թուրմը, որուն պարունակութեան մէջ կը մտնէին օշինդրը, եղինջը, քարասերմիկը. ուռեցքներու բուժման համար մասնաւոր արժէք կը ներկայացնէին դարունաճը եւ խաչխոտը: Հայ հռչակաւոր բժշկագէտներ Մխիթար Հերացիի (ԺԲ. դար) եւ Ամիրդովլաթ Ամասիացիի (ԺԵ. դար) աշխատութիւններուն մէջ կ'առաջարկուին այնպիսի բուսական դեղեր, որոնք արդիւնաւէտ են ցնցղատապային շնչարգելութեան եւ եղնջատենդի բուժումին համար: Զանոնք կը պատրաստէին Հայաստանի լեռներու մէջ աճող զոպայէն, գիհիէն եւ ուրցէն: Պատմական տուեալներու համաձայն, Հայաստանի մէջ տակաւին Գ. դարուն գըտնուած են հոգեբուժարաններ, բորոտանոցներ: Ջղային – հոգեկան հիւանդութիւնները գլխաւորաբար կը բուժուէին դեղաբոյսերով եւ հոգեբուժութեամբ: Մատենադարանին մէջ կան մօտ 1500 ձեռագիր բժշկարաններ, որոնք սկիզբ կ'առնեն Ժ. դարուն եւ նուիրուած են գործնական բժշկութեան, կազմախօսութեան, բնախօսութեան, ախտաբանութեան: Աւելի հին աշխատութիւններ, որոնց մասին կը յիշատակեն հին պատմիչները, դժբախտաբար, չեն հասած մեզի:

ռուսերեան նամազ ընել, ցերեկին չուկայէն առուտուր ընել, իրիկունը դարձեալ նամազ ընել:

Հայ հայրենակիցները երկար դարեր իսլամներու հետ միասին ապրելու այնքան վարժուեր են, որ անոնք ալ նամազ կը կոչեն իրենց աղօթքը: Արդէն բացի լեզուէ, մեծ տարբերութիւն մը չկայ երկու նամազներուն միջեւ: Երկուքին մէջ ալ գորգի վրայ ծունկի կու գան, թեւերը դէպի երկինք կը բանան:

Գայսէրիի մէջ ապրող Հայերն ալ այնքան վարժուեր են իսլամ սովորութիւններու, որ իրենց եկեղեցիին զօղանջներուն ժամերը յարմարցուցեր են առաւօտեան ու իրիկնային էզաններու ժամերուն:

(Շար. 1)

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Անձրեւոտ գիշեր մը գետաբերանի եայլաներու չէրքէզ ձիարածները հեռացան, երբ իմացան որ Սպիտակ Ձիաւորը Շէյխ Ճէլալի հրջանն է անցեր: Էդ լաւ էր, լաւ, Ճէլալի փեսան, Ճէն Տուրսունը, Ճէլալի հողին վրայ ղոլամներով, պաշլըղօղուքներով ու թալանող քիւրտերով պիտի կրնային դանդաղեցնել Սպիտակ Ձիաւորի անցքը: Ճէլալի հողին վրայ ըսկըսած էր հրդեհ, կռիւ ու թալան: Այլեւ վստահ էինք, որ Սարը պինդպաշին պիտի ժմնէ իր բանակով: Բանակը կ'ուշանար, եւ Ճէլալի փեսան հողդարի մէջ երեսուն ղոլամներով թթածառերէն կը կախէին:

– Մենք քչուոր էինք: Ձիաւորներու իրարանցումին մէջ մեր ձիերը դէպի Շէյթանի կամուրջը հասցնելով հաւար ձգեցինք, թէ Սպիտակ Ձիաւորը կամուրջին կը մօտենայ, – շարունակեց ժանտարմը, – մեր դիրքերուն մէջ սպասեցինք մեծ կռուի մը եւ սակայն գետէն անցնող ձիաւորները այլեւս չերեւցան: Չէ, մեր տեսածը սխալ չէր: Անտառին մօտ Սպիտակ Ձիաւորի կռուողները մեր վրայ յարձակած էին, նոյնիսկ վիրաւորուած էին ղոլամներէն երկուքը: Սպասեցինք երկար: Անտառի ու արօտատեղիներուն մէջ լռութիւն կար, եւ կարծես այդ մութ լռութեան մէջ կորսուած էին մեզի հանդիպած ձիաւորները, մինչ Ճէլալի հողին վրայ ատեն ատեն հրացանի ձայներ կը լսուէին ու հրդեհ կար: Խալիլ ինծ յանձնեց մի քանի ղոլամներ՝ ըսպասելու ու հսկելու գետէն անցած ձիաւորներու շարժումները:

«Անտառին ու ընդարձակ արօտատեղիներուն մէջ ոչ ոք գտանք ու եղածէն շատ բան չհասկցանք, որովհետեւ կամուրջի դիմացի պահակներէն լուր առինք, որ Սպիտակ Ձիաւորը տակաւին Ճէլալի հողին վրայ է, եւ հայ գիւղացիները բազմութիւնով Շէյթանի կամուրջէն պիտի անցնին:

«Արեւը ցաթելու տակաւին շատ կար, երբ ախուացի մի քանի քիւրտ գիւղացիներ տիկերու լաստով գետն անցան եւ լուր բերին, որ հայ ձիաւորներ դէպի կամուրջ կը քալեն: Մեր դիրքերուն վրայ շատ վստահ էինք, մանաւանդ անոնք էին որ պիտի ուզէին տէր դառնալ կամուրջին:

«Հեռուէն տեսանք, որ Ախուռի կողմէն եկող հայ ձիաւորներու խումբը դանդաղեցաւ ճահիճին մօտ: Ենթադրեցինք, որ մեր պահակները կամուրջի վրայէն անցած ատեն՝ թշնամին կռահած էր, թէ վտանգ կայ: Ի՞նչ ըսեմ, պէկ, հակառակ անոր որ մեր դիրքը կրնար ամբողջ բանակ մը օրերով զբաղեցնել, տեսանք որ Խալիլի ղոլամներուն մէջ վախկոտ լռութիւն մը ինկաւ: Գրեթէ չունչերնիս կըտրած՝ Սպիտակ Ձիաւորի շարժման կը սպասէինք: Հեռուն, ճահիճին մօտ կեցող խումբէն լսեցինք իրարու ետեւէ հրացաններու երկու պայթում: Գնդակի ճեղքուող բոցէն հասկցանք, որ հրացաններն օդին մէջ պարպուած էին: Մի ըսեր, որ երկու հրացաններու պայթիւնը ազդանշան էր, եւ մենք երկու կողմէն, թէ՛ գետի դիմացի եւ եզերքէն եւ թէ արօտատեղիներէն թափուող կրակներու մէջ բռնուեցանք:

«Սպիտակ Ձիաւորը հարիւր կռուողներով արօտատեղիներէն ուղիղ մեր վրայ կու գար:

«Շատ հեռուն հրացանի ձայները հատ հատ կը շարունակուէին: Արեւը ցաթած էր ,երբ տեսայ վիրաւորուած ղոլամ մը, որ ինքզինք մինչեւ այդ կողմերը բերած ու ձիէն վար ինկած էր: Ղոլամը ինծմէ օգնութիւն կը խնդրէր: Անմիջապէս հաւուստէն կտոր մը այրեցինք ու վէրքին մէջ թխեցինք՝ արիւնը կեցնելու համար: Այդ ղոլամն էր, որ ինծ պատմեց, թէ Խալիլ հերոսի մը պէս կռուած ու սպաննուած է եւ թէ կռուին մէջ վիրաւորուած է Սպիտակ Ձիաւորը:

– Ուրեմն, Սպիտակ Ձիաւորը վիրաւորուա՞ծ է, – հարցուց քիւրտ ցեղապետներէն մէկը՝ աչքերը բացած: – Կը հաւատամ, պէկ, – դարձաւ Հաճի Մուսային, – Խալիլ լաւ կռուող էր:

- Զգիտեմ. կ'ըսեմ այն ինչ որ վիրաւոր ղոլամը պատմեց ինծի:

(Շար. 386)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԻ

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՔԻՒԼՋԷՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—

Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան 150 Ֆ. կը նուիրեն Սամուէլ – Մուրատ – եան վարժարանին (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 150 Ֆ. «Յառաջ»ին :

×

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Կառավարեան նոյն տխուր առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.—
– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375. 27. 89
– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376. 68. 19

ԲՈՅՍԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ
ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

———o———

Ֆրանսահայ նախկին Ռազմիկներու, կամաւորներու եւ դիմադրականներու ընկերակցութիւնը հրաւիրուած է Ան – ծանօթ Զինուորի բոցը արծարծելու յառաջիկայ Սեպտեմբեր 4–ին, ժամը 18–ին, ժամադրավայր Ակ. տը Ֆրիէտլանտի ծանօթ հարթագետինը:

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին խուռ –ներամ մասնակցիլ ինչպէս վերջին Ապ – րիլ 24–ին առթիւ:

Արդարութեան ու ազատութեանց համար զոհուած մեր երիտասարդներու նուիրական յիշատակի ոգեկոչումը Փա – րիզի սրտին, մեծարանքի այս բարձր տեղիքը, համաժողովրդական ջերմե – ռանդ ատանդութիւն պէտք է դառնայ, յաջս աշխարհին հռչակելով հայութեան անխախտ հաւատարմութիւնը իր հերոս զաւակներուն անմեռ խոէալին, պատե – րազմի դաշտէն վերջ, խաղաղութեան մէջ ալ:

×

Ընկերակցութիւնս ձեռնարկած է Ֆը – րանսական բանակին զինուորագրեալ կամ պատերազմներուն զոհուած բոլոր Հա – յերու ստատիստիկի պատրաստութեան : Անոնցմէ վերապրող մեր ազգականներէն կամ պարագաներէն կը խնդրենք ընկե – րակցութեանս հաղորդել անուն ու մա – կանունները, եթէ կարելի է ծննդեան վայրի յիշատակութեամբ, այս վիճա – կագրութեան մաս կազմող իրենց հարա – զատ կամ ծանօթ ազգականներու:

Հասցէ.—
— K. BAKERDJIAN;
32, Rue de Trévise - 75009 Paris
— TZ. ASSDOURIAN;
18, Rue Clavel - 75019 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Յարութիւն Փափազեան իր քրոջ՝ Տիկին Ռեբեկա Անէմեանի մահուան քա – ռասունքին ի յիշատակ եւ իր աներձա – գին՝ Պաղտասար Քիւլջէեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ 200–ական Ֆ. Սամուէլ – Մուրատեան վարժ.ին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժ.ին, Շաւիլի միօրեայ դպրոցին, Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մաս – նաճիւղին գիշերային դասընթացքներուն եւ «Յառաջ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միու – թեան տարեկան Ընդհանուր Ժողովը տե – ղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 19–ին, Շաբաթ օր, ժամը 16–ին իր կեդրոնա – տեղին, 32 Թրէվիզ փողոց, Փարիզ 9–րդ: ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ :

Կը հրաւիրուին անդամագրուիլ բոլոր կեդրոնականցիները :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտու – հիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU 1° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» *ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»*

= ԱՐՁԱԿՈՐԴԻՆ =
ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 փր.)

ԵԻՐՈՊԱՑԻ
«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 փր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)
«ՅԱՌԱՋ 50» (1976)
ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՌՋՈՒ
(Գին 120 փր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ:
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Հայկազ եւ Արմինէ Սի – նանեան իրենց Թոռնիկին՝

ՆԱԹԱԼԻ - ԱՐՄԻՆԷԻ

ծննդեան ուրախ առթիւ 200 Ֆ. կը նուի – րեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկե – ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը իր ցաւակցու – թիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գրի – գոր Փափազեանի իրենց մօրեղբօր՝ Պապ – տիկ Քիւլջէեանի մահուան առթիւ:

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élèmentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller-retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.
26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍՕՖԻԹԷԼ պանդոկի սրահներուն մէջ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3–ին
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ՛ք «Յառաջ»ի ձեր բաժա – նորդագրութիւնը.

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները.

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՍԱԿԷՆ:

- OUVERT EN AOUT -
Le Restaurant
EREVAN
a ouvert
son magasin
de TRAITEUR et de COMESTIBLES
29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN
26, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi
40 Sortes de Hors - d'œuvres
25 Sortes de Plats

TRAITEUR EREVAN
29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 523.44.73
Toutes sortes de Hors-d'œuvre, Charcuterie et Spécialités Arméniennes

ARMÉNIE
Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE
DU 21 SEPTEMBRE AU 5 OCTOBRE
DU 3 OCTOBRE AU 16 OCTOBRE
Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN
DU 19 SEPTEMBRE AU 2 OCTOBRE
Voyage accompagné par: JACQUES CHELELEKIAN
Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
28
VENDREDI
28 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.981 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 14.981

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ՎԵՐՋ՝ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24–ԻՆ

Օգոստ. 26ին Նախարարաց Խորհուրդը ընդհանուր ձեւով գծեց կառավարութեան գործունէութեան գլխաւոր գիծերը գալիք չորս ամիսներուն համար։ Պարզ է, որ «Շնորհի շրջանը» անցած է եւ Նախագահ Միթերան անհրաժեշտ կը նկատէ «բոլոր ուժերը զօրակոչի ենթարկել»։ Նիստին բացման իսկ, յայտարարեց Նախարարներուն. – «Ինչ որ ցարդ կատարուեցաւ կառավարութեան կողմէ դրական է եւ այդպէս ալ ընդունուեցաւ։ Ընկերային առաջին միջոցները ձեռք առնուեցան, ներման օրէնքը, Պետութեան Պահովութեան Ատեանի ջնջումը, ապակեդրոնացման օրէնքը, ի մէջ այլոց, խորհրդանիշներ չեն այլ՝ շօշափելի որոշումներ։ Ուրիշ պատկեր մը կուտան մեր երկրին եւ մեր պատմութեան մէկ ուրիշ շրջանը կը բանան։ Դժուարութիւնները ծանր են, ժամանակ պէտք է, արդարեւ, դարմանելու համար անցեալ մատակարարութիւնը։ Պիւտճէի բացը մեզի ժառանգ ինկաւ մեր նախորդներէն, գիներու յաւելումը եւ արտաքին առեւտուրի բացն ալ անոնց գործն է։ Ոչ մէկ անգործ մեր քաղաքականութեան հետեւանքն է»։

Այս, Նախագահը կը շեշտէ թէ կառավարութեան ծրագիրն է համապատասխան ըլլալ ժողովուրդին ակնկալութեան։ Իրագործումը մեծ ճիգի կը կարօտի։ Այս նիստին վաղորդայնին է, որ յայտարարուեցաւ նաեւ թէ Նախագահ Միթերան մամուլի իր առաջին ասուլիսը պիտի տայ Սեպտեմբեր 24–ին։

Այս նիստին գլխաւոր օրակարգն էր, սակայն, օրինագիծը, զոր կը ներկայացնէր Արդարութեան Նախարարը՝ մէթր Ռոպէր Պատէնթէր՝ ջնջում մահապատիժի։ Օրինագիծը կը նախատեսէ մահապատիժը փոխարինել ցկեանս արգելափակումով, այս վերջինը կրնայ 20 տարիէն աւելի չտեւել։ Ելիզէի պաշտօնական զեկոյցը այս առթիւ, կը շեշտէ. – «Ֆրանսա, արեւմտեան Եւրոպայի վերջին երկիրն է, որ կը պահէ թուղթի եւ գործական գետնի վրայ մահապատիժը։ Եւրոպայի Խորհուրդը եւ եւրոպական Խորհրդարանը դէմ արտայայտուեցան եւ այս մարզին մէջ եղած բոլոր ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուին, որ մահապատիժը երբեք չէ ծառայած իբրեւ տարհամոզման ազդակ արիւնալի ոճիրներուն»։

Այս հարցը անշուշտ թեր ու դէմ տեսակէտներու առիթ տուած է միշտ եւ Ֆրանսայի մէջ, հանրային կարծիքի քննութիւնները ցոյց տուած են թէ ժողովուրդին մեծ մասը կողմնակից է մահապատիժի պահպանման, մանաւանդ օրէ օր անապահով ընկերութեան մը մէջ։ Ամէն պարագայի մէջ, օրինագիծը Ազգ. Ժողովի կը ներկայացուի Սեպտեմբեր 17 եւ 18–ին։

Ֆրանսա, յաճախ կը ներկայացուի իբրեւ այն «բացառիկ» երկիրներէն մին, ուր մահապատիժը ի զօրու կը մնայ, բայց հարկ է չանտեսել, որ ծանօթ 150 պետութիւններէ, միայն 20 պետութիւն զայն ջնջած են իրենց Սահմանադրութեան մէջ։ Ասոնց մէջ, օրինակ՝ Աւստրիա, Քոլոմպիա, Դանիա, Ֆինլանտա, Իսլանտա, Նիքարակուա, Նորվեկիա, Փորթուկալ դաշնակցային Գերմանիա, Շուէտ, Վենեցուելա եւլն.։ Կարգ մը երկիրներ մահապատիժը կը պահեն պատերազմի շրջանի միայն, օրինակ՝ Սպանիա, Իտալիա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Քանատա, Անգլիա։ 12 երկիրներ կան, ուր սկզբունքով մահապատիժ կայ բայց երբեք չի գործադրուիր։ Օրինակ՝ Պելժիա, Չիլի, Մեքսիքա եւլն.։ Ամերիկա գոյութիւն ունի, ըստ նահանգի, իսկ, Խորհ. Միութեան մէջ, գոյութիւն ունի թէ Սահմանադրութեան եւ թէ գործնականին մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«Պի – Պի – Սի»ի (բրիտանական ձայնասփիւռ) թրքական սպասարկութեան Անգարայի թղթակիցը՝ Մէթին Մինիր, Անգարայի մէկ ոճրային ատեանին առջեւ պիտի քաշուի, գալ ամիս, բայց կ՚ըսէ Կուարտիըննի թղթակիցը Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւնի Օգոստոս 26ի թիւին մէջ, իշխանութիւնները կը մերժեն որեւէ մանրամասնութիւն տալ, իրեն դէմ եղած ամբաստանութեան մասին։ Անգարայի մէկ դատաւորը, որ քանի մը շաբաթ առաջ հարցաքննած է ենթական, յայտարարած է առջի օր, որ մեղադրանքներ կան, բայց իրաւունք չունի յայտնելու անոնց բնոյթն իսկ։ Մինիրի հարցաքննութիւնը, կ՚ըսէ լրագրողը, ծագած է հեռագրէ մը զոր ղրկած է Պի – Պի – Սիի թրքական սպասարկութեան, անցեալ Դեկտեմբերին, որ արձագանգ կը հանդիսանար սպառնալիքի մը, եկած Թուրքիոյ մէկ գաղտնի շարժումէն, Հայեր սպաննելու, փոխադարձելու համար Եւրոպայի Թուրք դիւանագէտներու սպանութիւնը։ Ըսպառնալիքը բովանդակող շրջաբերականը ղրկուած է Անգարայի բոլոր օտար թղթակիցներուն։ Թուրքիոյ զինուորական կառավարութիւնը, կ՚ըսէ թերթը, դժգոհ է որ նման երեւոյթներ խաթարեն իր միջազգային պատկերը եւ մանաւանդ դժգոհ են որ Պի – Պի – Սիի թրքական ճիւղը խողովակ ծառայէ լուրերու Թուրքերուն համար, այնպիսի ատեն մը, երբ թրքական մամուլը ծանր գրաքննութեան ենթակայ է։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Եւրոպայի յաղթական ակումբներու բաժակի երթի մրցումներու շարքին, Չորեքշաբթի իրիկուն Սէնթ Էթիէնի «կանանչները» կ՚ընդունէին Արեւելեան Գերմանիոյ Պերլինի Դինամօն։ Ընդհ. կարծիքն այն է, թէ տիրապետելով հանդերձ ամբողջ խաղին ընթացքին, Սէն Թ՚էթիէնի տղաքը բախտը չունեցան յաղթանակը տանելու եւ խաղը վերջացաւ հաւասար՝ 1 – 1, երկու կէտերն ալ նշանակեց Սէն Թ՚էթիէնի խումբէն՝ Լոփէզ, առաջինը՝ ի նպաստ Գերմանացիներու, պարզ է որ ... ակամայ էր։

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Տիկին Թաչըր սկսած է որոշ հասկացողութիւն ցոյց տալ Իրլանտացիներու նկատմամբ թէեւ մերժեց այն տեսակցութիւնը, զոր խնդրած էր Նորընտիր երեսփոխանը։ Ասոնց վեց պահանջներէն միայն առաջինին զոհացում տուաւ՝ բանտարկեալները կրնան կրել իրենց զգեստները։

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ալիք» հետեւեալ լուրը կուտայ Օգոստոս 17–ի իր թիւին մէջ. –

×

«Նոր Ջուղայից տեղեկացնում են, որ անցեալ Ուրբաթ գիշեր, մի հայ երիտասարդ անյայտ պատճառով սպաննուեց ղնդացիրի միջոցով։

«21 տարեկան Յովսէփ Տէր Մարտիրոսեանը, երբ իր ընկերներից մէկի հետ մոթորսիկլէտով վերադառնում էր պարսիկ իր հարեւանի հարսանեկան հանդէսից, ըստ Ջուղայահայութեան հին սովորութեան՝ որպէս ուրախութեան նըշան, մի թուփ զամբի է պայթեցնում հարսի ինքնաշարժի առջեւ։

«Մոթորսիկլէտի երկու ուրիշ հեծեալներ, կասկածելով կանգնեցնում են առաջին մոթորսիկլէտին։

«Նրանք անճանաչելի են լինում, սակայն հետախուզումներից յետոյ Յովսէփ Տէր Մարտիրոսեանին ղնդացիրի կրակի տակ են առնում եւ սպաննում են։

«Նշելի է, որ Նոր Ջուղայի հայ բնակչութեան մի սովորութեան համաձայն ուրախութիւնների առիթով թուփ զամբի կոչուած պայթուցիկ են պայթեցնում, որը ձայնից բացի, անկարող է ուրիշ որեւէ վնաս պատճառել»։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍ) 12/17

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

× Համաձայն մշակուած ծրագիրի մը Երեւան մօտ ապագային Խորհ. Միութեան ամէնէն կանաչազարդ քաղաքներէն մէկը կը դառնայ։ Մէկ բնակիչի հաշուով՝ 30 քառակուսի մեթր կանաչութիւն։ Այլ խօսքով՝ քաղաքին ընդհանուր տարածութեան գրեթէ կէսը կը գրաւեն հանրային պարտէզներն ու պուրակները։

×

× Բանուորներուն մասնագիտութիւնը կատարելագործելու հարցով կը զբաղի Գիտութիւններու Ակադեմիային տնտեսագիտութեան հիմնարկութիւնը։ Նկատի կ՚առնէ բանուորներուն աշխատանքի պայմաններուն բարելաւումը, ինչպէս նաեւ՝ կենցաղը։ Ակադեմիայի մասնագէտներուն հաշուով, 20 առ հարիւրի յաւելում մը նախատեսելի է բանուորներու աշխատավարձքներուն վրայ, յառաջիկայ հինգ տարիներուն։

×

× Կիրովականի քիմիական ձեռնարկութիւնը հրապարակ դրած է առաւել ամուր խէժ մը՝ օգտագործելու քարերու, մարմարներու ամրացումին համար։ Նոր խէժը կրնայ օգտագործուիլ նաեւ հին շինութիւններու պատերը, հին կոթողները, քանդուած խաչքարերը նորոգելու համար։

×

× Ռոպէր Գրիգորեան, 45 տարեկան, հայ գիտնականներու նոր սերունդին կը պատկանի։ Կը ղեկավարէ Հայճենապակի գործատունը։ Հեղինակն է իր ճիւղին պատկանող 50 աշխատասիրութիւններու։ Թեկնածու է Գիտութիւններու Ակադեմիայի։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԸՍՏ «ԹԷՐՃԻՄԱՆ»Ի՝

ԵՐԲ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԳՈՐԾԻՔ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ...

Օգոստոս 18–ին, «Թէրճիման»ի մէջ, Րաուֆ Թամէր «Կրակին հետ խաղալ» խորագրին տակ արձագանգ կը հանդիսանայ Ուաշինկթընէն հասած լուրի մը, ուրկէ կը պարզուի թուրք լրագրողին համար, որ Հրեաները Հայերուն գործիք դարձած են։ Ու հարց տալէ ետք «մենք Հրեաներուն ի՞նչ ըրինք որ...» կը խօսի Պոլսոյ «Երջանիկ Հայուն» եւ ուրիշ բաներու մասին...

×

Ուաշինկթընէն եկած լուրը այստեղի փոքրամասնութիւններն ալ պիտի հետաքրքրէ։

Հրեաները Ուաշինկթընի մէջ Նացի ցեղասպանութիւնը անիծելու համար յուշարձան մը պիտի բանան։ Այս առթիւ կազմեցին կոմիտէ մը։

Այս կոմիտէէն ներս Հայերն ալ սպրդեր են եւ հիմա կ՚ուզեն եղեր հոն Թուրքիոյ դէմ անկիւն մը հիմնել։

«Կրակի հետ խաղալ» ըսուածը այս է ահա։

Մենք Հրեաներուն ի՞նչ ըրինք որ անոնք հիմա հայկական խաղերու գործիք կը դառնան։

Նացիներէն խոյս տուող Հրեաներուն կուրծք բացինք, անոնց գործի կարելիութիւն ստեղծեցինք։ Հիմա ալ բարեկամաբար կ՚ապրինք միասին։ Ուրեմն։ Ուրեմն առաջին հակազդեցութիւնը անոնցմէ, Հրեաներէն գալու է։ Բողոքի ձայնը այդ կողմէն բարձրանալու է։

Հոս ապրող հայ համայնքն ալ, նոյնպէս։

Կը հաւատանք որ անոնք անտարբեր պիտի չմնան ի տես դէպքի մը, որ ստուեր կը թողու մեր միասնականութեան վրայ։

Եւ կը սպասենք։ Մեր շարքերուն մէջ անոնց տեղ անգամ յատկացուցինք։

Միասին է որ մեր միասնական դիրքաւորումը մէջտեղ պիտի դնենք։

Մամուլը պէտք է ստեղծէ այս յուզումն ու խանդավառութիւնը։

Մեր բոլոր գրիչները պէտք է հակին այս նիւթին։

Որովհետեւ Պոլսոյ երջանիկ Հայը աւելի կարեւոր է, քան թէ Անթալիոյ երջանիկ Հոլանտացին։

Ամէն մարդ պարտականութեան գըլուխ։

×

Հակազդեցութիւն մըն ալ պէտք է գայ Ամերիկայի մէջ ապրող Թուրքերէն։ Ատոնց վիրաւորելու Թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւնները։ Շարժման անցէք ո՛վ աշխարհի բոլոր «կուրպէթճի»ները։

×

Իրականութեան մէջ մեզի դէմ չըսուած ի՞նչ մնաց որ։ Ո՞ր զրպարտութիւնը մեր ճակտին չփակցուցին։ Ուաշինկթընի Թանգարանը ի՞նչ կ՚աւելցնէ բոլորին վըրայ։ Միայն թէ կարեւորը այն յանդըգնութիւնն է, որ հարցը օրակարգի կը բերէ։ Մենք գիտենք այս գարշելի ալիքին կուրծք տալ։ Դուրսը չորս միլիոն Թուրք կ՚ապրի։ Այսպիսի բախտ մը Թուրքիայէ զատ ո՞ր երկրին տրուեր է։ Լաւ արժեւորենք մեր ուժը։ Լաւ հաստատենք ճնշումի մեր խմբակները։ Անշուշտ առանց ձեռքէ հանելու պաղարիւնութիւնը։ Խելացի կերպով։ Թուրքի յատուկ հպարտութեամբ եւ ինքնավստահութեամբ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԵՆԵՏԻԿԸ

Գրեց՝ Հ. Լ. ՋԷՔԻԵԱՆ

Վենետիկի հետ Հայերու առաջին յարաբերութիւնները կը կորսուին՝ քաղաքին ծագումի շրջաններուն մթութեան մէջ: Վիճուած աւանդութիւն մը՝ Ռաւեննայի առաջին Եքսարքին՝ Հայկազն Ներսէս Պատրիկի (541 – 568) կը վերագրէ Վենետիկի մէջ երկու հռչակաւոր եկեղեցիներու կառուցումը, մին նուիրուած՝ Ս. Թէոդորոսի եւ միւսը՝ Ս. Գեմինիանոսի եւ Ս. Մենայի: Դար մը ետք՝ ունինք ստոյգ վկայութիւն մը Թորչելլոյի բազիլիկայի նախնական շէնքին նըկատմամբ, զոր կերտած է ուրիշ հայազգի Եքսարք մը, Սահակ Պատրիկ (625 – 644), ինչպէս կը կարդանք իր կողմէ 631–ին քանդակուած մարմարեայ արձանագրութեան վրայ:

Ժամանակի աղջամուղջը թանձր քօղ մը կը սփռէ, դժբախտաբար, կանուխ Միջին Դարու այս եւ յաջորդ շրջաններուն վրայ, մինչեւ որ Կիլիկեան Թագաւորութեան աւելի յստակօրէն վաւերագրուած ժամանակները կը հասնինք: Վենետիկ նախընտրուած զուգակից է այս փոքրիկ, բայց իր ժամանակներուն համար նշանակալից Թագաւորութեան՝ որ իր ճոխ առեւտուրով ծայրագոյն Արեւելքի ճամբաները կը բանէր: Արեւմտեան Պետութեան մը շնորհուած առեւտրական առանձնաշնորհութիւններու՝ մեզի հասած ամէնէն նախնական վաւերագիրներէն մէկը, 1201–ի Դեկտեմբեր ամիսէն ճիշդ Վենետիկցիներուն կը վերաբերի: Վենետիկ, իր կարգին, չի յամենար փոխադարձելու իրեն ընձեռուած ընդարձակ մենաշնորհները, եւ Հայերը՝ միեւնոյն դարուն առաջին կէսին՝ ունին արդէն իրենց սեփական տունը Վենետիկի մէջ, նուիրուած Մարքօ Ծիանի Տօժէն:

1348–ին, առաջին անգամ կը հանդիպինք «Հայ Եղբայրներ»ու Ս. Յովհաննէս Մկրտիչին ընծայուած եկեղեցիին եւ վանքին, «Քասթէլլօ» Թաղամասին մէջ:

1434էն ի առաջին յիշատակութիւնը Ս. Խաչ եկեղեցիին, «Լանթեռնա»ներու ուղիին վրայ, որ յետոյ կոչուած է Հայերու ուղի՝ «Քալլէ տէի Արմէնի», ինչպէս կը ճանչցուի նաեւ մինչեւ այսօր: Եկեղեցին զանազան անգամներով նորոգուած է եւ ընդարձակուած՝ 1496, 1510 – 1520, 1689 Թուականներուն: Միջին Դարուն Իտալիոյ զանազան կողմերը ցրուած աւելի քան քառասնեակ մը եկեղեցիներուն միջեւ՝ սակայն միակն է որ տակաւին Հայերու ձեռքն է եւ ուր հայ ծէսով պաշտամունք կը կատարուի: Եկեղեցին, որ ներկայիս նորոգութեան ենթակայ է, կը պատկանի Մխիթարեան Միաբանութեան:

(Մնացեալը Յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴԸ ԲԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Է ԳԵՂԵՑԻԿ

Ա.

Խոր աշուն էր ... անընդմէջ մաղում էր պաղ անձրեւը, երկինքը ոչ մի կերպ չէր բացւում ... Նստած իր ձեռքով աճեցրած այգու փայտաշէն փոքրիկ տնակում, ութսունինամեայ, ձիւնի պէս ճերմակած, հաստ յօնքերով, շատ ծխելուց դեղնած, թաւ բեղերով, սեւեռուն, խելացի աչքերով Ալեքսան Բիձէն փոքրիկ պատուհանից անթարթ նայում էր կաթնագոյն մշուշով երիզուած Արարատի ճակտին եւ ... վերստին, ո՞վ գիտի որերորդ անգամ լցնում աւանդական չիբուխը...

Ի՞նչ էր մտքով անցկացնում շատ բան տեսած այգեպանը, ո՞ւմ մասին էր խորհում այդպէս միայնակ, ինքն իր հետ մնացած՝ դժուար էր գուշակել ... Մի ճշմարտութիւն յայտնի էր, բոլորը գիտէին. տասը տարի առաջ, երբ վախճանուեց եօթանասունը նոր լրացրած նրա կինը՝ Փիրուզա մայրիկը, նա այնքան ծանր վիշտ ապրեց, որ թւում էր, հազիւ մի ամիս դիմանայ ...

Բայց յամառելով դիմացաւ, չմոռնալով, ի հարկէ, նուիրական կնոջը, որի հետ անց էր կացրել իր երկար կեանքի յաւ ու վատ օրերը ... Նրան, պատկառելի այդ տարիքում, ապրելու, գոյատեւելու էր մղում աշխատանքը՝ հողը, այգին, մարդկանց մի բանով օգտակար լինելու պատրաստակամութիւնը ... Առանց այդ ամէնի նա չէր պատկերացնում կեանքը, չէ՛ր զգում աշխարհը...

Ալեքսան Բիձի երեք զաւակներից մնացել էին երկուսը ... Մեծը՝ Գասպարը, որն հիմա վաթսունն անց կը լինէր, զոհուել էր մեծ Հայրենականի առաջին օրերին. ծերունին ապրում էր միջնակ որդու՝ Բարկէնի վեց հոգուց բաղկացած ընտանիքի հետ, որի երեք սենեականոց բնակարանը գտնւում էր այգու ծայրին, բարձունքի վրայ:

Որդին գիւղի ճանաչուած ատաղձագործն էր, միաժամանակ զբաղւում էր մեղուաբուծութեամբ, իսկ դուստրը՝ Համասփիւռը, մանկապարտէզում աւագ դաստիարակ էր, իր ամուսնու՝ հաշմանդամ Գուրգէնի երկու երեխաների հետ ապրում էր վերջինիս պապական տանը:

- Հայրիկ, – անսպասելի բացելով փայտաշէն տնակի դուռը, ամուսնու անձրեւանոցը գլխին քաշած, ներս է մտնում Ալեքսան Բիձի հարսը՝ Արուսեակը, – ախր այսպէս չի լինի, ձմրան ցրտեր է անում, վեր կաց, գնանք տուն, կը մրսես:

- Չէ, Արուսեակ ջան, չեմ մրսի, դու քեզ, երեխէքին լաւ մտիկ տուր, որ չմրսեն, չհիւանդանան, ես հին ոսկոր եմ, ինձ բան չի պատահի ...

Մայր հողին կպած, երկաստարդական աւիւնով տարեց այգեպանի համար անհամեմատ դժուար էին անցնում ուշ աշնան, մանաւանդ ձմրան երկարաձիգ, ձանձրալի օրերը, գիշերները...

Որդուն, հարսին, դպրոցական երեխաներին անժամանակ չարթնացնելու, այդ տարիքում անշարժ չմնալու համար, Ալեքսան Բիձէն աղջամուղջին վեր էր կենում, հագնում աշխատանքային շորերը, պաղ ջրով լւացւում, վառում էր չիբուխը, մտնում գոմ, խոտ, ջուր տալիս անասուններին, կերակրում հաւերին, շանը, մինչեւ ծագում էր արեւը...

Այնուհետեւ օրուայ ընթացքում այգեգործական իրերն էր մէկ - մէկ աչքի անցկացնում, վերանորոգում, ծանօթանում նոր ստացած թերթերին, վերջին լուրեր ունկնդրում, չէր մոռանում այգու մշտական բնակիչներին՝ թռչուններին հացի փշրանքներ տալ ... Գրկաբաց ընդունում էր իրեն այցելող համագիւղացիներին ... Այսպէս անցնում էր ժամանակը:

Ալեքսան Բիձի տրամադրութիւնն ընկնում էր, ներքուստ վատ էր զգում իրեն, երբ անկախ կամքից, անգործ էր մնում, որեւէ բանով չէր զբաղւում ... այդ պահերին ընկղմւում էր աւելորդ մտածմունքների մէջ, յիշում էր պատերազմի դժուար օրերը, վաղաժամ զոհուած որդուն՝ Գասպարին, կինը՝ Փիրուզան էր աչքին երեւում, վերապրում էր հին անցած – անմոռաց դէմքեր, պատկերներ...

Նրան, արտակարգ աշխատասիրութեան, բարեկամեցողութեան համար յարգում էին թէ՛ ահերը, թէ՛ ջահելները, փոխադարձ ըմբռնում, համակրանք գոյութիւն ունէր նրա եւ հարսի՝ Արուսեակի միջեւ ... Տարիներ էին սահել – անցել, բազմաթիւ ուրախ – տխուր օրեր, բայց նրանցից ոչ մէկը մի անհարկի, ինչպէս ասում են, մի թթու խօսք չէր ասել միւսին:

Ինչո՞ւ պէտք է մի յարկի տակ մարդիկ հաշտ չապրեն, սիրով չվերաբերուեն իրար նկատմամբ. – Ո՞ւմ է պէտք, ո՞ւմ, միանգամայն անտեղի, ներվեր ոչնչացնող ընդհարումը – եզրակացնում էր Ալեքսան Բիձէն եւ խիստ դառնանում, երբ նրա երկար տարիների հարեւանը, ինչպէս կնքել էին՝ Կախմութ Բեղլարենց Մարգարը, ամէն անգամ այցելելով իրեն, գանգատում էր անբարիշտ, անհոգի հարսից, իսկ վերջինս իր հերթին բողոքում անքաղաքավարի, կոպիտ սկեսրայրից:

- Ա՛յ Մարգար, լեզու գտէք, եոլա գընացէք, – խորհուրդ էր տալիս Ալեքսան Բիձէն, – մի՛ քաշքշէք, մի՛ հանդգրէք ծուխը ... Թէ ուզում ես հանգիստ ապրել, ուզում եմ որ հարսդ յարգի քեզ, ամէն մանր բանի վրայ ուշք մի դարձնի ... Աղջիկ է, չնչին բանի համար սիրտը մի կոտրի...

Նոյն էր ասում նաեւ հարսին՝ Գոհարին, համոզում էր ներողամիտ լինել գիւղացի սկեսրայրի հանդէպ. խուսափել անհարկի, անմիտ բանկռումներից, վերացնել լուրջ հետեւանքներով լի լարուածութիւնը ... Բայց ո՞ւմ ես ասում ...

Բանն այնտեղ էր հասել, որ իրենց ընթացիկ կռիւներին սկսել էին մասնակից դարձնել բանից անտեղեակ Ալեքսան Բիձին. հարսն, օրինակ, նրան էր վկայակոչում, նրա առաւելութիւններն էր շեշտում՝ սկեսրայրին դատապարտելի...

Եւ մի օր, անսպասելի, մինչեւ մազերի ծայրը էլեկտրականացած՝ Ալեքսան Բիձայենց տուն է աճապարում Մարգարը, որին քրտինքի մէջ կորած հետեւում էր անհամեմատ հաւասարակշիռ կինը՝ Փեփրոնը՝ զրկուած ամուսնուն չափաւորելու...

-Ալեքսան ամին ո՞ւր է ..., հաստ մեղեսիկը մատների մէջ նեարդայնացած պտըտցնելով՝ հարցնում է նա Արուսեակին:

– Հայրի՞կը ... այգում կը լինի ... ինչո՞ւ ... Ի՞նչ կայ. ի՞նչ է պատահել, – զարմացած նայում է նա Մարգարի ամպակուտակ դէմքին:

- Հէչ ... բան էլ չի պատահել, - կըցկտուր փնչացնում է Մարգարը, արագ հեռանում ...

Նոր էին մարդ ու կին մտել այգին, երբ Մարգարը, չկարողանալով զսպել իրեն, բղաւում է.

– Ալեքսան, բա ամօթ չի՞ քեզ ... էդ անելու բա՞ն է, որ դու անում ես ... Լա՛ւ իմացիր ...

- Կամաց խօսիր, կամաց, որ իմանամ ... Քեզանից վախեցող չկայ, հը՛, էս անգամ ինչի՞ ես եկել, ի՞նչ ես ուզում, աղդ է պակա՞ս, թէ՞ մաղդ, – վրդովուած դառնում է նա Մարգարին ...

– Էն եմ ուզում, որ հարսիս բերանին աւելորդ լեզու չդնես, օրը ցերեկով խայտառակ չանես ինձ...

- Մարգա՛ր, այ Մարգար, վերջ տուր, կարիք չկայ, – անհանգստացած զգուշացնում է կինը:

– Բաւակա՛ն է ... Արուսեակ, - դիմում է Ալեքսանը հարսին, – թէ քեզ համար դժուար չի, գնա մի Գոհարին կանչիր ...

– Ալեքսան ախպեր, ի՞նչ ես անում, հարկաւոր չի, Մարգարն էր, ջղայնացած էր, սխալուեց, մի խօսք ասեց, ի՞նչ ես հարսիս ի զուր կանչել տալիս, պէտք չի, - միջամտում է Փեփրոնը:

– Չէ՛, ինչի՞, շատ էլ պէտք է, – սկեսրայրի փոխարէն պնդում է հարսը, – ես հիմի կը գնամ, կը կանչեմ ... Եւ կարճ ժամանակ անց Արուսեակի հետ այգի է մտնում Գոհարը: Իմանալով ինչի համար են կանչել իրեն, նա յուզուած բացում է սիրտը, սկսում պատմել իր քաշածները...

– Լաւ, վերջացնենք, - կտրում է Ալեքսան Բիձէն. չտանելով այլեւս բարձրացած աղմուկը, – Մարգար, հիմի իմացա՞ր ում համար է ամօթ, ո՞վ է հարսիդ բերանը լեզու դնում ... Լսո՞ւմ ես, դու ես քեզ խայտառակ անում, դու, ուրիշ ոչ ոք ... Սրանից յետոյ ձեր ընտանիքի

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀԱՄՈՎ - ՀՈՏՈՎ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

ՃԱՇԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՔԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

– Կարճկանից գաւառն է: Աստի՝ Կապուտկող լերան կապոյտ հողերն եւ կողերը կոխելով երկա՛ր գիծով մը կ'երթանք, եւ ահա ծովակողմը զառիվայր կ'իջնանք Ս. Յակոբայ վանքը, որուն արտերն ու ծառերն խառն են Ընձաք կամ Ընձաքար գեղին, ուր Հայեր կը բնակին: Բայց ծովն չերեւիր այլեւս, թեւ մը լերանց կը ծածկէ ծովուն երեսը, եւ կ'իջնանք ի Զօրամէջ. մշակեալ արտեր, վազուն ջրեր, շէն ջրաղացքներ, փոքրիկ այլ վայելուչ գեղեր կու գան մեր առջեւ: Այս լեռնաբազուկին միւս երեսը կը մընան Ս. Թովմաս, Լուսաւորուղ Ս. Սահակ եւ Կարմրակ վանքեր, եւ քանի մը գեղերը, ինչպէս նաեւ՝ ԱՌ. ՏԷՐ կղզին. եւ մենք ողջոյն տալով Օրանց կամ Ուրանս գեղին, մեր դէմքը հարաւէն յարեւելս դարձնելով կ'իջնենք ձորահովիտէն ի Նոր Գիւղն, որ մեծատուն եւ ծանրաբարոյ տիկնոջ մը նման, դրկելով բազուկներով իւր մանկունքը գրկաց եւ ծնկաց վրայ, կռնակն լերան տուած, ծալապատակ նստեր ծովափը զալարներու վրայ, ծառերուն շուքը, փոփոխակի ձըգելով իւր աչքերը Աղթամարայ եւ Ս. Խաչին ժայռին, Ս. Նարեկացւոյն տաճարին եւ ճգնաքարին: Նոր Գիւղը մեծ ջրհան է նաեւ Գաւաշու – Ռշտունեաց գաւառին:

Խան, որ մօտ տարիներուս շէնք մի է, ուր կը նստին գաւառիս գայմագամն եւ դատաւորն, մօտ է Նոր Գիւղին: Ծովեզրը մնաց Մոխրաբերդ գեղ, որ յուշ կ'ածէ տեսողաց՝ Վարդանանց դարու, Յազկերտի ղրկած մոգերու շինած Ատրուշանը, զոր կործանեց Սահակ Ս. Եպիսկոպոսն, ըսելով. «Աստուածք՝ որ զերկինս եւ զերկիր ոչ արարին, կորիցեն ի ներքոյ երկրի», որոյ մոխրակոյտը եղաւ Մոխրաբերդ, զոր ողողեր է ծովն՝ անհետ, բայց անունը մնացեր է ցայսօր, անոր մօտ շինուած գեղի մը վրայ:

×

Ժամու մը չափ հեռի Նոր Գիւղէն, յաջ կողմն շեղելով կը բարձրանանք բըլըրադաշտիկի մը զոգը, եւ ահա սըխրալի տեսարանով մը կը բացուի Նարեկ գիւղը մեր աչաց առջեւ, որոյ մէկ կուշտը բարձիկի նման զիրքի վրայ շքեղ վըսեմութեամբ իրեն կը կապէ նայողին բիբերն ու սիրտը, երկնանման տաճարն Նարեկայ Վանից: Ոչ եւս կրնայ մարդ նայիլ գիւղին, գեղացւոյն, գեղեցկութեանց բնութեան, եւ բնակչաց աշխատութեամբ զեղեալ բարութեան: Աստեղատանց կամարէն հիանալի կ'երեւի գըմբէթն Նարեկայ ու զանգակատունն. եւ ձայն զանգակահար կոչնակին անլսելի կ'ընէ գեղի հօտաղներուն եւ մացառաց բիւլբիւլին ձայները, որ քաղցրախառն ներդաշնակութեամբ կը լնուն այդ դըրախտին բլուրը, եւ արձագանգը կու տան – կ'առնուն շրջակայ լերանց եւ երկնից կամարաց հետ:

Հո՛ղը սուրբ, ջուրը սուրբ, քարը սուրբ, խոտը սուրբ, ծառը սուրբ, օդը սուրբ, արեւը սուրբ, ամենայն ինչ սուրբ է տեղւոյս. ամէնուն դպեր է Սուրբ Նարեկացւոյն ձեռքը, ոտքը, շունչը, ձայնը, հառաչանքն, օրհնէքը...: Ափսո՜ս, սակայն, մարդն որ կը բնակի այս տեղը՝ ինչո՞ւ չեմ կրնար ըսել սուրբ...:

Այս հոյակապ տաճարին մէջ կը պահուէին երբեմն անգին գանձ՝ ոսկերք Սըրբազանից, Անանիա Նարեկացին՝ քեռին եւ վարժապետ Ս. Գրիգորին. Յովհաննէս «Նարեկայ մեծափառ եւ բարձրապատիւ ուխտի վանական... հարազատ, միաշունչ, միակրօն, համապատիւ, զուգահաւան» եղբայր Ս. Գրիգորին. եւ ինքն Ս. Գրիգոր ի գարանի յօրինեալ որմի, յետկոյս խորանի, Սանդխտոյ սրբուհւոյն կուսի: Սանդուխտ եւ Գրիգոր, կո՛յս՝ կուսին հովանի, Շաւարշանայ Շուշանին գեղոյն շքաղիր՝ գոհար ծովային, վարդ բոսորային, ծաղկեալ Ռշտունին, երկուքն՝ երկու պտուղ խունկ Աստուածաբոյր՝ վեր մէկ կրակի Քրիստոսի սիրոյն, – մէջ մէկ բուրվառի Հայաստանեայց եկեղեցւոյն, – վեր մէկ սեղանի, մէջ մէկ խորնի...:

Կը համբուրեմ քոյդ փոշին, կը համբուրեմ շիրիմդ, կը համբուրեմ դամբարանդ, գերեզմանդ, քնարանդ, ուր կը ննջես արթուն, ուր կը հսկես անլռելի, ուր քնարդ Աստուածախօս կը նուագէ միշտ ի բարբառ կենդանի, ուստի կը լըսեմ ու «Ձայնդ հառաչանաց, հեծութեամբ ի սրտիդ, ողբ աղաղակիդ». կը բուրէ՝ «ի Բուրվառէ կամացդ պտուղ ըղձիցդ ճենճերոյ, եղեալ ի հուր թախծութեան, անձինդ տոչորման»:

(Շար.– 4)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Անատոլուի Հայերը եւ «Ճումհուրիյեթ»

—О—

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Ուֆուք Կիւլտէմիր կը շարունակէ իր յօդուածաշարքը՝ Անատոլուի Հայ հայրենակիցներու մասին եւ երէկուան թիւով ալ կը խօսէր, Մալաթիոյ Հայերէն մէկ երկուքին հետ: Ստորեւ՝ մասեր, որոնք մեզի ալ տխուր պատկեր մը կը պարզեն. –

Եթէ Վիրանշէհիրի հայ հայրենակից-ները որոշ մտահոգութիւններ ունին կրօնական ազատութեան գետնի վրայ, ապա Մալաթիոյ Հայերը զերծ են այսպիսի բանէ մը: Օրինակի համար Եայչըն Կազզէ ըլլալով մէջ ատամնաբոյժ հայ մըն է: «Եթէ պէտք ըլլայ եկեղեցի կ'երթանք, կ'ըսէ ան, Խարփութի մէջ շատ հին եկեղեցի մը ունինք: Ս. Աստուածածին: Տարին անգամ մը, Օգոստոս 15-ին Ս. Աստուածածնի տօնի օրը կ'երթանք հոն»:

Եայչըն Կազզա չի բաժներ այն կարծիքը թէ Անատոլուի մէջ դէշ վերաբերում կը տեսնեն ու այդ պատճառաւ ալ կը գաղթեն այդտեղերէն:

– Բացարձակապէս չկայ այդպիսի բան մը: Եթէ ըլլար, արդէն չէինք կենար: Աստուծոյ համար, մենք ընտանեօք հանգիստ կը պտըտինք ամէն կողմ, ամէն տեղ յարգանք կը վայելենք: Հոս ոչ մէկը մեզի դէմ է, հոս ծնած մեծցած ենք, ամէն մարդ կը ճանչնայ մեզ:

Դարմանատան մէջ երբ Կազզայի հետ կը խօսէինք, 14 տարու տղեկ մը տեսանք հոն:

- Ձեր մա՞նչն է:
- Այո: Անունը Հայիկ է:
- Դասերը ի՞նչպէս են:

– Ինը զասէն գնահատագիր առաւ: Ամէնը արդէն տասը դաս է:

×

Ելազըղի մէջ 12 տարիէ ի վեր նահանգի շինարարութեան տնօրէն Արսլան Գոթանն ալ զաւակներ ունի եւ անոնք ալ յաջող են իրենց դասերուն մէջ:

– Հոս իրականութեան մէջ 12 Սեպտեմբերէն առաջ բան մը չպատահեցաւ մեզի դէմ: Աջի – ձախի կռիւը այնքան զօրաւոր էր ոչ ոք զբաղեցաւ մեզմով:

Արսլան Գոթանին հայրը իսլամութիւնը ընդունած էր երբ Արսլան շատ փոքր էր տակաւին: Իր պատմութիւնը սապէս է.

– Հին օրերուն ունեւորութեան տուրք մը ելեր է: Ողբացեալ Իսմէթ Ինէօնիւի մէկ շնորհն է եղեր ատիկա, չեմ գիտեր: Հայրս այդ միջոցին Գարադոչանի մէջ երկաթագործ վարպետ է եղեր: Մեզի հազար ոսկի ունեւորութեան տուրք դըրեր են: Բնաւ չեմ մոռնար, 30 ոչխար ունէինք, հայրս զանոնք ծախեր է: Հատ մըն ալ, կը ներէք, ջորի ունինք եղեր, այդ ալ ծախեր է: Իր խնայած դրամն ալ աւելցուցեր է, նորէն չէ կրցեր վճարել տուրքը: Ատկէ վերջ իսլամութիւնը ընդուներ է: Մենք ալ մեծցանք իսլամներու պէս:

Գոթան հոս մեծցեր, հոս պաշտօնավարեր է: «Երեք զաւակ ունիմ, ոչ մէկը ծուռ կը նայի ինծի» կ'ըսէ:

×

Երբ մարդիկ ամենուրեք կը խոշտանգուէին, ծեծ կուտէին իրենց քաղաքական տեսակէտներուն համար, երբ նոյնիսկ կը սպաննուէին, այլեւս բնական է որ Աւետիս Իվեափան մըն ալ օր մը ծեծ պիտի ուտէր ձախի - աջի այս կռիւին մէջ:

Եթէ Աւետիս Իվեափան այդ ծեծը ուտէր հայ ըլլալուն համար, այդ պարագային խնդիրը կը փոխուէր:

Մանուէլ վարպետին զաւակը, Աւետիս Իվեափան, զոր ամէն մարդ կը ճանչնայ Մալաթիոյ մէջ, բնաւ չի գանգատիր իր կերած այդ ծեծէն: «Այդ օրերուն ամէն մարդ ինչո՞ւ ծեծ կերաւ, ես ալ նոյն պատճառաւ կերայ» կ'ըսէ:

Աւետիս կ'աշխատի իր հօրեղբօր Կարպիսին խանութին մէջ, ուր շինարարական նիւթեր կը ծախէ: Շրջանաւարտ է Մալաթիոյ լիսէէն, բայց չէ կրցեր համալսարան մտնել: Ամբողջ ընտանիքը հոս ծնած, մեծցած է: Հայերէն չի գիտեր:

– Երբ միջնակարգն էի, տարի մը Իսթանպուլ հայկական վարժարան մը գացի: Բայց հոն բոլոր աշակերտները հայերէն գիտէին, ինք չէր գիտեր, հակառակ անոր որ մասնաւոր դաս տուին, բայց շատ դժուար էր, մէկ տարուան մէջ չէր կրնար հայերէն սորվիլ, հրաժարեցաւ:

Ելազըղցի Արթին վարպետ ալ կ'ըսէ թէ «երիտասարդները քիչ շատ կը հասկնան, բայց չեն կրնար խօսիլ»:

– Ինչո՞ւ:

– Ականջի վարժութիւն չկայ: Ժամանակի ընթացքին մեծերը մոռցեր են, պզտիկներն ալ չեն սորվիր:

– Բայց ձեր բարքերը կը պահէք, չէ՞:

– Հարկաւ: Վանք կ'երթանք, պահք կը պահենք: Ապրիլ ամսուան մէջ: Այս պահքը ձերինէն աւելի ծանր է: 50 օր կը տեւէ, սահուր ալ չկայ, 24 ժամ բան չես ուտեր, իւղն ալ արգիլուած է:

– Դուն ալ պահք կը պահե՞ս:

– Ոչ, առհասարակ մեծերը կը պահեն:

Մալաթիոյ մէջ ապրող 20 տուն հայ ընտանիքները պահեր են իրենց աւանդութիւնները, բայց ինչ որ ալ ըլլայ մասամբ քայլ յարմարցուցեր են 20րդ դարու փոփոխութիւններուն: Անոնք աղջիկ առնել տալու հարց մը ունին: Ինչպէս Սարեամանի մէջ, հոս ալ ամուսնութիւնը խնդիր մըն է:

– Ամուսնանալ կ'ուզեմ, բայց աղջիկը ո՞ւր է: Հոս առհասարակ մերինները Սվասէն աղջիկ կ'առնեն: Մեծ եղբայրս ալ հոնկէ աղջիկ գտաւ: Ամէնուն նման քաղաքային պսակով կ'ամուսնանան: Բայց եկեղեցական պսակ ալ կ'ընեն: Որովհետեւ հոն քահանայ չկայ, քահանան Տիարպաքըրէն կու գայ:

Մալաթիոյ մէջ հայկական գերեզմանատուն մըն ալ կայ: Հոն բնաւ խաչ չես տեսներ: Պահակն ալ իսլամ մըն է: Գերեզմանը բարձր պատերով շրջապատուած է, բայց ատիկա գերեզմանատունը յարձակումէ պաշտպանելու համար չէ որ շինուած է, այլ մաքրութեան, կոկիկութեան համար: Պահակ Աղիզ տասը տարիէ ի վեր այս պաշտօնին վրայ է: Դրամ չառներ, միայն տուն կուտան, վառելանիւթ կուտան:

– Ինչո՞ւ այստեղին կեավուրի գերեզմանատուն կ'ըսեն:

– Կեավուրն ալ ի՞նչ է եղեր: Իրենց տղխութիւնէն է ատիկա:

Ազիզ կը բարկանայ այս բառին վրայ:

– Այստեղը կեավուրի գերեզմանատուն չէ, Հայոց գերեզմանատուն է:

(Շար. 2)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Ս. ԹԱԴԷԻ վանքի աւանդական ուխտագնացութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստոս 1-ին, ամբողջ օր մը, Թաւրիզէն, Թեհրանէն եւ հայաշատ այլ շրջաններէ ուխտաւորներու մասնակցութեամբ: Պատարագած է Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, որ քարոզով մըն ալ անդրադարձած է քրիստոնէութեան Հայաստան մուտքին, հայ հոգիի, սրտի եւ մտքի լուսաւորիչնեներուն, հայ վանքերու եւ եկեղեցիներու առաքելութեան, ծանրանալով Ս. Թադէի վանքին վրայ: Յաւարտ պատարագի կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք, Արտակ Արք.ի առաջնորդութեամբ, քահանայից եւ երգչախումբի թափօրը շրջած է Վանքին չուրջը: Այնուհետեւ ժողովրդական խրախճանական մթնոլորտ մը ապրելէ ետք ուխտաւորները ժամը 17-ին վերադարձած են իրենց տուները:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Ալիշան» դպրոցի Սկաուտական Կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ, Յուլիս 11 – 17, տեղի ունեցած է ութօրեայ բանակում մը, մասնակցութեամբ 24 արծուիկներու, 32 արիներու եւ 24 արենոյշներու: Յուլիս 16-ին տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած է մեծ բազմութիւն մը: Խօսք առած է Հ. Մանուէլ վրդ. Բոլատեան եւ անդրադարձած բանակումի նպատակին, իբրեւ լրացուցիչ ազդակ՝ հայ նոր սերունդի դաստիարակութեան գործին մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որու ստեղծած խանդավառութենէն մղուած եղած են սրտաբուխ նուէրներ ի նպաստ սկաուտական կազմակերպութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ – ԳՐԱԳԷՏ

ԵՐՋԱՆԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

—О—

Օգոստոս 7-ի «Գրական Թերթը» կը հաղորդէ բանաստեղծ, գրագէտ եւ թարգմանիչ՝ Երջանիկ Առաքելեանի մահը, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Ծնած Հրազդանի շրջանի Մաքրավանք գիւղը, 1918-ին, Ե. Առաքելեան 1937-ին աւարտած է Երեւանի մանկավարժական ուսումնարանը: 1938-ին աշխատած է Հրազդանի «Լենինեան Դրօշով» թերթի խմբագրութեան մէջ: 1939-էն 46 ծառայած է խորհրդային բանակի մէջ: Հեղինակ է քանի մը հատորներու, ինչպէս՝ Ծաղիկներ, Սիրտը Երգում է, Արեւի ժպիտը, Կապոյտ Անձրեւ, եւլն. եւլն.: Կատարած է նաեւ թարգմանութիւններ ռուսերէնէ:

ներքին հաշիւները ձեր տանը մաքրէք ... Թէ մէկ էլ իմ դուռն էք եկել վատ բանի համար՝ բաց չեմ անի: Լաւ բանի համար՝ գլխիս վրայ տեղ ունէք ... Խաչ աշխարհքը երկու օրուայ ճանապարհ է, չար աչքով մի նայէք իրար, յետոյ ուշ կը լինի ... Մարդը բարութեամբ է գեղեցիկ ...

Մարգարենց գերդաստանը, սակայն, ոչ առաջինն էր, ոչ էլ դրանով վերջանում էր ողջախոհ այդեպանի անլիքը՝ մի անգամ տրուած կեանքը, ոչ յաւիտենական ապրելը իր ուժերի, իր ջանքերի սահմաններում ներդաշնակ դարձնելու ... Եւ զարմանալին այն էր, որ նա ինչքան շատ էր խուսափում ուրիշի գործերին միջամտելուց, այնքան այդ ուրիշներ կոչուածները նրան շատ էին ժամանակից դարձնում իրենց ընտանիք-ներում ծագած հրդեհը մարելուն...

ՍԱՔՕ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Շար. 1)

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

«Ախուռ հասնելու համար երբ անտառին կողմը շտկուեցայ, լսեցի խոշոր պայթիւն մը: Կամուրջը բոց առաւ...

«Էհ, ի՞նչ պատմեմ, պէկ, Ախուռի մէջ իմացայ նաեւ, որ կռուին մէջ Սպիտակ Ձիաւորի կռուողներէն սպաննուած են եօթը հոգի: Վերջին անգամ մի քանի ախուռցիներուն հետ գացինք կռուին վայրը ու սպաննուածներուն մէջ գտանք Յակոբը՝ գլուխը սուրով երկուքի ճեղքուած: Այնտեղ օգնեցինք ծանր վիրաւորի մը, որ տակաւին մեռած չէր ու կը պնդէր, որ Սպիտակ Ձիաւորը իր ընդհանուր կռիւ վիրաւորուեցաւ:

Ժանտարմը պատմելու ընթացքին միշտ ալ կը նկատէր, որ Հաճի Մուսայի դէմքը երբեմն խիստ ու երբեմն ալ կակուղ երեւոյթ կ'առնէր եւ նարկիլէն աւելի արագ կը քաշէր:

Հաճի Մուսան կը հաշուէր, որ Սպիտակ Ձիաւորը բռնելը աւելի դժուարացաւ, որովհետեւ ինք ծանօթ էր Վարդաձորի լեռներու անառիկ բարձրութիւններուն: Մարտիկ բերդի մը մէջ քաշուած էր:

Հաճին այդ մտածումներուն մէջ էր, երբ Գարաման Զատէն ներս մտաւ ու ըսաւ, որ խոնախի հրապարակը նոր ձիաւորներ կ'իջնեն:

– Ո՞ր ցեղապետն է, – հարցուց Հաճի Մուսան:

– Զգիտեմ, պէկ, անոնց պետը ծերացած քիւրտ մըն է:

Հաճի Մուսան այս որ լսեց՝ ոտքի ելաւ ու դէպի պատուհանը գնաց՝ հրապարակը նոր իջնող ձիաւորները դիտելու: Այո՛, այո՛, անոնք շատուոր էին ու իրարու ետեւէ ձիերէն վար կ'իջնէին: Ձիաւորները գրեթէ կիսամերկ, արեւէն սեւցած սրունքներով, ձիերու մերկ կռնակներուն վրայ հեծած էին եւ ունէին լայն կլոր բերաններով չախմախլիներ:

Հաճի Մուսան, երբ պատուհանէն Սասաւ, վայրենի հաճոյք մը զգաց: Ան էր, ան, Սատօն, որուն կը սպասէր...

աՀճի Մուսան, երբ պատուհանէն Սատօն տեսաւ, հաճոյքէն ուզեց վար իջնել եւ ողջագուրել իր վաղեմի հաւատարիմ բարեկամը: Մէկը՝ որ արջի հում միս կ'ուտէր ու անոր սարքած անդութ տեսարաններէն Հաճի Մուսան իսկ երեսը կը դարձնէր:

Այն օրերուն Հաճի Մուսան 40 տարեկան էր, երբ Գարատաղի լեռները ապստամբած, կարւաններուն, ճամբաներուն վրայ սարսափ ձգած էր: Այն լեռներուն մէջ ստեղծած էր իշխանապետութիւն մը, ուր վայրի կենդանիներն իսկ կը վախնային ամայութենէն, ուրկէ հովերն արագ կ'անցնէին: Հաճի Մուսան այդ ամայութեան մէջ հանդիպած էր Սատոյի եւ ուզած խօսիլ անոր հետ:

Այդ օրերուն Սատօն մի քանի անգամ պետական փոստան կողոպտած ու այդ վայրերը ապստամբած էր: Թրքական կառավարութիւնը երկու անգամ զօրք ուղարկած էր անոր դէմ եւ սակայն չէր յաջողած բռնել զայն: Այդ վայրենի ռազմիկին հետ միայն կռուով կարելի էր խօսիլ: Հաճի Մուսան կռուեցաւ, յաղթեց ու տէր դարձաւ թէ՛ Սատոյին եւ թէ այդ վայրերուն:

Այն օրերուն Հաճի Մուսան պէտք ունէր այդ վայրերուն, Թուրք զօրքերու հետապնդումներէն պաշտպանուելու համար: Սատօն, պարտուելէ յետոյ, դարձաւ Մուսայի հաւատարիմ ընկերը: Այդ շրջանին անոնց ուժերը մեծցան, որովհետեւ այդ լեռներու մէջ կ'ապաստանէին օրէնքէն հալածուած գողը, մարդասպանն ու աւազակը:

Հրապարակի խայտաբղէտ բազմութիւնը դէպի խոնախի հրապարակը խըռնուեցաւ, երբ իմացաւ, որ Հաճի Մուսան վար պիտի իջնէ խոնախէն: Ուրախ բացականչութիւն մըն էր, որ փրթաւ բազմութենէն: Միջոցը կ'ըսես կռուի տենդով բռնուեցաւ, երբ Հաճի Մուսան իր պատկառելի կերպարանքով դռնէն դուրս ելաւ: Աղաղակները հետզհետէ մեղմացան, եւ ժողովուրդը լռեց, երբ Հաճի Մուսան խոնախի հրապարակին վրայ դրկեց կիսամերկ ծերունիի մը ուսերը:

(Շար. 387)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՔԻՒԼՋԷՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.–

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Եոխգարտաշ – եան, իրենց սիրելի ազգականին մահուան առթիւ՝ 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

×

Այրի Տիկին Վերժին Ուզունեան եւ զաւակները իրենց կնքահօր՝ Պաղտիկ Քիւլ-ջէեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղի – կի կը նուիրեն 250 Ֆ. Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին :

ԲՈՅԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

———O———

Ֆրանսահայ նախկին Ռազմիկներու, կամաւորներու եւ դիմադրականներու ընկերակցութիւնը հրաւիրուած է Ան – ծանօթ Զինուորի բոցը արծարծելու յառաջիկայ Սեպտեմբեր 4–ին, ժամը 18–ին, ժամադրավայր Ավ. տը Ֆրիէտլանտի ծանօթ հարթագետինը :

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին խումբերում մասնակցիլ ինչպէս վերջին Ապ – րիլ 24–ին առթիւ :

Արդարութեան ու ազատութեանց համար զոհուած մեր երիտասարդներու նուիրական յիշատակի ոգեկոչումը Փա – րիզի սրտին, մեծարանքի այս բարձր տեղիքը, համաժողովրդական ջերմե – ռանդ աւանդութիւն պէտք է դառնայ, յաջս աշխարհին հռչակելով հայութեան անխախտ հաւատարմութիւնը իր հերոս զաւակներուն անմեռ խոէալին, պատե – րազմի դաշտէն վերջ, խաղաղութեան մէջ ալ :

×

Ընկերակցութիւնս ձեռնարկած է Փը – րանսական բանակին զինուորագրեալ կամ պատերազմներուն զոհուած բոլոր Հա – յերու ստատիստիկի պատրաստութեան : Անոնցմէ վերապրող մեր ազգակիցներէն կամ պարագաներէն կը խնդրենք ընկե – րակցութեանս հաղորդել անուն ու մա – կանունները, եթէ կարելի է ծննդեան վայրի յիշատակութեամբ, այս վիճա – կագրութեան մաս կազմող իրենց հարա – զատ կամ ծանօթ ազգակիցներու :

Հասցէ. –
— *K. BAKERDJIAN;*
32, Rue de Trévise - 75009 Paris
— *TZ. ASSDOURIAN;*
18, Rue Clavel - 75019 Paris

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները բացուած են :

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտու – հիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան :

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն :

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները սկսած են : Հեռաձայնել.–

– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375· 27· 89

– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376· 68· 19

Ecole St. Grégoire de Nareg

— Les inscriptions à l'Ecole St. Grégoire de Nareg sont dès maintenant ouvertes pour l'Année Scolaire 1981-1982.

Pour tous renseignements s'adresser au Père ZABARIAN.-
38, Route de Collonges
69450 - St. Cyr au Mont d'Or
Tél.: (7) 847. 28. 65

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

ՍԵՒԱՆ SEVAN

Direction : M & Mme Bédikian

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19

Fermé le lundi *Ouvert tout l'été*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Ժ. Ճա – մուսեան 100 Ֆ. կը նուիրեն :

Հայ Արենոյլները 120 Ֆ. կը նուիրեն :

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ :

Բ.– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով :

Գ.– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն :

Դ.– Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար :

Ե.– Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար :

Զ.– Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ.իս Տնօրէնութեան հետ:

26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միու – թեան տարեկան Ընդհանուր Ժողովը տե – ղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 19–ին, Շաբաթ օր, ժամը 16–ին իր կեդրոնա – տեղին, 32 Թրէվիզ փողոց, Փարիզ 9-րդ: ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ :

Կը հրաւիրուին անդամագրուիլ բոլոր կեդրոնականցիները :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ՛ք «Յառաջ»ի ձեր բաժանորդագրութիւնը.

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները.

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՍԱԿԷՆ:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» *ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»*

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 Ֆր.)

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 Ֆր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)

« ՅԱՌԱՋ 50 » (1976)
ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՑ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ **ԳՈՒՌՋԻ**
(Գին 120 Ֆր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ :
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS
du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.

2° VOYAGES DE 14 JOURS
du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS OCIVEP

Spécialiste des Voyages
sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis
de 14 à 19 h.
S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom ....
Prénom ....
Adresse ....
.... Tél. ....
Ville .... Code postal........

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie
du .... au ....
ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :
....

Rayer les mentions inutiles

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
29-30
SAMEDI-DIMANCHE
29-30 AOUT
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.982
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 14.982

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՁԱՅՆ – ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ...պաշտօնութեանց «մաքրագործումնե–րը» կը շարունակուին, յաճախ պարզ ...պատրուակներու հիման վրայ : Ձայնասփիւռին նոր տնօրէնուհին Միշէլ Քոթա ...ամբու դրած է նաեւ Միշէլ Տուպա, Միշէլ Թորիաք («Ապրուած» յայտագրին պատասխանատու) մինչ հեռատեսիլի Գ. կայանի նոր տնօրէնը՝ Կի Թոմա պաշ – տօնազրկած է լրատուութեան տնօրէնը՝ ...նրէ Սապաս : Այս ամբողջը, ինչպէս ...գրել կուտայ Փիլիփ Թէսոն Քոթիտիէ–նի մէջ (Օգոստոս 28) ցոյց կուտան, որ ...ինչ ալ ըլլայ վարչակարգը «բազմազա – նութիւնը» պարապ բառ մը կը մնայ եւ ...երբ ընդդիմութիւն մը իշխանութիւն կը ...դառնայ, կը գործադրէ ճիշդ այն նոյն մեթոտները, որոնց համար կը քննադա – տէր երբ ինք՝ ընդդիմութիւն էր : Այս – պէս ընկերվարականները, արդարօրէն, կը մեղադրէին իշխանութիւնը որ ձեռք ...առած է, բոլոր միջոցներով, մաս – մեդիաները : Եւ այսօր ճիշդ նոյն բանը կ'ընեն, փաստելով թէ մեթոտները նոյնը կը մնան, միայն գոյնը կը փոխուի : Ֆըրանս 3-ի լրատուութեան տնօրէնին՝ Սապասի պաշտօնազրկման տրուած պատճառաբանութիւնն այն է թէ «արհեստական սխալ» գործած է յայտագրին մէջ ...նելով անգլիական փաստանկար մը, կարմիր բանակին վերաբերեալ եւ ուր, ըստ նոր տնօրէնին, խորհրդային բանակը ծիծաղելի է :

ԳԻՆԵՐԸ 1,7 առ հարիւր յաւելում կըրած են Յուլիսին, ինչ որ բարձրագոյնն է 1980 Յունուարէն ի վեր : Ըստ տնտե – սութեան նախարար՝ Ժ. Տըլորի, մեղաւորը քարիւղն է անշուշտ, որոշ շահա – գործումներ, բայց նաեւ նախկին վար – չակարգը, որ առենին չէ ըրած կարգ մը յաւելումներ :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական Մամաքի բանտին 100–է աւելի բանտարկեալներ, որոնք կամաւոր ծոմի դիմած էին Յու – լիս 7ին, դադրեցուցին իրենց շարժումը, առանց գոհացում ստանալու : Այս քաղաքական բանտարկեալները կը բողոքէին իրենց կրած չարչարանքներուն եւ բանտին մէջ կիրարկուող կանոններուն դէմ :

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ մէջ գործազրկութիւնը 33 առ հարիւր յաւելում կրած է մէկ տարուան ընթացքին : Ներկայիս գործազուրկներու թիւը ութ միլիոն ինը հարիւր քաներեք հա – զարի հասած է, մեծ մասը 25 տարեկանէն վար են :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ ձերբակալուած է Իվան Կովալեւ, անդամ Հելսինքիի հա – ձայնագրերու հսկողութեան խումբին «հակախորհրդային քարոզչութեան» ամբաստանութեամբ : 27 տարեկան, Կովալեւ զաւակն է ուրիշ այլախոհի մը, որ 1974ին 7ը տարի արգելափակման դատապարտուած է եւ ամուսինը՝ Թաթիանա Օսիպովայի, ան ալ դատապարտուած 5 տարի արգելափակման եւ հինգ տարի ալ «աքսորի» :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ընդունեցաւ Յորդանանի թագաւորը, որ այցելութիւն մը կը կատարէր Փարիզ : Միւս կողմէ, Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը Շէյսոն կարճ շրջապտոյտ մը կը կատարէ Միջին – Արեւելք եւ յաջորդաբար կ'այցելէ Ամման, Պէյրութ, Դամասկոս :

ԻՐԱՆԻ «Իսլամական Ուղղութեան» նախարարը հրաւիրած է իրանեան թերթե – րը, որ դադրին «ծանուցումներ կատա – րելէ գրաւուած պանդոկներու մէջ ըս – պասարկուած ֆրանսական ճաշերուն ինչպէս նաեւ ֆրանսական վարսայար – դարումներուն համար» : Միւս կողմէ Ղոմի սուրբ քաղաքին մէջ, իշխանութիւն – ները ձերբակալած են Մուճահետին – ներու խումբ մը որ «կ'ուզէր օդը հանել Խոմէյնիի գրասենեակը» : Իմամը, թէեւ, 1980 Յունուարէն ի վեր Թեհրան կ'ապ – րի, սրտի տագնապի հետեւանքով : Վերջին 48 ժամերուն 31 «ընդդիմադիր» եւս գնդակահարուած են :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍ. 19 – 24)

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

× ԵՍ - 1045–ը հաշուիչ մեքենայ մըն է, որուն «ընդունակութիւնը» մէկ վայրկեանին 1.700.000 գործողութիւն կատարելն է : Հաշուական մեքենան մշակած եւ պատրաստած են Երեւանի ուսողղիտական մեքենաներու գիտա – հետազօտական հիմնարկութեան գիտնականները :

×

× Երեւանի հիւսուածեղէնի գործա – տունը նորաձեւ շապիկներ կ'արտադրէ՝ պատանիներու եւ երիտասարդներու համար : Շապիկներուն վրայ նկարուած են Հայաստանի տեսարժան վայրերը՝ Էջ – միածինի Մայր տաճարը, Գեղարդը, Գառնին, ինչպէս նաեւ դէմքեր, օրինակ Սասունցի Դաւիթը :

×

× Երեւանի արդուզարդի խանութնե – րուն մէջ ծախու դրուած են, փորձի ժամանակաշրջանի մը համար, «հայկական բնական հինա եւ բասմա» մակադրուած ներկերը : Վերոյիշեալ ներկերու արտադրութիւնն ու պատրաստութիւնը ապա – հովուած են կրագիտապատ ծաղկաման – ներու մէջ, տուֆի խիճերով աճող բոյ – սերով : Բուսաբանական հիմնարկութեան մասնագէտներ հետեւեալ բացատրու – թիւնները տուած են. – Հինան, որ Աւստրալիա, Հնդկաստան, Ափրիկէ եւ Պարսկաստան աճող բոյս մըն է, չորս տարիէ ի վեր յարմարած է Արարատեան դաշտի կլիմային : Բասման, որուն հայ – րենիքը Հնդկաստանն է, ինչպէս նաեւ մերձարեւադարձային երկիրները, նոյն – պէս շատ լաւ յարմարած է թ՛է կլիմային, թ՛է առանց հողի կիրարկուող աճի դրութեան :

×

× Հայաստանի Պետական Գրապալատի առաջադրութիւնն է եղած հաւաքել եւ պահպանել Հայաստանի մէջ հրատարակուած բոլոր գիրքերն, գրքոյկները, թերթերն ու հանդէսները, այլ խօսքով բոլոր հրատարակութիւնները : Գրապալատին դիւանը ամէն տարի կը հարստանայ երկու հազարէ աւելի հրատարակութիւն – ներով եւ 77 թերթերու օրինակներով : Լոյս կ'ընծայէ «Յօդուածների ու գրա – խօսութիւնների տարեգրութիւն» եւ «Գրքի տարեգրութիւն» ուղեցոյցները, ամէն ամիս :

×

× Երգահան Ալեքսանդր Սպենդարեան տուն – թանգարանը օժտուած է արեւելեան ժողովրդական նուագարաններով : Առաջին հաւաքածոն կազմած է կէս դար առաջ, երաժիշտ, ազգագրագէտ Ալ. Օ– գանեզաշուիլի (Յովհաննիսեան) համա – խմբելով 15 հազուագիւտ նմոյշներ : Յետագային այդ աշխատանքը շարունակած է երաժշտագէտ եւ բանագէտ Արամ Քոչարեան : Ցուցանմոյշներուն ամէնէն հետաքրքրական նուագարանը կը նկատ – ւի երեք լարեր ունեցող «Սպիտակ քա – մանչան», 200 – 250 տարուան հնութիւ – նով :

×

× Պապիկ Թարջիկեան, առաջին տե – ղակալը այսպէս անուանուած Աւտօտ – րանսպորտի – աւտոմոբիլային ճանա – պարհների շինարարութեան եւ շահա – գործման նախարարին, յայտարարած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին, թէ բեռնե – րու, ապրանքներու, ինչպէս նաեւ պարզ երեթեւկի գլխաւոր զարկերակը կը կազ – մեն 7,5 հազար ընդհ. երկարութիւն ու – նեցող Հայաստանի ճամբաները : Ներ – կայ հնգամեակին պիտի շինուին 300 քիլոմեթր ներկայացնող նոր ուղիներ : Այս ցուցանիշը թերեւս այնքան ալ պատկա – ռազդու չէ, աւելցուցած է տեղակալը : Սակայն պէտք չէ մոռնալ մեր Հանրա – պետութեան լեռնայատուկ աշխարհագրու – թիւնը, որուն հետեւանքով ճամբաներու շինութիւնը մեծ դժուարութիւններու կը բախի :

×

× Հայաստանի ստորերկրեայ ջերմու – թեան աղբիւրները՝ հրաբուխները, կըր – նան ապահովել 80 տոկոսը Հանրապե – տութեան վառելանիւթի պահանջներուն : Այս եզրակացութեան եկած են երկրա – բանութեան հիմնարկութեան մասնա – գէտները : Տուած են կարգ մը բացատ – րութիւններ. – Հայաստան նկատուած է մարած հրաբուխներու երկիր : Տարածքին կան աւելի քան 400 հրաբուխի համակար – գեր : Ասոնք, թէեւ սպառած են իրենց գործօն ժայթքին ուժականութիւնը, սա – կայն դեռ իրենց ընդերքին մէջ կը պահ – պանեն ջերմութեան շատ մեծ պաշարներ : Կը նախատեսուի զանոնք օգտագործել 1990–էն սկսեալ, աստիճանաբար :

×

× Երեւանի Հայելեկտրալոյս գործա – տան արտադրութիւններէն լամպերը, ներկայիս, երեք այլ երկիրներ ալ կ'ա – ռաքուին : Ասոնք են՝ Վենեզուէլա, Սինկափուր եւ Նոր Զելանտա : Քանակը՝ շուրջ կէս միլիոն լամպ :

×

× Գիւղատնտեսութեան հիմնարկու – թեան գիտնականները նոր դեղափոշի մը մշակած են : Առաւելագոյն չափով կը մեղմացնէ հացահատիկի դաշտերուն մոլեխոտերը, այսինքն՝ վայրի խոտերը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԹՈՒՂԹԻՆ ՓԱՌՔԸ»

Ճերմակ մը թուղթ կայ գրասեղանիս վրայ : Մաքուր, ամբիծ, ճերմակ մը թուղթ : Կը նայիմ անոր ու կը խոր – հիմ :

×

Ի՞նչեր կը խորհիմ, երբ քեզի այսպէս կը նայիմ, թուղթ, որ մէկն ես գրասեղանիս վրայ ամէն օր սպառող հարիւրաւոր թուղթերէ : Ի՞նչեր կը խորհիմ, երբ կը նայիմ անմեղ սպիտակութեանդ : Ճերմակ մըն ես պարզապէս, հազիւ քանի մը կը– րամ : Մինչդեռ դեռ երկու ժամ առաջ, տպարանը երկու թօն ծանրութեամբ կը բարձրանայիր դիմացս : Սպիտակ ոսկիի մը նման թանկարժէք, որքան հեռուներէ եկար դուն, որքան ճամբայ կտրեցիր բեռնատար կառքին մէջ, մտնելու համար հայերէն թերթիս տպարանէն ներս : Թանկարժէք ու ծանր, պատրաստ էիր ճերմակներու վերածուելու ու սպիտակու – թիւնդ տրամադրելու սեւ մելանին կամ գրամեքենայի մը ժապաւէնին մուրին : Եւ հիմա սեղանիս վրայ ես ահա : Կը նայիմ քեզի ու կը խորհիմ :

Քիչ վերջ պիտի ճզմեմ քեզ մեքենա – յիս գլաններուն միջեւ եւ պիտի հարուածեմ քեզ անոր մետաղեայ գիրերով : Պիտի հաղորդուիս ապրումներուս ու մըտածումներուս հետ, լաւ հաղորդիչը պիտի դառնաս ներքին աշխարհիս, պիտի եղբայրանաս հետս, այդ եղբայրութիւնը փոխանցելու համար ուրիշներու : Այժմէն կը տեսնեմ քեզ, գիրերով բռնաբար – ուած, կուսութիւնդ կորսնցուցած, բայց պտղաբերումներով յղի : Այժմէն կը տեսնեմ քեզ առաքելութեան մը ճամբուն վըրայ, սպիտակ ոսկիի արժէքէդ վրայ բան մը եւս աւելցած : Շուտով պիտի պըտըտիս խմբագրատան մէկ սենեակէն միւսը, տպարանի մը մէջ մէկ մեքենա – յէն պիտի փոխանցուիս միւսին, ձեռքէ ձեռք, կարդացուելով, բազմանալով, հետզհետէ տպագիր թուղթ դառնալով : Քանի պիտի պտըտիս, թերեւս այնքան աւելի պիտի լղրճուիս մելանով, տպագրիչ մամուլին գլանը այնքան աւելի պիտի ճզմէ քեզ, բայց դուն կուրծք պիտի տաս այդ ճնշումներուն եւ ի վերջոյ դուրս պիտի գաս յաղթական ժպիտով, մաքուր արտաքինով, իբրեւ տպուած թերթ, փունջն եղող հացի մը նման բուրումնաւէտ ու ախորժագրգիռ :

Օ՛ ինչպէս կը պաշտեմ քեզ, թուղթ, ինչպէս թանկ կը վճարեմ քեզի, թերեւս աւելի՝ քան դեղին ոսկիին :

Ահաւասիկ կը տեսնեմ քեզ հիմա օրաթերթի նոր կերպարանքիդ մէջ, ցրուիչներուն ձեռքը, պատրաստ՝ ինծմէ հրա – ժեշտ առնելու : Բաժանումի պահն է, պահ մը որ պէտք է հասնի որպէսզի մեզ կապես ուրիշներու : Ու կը մեկնիս դէպի փողոց, դէպի հեռաւոր թաղեր ու քա – ղաքներ, դէպի անծանօթ տուներ ու մարդիկ, նամակի մը նման, սրբազան նամակ, որ սիրտեր կը միացնէ իրարու ովկիանոսներու վրայէն :

Հիմա կը տեսնեմ ահա քեզ տուներու մէջ, յաղթական մուտքով մը, ուր քեզի կը տրուի այն պատուոյ տեղը, զոր ու – նէիր արդէն մեր սրտին կամ տպարանին մէջ : Կը տեսնեմ քեզ որպէս գուրգու – րանքի ու սիրոյ առարկայ, ջերմ ու դողացող ձեռքերու մէջ, տաքուկ ծունկերու վրայ, սիրահար աչքերու դգուանքին տակ : Ու դուն կ'ապրիս այն երջանկու – թիւնը, զոր մարդիկ ու հաւանաբար ա – ռարկաներ երբեմն պէտք է ունենան, երբ կ'անդրադառնան թէ զուր տեղ չէր որ նուիրեցին իրենց գոյութիւնը, նպատա – կի մը :

×

Եւ սակայն ... ի՞նչ է այն : Մէկը, իր տանը մտերմութեանը մէջ, յանկարծ քեզ մէկդի ըրաւ առանց նոյնիսկ երկու տող կարդալու քեզմէ : Ուրիշ մը քեզ ճմռթ – կեց ու թողուց որ երախայի մը ոտքերուն տակ կոխոտուիս : Ա՜հ, տանտիկին մը խոհանոցին աւելցուքը փաթթեց քու մէջ ու աղբաման նետեց : Ի՞նչպէս կ'ու – զէի քովդ ըլլալ այդ պահուն ու պաշտ – պանել քեզ : Քեզ վերցնել աղբամանին մէջէն, մաքրել, վէրքդ սրբել ու կուրծ – քիս սեղմել : Բայց քովդ չեմ այլեւս, ու ահա անոպայ մը, ծայրէ ի ծայր կարդա – լէ վերջ քեզ, քեզ կրկին ետ ղրկեց ան – կիւնի խանութպանին, մերժուած ու չսիր – ուած առարկայ մը որպէս : Ու դուն հոն գտար քու նմաններդ, որոնք չեն արժա – նացեր իսկ տունէ մը ներս մտնելու եր – ջանկութեան, չեն գնուեր, մնացեր են նախորդ օրէն աւելցած ու օթեկցած հա – ցերու քով :

Ու ահա կրկին կը տեսնեմ քեզ, մեզի վերադարձուած, մեզի ետ բերուած : Տժգունած ես, ամօթահար, կորսնցու – ցած՝ ամբողջ փայլդ ու թարմութիւնդ : Մէկը կտոր մը փրցուցեր է քեզմէ, միւ – սը սեւ մատիտ մը քաշեր է վրայէդ, մէկը խաչ - բառ մը լուծեր է մէջդ, միւսը հեռաձայնի թիւ մը արձանագրեր է մէկ անկիւնդ : Եւ դուն որ մեզմէ մեկ – նած էիր այնքան փառքով ու պատիւով, հիմա կը կարծեմ թէ մեր աչքերուն իսկ չես կրնար նայիլ, զայրոյթով ու ամօ – թով դալարուելու համար թշուառու – թեան մը մէջ, որուն արժանի տեսնուե – ցար դուն : Ու մենք, սիրելի ճերմակ մը թուղթ, սրտի ցաւ մը պիտի ունենանք ամէն անգամ որ պիտի նայինք քու վը – րայ, մինչեւ որ կանչենք հնահաւաքը ու քիլոյով ծախենք քեզ անոր :

×

Ճերմակ մը թուղթ կայ գրասեղանիս վը – րայ, մաքուր, ամբիծ : Կը վերցնեմ զայն ու կ'անցընեմ գրամեքենայիս գլաններուն միջեւ :

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԵՆԵՏԻԿԸ

Գրեց՝ Հ. Լ. ԶԷՔԻԵԱՆ

(Բ. և Վերջին Մաս)

Վենետիկի մէջ Հայերը ունէին նաեւ իրենց սեփական գերեզմանատունը, որ կը գտնուէր Ս. Գէորգ, «Սան Ճորճոյ», կղզիին մէջ։ ԺԶ. դարու վերջերը, ներկայ հոյակապ տաճարի կառուցման ընթացքին, գերեզմանատունը ծածկուած է սոյն հիմերուն տակ։ Վերջերս կատարուած նորոգութիւններն ու պեղումները՝ երեւան բերին 1570 թուականէն հայերէն արձանագրութեամբ տապանաքար մը, որ կը պահուի տաճարին աջակողմեան Մեռելներու մատուռ, «Քափփելլա տէի Մորթի» կոչուած մատրան մուտքին։

Վենետիկի հայ հասարակութիւնը իր ամէնէն փայլուն օրերը ապրեցաւ ԺԶ. – ԺԸ. դարերուն, յատկապէս Հին եւ Նոր Ջուղայի վարպետ վաճառականներուն կենսունակ գործունէութեամբ։ Այնպիսի ժամանակի մը մէջ, երբ Վենետիկի հարըստութիւնը վայրէջքի զուգագիծը կը բոլորէր՝ աշխարհի վաճառքի հրապարակներուն վրայ, Հասարակապետութիւնը՝ Հայերու առեւտուրին մէջ գըլխաւոր նեցուկը կը նշմարէր իր խախտող տնտեսականութեան։ Մանաւանդ թէ, Կրետէի պատերազմի դժուարին տարիներուն (1645 - 1669), «Սերենիսսիմա»ն մասնաւոր միջոցներ ձեռք կ'առնէր «որպէսզի Հայերու առեւտուրը, որ կարելի է ըսել թէ միակն է քաղաքի ներկայ պայմաններուն մէջ, կարենայ աւելի ծաղկիլ, եւ անոնք կարենան պատրաստ օժանդակութիւն գտնել»։

Միեւնոյն դարերուն՝ Վենետիկ հայկական տպագրութեան ալ ամէնէն կարեւոր կեդրոններէն մէկը կը դառնայ։ Մանաւանդ թէ ճիշդ Վենետիկի մէջ լոյս կը տեսնէ, 1509–ին, հայերէն առաջին տպագիր մատեանը՝ Յակոբ Մեղապարտի ձեռքով։ Անկէ ետք 19 հրատարակիչներ պիտի յաջորդեն իրարու՝ մինչեւ Ս. Ղազարի կղզեակին մէջ Մխիթարեան Հայերու տպարանին հիմնարկումը, որ տեղի կ'ունենայ 1789–ին, մինչ նախապէս Մխիթար եւ աշակերտները՝ իրենց գիրքերուն տպագրութիւնը կը հոգային քաղաքին զանազան տպարաններուն մէջ։ Արդարեւ, 1715–ին Վենետիկ կը հասնի Մխիթար Աբբահայր Սեբաստացին՝ իր 19 հետեւորդներով։ Երկու տարի վերջ կը հաստատուի Ս. Ղազար կղզին, զոր Վենետիկեան Հասարակապետութենէն մըշտընջենական նուէր կ'ընդունի եւ որ օրրանը պիտի հանդիսանայ ԺԸ. դարու Հայ Վերածնունդին։ 1836–ին Միաբանութիւնը կը հիմնէ Վենետիկի մէջ Ռափայէլեան վարժարանը, յետագային Մուրատ – Ռափայէլեան, որ նախ «Քա՝ Փեզարոյ» պալատին մէջ հաստատուած՝ Մեծ Ջրանցքի երկայնքին՝ 1850–ին «Քա՝ Ծենոպիոյ» պալատը պիտի փոխադրուի, ուր կը գործէ մինչեւ այսօր։ Ծանօթ է Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի հսկայ դերը Հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ, ուր հասած է մեր Զարթօնքի սերունդին, յատկապէս արեւմտահայութեան, ընտրանիին կարեւոր մէկ մասը։

Վենետիկի Հայ հասարակութիւնը, առողջ՝ մասնաւորապէս տնտեսական եւ առեւտրական գետնի վրայ, ուշադրութեան արժանի գործունէութիւն մը ունեցած է նաեւ գիտարուեստի եւ մշակոյթի բնագաւառներուն մէջ։ Յիշենք Անտոն Սուրեանը, կոչուած նաեւ Հայ Անտոն, բազմակողմանի տաղանդով օժտուած։ 1575–ի ուժեղ համաճարակի ընթացքին, իր հնարած մէկ դեղով բուժած է քաղաքացիներու հոծ թիւ մը. մանաւանդ թէ, գաղափարապաշտ հոգի, իր սեփականէն ծախսած է յաճախ՝ առանց փոխարէնի ակնկալութեան։ Նոյն Սուրեանը հնարած է նաեւ մեքենայ մը, որով յաջողած է Զինարանին, «Արսենալէ»ի, յատակէն դուրս քաշել սուզուած խոշոր մարտանաւեր եւ մաքրել լճակին խորը բազմաթիւ դարերու մնացորդներէ։ Բայց Սուրեանի տաղանդին մեծագոյն արժանիքը կայացած է Լեփանթոյի յաղթանակին բերած իր նշելի նպաստին մէջ։ Սուրեան պատրաստած էր նոր եւ սովորականէն աւելի զօրաւոր թնդանօթներ, որոնք կը հասնէին թշնամի բանակին՝ առանց ենթարկուելու անոր կրակի տարողութեան։ Ա՛յս եղած է գաղտնիքը՝ քրիստոնեայ ուժերու յաղթանակին։ Պատերազմի ասպարէզին վրայ ալ՝ Սուրեան ցոյց տուած է իր ճարտարութիւնը, իսկոյն նորոգելով վիրաւորուած հսկայ մարտանաւ մը, որ առանց իր միջամտութեան դատապարտուած էր ընկղմելու։

Յիշատակութեան արժանի ուրիշ տիպար մըն է Զաքարիա Շեհրիման կամ Շեհրիմանեան (1708 – 1784), եկեղեցական մը, Ջուղայեցի մեծանուն Շեհրիմանեան գերդաստանէն, որոնք 1600-ի վերջերը Վենետիկ հաստատուած էին եւ 1700–ի ընթացքին Եւրոպայի ամէնէն բարգաւաճ առեւտրական հաստատութիւններէն մէկուն տէրն էին։ Զաքարիա, մասամբ մոռցուած դէմք մը, վերջերս նոր մերձեցումով մը արժէքաւորուեցաւ անգլիական գրագատութեան կողմէ, որ կը տեսնէ անոր մէջ Վենետիկեան Լուսաւորութեան շարժումին ամէնէն հետաքրքրական եւ 1700–ի Վենետկեան ընկերութեան ամէնէն սրամտափանց դիտողներէն մէկը։ Յիշենք նաեւ Վիկտորիա Ազանուր բանաստեղծուհին, որ ծնած ու մեծցած է Վենետիկի մէջ։ Ժամանակի նշանաւոր քերթողներէն Ծանելլայի աշակերտած եւ ընկերային կեանքի ակնառու տիպար մը՝ ԺԹ. դարէն Քասանեբորղի անցքին վրայ, Ազանուրը կարելի է նկատել լաւերէն մէկը այդ շրջանի բազմաթիւ կրտսեր դէմքերէն։

Վենետիկի հայկական յուշերուն միջեւ կարելի չէ գանց ընել Կատարինէ Քոռնարոյ Թագուհիին փառահեղ դամբանը՝ Ռիալթոյի մօտ «Սան Սալվատոր» եկեղեցիին մէջ, լատիներէն արձանագրութեամբ մը՝ որ զինք կը կոչէ «Թագուհի Կիպրոսի, Հայաստանի եւ Երուսաղէմի»։ Կիպրոսի Լուսինեան Հարստութեան խընամացած այս վենետիկցի իշխանուհին կը կրէր տակաւին «Հայաստանի Թագուհի» տիտղոսն ալ, հոգ չէ թէ արդէն շատոնց նսեմացած ըլլար Կիլիկեան գահին փառքը։

Յիշենք հուսկ Ս. Մարկոսի հեքեաթային ձիերը, որոնք, աւանդութեան մը համաձայն, նուէր բերուած էին Հռոմի Ներոն կայսեր Հայոց Տրդատ Ա. թագաւորին կողմէ, կարծես՝ միջոցին մէջ սլացիկ՝ յաւերժական վկաներն ըլլան Հայ – Վենետիկ մեծագոյն ուսումնասէրին՝ Ալիշանի պատգամին. «Ո՞վ պիտի համարձակի ըսել թէ մեռաւ Վենետիկ, երբ կորսնցուց իր անկախութիւնը։ Նոյնը պիտի ըսեմ նաեւ Հայաստանի համար»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴԸ ԲԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Է ԳԵՂԵՑԻԿ

(Բ. և Վերջին Մաս)

... Ձմռան հետքերով եկել, բազմերանգ շողարձակումներով տարածուել էր գարունը։ Տաքացել էր հողը, սկսուել այգեբացը։

Իր սովորութեան համաձայն Ալեքսան Բիձէն, ամբողջ օրը այգուց դուրս չէր գալիս։ Էտում էր ծառերի չորացած ճիւղերը, խաղողի մատները, քաղհանում, մաքրում էր բները, փորում, փոցխում այգու շարունակութիւնը՝ կանաչի ցանելու, սածիլներ տնկելու համար։ Այգու սկիզբն էր, յետո՞յ ... Յետոյ շա՜տ բան էր հերթի դրել, շատ բան ունէր անելու ...

Կիրակի օրը ծերունազարդ այգեպանին է այցելում դուստրը՝ Համասփիւռը, մտերմօրէն զրուցում հետը, խնդրում որ իրենց մօտ անպայման ճաշի գայ։

Ծերունի այգեպանի հետ ճաշի նստելն անգամ հաճելի դէպք էր նրա հարազատների համար։ Ինչքա՜ն հետաքրքիր էր անցնում ժամանակը Ալեքսան Բիձի հետ. խօսքի մէջ զուսպ, հեռատես ծերունին միշտ օգտակար մի խորհուրդ, հոգին վեհացնող մի պատգամ տալիս էր։

Վերադառնալով դստեր մօտից, Ալեքսան Բիձէն մի անգամ էլ շրջում է իրիկնամուտի կապոյտ անդորրով ողողուած այգին, դասաւորում իրերը, որոշում վաղուայ անելիքները, հանդիպում որդուն, հարսին, երեխաներին, բարի գիշեր ասում, գալիս փայտաշէն տնակը, պառկում։

... Ծագում է կենսաթրթիռ, գգուալից ժպիտով գարնան արեւը ... որքա՜ն հըմայիչ է, ներշնչող, վաղ այգաբացին ցօղաթաթախ բուրող այգին ... Ինչպէս Ալեքսան Բիձուն թւում էր, կատարեալ դրախտը, արքայութիւնը բնութեան մէջ է. նա երջանիկ էր զգում իրեն, որ կայ, ապրում է, վայելում հողի, արեւի պարգեւած հրաշալիքները։ Բնաշխարհով տարուած այգեպանի աչքերի առջեւով աննկատ անցնում էր իննսուներորդ գարունը՝ Մարտը, Ապրիլը, Մայիսը...

... Համարեա ամէն օր նրան էին այցելում համագիւղացիներ, խնդրում, որ նեղութիւն կրի, մտնի իրենց այգին, իր ունեցած փորձով, բարի խորհուրդով օգնի իրենց։ Հարսը՝ Արուսեակը, որ դստեր պէս հետեւում էր ծերունու առողջութեանը, յաճախ արգելք էր լինում, ասում որ սկեսրայրի համբաւութիւնը չպէտք է չարաշահել...

– Բան չկայ, Արուսեակ ջան, խօսացել եմ, կ'երթամ. չեմ յոգնի, ծանօթ մարդիկ են, ոնց ասեմ՝ չեմ կարող, մի տնից չենք, մի գիւղից ենք, չի լինի, լաւ չի ...

Եւ գնում էր, հանդիպում, ինչով կարող էր, որքան հնարաւոր էր, օգտակար էր լինում։ Գիւղատնտեսն անգամ նրա հետ էր երբեմն խորհրդակցում, նրա կարծիքն իմանում որեւէ նոր գործ ձեռնարկելիս ...

– Մի՛ մոռացէք, – ուսուցանում էր Ալեքսան Բիձէն, – պարարտանիւթը՝ պարարտանիւթ, բայց գլխաւորը հողի լեզուն հասկանալն է, նրա նկատմամբ հոգատար լինելը, հողին գուրգուրանքով շրջապատելը, որ նա սիրայօժար ենթարկուի ձեզ, մինչեւ վերջը հաւատարիմ ծառայի ...

... Արտասովոր էր այդ տարուայ ամառը, աշխատանքային եռուզեռով լի... Այժմ Ալեքսան Բիձէն օրուայ որոշ ժամեր նուիրում էր չորրորդ սենեակը կառուցող որդուն, իրենից կախուած ամէն ինչ անում չինարարութեան աշխատանքները ժամանակին աւարտելու, չթողնելու ձմռանը ...

Թէեւ Բարկէնը, Արուսեակը ամէն կերպ ձգտում էին հեռու պահել ծերունուն աւելորդ բեռնաւորուածութիւնից, չէր լինում ... Դժուար չէր կատարած աշխատանքը, բայց վերջիվերջոյ ութսունք էր, երիտասարդական եռանդն այլ բան է, ծերունական հասակը՝ այլ, առաջուայ պէս չէր կարողանում դիմանալ յոգնածութեանը։

... Սեպտեմբերեան անվրդով, հաճելի կէսօր էր։ Որդին, հարսը, երեխաները ճաշասեղանի շուրջ նստած սպասում էին Ալեքսան Բիձէին, բայց անցնում էր ժամանակը, իսկ նա չէր երեւում ...

– Աղջի, Արուսեակ, մի վեր կաց, տես

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀԱՄՈՎ - ՀՈՏՈՎ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

ՃԱՇԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՔԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դո՛ւ, երկիրը լցիր Աստուածախօսութեամբ. Դու մեզ ուսուցիր Աստուծոյ հետ խօսելու լեզուն եւ հաճելի եղանակը. Դու կը գտնուիս ինչպէս առ Աստուած, նոյնպէս առ ամենայն դասս մարդկան. Դու վշտացելոց մօտն ես, յուսաբեկելոց յոյս կը ցուցնես, մոլորելոց՝ ճանապարհ, խաւարելոց՝ լոյս, կապելոց՝ արձակումըն, տառապելոց հանգիստ, խռովելոց՝ խաղաղութիւն, աղքատաց աւետարան, հիւանդաց՝ ապաքինութիւն, ի սուսերս գիշերոյ նստողաց՝ ճառագայթ, թախծելոց՝ սփոփանք... եւ այսպէս ամէն չարեաց եւ կարեաց մարդկան կարեկից, ըսպեղանի ու բալասան կ'ընծայես հրեղէն լեզուաւ Աղօթամատեանիդ։ Գերեզման չկայ քեզ համար, Դու հոգիներու մէջ կը հանգչիս, անմահդ ի մահկանացուս. Քո մեղագիրդ եւ դեղագիրդ ամէն Հայու տունը, ամէն Աստուածապաշտի ծոցը կը գտնուի։ Առանց Քո եւ ոչ Հայուն սուրբ պատարագն ի բեմին մատչի. Դու պիտի բանաս դուռն Սրբութեան Սրբութեանց. Դու պիտի կարդաս նախապէս «Ամենակալ բարերար մարդասէր Աստուած բոլորից...»։ Դու պիտի համարձակեցուցանես քահանային բերանը բանալու «Աղաչել եւ աղերսել արտասուալից հառաչմամբ յամենայն անձնէ ընդփառաւորեալ արարչութիւն անեղծ եւ անըստեղծ անժամանակ Հոգւոյն դթածի...»։

Նարեկայ հիւսիսակողմն երթանք, ընթերցող, ահա պրակ մը ծառոց, վա՜յր երանաւէտ. ահա աղբիւր մը կը հոսի ապառաժն ի վար, մշտահոս, պաղօրակ, այլ քար կը դառնայ. այս ջուրն է ստակայն յորմէ կը խմէր Ս. Նարեկացին, որոյ սիրտն երբեք քար չէր այլ կակուղ զալարի, ուռճացեալ սիրով Աստուածային եւ մարդկային։ Կը տեսնե՞ս Աղօթատեղին Սրբոյն, փորուած քարասենեակներ լոկ թուով եւ կրկնայարկ. դըժուարին է ելք, այլ սիրողաց յոյժ դիւրին. սեղաններ, խաչեր եւ լուսամուտ միայն ունի։ Այստե՞ղ արդեօք ի ծունկս ինկած կը պաղատէր առ «Արեգակն արդար, ճառագայթ օրհնեալ, լուսոյ կերպարան». բայց հաւաստեաւ աստ է աղօթած...

«Կենարարին յիշատակաւ միշտ ճենճեռիմ... աներկմիտ յուսով հաւատամ ըղնոյն ինքն տեսանել (զՔրիստոս)». եւ կը տեսնէ երջանիկ աչօք զԷմմանուէլն ի գիրկս Տիրամօրն ի ծովն Աղթամարայ, դիմացի չոր կղզւոյն վերայ. եւ լոյս եւ ձայն մօրն Ա ս տ ո ւ ծ ո յ կը կոչէ. «Գ ր ի գ ո ր ի է, ա՛ռ անձկալիդ, ա՛ռ Տէր»։ – «Ա՛ռ Տէ՛ր», կրկնելով կը համբառնայ վեր ի մարմնի հրեշտակն այս քարերէն, կ'անցնի ծովու երեսէն, երգելով մեղրահամն մեղեդին. «Աչքն ծով... ի ծով... ծիծաղախիտ... ծաւալանայր... յառաւօտուն...», կը համբուրէ զՏէր, եւ կը դառնայ Աստուածաշունչ հոգւով իւր աղօթամատեանին մէջ կը գրէ... «Այն՝ զոր տեսի աչօք իսկ իմովք»։

– Սուրբ կղզի, սուրբ ծով, սուրբ երգ, ամենասուրբ տեղիք, համով-հոտով լիք։

×

Մեկնինք այս անմեկնելի տեղէն, տեսարանէն. մեկնինք այս երանաւէտ երկնակենցաղ Սրբոյն բնակարանէն, իջնանք ի վայր, ի դաշտ.— ի՛նչ տեսիլներ։ Խիտ խիտ ծառազարդ գեղօրայք, կալեր, կալոտիք, շինական հարսն ու աղջիկ, ծերն ու մանկտին, ագռաւն ու աղաւնին, ճնճղուկն ու արագիլ, մըջիւնն ու պօլօճը, եզն ու եզնավարն, էշն ու գոմէշն, սայլն ու սալորիկ, չէխն ու տարփին, վարդապետն ու երէց, շահնան եւ քուրդ բէկն, Վանայ սովեալն ու Բաղիշոյ չարչին, հարկահանն ու պարտապահանջն, նախիրն եւ խաշինք, ամէնքն ալ կալերու շուրջն առած՝ իրենց բաժինները կը կըրեն։ Յա՛րդն դոնէ թողուն վաստակաւոր եզան, խզուզը դոնէ թողուն կալատիրոջ հաճէթկլիկ ձագերուն քանի մը օրուան համար սնունդ։ Մեծ շարժումն, մեծ աղմուկ, կռիւ, յափշտակութիւն, հայհոյ կռիւ։ Եւ կան որ կը ստիպեն արագել վերցնել կալը, որպէս զի հնձուած արտին տէրեն, զի խեղճ գիւղացին պարտուց փոխարէն հողն ալ գրաւ է դրեր, եւ պայմանաժամն լրացեալ է, դատարանի պաշտօնեայք ներկայ են, որք օրինաց սատունութեամբ կը վճռեն ու կը յանձնեն գըրաւողին իբրեւ իրաւունք արտն շինականին, կեանքն շինականին, զոր կականմամբ ձայնի, եւ առատ ու դառն արցունքով կը ձգեն գիւղին ընտանիք։

– Ո՜հ սով... ո՞րն է սով...։

(Շար.— 5)

հայրիկը ի՞նչ եղաւ, դայ, որ ճաշենք, ուր է, – ասում է Բարկէնը ...

– Ես էլ հենց գնալ էի ուզում, – պատասխանում է հարսը, արագ դուրս գալիս ...

Բացելով փայտաշէն տնակի դուռը, Արուսեակը տեսնում է նահապետական թախտին անշարժ պառկած, ծանրօրէն շնչող Ալեքսան Բիձէին: Նա յանկարծակի է գալիս, չիմանալով ինչ անել...

– Վա՛յ, հայրիկ ջան, այդ ի՞նչ է պատահել, ի՞նչ ես զգում...

– Զգիտեմ ինչու, կուրծքս ուժեղ ցաւում է, դժուար եմ շունչ քաշում, – յամառելով պատասխանում է Ալեքսան Բիձէն՝ իրենից հեռացնելով վտանգաւոր նախազգացումը:

Իսկ սրտամկանի սուր ցաւը գնալով սաստկանում էր ... «Զպէտք է ուշացնել», – որոշում է Արուսեակը, շտապ գնում, կանչում է ամուսնուն: Տեղից թռչելով գալիս է Բարկէնը:

Տագնապահար՝ պապին շրջապատում են թոռները: Մի պահ զննելով հօր մոմի պէս դալուկ դէմքը, աչքերի արտայայտութիւնը, Բարկէնը վազում է բժշկի յետեւից, իսկ հարսը սրտի կաթիլներ է բերում:

– Արուսեակ ջան, չեմ ուզում, հարկաւոր չի ... Թող ինձ համար էսպէս հանգիստ պառկեմ, – շնչահեղձ խօսում է դեռեւս սթափ գիտակցութեամբ այդեպանը:

– Հայրիկ, մի մերժիր, խնդրում եմ, այս վալերիանի կաթիլները խմիր, մինչեւ բժիշկը գայ ... Շուտով ցաւը կ՚անցնի, կը թեթեւանաս, – փաղաքշաբար համոզում է Արուսեակը, անհամբեր սպասում ամուսնուն ...

– Չէ, Բալիկ ջան, մի տանջիր, կարիք չկայ, չեմ խմի ... Ո՞ւր է Բարկէնս, ի՞նչ եղաւ ... Ի զուր մի չարչարուէք, մի տանջէք ձեզ, – հազիւ լսելի շշնջում է Ալեքսան Բիձէն. – Ինչպէս տեսնում էք բնութիւնը՝ հողը, ծառը, ծաղիկը ինչ որ տուել են, յետ են պահանջում, ասում են՝ երկար ապրեցիր, բաւական է ... Ես հոգով գոհ եմ ինձ բաժին ընկած բարիքներից ... Ինչքան որ պէտք էր, ինչպէս որ պէտք էր, ապրեցի, պրծայ, շնորհակալ եմ բոլորիցդ էլ, դուք առողջ լինէք, դուք բախտաւոր մնաք ... Միակ փափաքս է՝ թաղէք ինձ այս տարի առաջին պտուղը տուած ծիրանի ծառի տակ, որին մաքուր թանկագին կնոջս՝ Փիրուզայիս անունն եմ դրել ...

Մինչեւ բժիշկը, որդին, դուստրը, թոռան յայտնւում են, իսկ քիչ անց գերեզման ամբողջ գիւղն է հաւաքւում, Ալեքսան Բիձէն չկար այլեւս, յաւերժօրէն փակել էր աչքերը ... Կատարելով հանգուցեալի վերջին կամքը, նրան յարգանքով ծէսով ամփոփում են այգու անկիւնում կանգնած ծիրանի ծառի տակ, «Փիրուզա»յի կողքին:

×

Այսպէս գնա՜ց ... հեռացաւ աշխարհից բարութեան համար աշխարհ եկած այգեպանը, որ, ինչպէս մահից առաջ խոստովանեց, երկար ապրեց՝ իննսուն տարի ... մեզնից ո՞վ չի երազում այդքան ապրել: Բայց նրանք, ովքեր գիտէին ճանաչում էին նրան, անժամանակ, անփոխարինելի էին համարում կորուստը ...

Բոլորի ցանկութիւնն էր, երազանքը, որ Ալեքսան Բիձէն ինչքան ապրել էր, մի այդքան էլ ապրէր, ո՛ւր էր, երանի թէ այդպէս լինէր, երանի՜ թէ ... Քանզի փաղանցուկ այս կեանքում նա միայն լաւութիւն արեց մարդկանց, թողեց բարի՛, լուսաւո՛ր անուն ...

ՍԱՔՕ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Անատօլուի Հայերը եւ «Ճումհուրիյէթ»

———0———

Գ.

Մարդ ապուխտով կրնայ մուկը համոզել, բայց Սուլթանն ալ կրնա՞յ համոզել: Կրնայ եղեր: Սուլթան Համիտ չէ դիմացեր ու վերջապէս ներեր է Հաճը Գալֆային: Ահա իր պատմութիւնը:

Սուլթան Համիտ իր շրջանի համբաւաւոր հայ որմնադիր Հաճը Գալֆային ով գիտէ ինչ պատճառով բարկացեր է ու զայն աքսորեր է Գայսէրի:

Հաճը Գալֆա Գայսէրիէն սկսեր է Սուլթանին ապուխտ ղրկել, մինչեւ որ յաջողեր է զինքը համոզել:

Հաճը Գալֆա, որ Տիւզեան ընտանիքի կը պատկանէր, Գայսէրիի մէջ նորոգեր է 1500 տարուան Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, նոյնիսկ շիներ է անոր յառաջամասին դուրս ցցուած մասը:

Այս եկեղեցին, որմով հպարտ են Գայսէրիի մեր հայ հայրենակիցներն ու Թանգարանի իշխանութիւնները, կոչուեր է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ: Եկեղեցիի Թաղային Խորհուրդի Ատենապետ Դանիէլ Արշըք եկեղեցիին մասին սա ծանօթութիւնները տուաւ.

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ բնիկ Գայսէրիցի է: Առաջին Հայն է որ կռապաշտութիւնը կործանեց ու Աստուծոյ պաշտամունքը հաստատեց: Ըստ մեր հաւատքին, Աստուծոյ առաջին լոյսը իջած է այս եկեղեցին վրայ:

Եկեղեցին կառուցուեր է չորս սիւներու վրայ, սիւներուն գլուխը չորս Առաքեալներու պատկերները կան: Լաւ պահպանուած կը նկատուի, հակառակ որ խնամքի պակասի պատճառով առաստաղի կարգ մը զարդերը թափած են: Եկեղեցին ամէնէն վերջին անգամ նորոգուեր է 1881 – 1882 տարիներուն: Ատկէ ի վեր ալ ձեռք չէ դպեր: Դանիէլ Արշըքի տըւած տեղեկութեանց համաձայն, եկեղեցին ասկէ 35 – 40 տարի առաջ իր շըրջանակին մէջ նախակրթարան, միջնակարգ ու լիսէ մը ունի եղեր: Դպրոցներուն մէջ հայերէնի կողքին անգլերէն ու ֆրանսերէն կը դասաւանդուէր: Եկեղեցին զարդարուած է 16. եւ 17–րդ դարէն մնացած նկարներով: Բացի ասոնցմէ անգնահատելի արժէքով կրօնագիրքեր, աշտանակներ, ձեռագործներ եւ գորգեր կան հոն: Կայ նաեւ Ս. Կոյս Աստուածածնի մէկ նկարը, որուն աչքերը փորուեր են «Կազ ու կռիւի ժամանակ»:

×

ԱՌԱՆՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Քահանայ ալ չունի Եկեղեցին: Տարիներ առաջ մեռեր է, Իսթանպուլի Պատրիարքարանն ալ Իսքէնտէրունի քահանայ Սերովբէ Կիւլինի պաշտօն յանձներ է ամիսը չորս օր հոս գալ ու պաշտօնավարել:

Թուրքիոյ Լուսաւորչական եկեղեցին երեքի կը բաժնուի. Իսթանպուլ, Գայսէրի ու Իսքէնտէրուն: Միջին Անատոլուի մէջ ապրող բոլոր Հայերը Գայսէրիի եկեղեցիին կապուած են: Թօքաթ, Սվազ, Կիւմիւշհաճըգէօյ, Պօզաթլըեան, Եօզկատի եկեղեցիները այս տեղի հակակշռին տակ կը գտնուին:

Գայսէրիի մէջ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին քով քանի մը եկեղեցիներ եւս կան: Միայն թէ այսօր այս եկեղեցիները ո՛չ թէ քրիստոնեաներուն, այլ մարզասէրներուն ծառայութիւն կը բերեն: Օրինակի համար Գայսէրիի Գէչիգափու շրջանի Ս. Աստուածածին եկեղեցին փոխանցուած է Մարմնամարզական Տնօրէնութեան: Առաստաղի նկարները ներկով ծեփուած են եւ այլեւս եկեղեցական պաշտօն չեն կատարեր: Իսկ Թալասի Կիւլպէգօղլու եկեղեցիին զանգակն ալ, որ ձուլուած էր Լոնտոնի մէջ, այժմ երճիյէշի մէջ, փոթորկոտ օրերուն, սքի ընողներուն իբր ուղեցոյց կը ծառայէ:

Գայսէրիի մէջ այսօր 12 բնակարան հայ կայ: Անոնց ալ մէկ մասը մէկական հոգինոց բնակարան է, կ՚ըսէ դերձակ Վահան Հըտըր:

Վահան Հըտըր երկու աղջիկներ ունի, Վէնիւս եւ Ռոզիթա: Լիսէի մէջ կարդացող տղուն անունն ալ Վահան է: Գայսէրիի մէջ չկայ տեղացի մը որ Վահան Հըտըրը չճանչնայ: Կը բնակի Պիւյիւք-պահչէ անուն Հայոց բնակավայրը: Այստեղ առաջ 700 տուն հայ կայ եղեր:

– Ինչո՞ւ այսօր 12 տուն մնաց:

– Շատեր մեծ քաղաքներ գացին:

– Մերձակայ գիւղերու մէջ հայ հայ-բնակիցներ կա՞ն:

– Այո, գիւղերու մէջ կան: Պօզաթլըեանի մէջ, Կիւմիւշհաճըգէօյիւ մէջ:

– Տղոց դպրոցի մէջ վիճակը ի՞նչպէս է:

– Շատ լաւ: Անիշխանութիւնը ամէն բանի հետ գլուխ ելած էր, ոչ մէկը ցեղի ու կրօնքի կը նայէր:

– Ձեր աւանդութիւններուն հաւատարի՞մ էք:

– Այո, եկեղեցի կ՚երթանք: Մեր եկեղեցին նշանաւոր է: Կարգ մը տեղերը հինցած է, նորոգել պիտի աշխատինք:

Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդէն Աթիք Էրգույումճու եկեղեցիին նորոգման համար ճիգ վատնողներէն է:

«Բացի Աստուծոյ տունը ըլլալէ, ասիկա մեր Գայսէրիին համար պատմական շէնք մըն է: Այս պատճառաւ անպայման ոտքի պահելու ենք» կ՚ըսէ ան:

Իսկ ինչ կը վերաբերի հայ – թուրք յարաբերութիւններու խանգարուած ըլլալուն, ան այս մասին սա շահեկան պատասխանը ունի. «Ցանցաւորը ոչ Արթինն է, ոչ Ահմէտը, ոչ Մուսթաֆան, ոչ ալ Ստեփանը: Ցանցաւորը Հրեային նենգամըտութիւնը, Անգլիացիին ոսկին ու Գերմանացիին ալ չարագործութիւնն է:

Եկեղեցիին վրայ հսկողն ալ Հոմս Տէմիրն է: Ան Գայսէրիի ամէնէն նուրբ գործը կը հիւսէ: Իր պարտականութիւններէն մէկն ալ առտու եւ իրիկուն ժամը հինգին եկեղեցիին զանգակները հնչեցնել է: Գայսէրիի եկեղեցին նորոգումի կը կարօտի ու Գայսէրիի հայ հայրենակիցները կը սպասեն որ վաքըֆները հետաքրքրուին այս հարցով:

×

ԷԼԱԶԸՂԻ ՄԷՋ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ՄԸ

Հաճէթթէփէյէ շրջանաւարտ ատամնաբոյժ Անժէլ Պաքըրճըի դարմանատունը արդի գործիքներով օժտուած է Էլազըղի մէջ: Մալաթիացի Անժէլ Եդուարդ Պաքըրճըի հետ ամուսնանալով Էլազըղ տեղաւորուեր է:

Անոնց հետ ծանօթանալէ առաջ անոնց ծնողքին, Արթին ուսթայի տունն էինք: Մեզի մեծ հիւրասիրութիւն ցոյց տուին: Իրենց համեստ բնակարանին պատերը զարդարուած էին Քրիստոսի նկարով ու իրենց թոռներուն՝ Արամին ու Արետին լուսանկարներով:

1918–ին Արաբկիրէն Էլազըղ գաղթած էր Արթին Պաքըրճը: Բուն անունը Սէրվէրեան էր:

Արթին Պաքըրճը եկեղեցի չերթար: Իր նամազը, աղօթքը իր տանը մէջ կ՚ընէ: Միայն յուղարկաւորութեան պարագային եկեղեցի կամ մզկիթ կ՚երթայ: Արդէն երկուքին միջեւ տարբերութիւն չի տեսներ, երկուքն ալ «Աստուծոյ Տունն են» կ՚ըսէ:

Արթին Պաքըրճը Էլազըղի առաջին լեւոն գիտցողն է:

«55 տարի առաջ Աբրահամ անուն դըրացի մը ունէինք, հիւանդ էր, անկողնոյ կը ծառայէր, լաւ ջութակ կը նուագէր: Ինծի անգլերէն դաս կուտար: Փաստաբան Մէհմէտ պէյ մըն ալ կար: Գացի անկէ խնդրեցի որ ինծի քիչ մը Թրքերէն սորվեցնէ: Ան է որ ինծի Էլիֆ Պէ՛ն սորվեցուց:

(Շար.– 3)

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Սատօն ծերացած էր, ծերացած, եւ սակայն ուսերը պահած էին իրենց երբեմնի տոկունութիւնը, մանաւանդ որ անոր աչքերուն մէջ կ՚ըսես կուպրի բոցով դժոխք մը կը վառէր: Դէմքը կ՚ըսես ընչաքարէ տաշուած էր: Լինդերուն վըրայ մի քանի ակռայ հազիւ ունէր: Հագած էր արջի փոսթէ շինուած բան մը, որ ուսերն ու կռնակը կը ծածկէր: Ունէր խոշոր սպիտակ մօրուս մը, կուրծքը բաց էր բուրդի պէս ճերմակ մազերով:

Սատօն մի քանի ջորիներու վրայ բեռցուցած էր վրաններ ու ձիու փոսթեր: Ձիաւորները կեցած էին հրապարակին վրայ, կարծես պրոնզէ շինուած հսկայ նիզակաւորներ ըլլային:

Սատօն Գարատաղի խորքերուն մէջ լսած էր Սպիտակ Ձիաւորի ձգած սարսափը: Այնտեղ Մուսայի ղրկած ձիաւորէն իմացած էր, որ Հաճի Մուսան Քնզօրի մէջ է եւ իր զօլամներով Սպիտակ Ձիաւորին դէմ կ՚երթայ: Սատօն Քնզօր մտած էր՝ ինքզինքն ու իր ձիաւորները Հաճի Մուսայի ծառայութեան ներքեւ դնելու:

×

Հրապարակին վրայ երկու հին բարեկամները կը խօսէին իրարու հետ:

Հաճի Մուսա մէկ ձեռքը Սատոյի ուսին դրած՝ կը զարմանար, որ իր ծերացած բարեկամի աչքերուն մէջ տակաւին պահուած էր նախկին վայրենի ու անգութ արտայայտութիւնը: Հաճի Մուսայի դէմքին վրայ թեթեւ ժպիտ մը կար, իմաստութիւնով կակուղցած ժպիտ մը: Հին օրերու խիստ արտայայտութենէն շատ բան փոխուած էր, կարծես Ղուրան ուսումնասիրող պարսիկ աղանդաւորի մը դէմքի ծանրութիւնն առած էր:

Սատօն բնազդօրէն նկատեց, որ տարիները փոխած էին Հաճի Մուսան, այն խիստ աւազակապետը: Ո՛վ գիտէ, թերեւս զինքը տեսած ըլլալու հաճոյքն էր, որ անոր դէմքին տուած էր այդ կակուղ արտայայտութիւնը:

Հաճի Մուսան բնաւ չէր յիշեր Սատոյի ժպիտը. ան ժպտիլ չէր գիտեր: Գիշեր ժամանակ խարոյկի լոյսով դիտած նոյն արտայայտութիւնն էր, որ պահած էր Սատօն:

– Ես կը ծերանամ, Սատօ, տահա դուն կ՚ապրիս, – ըսաւ Հաճի Մուսան ու նըկատեց, որ խռնուած ժողովուրդին մէջ թեթեւ իրարանցում մը ինկաւ:

Ձիաւոր մը կուգար՝ բազմութիւնը ճեղքելով:

Հաճին պահ մը զարմացաւ: Իր ծառաներէն մէկն էր, գիւղէն կուգար: Դէմքին վրայ թեթեւ շփոթ մը եկաւ: Էհ, ի՞նչ պիտի ըլլայ, թերեւս տունէն, Զէյնապէն լուր բերած էր:

Բազմութիւնը ճեղքուելով ճամբայ կուտար ձիաւորին:

Հաճին երբ հեռուէն տեսաւ ծառան, կարծես իր մէջ Զէյնապի կարօտն աւելի սաստկացաւ:

Այդ կարօտը Հաճի Մուսայի մտքին մէջ կը բաց - խփուէր լոյսի խաղերու պէս, երբ ծառան վար իջաւ ձիէն:

Այս մտածումները Հաճի Մուսայի մտքին մէջ կը բաց – խփուէին լոյսի խաղերու պէս, երբ ծառան վար իջաւ ձիէն:

– Ի՞նչ կայ, Ահմէտ, – հարցուց Հաճին այնպիսի ձայնով, որ կարծես անակընկալ վատ լուր մը պիտի ստանար:

Ծառայի դէմքին փութկոտ արտայայտութենէն այդ նախազգացումն ունեցաւ:

– Կ՚ուզեմ առանձինն խօսիլ, պէկ, – ըսաւ ծառան:

Հաճին այլեւս կասկած չունէր, որ վատ լուր մը կար: Դէմքին կակուղութիւնը փոխուեցաւ յանկարծ եւ տենդով մը բռնուած՝ պոռաց ծառային.

– Ըսէ, ըսէ, ի՞նչ է պատահեր:

– Խանըմը, պէկ, խանըմը...

Հաճի Մուսան նոյնիսկ տժգունեցաւ:

– Խանըմը գիշերով փախաւ Խաճէին հետ ...

(Շար. 388)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՔԻՒԼՋԻԵԱՆԻ մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.–

Օգոստոս 26–ի «Յառաջ»ի Դ. էջի փոխան ծաղկեպսակի նուէրներու կարգին, տ ո ղ ե ր ո ւ խառնակութեամբ մը անհասկնալի դարձած է Պ. Յովհ. Զըրըքճեանի նուէրը որ պ է տ ք է ըլլայ՝ 100-ական Կարպիս Խաչին, Կապոյտ Խաչին եւ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հանգուցեալ հայր. Պետրոս Սահակ – եանի մահուան առթիւ, Մարսէյլի Տարօնի Հայր. Միութեան վարչութիւնս իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր այրիին՝ Հռիփսիմէին, իր զաւկին՝ (Միութեանս ատենադպիր) Ցակոբիկին, հարսին, Թոռներուն եւ Տէր եւ Տիկին Միրոյեանի:

Այս առթիւ կը նուիրէ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Նոյնպէս հայր. Ա. Սարգիսեան 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Նոյն տխուր առիթով վարչութիւնս փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Սահակեան ընտանիքէ 300, Տէր եւ Տիկին Միրոյեանէ 200, Պօղոսեան ընտանիքէ 200, Տէր եւ Տիկին Մելքոնեանէ 100 Ֆ.:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

———o———

Ֆրանսահայ նախկին Ռազմիկներու, կամաւորներու եւ դիմադրականներու ընկերակցութիւնը հրաւիրուած է Անծանօթ Զինուորի բոցը արծարծելու յառաջիկայ Սեպտեմբեր 4–ին, ժամը 18–ին, ժամադրավայր Ավ. տը Ֆրիէտլանտի ծանօթ հարթագետինը:

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին խուռներամ մասնակցիլ ինչպէս վերջին Ապրիլ 24–ին առթիւ:

Արդարութեան ու ազատութեանց համար զոհուած մեր երիտասարդներու նուիրական յիշատակի ոգեկոչումը Փարիզի սրտին, մեծարանքի այս բարձր տեղիքը, համաժողովրդական ջերմեռանդ աւանդութիւն պէտք է դառնայ, յաջս աշխարհին հռչակելով հայութեան անխախտ հաւատարմութիւնը իր հերոս զաւակներուն անմեռ խոէալին, պատերազմի դաշտէն վերջ, խաղաղութեան մէջ ալ:

×

Ընկերակցութիւնս ձեռնարկած է ֆրանսական բանակին զինուորագրեալ կամ պատերազմներուն զոհուած բոլոր Հայերու ստատխստիկի պատրաստութեան: Անոնցմէ վերապրող մեր ազգակիցներէն կամ պարագաներէն կը խնդրենք ընկերակցութեանս հաղորդել անուն ու մականունները, եթէ կարելի է ծննդեան վայրի յիշատակութեամբ, այս վիճակագրութեան մաս կազմող իրենց հարազատ կամ ծանօթ ազգակիցներու:

Հասցէ. –

— *K. BAKERDJIAN;*
32, Rue de Trévise - 75009 Paris
— *TZ. ASSDOURIAN;*
18, Rue Clavel - 75019 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6))
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի և սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.Ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գումարները):

Grande Nuitée Arménienne

AU PALAIS D'HIVER SPECTACLES
149, bd. Stalingrad, Villeurbanne

Placée sous la Présidence d'Honneur de
Monsieur CHARLES HERNU
Ministre de la Défense Nationale
Maire de Villeurbanne

SAMEDI 10 OCTOBRE de 21 h. à l'aube

— AU PROGRAMME —

Le Chanteur ONNIG (*spécialement invité des U.S.A.*)
Le Danseur ICHKHAN HAGOPIAN (*ex champion de France de Claquettes*)
L'Orchestre ANI (*de la Maison de la Culture Arménienne de Decines*)
L'Orchestre « PINK - PANTHERS » *du Palais d'Hiver*
Buvette — Buffet arménien — Tombola avec un grand prix et de nombreux lots

PRIX DES PLACES : 50 FRANCS

IL EST PRUDENT DE RESERVER LES PLACES DES MAINTENANT EN TELEPHONANT A LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES AU (7) 849 - 42 - 97

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 *Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.–*

– *Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ* 375 · 27 · 89

– *Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ* 376 · 68 · 19

Ecole St. Grégoire de Nareg

— Les inscriptions à l'Ecole St. Grégoire de Nareg sont dès maintenant ouvertes pour l'Année Scolaire 1981-1982.

Pour tous renseignements s'adresser au Père ZABARIAN.-

38, Route de Collonges
69450 - St. Cyr au Mont d'Or
Tél.: (7) 847. 28. 65

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

PROCHAIN DÉPART : 18 SEPTEMBRE

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales :

2°/ *Voyages combinés:*

— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.*

— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)*

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours
67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
75003 PARIS
Telex : 211 324 F.
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, Avenue du Prado 13008 MARSEILLE
Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:
MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
Jusqu'à 16h.00: Mme. BARAVIAN — de 16h.00 à 18h.00: Mme. ANTABLIAN
15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES Tél.: 849. 42. 97

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1981 – 82 *Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:*

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE
CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սեդա եւ Ժագ Մուրատեան 1000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Իուլիա (Ճօլիա) Զաֆիրիատէսի մահուան քառասունքին առթիւ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Օր. Արաքսի Գոլոյեան իր հօր մահուան առթիւ, 300 Ֆ. կը նուիրէ ողբացեալին «շատ սիրած «Յառաջ»ին:

ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Շաբաթ, Օգոստոս 29–ին, հեռատեսիլի Ա. կայանին, ժամը 20·30–ի յայտագրին, հայերէն երգով մը կը մասնակցի Մարթէն Եորկանց:

Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տուն
Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութիւն
Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Միութիւն
Հայերու եւ Բարեկամներու
Իսէնսօ – Ակումբ

ԿՈՉ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ
ԱՌԹԻՒ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
17-էն 25
(Լ Ի Ո Ն)
ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՏՈՀՄԻԿ ԻՐԵՐՈՒ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զարդեղէններ – տարազներ – գորգեր – տնական առարկաներ – աշխատանքի գործիքներ – ձեռագործներ – զէնքեր – գիրքեր – լուսանկարներ – բացիկներ – երաժշտական գործիքներ – եւայլն...

1915–ի ցեղասպանութեան հետեւանքով Հայկական տեղահանութեան ընթացքին, Արեւելեան թէ Արեւմտեան Հայաստանէն Սփիւռք բերուած զանազան գործածական իրեր:

Կը խնդրուի բոլոր այն Հայրենակիցներէն որոնք այս կարգի առարկաներ ունին իրենց մօտ, հաղորդակցութիւն հաստատել Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տան հետ Սեպտեմբեր 15–էն առաջ:

15, rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines
tél. 16 (7) 849 - 42 - 97

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան տարեկան Ընդհանուր Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 19-ին, Շաբաթ օր, ժամը 16–ին իր կեդրոնատեղին, 32 Թրէվիզ փողոց, Փարիզ 9-րդ:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ:

Կը հրաւիրուին անդամագրուիլ բոլոր կեդրոնականցիները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 14ին:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.— Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.— Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱԲ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.— Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.— Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.— Որոշուած է թօշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.— Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ.-իս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES
Tél.: 534. 68. 28